T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

CEZA VE CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA MAĞDUR

ENES YILMAZ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Mustafa ÖZEN

KIRIKKALE- 2024

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

CEZA VE CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA MAĞDUR

ENES YILMAZ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Mustafa ÖZEN

KIRIKKALE- 2024

KABUL VE ONAY SAYFASI

Enes YILMAZ tarafından hazırlanan "CEZA VE CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA MAĞDUR" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ/ OY ÇOKLUĞU ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Mustafa ÖZEN
Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı,
Kırıkkale Üniversitesi İmza:……
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Başkan: Prof. Dr. Doğan SOYASLAN
Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı,
Çankaya Üniversitesi İmza:……
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Üye: Prof. Dr. Ozan CAN
Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı,
Kırıkkale Üniversitesi İmza:……
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Cengiz ARIKAN
Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı,
Kırıkkale Üniversitesi İmza:……
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Özgür TAŞDEMİR
Adalet Meslek Yüksek Hukuku Ceza, İnfaz ve Güvenlik Hizmetleri Programı,
Ankara Üniversitesi İmza:……
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Tez Savunma Tarihi: 27/03/2024
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

……
Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Enes YILMAZ

27/03/2024

ÖZET

CEZA VE CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA MAĞDUR

Kırıkkale Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Doktora Tezi

Danışman: Prof. Dr. Mustafa ÖZEN

Nisan 2024, 488 sayfa

Çalışmada, tarihin her döneminde var olan ve farklı şekillerde karşılaşılan mağdur ve mağduriyet kavramlarını, ceza ve ceza muhakemesi hukuku çerçevesinde bütüncül bir şekilde ele almak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, söz konusu kavramların sadece ceza ve ceza muhakemesi hukuku bağlamında değerlendirilmesi yeterli değildir. Kavramların suç bilimi (kriminoloji), mağdur bilimi (viktimoloji) ve hatta infaz hukuku bağlamında da değerlendirilmesi gerekmektedir. Şüphesiz bu hususta tarihi serencam, dayanılan evrensel ilkeler ile uluslararası belgeler ve tabi ki farklı ülkelerdeki gelişim süreci yol gösterici niteliktedir. Ayrıca gerek ceza hukuku genel hükümler gerekse de ceza hukuku özel hükümler kapsamında konuya ilişkin tartışmalı pek çok husus olduğu belirtilmektedir. Bu noktadaki tartışmalı başlıkların en genişi olarak mağduriyetin giderilmesi kurumundan bahsedilebilir. Suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi, günümüzde çağdaş ceza adaleti sistemlerinde pek çok ceza ve ceza muhakemesi hukuku kurumu ile çözüme kavuşturulmaya çalışılmaktadır. Ceza adaleti sistemimiz kusur, hukuk devleti ve insanilik ilkeleri etrafında şekillendirilmiştir. Ceza adaleti sistemimiz, suçtan doğan mağduriyeti giderici her türlü imkânı değerlendirmeye çalışmaktadır. Bu doğrultuda, mağduriyetin dar anlamda, doğrudan ya da kısa sürede giderilmesi ile mağduriyetin geniş anlamda, dolaylı ya da uzun sürede giderilmesi şeklinde iki temel sütun altında sayı itibarıyla gerçekten çok fazla ceza ve ceza muhakemesi hukuku kurumu bulunmaktadır. Ayrıca mağdurun ceza muhakemesi hukukundaki konumu ve sahip olduğu hakları da bu çalışmadaki bütüncül amaca ulaşılması noktasında büyük öneme sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Mağdur, mağdur bilimi, ceza ve ceza muhakemesi hukuku, mağduriyetin giderilmesi, mağdur hakları.

ABSTRACT

VICTIM IN THE CRIMINAL AND CRIMINAL PROCEDURE LAW

Kırıkkale University

Graduate School of Social Sciences

Department of Public Law, Doctoral Thesis,

Supervisor: Prof. Dr. Mustafa ÖZEN

April 2024, 488 pages

In this study, it is aimed to address the concepts of victim and victimization, which have existed in every period of history and have been encountered in different ways, in a holistic manner within the framework of criminal and criminal procedure law. In line with this purpose, it is not sufficient to evaluate these concepts only in the context of criminal and criminal procedure law. The concepts should also be evaluated in the context of criminology, victimology and even execution law. Undoubtedly, the historical backround, the universal principles and international documents relied upon, and of course the development process in different countries are guiding in this regard. In addition, it is stated that there are many controversial issues regarding the subject within the scope of both general provisions of criminal law and special provisions of criminal law. At this point, the institution of redress of victimization can be mentioned as the widest controversial topic. The redress of victimization arising from crime is tried to be solved by many criminal amd criminal procedure law institutions in comtemporary criminal justice systems. Our criminal justice system is shaped around the principles of fault, the rule of law and humanity. Our criminal justice system tries to evaluate all jinds of possibilities to eliminate the victimization arising from the crime. In this direction, there are really too many criminal and criminal procedure law institutions in terms of number under the two main pillars: redress of victimization in a narrow sense, directly or in a short-term and redress of victimization in a broad sense, indirectly or in a long-term. In addition, the position and rights of the victim in criminal procedure law are of great importance in achieving the holistic purpose of this study.

Keywords: Victim, victimology, criminal and criminal procedure law, redress of victimization, victims rights.

TEŞEKKÜR

Tez konum, 2019 yılının Kasım ayında belirlendi. Uzun yılları kapsayacak bir çalışmada konunun seçiminin ve kapsamının belirlenmesinin ne denli önemli olduğunu savunma aşaması yaklaşıp da çalışmanın iyice dallanıp budaklanmasıyla birlikte daha iyi anlıyor insan.

Öncelikle doktora tez danışmanım, -Alman öğretisindeki gibi ifade etmem gerekirse- doktora babam Prof. Dr. Mustafa ÖZEN Hocama teşekkürü bir borç bilirim. Çünkü değerli Hocamın tez konumun belirlenmesi ve yazımı aşamaları şöyle dursun, doktoraya başladığım 2017 yılından beri akademik anlamdaki teşvik ve cesaretlendirmesi olmasa bugün belki de bu aşamaya gelmem mümkün olmazdı.

Doktora tez araştırmam için, 15 Eylül 2021 ila 14 Eylül 2022 arasında bulunduğum, Almanya'nın Eberhard Karls Tübingen Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde gerek araştırma yaptığım dönemde gerekse sonrasında her zaman bana çok değerli desteğini hissettiren ve tezimle ilgili bana yol gösteren saygıdeğer hocam Prof. Dr. Bernd HEINRICH'e şükranlarımı sunarım. (*Ich bedanke mich ganz herzlich bei Herrn Prof. Dr. Bernd HEINRICH, der mir nicht nur während meiner Forschungsaufenthalte im Juristischen Fakultät der Eberhard Karls Universität Tübingen sondern auch nachher stets zur Siete gestanden hat und seine wertvolle Unterstützung zur Verfügung gestellt hat.*)

Kıymetli danışmanlarıma ek olarak bu uzun soluklu süreçte ilerlememi sağlayan tavsiyeleriyle desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Ozan CAN ve Dr. Öğr. Üyesi Cengiz ARIKAN'a da teşekkür etmeyi unutmamalıyım. Ayrıca Tez Savunmama gelme nezaketini gösteren çok kıymetli Hocam Prof. Dr. Doğan SOYASLAN ile yine değerli Hocam Dr. Öğr. Üyesi Özgür TAŞDEMİR'e de teşekkürü bir borç bilirim.

Unutmamam gereken diğer bir teşekkür de gerek 2211-A Doktora Sırası Yurt İçi Burs Programı ile 2214-A Doktora Sırası Yurt Dışı Burs Programı kapsamında desteğini gördüğüm Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Bilim İnsanı Destekleme Projesi TÜBİTAK-BİDEP'edir.

Bu noktada kesinlikle es geçemeyeceğim bir diğer teşekkür ise, gerek Trabzon'dan gerek Kırıkkale'den gerekse de Tübingen'den kıymetli Hocalarım ve kürsü arkadaşlarım Prof. Dr. Veli Özer ÖZBEK, Doç. Dr. Namık Kemal TOPÇU, Dr. Öğr. Üyesi Soner DEMİRTAŞ, Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Emre ÖZDEMİR, Av. Dr. Enes KÖKEN, Dr. Öğr. Üyesi Buminhan DUMAN, Dr. Öğr. Üyesi Sibel CAN, Dr. Selen EVİRGEN, M. Nureddin BOZALAN, Salih ÖZKAN, Neslihan DEMİRKOL, Aslıhan Asena KOÇ ve Gülay YALDIRAK'adır.

Bu uzun soluklu süreçte çalışmamın savunulabilir hale gelmesinde hem yetişmemde hem de iyi bir insan olma gayretiyle bu günleri görmemde özellikle manevi desteklerini yadsıyamayacağım, ne zaman ümitsizliğe kapılsam karşılaştığım zorlukların altından kalkabileceğime ve bana olan inançları dolayısıyla çok kıymetli annem Nagihan YILMAZ, babam İdris YILMAZ ve ağabeyim İsmail Hakkı YILMAZ'a şükranlarımı sunarım.

Son olarak ise, tabi ki eşim Derya G. BÜTÜN YILMAZ ile kızım Defne YILMAZ varlıklarıyla asıl teşekkürü hak etmektedirler.

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **v**
TEŞEKKÜR ..... **vi**
İÇİNDEKİLER DİZİNİ ..... **vii**
KISALTMALAR DİZİNİ ..... **xiv**
GİRİŞ **1**
BİRİNCİ BÖLÜM
MAĞDUR **15**
I. Mağdur Kavramı 15
A. Genel Olarak 15
B. Dar ve Geniş Anlamda Mağdur 19
1. Kavram 19
2. Kimlerin Mağdur Olabileceği veya Tüzel Kişilerin Mağdur Olarak Kabul Edilip Edilemeyeceği Tartışması 21
3. Bir Tüzel Kişi Olarak Devletin Mağdur Statüsü 26
4. Mağdur Tanımlarına İlişkin Örnekler 28
5. Kavramın Tanımlanması ve Sınırlarının Belirlenmesi Zorunluluğu 32
C. Suç Biliminde (Kriminolojide) Mağdur 33
1. Genel Olarak 33
2. Mağdur Sınıflandırmaları/Tipolojileri/Türleri/Kategorileri 35
a. Genel Olarak 35
b. Somut (Aktüel) Mağdur ile Muhtemel (Potansiyel) Mağdur 39
c. Doğrudan Mağdur ile Dolaylı Mağdur 40
d. Seçilmiş Mağdur ile Tesadüfi Mağdur 40
e. Diğer Sınıflandırmalar 41
3. Mağdur Araştırmaları ve Mağdur Bilimi (Viktimoloji) 43
a. Genel Olarak 43
b. Siyah Sayılar ve Doğru İstatistiki Verilere Olan İhtiyaç 45
c. Mağdur Anketleri 49

II. Benzer Kavramlardan Farkı 51
A. Genel Olarak 51
B. Şikâyetçi – Şikâyet Eden - Müşteki 56
C. Suçtan Zarar Gören 60
1. Kavramın Sınırlarının Belirlenmesi Gerekliliği veya Zorunluluğu 60
2. Mağdur ile Arasındaki Farklar 63
3. Dar ve Geniş Anlamda Suçtan Zarar Gören 64
4. Dar ve Geniş Anlamda Mağdur Kavramlarının Suçtan Zarar Gören ile İlişkisi 65
5. Tüzel Kişilerin Durumu 67
D. Katılan - Müdahil 68
E. Malen Sorumlu 72
III. Tarihi Gelişimi 74
A. İlkel Topluluklarda 74
B. Eski Hukuk Düzenlerinde 79
C. Türk Hukukunda 85
1. Genel Olarak 85
2. Tanzimat Sonrası 88
3. Cumhuriyet Dönemi 90
a. 2005 Öncesi 90
i) Genel Olarak 90
ii) Şahsi Hak Davası Çerçevesindeki Değerlendirmeler 94
iii) Şahsi Dava Çerçevesindeki Değerlendirmeler 95
iv) Şahsi Hak Davası ile Şahsi Davaya İlişkin Genel Değerlendirmemiz 96
b. 2005 Sonrası 97
i) Genel Olarak 97
ii) Bütüncül Bir Kanun İhtiyacı 100
iii) Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısı 102
iv) Mağdur Hakları Kanun Tasarısı ve Teşkilatlanma İhtiyacı 105

İKİNCİ BÖLÜM

MAĞDUR KAVRAMININ GENEL İLKELERİ VE ULUSLARARASI BELGELERDE VE BAZI ÜLKELERDE ELE ALINIŞI 111

I. Mağdur kavramının genel ilkeleri 111

A. Hukuk Devleti İlkesi 111
B. İnsan Onurunun Dokunulmazlığı - İnsanilik İlkesi 115
C. Oranlılık İlkesi 117
D. Ceza Hukukunun İkincilliği İlkesi 118
E. Sosyal Devlet İlkesi 120
F. Ceza Muhakemesinin Kamusallığı-Kovuşturmanın Mecburiliği İlkesi 124
G. Silahların Eşitliği İlkesi 129
H. Cezaların Bireyselleştirilmesi İlkesi 137
II. Uluslararası Belgelerde Ve Bazı Ülkelerde Ele Alınışı 138
A. Uluslararası Belgelerde Ele Alınışı 138
1. Genel Olarak 138
2. 29 Kasım 1985 Tarihli Birleşmiş Milletler Deklarasyonu/Bildirisi 142
3. 17 Temmuz 1998 Tarihli Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) Roma Tüzüğü (Roma Statüsü) 145
4. Avrupa Düzlemindeki Bazı Belgeler 149
a. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) 149
b. 24 Kasım 1983 Tarihli Şiddet Suçu Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi 151
c. 28 Haziran 1985 Tarihli Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Hukuki Durumunun İyileştirilmesine İlişkin 11 Sayılı Tavsiye Kararı - R(85)11 155
d. 15 Mart 2001 Tarihli Ceza Muhakemesinde Mağdurun Konumuna İlişkin Avrupa Komisyonunun 2001/220/JHA Sayılı Çerçeve Kararı 158
e. 29 Nisan 2004 Tarihli Suç Mağdurlarının Tazminatına İlişkin 2004/80/EU Sayılı Avrupa Konseyi Direktifi 160
f. Suç Mağdurlarına Yardımla İlgili 14 Haziran 2006 Tarihli ve R(2006)8 Sayılı Avrupa Konseyi Tavsiye Kararı 161
g. 25 Ekim 2012 Tarihli 2012/29/EU Sayılı Avrupa Konseyi Direktifi 164
h. Mağdur Hakları Konusunda Avrupa Birliği Stratejisi (2020-2025) – EU Strategy on Victims' Rights (2020-2025) 174
B. Bazı Ülkelerde Ele Alınışı 176
1. Genel Olarak 176
2. Anglo-Sakson Hukuk Sisteminde 179

a. Amerika Birleşik Devletleri 179
b. İngiltere 191
3. Kıta Avrupası Hukuk Sisteminde 198
a. Almanya 198
b. Avusturya 210
c. Fransa 216
d. İsviçre 221
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
CEZA HUKUKUNDA MAĞDUR VE MAĞDURİYETİN GİDERİLMESİ .. 226
I. Suçun Bir Unsuru Olarak Mağdur 226
A. Genel Olarak 226
B. Mağdursuz Suç veya Mağduru (Belirli) Olmayan Suç 227
C. Tüzel Kişiliği Bulunmayan Toplulukların Durumu 230
1. Aile 230
2. Toplum 232
3. Çeşitli Kişi Grupları 234
D. Çağdaş Suç Genel Teorisi İçerisinde Mağdurun Konumu 236
1. Tipiklik 237
a. Maddi Unsurlar 237
b. Manevi Unsur 238
2. Hukuka Aykırılık 241
a. Zorunluluk Hali ve Meşru Savunma 241
b. İlgilinin - Mağdurun Rızası 242
c. Haksız Tahrik 244
d. Hata 245
3. Zincirleme Suç 247
II. Bazı Suç Tiplerine İlişkin Tartışmalı Hususlar 250
A. Uluslararası Suçlar 250
B. Kişilere Karşı Suçlar 255
C. Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar 256
D. Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar 258
E. Ekonomi, Sanayi ve Ticarete İlişkin Suçlar 263
F. Adliyeye Karşı Suçlar 264
III. Mağduriyetin Giderilmesi Amacına Yönelik Kurumlar 266

A. Genel Olarak 266
1. Mağdurun Korunmasının Genel Çerçevesi 267
2. Mağduriyetin Giderilmesi ile Medeni Hukuk İlişkisi 270
3. Toplum Hizmetinde Çalıştırma – Kamu Yararına Çalıştırma 275
4. Mağdurların Beklenti ve İhtiyaçları 276
5. Ceza Hukukunun Üçüncü İzi/Şeridi Olarak Mağduriyetin Giderilmesi 281
6. Konunun Ele Alınış Şekline İlişkin Değerlendirmemiz 290
B. Mağduriyetin Dar Anlamda, Doğrudan ya da Kısa Sürede Giderilmesi.... 291
1. Seri Muhakeme Usulü ile Basit Yargılama Usulü 291
a. Seri Muhakeme 291
b. Basit Yargılama Usulü 293
2. Mağduriyetin Doğrudan Devlet Tarafından Giderilmesi 295
a. Genel Olarak 295
b. Bir Hak Olarak Mağduriyetin Giderilmesi 298
c. Mağduriyetin Giderilmesinin Tarihi ve Felsefi Temelleri 300
d. Terör Suçu Özelinde Mağduriyetin Doğrudan Devlet Tarafından Giderilmesi 301
e. Mağduriyetin Giderilmesinin Kapsamı 304
f. Mağduriyetin Giderilmesine İlişkin Suç Politikası/Siyaseti 307
g. Suç Korkusu ve Güven Sorunu 309
h. Sigorta Sistemi 312
i. Fon Sistemi 315
j. Sivil Toplumun Rolü – Mağdur Destek Kuruluşları 320
k. Değerlendirme 327
3. Önödeme 330
4. Uzlaştırma 331
5. Adli Kontrol 338
C. Mağduriyetin Geniş Anlamda, Dolaylı ya da Uzun Sürede Giderilmesi ... 340
1. Kısa Süreli Hapis Cezalarına Seçenek Yaptırımlar 340
2. Etkin Pişmanlık 343
3. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi 345
4. Duruşmanın Ertelenmesi 347
5. Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması - Ertelenmesi 348
6. Hapis Cezasının Ertelenmesi 353

7. İnfazın Ertelenmesi 357
8. Koşullu Salıverilme 358
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA MAĞDUR ve MAĞDURUN HAKLARI 360
I. Genel Olarak 360
A. Ceza Muhakemesi Hukukunda Bir Özne (Süje) Olarak Mağdur 361
B. Ceza Muhakemesinin Amacı ve Mağdur İlişkisi 364
C. İkincil Mağduriyet 367
D. Mağdur Beyanı ve Hâkime Düşen Görev 369
E. Ana Hatlarıyla Mağdurun Hakları ve Kolluk ile Savcıya Düşen Görev 373
II. Soruşturma Evresinde Mağdurun Hakları 378
A. Haklarını Öğrenme - Bilgilendirilme – Aydınlanma Hakkı 378
B. Delillerin Toplanılmasını İsteme Hakkı 381
C. Dosyayı İnceleme ve İnceletme Hakkı 385
1. Dosyayı İnceleme Hakkı 385
2. Dosyayı İnceletme Hakkı 387
D. Avukat Görevlendirilmesini İsteme - Avukat Yardımından Yararlanma Hakkı 388
1. Genel Olarak 388
2. İstem Üzerine veya İhtiyari Zorunlu Vekillik 389
3. İstem Aranmaksızın veya Doğrudan Zorunlu Vekillik 393
E. İtiraz Hakkını Kullanma – Kovuşturma Davası Açma Hakkı 398
III. Kovuşturma Evresinde Mağdurun Hakları 401
A. Duruşmadan Haberdar Edilme Hakkı 401
B. Kamu Davasına Katılma Hakkı 402
C. Tutanak ve Belgelerden Örnek İsteme Hakkı 406
D. Tanıkların Davetini İsteme Hakkı 407
E. Avukat Görevlendirilmesini İsteme - Avukat Yardımından Yararlanma Hakkı 411
F. Kanun Yollarına Başvurma Hakkı 414
IV. Usûl 417
A. Suçun Mağduru ile Şikâyetçinin Çağırılması 417
B. Mağdur ile Şikâyetçinin Davete Uymamaları 418

C. Mağdur ile Şikâyetçinin Dinlenmesi 420
D. Kamu Davasına Katılmada Usûl 428
SONUÇ 436
KAYNAKLAR 453
ÖZGEÇMİŞ 487

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Abs.	: Absatz
AE-WGM	: Alternativ-Entwurf Wiedergutmachung
AGK	: Aile Grup Konferansları
AHBVÜHFD	: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
ASBÜHFD	: Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AsJ	: Arbeitsgemeinschaft sozialdemokratischer Juristinnen und Juristen
AT	: Allgemeiner Teil
AÜEHFD	: Ankara Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBFD	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
AYİM	: Askeri Yüksek İdare Mahkemesi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
B. No:	: Başvuru Numarası
BCS	: British Crime Survey
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
bkz.	: bakınız
BT	: Besonderer Teil
BÜHFD	: Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
C.	: Cilt
CD	: Ceza Dairesi
CHKD	: Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
Çev.	: Çeviren
D.	: Daire
Der.	: Derleyen
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
dn.	: Dipnot
E.	: Esas Sayısı

Ed. : Editör
EJCL : European Journal of Comperative Law and Governance
EPDK : Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
E.T. : Erişim Tarihi
ERÜHFD / EÜHFD : Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
ETCK : Eski Türk Ceza Kanunu
EU : European Union / Europäische Union
EUCRIM : The European Criminal Law Assosiations' Forum
FCMK : Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu
GÜHFD : Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HAGB : Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması
HFSA : Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi
HPD : Hukuki Perspektifler Dergisi
Hrsg. : Herausgeber(in)
İKÜHFD : İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İnÜHFD : İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜHFM : İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
JZ : Juristen Zeitung
Karş. : Karşılaştırınız
KHM : Kırıkkale Hukuk Mecmuası
kn. : Kenar Numarası
K. : Karar Sayısı
m. : madde
MHRS : Merkezi Hastane Randevu Sistemi
MÖ : Milattan Önce
MS : Milattan Sonra
MschrKrim : Monatschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform
MÜHFHAD : Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
NCVLI : National Crime Victim Law Institute At Lewis & Clark Law School
NJW : Neue Juristische Wochenschrift
NOVA : The National Organization for Victim Assistance
OEG : Opferentschädigunggesetz
Ord. : Ordinaryüs
p. : Paragraf
PBD : Polis Bilimleri Dergisi

pn. : Paragraf Numarası
Rn. : Randnummer
S. : Sayı
s. : Sayfa
SPK : Sermaye Piyasası Kurulu
StGB : Strafgesetzbuch
StPO : Strafprozessordnung
SÜHFD : Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
TAAD : Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBBD : Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK : Türk Ceza Kanunu
TİHV : Türkiye İnsan Hakları Vakfı
TMSF : Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TOA : Täter-Opfer-Ausgleich
UCM : Uluslararası Ceza Mahkemesi
UCMS : Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü
UYAP : Ulusal Yargı Ağı Projesi
vd. : ve devamı
VOHG : Verbrechensopferhilfeleistungsgesetz
VSE : Victim Support Europe
Y. : Yıl
YCGK : Yargıtay Ceza Genel Kurulu
YİBK : Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu
YÜHFD : Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
ZIS : Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik
ZRP : Zeitschrift für Rechtspolitik
ZStW : Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft

GİRİŞ

Ceza hukuku, tarihsel süreç içerisinde uzun süreler tipiklik yönünden fiili dikkate almıştır ("***fiil ceza hukuku***" (*Tatstrafrecht*))[1]. Özellikle ceza yargılaması yetkisinin sistemli bir şekilde devlet tarafından kullanılmaya başlandığı 11 ve 12'nci yüzyıllardan itibaren 19'uncu yüzyıla kadar kralı veya daha geniş anlamıyla devleti korumaya çalışırken, faili önceleyen ve failin kişiliğine odaklanan (*täterorientiert*) bir disiplin olarak "***fail ceza hukuku*"** (*Täterstrafrecht*) şeklinde karşımıza çıkmıştır[2]. Diğer bir ifadeyle klasik anlamda ceza hukuku öğretisi, "*fail ile devlet*" ilişkisine odaklanıp tetkiklerini yoğunlaştırmış ve "*mağdur ile devlet*" arasında ortaya çıkabilecek bağlantı noktalarını uzun süre ihmal etmiştir[3]. Ceza hukukunun 19'uncu yüzyılda eriştiği bu klasik biçimden sonra, özellikle suç, suçlu ve ceza kavramları hareketli ve işlevsel bir güç ve canlılıkla yeniden ele alınmıştır. Ceza hukuku alanında zamana yayılan bu ilerleyici değişim ve yenileşme olguları, adı geçen kavramların yanında "*mağdur*" konusunda da etki göstermiştir[4]. Ceza adaleti sistemlerinin zamanla hem faile odaklanmasının hem de yeri geldiğinde mağdura önem atfetmesinin kesinlikle tesadüfi olmayıp, ilgili dönemlerin ortaya çıkardığı

---

1 Feridun YENİSEY, "Ceza Adaleti Sisteminin Etkinliği ve Gecikme", ***Prof. Dr. Nurullah KUNTER'e Armağan,*** Beta Yayıncılık, İstanbul 1998, 477-518 (YENİSEY, 1998, s.), s.509, dn.61; Claus ROXIN / Luìs GRECO, ***Strafrecht Allgemeiner Teil Band I,*** 5. Baskı, C. H. Beck, München 2020, s.271, Rn.1.

2 Sulhi DÖNMEZER, "Devlet ve Suç Mağduru İlişkisi", ***Onar Armağanı,*** İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Fakülteler Matbaası, İstanbul 1977, 179-191 (DÖNMEZER, 1977, s.), s.179; Fatma KARAKAŞ DOĞAN, "Suçtan Doğan Mağduriyetin Devlet Tarafından Giderilmesi ve Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısı", ***TBBD,*** Y.2011, S.95, 197-234 (KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.), s.201; Nevzat TOROSLU, "Ceza Hukukunda Okullar", ***Prof. Dr. Nurullah KUNTER'e Armağan,*** Beta Yayıncılık, İstanbul 1998, 367-376, s.368; ROXIN/GRECO, s.115, Rn.136; Jan Philipp REEMTSMA, "Täterstrafrecht und der Ansnspruch des Opfers auf Beachtung", ***Verletzte im Strafrecht,*** Hrsg. Markus Abraham, Jan Christoph Bublitz, Julia Geneuss, Paul Krell, Kilian Wegner, 7. Symposium Junger Strafrechtlerinnen und Strafrechtler - Hamburg 2019, Nomos Baden-Baden 2020, 11-30 (REEMTSMA, 2019, s.), s.12-13 ve 28.

3 Faruk EREM, "Ceza Adaletinde Mağdurun Korunması", ***Adalet Dergisi,*** Y.1968, S.6, 334-349 (EREM, ***Adalet,*** 1968, s.), s.334; Nurullah KUNTER, ***Ceza Muhakemesi Hukuku,*** 9. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 1989 (KUNTER, ***Muhakeme,*** s.), s.327; Çetin ARSLAN, "Türk Hukukunda Suç Mağdurunun Zararın Tazmini", ***Dünyada ve Türkiye'de Ceza Hukuku Reformları Kongresi (26 Mayıs-4 Haziran 2010 İstanbul ve Ankara) Tebliği, Sempozyum Kitabı, C.2,*** Ed. Adem Sözüer, İstanbul 2013, 2337-2356 (Çetin ARSLAN, s.), s.2337.

4 Çetin ÖZEK, "Suç Mağdurunun Korunması ile İlgili Bazı Sorunlar", ***İÜHFM,*** Y.1984, C.50, S.1-4, 13-67, s.13-14.

ihtiyaçların sonucu olduğu belirtilmelidir[5]. Diğer bir ifadeyle mağdura yönelik özel önlemler almanın gerekliliği yönündeki kanaatin yaygınlaşmasında, ceza hukukunun geçirmiş olduğu tarihi gelişimin de payı bulunmaktadır[6]. Başka bir ifadeyle ise, "*mağdur haklarının evriminin en iyi şekilde anlaşılması, mağdurun konumunun asırlar boyunca nasıl değiştiğine ilişkin daha geniş bir bakış açısını zorunlu kılar*"[7].

Oldukça uzun bir zaman diliminde mağdurlar, Devletlerin adalet sistemlerinde hep ikincil nitelikte rol oynamışlardır[8]. Diğer bir ifadeyle mağdur, yeniden keşfedilene kadar -oldukça uzun bir süre-, *nesneleşmiş* ve böylece de *anonimleşmiş*tir[9]. Halbuki ceza ve ceza muhakemesinin kaynağında korunması gereken hakkı ihlal edilen mağdurun bulunduğu unutulmamalıdır[10]. Sivil toplumun mücadeleleri ve yargı mekanizmalarının çabaları neticesinde, ancak 20'nci yüzyıla gelindiğinde ceza adaleti[11] sistemi içerisinde *daha mağdur odaklı* ya da *en azından mağdura duyarlı*

---

5 Mualla Buket SOYGÜT ARSLAN, "Ceza Hukukunda Mağdurun Korunması ve Onarıcı Adalet Anlayışı", ***Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hukuk Dergisi,*** Y.2010, Uzlaşma Özel Sayısı, 283-310, s.283-284.

6 Fatma KARAKAŞ DOĞAN, "Şiddet Suçu Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine Dair Avrupa Sözleşmesi Işığında Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısının Değerlendirilmesi", Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı İlgili Tebliğler, (1-2 Ekim 2015) Adana, ***Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları,*** Ankara 2016, 65-85 (KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.), s.66.

7 Anna WERGENS, "Devletsiz Suçun Mağdurları İçin İnsan Hakları: Mağdurları Ciddiye Almak? Bölüm 2 Mağdur Hakları", Çev. Dr. Öğr. Üyesi Salim Işık ve Dr. Yavuz Selim Değerli, ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 79-134, s.80.

8 ÖZEK, s.15 ve 20; Fatma Nur KARA BİLGİÇ, ***Mağdur Suçlayıcılık (Türk ve Amerikan Toplumlarının Mağdur Algılarının Betimlenmesi),*** On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2023, s.3; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.201; 20; Yağmur TEMİZ GÜL, "Mağdur Haklarında Yaşanan Güncel Gelişmelerin Türk Ceza Hukukuna Etkileri", ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 383-409 (TEMİZ GÜL, 2023, s.), s.383.

9 Kurt SEELMANN, "Paradoxien der Opferorientierung im Strafrecht", ***JZ,*** Mohr Siebeck, Y.1989, S.14, 670-676 (SEELMANN, 1989, s.), s.670; Albin ESER, "Rechtsgut und Opfer – Zur Überhöhung des einen auf Kosten des anderen", ***Festschrift für Ernst-Joachim Mestmäcker,*** Hrsg. Ulrich Immenga, Wernhard Möschel, Dieter Reuter, Nomos, Baden-Baden 1996, 1005-1024 (ESER, 1996, s.), s.1022; Marianne SCHWANDER, ***Das Opfer im Strafrecht,*** 3. Auflage, Haupt Verlag, Bern, 2019, s.22.

10 Veli Özer ÖZBEK, ***Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi,*** Seçkin Yayınevi, Ankara 1999 (ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.), s.42; Ali ALTAY, "Ceza Muhakemeleri Kanununda Mağdur Hakları", ***Suç Mağdurları,*** Ed. Halil İbrahim Bahar, Adalet Yayınevi, Ankara 2006, 275-290, s.275.

11 "Ceza adaleti kavramının birkaç farklı kullanımı bulunuyor: "Betimsel" denilebilecek ilk kullanımı, yakalama, yargılama, infaz gibi, işleyiş ilkeleri bakımından oldukça farklı, fakat fonksiyonel olarak birbirine bağımlı, aynı zamanda belirli bir ceza siyasetine göre koordine edilmiş bir dizi faaliyetten mürekkep, somut bir düzeneği tarif ediyor. Böyle bakıldığında ceza adaleti, suça yasal bir yanıt vermek üzere örgütlenmiş tikel bir sistemden, yani şu veya bu ülkenin ceza adalet sisteminden daha fazlası değildir. Elbette artık buna bir de, ana hatları hızla kesinlik kazanmakta olan uluslararası ceza adalet sistemini eklememiz gerekir. (…) Nihayetinde

bir yaklaşımın benimsendiği ve mağdurun bu mekanizma içerisinde kriminalpolitik bir söyleme ulaştığı gözlemlenebilmiştir[12]. Başka bir ifadeyle ise, mağdur günümüz ceza hukuku ve adaleti anlayışımızın şekillenmesi bakımından çeşitli dönemlerde önemli roller oynamıştır[13].

Adalet sistemleri, 20'nci yüzyılda pek çok alanda yaşanılan gelişmelere uyum sağlamakta güçlük çekmiş ve özellikle birçok özneden oluşan ceza adaleti sisteminde mağdur, failin yanında biraz daha ön plana çıkarak ceza adaleti sistemini inceleyen çalışmalarda ağırlık kazanmıştır[14]. Özellikle 1950'li yıllardan itibaren gösterilen çabalarla ceza hukukunda mağdur haklarına görünür biçimde yer verme eğilimi, günümüz ceza hukuku sisteminde cezalandırıcı adalet anlayışından onarıcı adalet anlayışına geçişi sağlamıştır[15]. Nitekim cezalandırıcı adalette mağdur, yargılama

---

ceza adaletinin işleyişi bakımından tipik kabul edilmesi gereken şey, (i) devlet yaptırımındaki belirli bir ceza kuralını ihlal etmiş (*nullum crimen sine lege*, kanunsuz suç olmaz), (ii) ardından adli kovuşturmaya ve ceza yargılamasına tabi tutulmuş (masumiyet karinesi, savunma hakkı, adil yargılanma hakkı, geriye yürümezlik prensibi gibi ilkeleri burada anmak gerekir), (iii) sonrasında ise suça konu olan fiil (*actus reus*, suçun maddi unsuru) ile suç işleme iradesi (*mens rea*, suçun manevi unsuru) arasında ilişki tespit edilerek suçluluğu sabit görülmüş bir failin, (iv) **mağdura** yapmış olduğu kötülük ve onun şahsında kamu menfaatine vermiş olduğu zarar karşılığında, ister ödetme (*retribution*), ister caydırma (*deterrence*), isterse ıslah etme (*rehabilitation*) amacıyla, (v) devlet yaptırımındaki belirli bir cezaya (*nulla poena sine lege*, kanunsuz ceza olmaz) çarptırılmasıdır." Özkan AGTAŞ, ***Ceza ve Adalet,*** 2. Bası, Metis Yayınları, İstanbul 2017, s.95-96; Timur DEMİRBAŞ, ***İnfaz Hukuku,*** 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023 (DEMİRBAŞ, ***İnfaz,*** s.), s.595; Ceza adaletinin ceza hukuku ve ceza yargılaması kavramlarını da kapsayan daha geniş bir içeriğe sahip olduğuna ve bir suç nedeniyle meydana gelen değişiklik nerede başlıyorsa, ceza adaletinin de oradan yani bizatihi mağdurdan telafiye başlaması gerektiğine ilişkin bkz. Hakan A. YAVUZ, "Yargı Sürecinde Verilecek Destekler", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 265-273 (YAVUZ, 2014, s.), s.267; Lucia ZEDNER, ***Criminal Justice,*** Oxford University Press, Oxford 2004, s.1 ve 13.

12 Winfried HASSAMER, "Opferorientierte Strafjuztis", ***AsJ-Seminar, 20/21.6.98 -Täter, Opfer und Strafjuztis- ein disharmonischer Dreiklang,*** http://www.richterverein.de/j2000/asjopfer1.htm (E.T.07.02.2022); Lyane SAUTNER, ***Opferinteressen und Strafrechtstheorien – Zugleich ein Beitrag zum restorativen Umgang mit Straftaten,*** Studienverlag, Innsbruck 2010, s.20; Joao LAZARO, "Victim Rights In International Community and EU -Directive 2012/29", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 41-49, s.42.

13 Tyrone KIRCHENGAST, ***The Victim in Criminal Law and Justice,*** Palgrave Macmillan, New York, 2006, s.3; SAUTNER, s.19.

14 YENİSEY, 1998, s.477; Muhammet KAHVECİ, ***Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları,*** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Adem SÖZÜER, İstanbul 2019, s.4-5.

15 Alan N. YOUNG, ***The Role of the Victim in the Criminal Process: A Literature Review 1989 to 1999,*** Department of Justice Canada, 2001, s.60; Marc S. UMBREIT, ***The Handbook of Victim Offender Mediation - An Essential Guide to Practice and Research,*** Jossey-Bass Inc, San Francisco 2001, s.xxx; Ömer YILMAZ, "Onarıcı Adalet Sistemi: Birey-Toplum-Devlet İlişkilerinde Yeni Bir Mücadele Alanı", ***Suç Mağdurları,*** Ed. Halil İbrahim Bahar, Adalet Yayınevi, Ankara 2006, 291-314 (Ömer YILMAZ, s.), s.293; Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, "Tarihçe", magdur.adalet.gov.tr (E.T.20.09.2021); Veli KAFES, "Ceza Hukukunda Mağdurun Zararının Giderilmesi", ***AÜHFD,*** Y.2011, C.60, S.1, 83-116, s.100;

sürecinin merkezinde değilken, onarıcı adalette yargılama süreci mağduru merkeze alarak işlemektedir[16]. Başka bir ifadeyle onarıcı adaletin kaynağını, 1970'lerdeki mağdur hakları hareketlerinde ve daha sonra mağdurun tekrar adalet sistemine getirilmesini amaçlayan kurumsal gelişmelerde bulmak mümkündür[17]. Çünkü mağdur hakları hareketinin gelişimi gerek yerel düzeyde gerekse devletler düzeyinde koruma ve savunmanın artmasıyla desteklenmiştir[18]. Ayrıca 1970'ler boyunca tüketici haklarının artması da ortak hedefler ve idealler çerçevesinde mağdurun menfaatlerinin takip edilmesini sonuçlamış ve desteklemiştir[19]. Bu noktada onarıcı adaletin en temel savının adaletin tesisinde mağdurun zararının tazmin ve telafisi yoluyla öncelikli olarak ele alınması olduğu, bununla birlikte sadece mağdurun değil fail ve daha geniş çapta toplumun da onarılmasını amaçladığı zikredilebilir[20]. Onarıcı adalet anlayışının suç fiilinin yol açtığı kayıplar üstünde yoğunlaştığı ve bu bağlamda

---

Şener ULUDAĞ, "Onarıcı ve Cezalandırıcı Adalet: Paradigma Değişikliğini Tetikleyen Şartlar", ***PBD,*** Y.2011, C.13, S.4 127-151, s.127 ve 129; Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, ***Onarıcı Adalet Programları El Kitabı,*** 2. Baskı, Birleşmiş Milletler Yayını, İstanbul 2013, s.6; Ferhat USLU, "Çağdaş Ceza Adaleti İçinde Mağdur", ***Ankara Barosu Dergisi,*** Y.2013, S.4, 241-260, s.259; Ekrem ÇETİNTÜRK, ***Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2017 (ÇETİNTÜRK, ***Uzlaştırma,*** s.), s.3-4, 7-10 ve 40-49; Hakan A. YAVUZ, "Onarıcı Adalet ve Uzlaştırma Kurumu Bağlamında Ceza Adalet Sisteminde Mağdurun Konumu", ***TAAD,*** Y.6, S.23 (Ekim 2015), 85-115 (YAVUZ, 2015, s.), s.95 ve 97; YAVUZ, 2014, s.266; AGTAŞ, s.101-102; Mitchel P. ROTH, ***Göze Göz Suç ve Cezanın Küresel Tarihi,*** Çev. Barışhan Erdoğan, Can Yayınları, İstanbul 2017, s.478; Muammer KETİZMEN, ***Cezalandırıcı Adaletten Onarıcı Adalete: Türk Ceza Hukukunda Uzlaştırma,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2022 (KETİZMEN, ***Uzlaştırma,*** s.), s.22 ve 223.

16 Markus Dirk DUBBER, "The Victim in American Penal Law: A Systematic Overview", ***Buffalo Criminal Law Review,*** Y.1999, S.3, 3-31 (DUBBER, 1999, s.), s.21-22; Markus Dirk DUBBER, "Das Opfer im amerikanischen Strafrecht: Ein Überblick zur Einführung", ***Die Stellung des Opfers im Strafrechtssystem – Neue Entwicklungen in Deutschland und in den USA,*** Ed. Bernd Schünemann, Markus Dirk Dubber, Carl Heymanns Verlag, Köln, 2000, 15-38 (DUBBER, 2000, s.), s.30; Abdullah Batuhan BAYTAZ, "Onarıcı Adalet'e Genel Bir Bakış", ***İÜHFM,*** Y.2013, C.71, S.1, 117-130, s.125 ve 126; Mehmet Beyhan SEÇKİN, ***Türk Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Hakları,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2018 (SEÇKİN, ***Mağdur Hakları,*** s.), s.82; TEMİZ GÜL, 2023, s.388-389; YAVUZ, 2015, s.95; Tablo şeklinde Cezalandırıcı Adalet – Onarıcı Adalet Karşılaştırması için bkz. UMBREIT, s.xxxi-xxxii; Olgun DEĞİRMENCİ, ***Onarıcı Adalet Uygulaması Olarak Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020 (DEĞİRMENCİ, ***Uzlaştırma,*** s.), s.82-83.

17 KIRCHENGAST, s.124; Esra ALAN AKCAN, ***Ceza Muhakemesinde Mağdurun Hakları,*** İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Durmuş TEZCAN, İstanbul 2013 (ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.), s.167; ÇETİNTÜRK, ***Uzlaştırma,*** s.19 ve 171.

18 Mustafa AVCI, "Suç Mağdurlarına Tazminat Ödenmesi Anlayışının Tarihi Gelişimi", Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı İlgili Tebliğler, (1-2 Ekim 2015) Adana, ***Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları,*** Ankara 2016, 41-55, s.45.

19 KIRCHENGAST, s.173.

20 Ömer YILMAZ, s.298; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.165-166; YAVUZ, 2015, s.110; Yağmur TEMİZ GÜL, ***Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları,*** 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2021 (TEMİZ GÜL, ***Çözüm Yolları,*** s.), s.22.

da ceza adaleti sisteminin ***mağdur eksenli*** düşünüldüğü ifade edilmektedir[21]. Gerçekten "*onarıcı adalet programları aynı zamanda, suç mağdurlarına daha güçlü bir söz hakkı, suç faillerine davranışlarının sorumluluğunu üstlenme ve belirli ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli olan yardıma erişim fırsatı ve topluma sadece suçla ilgili etkili bir strateji değil çatışmanın engellenmesi ve çözme kapasitesi de sağlar*"[22]. Belki de bunun en önemli esaslarından birini, ceza adaleti sisteminin mağduru ikinci kez mağdur edecek şekilde işletilmemesi oluşturur[23]. Nitekim zaten suç sonrasında ekonomik, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarıyla mağdur olan kişilerin ceza muhakemesi sürecinde ikinci kez mağduriyet yaşamalarının engellenmesi gerekmektedir[24]. Esasen onarıcı adalet yaklaşımında mağdurun odak noktayı teşkil etmesi, zararın giderilmesinin amaçlanması ve kendi özgür iradesini ortaya koyabilmesi dolayısıyla ikinci kez mağdur olmasının da önüne geçilecektir[25]. Ceza hukuku ve adaletinin böyle bir bakış açısı altında, mağduru daha önce olduğundan daha derinlemesine bir ceza hukuku kurumu olarak merkezileştirmesi, mağdurun tarihi süreçteki etkileşiminde çeşitli kurumların ortaya çıkması gibi yeni katkılar sunmuştur[26]. Ceza hukuku alanında, "*suçun kovuşturulmasında, çeşitli safhalarda geçerli olan takdir hakkını kullanarak, eylemi ceza adalet sisteminin resmi kanalı dışına çıkarmak*" anlamına gelen "*muhakeme dışı sistem/usul*" veya "*yargılamadan saptırma*" veya "*kovuşturmadan ayrılma*" olarak da ifade edilen "*ayırma*" (*diversion*) uygulamalarıyla ceza hukukunda yer almaya başlayan, esasında özel hukuktaki sorumluluk ve sözleşme anlayışına dayanan "*alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri*" örnek olarak zikredilebilir[27].

---

21 ZEDNER, s.103; Nesrin KALE, "Hukukun Adalete Uygunluğu", ***HFSA,*** 9. Kitap, Muğla Üniversitesi "Felsefe Günleri" (9-12 Ekim 2003) "Adalet" Sempozyumu Bildirileri, Hazırlayan Hayrettin Ökçesiz, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul 2004, 60-66, s.65; Ömer YILMAZ, s.294; BAYTAZ, s.117-118; ayrıca onarıcı adalet anlayışının neoliberal politikalarla uyum içerisinde olduğuna ilişkin değerlendirmeler için bkz. Beyzanur BARUŞ, ***Neoliberal Dönemde Cezalandırmanın Değişen Amacı ve Faile Bakış Açısı,*** Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Muammer KETİZMEN, Ankara 2021, s.72.

22 Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, ***Onarıcı Adalet Programları El Kitabı,*** s.90.

23 KALE, s.65; SOYGÜT ARSLAN, s.284.

24 Asuman AYTEKİN İNCEOĞLU, "Ceza Hukukunda Mağdur Hakları Çerçevesinde Mağdurun Zararının Devlet Tarafından Giderilmesi ve Suç Mağdurlarına Yardım Hakkındaki Kanun Tasarısının Değerlendirilmesi", ***Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,*** Y.2016, C.11, S.141-142, 9-46 (AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.), s.17.

25 BAYTAZ, s.124.

26 KIRCHENGAST, s.2.

27 KUNTER, ***Muhakeme,*** s.11; Detlev FREHSEE, "Wiedergutmachung und Täter-Opfer-Ausgleich im deutschen Strafrecht – Entwicklung, Möglichkeiten und Probleme", ***Die Stellung***

Ayrıca mağdurların ceza adaletini nasıl anladığı ya da anlamlandırdığı ve ceza adaleti sisteminden ne istediği irdelenmelidir[28]. Esasen mağdurların adalet mekanizmasından beklentilerinin genellikle sosyal olarak kurgulandığını, zira söz konusu beklentileri şekillendiren şeylerin temelde mağdurun kişisel görüş ve ahlaki inançları ile sosyal çevrelerindeki tepkilerin türü ve yapısı olduğunu belirtmek gerekir[29]. Bununla birlikte mağdurların, sadece suç işleyen failin cezalandırılmasını değil aynı zamanda kendilerine yönelen suç teşkil eden fiillerin sonuçlarının da mümkün olduğu ölçüde ortadan kaldırılmasını ve uğradıkları zararın -kapsayıcı bir tazminatın merkeze alınması suretiyle- giderilmesini bekledikleri ifade edilmelidir[30]. Ancak yapılan araştırmalar, maalesef geleneksel ceza hukuku yaklaşımlarının mağduru ceza adaleti sisteminden uzaklaştırdığını ya da diğer bir ifadeyle mağdurun giderek sistemden soğuduğunu ve düş kırıklığı yaşadığını göstermektedir[31].

Bilindiği üzere "*geleneksel ceza hukuku anlayışı*"ndan, suç ile bozulan toplumsal dengenin cezalandırıcı adalet ile yeniden tesis edilmesi anlaşılmaktadır[32]. Geçmişe veya geleceğe odaklanan geleneksel ceza hukuku kuramları, özel olarak somut (aktüel) mağdura genellikle ne bir konum ne de uygulamada işlevsel herhangi bir rol verir[33]. Çünkü geleneksel ceza adaleti sistemi, faile ve failin cezalandırılmasına

---

des Opfers im Strafrechtssystem – Neue Entwicklungen in Deutschland und in den USA, Ed. Bernd Schünemann, Markus Dirk Dubber, Carl Heymanns Verlag, Köln, 2000, 117-137 (FREHSEE, 2000, s.), s.117; Namık Kemal TOPÇU, ***İngiliz Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturma Evresi,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2018, s.192; SOYGÜT ARSLAN, s.285; Hakan A. YAVUZ, ***Ceza Muhakemesinde Kovuşturmaya Alternatif Yöntemler,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2020 (YAVUZ, ***Alternatif Yöntemler,*** s.), s.17-18.

28 Uğur URUŞAK, ***Suç Mağdurunun Korunması,*** İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Köksal BAYRAKTAR, İstanbul 1992, s.50; SCHWANDER, s.55-56.

29 SAUTNER, s.19; Ivo AERTSEN, "Karşılaştırmalı Avrupa Ülkeleri Mağdur Hakları Mevzuatı Türkiye'de Mağdur Haklarının Ve Mağdurlara Verilen Hizmetlerin Güçlendirilmesi: Etkin Uygulamaya Doğru", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014**,** 78-117, s.87-88; **benzer şekilde bkz.** Murat AYDIN, ***Ceza Hukukunda Mağdur Kavramı, Mağdur Hakları ve Mağdurun İkincil Mağduriyetten Korunması,*** On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2023 (Murat AYDIN, s.), s.82-83 ve bu beklentiler üzerinden ikincil mağduriyet konusunu biraz daha ayrıntılı incelemek için bkz. s.244-248.

30 EREM, ***Adalet,*** 1968, s.334-335; Jan Philipp REEMTSMA, ***Das Recht des Opfers auf die Bestrafung des Täters – als Problem,*** C. H. Beck, München 1999 (REEMTSMA, 1999, s.), s.5; FREHSEE, 2000, s.118; SAUTNER, s.205; SCHWANDER, s.115; Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, "Tarihçe", magdur.adalet.gov.tr (E.T.20.09.2021).

31 Ekrem ÇETİNTÜRK, "Onarıcı Adalet Anlayışı ve Uzlaştırma Kurumunun Türk Ceza Adalet Sisteminde Algılanışı (Geleneksel Ceza Adalet Anlayışına Eleştirel Bir Bakış)", ***CHD,*** Y.2009, S.9, 191-245 (ÇETİNTÜRK, 2009, s.), s.200 ve 207; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.199.

32 ÇETİNTÜRK, ***Uzlaştırma,*** s.639; ÇETİNTÜRK, 2009, s.194; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.198.

33 SCHWANDER, s.31.

odaklanmış ve hatta indirgenmiş; bu noktada da mağdur ve mağduriyetin giderilmesi maalesef geri planda kalmıştır[34]. Diğer bir ifadeyle "*mağdurun ceza hukukundaki yeri ve önemi maalesef oldukça geç fark edilmiştir*"[35]. Bu açıdan "*cezalandırıcı adalet anlayışının mağdurların beklentilerini karşıladığını ve mağdurlarca adil bir sistem olarak algılandığını söylemek*" mümkün gözükmemektedir[36]. Yine de belirtmek gerekir ki, klasik ceza hukukunun uğradığı değişim ve gelişimde, faili cezalandırmak kadar mağduru korumak, suça mağdur açısından yaklaşmak ve bu noktada devleti yükümlü tutmak önemli bir yönelişi oluşturmuştur[37].

Suç siyaseti bakımından tek taraflı olarak faile yönelik ıslah düşüncesinin yeterince başarı sağlayamaması dolayısıyla mağdura yönelişin özellikle 1960'lı yıllardan itibaren olduğu söylenebilir[38]. Başka bir ifadeyle "*geleneksel yaptırımlar sistemi ve suç politikasının bugüne kadar sadece faili göz önünde bulundurmasına bir tepki olarak suç politikası tartışmaları mağduriyetin giderilmesi konusuna da yönelmiştir*"[39]. Bu bağlamda uluslararası gelişmeler ve düşünceler, kanun koyuculara ceza muhakemelerinde mağdurun konumunu güçlendirecek şekilde ilk (*önemsiz*

---

34 HASSAMER, "Opferorientierte Strafjuztis", http://www.richterverein.de/j2000/asjopfer1.htm (E.T.07.02.2022); Thomas HILLENKAMP, "Was macht eigentlich die Viktimodogmatik? – Eine Zwischenbilanz zur "viktimologischen Maxime" als Gesetzgebungs-, Auslegungs-, Zurechnungs- und Strafzumessungsprinzip", ***ZStW,*** Y.2017, C.129, S.3, 596-628 (HILLENKAMP, ***ZStW,*** s.), s.596; Bernd SCHÜNEMANN, "The Role of the Victim Within the Criminal Justice System: A Three-Tiered Concept", ***Buffalo Criminal Law,*** Y.1999, S.3, 33-49 (SCHÜNEMANN, 1999, s.), s.40; Bernd SCHÜNEMANN, "Die Stellung des Opfers im System der Strafrechtspflege: Ein Drei-Säulen-Modell", ***Die Stellung des Opfers im Strafrechtssystem – Neue Entwicklungen in Deutschland und in den USA,*** Ed. Bernd Schünemann, Markus Dirk Dubber, Carl Heymanns Verlag, Köln, 2000, 1-13 (SCHÜNEMANN, 2000, s.), s.6-7; Gonca KURU, "Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesinde Devletin Rolü", ***Maltepe ÜHFD,*** Y.2015, S.2, 65-110, s.68; KAHVECİ, s.67; KARA BİLGİÇ, s.3; DEĞİRMENCİ, ***Uzlaştırma,*** s.40; KETİZMEN, ***Uzlaştırma,*** s.27; Enes YILMAZ, "Mağdur İçin Daha İyi Koruma Mümkün Mü?", ***CHD,*** Y.2022, S.50, 441-490 (Enes YILMAZ, 2022, s.), s.446.

35 TEMİZ GÜL, 2023, s.383.

36 ÇETİNTÜRK, 2009, s.209.

37 ÖZEK, s.16.

38 Mike MAGUIRE, "The Needs and Rights of Victims of Crime", ***Crime and Justice,*** Y.1991, S.14, 363-433, s.367; Hans Joachim HIRSCH, "Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Durumu ve Özellikle Zararın Tamiri", Çev. Prof. Dr. Emin Artuk, ***Facultatis Decima Anniversaria – 10. Yıl Armağanı,*** Marmara Üniversitesi Yayın No.:543, Hukuk Fakültesi Yayın No.:6, İstanbul 1993, 341-352 (HIRSCH, 1993, s.), s.341; Duygun YARSUVAT, "Suç Siyaseti ve Mağdurun Korunması", ***İnan Kıraç'a Armağan,*** Galatasaray Üniversitesi Yayınları, Ankara 1994, 333-344, s.333.

39 Gülfem PAMUK, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Şahsi Hak Talebinde Bulunma Hakkı", ***Ceza Hukukunda Kadının Şiddete Karşı Korunması,*** Ed. Nur Centel, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2013, 353-378 (PAMUK, 2013, s.), s.353.

olmayan) değişiklikleri yapma konusunda ilham vermiştir[40]. Nitekim, mağduru dikkate almayan bir suç ve ceza siyasetinin sağlıklı sonuçlara ulaşmasının ve kanun koyuculara ışık tutmasının mümkün olmadığı hatırlatılmalıdır[41]. 1960'lı yıllarda başlayan mağdur haklarına yönelik girişimler, 1970'li yıllarda gelişimini sürdürmüş ve 1980'li yıllara gelindiğinde mağdurun ceza adalet sistemindeki rolüne ilişkin önemli hukuki düzenlemeler ortaya çıkmıştır[42]. Dahası, söz konusu süreçte, mağdurun durumu geçmişe gidildikçe sıklıkla uç (*marjinal*) olarak nitelendirilmişken, günümüze doğru gelindikçe -özellikle 1990'lar sonrasında- kanunlarında mağdurlar için yeni haklar tesis etmek üzere, pek çok ülkenin ulusal düzeyde sorumluluk üstlendiği görülmüştür[43]. Öğretide ifade edildiği şekliyle, "*Her yıl milyonlarca insanın, diğer kişilerin ve güçlerin suç teşkil eden eylemleri nedeniyle maddi, manevi açıdan zarar görmesi kanun koyucuları hukuk sistemlerinde değişiklik yapmaya zorlamıştır*"[44]. Ancak burada mağdurun durumundan ziyade, suç ile ortaya çıkmış olan zararın giderilmesine ilişkin fail-

---

40 Kristina-Maria KANZ, "Alles im Interesse der Opfer?! Eine kritische Bestandsaufnahme rechtlicher Veränderungen, politischer Motivationen und empirischer Erkenntnisse der letzten 30 Jahre", ***MschrKrim,*** 100. Jahrgang, Heft 4, 2017, 227-249, s.237; WERGENS, s.83-84.

41 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.51.

42 Hans Joachim HIRSCH, "Zusammenfassung der Ergebnisse des Kolloquiums und Frage weiterer Forschungen", ***Neue Wege der Wiedergutmachung im Strafrecht – Internationales strafrechtlich-kriminologisches Kolloquium in Freiburg i. Br.,*** Hrsg. Albin Eser, Günther Kaiser, Kurt Madlener, Eigenverlag Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg i. Br. 1990, 377-393 (HIRSCH, 1990, s.), s.391-392; Claus ROXIN, "Neue Wege der Wiedergutmachung im Strafrecht – Schlußbericht", ***Neue Wege der Wiedergutmachung im Strafrecht – Internationales strafrechtlich-kriminologisches Kolloquium in Freiburg i. Br.,*** Hrsg. Albin Eser, Günther Kaiser, Kurt Madlener, Eigenverlag Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg i. Br. 1990, 367-375 (ROXIN, 1990, s.), s.369; Kurt SEELMANN, "Dogmatik und Politik der "Wiederentdeckung des Opfers"", ***Rechtsdogmatik und Rechtspolitik,*** Hrsg. Karsten Schmidt, Duncker & Humblot, Berlin 1990, 159-172 (SEELMANN, 1990, s.), s.162; SEELMANN, 1989, s.670; KANZ, s.227-228 ve 236-237; KIRCHENGAST, s.173; Joachim HERRMANN, "Die Entwicklung des Opferschutzes im deutschen Strafrecht und Strafprozessrecht – Eine unendliche Geschichte", ***ZIS,*** Y.2010, S.3, 236-245, s.236; Tillmann BARTSCH / Hauke BRETTEL / Katharina BLAUERT / Deborah F. HELLMANN, "Staatliche Opferentschädigung auf dem Prüfstand – Entshädigungsanspruch und Entschädigungspraxis", ***ZIS,*** 7-8/2014, 353-363, s.353; Rahime ERBAŞ, "Mağdur Katılımlı Bir Ceza Muhakemesi Anlayışına Doğru: ABD Hukukunda Mağdur Haklarının Gelişimi Üzerine Bir İnceleme", ***CHKD,*** C.3, Y.2015, S.1, 75-118, s.80; Heinz SCHÖCH, "Rechtliche Aspekte einer Opferorientierung im Strafvollzug", ***Forum Strafvollzug,*** Y.2016, S.4, 274-278 (SCHÖCH, 2016, s.), s.274; Özgür KÜÇÜKTAŞDEMİR, "Victims' Rights: A Comperative Study of the EU Directive on Victims' Rights and Turkish Law", ***EJCL,*** Y.2016, S.3, 153-186, s.154-155; Eylem BAŞ, ***Ceza Hukukunda Fail ve Mağdur,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021 (BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.), s.677; Enes YILMAZ, 2022, s.445.

43 Ali Kemal YILDIZ, ***Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008 (YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.), s.17-18; AERTSEN, s.89; KARA BİLGİÇ, s.3.

44 YARSUVAT, s.333.

mağdur dengesinin merkeze alındığı belirtilmelidir[45]. Bu çerçevede fail-mağdur bakış açısından mağdurun katılımını önceleyen ve onarıcı adalet düşüncesinin kabulünü gerekli gören bir "*değerler dizisi* (*paradigma*) *değişimi*"nin (*Paradigmenwandel- Paradigma-Wechsel - paradigm shift*) benimsendiği söylenmelidir[46]. Özellikle ekonomik ve sosyal açıdan zayıf nitelik arz eden mağdurlar bakımından, söz konusu sistem veya değerler dizisi değişimi daha önemli bir hal almaktadır[47]. Başka bir ifadeyle fail ile mağdur bakımından olumlu nitelikteki değerler dizisi değişiminin doğrudan mağdur açısından "*mağdurun rönesansı*" (*Renaissance des Opfers*) olarak nitelendirilmesi mümkündür[48]. Ayrıca burada zikredilen değerler dizisi değişiminin "*mağdur katılımlı bir ceza muhakemesi anlayışına doğru bir eğilimi*" meydana getirdiği de öğretide belirtilen hususlardandır[49]. Fakat failin hakları ile mağdurun haklarının aynı düzeyde olduğu dengeli bir sisteme giden yolda kaydedilen ilerlemenin halen yavaş nitelikte olduğu da not edilmelidir[50]. Kanaatimizce not edilmesi gereken diğer bir husus da fail ile mağdur arasındaki hak ve yükümlülükler dengesinin ceza muhakemesinin her

---

45 HIRSCH, 1993, s.341; YARSUVAT, s.333; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.28.

46 Dieter DÖLLING, "Der Täter-Opfer-Ausgleich", ***JZ,*** Y.1992, C.47, S.10, 493-499 (DÖLLING, ***JZ,*** s.), s.494; Heinz SCHÖCH, "Mağdurun Korunması-Ceza Usul Hukuku Reformu Düşüncelerinin Sınanması", Çev. Doç Dr. Ayşe Nuhoğlu, ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (5) - Suç Politikası,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006, 117-132 (SCHÖCH, 2006, s.), s.117-118 ve 132; Peter RIEß, "Zur Beteiligung des Verletzten im Strafverfahren", ***Festschrift für Heike Jung zum 65. Geburtstag am 23. April 2007,*** Hrsg. Heinz Müller-Dietz, Egon Müller, Karl-Ludwig Kunz, Henning Radtke, Guido Britz, Carsten Momsen, Heinz Koriath, Nomos Verlag, Baden-Baden 2007, 751-760, s.752; YOUNG, s.6; SAUTNER, s.57; Thomas WEIGEND, "Das Opfer als Prozesspartei? Bemerkungen zum 2. Opferrechtsreformgesetz 2009", ***Verbrechen – Strafe – Resozialisierung Festschrift für Heinz Schöch zum 70. Geburtstag am 20. August 2010,*** Hrsg. Dieter Dölling, Bert Götting, Bernd-Dieter Meier, Torsten Verrel, Walter De Gruyter, Berlin/New York 2010, 947-961 (WEIGEND, 2010, s.), s.960; ULUDAĞ, s.128-129 ve 140-145; Irwin WALLER, ***Rights for Victims of Crime – Rebalancing Justice,*** Rowman & Littlefield Publishers, Lanham 2011, s.4; YAVUZ, 2015, s.88; YAVUZ, 2014, s.268; REEMTSMA, 2019, s.25; DEĞİRMENCİ, ***Uzlaştırma,*** s.45; Enes YILMAZ, 2022, s.447, dn.23.

47 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.51.

48 Albin ESER, "Zur Renaissance des Opfers im Strafverfahren", ***Gedächtnisschrift für Armin Kaufmann,*** Carl Heymanns Verlag, Köln, 1989, 723-747 (ESER, 1989, s.), s.746-747; Detlev FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung als Instrument strafrechtlicher Sozialkontrolle,*** Duncker & Humblot, Berlin 1987 (FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.), s.3; HILLENKAMP, ***ZStW,*** s.598; Klaus LÜDERSSEN, "Opfer im Zwielicht", ***Festschrift für Hans Joachim Hirsch zum 70. Geburtstag am 11. April 1999,*** Hrsg. Thomas Weigend, Georg Küpper, Walter de Gruyter, Berlin-New York 1999, 879-896 (LÜDERSSEN, 1999, s.), s.880; Dieter RÖSSNER, "Mediation als Element der strafrechtlichen Sozialkontrolle", ***Die Stellung des Opfers im Strafrechtssystem – Neue Entwicklungen in Deutschland und in den USA,*** Ed. Bernd Schünemann, Markus Dirk Dubber, Carl Heymanns Verlag, Köln, 2000, 105-116, s.107; SEELMANN, 1990, s.159; SEELMANN, "Paradoxien der Opferorientierung im Strafrecht",673; Enes YILMAZ, 2022, s.447.

49 ERBAŞ, s.78; Enes YILMAZ, 2022, s.447.

50 LAZARO, s.43.

aşamasında kurulması ve korunması gerekliliğidir[51]. Ayrıca eğer suç sorununun çözümü hedefleniyorsa, bu, tüm unsurların bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasıyla mümkündür[52].

Ülkemiz açısından da durum, anlatılanlardan farklı değildir. Kanun düzeyinde bir koruma mekanizmasının devreye sokulması bakımından ülkemizde yapılan çalışmaların ne ölçüde taraftar toplayabildiği tartışmalıdır[53]. Ancak günümüz dünyasında artık mağdur ya da daha genel bir ifadeyle suçtan zarar gören kişiler, ceza adaleti sürecinin unutulan, dışlanan, yok sayılan özneleri olmaktan çıkartılarak hak ettikleri konuma getirilmek zorundadırlar[54].

Kamu düzeni ve barışının bir an evvel sağlanması adına, mağdurun korunması ve zararlarının giderilmesi amacına uygun her vesileden yararlanılmalıdır. Başlıca -TCK m.50/1-b'de, suçluya, kısa süreli hapis cezası yerine, "*mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamıyla giderilmesi*"nin bir seçenek yaptırım olarak düzenlenmesi, "*zararın aynen geri verme veya tazmin suretiyle giderilmesi*"ne yer veren etkin pişmanlığa ilişkin düzenlemeler, CMK m.171/3'te, "*suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı ve Cumhuriyet savcısı tarafından tespit edilen zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi*"ne koşulları arasında yer veren kamu davasının açılmasının ertelenmesi ile CMK m.231'deki hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumları, TCK m.51/2-c.1'de, "*mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle, tamamen giderilmesi*"ne bir koşul olarak yer veren hapis cezasının ertelenmesi kurumu ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun hapis cezasının infazının ertelenmesine ilişkin hükümleri ile koşullu salıverilmeye ilişkin hükümleri gibi- aşağıda ayrıntılı olarak incelediğimiz kurumlar dikkate

---

51 Mustafa ÖZEN, ***Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Muhakemesi Hukuku,*** 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2023 (ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.), s.190.

52 Mustafa T. YÜCEL, "Ceza Adaletinde Sapmalar", ***TBBD,*** Y.2013, S.105, 11-34 (YÜCEL, 2013, s.), s.33.

53 URUŞAK, s.36-37.

54 Robert C. DAVIS / Frances KUNREUTHER / Elizabeth CONNICK, "Expanding the Victim's Role in the Criminal Court Dispositional Process: The Results of an Experiment", ***The Journal of Criminal Law and Criminology,*** Y.1984, C.75, S.2, 491-505, s.492; Stephan BARTON, "Strafrechtspflege und Kriminalpolitik in der viktimären Gesellschaft, Effekte, Ambivalenzen und Pradozien", ***Ambivalenzen der Opferzuwendung des Strafrechts – Zwischenbilanz nach einem Vierteljahrhundert opferorientierter Strafrechtspolitik in Deutschland,*** Hrsg. Stephan Barton, Ralf Kölbel, Nomos Verlag, Baden-Baden 2012, 111-137 (BARTON, 2012, s.), s.119; ÇETİNTÜRK, ***Uzlaştırma,*** s.3 ve 171; WERGENS, s.80.

alındığında, amaca uygun her vesileden yararlanma düşüncesi, esasen mevzuatımıza çok da yabancı değildir. Ancak yine de adeta "*antikalarla dolu bir dükkânda hakikati arayan bir fil*" örneğinde olduğu gibi "*hem filin arayışına devam edebilmesini sağlamak hem de korunmaya çalışılan değerleri kırmadan dökmeden rafta tutabilmek*" adına[55], elinizdeki çalışmada, söz konusu kurumlar mağdur bakış açısıyla koruma kalkanını genişletecek şekilde ele alınmaya ve bu doğrultuda yapılan tespitlerle ilgili kurumlara çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

Nitekim dikkatlerin mağdur, mağdur hakları, mağdurun beklenti ve ihtiyaçları ile mağdurun korunması ve mağduriyetin giderilmesi kavramlarına yönelmesiyle, disiplinlerarası ve uluslararası çalışmaların ivme kazanarak şekillendiği, bu çalışmaların da zamanla ceza adalet sistemlerini şekillendirdiği, bununla birlikte söz konusu sürecin halen gelişimini devam ettirdiği ve doğal olarak hukuk sistemimiz için de aynı durumun geçerli olduğu ifade edilmelidir[56].

İşte söz konusu zorunluluktan hareketle öğretiye bir nebze olsun fayda ve katkı sağlayabilme düşüncesiyle başlanılan elinizdeki çalışma, dört bölüm olarak planlanmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde, "*Mağdur Kavramı, Benzer Kavramlardan Farkı ve Tarihi Gelişimi*" ele alınmıştır. İlk bölüm, başlıktaki sistematikle üçe ayrılır.

---

55 Eşref Barış BÖREKÇİ, "Nitelikli Cinsel Saldırı/İstismar Mağdurları Neden Bir Defa Dinlenememektedir?", ***YÜHFD,*** Y.2022, C.19, S.2, 1077-1084, s.1078.

56 FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.4; Thomas WEIGEND, "Das Opferschutzgesetz – kleine Schritte zu welchem Ziel?", ***NJW,*** Y.1987, S.20, 1170-1177 (WEIGEND, 1987, s.), s.1170; Antony PEMBERTON / Marc S. GROENHUIJSEN, "Developing Victim's Rights Within The European Union: Past, Present And Future", ***Proceedings of the 13th World Society of Victimology Symposium,*** Eds. G. Kirchhoff, et al, Wolf Legal Publishers, Nijmegen 2011, 1-24, s.4; Ioannis N. ANDROULAKIS, "European Perspectives on Rights for Victims of Crime", ***EUCRIM,*** Y.2014, S.4, 111-116, s.112; Bayram ERZURUMLUOĞLU, "Türkiye ve Avrupa Birliğinde Suç Mağdurlarının Haklarının Korunması: Türkiye 'Sanık Merkezli' Adalet Sisteminden 'Mağdur Merkezli' Adalet Sistemine Geçiş Sürecinin Neresinde Bulunmaktadır?", ***Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,*** Y.2013, S.13, 77-98 (ERZURUMLUOĞLU, 2013, s.), s.92; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.663, 674-675 ve 836; Reinhard GELDHAUSEN / Bernhard WEINER / BEARBEITER, ***SGB XIV / OEG / VersMedV Soziales Entschädigungsrecht – Kommentar,*** 7. Auflage, Verlag C. H. Beck, München 2021, s.2; KURU, s.66; Enes YILMAZ, 2022, s.441 ve 445; Ayrıca konunun pek çok problem alanıyla bağlantısının başlangıç itibarıyla bulunabileceği bibliyografik bir çalışma için bkz. Hans-Jürgen KERNER, ***Opfer und Täter – Eine Bibliografie zu Außergerichtlichem Tatausgleich, Konfliktausgleich, Mediation, Opferhilfe, Opferschutz, Schadenswiedergutmachung, Täter-Opfer-Ausgleich und weiteren damit verbundenen Problembereichen,*** Universität Tübingen, Tübingen 2003.

İlk olarak, "*Mağdur Kavramı*" başlığı altında, öncelikle kavram ile neyin anlaşıldığı, kimlerin mağdur olabileceği veya tüzel kişilerin mağdur olup olamayacakları, buradan hareketle devletin mağdur statüsü inceleme konusu yapılmakta ve mağdur tanımlarına ilişkin örnekler sıralandıktan sonra kavramın tanımlanması ve sınırlarının belirlenmesi zorunluluğu üzerinde durulmaktadır. Akabinde ise, gerek suç biliminde gerekse de mağdur biliminde mağdur türleri çeşitli sınıflandırmalar altında incelenmiş, mağdurun ve özellikle siyah sayılarla bağlantılı olarak doğru istatistiki verilere olan ihtiyaç ile mağdur anketleri gibi mağdur araştırmalarının nasıl ele alındığı üzerinde ana hatlarıyla durulmuştur.

İkinci olarak, "*Benzer Kavramlarla İlişkisi*" bulunmaktadır. Burada mağdur kavramının şikâyetçi, suçtan zarar gören, katılan ve malen sorumlu kavramları ile arasındaki ilişkinin değerlendirildiği söylenebilir.

Üçüncü olarak, mağdur kavramının "*Tarihi Gelişimi*" konu edilmiştir. Esasen mağdurun tarih sahnesinde korunup korunmadığı ya da ne ölçüde korunmaya çalışıldığı, farklı hukuk düzenlerinde ve toplumlarda mağdur ile mağduru korumaya yönelik uygulanan kurumların ne kadar önem arz ettiği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, "*Mağdur Kavramının Genel İlkeleri ve Uluslararası Belgelerde ve Bazı Ülkelerde Ele Alınışı*" üzerinde durulmuştur. İkinci bölüm, iki alt bölüm halinde düşünülmüştür.

İlk olarak, mağdur kavramının hukuk devleti, insan onurunun dokunulmazlığı, oranlılık, ikincillik, sosyal devlet, ceza hukukunun kamusallığı, silahların eşitliği ve cezaların bireyselleştirilmesi ilkeleri, "*Mağdur Kavramının Genel İlkeleri*" başlığı altında incelenmiştir.

İkinci olarak ise, "*Uluslararası Belgelerde ve Bazı Ülkelerde Ele Alınışı*" başlığı altında mağdur kavramının nasıl ve hangi kapsam ve kurumlarla korunmaya çalışıldığı değerlendirme konusu yapılmıştır. "*Uluslararası Belgelerde Ele Alınışı*" alt başlığı altında başta Birleşmiş Milletler nezdinde kabul edilen bildiri ve sözleşmeler dikkate alınmakla birlikte, esasen ülke olarak bizim de üyesi olduğumuz Avrupa Konseyi'nin direktif, tavsiye kararı ve sözleşmeleri üzerinde durulmuştur. "*Bazı Ülkelerde Ele Alınışı*" alt başlığında da temel olarak Anglo-Sakson Hukuk Sistemi ile Kıta Avrupası Hukuk Sisteminde yer alan ülkelerin mağduru ve

mağdurun korunmasını, bununla bağlantılı olarak mağduriyetin giderilmesi kurumlarını nasıl ele aldıkları gösterilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümü, "*Ceza Hukukunda Mağdur ve Mağduriyetin Giderilmesi*"ne yoğunlaşmaktadır. Bölüm, üç alt bölümden oluşmaktadır.

İlkin, "*Suçun Bir Unsuru Olarak Mağdur*" başlığı altında, mağdursuz suç veya mağduru (belirli) olmayan suç kavramı, aile, toplum ve çeşitli kişi grupları gibi tüzel kişiliği bulunmayan toplulukların durumu ve modern suç teorisi içerisinde mağdurun konumu incelenmektedir.

İkinci olarak, "*Bazı Suç Tiplerine İlişkin Tartışmalı Hususlar*" başlığı altında, uluslararası suçlar, kişilere karşı suçlar, cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar, özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlar, ekonomi, sanayi ve ticarete ilişkin suçlar, adliyeye karşı suçlar ile ceza hükmü içeren bazı kanunlardaki suçlar kapsamında özellik arz eden durumlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü olarak da "*Mağduriyetin Giderilmesi Amacına Yönelik Kurumlar*" başlığı altında, önce mağdurun korunmasının genel çerçevesi çizilerek, "*Mağduriyetin Dar Anlamda, Doğrudan ya da Kısa Sürede Giderilmesi*" ve "*Mağduriyetin Geniş Anlamda, Dolaylı ya da Uzun Sürede Giderilmesi*" şeklinde bina edilmiştir. Konuyla ilişkili pek çok ceza hukuku müessesesi belirttiğimiz bu ayrım çerçevesinde ayrıntılı bir biçimde ele alınmakla birlikte, bu bölümü karakterize eden kısmın "*Mağduriyetin Doğrudan Devlet Tarafından Giderilmesi*" olduğunu belirtmeliyiz. Bu bağlamda, söz konusu alt kısım sadece bir hak olarak mağduriyetin giderilmesini incelemekle kalmayıp suç korkusu ve güven sorunu gibi pek çok boyutuyla mağduriyetin giderilmesinin kapsamını incelemekte ve mağduriyetin giderilmesine ilişkin suç ve ceza siyasetine yol gösterecek bir sistem önerisi getirmeye çalışmaktadır.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümü ise, "*Mağdurun Hakları*" başlığını taşır. Son bölümümüz, ceza muhakemesi hukukunda bir özne olarak mağduru, hâkime, savcıya ve belki de ilk elden yüz yüze kalınan kolluğa düşen görevler ile birlikte "*Genel Olarak*" ele aldıktan sonra, mağdurun haklarını Ceza Muhakemesi Kanunumuzdaki sistematik doğrultusunda "*Soruşturma Evresinde Mağdurun Hakları*", "*Kovuşturma Evresinde Mağdurun Hakları*" ve "*Usûl*" alt başlıkları ile incelemeye tabi tutmaktadır.

"*Sonuç*" başlığı altında da *Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur*'un bütüncül bir değerlendirilmesi yapılmış ve buradan hareketle öğreti ve uygulamada tespit edilen sorunlar, somut önerilerle çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MAĞDUR

I. Mağdur Kavramı

A. Genel Olarak

İlkin, mağdurun kim olduğunu ve özellikle ileride ele alınacak haklardan kimlerin yararlanabileceğini belirlemek adına, bir kavram olarak mağdurun üzerinde durmak önemlidir[57]. Çünkü mağdur, suçun işlenmesi aşamasından failin cezalandırılmasına kadar ceza hukukunda ayrı bir konuma sahiptir. Nitekim öğretide de konuyla ilgilenen suç bilimi (kriminoloji), mağdur bilimi (viktimoloji), yaptırım bilimi (penaloji), ceza ve ceza muhakemesi hukuku, karşılaştırmalı ceza ve ceza muhakemesi hukuku, uluslararası ceza hukuku ve insan hakları gibi disiplinler bambaşka niteliktedirler ve bu disiplinlerin her biri, farklı amaçları hedeflemekte, farklı yöntem bilimlerine (metodolojilere) dayanmakta, farklı terimler kullanarak mağdura farklı roller ve haklar sunmaktadırlar[58]. Kanaatimizce, "*Burada mağdur kavramı ve işlevi ile ilişkili kuruluşların ve amaçların meydana getirdiği artan heterojenlik dolayısıyla devam eden tartışmaların olduğu da hatırlatılmalıdır*"[59]. Gerek ceza hukukunda gerek daha özel olarak mağdur biliminde ele alınan mağdurun kim olduğu, suçta nasıl bir role sahip olduğu, kendisine karşı işlenen suçlarda herhangi bir ihmalinin ya da tahrikinin bulunup bulunmadığı soruları olmazsa olmaz

---

57 Chad R. TRULSON, "Victims' Rights and Services: Eligibility, Exclusion and Victim Worth", ***Reaction Essay,*** Y.2005, C.4, S.2, 399-414, s.399; Asuman İNCEOĞLU, "Uluslararası Düzenlemeler Işığında Türk Hukukunda Mağdur Hakları", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 57-76, s.59; Hamide ZAFER, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler (TCK m.1-75),*** 5. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2015 (ZAFER, ***Genel,*** s.), s.155.

58 LÜDERSSEN, 1999, s.879; M. Cherif BASSIOUNI, "International Recognition of Victims' Rights", ***Human Rights Law Review,*** Y.2006, C.6, S.2, 203-279, s.204; Leyla ÇAKICI GERÇEK, "Gençlik ve Mağduriyet Üzerine Bir Anket Çalışması", ***Adli Bilimler Dergisi,*** Y.2009, C.8, S.4, 11-22, s.11; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.674-675.

59 Enes YILMAZ, 2022, s.445.

niteliktedir[60]. İşte bu bağlamda, mağdur bilimi de ruh bilimi (psikoloji), hukuk ve suç biliminin birlikte çalıştığı disiplinlerarası bir çalışma alanıdır[61]. Başka bir ifadeyle adı geçen bilim dallarından başta suç bilimi (kriminoloji) ve mağdur bilimi (viktimoloji) olmak üzere her birinin disiplinlerarası bir çalışma alanı olduğu anlaşılmaktadır[62].

Ulusal politikaların uygulanmasına ışık tutabilmesi ve mağdur haklarının da anlaşılabilmesi bakımından, kavramın tanımının ve sınırlarının açık bir şekilde belirlenmesi ayrıca önem taşımaktadır[63]. Diğer bir ifadeyle mağdur kavramının temel bazı ölçülerle sınırlanarak doğru bir şekilde tanımlanması yerinde olacaktır[64]. Çünkü, *mağdur kavramı; suçun unsurları, cezasızlık nedeni, suçların içtimaı, ceza muhakemesi nedenlerinin hukuka uygunluğu gibi konularda belirleyici etkiler*e sahip olduğu için, kavramın *neyi kapsadığının ortaya konulması gerek*mektedir[65]. Nitekim suç mağduru, ceza ve ceza muhakemesi hukukunun yanı sıra suç ve ceza siyaseti ile suç bilimi bakımından da geçerliliği bulunan bir kavramdır[66]. Bu noktada genel olarak ceza hukukunda mağdurun belirlenmesi, "*en temelde hangi nitelikteki hak ihlallerinin ceza normları kapsamında değerlendirileceği ya da suç olarak*

---

60 Aslı AYDIN, "Ceza Hukukunda Mağdur Kavramı ve Viktimoloji", ***Hukukun Gençleri Sempozyum Dizisi-6 "Şiddetin Mağdurlarının Yaşamlarına Olan Etkisi",*** Eskişehir 26-27 Kasım 2015 (Aslı AYDIN, s.), s.2 ve 11.

61 Hans Joachim SCHNEIDER, "Ursachen der Gewalt – Zur Gewalt in der deutschen und in der internationalen kriminologischen und kriminalpolitischen Diskussion", ***JZ,*** Y.1992, C.47, S.10, 499-510, s.499 ve 509; BARTON, 2012, s.111 ve 120; KURU, s.70.

62 M. Emin ARTUK / M. Emin ALŞAHİN, ***Kriminoloji,*** 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2021, s.32 ve 93; Timur DEMİRBAŞ, ***Kriminoloji,*** 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020, s.47; Ahmet POLAT, ***Viktimoloji (Mağdurbilim),*** Legal Yayıncılık, İstanbul 2014 (Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.), s.51-52; Oğuz POLAT, ***Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar,*** 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018 (Oğuz POLAT, ***Kriminoloji,*** s.), s.20.

63 AERTSEN, s.81; ERBAŞ, s.84.

64 Çelik Ahmet ÇELİK, "Mağdur Kimdir, Hangi Durumlarda ve Nasıl Korunmalı, Ne Tür Tazminat Ödenmeli", Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı İlgili Tebliğler, (1-2 Ekim 2015) Adana, ***Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları,*** Ankara 2016, 139-157, s.139; **aksi yönde,** kavramın içeriği çoğu kez uygulanacak kanun hükmü ile birlikte ele alınması gereken bir husus olduğu ve kanunda yer alacak bir tanımın tüm durumları kapsaması mümkün olamayacağı için, ortaya çıkacak yeni sorunlar nedeniyle tanımın öğreti ve uygulamaya bırakılmasını yerinde kabul eden görüş için bkz. Erdener YURTCAN, ***Şahsi Dava ve Uygulaması,*** 3. Bası, Kazancı Hukuk Yayınları, Ankara 1989 (YURTCAN, ***Şahsi Dava,*** s.), s.41; Murat AYDIN, s.16.

65 Murat AYDIN, s.5.

66 Hans-Jörg ALBRECHT, "Kriminologische Perspektiven der Wiedergutmachung – Theoretische Ansätze und empirische Befunde", ***Neue Wege der Wiedergutmachung im Strafrecht – Internationales strafrechtlich-kriminologisches Kolloquium in Freiburg i. Br.,*** Hrsg. Albin Eser, Günther Kaiser, Kurt Madlener, Eigenverlag Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg i. Br. 1990, 43-72 (Hans-Jörg ALBRECHT, s.), s.43; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.674; Tuğrul KATOĞLU, "Ceza Hukukunda Suçun Mağduru Kavramının Sınırları", ***AÜHFD,*** Y.2012, C.61, S.2, 657-693 (KATOĞLU, 2012, s.), s.658.

tanımlanacağı sorunu" ile birlikte ele alınabilir. Bu durum da esasen mağduriyet kavramının nasıl ele alınıp değerlendirileceği ile ilgilidir[67]. Buradan hareketle mağduriyet kavramının da ortaya çıkış şekli, meydana gelen zararın etkisi, kaynağı, bireysel veya kolektif nitelikte oluşu gibi çeşitli açılardan çok yönlü bir olgu olduğu ifade edilmelidir[68]. Mağdurun da çoğu zaman bir suç nedeniyle öldürülen, yaralanan veya zarar gören ya da en genel manada suç ile korunan hakkı ihlal edilen kişi olarak tanımlandığı dikkate alındığında, söz konusu zararların fiziksel, psikolojik, sosyal ya da ekonomik olabildiği, bununla birlikte insan hakları, hukuk devleti, sosyal devlet bakımından da mağdura odaklanılabildiği dolayısıyla mağdur konusunun oldukça geniş boyutlu olduğu bir gerçektir[69].

Dilimize Arapça'dan geçmiş olan "*mağdur*" kelimesi, özünde gadre, haksızlığa uğramış, kıygın, zarar görmüş kişiyi karşılamaktadır[70]. Batı dillerinde "mağdur" kelimesi ise, Latince "*victima*" kelimesine dayanmakta olup, kurban etmek, adamak, suç kurbanı anlamına gelmektedir[71]. En genel anlamıyla mağdur, hakları ellerinden alınan veya hürriyetleri kullandırılmayan kişilerdir[72]. Bir taraftan da tüm suçların

---

67 Ünal YERLİKAYA, ***İslam Ceza Hukukunda Mağdur,*** Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Talip TÜRCAN, Isparta 2006, s.5.

68 Herta DÄUBLER-GMELIN, "Verbrechensbekämpfung, Strafrecht und Strafverfolgung – Wo bleibt das Opfer?", ***Zeitschrift für Rechtspolitik,*** Y.1994, C.27, S.9, 338-342, s.339; Veysel DİNLER, "Mağduriyet Kavramına Çok Yönlü Yaklaşım", ***Suç Mağdurları,*** Ed. Halil İbrahim Bahar, Adalet Yayınevi, Ankara 2006, 49-71, s.49 ve 59; Mümin GÜNGÖR, "Mağduriyetin Giderilmesi Açısından Uzlaştırma Kurumu İle Mağdur Hakları Tasarısının İncelenmesi", ***YBHD,*** Y.2019, S.2, 189-230, s.205; Esra KATIMAN, ***Uluslararası Hukuk Bireysel Başvuru Prosedürü İçinde Mağdur Statüsü,*** On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2016, s.11-12; Enes YILMAZ, 2022, s.465.

69 Zahir KIZMAZ, ***Mağdurlar ve Suçlular,*** HEGEM Vakfı Yayınları, Ankara 2015, s.21; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.666; Bilge Nur ÜREKLİ, "Mağdursuz Suçlar", ***Mağduriyetin Önlenmesine ve Giderilmesine Yönelik Viktimolojik ve Hukuki Yaklaşımlar,*** Ed. Selman Dursun ve Selen Çakırhan, Adalet Yayınevi, Ankara 2023, 11-38, s.15.

70 "İsimlerden edilgenlik yapmaya yarayan "mef'ul" kalıbını, Türkçe'de kullanılan Arapça kökenli pek çok kelimede görmek mümkündür; maktul (katledilen), mazlum (zulme uğrayan), mektub (yazılan), mezkur (zikredilen), metruk (terkedilen), menkul (nakledilen) ve nihayet mağdur (kendisine gadr edilen, haksızlık yapılan anlamında) gibi." ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.2; Üzeyir KÖSE, ***İslam Ceza Hukukunda Fail ve Mağdur Olarak Çocuğun Durumu,*** Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Nuri KAHVECİ, Kahramanmaraş 2017, s.4 ve 54-55; Süleyman AKDEMİR, ***Ceza Hukukunda Mağdurun Korunması,*** Akevler Akdeniz Bilimsel Araştırma Merkezi Yayınları No:4, İzmir 1988, s.7; TDK Güncel Türkçe Sözlük, sozluk.gov.tr, (E.T.8.11.2020).

71 Gülfem PAMUK, ***Türk ve Fransız Ceza Muhakemesi Hukuku'nda Mağdurun Makam Olarak Yeri,*** Beta Yayıncılık, İstanbul 2012 (PAMUK, ***Mağdur,*** s.), s.156-157; Asiye Merve TURANLI, ***Ceza Hukukunda Mağdur ve Mağdurun Korunması,*** Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. A. Caner YENİDÜNYA, İstanbul 2012, s.5.

72 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.1; Ahmet BOZDAĞ, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Hukuki Yardım Alma Hakkı", ***TBBD,*** Y.2017, S.132, 121-146, s.123.

kamu düzeni ve barışını bozduğu dikkate alındığında, bir bütün halinde toplum -çok geniş kapsamlı bir mağdur olarak- karşımıza çıkmaktadır[73]. Kanunda suç olarak düzenlenen fiilin işlenmesiyle biri topluma verilen zarar dolayısıyla devlet, diğeri de fiilden doğrudan zarar gören gerçek veya tüzel kişiler, çifte mağdur olarak ifade edilmektedir[74].

Görüldüğü üzere, kelime anlamı itibarıyla mağdura, birçok karşılık bulmak mümkündür. Mağdur, İngilizce (*victim, wronged, aggrieved sufferer, injured*) ve Almanca (*Opfer, Verletzte(r), Geschädigte(r), benachteiligt*) dillerinde de farklı karşılıklara sahiptir[75].

Çalışma alanımız bakımından ise, "*en genel şekliyle mağdur, ceza normu tarafından korunan ve suçla ihlal edilen ya da tehlikeye sokulan, yani suçun hukukî konusunu oluşturan hukukî varlık veya menfaatin sahibi yani suçun konusunun ait olduğu kişidir*"[76]. Diğer bir ifadeyle ise, en basit haliyle mağdur, başkalarının fiilleri ile acı

---

73 Füsun SOKULLU-AKINCI, "Adalet Reformu ve Alternatif Ceza Yaptırımları", ***Prof. Dr. Nurullah KUNTER'e Armağan,*** Beta Yayıncılık, İstanbul 1998, 327-341 (SOKULLU-AKINCI, "Adalet Reformu", s.), s.335.

74 Durmuş TEZCAN, "Mağdurun Hakları ve Tanıkların Korunması", ***Ceza Hukuku Reformu Sempozyum, Taksim 20-23 Ekim 1999,*** Umut Vakfı, İstanbul 2001, 73-84, s.73.

75 Michael KILCHLING, ***Opferinteressen und Strafverfolgung,*** Kriminologische Forschungsberichte aus dem Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Band 58, Dissertation, Hrsg. Prof. Dr. Günther Kaiser, edition iuscrim, Freiburg i. Br. 1995 (KILCHLING, ***Opferinteressen,*** s.), s.70; Marion Eleonora Ingeborg BRIENEN / Ernestine Henriëtte HOEGEN, ***Victims of Crime in 22 European Criminal Justice Systems – The Implementation of Recommendation of Europe on the Position of the Victim in the Framework of Criminal Law and Procedure,*** Wolf Legal Productions, Nijmegen-The Netherlands 2000, s.74; https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/ma%C4%9Fdur, (E.T.9.11.2020); https://tr.langenscheidt.com/turkce-almanca/ma%C4%9Fdur#ma%C4%9Fdur, (E.T.9.11.2020); SCHWANDER, s.65.

76 AVCI, ***Çalıştay,*** s.41; Nurullah KUNTER, ***Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi,*** İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1949 (KUNTER, ***Kanuni Unsur,*** s.), s.131; Nurullah KUNTER, ***Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi,*** İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1954 (KUNTER, ***Maddi Unsur,*** s.), s.118; Nevzat TOROSLU, ***Cürümlerin Tasnifi Bakımından Suçun Hukuki Konusu,*** Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No.273, Sevinç Matbaası, Ankara 1970 (TOROSLU, ***Cürümler,*** s.), s.166; Dieter DÖLLING, "Zur Stellung des Verletzten im Strafverfahren", ***Festschrift für Heike Jung zum 65. Geburtstag am 23. April 2007,*** Hrsg. Heinz Müller-Dietz, Egon Müller, Karl-Ludwig Kunz, Henning Ragtke, Guido Britz, Carsten Momsen, Heinz Koriath, Nomos, Baden-Baden 2007, 77-86 (DÖLLING, 2007, s.), s.77; YERLİKAYA, s.12; ayrıca korunan hukuki *varlık, menfaat, yarar, durum* ve *gaye* kavramlarına yönelik anlayış farklılıkları için bkz. TOROSLU, ***Cürümler,*** s.248-278; Zeki HAFIZOĞULLARI / Muharrem ÖZEN, ***Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** 13. Baskı, US-A Yayıncılık, Ankara 2021 (HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, ***Genel,*** s.), s.199-200; Doğan SOYASLAN, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** 10. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2022 (SOYASLAN, ***Genel,*** s.), s.236; ROXIN/GRECO, s.24-25, Rn.3-4; Yener ÜNVER, ***Ceza Hukuku ile Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara 2003 (ÜNVER, ***Hukuksal Değer,*** s.), s.46-57 ve 59; Timur DEMİRBAŞ, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** 18. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023 (DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.), s.603; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.669; KATIMAN, s.12.

çeken, çoğu zaman kusuru dahi olmaksızın zarar gören veya zarara uğrayan kimse olarak tanımlanmaktadır[77].

B. Dar ve Geniş Anlamda Mağdur[78]

1. Kavram

Bilindiği üzere, suç aslında "*adeta birbirini içine alan halkalar gibi*" birden çok kişiyi etkilemektedir[79]. Doğrudan ve dolaylı olarak suçtan etkilenen herkesi mağdur kavramına dahil etmek, kapsamın inanılmaz derecede genişlemesine sebep olacaktır[80]. Nitekim toplum nezdinde, zaten mağdur kavramı oldukça geniş anlama sahiptir[81]. Bu açıdan "*ceza hukukundaki mağdur kavramının tanımının yapılmasında fayda vardır*", ancak bu kapsamda örneğin sosyal devlet ilkesi gereğince suçtan etkilenen kişilere yardımcı olmak adına, "*ilgili mevzuatta ayrıca "mağdur" şeklinde bir tanımlamaya gidilmemelidir*"; çünkü mevzuatta birden fazla mağdur tanımının yer alması, uyumsuzluklara ve karışıklıklara yol açacaktır[82].

Dar anlamda mağdurdan, genel itibarıyla suç ile korunmak istenen hukuki değerin sahibi olan kişi ya da diğer bir ifadeyle suçtan doğrudan doğruya zarar gören kişi anlaşılır[83]. Diğer bir ifadeyle dar anlamda mağdur, normun koruduğu hak veya menfaatin ya da bunlar üzerindeki tasarruf yetkisinin sahibidir[84]. Bu görüş doğrultusunda, kural olarak mağdurdan bir ceza hukuku normunun ihlal edilmesinin doğrudan neticelerinden -fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik olarak- olumsuz

---

77 AKDEMİR, s.7 ve 25; Muhammet AÇIKGÖZOĞLU, ***Ceza Hukuku Açısından Teori ve Uygulamada Mağdur Kavramı,*** Adil Yayınevi, Ankara 2000, s.13, 67; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.666; Oğuz POLAT, ***Viktimoloji,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020, s.49.

78 İzzet ÖZGENÇ, ***Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi (Genel Hükümler),*** 2. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2005 (ÖZGENÇ, ***TCK Gazi Şerhi,*** s.), s.227; Mehmet Rifat BACANLI, ***Ceza Muhakemesinde Mağdurun Korunması,*** Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Cumhur ŞAHİN, Ankara 2007, s.7; Cumhur ŞAHİN / Neslihan GÖKTÜRK, ***Ceza Muhakemesi Hukuku,*** 14. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, s.152-153; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.24-25; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.709.

79 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.667.

80 KATOĞLU, 2012, s.659; PAMUK, ***Mağdur,*** s.162.

81 DİNLER, s.50; BOZDAĞ, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Hukuki Yardım Alma Hakkı", s.123; Eylem BAŞ, "Hayvanın Kötü Muamelelere Karşı Ceza Hukuku Vasıtasıyla Korunması Halinde Mağdurun Tespiti", ***İnÜHFD,*** Y.2021, C.12, S.1, 1-16 (BAŞ, ***İnÜHFD,*** s.), s.6.

82 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.666; BAŞ, ***İnÜHFD,*** s.8.

83 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.411.

84 Faruk EREM, "Suçun Konusu ve Hümanist Doktrin", ***AÜHFD,*** Y.1968, C.25, S.1, 11-33 (EREM, ***AÜHFD,*** 1968, s.), s.21.

etkilenen gerçek bir kişi anlaşılır[85]. Buradan yapılabilecek olan çıkarım doğrultusunda, "*mağdur terminolojide genellikle olumsuz anlamlarda; güçsüz durumda olan bir grup ve ezilen kişiler olarak tanımlanabilmektedir*"[86].

Geniş anlamda mağdurdan ise, işlenen suçtan etkilenip zarar gören kişi ve bu zararının karşılanmasını isteme hakkına sahip olan kişi anlaşılır[87]. Suçu devletin koyduğu bir kuralın ihlali olarak gören bir anlayışa göre, her suç için en geniş manada mağdur, "Devlet"tir[88]. Bu çerçevede mağduru, "*suçun özel ve genel veya ortak mağduru*" şeklinde ayırmak da mümkündür[89]. Ancak günümüz itibarıyla devletten ziyade bireyin ve toplumun haklarının öncelendiği, dolayısıyla devletin her suçun doğal mağduru olduğu yaklaşımının terk edildiği hatırlatılmalıdır[90]. Nitekim koymuş olduğu normların ihlal edilmesi suretiyle her suçun "*edilgen özne*" (*pasif süje*)sinin devlet olduğu veya suçtan dolayı korunan hukuki yararı ihlal edilmiş olan kişi ya da kişilerle birlikte devletin de "*edilgen özne*" olduğu görüşünün ceza hukukuna uygulamaya dönük işlevsel bir yararının olmadığı da ifade edilmektedir[91]. Diğer bir ifadeyle mağdur kavramını ifade etmek için *edilgen özne* (*pasif süje*) ibaresinin kullanılması bile, başlı başına mağdurun edilgenleştirildiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir; çünkü söz konusu kullanımla mağdurların "*çaresizliği ve de suçtan etkilenenlerin edilgenliği ifade edilmektedir. Nitekim mağdur haklarının son yıllara değin revaçta olmaması bu kapsamda değerlendirilmelidir*"[92]. Bununla birlikte günümüzde, artık mağdurun ceza hukukunda kendine ait bir yeri olmayan ve ceza muhakemesinde muhakemenin işleyişine herhangi bir etkisi bulunmayan bir nesne olarak kabul edilmediği; aksine

85 SCHWANDER, s.15.
86 TURANLI, s.5-6.
87 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.411.
88 EREM, ***AÜHFD,*** 1968, s.21; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.607.
89 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.709; BAŞ, ***İnÜHFD,*** s.9-10.
90 ÜNVER, ***Hukuksal Değer,*** s.142 ve 431; Akın BOYACI, "Ceza Muhakemesinde Davaya Katılma", ***İÜHFM,*** Y.2013, C.71, S.1, 157-176, s.159; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.202-203; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.723-724.
91 TOROSLU, ***Cürümler,*** s.177; ÜNVER, ***Hukuksal Değer,*** s.141; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.203; BAŞ, ***İnÜHFD,*** s.10.
92 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.668; BAŞ, ***İnÜHFD,*** s.9; Jan Philipp REEMTSMA, "Was erwarten Opfer vom Recht?", ***DVJJ-Journal,*** Y.2002, C.13, S.1, 3-5 (REEMTSMA, 2002, s.), s.4.

suç ile maddi ve manevi zararlara uğramış bir kişi olduğu kabulüyle her türlü menfaatinin korunduğu söylenmektedir[93].

2. Kimlerin Mağdur Olabileceği veya Tüzel Kişilerin Mağdur Olarak Kabul Edilip Edilemeyeceği Tartışması

Kimlerin mağdur olabileceği sorusuna genel olarak verilen cevaplar, ilgili suç ile doğrudan muhatap olan gerçek kişiler üzerinde odaklanmaktadır[94]. Nitekim bazı ulusal ve uluslararası belgelerden verilen örneklerde, bu husus açık bir şekilde görülmektedir.

Tüzel kişilerin mağdur olup olamayacakları bakımındansa, öğretideki baskın görüş, günümüzde olamayacakları yönünde kendini göstermektedir[95]. Bununla birlikte yargı uygulamamızda farklı yönde kararlar bulunduğu da hatırlatılmalıdır[96]. Ancak yine de

---

93 Mahmut KOCA / İlhan ÜZÜLMEZ, "Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Korunması ve Mağdura Tanınan Haklar", ***HPD,*** Y.2006, S.7, 140-149 (KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.), s.141.

94 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.22; SAUTNER, s.26; ayrıca konuya ilişkin farklı bir sistematik yaklaşım ve değerlendirme için bkz. BAŞ, ***İnÜHFD,*** s.4.

95 Hakan HAKERİ, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** 21. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2017 (HAKERİ, ***Genel,*** s.), s.147; Mahmut KOCA, "Temyiz Yolunda Davaya Katılma", ***TAAD,*** Y.2014, S.18, 1-28 (KOCA, 2014, s.), s.8; KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.147; ÖZGENÇ, ***TCK Gazi Şerhi,*** s.226; SEÇKİN, ***Mağdur Hakları,*** s.122; A. Caner YENİDÜNYA / Zafer İÇER, ***Ceza Muhakemesi Hukuku,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2016, s.121; **aksi yönde bkz.** EREM, ***AÜHFD,*** 1968, s.20; KATOĞLU, 2012, s.668, 669 ve 671; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.584-585, 608-610 ve 628-629.

96 Thomas WEIGEND, ***Deliktsopfer und Strafverfahren,*** Duncker & Humblot, Berlin 1989 (WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.), s.420; "Nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulu uygulamalarında mağdur kavramı suçun konusunun ait olduğu kişi ya da kişiler olarak tanımlanmakta, 5237 sayılı Türk Ceza Yasasının hazırlanmasında esas alınan suç teorisinde suçun maddi unsurları arasında yer alan mağdurun ancak bir gerçek kişi olabileceği, tüzel kişilerin suçtan zarar görmeleri olanaklı ise de bunların mağdur olamayacakları ifade edilmektedir. Yine suçtan zarar gören ile mağdur kavramları da aynı şeyi ifade etmemektedir. Mağdur suçun işlenmesiyle her zaman zarar görmekte ise de suçtan zarar gören kişi her zaman suçun mağduru olmayabilir. Bazı suçlarda mağdur belirli bir kişi olmayıp; toplumu oluşturan herkesin (geniş anlamda mağdur) olabileceği kabul edilmektedir. **(Bkz. YCGK, E.2009/9-259, K.2010/47, Ayrıca YCGK, E.2011/6-166, K.2011/213)**" ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.8; **benzer şekilde bkz.** "*"5237 sayılı Türk Ceza Yasasının hazırlanmasında esas alınan suç teorisinde suçun maddi unsurları arasında yer alan mağdur, ancak gerçek bir kişi olabilecek, tüzel kişilerin suçtan zarar görmeleri olanaklı ise de bunlar mağdur olamayacaklardır."* **YCGK, E.2011/15-491, K.2012/219, T.5.6.2012,** www.lexpera.com.tr; *"…yine Devletin tüzel kişi oluşu nedeniyle suçun mağduru da olmadığı göz önüne alındığında; anılan Bakanlığın yargılamaya konu suç yönünden kamu davasına katılma hak ve yetkisinin olmadığı…"* **YCGK, E.2015/172, K.2018/435, T.16.10.2018,** www.lexpera.com.tr; **aynı yönde bkz. YCGK, E.2015/1191, K.2018/328, T.3.7.2018.**" KAHVECİ, s.16, dn.50; **farklı olarak bkz.** "*"Sahtecilik suçlarının hukuki konusu kamu güveni ise de; bu suçun ilk ve tek mağdurunun kamu idaresi olduğunu kabul etmek mümkün değildir. Suça konu olan belgenin ilgili olduğu gerçek kişiler ile tüzel kişilerin de suçun mağduru olduğunu kabul etmek zorunluluktur."* **YCGK, E.2013/828, K.2015/293, T.29.5.2015,** www.lexpera.com.tr." KAHVECİ, s.16, dn.51.

öğretide ağırlıklı olarak, sadece gerçek kişiler suçun mağduru olabilirler ve tüzel kişiler için suçtan zarar gören kavramının kullanılması daha uygun görülmektedir[97].

Genel olarak, tüzel kişilerin ya da tüzel kişiliği bulunmayan toplulukların suçtan zarar gören olabileceği ve bu sıfattan doğan hakları da yetkili kurulları aracılığıyla kullanabileceği kabul edilmektedir[98]. Ancak, TCK'nın "*Özel Hükümler*" başlıklı İkinci Kitabının "*Kişilere Karşı Suçlar*" başlıklı İkinci Kısmı ile birlikte medeni hukukla bağlantılı olarak "*kişi*" kavramının gerçek ve tüzel kişileri birlikte karşıladığı dikkate alındığında, kanun koyucunun böylesi bir başlıklandırma ile sadece gerçek kişileri mağdur olarak görmediği, tüzel kişileri de bu kapsamda değerlendirmek gerektiği ifade edilmelidir. Gerçekten de "*şayet kanun koyucu, tüzel kişilerin suçun mağduru olamayacağını kabul etseydi, söz konusu başlığı "gerçek kişilere karşı suçlar" ya da "insanlara karşı suçlar" yahut "bireylere karşı suçlar" şeklinde düzenleyebilirdi*"[99]. Kaldı ki, kendilerini oluşturan kişilerden bağımsız ve kendine özgü menfaatlere sahip oldukları için, suç ile korunan değerlerinin ihlali

---

97 WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.420; DİNLER, s.58; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.22; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.8 ve 204; BACANLI, s.6; Recep GÜLŞEN, "Ceza Muhakemesi Hukuku Açısından Mağdurun Hakları", ***3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi – Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının ve Suçun Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu, 1-3 Haziran 2008 İstanbul,*** Ed. Bahri Öztürk, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009, 683-696, s.685; İÇER, s.73-74; KAFES, s.88; Ziya KOÇ, ***Ceza Muhakemesinde Katılan,*** On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2011, s.118; İsmail TAMER / Erdinç YILMAZ, ***Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Hakları İnceleme Raporu,*** T.C. Adalet Bakanlığı İç Denetim Birimi Başkanlığı, Ankara 10 Temmuz 2013, Rapor No: 2013/03, s.4; Gözde KAZAKER, ***Kamu Davasına Katılma,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2019, s.63; Mahmut KOCA / İlhan ÜZÜLMEZ, ***Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** 12. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019 (KOCA/ÜZÜLMEZ, ***Genel,*** s.), s.115; İzzet ÖZGENÇ, ***Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** 16. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020 (ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.), s.225; ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.153; "*Kanaatimizce, tüzel kişilerin suçun mağduru sayılıp sayılmayacaklarına ilişkin tartışmanın temel noktası, mağdur kavramı ile suçtan zarar gören kavramlarının zaman zaman birbirine karıştırılmasıdır. Tüzel kişilerin suçtan zarar gören olabilecekleri konusunda bir tartışma ve görüş ayrılığı yoktur. Gerçekten de suç sayılan fiil, tüzel kişinin hak ve menfaatlerini zarara uğratabilir. Tüzel kişi bu durumda suçtan zarar gören sıfatını alır ve bu sıfatla muhakemenin içinde yer alıp hak ve yetkiler kullanabilir. Bu durum tüzel kişinin suç sayılan fiile doğrudan muhatap olduğu anlamına gelmez. Yukarıda da belirttiğimiz gibi tüzel kişilik varsayımsal bir kişiliktir. Esasen var olmayan, somut bir varlık oluşturmayan tüzel kişi, hukuksal bazı düşüncelerle kişiliği varsayılmış kişi veya mal topluluğudur. Bir gerçeklik olarak var olmayan böylesi bir topluluğun suç sayılan fiile doğrudan maruz kalması değil bu fiilden zarar görmesi mümkün olur. Bu nedenle tüzel kişilerin suçun mağduru olamayacağı ancak suçtan zarar gören olabilecekleri görüşündeyiz.*" Murat AYDIN, s.39-40.

98 ROXIN/GRECO, s.360-361, Rn.59-63; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.205; Alman öğreti ve uygulaması bakımından, tüzel kişilerin ve kişi topluluklarının ceza sorumluluğunun bulunup bulunmadığına ilişkin **fail odaklı inceleme için bkz.** BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.590-591; İtalya örneği üzerinden de benzer şekilde bkz. BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.602-607.

99 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.743.

durumunda tüzel kişilerin de mağdur olabilecekleri kabul edilmelidir[100]. Nitekim bu hususta, TCK m.164'te düzenlenen "*Şirket veya Kooperatifler Hakkında Yanlış Bilgi Verme Suçu*" doğrudan örnek olarak gösterilebilir. Gerçeğe aykırı önemli yanlış bilgi verilmesi veya verdirilmesi üzerine zarara uğrayabilecek *ilgililer* ve doğal olarak hakkında gerçeğe aykırı önemli yanlış bilgi verilen *şirket veya kooperatif* bu suçun mağduru olabilir[101].

Ayrıca esasen tüzel kişilerin suçun faili olarak kabul edilmemesinin temelinde iradeden yoksun olması yatmaktadır. Yani ceza hukukunun özünü oluşturan fiil ceza hukukunun kaynağında yer alan iradi hareketin tüzel kişilerden kaynaklanamaması dolayısıyla tüzel kişiler fail olamamaktadır. Ancak mağdur olmak ya da "*bir kişinin*" mağdur olarak kabul edilmesi için faildeki gibi iradeye sahip olmak gerekmez. Dolayısıyla tüzel kişiler de suçun mağduru olabilir[102].

Öte yandan, 5271 sayılı CMK'da tüzel kişilerin mağdur olarak kabulüne dair herhangi bir ibarenin bulunmadığı, buna karşın 1412 sayılı CMUK'ta ise bu yönde, "*Suçtan mağdur olan kimselerin davaya iştiraki*" başlıklı beşinci kitabın "*Şahsi dava*" başlıklı 344. maddesinde "*Mağdur bir cemiyet veya şirket olupta hukuk işlerinde bu sıfatla dava açmak ehliyetini haiz ise dava salahiyeti bu cemiyet veya şirketi temsil edenler tarafından kullanılır*" hükmüne açık bir biçimde yer verilmek suretiyle tüzel kişilerin mağdur olarak kabul edildiği belirtilmelidir[103].

Vakıf ve sermaye şirketleri gibi özel hukuk tüzel kişileri, bilindiği üzere suçtan zarar gören olarak kabul edilirler[104]. Bununla birlikte, özel hukuk tüzel kişileri, doğrudan

---

100 Sulhi DÖNMEZER / Sahir ERMAN, ***Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku C.II,*** 14. Bası, Der Yayınları, İstanbul 2019 (DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.), s.728; TOROSLU, ***Cürümler,*** s.180; ZAFER, ***Genel,*** s.154; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.608; Doğan SOYASLAN, ***Ceza Hukuku Özel Hükümler,*** 13. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2020 (SOYASLAN, ***Özel,*** s.), s.86.

101 Zeki HAFIZOĞULLARI / Muharrem ÖZEN, ***Ceza Hukuku Özel Hükümler – Kişilere Karşı Suçlar,*** 7. Baskı, US-A Yayıncılık, Ankara 2021 (HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, ***Kişilere,*** s.), s.446; Mustafa ÖZEN, ***Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Özel Hükümler Cilt II,*** 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2023 (ÖZEN, ***Özel C.II,*** s.), s.439.

102 Mustafa ÖZEN, ***Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2023 (ÖZEN, ***Genel,*** s.), s.430; tüzel kişilerin ceza sorumluluğuna ilişkin ayrıntılı bilgi ve değerlendirmeler için bkz. DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.261-264.

103 KAHVECİ, s.16; ancak öğretide tüzel kişilerin suçtan zarar gören olarak şahsi davacı olabileceği belirtilmiştir. YURTCAN, ***Şahsi Dava,*** s.65-66.

104 "Örneğin, tüzel kişiliğin yetkili organı olan gerçek kişinin, tüzel kişiliğin faaliyetlerini yürüttüğü sırada dolandırılması durumunda, suçun mağduru, bizzat hileli davranışlara muhatap olan, hileli davranışlarla iradesi sakatlanan tüzel kişiliğin yetkilisi gerçek kişidir. Tüzel kişi de, malvarlığı olarak işlenen suçtan zarar görür. Ancak ceza hukukundaki sıfatı mağdur değil, suçtan zarar görendir." İÇER, s.84.

kişi ve mal topluluklarına yönelen suçlar bakımından mağdur olarak kabul edilebilmelidir[105]. Nitekim "*suçun doğası izin verdiği sürece tüzel kişiler de suçun mağduru olabilir. Tüzel kişi, onu oluşturan gerçek kişilerden bağımsız bir varlıktır. Tüzel kişi de hukuken "kişi"dir*"[106]. Dolayısıyla suç ile korunan varlık veya menfaatlerinin hamili veya hak sahibi olması yönünde herhangi bir engel bulunmayan tüzel kişilerin malvarlığına karşı suçlar gibi suçlar bakımından mağdur olarak kabul edilmesi mümkündür. Bu bakış açısı altında, tüzel kişilere ait varlık ve menfaatlerin ceza hukuku çerçevesinde korunması halinde ilgili tüzel kişiler mağdur kabul edilebilecektir[107]. Nitekim Yargıtay'ın da bu yönde kararları bulunmaktadır[108].

Öğretide, Yargıtay'ın söz konusu kararlardaki değerlendirmelerinin mağdur olarak değil de suçtan zarar gören olarak anlaşılması gerektiği hususu da not düşülmektedir[109].

Kaldı ki, tüzel kişiler de hukuk nezdinde gerçek kişiler gibi suçun hukuki konusunun sahibi olabilirler[110]. Bu doğrultuda, bir bankanın itibarına zarar verebilecek fiilleri yasaklayan ve cezalandıran 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 74 ve 158. maddelerine göre özel hukuk tüzel kişiliğine sahip olan banka mağdur olarak kabul

---

105 ÖZEN, ***Genel,*** s.430; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.415.

106 KATOĞLU, 2012, s.672.

107 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.22-23; SAUTNER, s.32-33.

108 "*"... 5237 Sayılı Kanunun kazanç müsaderesini düzenleyen 55. Maddesindeki "mağdur" ibaresi de, dar anlamda suçtan zarar göreni de kapsayacak şekilde yorumlanmalı, işlenen suç sebebiyle elde edilen kazancın, meşru hak sahiplerinin belirlendiği veya belirlenme olanağının bulunduğu ahvalde kazanç müsaderesine hükmedilmemelidir... Somut olayda; Sümerbank Balıkesir Şubesi'nde 2. Müdür olarak görev yapmakta olan M.E.'in 5.4.1995-4.1.1996 tarihleri arasında toplam 15 kişiye ait hesaplardan 2.401.662.486 TL. ve 41.234.22 Alman Markını kendisine yakınlığı bulunan kişilerin hesaplarına virman yapmak suretiyle zimmetine geçirdiği anlaşılmaktadır... Yargılamaya konu* ***zimmet suçunun mağdurunun Sümerbank tüzelkişiliği olduğu*** *açıkça anlaşıldığından olayda kazanç müsaderesinin uygulanma koşulları bulunmamaktadır..."* **(YCGK, T.16.12.2008, E.2008/5-146, K.2008/235);** *"... Sanıklar A.N., N.T., M.F.K. ve Y.K.'ın eylem ve fikir birliği içerisinde üzerlerine atılı kamu kurumu olan İcra Müdürlüğünü aracı kılmak suretiyle nitelikli dolandırıcılık suçunu işledikleri, Comtrade S.A. Şirket sahiplerinin Edmund Word ve Ramses Owens; CSC Overseas Inc. Şirket sahibinin Maiz Akhtar, Commadity Specialist Company Şirket sahibinin O.William Mikkelson, E.S. İthalat ve İhracat Ticaret Limited Şirketi sahiplerinin Nafessa Maqbool, Maqbool Hussein Siahiwala olduğu, olay tarihinden önce* ***mağdur şirketler olan*** *CSC Overseas Inc., Commadity Specialist Company ve Comtrade S.A. şirketlerinin Türkiye'deki işlerini takip etme yetkisini* ***mağdur*** *E.S. İthalat ve İhracat Ticaret Limited Şirketi'ne verdikleri; katılan üç yabancı şirketin Türkiye'deki temsilcisi E.S. İthalat ve İhracat Tic. Ltd. Şti olsa dahi, bu şirketlerin sahiplerinin ayrı ayrı şahıslar olması, bankalardaki hesaplarının ve malvarlıklarının ayrı olması, 1. ve 2. haciz ihbarnamelerinin her şirkete ayrı ayrı çıkartılması,* ***mağdur sayısınca*** *nitelikli dolandırıcılık suçunu oluşturmaktadır..."* **(YCGK, T.9.3.2010, E.2009/11-109, K.2010/48)**" BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.746-747, dn.629; Karar metinleri için ayrıca bkz. www.kazanci.com.

109 ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.225, dn.216; ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.152, dn.174.

110 ÖZEN, ***Genel,*** s.430.

edilmezse, tüm banka çalışanlarının itibarının zedelendiği ve tüm bu gerçek kişilerin mağdur kabul edilmesi gibi tuhaf bir sonuçla karşılaşılacaktır[111]. Öte yandan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu m.162 katılma durumunu açıkça düzenlemiştir ve bu madde kapsamından çıkartılan en önemli sonuç, yargılamayı yapan mahkemenin katılma talebinde bulunan kurumun suçtan zarar gören olup olmadığı konusunda herhangi bir değerlendirme yapma yetkisinin bulunmadığıdır. Yani söz konusu hüküm "*uyarınca yapılan soruşturmalar neticesinde açılan kamu davalarında, Kurumun veya Fonun başvuruda bulunması halinde, bunlar başvuru tarihinde müdahil sıfatını kazanırlar*"[112].

Görüldüğü üzere burada, özel bir kanunun düzenlemesi gereği bir tüzel kişinin davaya katılan olarak kabul edileceğine değinilmektedir. Gerçekten bazı özel kanunlarda, zarar görmenin doğrudan olup olmadığına bakılmaksızın, tüzel kişiliğe sahip ilgili kurum ve kuruluşlara kendiliğinden ya da katılma talebinde bulunmaları ile katılan sıfatı tanınmaktadır[113]. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 162. maddesi uyarınca "*Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu*" (BDDK) veya "*Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu*"(TMSF)nun, 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu 49. maddesi uyarınca "*Sermaye Piyasası Kurulu*"(SPK)nun, benzer şekilde 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun 18. maddesi uyarınca "*Gümrük İdaresi*"nin ve yine 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu'nun 18. maddesi uyarınca "*Maliye Bakanlığı*"nın bu kanunlarda düzenlenen suçlara ilişkin davalarda, katılma talebinde bulunmaları halinde katılan sıfatını alacakları açık bir biçimde düzenlenmiştir[114]. Belirtmek gerekir ki, ilgili kanunlar

---

111 KATOĞLU, 2012, s.672; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.669-670 ve 747.

112 ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.162; Canan ÜNLÜTEPE, ***Kamu Davasına Katılma,*** Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Ayşe NUHOĞLU, İstanbul 2008, s.59-60; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.180-181.

113 Feridun YENİSEY / Ayşe NUHOĞLU, ***Ceza Muhakemesi Hukuku,*** 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022, s.180.

114 ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.162, dn.198; KOCA, 2014, s.22-23; Nur CENTEL / Hamide ZAFER, ***Ceza Muhakemesi Hukuku,*** 18. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2020, s.1013-1014; benzer şekilde "*5015 sayılı Kanun hükümlerine göre Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu*" (*EPDK*) için bkz. **YCGK, T.23.09.2014, E.2014/13-113, K.2014/399,** YENİDÜNYA/İÇER, s.778-779; Fatih BİRTEK, ***AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2016, s.170, dn.391; **Y.5.CD, T.10.05.2012, E.2012/2126, K.2012/5016; Y.5.CD, T.09.05.2012, E.2012/4695, K.2012/4910; Y.5.CD, T.02.04.2012, E.2012/2922, K.2012/3022; Y.5.CD, T.27.03.2012, E.2012/612, K.2012/2760; Y.5.CD, T.18.01.2012; E.2010/9136, K.2012/120;** ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.121-122, dn.502; **YCGK, T.10.07.2018, E.2018/19-181, K.2018/349,** Ali Rıza ÇINAR, "Ceza Yargılamasında Kamu Davasına Katılma", ***Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan, DEÜHFD,***

tarafından davaya katılma hakkı tanınan tüzel kişilerin, davaya katılma yönünde talepte bulunmaları yeterlidir ve bu takdirde mahkeme, ayrıca tüzel kişinin suçtan doğrudan zarar görüp görmediği hususunu incelemez[115]. Ancak özünde devletin de bir tüzel kişi olması gerçeğinden hareketle devletin mülkiyet hakkının temsilcisi olarak kabul edilen hazineye ve yukarıda adı geçen kurumlarına tanınan bu hakkın, diğer tüzel ve gerçek kişilere tanınmamasının eşitsizlik ve adaletsizliğe sebebiyet verecek nitelikte olduğu hatırlatılmalıdır[116].

Kanaatimizce de esasen suçun mahiyeti elverdiği ölçüde, tüzel kişinin mağdur olması bakımından kişinin kamu hukuku tüzel kişisi mi yoksa özel hukuk tüzel kişisi mi olduğu önemli değildir. Burada TCK m.151'de düzenlenen "*Mala zarar verme*" suçunun mağdurunun gerçek kişi olabileceği gibi kamu veya özel hukuk tüzel kişisi de olabileceği örnek olarak gösterilebilir. Diğer bir ifadeyle, tüzel kişiler gerek kendileri gerekse de ilgili suç tipi bakımından, uygunlarsa mağdur sıfatını alabilirler[117]. Gerçekten de suç tipinin uygunluğu önem arz eder. Nitekim hırsızlık suçu bakımından anonim şirket gibi bir tüzel kişinin mağdur olabilmesi mümkünken, niteliği gereği mağdurunun gerçek kişi olabileceği öldürme ve yaralama gibi suç tipleri bakımından bir tüzel kişinin mağdur olması, "*işin doğası gereği mümkün değildir*"[118].

3. Bir Tüzel Kişi Olarak Devletin Mağdur Statüsü

Bir taraftan tartışmasız biçimde tüzel kişiliğe sahip olan devletin de mağdur olup olamayacağı tartışılmıştır[119]. Ulusal ve uluslararası düzeydeki pek çok göstergeyle devletin haklara sahip olabilen ve borç altına girebilen bir tüzel kişi olarak mağdur

---

Y.2019, C.21, Özel Sayı, 2801-2836 (ÇINAR, 2019, s.), s.2810, dn.29; **YCGK, T.15.04.2014, E.2013/599, K.2014/190, Y.5.CD, T.24.03.2016, E.2014/1073, K.2016/3080,** KAHVECİ, s.38, dn.149 ve s.110, dn.168; **Y.3.CD, T.17.11.2020, E.2020/21109, K.2020/16632,** Gökçe Bahar ÖZTÜRK, ***Ceza ve Ceza Muhakemesinde Mağdur Hakları,*** Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Burcu ERTEM, Ankara 2021 (Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.), s.30, dn.83; Murat AYDIN, s.145-146.

115 ÜNLÜTEPE, s.60; PAMUK, ***Mağdur,*** s.188 ve 190; **YCGK, T.15.4.2014, E.2013/599, K.2014/190,** KAHVECİ, s.38, dn.149.

116 PAMUK, ***Mağdur,*** s.161.

117 Nevzat TOROSLU / Haluk TOROSLU, ***Ceza Hukuku Özel Kısım,*** 11. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2021 (TOROSLU/TOROSLU, ***Özel,*** s.), s.162; Nevzat TOROSLU / Haluk TOROSLU, ***Ceza Hukuku Genel Kısım,*** 26. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2021 (TOROSLU/TOROSLU, ***Genel,*** s.), s.116; Doğan SOYASLAN, ***Ceza Muhakemesi Hukuku,*** 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2020 (SOYASLAN, ***Muhakeme,*** s.), s.497.

118 ÖZEN, ***Genel,*** s.430; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.747-748.

119 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.24; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.635-636; Murat AYDIN, s.28-36.

olabileceği ifade edilmiştir[120]. Bu aşamada ilk olarak, mağdurun suçun ihlal ettiği hukuki değerin sahibi olan kişi olması bakımından genel manada "*devlet değil de devletin tüzel kişiliğe sahip organları*"nın mağdur olabileceği belirtilmelidir[121]. Burada belki de altı çizilebilecek önemli bir husus, her suç bakımından devleti de mağdur kabul etmenin doğru olmayacağıdır. Toplumsal ve bireysel menfaatlerin güvence altına alınması ve doğal olarak gerçekleştirilmesi için, esasen devletin bütünlüğü ve bekasına ihtiyaç bulunmaktadır. Nitekim bireyler devletin koruması altındadır. Bu açıdan söz konusu korumayı tam anlamıyla sağlayabilmek bakımından, kamu güvenine karşı suçlar, kamu idaresinin güvenilirliği ve işleyişine karşı suçlar, adliyeye karşı suçlar ya da devletin güvenliğine karşı suçlarda olduğu gibi mağduru doğrudan devlet olan suçlar da bulunmaktadır[122]. Diğer bir ifadeyle devlet, kendi varlığını korumak için ceza hukukundan yararlanmaktadır[123].

Devleti bir hak öznesi kabul etmekten dolayı mağdur olarak kabul eden bu görüşe karşın, çağdaş hukuk sistemlerinde hak öznesi olarak ancak bireylerin dikkate alındığı düşüncesiyle devletin değil, bütün suçlarda toplumu oluşturan ve yaşama hakkına sahip herkesin mağdur konumunda olduğu kabul edilmektedir[124].

---

120 KATOĞLU, 2012, s.673-674; Nitekim Anayasa Mahkemesi de devletin mağdur olabileceğini kabul etmektedir: "*Kamu tüzel kişilerinin bir suçun faili olup olamayacakları konusunda öğretide tartışmalar olsa da,* ***başta devlet olmak üzere diğer kamu tüzel kişilerinin bir suçun mağduru olma konumları tartışmasızdır****. Devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinin suçtan zarar gören konumda olabilecekleri Türk ceza hukukunda da kabul edildiği için, hem ceza kanunlarında hem de suç ve ceza hükmü içeren özel kanunlarda bunlarla ilgili suç kategorileri hep var olmuştur. 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nda düzenlenmiş olan devletin şahsiyetine karşı cürümler ve devlet idaresi aleyhine cürümler bu kapsamda sayılabilir. Aynı şekilde, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda millete ve devlete karşı suçların, devletin egemenlik alametlerine ve organlarının saygınlığına karşı suçların, devletin güvenliğine karşı suçların, Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçların ve milli savunmaya karşı suçların düzenlenmesi, devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin suçtan zarar gören konumunda olduklarına, ayrıca gerçek kişilerden ve özel hukuk tüzel kişilerinden farklı şekilde korunduklarına ilişkin düzenlemelere örnek gösterilebilir"* AYM, 2006/77 E. 2009/39 K. 5.3.2009 T. (Karar metni için bkz. 27534 sayılı 27.3.2010 tarihli Resmi Gazete)". BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.716, dn.429; Söz konusu kararın mağdur ile suçtan zarar gören arasındaki ayrıma dikkat etmemesi gerekçesiyle eleştirisi için bkz. ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.225, dn.217; ayrıca "Devletin suçun mağduru olabileceği görüşü, devleti bir hak süjesi olarak kabul eden eski anlayışın ürünüdür." ÖZGENÇ, ***TCK Gazi Şerhi,*** s.227.

121 ÖZEN, ***Genel,*** s.435.

122 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.7; KATOĞLU, 2012, s.676-677; PAMUK, ***Mağdur,*** s.162; Füsun SOKULLU-AKINCI / Selman DURSUN, ***Viktimoloji (Mağdurbilim),*** 3. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2016, s.34; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.716-717 ve 721-722.

123 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.716.

124 M. Emin ARTUK / Ahmet GÖKCEN / M. Emin ALŞAHİN / Kerim ÇAKIR, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** 14. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2020 (ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.), s.373; ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.225-226; ÖZGENÇ, ***TCK Gazi Şerhi,*** s.227.

Yargıtay'ın konuya yaklaşımı da bu minvaldedir. Yani günümüzde, "*suçtan zarar gören kavramı ile mağdur kavramının aynı şeyi ifade etmediği, 5237 sayılı Kanunun hazırlanmasında esas alınan suç teorisinde suçun maddi unsurları arasında yer alan mağdurun sadece gerçek kişiler olabileceğini, tüzel kişilerin (bu anlamda devletin) ancak suçtan zarar gören olabilecekleri görüşü*" kabul görmektedir[125]. Ancak buna karşın biz, nasıl ki ilgili suç tipleri bakımından özel hukuk tüzel kişilerinin mağdur olabileceğini kabul ediyorsak, kamu hukuku tüzel kişilerinin ve dolayısıyla devlet tüzel kişiliğinin de mağdur olarak kabul edilebileceğini düşünüyoruz[126].

4. Mağdur Tanımlarına İlişkin Örnekler

Gerek ulusal gerekse uluslararası düzeydeki düzenlemelerin çoğunda, suç mağdurlarına ilişkin farklı kapsamlarda tavsiyeler getirilmiştir. Uluslararası belgelerde mağdur kavramı genellikle geniş anlamda ele alınmaktadır[127].

"*Mağdur, bir üye ülkenin ceza hukukunun ihlali ile sonuçlanan eylem ve ihmaller dolayısıyla fiziksel veya zihinsel yaralanma, duygusal acı veya ekonomik kayıp dâhil zarara uğramış gerçek kişidir. Bu tabir aynı zamanda, uygun olduğu hallerde, doğrudan mağdurun birinci dereceden aile fertleri veya bakmakla yükümlü olduğu kişileri de kapsar.*" şeklinde R(2006)8 sayılı Avrupa Konseyi Tavsiye Kararında yer alan tanım, genel bir referans olarak gösterilebilir[128].

---

125 **YCGK, T.17.03.2015, E.2014/2-37, K.2015/47; YCGK, T.24.09.2013, E.2012/11-1506, K.2013/391;** "TCK'nun 154/2. maddesinde düzenlenen suçun maddi konusunu, köy tüzel kişiliğine ait olan veya öteden beri köylünün ortak yararlanmasına terk edilmiş bulunan mera, harman yeri, yol ve sulak gibi taşınmaz mallar oluşturmaktadır. (…) Suçla korunan hukuki yarar köy boşluğunun mülkiyet ve ortak kullanım hakkının korunmasıdır. Bu suçla köy boşluğuna vâki tecavüz eylemlerinin herhangi bir şikâyet ve başvuru şartına bağlı olmaksızın etkin bir biçimde yaptırım altına alınması ve bu suretle korunması amaçlanmıştır. Suçun mağduru köy boşluğunu kullanma hakkı olan herkestir. Köy boşluğunun kullanma hakkı sahibi köy tüzel kişiliği ve köy boşluğunun sahibi Hazine de suçtan zarar görendir." (**YCGK, T.28.03.2017, E.2015/8-993, K.2017/199);** "5237 sayılı TCK'nun belgede sahtecilik suçlarının düzenlendiği madde metinlerinde suçun mağdurunun kim olduğuna ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemesi, belgede sahtecilik suçlarının hukuki konusunun kamunun güveni olması ve bu suçların kamu güvenine karşı suçlar bölümünde düzenlenmiş bulunması hususları birlikte değerlendirildiğinde, bu suçların mağdurunun toplumu oluşturan bireylerin tamamının, diğer bir ifadeyle kamunun olduğunun, eylemin belirli bir kişinin zararına olarak işlenmesi halinde bu kişinin mağdur değil, suçtan zarar gören olacağının kabulü gerekmektedir." (**YCGK, T.13.12.2016, E.2014/11-507, K.2016/1237**) Murat AYDIN, s.33-34, dn.109 ve 110.

126 ÖZEN, ***Genel,*** s.430; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s415.

127 AERTSEN, s.81; İNCEOĞLU, s.59-60.

128 SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.4, dn.5, s.420-421 ve 434; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.151, dn.585; AERTSEN, s.82; Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.8; Murat AYDIN, s.25.

Bir diğer örnek olarak, "*suç neticesinde doğrudan fiziksel, duygusal veya zihinsel zarar gören veya ekonomik kayba uğrayan gerçek kişi ve işlenen suç neticesinde ölen kişinin, bu ölüm nedeniyle zarar gören aile bireyleri*" şeklindeki mağdur tanımına 2012/29/EU sayılı Avrupa Konseyi Direktifinde yer verilmiştir[129].

Benzer şekilde, daha önceki tarihli Birleşmiş Milletler Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Temel Prensipler Deklarasyonu da mağduru, "*üye devletlerde yürürlükte olan ceza kanunlarını ihlal eden eylemlerden dolayı fiziksel, ruhsal ve duygusal olarak zarara uğrayan, ekonomik kayba maruz kalan veya temel hakları önemli ölçüde zarar gören kişi veya topluluklar*" olarak tanımlamıştır[130]. Görüldüğü üzere, tanımdan hem gerçek kişilerin hem tüzel kişilerin hem de tüzel kişiliği bulunmayan toplulukların mağdur olabileceği açık bir biçimde anlaşılmaktadır[131].

Bahsi geçen uluslararası belgelerdeki mağdur tanımları çok büyük ölçüde uyuşmakta ve oldukça geniş anlamda ele alınmaktadır[132]. Dolayısıyla mağdura yönelik oluşturulacak koruma kalkanlarını netleştirebilmek adına yapılacak mağdur tanımında, uluslararası belgelerdeki kapsam ve sınırlarda istifade edilmesi mümkündür[133]. Açık ve net bir şekilde belirtmek gerekir ki, suç siyaseti amaçları bakımından uluslararası alanda kabul görmüş bu tarz bir tanımın benimsenerek ulusal mevzuata dahil edilmesi, uluslararası mevzuat ile tam bir uyum sağlanacağı için kuvvetle tavsiye edilmektedir[134].

Söz konusu tavsiyeye uygun şekilde hazırlanan Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısı, 2. maddesinde kanunun kapsamını "*suç mağduru olan veya onun ölümü halinde bakmakla yükümlü olduğu kişilerin uğradığı maddi zararların giderilmesi amacıyla yapılacak nakdi ödemelere ilişkin esas ve usuller*" olarak

---

129 AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.12; KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.161; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.837; Murat AYDIN, s.27 ve 45.

130 Olgun DEĞİRMENCİ, "Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları", ***TBBD,*** Y.2008, S.77, 33-86 (DEĞİRMENCİ, 2008, s.), s.39-40; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.3; Enes YILMAZ, 2022, s.450.

131 AKDEMİR, s.10; TURANLI, s.5; Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.9; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.839.

132 DEĞİRMENCİ, 2008, s.39; AERTSEN, s.81.

133 KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.75.

134 AERTSEN, s.82.

belirledikten sonra, mağdur kavramını "*kendisine karşı işlenen suç nedeni ile zarar gören veya bu suretle ekonomik kayba uğrayan kişi*" şeklinde tanımlamıştır[135].

Uluslararası mevzuata uyum sağlamak amacıyla hazırlanan Mağdur Hakları Kanunu Tasarısı da ceza hukuku bağlamındaki mağdur tanımını oldukça genişletir tarzda, bu Kanun'da yer alan "*mağdur*" deyiminden "*suç nedeniyle fiziksel, zihinsel, ruhsal veya ekonomik olarak doğrudan zarar gören kişi*"nin anlaşılacağı tespitinde bulunmuştur[136]. Ancak söz konusu tasarıların kanunlaşamadığı hatırlatılmalıdır.

Mevzuatımızdan Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği m.4/p uyarınca, "*Bu Yönetmelikte yer alan; Mağdur: Kendisine veya birinci dereceden aile üyelerinden birine karşı işlenen suçun fiziksel, duygusal veya maddi sonuçları sebebiyle desteğe ihtiyaç duyan kişiyi, ifade eder.*" şeklindeki mağdur tanımı geniş anlamda mağdurun örneklerindendir[137]. Görüldüğü üzere, Yönetmelik'teki mağdur tanımı, *"desteğe ihtiyaç duyan"* ibaresi nedeniyle ceza hukuku anlamında suçtan zarar göreni de içine alan oldukça geniş ve soyut niteliktedir[138]. Ancak buradaki tanımın sadece ilgili Yönetmelik kapsamında yer alan mağduru tanımlamak için öngörüldüğü unutulmamalıdır[139].

Daha yakın zamandan bir başka örnek, 10 Haziran 2020 tarihli ve 63 Sayılı Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi m.2/d bendinde karşımıza çıkan "*Bu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin uygulanmasında; Mağdur: Suç nedeniyle fiziksel, ruhsal veya ekonomik olarak doğrudan zarar gören gerçek kişiyi, İfade eder.*" şeklindeki düzenlemedir[140]. 30 Nisan 2021 tarihli Adli

---

135 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.3; AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.31; TURANLI, s.5.

136 TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, **Mağdur Hakları İnceleme Raporu,** 24. Dönem 4. Yasama Yılı 2014, Rapor, Komisyonun 12.06.2014 tarihli toplantısında kabul edilmiştir, s.1; Tuğrul KATOĞLU / Cumhur İZGİ, "Türk Tabipleri Birliği "Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısı" Üzerine Görüş (20 Kasım 2009)", https://www.ttb.org.tr/makale_goster.php?Guid=f7936950-923f-11e7-b66d-1540034f819c (E.T.10.10.2022); Mağdur Hakları Kanunu Tasarısı, https://mgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/bakanligimizca-hazirlanan-magdur-haklari-kanun-tasarisi-taslagi-kamu-kurum-ve-kuruluslarina-goruse-gonderilmistir12112019024603 (E.T.01.10.2023), s.1; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.659.

137 İNCEOĞLU, s.61; TAMER/YILMAZ, s.26; Murat AYDIN, s.18.

138 Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.7.

139 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.658; BAŞ, ***İnÜHFD,*** s.7.

140 Hakan KAŞKA, "Mağdurun Ceza Muhakemesindeki Konumu Açısından Türk Ceza Hukuku ile İslâm Ceza Hukukunun Karşılaştırılması", ***YBHD,*** Y.2021, S.2, 39-78 (KAŞKA, 2021, s.), s.42-43; Fahri Gökçen TANER, "Kırılgan Mağdurun Beyanının CMK'nın 236. Maddesi Uyarınca Alınması ve Uygulanan Özel Usuller Karşısında Savunma Hakkının Dengelenmesi", ***TBBD,*** Y.2021, S.153, 1-38, s.5; TEMİZ GÜL, 2023, s.401; Enes YILMAZ, 2022, s.460.

Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği de kendisinin dayanaklarından birini teşkil eden Kararnamenin mağdur tanımını m.4/j hükmünde aynen benimsemiştir[141]. Dikkat edileceği üzere, buradaki mağdur tanımı da ilgili Kararname ve Yönetmelik bakımından geçerlidir ve "*suçtan zarar gören*"i kapsamına almaktadır[142]. Kararnamedeki ve Yönetmelikteki mağdur tanımının diğer bir dikkat çekici özelliği, mevzuatta mağdurun "*gerçek kişi*" olacağına ilişkin ilk kez bir belirleme yapmış olmasıdır.

Bununla birlikte, bazı belgelerde ise, mağdur kavramının da daha dar bir şekilde ele alındığı söylenebilir. Örneğin, Şiddet Suçu Mağdurlarına Tazminat Ödenmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi sadece tazminat ödenecek mağdurlara odaklandığı için mağdur kavramını daha dar belirlemiştir. Buna göre, "*Devlet, başka kaynaklardan tazminat ödenmesinin mümkün olmadığı durumlarda: a) Kasıtlı bir şiddet suçu sonucu bedenen ciddi olarak yaralanmış veya sağlıkları bozulmuş kişilere, b) Bu tür suçların sonucu ölmüş bulunan kişilerin bakmakla yükümlü oldukları kişilere tazminat ödenmesine yardımcı olacaktır*"[143].

Yine mevzuatımızdan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun m.2/e düzenlemesindeki mağdur tanımı dar anlamda mağdura örnek teşkil etmektedir[144]: "*Bu Kanunda yer alan; Şiddet mağduru: Bu Kanunda şiddet olarak tanımlanan tutum ve davranışlara doğrudan ya da dolaylı olarak maruz kalan veya kalma tehlikesi bulunan kişiyi ve şiddetten etkilenen veya etkilenme tehlikesi bulunan kişileri, ifade eder*". Biz, şiddet kavramını -6284 sayılı Kanunun m.2/d hükmünde de tanımlandığı biçimde- fiziksel, cinsel, duygusal veya ekonomik şiddet şeklinde alt kategorilerle ele alındığı[145] ve buradaki mağdur

---

141 **30.04.2021 tarihli Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği m.4/j:** "Bu Yönetmelikte geçen; Mağdur: Suç nedeniyle fiziksel, zihinsel, ruhsal veya ekonomik olarak doğrudan zarar gören gerçek kişiyi, ifade eder."; KARA BİLGİÇ, s.10; Murat AYDIN, s.17.

142 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.659-660; BAŞ, ***İnÜHFD,*** s.7.

143 İNCEOĞLU, s.60.

144 Pınar BACAKSIZ, "6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun Kapsamında Kadının Korunması", ***Ceza Hukukunda Kadının Şiddete Karşı Korunması,*** Ed. Nur Centel, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2013, 13-37 (BACAKSIZ, "6284", s.), s.19; İNCEOĞLU, s.62; SEÇKİN, ***Mağdur Hakları,*** s.95; KARA BİLGİÇ, s.9; Murat AYDIN, s.17.

145 Yaşar ÇOR, "Aile İçi Şiddet", ***Suç Mağdurları,*** Ed. Halil İbrahim Bahar, Adalet Yayınevi, Ankara 2006, 87-104, s.91-92; Ayşe NUHOĞLU, ***Aile Düzenine Karşı Suçlar,*** Beta Yayıncılık, İstanbul 2009 (NUHOĞLU, ***Aile,*** s.), s.108-109; ARTUK/ALŞAHİN, s.329-332; Nur CENTEL, "Ceza Hukuku Şiddete Karşı Kadını Koruyor Mu?", ***Ceza Hukukunda Kadının Şiddete Karşı Korunması,*** Ed. Nur Centel, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2013, 1-12 (CENTEL, 2013, s.), s.4; KARA BİLGİÇ, s.10; SEÇKİN, ***Mağdur Hakları,*** s.94.

tanımının sınırlarını buna göre değerlendirdiğimiz için, 6284 sayılı Kanun'un mağdur tanımını ***dar anlamda*** diye nitelendiriyoruz[146]. Ayrıca kanun koyucu şiddete ilişkin tanımları düzenlerken, tek bir şiddet tanımıyla yetinmemiş ve "*ev içi şiddet, şiddet, kadına yönelik şiddet, şiddet mağduru ve şiddet uygulayan*" kavramlarını da tanımlamıştır[147].

5. Kavramın Tanımlanması ve Sınırlarının Belirlenmesi Zorunluluğu

Öncelikle belirtmek gerekir ki, gerek Türk Ceza Kanunu gerekse de Ceza Muhakemesi Kanunu'nda ne mağdur ne şikâyetçi ne suçtan zarar gören ne de katılan tanımlanmıştır[148].

Esasen teknik anlamda mağdur kavramının ceza adaleti sisteminde doğurduğu sonuçlar bakımından, kavramın ve sınırlarının net ve doğru bir şekilde belirlenmesi ve mağdur kavramının kapsamlı bir şekilde tanımlanması zorunludur[149]. Ayrıca aşağıda ele alınacak olan ulusal ve uluslararası düzenlemelerin uygulanması ve işlevsel olabilmesi için, kavramın tanımlanması ve sınırlarının belirlenmesi önemlidir de[150]. Çünkü zincirleme suç, haksız tahrik, "hapis cezasının ertelenmesi", etkin pişmanlık hükümleri, müsadere, dava zamanaşımının başlangıcı gibi pek çok ceza hukuku kurumu bakımından mağdurun tespiti gerekmektedir. Ceza muhakemesi hukuku bakımından da muhakemenin evrelerine göre değişebilen diğer mağdur haklarının kim tarafından kullanılacağının belirlenmesi, mağdur kavramının tanımlanarak sınırlandırılmasını gerektirmektedir. Yine infaz hukuku bakımından da

---

146 Buna karşın, "*Kanun'a göre belirlenen şiddet eylemlerine maruz kalan ya da kalma tehlikesi olan kişiler ile şiddetten etkilenen veya etkilenme tehlikesi bulunan kişiler ibaresi ile oldukça geniş ve kapsayıcı bir tanım yapıl*"dığı yönündeki görüş için bkz. Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.7.

147 BACAKSIZ, "6284", s.17-19; Şimdiye kadar aynı zamanda kadına yönelik şiddet konusuyla ilgili en geniş kapsamlı uluslararası anlaşma olan "*11 Mayıs 2011 Tarihli Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Sözleşmesi*" (*İstanbul Sözleşmesi*)'nin köşe taşlarını şiddetin önlenmesi, mağdurların korunması, kanunların uygulanması ve kapsamlı bir yaklaşım oluşturmaktadır. Bu çerçevede, Sözleşme'ye taraf devletler fiziksel şiddet, manevi şiddet, gizlice takip (stalking), cinsel şiddet, zorla evlilik gibi pek çok şiddet şekline karşı ceza hukuku veya benzeri yaptırımları düzenlemek ve uygulamakla sorumludur. Söz konusu şiddet biçimleri ile aile içi şiddet arasında yapmış olduğu ayrım, Sözleşme'nin kendine özgü (karakteristik) özelliğini oluşturmaktadır. SCHWANDER, s.142-143; WERGENS, s.114; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.836.

148 Mustafa ÖZEN, ***Ceza Muhakemesi Hukukunda İtiraz Kanun Yolu,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2011 (ÖZEN, ***İtiraz,*** s.), s.54, 55 ve 57.

149 KATOĞLU, 2012, s.657, 660 ve 689.

150 KURU, s.70; Halil İbrahim BAHAR, "Mağdur Bilimi", ***Suç Mağdurları,*** Ed. Halil İbrahim Bahar, Adalet Yayınevi, Ankara 2006, 1-20, s.4.

denetimli serbestlik tedbiri uygulanan kimselerin mağdura zarar verip vermeyeceğinin değerlendirilmesi, mağdurun belirlenmesini zorunlu kılar[151].

Söz konusu gereklilik ve zorunluluğun sonuca matuf çözümü ise, mağdur haklarına ilişkin efradını câmi, ağyarını mâni bir düzenlemenin yukarıda adı geçen dağınık mevzuat hükümleriyle değil, doğrudan bu konuya has bir kanun eliyle mümkün olacaktır[152]. Konuya ilişkin müstakil bir kanunda yapılacak olan tanımlamanın mağdur kavramını genellikle geniş anlamda ele alan uluslararası sözleşmeler bağlamında değerlendirilip ele alınacağı da açıktır. Çünkü suç sonrasında devletin ya da failin doğrudan kimin zararını karşılayacağını net olarak tespit edebilmek adına böyle bir kanuni güvence büyük önem taşımaktadır[153].

C. Suç Biliminde (Kriminolojide) Mağdur

1. Genel Olarak

Failler belirli bir sınıflandırmaya sahip olmadıkları gibi, mağdurlar da ne tipiktir ne de ceza hukuku bağlamında bir suçun mağduru olan kişilerin tek bir anlayışı bulunmaktadır; ancak mağdurlara biçilen görev ve konumlar vardır[154]. Bu bağlamda, özellikle 20. yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri'nde İkinci Dünya Savaşından sonra, suç bilimi (kriminoloji), ceza hukukundan bağımsız bir biçimde gelişmiştir[155].

"*Fail, mağdur ve suç ilişkisinin çok boyutlu olarak ele alınması ve incelenmesi Kriminolojinin doğumuna ve gelişmesine yol açmıştır*"[156]. Sonrasında da suç biliminde, mağdurun rolleri sistematik olarak incelenmiş ve mağduru bilimsel olarak ele alan mağdur bilimi (viktimoloji[157]), kendine özgü bir disiplin olarak gelişip

---

151 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.667-668 ve 849; BAŞ, ***İnÜHFD,*** s.6-7; daha kapsamlı bilgi için bkz. Veli Özer ÖZBEK, ***İnfaz Hukuku,*** 13. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021 (ÖZBEK, ***İnfaz,*** s.), s.50 ve 53.

152 AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.16; İNCEOĞLU, s.62; KAFES, s.92; Fatma KARAKAŞ DOĞAN, "Uluslararası Düzenlemeler Işığında Mağdur Haklarının ve Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısının Değerlendirilmesi", ***MÜHFHAD, Özel Sayı Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan,*** Y.2013, C.19, S.2, 1007-1029 (KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.), s.1015.

153 AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.42.

154 SCHWANDER, s.12.

155 BASSIOUNI, s.208-210; HILLENKAMP, ***ZStW,*** s.596-597; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.11; Füsun SOKULLU-AKINCI, ***Kriminoloji,*** 11. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2014, s.22; Sulhi DÖNMEZER, ***Kriminoloji,*** 9. Baskı, Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, Ankara 2020, s.36.

156 SOKULLU-AKINCI, ***Kriminoloji,*** s.23; SEÇKİN, ***Mağdur Hakları,*** s.98.

157 "İngilizcede mağduru ifade etmek için kullanılan "victim" kelimesi ile Yunancada bilim anlamına gelen "logos" kelimesinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan "viktimoloji" her ne

ortaya çıkmıştır[158]. Başka bir ifadeyle mağdur bilimi disiplini, mağdurun ceza muhakemesindeki katılımına odaklanmak ve bunu göstermek amacıyla daha geniş olan suç bilimi disiplininden doğmuştur[159]. Diğer bir ifadeyle ise, suç biliminin mağdura yönelik ilgisi, zaman içinde mağdur bilimini oluşturmuştur[160].

Mağdur bilimi, suç biliminin bir dalı olarak ortaya çıkmış olsa da günümüzde bağımsız bir kimlik kazanmış ve hatta ceza ve ceza muhakemesi ile ceza infaz hukukunu dikkate alıp yönlendirmiş ve tespit ettiği sorunlara çözüm önerileri getirmiştir[161].

Mağdur biliminin mağdurla meşgul olması, toplumdaki mağdur deneyimlerinin sıklığını, özellikle de yakın sosyal çevredeki mağduriyetleri, suçun sonuçlarını ve mağdurların menfaatlerinin durumlarını ortaya çıkarmıştır. Bu durum da aslında mağdurun daha iyi anlaşılmasına yol açmıştır[162]. Suç bilimi bir kimsenin neden suçlu olduğunu araştırırken, mağdur biliminin ise neden mağdur olduğunu araştırması, bunu yaparken de hukuki ve sosyal boyutlarıyla mağduru inceleyip mağduriyeti önlemek adına ayrı bir bilim dalı olarak kendini göstermesi oldukça isabetli bir durum olarak kayda geçilmelidir[163].

Mağdur biliminin başlangıcında, belirli kişilik özelliklerinin veya sosyal koşulların bir kişinin mağdur olmasını önceden belirleyip belirlemediğiyle ilişkili olarak kişilerin neden suç mağduru olduğu sorusu merkeze alınmış ve böylece mağdur sınıflandırmaları (tipolojileri) sistemleştirilmiştir[164]. Diğer bir ifadeyle özellikle çağımızda akademik ve politik ilginin giderek mağdura yönelmesiyle birlikte,

---

kadar Türkçede yerleşmiş bir kavram olmasa da "mağdur bilimi" olarak ifade edilmektedir." BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.674.

158 HILLENKAMP, ***ZStW,*** s.597; KIRCHENGAST, s.165; DÖLLING, 2007, s.78; KURU, s.69; Ayhan ÖNDER, ***Ceza Hukuku Dersleri,*** Filiz Kitabevi, İstanbul 1992 (ÖNDER, ***Dersleri,*** s.), s.25; Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.1; Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.19; SCHWANDER, s.87-88; Hans-Dieter SCHWIND, ***Kriminologie,*** 22. Auflage, Kriminalistik Verlag, Heidelberg, München, Landsberg, Frechen, Hamburg 2013, s.399.

159 BARTON, 2012, s.119; KIRCHENGAST, s.164; ÖZEK, s.20; Füsun SOKULLU, "Siyah Sayılar ve Viktimoloji", ***İÜHFM,*** Y.1974, C.40, S.1-4, 219-241, s.219; URUŞAK, s.30.

160 ÖZEK, s.21; SOKULLU-AKINCI, ***Kriminoloji,*** s.23; SEÇKİN, ***Mağdur Hakları,*** s.98; USLU, s.244.

161 Selman DURSUN, "Mağdurun Suça Yol Açması", ***İÜHFM,*** Y.2003, C.61, S.1-2, 3-33 (DURSUN, 2003, s.), s.4; Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.1; SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.3 ve 23; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.674-675.

162 SCHWANDER, s.102; USLU, s.247-248.

163 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.11; DEMİRBAŞ, ***Kriminoloji,*** s.371; KURU, s.67; Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.13; SCHWIND, s.401; SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.3-5.

164 SCHWIND, s.402; SCHWANDER, s.89; Oğuz POLAT, ***Viktimoloji,*** s.11.

mağdur kavramının sınırlarının genişlediği ve mağdurun çeşitli şekillerde sınıflandırıldığı bilinmektedir[165]. Bu açıdan ifade edilmelidir ki, çalışma konumuz bakımından "*genel viktimolojide neredeyse ucu bucağı olmayan mağdur kavramı, dar anlamıyla viktimolojide suçun mağduruyla sınırlandırılmaktadır*"[166].

2. Mağdur Sınıflandırmaları/Tipolojileri/Türleri/Kategorileri[167]

a. Genel Olarak

Belirtmek gerekir ki, herkesin algı ve duygu dünyası farklı olduğu için bir suçla karşı karşıya kalmak, kişileri farklı farklı etkileyecektir[168]. Bu sebeple mağdur kavramının en verimli tanımlaması da doğru bir sınıflandırma yoluyla olacaktır[169]. Ancak, kavramın kapsam ve sınırlarındaki çeşitlilik dolayısıyla *özümsenmesinin* (*rafine edilmesinin*) kolay olmadığı da bir gerçektir[170]. Bu doğrultuda, mağdur tanımlamalarında alternatif yaklaşımlar mümkündür ve gerek sınıflandırma gerekse tanımlama yaparken mağdurların sahip oldukları cinsiyet, yaş, kavrama, anlayış ve sezgi gibi özellikler önemli rol oynarlar[171]. Çünkü kişilerin sahip oldukları bu tür

---

165 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.663; BAŞ, ***İnÜHFD,*** s.6; Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.10.

166 Viktoria MOSER / Bernd URBAN, "Avusturya Ceza Hukuku'nda Mağdur-Kısa Bakış", Çev. Kerem Öz, ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 263-265, s.263; Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.11; KILCHLING, ***Opferinteressen,*** s.68.

167 Thomas WEIGEND, "Viktimologische und kriminalpolitische Überlegungen zur Stellung des Verletzten im Strafverfahren", ***ZStW,*** Y,1984, C.96, S.3, 761-793 (WEIGEND, 1984, s.), s.774; Heribert OSTENDORF, "Das Opfer im Ermittlungsverfahren – die Berücksichtigung von Opferinteressen während der polizeilischen und staatsanwaltschaftlichen Ermittlungen", ***AsJ-Seminar 20-21.06.1998 – Täter, Opfer und Strafjustiz -ein disharmonischer Dreiklang Arbeitsgruppe 2,*** http://www.richterverein.de/j2000/asjopfer1.htm (E.T.07.02.2022) (OSTENDORF, 1998,); DİNLER, s.50; SAUTNER, s.25 ve 164; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.663-664; Oğuz POLAT, ***Viktimoloji,*** s.16-21; "Viktimoloji'de Mağdur Tipolojisi" başlığı altında, 1. Cinsel Suç Mağdurları, 2. Aile İçi Şiddet Mağdurları, 3. Çocuk İstismarı Mağdurları, 4. Yaşlı İstismarı Mağdurları, 5. İşsiz Mağdurlar ve 6. İnsan Öldürme Suçu Mağdurlarının Yakınları (Geride Kalan Mağdurlar) şeklindeki oldukça ayrıntılı bir inceleme için bkz. SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.37-117.

168 SCHWANDER, s.118; "Özellikle şiddet içeren suçların mağduru olmayı tolere edebilmek kolay bir durum değildir." SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.40.

169 Füsun SOKULLU-AKINCI, "Mağdur Tipolojisi Bağlamında Yaşlı İstismarı Mağdurları", ***Prof. Dr. Doğan SOYASLAN Armağanı, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,*** C.VIII, S.2, 2013, 1-6 (SOKULLU-AKINCI, "Mağdur Tipolojisi", s.), s.1.

170 BRIENEN/HOEGEN, s.3 ve 25; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.662-663; BAŞ, ***İnÜHFD,*** s.6.

171 Sue Titus REID, ***Crime and Criminology,*** 10. Baskı, McGraw-Hill, New York 2003, s.43-46; Uli ORTH, "Secondary Victimization of Crime Victims by Criminal Proceedings", ***Social Justice Research,*** Y.2002, C.15, S.4, 313-325 (ORTH, 2002, s.), s.322; BAHAR, s.4; Yasemin GAZİARİFOĞLU, ***Suç Mağduriyeti Korkusu ve Algılanan Suç Mağduriyeti Riskinin Değerlendirilmesi,*** İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Sermet KOÇ, İstanbul 2009, s.17-33; SCHWANDER, s.72; SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.40-41.

özellikler, somut olaylarda bu kişilerin mağdur olmalarını kolaylaştırabilmekte ve mağdurun da bilinçsiz, öngörüsüz veya kışkırtılmış farklı davranış tipleriyle mağdur rolünü geniş bir yelpazeye (spektruma) yayabilmektedir[172]. Buradan hareketle faillerin büyük kısmının da özellikle cinsel suçlar bakımından kadın ve çocuk gibi fiziksel anlamda olumsuz (dezavantajlı) durumda olan mağdurları tercih ettiği bilinmektedir[173]. Bu açıdan, özellikle çocuklar bakımından gerek suça sürüklenmede gerekse suçun mağduru olmada çevresel etkenlerin yadsınamaz bir rol oynadığı vurgulanmalıdır[174]. Çocuklar özelinde yapılan araştırmalar, küçüklüğünde mağdur olan pek çok çocuğun yetişkinliğinde ise fail olduğunu ve uzun sürede hem mağdur olmanın hem de fail olmanın önüne geçebilmenin öncelikle suçların ortaya çıkarılması ve konunun uzmanlarından yardım almakla mümkün olabileceğini ifade etmektedir[175]. Değişen bir süreç olarak çocukların yetişme dönemlerindeki olumlu veya olumsuz biçimde nitelenebilecek tecrübeleri, takınılacak tavra göre "*şiddet döngüsü*"nü (*Gewaltzyklus*) besleyebileceği gibi önleyebilir de[176]. Çünkü bir yanda şiddet, toplumsal ve insanlar arasındaki öğrenme sürecinden başka bir şey değildir[177]. Öte yandan, cinsiyet temelli bir ayrım bakımından, ilginç (enteresan) bir şekilde, erkek mağdurların kadın mağdurlara oranla tanık rolünü seçmeleri daha yaygın olmakla birlikte, ceza adaleti sürecini işletmeleri kadınlarda daha baskındır[178]. Ancak bunu, özellikle kadınların yaşadığı ve fakat nadiren şikâyette bulunduğu, çoğu zaman da sistematik aşağılamanın söz konusu olduğu aile içi şiddet olayları bakımından

---

172 DURSUN, 2003, s.5, 7 ve 9; DİNLER, s.67; SCHWANDER, s.93; TURANLI, s.22; "Mağdur Riski" kavramı çerçevesinde konuya ilişkin değerlendirmeler için bkz. SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.144-151.

173 Murat BAHTİYAR, "Çocuklara Yönelik Cinsel Suçlar ve Mağduriyet Yaklaşımları", ***Suç Mağdurları,*** Ed. Halil İbrahim Bahar, Adalet Yayınevi, Ankara 2006, 174-187, s.182; Hüseyin AKDOĞAN, "Çocuğun Cinsel İstismarı ve Türkiye'de Çocuk Cinsel İstismarını Önlemeye Yönelik Çalışmalar", ***Suç Mağdurları,*** Ed. Halil İbrahim Bahar, Adalet Yayınevi, Ankara 2006, 151-171, s.156.

174 Detlev FREHSEE, "Violence Toward Children in the Family and the Role of Law", ***Family Violence Against Children – A Challenge for Society,*** Ed. Detlev Frehsee, Wiebke Horn, Kai-D. Bussmann, Walter de Gruyter, Berlin New York 1996, 3-18 (FREHSEE, 1996, s.), s.9; Hasan YILMAZ, "Çocuk, Suç ve Mağduriyet: Suçlu Olan Çocuk Yoktur, Suça İtilen Çocuk Vardır", ***Suç Mağdurları,*** Ed. Halil İbrahim Bahar, Adalet Yayınevi, Ankara 2006, 135-149 (Hasan YILMAZ, s.), s.147; Yüksel BAYKARA ACAR, "Kanunla İhtilafa Düşen Çocukların Mağduriyet Döngüsü", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 173-184, s.175-176; ÇOR, s.89.

175 Hasan YILMAZ, s.148; AKDOĞAN, s.155.

176 SCHWANDER, s.132-137.

177 SCHNEIDER, s.500.

178 KILCHLING, ***Opferinteressen,*** s.296 ve 631; SCHWANDER, s.74.

söylemek mümkün değildir[179]. Kaldı ki, ayırt edici bir düzenleme olarak belirtmek gerekirse, TCK m.102/2-son cümledeki "*Bu fiilin eşe karşı işlenmesi hâlinde, soruşturma ve kovuşturmanın yapılması mağdurun şikâyetine bağlıdır.*" düzenlemesindeki mağdur olan eş, kendini ne ölçüde ortaya çıkartabilir. Nitekim bu hususun Avrupa Komisyonu'nun 2019 Türkiye İlerleme Raporu'na "*Aile içi şiddetin önlenmesi amacıyla kadın ve erkeklerin eğitilmesine yönelik daha fazla çaba harcanması gerekmektedir. 2018'de, 440 kadın cinsiyet temelli şiddet nedeniyle hayatını kaybetmiştir ve yalnızca 317 kadın cinsel şiddete uğradığı için şikâyette bulunmuştur.*" şeklinde yansıdığı ifade edilebilir[180].

Esasen nevi şahsına münhasır özelliklere sahip ayrı bir deneyim şeklinde ifade edebileceğimiz suç mağduru olmak tabiri, zaman içerisinde, ülkeden ülkeye farklı uygulamaların da etkisiyle genişlemiş ve farklı aşamaları (kategorileri) kapsar hale gelmiştir[181]. Nitekim suç mağdurları, suçun doğrudan ortaya çıkardığı maddi zararlar ile dolaylı olarak meydana gelen kayıplar (gelir kaybı, sağlık hizmeti giderleri veya hukuki yardım gibi), bedensel yaralanma, psikolojik etkiler ve değişen sosyal davranış veya mesleki faaliyetler gibi sosyal sonuçlar şeklindeki farklı mahiyetlerde sonuçlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu karşılaşmanın doğal sonucu olarak her biri ayrı bir birey olan mağdurların yaşadıkları mağduriyet deneyimlerine verdikleri tepkiler de en temel şekliyle şiddet, süre ve ifade biçimi bakımından farklılıklara sahiptir[182]. Gerçekten, bazı mağdurlar, suçun etkisini hemen hissedip bir şekilde tepki verebilirken, bazı durumlarda yaşadığı algının ağırlığı dolayısıyla belki de yıllar sürecek ve hatta ömrü boyunca atlatamayacağı bir süreç yaşamaktadır[183]. Kovuşturma sonrasında, failin özellikle hapis cezasıyla cezalandırılmaları

---

179 FREHSEE, 1996, s.3; SCHWANDER, s.97, dn.474.

180 Avrupa Komisyonu, Türkiye 2019 Yılı İlerleme Raporu, SWD (2019)220, Brüksel 29 Mayıs 2019, s.42.

181 AERTSEN, s.81.

182 KILCHLING, ***Opferinteressen,*** s.211; Tatjana HÖRNLE, "Die Opferperspektive bei der Strafzumessung", ***Die Stellung des Opfers im Strafrechtssystem – Neue Entwicklungen in Deutschland und in den USA,*** Ed. Bernd Schünemann, Markus Dirk Dubber, Carl Heymanns Verlag, Köln, 2000, 175-199 (HÖRNLE, 2000, s.), s.183; SAUTNER, s.205; AERTSEN, s.83; MAGUIRE, s.397; Oğuz POLAT, ***Viktimoloji,*** s.59-60.

183 Jo-Anne WEMMERS, "Restorative Justice For Victims of Crime: A Victim-Oriented Approach to Restorative Justice", ***International Review of Victimology,*** Y.2002, S.9, 43-59, s.45; BAHTİYAR, s.176; Bayram ERZURUMLUOĞLU, "Avrupa Birliği Normlarında Mağdur Haklarının Korunması", ***PBD,*** Y.2009, C.11, S.4, 67-88 (ERZURUMLUOĞLU, 2009, s.), s.68; Oğuz POLAT, ***Viktimoloji,*** s.60; Mustafa Tören YÜCEL, "Suç Korkusu ve Etkisinin Nötrleşmesi", ***TBBD,*** Y.2009, S.83, 278-301 (YÜCEL, 2009, s.), s.291; Enes YILMAZ, 2022, s.464.

sonrasındaki süreçte mağdurun kendisine veya yakınlarına zarar vereceği korkusuyla, sadece mağduriyetin tekrarlanması olasılığına karşı değil, aynı zamanda yargılama makamları tarafından ihmal edilme ihtimaline karşı, uzun süre korunmasız ve savunmasız hissetmesi mümkündür[184]. Mağdurun söz konusu süreci atlatabilmesinde yaşı, algılama yeteneği, duygusal gelişimi, yaşam felsefesi, sosyal ve ekonomik durumu, fiziksel ve sosyal çevresi gibi birçok etken önem taşımaktadır[185]. Bu kapsamdaki en etkin ve etkili yöntemlerden biri de komşuluk ilişkilerinin teşvik edilmesi ve güçlendirilmesidir[186]. Çünkü mağdur, çoğunlukla suçtan hemen sonra örnek olarak ifade etmek gerekirse, "*fail tarafından suç esnasında kırılan kapı veya pencerelerin tamiri, sigorta belgelerinin doldurulması, eğer mağdurun bebeği veya çocuğu varsa onun bakımı veya acil nakit para ihtiyacı gibi*" hızlı ve pratik bir yardım ya da desteğe ihtiyaç duyar[187]. Ayrıca mağdurun suça karşı göstereceği tepkinin, anormal bir olaya karşı gösterilen normal türden bir tepki olduğu belki de burada hatırlanması gereken en önemli hususdur[188]. Bu noktada sahip oldukları olumsuz (dezavantajlı) durumları sebebiyle mağdur tiplerine örnek olarak cinsel suç mağdurları, aile içi şiddet mağdurları, çocuk istismarı mağdurları, yaşlı mağdurlar muhakkak ifade edilmelidir[189]. Çünkü kadınların ve yaşlı insanların gençlere ve erkeklere nazaran daha yüksek düzeyde suça maruz kaldıkları bilinmektedir[190]. Öte

---

184 Faruk TURHAN, "Tanık Koruma Tedbirleri ve Sanığın Adil Yargılanma Hakkı/Tanık Koruma Kanununa Göre Ceza Muhakemesinde Tanıkların Korunması ve Sanığın İddia Tanıklarına Soru Sorma ve Sorgulama Hakkının AİHM Kararları Işığında Değerlendirilmesi", ***3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi – Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının ve Suçun Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu, 1-3 Haziran 2008 İstanbul,*** Ed. Bahri Öztürk, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009, 383-408 (TURHAN, 2009, s.), s.384; Todd FOGLESONG, "Empirical and Ethical Dilemmas in the Protection of Victims' Rights" / "Mağdur Haklarının Korunmasında Ampirik ve Etik İkilemler", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 302-306 ve 319-324, s.302; YAVUZ, 2015, s.98.

185 SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.40-41; SOKULLU-AKINCI, "Mağdur Tipolojisi", s.2; ERZURUMLUOĞLU, 2009, s.69.

186 Komşuluk çalışmaları ve toplumda sosyal desteği aktifleştirme üzerine somut tespit ve öneriler için bkz. Marianne HEGE, "Community Work: Networking, Activation, Cooperation", ***Family Violence Against Children – A Challenge for Society,*** Ed. Detlev Frehsee, Wiebke Horn, Kai-D. Bussmann, Walter de Gruyter, Berlin New York 1996, 133-147, s.135 ve 138-140; KIZMAZ, s.177 ve 240; Enes YILMAZ, 2022, s.464.

187 WEMMERS, s.46; Enes YILMAZ, 2022, s.464.

188 YÜCEL, 2009, s.281.

189 Heather L. CARTWRIGHT, "Including Victims in the American Criminal Justice Process", ***112th International Training Course Visiting Experts' Papers – UNAFEI 2000,*** Resource Material Series No.56, 190-203, s.192; SOKULLU-AKINCI, "Mağdur Tipolojisi", s.2-3; SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.41; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.13-14; Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.131.

190 SCHWANDER, s.96; Oğuz POLAT, ***Viktimoloji,*** s.145 ve 146.

yandan kişisel yardım çevresine sahip olmayan (resmi olmayan) veya niteliği gereği zaten mesleki uzmanlık gerektiren (resmi) destek gereksinimi bulunan mağdurlar bakımından kurumsallaşmış bir mağdur koruma mekanizması ile uzmanlaşmış desteğe her zaman ihtiyaç bulunduğu da hatırlatılmalıdır[191].

Mağdur sınıflandırmalarında (tipolojilerinde) temel olarak dört farklı yaklaşımdan söz etmek mümkündür[192]:

> "İlk ayrımdaki mağdur tipolojisi, aile içi (*familiäre*), ev içi (*räumliche*), zaman bakımından (*zeitliche*), mesleki (*berufliche*), ırk ve dini azınlık durumları (*rassische Gesichtspunkte und religiöse Minderheitssituationen*) ile yaş bakış açılarına (*Altersgesichtspunkte*) dayanmaktadır.
>
> İkinci ayrımdaki mağdur tipolojisi, çocuk ve akıl sağlığı yerinde olmayan kişiler gibi *kusursuz veya ideal mağdurlar* (*unschuldiges oder ideales Opfer*), kışkırtıcı, gönüllü veya öngörüsüz bir şekilde *suça katkı sunan mağdurlar* (*zum delikt beitragendes Opfer*) ile *kendisi bir suça sebep olan mağdurlar* (*das Opfer, das selbst ein Delikt verübt*) şeklinde ortaya çıkmaktadır.
>
> Üçüncü ayrımdaki mağdur tipolojisi ise, gizli veya bertaraf edilmiş ya da provoke edilmiş olsa da bir suça doğrudan *katılmayan mağdurlar* (*nichtteilnehmendes Opfer*), bir suça *katılan mağdurlar* (*teilnehmendes Opfer*) ve kendi davranışı dolayısıyla mağduriyetin ortaya çıktığı *yanlış mağdurlar* (*falsche Opfer*) şeklinde ifade edilebilir.
>
> Son olarak dördüncü ayrımdaki mağdur tipolojisi, suçla doğrudan ilişkisi bulunan her gerçek kişi bakımından *birincil mağdur* (*primäre Opfer*), firmalar gibi tüzel kişiler bakımından *ikincil mağdur* (*sekundäre Opfer*) ve devlet, hükümet ve toplum bakımından *üçüncül mağdur* (*tertiäre Opfer*) şeklinde sayılabilir."

b. Somut (Aktüel) Mağdur ile Muhtemel (Potansiyel) Mağdur

Somut (aktüel) mağdur, ceza hukukunu ilgilendiren uyuşmazlıktan direkt olarak etkilenen kişilerken[193]; buna karşın *muhtemel (potansiyel) mağdur,* bir suçun mağduru olmaktan korkan kişilerdir[194]. Bir diğer ifadeyle aktüel mağdur, *gerçek* yani *somut mağduru* gösterir ve kendileriyle suç işlendikten sonra karşılaşılabilirken, potansiyel mağdur ile ceza normunun ihdasıyla birlikte karşılaşılmaktadır[195]. İlgili

---

191 Kasım KARATAŞ, "Mağdurlar İçin Sosyal Destek Hizmetleri", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 255-264, s.257; Roland WEBER, "Almanya'da Mağdur Hakları Destek Hizmetleri", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 225-229 ve 230-232, s.226 ve 230; **Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: EU Strategy On Victims' Rights (2020-2025),** Brussels 24.6.2020, COM(2020) 258 final, s.4; Enes YILMAZ, 2022, s.464.

192 SCHWANDER, s.89-90; benzer şekilde bkz. SCHWIND, s.402; KILCHLING, ***Opferinteressen,*** s.68-69 ve 100-101; SAUTNER, s.27; Michael KILCHLING, ***Opferschutz innerhalb und außerhalb des Strafrechts,*** Duncker & Humblot, Berlin 2018 (KILCHLING, ***Opferschutz,*** s.), s.6.

193 Yine de aktüel mağdurun ceza hukuku dogmatiğine bağlı olmadığı ifade edilmektedir. Çünkü somut bir fiil başladığında, nihayetinde hukuki anlamda bir norm ihlal edilmektedir, bir kişi değil. SCHWANDER, s.23.

194 SCHWANDER, s.16.

195 TURANLI, s.25; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.671 ve 852.

ceza normunun ihdasıyla birlikte, suçla korunmak istenen hukuki konunun temelinde potansiyel mağdurun haklı-meşru beklentilerinin güvence altına alınmak istendiği, böylelikle de ceza hukukunun potansiyel mağdur üzerinden herkesi koruduğu ifade edilmelidir[196]. Ayrıca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin de bu tasnif aracılığıyla bir taraftan gerçek mağdurun sınırlarını çizdiği, bir taraftan da potansiyel mağdurların gerçek mağdurlarla aynı haklara sahip olduklarını belirttiği kararları bulunmaktadır[197].

c. Doğrudan Mağdur ile Dolaylı Mağdur

Örneğin yaşam hakkı ihlal edilen kişi, *doğrudan mağdur*; ölenin yakınları ise *dolaylı mağdur* olarak gösterilebilir[198]. Hatta İspanya'da söz konusu ayrım, 24 Nisan 2015 tarihli 4/2015 numaralı Suç Mağdurlarının Statüsüne İlişkin Kanun'da özel olarak düzenlenmiştir[199]. Buna göre, "*doğrudan mağdur*", suç nedeniyle fiziksel, psikolojik, duygusal veya ekonomik açıdan zarar gören gerçek kişi; "*dolaylı mağdur*"sa işlenen bir suç nedeniyle ölenin ya da kaybolanın eşi ya da duygusal olarak ilişki yaşadığı kişi, birlikte yaşadığı çocukları (eşinin ya da duygusal beraberlik yaşadığı kişinin çocukları da bu kapsamdadır), annesi, babası ve sorumluluğu altındaki üçüncü derece dahil akrabaları olarak tanımlanmıştır[200].

d. Seçilmiş Mağdur ile Tesadüfi Mağdur

Diğer taraftan failin mağduru hedef gözetmesi bakımından "*seçilmiş ve tesadüfi mağdur*" ayrımı da yapılabilir. Bu ayrıma göre, terör eylemlerinde olabildiği gibi, failin suç teşkil eden hareketi bir yanda seçmiş olduğu mağdura yönelirken, diğer yanda herhangi bir mağdura yönelmektedir[201].

---

196 BARTON, 2012, s.118; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.671, dn.97; Tatjana HÖRNLE, ***Straftheorien,*** Mohr Siebeck, Tübingen 2011, s.57; SEELMANN, 1989, s.670 ve 676.

197 **AİHM, Norris v. İrlanda, T.26.10.1988, B. No:10581/83, p.31; AİHM, T.18.12.1986, B. No:9697/82, p.42;** TURANLI, s.25, dn.145 ve dn.148.

198 CARTWRIGHT, s.192-193; KILCHLING, ***Opferinteressen,*** s.22; BAHAR, s.9; Ramazan ERDOĞAN, "Suç Mağdurlarının Korunmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Avrupa Birliği-Türkiye Karşılaştırması", ***PBD,*** Y.2013, C.15, S.2, 39-83, s.44-45; AERTSEN, s.82; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.814-815.

199 Pınar ERDOĞAN (Çev.), "İspanya Suç Mağdurunun Statüsüne Dair Kanun", ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 297-332; Murat AYDIN, s.299-310.

200 SAUTNER, s.32 ve 127-128; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.814, dn.1019.

201 DİNLER, s.63, dn.7.

"*Suçlanamayan mağdurlar*", çoğunlukla bombalama, sabotaj, yığın katliamı gibi terörist hareket olarak isimlendirilen fiillerin mağdurlarıdır[202]. Gerçekten genellikle terör eylemleri neticesinde mağdur olan kişiler gerek söz konusu fiillere gerek bu fiillerle güdülen amaç ya da nedenlere yabancıdırlar.

e. Diğer Sınıflandırmalar

Mağdurları, çok farklı kıstaslarla sınıflandırmak mümkündür[203]. Örnek kabilinden tahrikçi mağdurlar, iştirakçi mağdurlar, sahte-hayali mağdurlar ve aktüel-potansiyel mağdurlar şeklinde kısa bir sayım yapılabilir[204].

"*Tahrikçi mağdurlar*" veya "*suçlu mağdurlar*", faili suç işleme yönünde harekete geçiren ve bu yönüyle suçu kolaylaştıran mağdur tipine sahiptir[205]. Hakaret teşkil etmeyen ancak hararetli bir tartışmada kişinin muhatabına "*hadi, hadi vursana, sıkıyorsa!*" demesi ve bunun üzerine failin öfkesine yenilip yaralama suçunu işlemesi örnek olarak ifade edilebilir.

"*İştirakçi mağdurlar*", pasif bir tutum takınarak veya suçluya yardım ederek suçun işlenişini kolaylaştıran mağdurlardır. En tipik örneği, genellikle yasadışı bir kazanç sağlamayı arzulayan kişilerin dolandırılması suretiyle dolandırıcılık suçu mağduru olmasında karşımıza çıkmaktadır.

"*Sahte mağdurlar*", hastalık hastalarının oldukları gibi gerçekte bir suç işlenmemesine rağmen, öyle olmuş gibi psikolojik rahatsızlıkları olan sürekli mağdur olduklarını ileri süren kişilerdir. "*Hayali mağdurlar*" olarak da ifade edilebilen bu grup için mağdur istatistiklerinin en önemli sorunlarından biri olduğu söylenebilir[206]. Nitekim mağdur anketlerinde beyanlarına dayanılarak mağdur oldukları kabul edilen bu kişiler, istatistiklere yansımaktadır[207].

"*Potansiyel mağdurlar*", öncelikle bedensel veya ruhsal engelleri dolayısıyla kendilerini bir suçluya karşı savunma yeteneğinden yoksun bulunan kişileri

---

202 ÖZEK, s.29-30 ve 30-31.

203 BACANLI, s.28-32; "*Yasal düzenlemelerle korunmakta olan mağdurlar* ve *korunamayan mağdurlardan örnekler*" şeklindeki bir ayrım için bkz. ÇELİK, s.141-145.

204 AÇIKGÖZOĞLU, s.37-38; ALTAY, s.277; Mustafa Tören YÜCEL, ***Adalet Psikolojisi,*** Türkiye Adalet Akademisi, Ankara 2014, s.205-207; YÜCEL, 2009, s.294.

205 ÖZEK, s.22 ve 23-24; URUŞAK, s.31-33; TURANLI, s.22.

206 DİNLER, s.66.

207 ÇAKICI GERÇEK, s.13-21; Tuba TOPÇUOĞLU, "Kriminoloji İçin Disiplin Çağrısı!", ***İÜHFM,*** Y.2014, C.72, S.1, 363-382 (TOPÇUOĞLU, 2014, s.), s.364 ve 365-366.

karşılamaktadır. Ancak herkesin bir suçun mağduru olabilme ihtimali dikkate alındığında, muhtemel (potansiyel) mağdur kavramının bu kadar dar anlaşılamayacağı ifade edilmelidir. Ayrıca hali hazırda mağdur olmuş olan somut (aktüel) mağdur ile henüz mağdur olmasa bile ileride mağdur olma ihtimali bulunan muhtemel (potansiyel) mağdur kavramları, sahip oldukları hukuki yararın korunması bakımından beklentilerinin güvenceye alınması ve istikrarlı hale getirilmesi noktasında ceza hukukunun görev alanında bulunmaktadır. Ceza hukukunun gerek somut (aktüel) mağdura gerekse muhtemel (potansiyel) mağdura yönelik yaklaşımlarının bu görevinin bir gereği olarak birbirini tamamlaması gerekir[208]. Bu doğrultuda, günümüzde hâkim olan ceza hukuku anlayışı, farklı ceza normlarında sadece somut mağduru değil muhtemel mağduru da öncelikli ve kendine özgü korunan hukuki değerin taşıyıcısı olarak görmektedir[209].

Öte yandan, özellikle kalabalık grupların karıştığı kavga veya çatışma ortamlarında, olayı kimin başlattığı ya da diğer bir ifadeyle failin kimler olduğu net olarak bilinemiyorsa "*karşılıklı mağdurlar*"dan söz edilebilir[210]. Gerçekten kendisini mağdur olarak gören iki tarafın bulunması, mağdur istatistikleri bakımından da bir sorun teşkil edecektir.

Diğer taraftan tüm bu tasnifleri karşılayacak tarzda *genel* ve *özel mağdur* ayrımı da yapılmaktadır. En genel manada bir suçun işlenmesiyle toplum barışının, kamu düzeninin ve kamusal menfaatin bozulması dolayısıyla "*genel mağdur*" olarak devlet[211], suçtan suça değişebilen bireysel nitelikteki veya kamusal olmayan menfaatin ihlali dolayısıyla "*özel mağdur*" olarak devlet dışındaki kişi veya topluluklar[212], bu ayrımı oluşturmaktadır[213]. Bu doğrultuda "*bireysel mağdur*" ile "*kolektif mağdur*" ayrımının da göze çarptığı söylenebilir[214].

---

208 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.213; SEELMANN, 1989, s.670 ve 676; SEELMANN, 1990, s.165; YÜCEL, ***Adalet Psikolojisi,*** s.207.

209 ESER, 1996, s.1019; SEELMANN, 1989, s.671-673; SCHÜNEMANN, 2000, s.4; SCHÜNEMANN, 1999, s.36; SCHWANDER, s.23; SAUTNER, s.19 ve 30; Enes YILMAZ, 2022, s.446, dn.17.

210 DİNLER, s.66.

211 ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.373; KAZAKER, s.65; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.708.

212 TOROSLU, ***Cürümler,*** s.179-180 ve 376; HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, ***Genel,*** s.209-210; TOROSLU/TOROSLU, ***Genel,*** s.115-116; Hamide ZAFER, "Fuhşa Teşvik Suçunda Zincirleme Suçun Mağdura İlişkin Koşulunun Değerlendirilmesi", ***Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Köksal Bayraktar'a Armağan, C.I,*** Y.2010, S.1, 421-430 (ZAFER, 2010, s.), s.425; ÖZEN, ***Genel,*** s.435-436; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.707.

Görüldüğü üzere, dikkate alınabilecek pek çok seçenekle insanın sosyal bir varlık olması ve hayatın pek çok alanında girmiş olduğu sosyal etkileşimler aracılığıyla hem fail hem mağdur, değişken birer unsur olarak değerlendirilmelidir[215]. Esasen bu değerlendirmeyi bütüncül bir yaklaşımla yapacak olan da suç bilimi ve mağdur bilimini etkileyen ve onların yapmış oldukları çalışmalardan da etkilenen suç siyaseti aracılığı ile ceza hukukundan başkası değildir[216]. Ancak yine de kuramsal düzeyde yürütülen bu başlık altındaki tartışmaların maalesef "*pratik herhangi bir sonucunun bulunmadığı*" not edilmelidir[217].

3. Mağdur Araştırmaları ve Mağdur Bilimi (Viktimoloji)

a. Genel Olarak

Mağdurları zikrolunduğu gibi farklı ölçütlerle incelemek ve değerlendirmek esasen hukukçulardan ziyade suç bilimcilerinin ve suç bilimi çalışmalarının bizlere kazandırdığı bir sonuçtur. Hatta dahası suç bilimi, geleneksel ceza hukuku gibi suçu sadece fail ve cezalandırma odaklı incelemediği için, suç ilişkisinde doğru sonuçlara ulaşabilmek adına faile odaklanıldığı kadar mağdura da yer verilmesi gerektiği bilincini benimsemiştir[218]. Suç bilimi bu yönüyle bizlere, mağdur bilimi ile oldukça farklı mağdur durumlarının ve tiplerinin olduğunu ve gerçek mağdurların menfaatlerinin mağdur araştırmaları ile oldukça geniş bir yelpazede hareket ettiğini ve hiçbir şekilde sadece veya ağırlıklı olarak cezalandırıcı olmadığını

---

213 "Genel mağdur" yerine "doğal mağdur" ifadesinin kullanımı için bkz. YURTCAN, ***Şahsi Dava,*** s.54; HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, ***Genel,*** s.208; Muammer KETİZMEN, "Ceza Hukukunda Metalaşma ya da Yeni Ceza Adaleti Sistemi?", ***Türkiye'nin Hukuk Sisteminde Yapısal Dönüşüm,*** Der. Ali Murat Özdemir ve Muammer Ketizmen, İmge Kitabevi, Ankara 2014, 151-169 (KETİZMEN, 2014, s.), s.162; Bahri ÖZTÜRK / Mustafa Ruhan ERDEM, ***Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku,*** 15. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015, s.162; ÜREKLİ, s.15; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.705.

214 Mustafa T. YÜCEL, ***Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi,*** 4. Bası, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 2007 (YÜCEL, ***Kriminoloji,*** s.), s.38.

215 AKDEMİR, s.21.

216 DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.71; DÖNMEZER, ***Kriminoloji,*** s.39-40; Sulhi DÖNMEZER / Sahir ERMAN, ***Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku C.I,*** 14. Bası, Der Yayınları, İstanbul 2016 (DÖNMEZER/ERMAN, ***C.I,*** s.), s.123 ve 126; ÖNDER, ***Dersleri,*** s.18; Veli Özer ÖZBEK, ***CMK İzmir Şerhi, Ceza Muhakemesi Kanununun Anlamı,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara 2005 (ÖZBEK, ***CMK İzmir Şerhi,*** s.), s.893 ve 997-998; SCHWIND, s.7 ve 16; ARTUK/ALŞAHİN, s.33 ve 90; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.12.

217 TOROSLU, ***Cürümler,*** s.177; ÜNVER, ***Hukuksal Değer,*** s.481 ve 489; KATOĞLU, 2012, s.675-676; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.707; BAŞ, ***İnÜHFD,*** s.10.

218 FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.120-121; ÖZEK, s.21; Hans-Jörg ALBRECHT, s.47.

öğretmektedir[219]. Bu arka plan doğrultusunda, özellikle somut (aktüel) mağdurun mağdur anketleri ve araştırmalarında hangi rollerle yer aldığı sorusu sorulmalıdır[220].

1970 ve 1980'li yıllarda özellikle cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar bakımından yeniden travma yaşama tehlikesi dolayısıyla ceza muhakemesinde mağdurun tanık rolü uyarınca, mağduru korumaya yönelik yasama faaliyetleri önemli ölçüde etkilenmiştir. Büyük ölçüde psikolojik ve tıbbi araştırmalara ek, kriminolojik araştırmaların konusu olarak da suç mağduru, yeniden keşfedilmiş ve böylelikle yeni bir araştırma dalı "*mağdur bilimi*" (*viktimoloji*) doğmuştur[221]. Bununla birlikte mağdur biliminin, suç biliminin sadece suçu ve suçluyu ele almasına tepki mahiyetinde ortaya çıktığı ve "*gelişimini sürdüren-gelişmekte olan*" bir bilim dalı olduğu hatırlatılmalıdır[222]. Ancak yine mağdur biliminin özü itibarıyla, suç biliminin vazgeçilmez bir mütemmim cüzü olduğu da ifade edilmektedir[223].

"*Viktimolojik mağdur kavramı*" (*Viktimologischer Opferbegriff*), mağdurun ceza hukukuyla ilgili durumlarının yanında, ikincil veya üçüncül mağduriyet ve dolaylı mağduriyetin mağdur bilimi bakımından olağanüstü önemdeki bütün bileşenlerini hesaba katarak daha geniş tanımlanabilir[224]. Ayrıca mağdur biliminin sadece mağdurları tanımsal bir faaliyetle açıklamaya çalıştığı da söylenemez. Mağdur bilimi, mağduru kişilik, biyolojik, psikolojik, hukuksal ve sosyo-kültürel pek çok boyutta ele almakta ve günümüz ceza hukukunu da özellikle "*mağdurun korunması*" yönüyle şekillendirmektedir[225]. Hatta başka bir ifadeyle altmış yılı aşkın bir mağdur bilimi bakış açılı incelemeden sonra, failin cezai sorumluluğunda tam anlamıyla temize çıkmadığı, aksine çoğu kez mağdurun ve onun korunan menfaatlerinin güçlendiği ve dahası hala güçlendirilme ihtiyacının göründüğü genel olarak tespit edilebilir[226]. Gerek mağdur bilimi gerek suç bilimi gerekse de ceza hukukunun

---

219 HASSAMER, "Opferorientierte Strafjuztis", http://www.richterverein.de/j2000/asjopfer1.htm (E.T.07.02.2022); FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.121.

220 SCHWANDER, s.97.

221 DÖLLING, ***JZ,*** s.494; WEIGEND, 1987, s.1170; AKDEMİR, s.16-17; ÇAKICI GERÇEK, s.12; DURSUN, 2003, s.3-4 ve 29; KANZ, s.236; ROXIN/GRECO, s.722, Rn.15.

222 Hans-Jörg ALBRECHT, s.47; TRULSON, s.399; DİNLER, s.68; Mümin GÜNGÖR, s.224; MAGUIRE, s.364; Oğuz POLAT, ***Kriminoloji,*** s.147; Oğuz POLAT, ***Viktimoloji,*** s.9.

223 SCHWANDER, s.98.

224 SAUTNER, s.25; Ramazan ERDOĞAN, s.44-45; MOSER/URBAN, s.256; SCHWANDER, s.15; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.675-676.

225 AKDEMİR, s. 19 ve 22; ÖZEK, s.21-22; DURSUN, 2003, s.5; DEMİRBAŞ, ***Kriminoloji,*** s.371; SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.5; ÇAKICI GERÇEK, s.12; TURANLI, s.20-21; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.200; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.677.

226 SCHWANDER, s.101.

karşılıklı etkileşim içinde olduğu ve ortaya koydukları kurallarla suç siyasetine yön verdikleri, haliyle mağdur kavramının kapsamı ve sınırlarından doğrudan etkilendikleri belirtilmelidir[227]. Dolayısıyla her iki bilim dalının ceza ve ceza muhakemesi hukuku ile infaz hukuku bakımından "*ne derecede yararlı olacağı açık*" olup, karşılıklı olarak bu bilim dallarının "*verilerinden en geniş biçimde yararlanılması gerek*"mektedir[228].

b. Siyah Sayılar ve Doğru İstatistiki Verilere Olan İhtiyaç

Mağdur türlerinin bir başka sınıflandırmasını, "*açık (bilinen) mağdurlar*" ile "*gizli (bilinmeyen) mağdurlar*" şeklinde yapmak mümkündür[229]. Bir ülkede, bölgede ya da toplumda işlenen suçların türlerine, işleniş biçimlerine, faillerinin özelliklerine göre sınıflandırılması ve suç tiplerinin araştırılması ile sosyo-ekonomik değişkenlerle ilişkilendirilerek gerçeğe en yakın rakamlarla bilinmesi, kriminolojide büyük önem taşımaktadır[230]. Resmi kayıtlara girmeyen, soruşturma ve kovuşturma makamları tarafından bilinmediklerinden doğal olarak istatistiklere yansımayan suçlar, bir bakıma da "*buzdağının görünmeyen kısmını ifade eden*" "*siyah sayılar (Dunkelziffer)-kara noktalar-karanlık alan (Dunkelfeld)*" olarak adlandırılmaktadır[231]. Söz konusu kavramlar, suça, suçluya, mağdura ve tabi ki zamana göre değişiklik gösterir niteliktedir[232].

---

227 DÖNMEZER, ***Kriminoloji,*** s.39-40; ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.67; Tülin GÜNŞEN İÇLİ, ***Kriminoloji,*** 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019, s.50; Veli Özer ÖZBEK / Koray DOĞAN / Pınar BACAKSIZ, ***Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** 11. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020 (ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Genel,*** s.), s.64; Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.13; SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.6; KAHVECİ, s.24.

228 Kayıhan İÇEL, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** Beta Yayıncılık, İstanbul 2016, s.55.

229 DİNLER, s.65; "Bilinen ve Bilinmeyen Suçluluk" şeklindeki inceleme için bkz. DEMİRBAŞ, ***Kriminoloji,*** s.93-103.

230 Ertan BEŞE, "Suç İstatistiklerinde Karanlık Alan ve Mağdurun Rolü", ***Suç Mağdurları,*** Ed. Halil İbrahim Bahar, Adalet Yayınevi, Ankara 2006, 73-86, s.73.

231 SCHWIND, s.38-39; ARTUK/ALŞAHİN, s.111 ve 134; BRIENEN/HOEGEN, s.75; DEMİRBAŞ, ***Kriminoloji,*** s.97-98; DÖNMEZER, ***Kriminoloji,*** s.55 ve 60; KARA BİLGİÇ, s.21-22; ÖZEK, s.25; Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.68; SOKULLU, s.219, 221, 223, 224; SOKULLU-AKINCI, ***Kriminoloji,*** s.74; SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.161; Doğan SOYASLAN, ***Kriminoloji (Suç ve Ceza Bilimleri),*** 3. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2018 (SOYASLAN, ***Kriminoloji,*** s.), s.50; ÜREKLİ, s.17-18; BEŞE, s.76; Serkan MERAKLI, ***Cumhuriyet Savcısının Kamu Davası Açmada Takdir Yetkisi,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014 (MERAKLI, ***Takdir Yetkisi,*** s.), s.62-63.

232 ÇAKICI GERÇEK, s.12-13; Füsun SOKULLU-AKINCI, "İstismar Mağduru Çocukların Suç Sonrası Sorunları ve Hukuksal Korunmaları", ***MÜHFHAD, Özel Sayı Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan,*** Y.2013, C.19, S.2, 3-15 (SOKULLU-AKINCI, "İstismar Mağduru", s.), s.8.

Bilinmeyen, karanlıkta kalan bu alanı aydınlatmak için en verimli şekilde, mağdurlar aracılığı ile hareket edilebilir. Bir diğer ifadeyle karanlık alan çalışmalarında elde edilen sonuçların mağdur tecrübelerinin sıklığını gösteren arka planda, mağduriyetlerden ilk etapta nasıl kaçınılabileceği sorusu ayrıca araştırılmalıdır[233]. Ancak mevcut uygulamada ceza yargılamalarının kabul edilemeyecek ölçüde uzun sürmesi dolayısıyla suç mağdurlarının adalete ulaşmasının zorlaştığı ve bu durumun da doğal olarak adalet sistemine -olması gereken- güven duygusunu olumsuz etkilediği bir gerçektir[234].

Söz konusu güven duygusunun olumsuz etkilenmesinin en somut, ancak bir o kadar daha karanlık sonucu, mağdurun bizzat siyah sayıların kaynağını teşkil etmesidir[235]. Siyah sayıların oluşmasına mağdurun sebep olması, i) mağdur ile fail arasında önceden var olan ilişkiler, ii) korkma ve çekinme gibi çeşitli nedenlerle mağdurun suçu bildirmemesi, iii) mağdurun faili yeterli şekilde tanımlayamaması, iv) mağdurun hukuki süreci yeterli görmemesi veya ona güvenmemesi, v) mağdurun suçu ihbar etmenin birtakım sonuçlarıyla karşılaşmak istememesi gibi çok farklı şekillerde karşımıza çıkabilmektedir[236].

Tabii ki bireyin ilgili olayda, bir suçun söz konusu olduğunu ve dolayısıyla kendisinin mağdur olup olmadığını bilmesi büyük önem taşımaktadır. Doğal olarak bu aşamada, suç mağdurlarına yönelik çalışmalar yürütülürken suçun tanımı ve bağlantılı olarak mağdurun bilgisinin yanı sıra olayların hatırlanmasında hafızanın rolü de unutulmamalıdır[237]. Yaşlı mağduriyeti bakımından siyah sayılar ayrı bir değerlendirme konusu yapılabilir. Nitekim yaşlandıkça kişilerin sosyal çevresi genel olarak daraldığı için, yaşlı mağdurlar şikayetlerini iletecek kimse bulamayabilir veya bulsa da çevresi konuyu kişinin huysuzluğuna ya da yaşlılığına bağlarlar ve onu suçlayıcı ya da daha koruyucu davranırlarsa her iki durum da mağduru yalnızlığa ve hatta kişilik bozukluğuna itebilir. Gerçekten, bu durumdaki kişilere sabırla

233 KILCHLING, ***Opferinteressen,*** s.11; SCHWANDER, s.118; SCHWIND, s.53-55.

234 CARTWRIGHT, s.190; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.46.

235 ÖZEK, s.25-26; Füsun SOKULLU-AKINCI, "Mağdurun Korunması ve Mağdur Hakları", ***Yargı Reformu 2000 Sempozyumu,*** İzmir Barosu Yayınları, İzmir 2000, 693-712 (SOKULLU-AKINCI, "Mağdurun Korunması", s.), s.694.

236 SOKULLU, s.228 vd.; SOKULLU-AKINCI, ***Kriminoloji,*** s.78-86; SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.162-167; AKDEMİR, s.17; ARTUK/ALŞAHİN, s.138-140; BEŞE, s.78-82; GÜNŞEN İÇLİ, s.60.

237 SOKULLU, s.225.

yaklaşarak, adeta bir çocuk ve hatta akıl hastası gibi davranılmaması yerinde olacaktır[238].

Kural olarak, görüşünü ceza muhakemesinde ifade edebilme imkânı bulunan somut (aktüel) mağdur, çoğu zaman kararlara dahil olmak ve etkin sorumluluk almak istememektedir[239]. Diğer bir ifadeyle mağdurun uyuşmazlığı kolluk ve adalet makamları aracılığıyla ceza hukuku sistemine çoğu zaman hemen aktarmadığı bilinmektedir[240]. Kanaatimizce, şiddet suçları özelinde mağdurun yaşadığı acı tecrübeyi adli makamlara yansıtmaktan kaçınmasının temel sebeplerini, "*1. Şikâyet edilse de sonucundan pozitif bir ceza ya da tazminat ortaya çıkmayacağı algısı, 2. Suça bağlanan cezaların şikâyete değecek kadar caydırıcı olmadığı veya yetersiz olduğu algısı, 3. Başka meşguliyetler gerekçesi ile ceza adalet kurumlarında kaybedecek kadar çok zaman bulunmadığı tutumu, 4. Misillemeden çekinme ya da daha çok düşman ya da düşmanlık kazanmama tutumu, 5. Saldırgan ile olan sosyal, ekonomik ve duygusal yakınlıklardan birisi veya birkaçı nedeni ile ortada bulunan "çıkarların çatışması" ya da "ilişkiler dengesi"nin bozulmaması tutumu, 6. Kişisel şöhretin zedelenmesi veya çevre baskısından çekinme, 7. Ceza adalet kurumlarında iyi karşılanamayabileceği ve/veya iyi muamele görülmeyeceği algısı*" şeklinde sıralamak mümkündür. Bu yönü itibarıyla siyah sayılara çözüm olabilecek olan mağdur, maalesef bizatihi siyah sayıların oluşmasına neden olmaktadır[241]. Dolayısıyla mağdurun adli makamlarla -çoğu zaman kollukla- irtibat kurması ve suç olgusunun ortaya çıkması, kuşkusuz en önemli aşamalardan biridir[242].

Aile içi şiddet alanında siyah sayıların oldukça yüksek düzeylerde olduğu ifade edilmektedir. Çünkü mağdur ile şiddetin faili arasında ne kadar yakın bir ilişki varsa,

---

238 SOKULLU-AKINCI, "Mağdur Tipolojisi", s.4-5.

239 SCHWANDER, s.74.

240 DİNLER, s.52; SCHWANDER, s.31.

241 DURSUN, 2003, s.7-8 ve 13-14; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.207; Bayram ERZURUMLUOĞLU, "Türkiye'de Mağdura, Mağdur Hak ve Hizmetlerine Toplumsal Bakış", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 139-162 (ERZURUMLUOĞLU, 2014, s.), s.147; Enes YILMAZ, 2022, s.464, dn.121.

242 **Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: EU Strategy On Victims' Rights (2020-2025),** s.4; Aytekin GELERİ, "Suç Mağduriyeti ve Polis: Olaylara Müdahale Eden Polisin Suç Mağdurlarıyla İlişkisi", ***PBD,*** Y.2004, C.6, S.1-2, 53-82 (GELERİ, 2004, s.), s.57-58; Ahmet POLAT, "Polisin Mağdura Yaklaşımı ve Eğitimi", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 359-367 (Ahmet POLAT, 2014, s.), s.361; Enes YILMAZ, 2022, s.464.

bu durumun resmi makamlara intikali o kadar nadir olmaktadır[243]. Öte yandan özellikle şiddetin aile içerisinde meydana getirdiği mağduriyetlerde, "*aile içi meseledir, karışılmaz; karı ile koca arasına girilmez; kol kırılır yen içinde kalır; karakolluk mu olacaksınız; dikkat et bir yanlışlık olmasın*" gibi olumsuz ve şiddete duyarsız ve özellikle toplumda kadına yönelik ayrımcı bakış açısına sahip yaklaşımlarla resmi makamlara müracaat edilmemekte, edilse bile yine söz konusu yaklaşımlar dolayısıyla resmiyete yansımayan ve siyah sayı olarak kalan olayların boyutlarını tahmin edebilmek mümkün olmamaktadır[244]. Kanaatimizce de az önce zikredilen cümlelerin düşüncesi bile söz konusu hususun ne kadar çetrefilli ve belirsiz olduğunu ifade için yeterlidir.

Şiddet, maalesef ailelerin yaşamlarında varlığı yadsınamaz bir gerçekliktir[245]. Bu doğrultuda, kadınlara karşı şiddeti, "*duygusal şiddet, ekonomik şiddet, cinsel şiddet* ve *fiziksel şiddet*" şeklinde sınıflamak da mümkündür[246]. Cinsel şiddet ve suç olguları bakımından da karanlıkta kalan alanın büyüklüğü düşünüldüğünde, bunlarla esaslı biçimde mücadele edilebilmesi için ortaya konulan kuramsal çalışmaların etkin biçimde uygulamaya yansıtılması gerekmektedir[247]. Ayrıca bu noktada sayısal verilere gösterilecek ehemmiyet, şüphesiz suçu kontrol altına alma ve önlemede etkili olacağı kadar, suçla mücadelede doğru politika tercihlerinin oluşturulup şekillendirilmesinde de etkili olacaktır[248]. Çünkü "*suç konusunda doğru verilere sahip olmak, devletin özellikle güvenlik ve sosyal hizmetlerden sorumlu kurumlarına, bu alanlarda başarılı hizmetler verebilmeleri açısından çok önemli katkılar sunar*"[249]. Bu açıdan Adalet Bakanlığının ve İçişleri Bakanlığının son yıllarda istatistiki verileri düzenli ve kapsamlı biçimde paylaşmama şeklindeki duruma son

---

243 Thomas FELTES, "The Position of the Police Between Calls for Help in Crisis and Criminal Prosecution in the Conflict Field of Family Violence", ***Family Violence Against Children – A Challenge for Society,*** Ed. Detlev Frehsee, Wiebke Horn, Kai-D. Bussmann, Walter de Gruyter, Berlin New York 1996, 185-204, s.185; SCHWANDER, s.125.

244 CENTEL, 2013, s.1; AKDOĞAN, s.155 ve 160; ÇOR, s.99 ve 101; SOKULLU-AKINCI, ***Kriminoloji,*** s.80; BAHTİYAR, s.184-186; DİNLER, s.51-52; SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.57; TEMİZ GÜL, 2023, s.391.

245 SCHNEIDER, s.500; SCHWANDER, s.121.

246 Oğuz POLAT, ***Kriminoloji,*** s.50-51; daha ayrıntılı bir inceleme için bkz. Oğuz POLAT, ***Viktimoloji,*** s.91-104.

247 BAHTİYAR, s.183.

248 Tuba TOPÇUOĞLU, "Risk Odaklı Suç Önleme: Alternatif Bir Yaklaşım", ***İÜHFM,*** Y.2013, C.71, S.1, 1165-1176 (TOPÇUOĞLU, 2013, s.), s.1173; BEŞE, s.76-77; Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.60.

249 BEŞE, s.74.

verilmesi gerekmektedir[250]. Dolayısıyla çalışma alanımız bakımından sorunların eksiksiz ve tam tespit edilip, doğru ve uygulanabilir çözümler sunulabilmesi bakımından, doğru istatistiki verilere büyük ihtiyaç bulunmaktadır. Söz konusu ihtiyacı karşılayacak ve farklı boyutlarıyla gerçeğe yakın sonuçlara ulaşılmasını sağlayacak nitelikte kolluk istatistikleri, adalet istatistikleri, cezaevi istatistikleri, bilimsel nitelikteki istatistikler ve uluslararası istatistikler belirli zaman aralıklarında araştırılıp kamuoyuyla şeffaf bir şekilde paylaşılmalıdır[251].

c. Mağdur Anketleri

Günümüzde bu alanda en azından kuramsal olarak iki temel anket tipinin bulunduğu söylenebilir[252]: *i)* Suçu ve suçluluğu daha çok, mağduru ise daha az göz önünde bulunduran *Suç Anketleri* (*Crime Surveys*) ile *ii)* Geniş ölçüde mağdur bilimiyle ilgili sorunları araştıran *Mağdur Anketleri* (*Victim Surveys*). Ayrıca, mağdur anketlerinin çoğu, görüşülen mağdurları sadece gerçek suçluluk hakkında bilgi veren kişiler olarak işlevselleştirmekten ve kendi endişelerini göz ardı etmekten kaçınsa bile, çoğu mağdur anketinin odak noktasının hala suç oranlarına yönelik ilgi olduğu bilinmektedir[253].

Suç bilimi alanında yapılan araştırmalar, geçmişten günümüze hep fail ve fiil dikkate alınarak yapılmıştır. Artık suça yalnız failler tarafından değil, mağdurlar yönünden

---

250 Timur DEMİRBAŞ, "Ceza İnfaz Hukukunun Çağdaş İlkeleri Açısından 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un (CEGTİK) Değerlendirilmesi", ***Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer 102 Yaşında – Tebliğler,*** Panel 10 Şubat 2020, Adalet Yayınevi, Ankara 2020, 33-52 (DEMİRBAŞ, 2020, s.), s.52; R. Murat ÖNOK, "Trafik Güvenliğini Tehlikeye Sokma Suçu (TCK m.179)", ***TBBD,*** Y.2015, S.121, 157-202 (ÖNOK, 2015, s.), s.159; Selen ŞİRİNGİL PERKER, "Strategic Decision-Making for a New Victim Support System in Turkey: What Can Existing Data Tell?" / "Yeni Mağdur Destek Sisteminin Oluşturulmasında Stratejik Karar Alma: Mevcut Verilerin Gösterdikleri", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 296-301 ve 313-318; Daniel R. LEE / M. Alper SÖZER, "Suç Önleme Stratejilerinin Önemi", ***Suç Önleme Teori, Pratik ve Değerlendirme,*** Ed. M. Alper Sözer, Daniel R. Lee, Adalet Yayınevi, Ankara 2011, 7-12, s.7.

251 ARTUK/ALŞAHİN, s.124-133; DEMİRBAŞ, ***Kriminoloji,*** s.87-90; DÖNMEZER, ***Kriminoloji,*** s.96-97; SOKULLU-AKINCI, ***Kriminoloji,*** s.70-74; SOYASLAN, ***Kriminoloji,*** s.49; TOPÇUOĞLU, 2014, s.364; Osman DOLU / Hasan BÜKER / Şener ULUDAĞ, "Türk Ceza Adalet Sisteminin Caydırıcılık Kapasitesine İlişkin Eleştirel Bir Değerlendirme", ***AÜHFD,*** Y.2012, C.61, S.1, 69-106, s.102; Osman DOLU / Hasan BÜKER, "Caydırıcılığın Sınırları: Caydırıcılık Eksenli Suç Önleme ve Mücadele Politikalarına Eleştirel Bir Yaklaşım", ***PBD,*** Y.2009, C.11, S.3, 1-22, s.18-19.

252 KILCHLING, ***Opferinteressen,*** s.55; ARTUK/ALŞAHİN, s.144-148; DEMİRBAŞ, ***Kriminoloji,*** s.100-101; GÜNŞEN İÇLİ, s.57; SCHWANDER, s.95; SCHWIND, s.47; GAZİARİFOĞLU, s.11.

253 SCHWANDER, s.97; REID, s.32-35.

de yaklaşılmalıdır. Çünkü ceza adaleti sisteminin iyi ve sağlıklı işleyebilmesi bakımından, sistemin mağdura ve mağdur haklarına nasıl baktığı veya yaklaştığı önem arz etmektedir. Nitekim, örneğin mağdurların maruz kaldıkları fiili, yetkili makamlara iletmeleri hususundaki cesaretlendirilmeleri gibi, mağdur baz alınarak yürütülecek çalışmalar, siyah sayıların daha da azalacağını gösterecektir[254].

Maalesef özellikle uluslararası alanda mağdurlara yönelik pek çok örneği bulunan suç korkusu veya karanlık alan ya da siyah sayıların tespitine yönelik araştırmaların Türkiye'de çok sınırlı kaldığı ve ulusal çapta bir örneğinin ise bulunmadığı belirtilmektedir[255]. Gerçekten yukarıda doğru istatistiki verilere ulaşmanın ne denli gerekli olduğu ifade edildiği gibi, bireylerin yaşam kalitesini etkileyen suç korkusu gibi bir problemle başa çıkabilmek için de gerekli verilerin toplanarak uygulamaya dönük çözüm önerilerinin geliştirilmesine ve bir yandan vatandaşlarımızın kendilerini ne ölçüde güvende hissettiklerinin tespit edilmesine diğer yandan ise kamu politikalarının da elde edilecek bilimsel veriler çerçevesinde şekillendirilmesine imkân sağlayacak *nitel, nicel ve karma yaklaşımlı* araştırmalara ciddi anlamda ihtiyaç bulunmaktadır ve bu yönde yapılacak her türlü çalışmanın bilimsel kaynaklara katkı sağlayacağında şüphe yoktur[256].

Gelinen noktada, kolluk yapıcı bir yaklaşımla yerel ve ulusal medya mensupları ile halkı doğru bir biçimde ne kadar bilgilendirirse, vatandaşın kolluğa güveni de o ölçüde artacak, güvenliğin sağlanması ve suçun önlenmesinde bir eş olarak görülecektir[257]. Bu yöndeki çabaların bir ifadesi olan "*toplum destekli polis*"[258]

---

254 SOKULLU, s.239 ve 241; DEĞİRMENCİ, 2008, s.35.

255 Osman DOLU / Şener ULUDAĞ / Cemil DOĞUTAŞ, "Suç Korkusu: Nedenleri, Sonuçları ve Güvenlik Politikaları", ***AÜSBFD,*** Y.2010, C.65, S.1, 57-81, s.57 ve 72-73; KARA BİLGİÇ, s.22; TOPÇUOĞLU, 2014, s.372 ve 375; ERZURUMLUOĞLU, 2014, s.142.

256 DOLU/ULUDAĞ/DOĞUTAŞ, s.58 ve 73; Aytekin GELERİ, "Türkiye'deki Suç Mağdurlarına Yardım ve Destek Mekanizmaları", ***Suç Mağdurları,*** Ed. Halil İbrahim Bahar, Adalet Yayınevi, Ankara 2006, 189-213 (GELERİ, 2006, s.), s.190; KARA BİLGİÇ, s.115 ve 119; SCHWIND, s.430-431; bu yönde gerçekleştirilecek bir çalışmanın nasıl olması gerektiği ve "1. Belli Başlı Risk ve Koruyucu Etkenlerin Belirlenmesi, 2. Hedef Kitlenin Belirlenmesi, 3. En Uygun Müdahale Programının Belirlenmesi, 4. Programın Uygulanması, 5. Programın Sonuç Etkinliğinin Değerlendirilmesi ve 6. Programın Maliyet Etkinliğinin Değerlendirilmesi" şeklindeki başlıkları altında görüldüğü gibi nasıl bir sürecin takip edilmesi gerektiği hususlarında bkz. TOPÇUOĞLU, 2013, s.1167-1173.

257 BEŞE, s.76-77; Burcu ÇAKIRTAŞ, "Suç Korkusu", ***Kriminoloji Yazıları,*** Savaş Yayınevi, Ankara 2015, 343-373, s.370; DOLU/ULUDAĞ/DOĞUTAŞ, s.62; GELERİ, 2006, s.204-205.

258 "İşte bu aşamada, birçok teorik ve pratik çağrışımları bulunan ve aynı zamanda son derece aktif ve gelişen bir konsept olarak Toplum Destekli Polislik karşımıza çıkmaktadır. Bu tip polisliğin stratejileri, genel kuralları hariç, tamamen toplumun ihtiyaçlarına ve bu ihtiyaçlara verilebilecek uygun cevaplara göre zaman içerisinde yeniden şekillendirilmektedir. Aslında, bu tip polislik bir

kavramı doğrultusunda, mağdurun kendisi için çalışıldığına inandığı bir ortamda karşılıklı etkileşim ile siyah sayıların azalacağı bir gerçektir[259]. Bu hususta bir çözüm olarak 24 saat, suçtan doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenen kişilerin bilgilendirilmesinin yapılabileceği ve her suçun özelliklerine göre danışmanlık hizmeti sunabilecek uzmanlaşmış çalışanların bulunduğu **bir danışma hattı** tesis edilmelidir[260]. Kanaatimizce, özellikle çeşitli olumsuzluklara maruz kalan veya kalma tehlikesi taşıyan kişi veya topluluklara yönelik adlî yardım sunan avukatlar arasında da uzmanlaşmanın (ihtisaslaşmanın) sağlanması, şüphesiz çok faydalı olacaktır[261].

II. Benzer Kavramlardan Farkı

A. Genel Olarak

Ceza adaleti sistemini -özellikle ceza muhakemesini- iddia, savunma ve yargılama makamları karşılıklı etkileşimleriyle yürütmektedir[262]. Söz konusu makamların ancak kendilerini temsil eden kişiler aracılığıyla işlerlik kazandığı belirtilmelidir[263]. Ceza muhakemesinde *yargılama makamı*, hâkim; *savunma makamı*, şüpheli, sanık ve müdafi; *iddia makamı* ise, *etken özne* (*aktif süje*) olarak Cumhuriyet savcısı, *edilgen özne* (*pasif süje*) olarak ise mağdur, suçtan zarar gören ve katılan tarafından temsil

demokrasi hareketidir. Hemen hemen tüm devlet ve sivil toplum kuruluşlarının, özel iş kollarının, özel ve kamu kuruluşlarının, mahalle sakinlerinin, hastane, okul ve hatta din kuruluşları temsilcilerinin de içinde bulunduğu büyük bir kitle hareketidir." GÜNŞEN İÇLİ, s.558; KIZMAZ, s.177-178; Ömer YILMAZ, s.292; kavrama eleştirel yaklaşım için bkz. KETİZMEN, 2014, s.163-167.

259 BAHAR, s.13; KIRCHENGAST, s.99; KIZMAZ, s.189-190 ve 245-246; YÜCEL, 2009, s.297; BEŞE, s.78; GÜNŞEN İÇLİ, s.559; bu doğrultuda şu hususların da hatırlatılmasında fayda vardır: "Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu 1934 yılında çıkarılmış olup, yürürlüğe girdiği dönem itibariyle günümüzün şartlarına uygun değildir. Birleşen Avrupa'da sınırların da ortadan kaldırılması neticesinde polise suçu önleme, işlenebilecek olan suçları tespit etme (*proactive policing*) ve işlenmiş suçları ortaya çıkartmada (*active policing*) demokratik bir toplumun kabul edebileceği hak ve yetkiler verilmektedir. Bu yetkilerin İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinde belirtilen temel ilkeler çerçevesinde somutlaştırılması gereklidir. Gerek 1984 İngiliz Adli Polis ve Delil Kanunu gerek Federal Almanya'da hazırlanmış bulunan Çerçeve Polis Kanunu yukarıda belirtilen ilkelere uygun normları içermektedir. Bunlar ve ilkeler göz önünde tutularak **yeni bir Polis Kanunu** hazırlanmalıdır." DOLU/BÜKER/ULUDAĞ, s.88; GELERİ, 2004, s.65 ve 74.

260 YÜCEL, 2009, s.298; bu bağlamda Alo-imdat hatlarına ülkemizdeki örneklerden biri olarak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği'ne bağlı olarak çalışan ALO 183 Aile, Kadın, Çocuk ve Engelli Sosyal Hizmet ve Danışma Hattı gösterilebilir. Oğuz POLAT, ***Viktimoloji,*** s.254-255.

261 Kalkınma Bakanlığı, "Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023) Adalet Hizmetlerinde Etkinlik-Özel İhtisas Komisyonu Raporu", Ankara 2018, s.39; Enes YILMAZ, 2022, s.456.

262 KUNTER, ***Muhakeme,*** s.1 ve 13.

263 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.335.

edilmektedir. Ceza hukuku öğretisinde temsil edilen bu makamların ayrıca çok karışık (heterojen) olduğu ve kısmen de birbirinden önemli ölçüde farklılık gösterdiği söylenebilir[264].

Ceza uyuşmazlığının taraflarından biri olan şüpheli ve sanık bakımından savunma makamı bulunurken, ceza uyuşmazlığının diğer doğrudan tarafı olan mağdurların müstakilen bir makamı bulunmamaktadır[265]. Esasen, Cumhuriyet savcılığı *toplumsal*; mağdur, suçtan zarar gören ve katılan ise *bireysel* olarak iddia makamı içerisinde yer almaktadır[266]. Ancak ceza yargılaması bünyesinde iddia makamının makam olarak durduğu yer bakımından şeklen taraf olması ve ayrıca Cumhuriyet savcısının gerek kişi olarak gerekse de görevi gereği tarafsız olması dikkate alındığında, mağdurun tam ve gerçek anlamda korunamaması ihtimalini bertaraf edebilmek için ***ayrı bir mağdur makamı*** oluşturulmalıdır[267]. Bununla birlikte, CMK m.234/1-b-3'e ilişkin Anayasa'ya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'nin önüne gelen ve iptale karar verilen olayda, şu değerlendirmelerde bulunulmuştur[268]:

> "*Ceza muhakemesinin gayesi maddi gerçeği araştırmaktır. Ceza muhakemesi hukukunda hakikati araştırarak gerçeğe ulaşma, kolektif yargılama yöntemi ile sağlanmaktadır. Kolektif yargılama, hükmün verilmesine, iddia, savunma ve yargılama makamlarının birlikte katılmasını ifade eder. Kolektif yargılama yapmanın metodu, hüküm verme faaliyetine katılacakların düşüncelerini karşılıklı olarak bildirerek, bütün süjelerin birbirlerinin fikirlerini öğrenmeleridir. Mağdur ile şikâyetçi de, soruşturma ve kovuşturma evrelerinde kendilerine tanınan haklar ile diyalektik yargılamanın gerçekleştirilmesine katkıda bulunarak adil bir hükme ulaşılmasını sağlayan ceza muhakemesinin aktif süjeleridir*."

Gerçekten, mağdur ve hatta tanık, kolektif nitelikteki ceza muhakemesi sürecindeki asli öznelerden olup, biri bizzat olayı yaşayan diğeri ise olaya tanıklık eden kişiler olarak suçla birlikte sarsılan kamu düzenini yeniden tesis etmede etkin görev almaktadırlar[269]. Diğer bir ifadeyle mağdur, ceza yargılamasından dışlanmayarak, aksine etkin katılımının sağlanmasıyla adalet sisteminde hukukun etkinliğini sağlayacak bir özne olarak ele alınmalıdır[270]. Nitekim günümüzde bu doğrultuda, mağdur ve suçtan zarar görenin artık maddi gerçeğe ulaşmada sadece bir araç veya tanık olarak değil, suçtan bizatihi etkilenen ve ceza muhakemesinin gidişatını

---

264 SCHWANDER, s.25; SAUTNER, s.259; REID, s.358.
265 ÖZEK, s.15; KURU, s.68.
266 KUNTER, ***Muhakeme,*** s.58; SOYASLAN, ***Muhakeme,*** s.192; ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.111.
267 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.415.
268 normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr, (E.T.19.05.2021).
269 TEZCAN, s.73; TURANLI, s.35.
270 Faruk EREM, ***Adalet Psikolojisi,*** 7. Baskı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları: No.413, Ankara 1977, s.289; GELERİ, 2006, s.190; ALTAY, s.276; KETİZMEN, ***Uzlaştırma,*** s.91; Ziya KOÇ, s.25.

etkileyebilecek bir kişi olarak kabul edildiği söylenebilir[271]. Gerçekten, "*mağdur çoğunlukla uyuşmazlığın konusunu oluşturan olayı bizzat yaşaması nedeniyle diğer tanıklara nazaran daha net bilgi sahibidir*"[272]. Dolayısıyla artık ceza muhakemesinin kurucu bir unsuru olarak devletle bağlı olması gerçeğinden hareketle mağdurun adalet sürecinin ilgili bir tarafı olarak tanımlanması mümkündür[273]. Kaldı ki, hem suç ve ceza politikası hem de mağdurun haklı çıkarları, mağdura ceza muhakemesinde etkin görev ve rol verilmesini gerektirir, çünkü mağdurun yer almadığı bir ceza muhakemesi eksik kalır. Öte yandan, böyle bir muhakemenin adil olduğunu söylemek güçleşir ve nitekim böylesi bir eksiklikle muhakeme sürecinde ortaya çıkacak hüküm başta mağdur olmak üzere kamu vicdanını tatmin etmekten de uzak olur[274]. Nitekim, "*iyi işleyen bir ceza muhakemesi sistemi, sadece adli kurumlarla değil, gerçek kişilerle ve bu kapsamda mağdurla işbirliği içinde olmayı gerektirir*" ve zaten mağdurun dışlandığı bir sistemde muhakeme savcı, sanık ve hakim arasında geçeceği için, "*mağdurun ceza muhakemesinde yer alması bir bütün olarak ceza muhakemesinin meşruiyetini sağla*"yacaktır[275].

Mağdur, şikayetçi, suçtan zarar gören ve katılan kavramlarına Türk ceza hukuku mevzuatımızda çoğu zaman iç içe geçmiş şekilde yer verildiği görülmektedir. Bununla birlikte, uygulamada kavramları birbirinden ayırabilmek adına, iddianame ve kararda re'sen takip edilen suçlarla ilgili olarak şikâyetin söz konusu olmadığı durumlarda *mağdur,* şikâyetin söz konusu olduğu hallerde *şikâyetçi* veya *müşteki* ve katılmanın söz konusu olduğu hallerde de *katılan* kavramlarının kullanıldığı söylenebilir[276]. Fakat söz konusu kavramların bir bütünlük ve sistem içerisinde tanımlanmadığı, farklı kanun maddelerinde tereddütlere yol açacak bir şekilde kullanıldığı, bütüncül bir kavram birliğinin olmadığı ve hatta bir kavram kargaşası olduğu ifade edilmektedir[277].

---

271 SAUTNER, s.322; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.ix; Süheyl DONAY, ***Güncelleştirilmiş Ceza Yargılaması Hukuku,*** Beta Yayıncılık, İstanbul 2015, s.6; KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.154.

272 M. Nureddin BOZALAN, ***Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık ve Beyanının Güvenilirliği,*** Yetkin Yayınları, Ankara 2020 (BOZALAN, 2020, s.), s.71.

273 KIRCHENGAST, s.177.

274 PAMUK, ***Mağdur,*** s.5.

275 PAMUK, ***Mağdur,*** s.11.

276 Ziya KOÇ, s.106-107; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.817.

277 KATOĞLU, 2012, s.662; İNCEOĞLU, s.61; KAHVECİ, s.32; Ziya KOÇ, s.104-105; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.816-817.

Öte yandan, CMK m.2'de şüpheli, sanık ve müdafinin açık ve anlaşılır tanımlarının bulunduğu hatırlatılabilir. Hatta aynı maddede *vekil*, "*katılan, suçtan zarar gören veya malen sorumlu kişiyi ceza muhakemesinde temsil eden avukatı ifade eder.*" şeklinde tanımlanmıştır. Mağdur kavramına, vekilin tanımı içerisinde yer verilmemesi bir eksiklik olarak görülebilir. Başka bir ifadeyle ise, vekil tanımlanırken ilgili kavramların zikredilip, mağdur kavramına yer verilmemesi doğru olmamıştır[278]. Dolayısıyla bu kavramların tanımlanması, sınırlarının belirlenmesi açısından büyük öneme sahiptir[279].

Özellikle Ceza Muhakemesi Kanunundaki mağdur, şikayetçi ve suçtan zarar gören kavramlarının ve bu kavramlar arasındaki sınırların belirsizliğine ve belirli bir anlayış veya sistem doğrultusunda kullanılmadığına dikkat çekilmelidir[280]. Gerçekten de bu kavramların arasındaki farklara dikkat edilmeden, Ceza Muhakemesi Kanunu'ndaki muhtelif maddelerde (CMK m.170/3-c-d, 237/1, 239/1-2, 253/1-4-6-7-9-13-16-21) bu kavramlar ayrı ayrı, muhtelif maddelerde (CMK m.127, 131) "*mağdur*" kavramı yerine "*suçtan zarar gören mağdur*" ve bazı maddelerde de (CMK m.2/1-d, 2/1-j, 153/5, 171/2, 172/1, 173/1, 181/1, 238/2, 251/6) "*mağdur*" kavramı hiç kullanılmadan sadece "*suçtan zarar gören*" kavramı tercih edilmiştir[281]. Bununla birlikte kanaatimizce, söz konusu kavramların pek çok maddede birlikte kullanılması isabetli değildir.

Yine bir kişinin bir suçtan mağdur olduğu esasen yapılan yargılamanın sonucunda belirlenebilir. Bu yaklaşımla aslında mağdur kelimesini kullanmanın da isabetli olmadığı ifade edilmektedir[282]. Ancak mağdur kavramı ve kullanımı, öğreti ve uygulamada *galatımeşhur* olarak yerleşmiştir[283]. Aynı şekilde, tüm bu terimleri karşılayıp kapsayacak tarzda, suçtan zarar gören kavramını kullanmak yerine,

---

278 Veli Özer ÖZBEK / Koray DOĞAN / Pınar BACAKSIZ, ***Ceza Muhakemesi Hukuku,*** 15. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022 (ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Muhakeme,*** s.), s.565.

279 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.16.

280 CENTEL/ZAFER, s.107; İNCEOĞLU, s.61; KAHVECİ, s.32 ve 41; KATOĞLU, 2012, s.662; KAZAKER, s.59.

281 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.412; Zafer İÇER, ***Türk Ceza Hukukunda Tüzel Kişiler,*** Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Mehmet Emin ARTUK, İstanbul 2011, s.157; KAHVECİ, s.33-34; YENİDÜNYA/İÇER, s.121.

282 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.30-31.

283 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.414; "Yaygınlaştığı için yanlışlığına önem verilmeden kullanılagelen söz, deyim, terim, yaygın yanlış." TDK Güncel Türkçe Sözlük, sozluk.gov.tr, (E.T.17.05.2021); "Galat-ı meşhur, kelime ve deyimlerin yaygın olarak yanlış bir biçimde kullanılması sonucu, doğrusunun yerini alması halidir. "Herkesin doğru bildiği yanlış" denebilir." Vikipedi Özgür Ansiklopedi, tr.wikipedia.org/wiki/Galat-ı_meşhur, (E.T.17.05.2021).

şikâyetçi kavramının kullanılması da isabetli değildir; çünkü söz konusu kavramların hepsi farklı -kapsamlara sahip- kavramlardır[284].

Belirtmek gerekir ki Kanunun, "*Suçun Mağduru ile Şikâyetçinin Hakları*"nı düzenleyen Dördüncü Kitap Birinci Kısmında, m.233 ila 236 arasında "*mağdur*" ile "*şikâyetçi*" kavramlarına yer verilmişken, "*suçtan zarar gören*" zikredilmemiş; "*Kamu Davasına Katılma*"yı düzenleyen Dördüncü Kitap İkinci Kısmında ise, "*mağdur*" ve "*suçtan zarar gören*" kavramlarına yer verilmişken, "*şikâyetçi*" zikredilmemiştir. Söz konusu düzenlemeler bütünsel bir şekilde ele alındığında, herhangi bir kavram kargaşasına mahal vermeme adına "*terim birliği*"nin[285] bir an evvel sağlanması gerektiği sonucuna varılacaktır[286]. Çünkü gerçekten çeşitli olaylar bağlamında uygulama alanı bulan aşağıda da yeri geldikçe zikredilecek olan düzenlemeler, oldukça dağınık ve ortak bir amaca hizmet etmekten uzaktır. Dolayısıyla *mağdur, şikayetçi, suçtan zarar gören, malen sorumlu* gibi kavramların sınırları mevzuatta net bir şekilde belirlenmediği için terim birliğinin olmaması öğretide eleştirilmektedir[287]. Nitekim öğretide de benzer şekilde çok daha genel manada ifade edildiği üzere, "*bırakınız Ceza Muhakemesi Hukukunun temel*

---

284 URUŞAK, s.2; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.31.

285 "Bu bölümde ele alınmaya çalışılan gelişim süreciyle ilgili ister *Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısı* ister sonrasındaki *Mağdur Hakları Kanun Tasarısı* isterse de son yıllardaki *Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi* ve *Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği* ile terim birliği sağlamaktan oldukça uzak olduğumuz eleştirisi yapılabilir." Enes YILMAZ, 2022, s.460; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.73-74; KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1019; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s. 221-222; gerçekten de "mağdurun zararının devlet tarafından karşılanmasını "yardım" olarak adlandırmak uygun olmayacaktır. Mağdurun zararını karşılamak, devletin vatandaşa yaptığı bir lütuf değil, yerine getirmesi gereken bir yükümlülüktür." AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.32; KATOĞLU/İZGİ, s.1-2; KURU, s.97-98; Söz konusu tartışmayı, *zararın giderimi, tamiri veya tazmini mi, mağduriyetin telafisi mi* şeklinde uzatmak da mümkündür, YAVUZ, 2015, s.101-102; Enes YILMAZ, 2022, s.460-461, dn.97.

286 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.426; AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.23-24; Elvan KEÇELİOĞLU, "5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun Kasıt ve Taksire İlişkin Maddelerine Eleştirel Bir Yaklaşım", ***TBBD,*** Y.2009, S.83, 123-135 (KEÇELİOĞLU, 2009, s.), s.124 ve 129; örnek olarak belirtmek gerekirse, "Yasakoyucu taksiri düzenlediği 22. maddenin değişik fıkralarında da yukarıda saymış olduğumuz kavram birlikteliğini gözardı etmektedir. Nitekim, m.22 f.3'te *"taksirli suç",* m.22 f.4'te *"taksirle işlenen suç",* m.22 f.5'te failin *"taksirle işlediği suç"* ve m.22 f.6'da ise *"taksirli hareket"* terimleri kullanılmıştır, KEÇELİOĞLU, 2009, s.130.

287 YURTCAN, ***Şahsi Dava,*** s.81; Peter-Alexis ALBRECHT, "The Functionalization of the Victim in the Criminal Justice System", ***Buffalo Criminal Law Review,*** Y.1999, S.3, 91-107 (Peter-Alexis ALBRECHT, 1999, s.), s.94-95; Peter-Alexis ALBRECHT, "Die Funktionaliserung des Opfers im Kriminaljustizsystem", ***Die Stellung des Opfers im Strafrechtssystem – Neue Entwicklungen in Deutschland und in den USA,*** Ed. Bernd Schünemann, Markus Dirk Dubber, Carl Heymanns Verlag, Köln, 2000, 39-50 (Peter-Alexis ALBRECHT, 2000, s.), s.41; İNCEOĞLU, s.63; AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.16, 24 ve 42; KAFES, s.91-92; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.412; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.70; KATOĞLU, 2012, s.657 ve 689; KURU, s.92-94; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.801-835; Enes YILMAZ, 2022, s.476.

kavramlarını, söz konusu bilim dalının adının ne olması gerektiği hususunda bile, konunun Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukuna yabancı gerekçelerle açıklanmaya çalışılması yüzünden, bir mutabakat mevcut değildir"[288].

Kaldı ki, ceza ve ceza muhakemesi hukukunda da bir kurum adlandırılırken tercih edilen kavramlar, kurumun içeriğinin ve unsurlarının belirlenmesinde ve benzer durumlardan ayırt edilmesinde rol oynamaktadır[289]. Özellikle kanun gibi genel nitelik arz eden düzenlemelerde, dilin daha hassas bir şekilde doğru kullanımı, en başta metnin doğru biçimde anlaşılabilmesi için bir zorunluluktur[290]. Bu nedenle taşıdığı böylesi bir önem dolayısıyla ilgili kavramlar, uygulama ve öğretiye bırakılmadan tanımlanmalıdır[291].

B. Şikâyetçi – Şikâyet Eden - Müşteki

Kural olarak bir suç şüphesi ortaya çıktığında söz konusu suç re'sen soruşturulur. Bu kuralın istisnası, muhakemenin başlatılıp devam ettirilmesi şikâyet hakkı sahibi

---

288 Bahri ÖZTÜRK / Durmuş TEZCAN / Mustafa Ruhan ERDEM / Özge SIRMA GEZER / Yasemin F. SAYGILAR KIRIT / Esra ALAN AKCAN / Özdem ÖZAYDIN / Efser ERDEN TÜTÜNCÜ / Derya ALTINOK VILLEMIN / Mehmet Can TOK, ***Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku,*** 16. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022, s.30; gerçekten, bu hukuk dalını ifade etmek bakımından hangi terimin kullanılması gerektiği konusunda bile tartışma bulunduğu ve dolayısıyla bir terim birliğinin olmadığına ilişkin bkz. ÖZBEK, ***CMK İzmir Şerhi,*** s.66; Faruk TURHAN, ***Ceza Muhakemesi Hukuku,*** Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2006 (TURHAN, ***Muhakeme,*** s.), s.1-3; YAVUZ, ***Alternatif Yöntemler,*** s.14-15, dn.1; Alman hukukunda da Strafverfahrensrecht, Strafprozessrecht veya formelles Strafrecht şeklindeki kullanım için bkz. Claus ROXIN / Bernd SCHÜNEMANN, ***Strafverfahrensrecht,*** 29. Baskı, C. H. Beck, München 2017, s.1, Rn.1; bu anlamda, muhakeme yerine yargılama kelimesini kullanmanın daha yerinde ve daha doğru olduğu yönünde bkz. DONAY, s.3-4; buna karşın ""Muhakeme hukuku"nu "yargılama hukuku" diye Türkçeleştirmek doğru değildir, çünkü yargılama **kaza**nın Türkçesidir (No.68) ve kaza, muhakemeyi oluşturan üç görevden, en önemlisi de olsa, yalnız biridir." KUNTER, ***Muhakeme,*** s.5-6 ve 123; Hakan KARAKEHYA, ***Ceza Muhakemesi Hukuku,*** Savaş Yayınevi, Ankara 2015 (KARAKEHYA, ***Muhakeme,*** s.), s.4-5; benzer şekilde "ceza hukuku", "suç hukuku", "suç ve yaptırım hukuku" şeklinde farklı kullanımlar olduğuna yönelik inceleme ve değerlendirmeler için bkz. ÖZEN, ***Genel,*** s.37-38; yine benzer şekilde hareket/fiil bakımından da eleştiride bulunmak mümkündür, çünkü "*Bu konuda henüz öğretide görüş birliği sağlanabilmiş değildir. Bizim hareket olarak ifade ettiğimiz bu unsur yerine bazı yazarlar fiil, eylem, davranış gibi terimler kullanırlar. TCK'da da fiil, davranış, hareket gibi deyimler birbirinin yerine ve gelişigüzel kullanılmıştır. Örneğin TCK m.22/2, 31/2, 32/1'de "davranış"; TCK m.22/6, 23 "hareket", TCK m.2, 3, 8, 21/2, 22/1, 37/1 "fiil" deyimini kullanmaktadır*." ÖZTÜRK/ERDEM, s.164; ayrıca "*maddi unsurlar bakımından hemen her dilde bir keşmekeş mevcut olduğu*" yönünde bkz. KUNTER, ***Maddi Unsur,*** s.5-7; yine benzer şekilde *yaptırım, yükümlülük, tedbir, güvenlik tedbiri ve denetimli serbestlik tedbiri* kavramları gibi kavramların da mevzuatta tutarlı ve sistemli bir şekilde kullanılmadığına ilişkin bkz. Hakan A. YAVUZ, ***Ceza İnfaz Sistemi ve Denetimli Serbestlik,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018 (YAVUZ, ***İnfaz,*** s.), s.163-164.

289 KAZAKER, s.18.

290 KATOĞLU/İZGİ, s.1 ve 4; Enes YILMAZ, 2022, s.461.

291 KAFES, s.91; aksi yönde bkz. KAHVECİ, s.6; Murat AYDIN, s.16.

kişinin takdirine (inisiyatifine) bağlı olduğu için, yalnızca şikâyete tabi suçlarda (*Antragsdelikte-Complaintant Offences*) kendisini gösterir[292]. Diğer bir ifadeyle bu suçlarda şikâyet hakkı sahibinin uğramış olduğu zarardan kaynaklanan toplumsal fayda, failin re'sen soruşturulup kovuşturulması neticesinde cezalandırılmasındaki toplumsal faydadan üstün kabul edildiği için, söz konusu suçlar ilgili kanunlarda ayrıca belirtilmiştir[293]. TCK m.86/2'de düzenlenen basit yaralama suçundaki "*mağdurun şikâyeti üzerine*" ifadesi ile TCK m.131/1'de düzenlenen kamu görevlisine karşı görevinden dolayı işlenen hariç olmak üzere hakaret suçuna ilişkin soruşturma ve kovuşturma koşulundaki "*mağdurun şikâyetine bağlıdır*" ifadeleri, burada örnek olarak gösterilebilir[294].

Ceza Muhakemesi Kanununun 233 ila 236. maddelerinde suçun mağduru ile şikayetçi birlikte düzenlenmiştir. Ancak bilindiği üzere şikâyet kurumu, takibi şikâyet şartına bağlanmış suçlarda kendisine şikâyet hakkı tanınmış -genellikle doğal olarak mağdur ve suçtan zarar gören- kişilerin, maruz kaldıkları fiili yetkili makamlara bildirmesidir[295]. Benzer şekilde, soruşturulması ve kovuşturulması re'sen yapılan suçlarda yetkili makamların suçtan haberdar edilmesi de ihbardır[296] ve bu tarz suçlarda da genellikle mağdur, karşımıza ihbar eden olarak çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle ise genellikle yetkili makamlar suçtan ihbar ile haberdar olmaktadır[297]. Mağdur veya suçtan zarar görenin ihbarda bulunup bulunmaması, CMK'nın 233 ila 236. maddelerinde yer alan haklardan yararlanmasını veya 237 vd. maddeleri uyarınca davaya katılmasını engelleyen bir durum arz etmez. Diğer bir ifadeyle Cumhuriyet savcısının somut olaydan kendiliğinden ya da başka herhangi bir şekilde

---

292 Heribert OSTENDORF, "Alternativen zur strafverurteilenden Konfliktserledigung", ***ZRP,*** Y.1983, S.12, 302-309 (OSTENDORF, 1983, s.), s.304; Friedrich GEERDS, "Zur Rechtsstellung des Verletzten im Strafprozeß", ***JZ,*** Y.1984, C.39, S.17, 786-795, s.787; WEIGEND, 1984, s.784-785; ESER, 1989, s.726; BRIENEN/HOEGEN, s.76; İÇEL, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** s.235-236; HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, ***Genel,*** s.527-528; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.30-31; Ali Kemal YILDIZ, "Uzlaşma-Şikâyet İlişkisi", ***Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hukuk Dergisi,*** Y.2010, Uzlaşma Özel Sayısı, 93-115 (YILDIZ, 2010, s.), s.100; ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.711; KOCA/ÜZÜLMEZ, ***Genel,*** s.377, 380-381; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.819-820.

293 YURTCAN, ***Şahsi Dava,*** s.1, 3, 35; AKDEMİR, s.77-78, dn.26; ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.60-61; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.825.

294 YERLİKAYA, s.27; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.819.

295 ÖZEN, ***Genel,*** s.1369; YILDIZ, 2010, s.95.

296 ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Muhakeme,*** s.161.

297 Friedrich-Christian SCHROEDER / Torsten VERREL, ***Ceza Muhakemesi Hukuku,*** Çev. Salih Oktar, Yetkin Yayınları, Ankara 2019, s.70 ve 72.

haberdar olmasıyla başlattığı soruşturmaya ve sonrası sürece ilişkin, mağdur veya suçtan zarar gören Kanunun kendisine tanıdığı haklardan yararlanacaktır[298].

Gerek şikâyet eden gerekse ihbar eden kişiler, mağdur veya suçtan zarar gören sıfatlarını da kapsar. Bu bakış açısıyla şikâyetçi terimi, daha geniş bir anlama sahiptir[299]. Fakat her mağdur veya suçtan zarar görenin şikâyet eden veya ihbar eden sıfatını haiz olmadığı unutulmamalıdır. Diğer bir ifadeyle her şikâyetçi aynı zamanda mağdur veya suçtan zarar görenken, her mağdur veya suçtan zarar gören şikâyetçi değildir[300]. Özellikle çok mağdurlu suçlarda bazı mağdurların ceza muhakemesinin işleyişine hiç karışmadığı, başta şikâyet kurumu olmak üzere kendilerine tanınan hukuki yolları hiç işletmedikleri bilinmektedir. Kanun koyucunun bu ihtimale binaen mağdurlar arasında bir ayrım belirlemek istediği söylenebilir[301]. Ancak Kanunun çeşitli hükümlerinde zikredilen kavramların belirli bir sistematik dahilinde kullanılmadığı not edilmelidir[302]. Bununla birlikte mağdur, suçtan zarar gören, şikâyetçi ve hatta katılan bakımından kanun koyucunun doğrudan bir tanımlama gayreti içerisine girmeyerek kavramlar arasındaki ayrımı öğreti ve uygulamaya bırakmasının bilinçli bir tercih olduğu ifade edilmektedir[303].

Buna karşın, CMK m.233-236 düzenlemelerinde birlikte kullanılan mağdur ve şikayetçi terimlerine ilişkin şu değerlendirmelerde de bulunulabilir[304]: *i)* Eğer, mağdur sıfatına sahiplik bakımından kişinin henüz mağdur olup olmadığının anlaşılmadığı durumları karşılaması bakımından şikâyetçi ifadesine yer verilmesi amaçlanmışsa, bu takdirde bir belirsizliğe mahal vermeme adına düzenlemelerdeki mağdur kelimesi çıkarılabilir. *ii)* Esasen şikâyet hakkı sahibi, aynı zamanda mağdur ve/veya suçtan zarar gören sıfatına da sahip olduğu için, ilgili düzenlemelerde ayrıca şikâyetçi kelimesine yer verilmeyebilir. Şikâyet hakkı bulunmasına rağmen hukuki anlamda bunu kullanmamış kişi için, sahip olduğu mağdur sıfatı bakımından düzenlemeler koruma sunmaktadır. Dolayısıyla bu ihtimalde de şikâyetçi kelimesinin kullanımının boşa düştüğü belirtilebilir.

---

298 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.119; ÜNLÜTEPE, s.4; TURANLI, s.34-35; SEÇKİN, ***Mağdur Hakları,*** s.125-126.

299 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.145; ÜNLÜTEPE, s.33; Ziya KOÇ, s.76 ve 106; PAMUK, ***Mağdur,*** s.158; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.67; KAZAKER, s.88; TURANLI, s.32.

300 GÜLŞEN, s.683; TURHAN, ***Muhakeme,*** s.97.

301 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.145.

302 CENTEL/ZAFER, s.107 ve 1009; KAZAKER, s.89.

303 KAHVECİ, s.6.

304 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.413-414.

TCK m.73/1'de "*yetkili kimse*", 73/2'de "*şikâyet hakkı olan kişi*", 73/4-7'de "*suçtan zarar gören kişi*" ve CMK m.158/6'da "*mağdur*" ifadeleri, şikâyet hakkı bulunan kişileri doğrudan ifade eden düzenlemelerdir. Bu yaklaşım doğrultusunda, özellikle suçtan zarar gören kavramının kural olarak dar anlaşılması gerekmekte, istisnai olarak geniş anlamdaki suçtan zarar görenlere şikâyet hakkının tanındığını belirtmek gerekmektedir[305]. Ayrıca şikâyet hakkının mağdur ve suçtan zarar görenle sınırlı olmadığı, koşullarının bulunduğu durumlarda kanuni temsilcilerin de şikâyet hakkını kullanabileceği ifade edilmelidir[306].

Öte yandan burada üzerinde durulması gereken diğer bir husus da şikâyet hakkının kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardan olup kural olarak miras yoluyla mirasçılara geçmediğidir[307]. Ancak 765 sayılı TCK'da bulunduğu gibi, 5237 sayılı TCK'da da bu kuralın istisnaları düzenlenmiştir[308]. Hakaret suçuna ilişkin soruşturma ve kovuşturma koşulu olarak düzenlenen şikâyet kurumuna yönelik TCK m.131/2 hükmü uyarınca, "*Mağdur, şikâyet etmeden önce ölürse veya suç ölmüş olan kişinin hatırasına karşı işlenmiş ise; ölenin ikinci dereceye kadar üstsoy ve altsoyu, eş ve kardeşleri tarafından şikâyette bulunulabilir*". TCK m.131/2'de görüldüğü gibi, suçtan dolaylı zarar görenler ancak kanunun açıkça öngördüğü hallerde şikâyet hakkına sahip olabilmektedirler[309].

Sonuç olarak, "*şikâyetçi*" kavramının kanunda kullanılması gereken bir kavram olmadığı ve esasen sadece kavram kargaşasına yol açtığını ifade etmek de mümkündür[310].

---

305 Hamide ZAFER, "Suçtan Zarar Gören Küçüklerin Türk Ceza Muhakemesindeki Hakları", ***Maltepe ÜHFD,*** Y.2003, S.1, 127-136 (ZAFER, 2003, s.), s.128; Hamide ZAFER, "Suçtan Zarar Gören Küçüklerin Türk Ceza Muhakemesindeki Hakları", ***Mağdur Çocukların Hukuksal Konumu,*** İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul 2004, 61-71 (ZAFER, 2004, s.), s.62; YENİDÜNYA/İÇER, s.169; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.54-55; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.819-820; KAHVECİ, s.41.

306 CENTEL/ZAFER, s.107-108; İÇER, s.158; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.29-30 ve 126.

307 ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK, s.48; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.820-821.

308 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.127.

309 YENİSEY/NUHOĞLU, s.626; **Y.1.CD, T.13.10.2010, E.2009/4320, K.2010/6623,** (Karar metni için bkz. www.kazanci.com)" BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.820, dn.1057; YERLİKAYA, s.28; ZAFER, ***Genel,*** s.399; KARAKEHYA, ***Muhakeme,*** s.174; KAZAKER, s.94-95; KAHVECİ, s.41; Ziya KOÇ, s.226.

310 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.413-414; KAZAKER, s.91.

C. Suçtan Zarar Gören

1. Kavramın Sınırlarının Belirlenmesi Gerekliliği veya Zorunluluğu

Yukarıda da ifade edildiği biçimde suçtan zarar gören kavramı mevzuatımızda yer almasına karşın, bulunduğu düzenlemelerde özel bir tanıma sahip değildir[311]. Başka bir ifadeyle "*suçtan zarar gören kavramına çeşitli kanunlarda yer verilmiş olmasına rağmen, kavramın ne anlama geldiği sarih bir şekilde tanımlanmamıştır*"[312]. Diğer bir ifadeyle, suçtan zarar görenin sadece suçtan doğrudan doğruya zarar görenleri mi yoksa suçtan doğrudan ve dolaylı zarar görenleri mi karşıladığı mevzuatımızda belirtilmemiştir[313]. Bununla birlikte, suçtan zarar görenin somut olayın özelliklerine ve uygulanacak olan ilgili normun anlam ve amacı bağlamındaki işlevine göre, korunan hukuki değerinin ihlal edilip edilmediği ya da suç ile dolaylı da olsa zarara uğrayıp uğramadığı belirlenmelidir[314]. Bu açıdan kavramın anlam ve sınırlarını saptama işleminin öğreti ve uygulamaya kaldığı söylenebilir[315]. Uygulamada Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun konuya ilişkin yaklaşımı şöyledir[316]:

> "*Burada üzerinde durulması gereken önemli bir husus da, maddedeki "suç mağduru" ibaresinden ne anlaşılması gerektiğidir. Dar anlamda suçtan zarar göreni, suçun maddi unsuruna muhatap olan ve bu nedenle suçla korunan hukuki yararı zedelenen, suçun zarar verdiği değerin sahibini ifade eden mağdur, çoğu suç tipinde suçtan zarar görenle birleşmekte ise de, suçtan zarar gören ve mağdur kavramları farklı anlamları ifade etmektedir. Örneğin hırsızlık ve yaralama suçlarında suçun mağduru ile zarar göreni aynı kişi olmasına karşın, öldürme suçlarında, suçun mağduru yaşamına son verilen kişi, zarar göreni ise bu öldürme eylemi nedeniyle, öldürülenin mirasçıları ve bu olay nedeniyle haklı çıkarları zedelenen üçüncü kişilerdir. Zimmet suçunun mağduru ise toplumu oluşturan tüm bireylerdir, zimmete geçirilen mal değerlerine sahip bulunanlar ise, bu suçun işlenmesi dolayısıyla suçtan zarar gören konumunda ve toplumu oluşturan bireyler olması nedeniyle de işlenen suçun mağdurudurlar.*
>
> *Yasalarımızda, bazen "mağdur" (5271 sayılı CYY'nın 12 ve 237 md., 5237 sayılı TCY'nın 86/2, 131 md.), bazen de "suçtan zarar gören kişi" (5271 sayılı CYY'nın 237 md., 5237 sayılı TCY'nın 73.md.), denilen zarar gören ferde aktif veya pasif süje olarak haklar tanınır, ödevler verilirken, her hak ve ödevde yasa koyucunun farklı ölçü ile hareket etmesi mümkündür. Örneğin şikâyet hakkı tayin edilirken başka, kamu davasına katılma hakkı tayin edilirken başka ölçü tutulmuş olabilir. Dolayısıyla "suçtan zarar gören" terimi ihtiyaca göre yorumlanmalıdır. Örneğin; hâkimlerin objektifliğini en iyi biçimde sağlayabilmek amacı, hâkimin davaya*

311 YURTCAN, ***Şahsi Dava,*** s.41; BACANLI, s.9; TAMER/YILMAZ, s.4.

312 Ahmet GÖKCEN / Murat BALCI / M. Emin ALŞAHİN / Kerim ÇAKIR, ***Ceza Muhakemesi Hukuku,*** 5. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2021, s.250.

313 CENTEL/ZAFER, s.606; ZAFER, ***Genel,*** s.399.

314 KUNTER, ***Maddi Unsur,*** s.118; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.29.

315 YURTCAN, ***Şahsi Dava,*** s.41; ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK, s.234-235; ÜNLÜTEPE, s.25; PAMUK, ***Mağdur,*** s.164; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.4 ve 204; BOYACI, s.164; KAZAKER, s.72 ve 79-80.

316 **YCGK, T.16.12.2008, E.2008/5-146, K.2008/235,** ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.4, dn.13; Çetin ARSLAN, s.2339-2340; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.709, dn.387 ve s.823, sn.1077.

bakamayacağı halleri düzenleyen CYY'nın 22. maddesinde geçen "suçtan kendisi zarar görmüşse" terimini en geniş biçimde yorumlamayı gerektirir."

Esasen öğretide, suçtan zarar gören kişiye farklı mevzuat hükümlerinde tanınan haklar ile verilen ödevlerin çeşitliliği dikkate alınarak, kavramın sınırlandırıcı şekilde tanımlanmasındansa koşullarının belirlenmesinin ve somut olaydaki ihtiyaca göre bazen dar bazen geniş bir şekilde, hâkim tarafından günlük hayat tecrübelerine dayanılarak yorumlanmasının daha yerinde olacağı belirtilmektedir[317]. Örneğin, hâkimin CMK m.23 uyarınca yargılamama mecburiyetinde hâkimlerin objektifliğini en iyi sağlama aracı olarak en geniş şekilde yorum gerekirken, buna karşılık kamu davasına katılmanın sakıncalarını azaltmak bakımından dar yorum gerekmektedir[318]. Ancak bu yaklaşımla kavramın kullanımına göre anlamının değişiklik gösterebileceği söylenmelidir[319]. Bu takdirde de somut olayların çeşitliliği kadar suçtan zarar gören kavramının karşımıza çıkması ihtimal dahilindedir[320]. Kanaatimizce de böylesi yoruma açık ve zaten ceza hukuku gibi bir alanda sınırlandırılması gereken kavramların geniş anlaşılmasını salık veren bir yaklaşım, karşılaşılacak çok çeşitli hayat tecrübeleri için esasen yeterli olmayacağı gibi, faydadan çok zarar getirme gibi bir netice de doğurabilir[321].

Söz konusu ihtimali bertaraf etmeye yönelik olarak öldürme ve cinsel istismar gibi belirlenecek bazı suçlarda suçtan zarar görenin tespiti yönünden örnekleyici sayma yoluyla genel bir çerçevenin çizilmesi, somut olayın değerlendirilmesinde somut (objektif) bir ölçüt niteliği taşıyacağı için yararlı olacaktır[322]. Dolayısıyla istikrarlı bir uygulamaya yaklaşabilmek adına, gerek mağdur gerekse de suçtan zarar gören kavramlarının Ceza Muhakemesi Kanunu'nda belirli bir ölçüte kavuşması ve genel nitelikte bir çerçeveye oturtulması bir zorunluluktur[323]. Ayrıca öğretide haklı olarak ifade edildiği üzere, bu zorunluluk yerine getirilirken, mevzuatta uyumsuzluğa ve

317 ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK, s.237; ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.153; Yener ÜNVER / Hakan HAKERİ, ***Ceza Muhakemesi Hukuku,*** 19. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2022, s.295; AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.15; ÇINAR, 2019, s.2810; DEĞİRMENCİ, 2008, s.42; İNCEOĞLU, s.61.

318 YENİSEY/NUHOĞLU, s.178-179; **YCGK, T.07.02.2012, E.2011/5-350, K.2012/27,** ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.153-154, dn.178.

319 YURTCAN, ***Şahsi Dava,*** s.41; BACANLI, s.9; KAFES, s.87; PAMUK, ***Mağdur,*** s.164.

320 KAFES, s.89.

321 YURTCAN, ***Şahsi Dava,*** s.41; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.17; PAMUK, ***Mağdur,*** s.164; BACANLI, s.9; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.823-824.

322 KAFES, s.92 ve 147; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.849.

323 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.5 ve 204.

karşılıklığa sebebiyet verecek tarzda, birden fazla ve farklı kapsamlarda mağdur tanımlarına yer verilmemelidir[324]. Dolayısıyla başta hukuk güvenliği bakımından suçtan zarar gören kavramının ne anlama geldiği belirlenmeli ve ayrıca her kurum için de aynı şekilde uygulanması sağlanmalıdır[325].

Diğer taraftan "*mağdur*" ve "*suçtan zarar gören*" kavramlarının farklı kişileri ifade etmek üzere kullanıldığı durumların tespiti, öncelikle şikâyet hakkına sahip olan ve ceza muhakemesine katılan sıfatıyla dahil olma hakkına sahip olanları tespit edebilmek bakımından önem taşımaktadır[326]. Bu açıdan suçtan zarar gören kişi tespit edilirken, neticenin kişi üzerinde nasıl bir elem ve tesir oluşturduğunun ve davaya katılma hakkı bakımından suçla korunan menfaatle ne ölçüde yakın ve haklı görülecek bir ilgisinin bulunduğunun dikkate alınması gerekir. Suçların özelliğine göre, dar veya geniş yorumlanabilecek bu yakın ve haklı görülecek ilgiye sahip olan herkes, suçtan zarar gören olarak kabul edilebilecektir[327]. Ancak suçtan zarar görenin sahip olduğu şikâyet hakkı, özünde kamu davasının mecburiliği ilkesinin bir istisnasını teşkil ettiği için, suçtan zarar gören kavramının da dar yorumlanması yerinde olacaktır[328]. Hatta esasen suçtan zarar görenleri ceza muhakemesinin işleyişine dahil etmek yerine, onların suç nedeniyle maruz kaldıkları maddi ve manevi nitelikteki zararlarının giderilmesine yönelik fonların kurulması veya ücretsiz destek ve tedavi imkânlarının oluşturulması gibi kurumların geliştirilip yaygınlaştırılması daha yerinde olacaktır[329].

Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti Hakkında Yönetmelik m.3 uyarınca "*mağdur, suçtan veya haksız eylemden zarar gören kişiyi, ifade eder*". Esasen buradaki tanımdan hareketle mağdur ve suçtan zarar gören kişinin birbirinden ayrılması mümkün gözükmemektedir. Ancak

---

324 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.666; BAŞ, ***İnÜHFD,*** s.8.

325 ÇINAR, 2019, s.2810; KOCA, 2014, s.6.

326 KUNTER, ***Maddi Unsur,*** s.118-119; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.16; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.825; YERLİKAYA, s.28.

327 ZAFER, 2003, s.128; ZAFER, 2004, s.62; PAMUK, ***Mağdur,*** s.167-168; TURANLI, s.31; KAHVECİ, s.29.

328 URUŞAK, s.61; Ayşe NUHOĞLU, "Uzlaşma Bakımından Şikâyete Bağlı Suçlar", ***Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hukuk Dergisi,*** Y.2010, Uzlaşma Özel Sayısı, 86-92 (NUHOĞLU, 2010, s.), s.89; YILDIZ, 2010, s.100-102; ZAFER, 2003, s.128; ZAFER, 2004, s.62; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s.73.

329 CENTEL/ZAFER, s.1019.

yine de bu iki kavramın bazen örtüşseler de aynı olmadığı açıkça belirtilmelidir[330]. Ayrıca burada mağdur kavramının, suçtan zarar gören kavramıyla arasındaki farklar gözetilmeksizin ve hatta bir taraftan "*kanun koyucunun bilinçli olarak tanım yapmaktan kaçındığı bir hususta*", bu yönetmelikte tanımlanması, yerinde bir tercih olmadığı gerekçesiyle eleştiriye açıktır[331]. Bununla birlikte söz konusu "*tanımın yalnızca ilgili Yönetmelikte geçen mağdur ifadesi için dikkate alınacağının altı çizilmelidir*"[332].

2. Mağdur ile Arasındaki Farklar

Şüphesiz suçtan zarar görenle mağdur arasında bazı farklar mevcuttur. İlk olarak mağdur, failin fiilinden doğrudan etkilenen kişidir. Suçtan zarar gören ise, söz konusu fiilden dolayı bir hak ileri sürebilecek kişi olarak ifade edilebilir[333]. Bu anlamda, suçun mağduru, suçtan doğan ceza ilişkisinin doğrudan tarafıyken, suçtan zarar gören kişi sadece suçtan ötürü ortaya çıkan hukuki ilişkinin tarafıdır[334]. Buradan hareketle mağdur bir ceza hukuku kavramı olarak nitelendirilirken, suçtan zarar gören şikâyet ve katılmaya ilişkin ceza muhakemesindeki hak ve yetkileri bakımından bir muhakeme hukuku kavramı olarak[335] ve hatta tazminat hakkı açısından ele alınması dolayısıyla özel hukuka ait bir kavram olarak nitelendirilmiştir[336]. Bir başka şekilde ifade edilecek olursa, suçun olumsuz etkilerini doğrudan doğruya yaşayan kişi mağdur olarak, suçun olumsuz etkilerini dolaylı biçimde hissettiği için kendisine bazı hak ve yetkiler tanınan kişi ise suçtan zarar gören olarak nitelendirilmektedir[337]. Örneğin kendisine hakaret edilen baba doğrudan

---

330 YURTCAN, ***Şahsi Dava,*** s.54; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.5-6; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.803-804; ÇINAR, 2019, s.2807.

331 KAZAKER, s.60; PAMUK, ***Mağdur,*** s.157.

332 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.657-658; BAŞ, ***İnÜHFD,*** s.7.

333 EREM, ***AÜHFD,*** 1968, s.22; SOYASLAN, ***Genel,*** s.233-234; AÇIKGÖZOĞLU, s.15; Muhittin ÖZDEMİR, "Suç Mağdurlarına Yardım İçin Yeni Bir Başlangıç: Mağdur Hakları Daire Başkanlığı", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 119-135 (Muhittin ÖZDEMİR, s.), s.121.

334 DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.726-727; AKDEMİR, s.12; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.608; ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK, s.237-238; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.19; Çetin ARSLAN, s.2339; PAMUK, ***Mağdur,*** s.166; TURANLI, s.28.

335 KUNTER, ***Maddi Unsur,*** s.119; YURTCAN, ***Şahsi Dava,*** s.54 ve 151; ÜNLÜTEPE, s.23-25; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.29; BACANLI, s.10; TURANLI, s.26; PAMUK, ***Mağdur,*** s.165; KAHVECİ, s.31; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.808.

336 EREM, ***AÜHFD,*** 1968, s.21.

337 CENTEL/ZAFER, s.1007-1009; KATOĞLU, 2012, s.662.

doğruya hakkı ihlal edilen kişi iken, bundan etkilenen çocuğu ise dolayısıyla zarar gören kişi durumundadır[338]. Buradan hareketle mağdurun aynı zamanda bir suçun işlenmesiyle zarar gören kişi olduğunu söylemek mümkünken, aynı çıkarımı yapıp suçtan zarar görenin ilgili suçun aynı zamanda mağduru olduğunu söylemek mümkün değildir[339]. Diğer bir ifadeyle "*her mağdur, aynı zamanda suçtan zarar görenken, her suçtan zarar gören mağdur olarak nitelendirilemeyecektir*"[340].

3. Dar ve Geniş Anlamda Suçtan Zarar Gören

Suçla korunan hukuki yararın ihlali bakımından dar (doğrudan doğruya) ve geniş anlamda (dolaylı-dolayısıyla) suçtan zarar gören ayrımı yapmak da mümkündür[341]. Bu yaklaşımla suçla korunan hukuki yararı doğrudan ihlal edilen kişi, dar anlamda suçtan zarar gören, yani mağdurdur. Buna karşın menfaati, kendisine talep hakkı tanınacak ölçüde ihlal edilen kişi, geniş anlamda suçtan zarar görendir[342]. Bu bakış açısı altında, suçtan zarar gören kişi kavramının, mağdura göre kapsam ve anlamının daha geniş olduğu söylenebilir[343]. Örnek olarak, öldürme suçunda öldürülen suçun mağduru iken, öldürülenin yakınları suçtan zarar gören kişilerdir[344]. Nitekim, Yargıtay Ceza Genel Kurulu konuyla bağlantılı bir kararında, "*müteveffa ile arasında var olan ve hukuken koruma altında bulunan nişanlılık statüsü gereğince bu suçtan*

---

338 BOYACI, s.165.

339 ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.224; ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.373; DEĞİRMENCİ, 2008, s.41.

340 ÜNVER, ***Hukuksal Değer,*** s.145; Özkan GÜLTEKİN, "Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları", ***TAAD,*** Y.2012, S.11, 119-148, s.121; KAZAKER, s.58; TEMİZ GÜL, 2023, s.384.

341 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.21, dn.1; ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK, s.237; ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.154; AÇIKGÖZOĞLU, s.14; ÜNLÜTEPE, s.27 ve 29; KAHVECİ, s.31; TURANLI, s.30-31; YENİDÜNYA/İÇER, s.120 ve 153.

342 CENTEL/ZAFER, s.1007-1008; Ziya KOÇ, s.77; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Muhakeme,*** s.212; ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.61; ZAFER, ***Genel,*** s.399; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.809-810.

343 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.18 ve 31; KOCA, 2014, s.6; SCHROEDER/VERREL, s.83 ve 253; ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.153; Berrin AKBULUT, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** 9. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2022, s.433; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.8; ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.373; M. Emin ARTUK / Ahmet GÖKCEN / M. Emin ALŞAHİN / Kerim ÇAKIR, ***Ceza Hukuku Özel Hükümler,*** 18. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2019 (ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Özel,*** s.), s.628; KAFES, s.87; GÜLTEKİN, s.121; İÇER, s.157; Ziya KOÇ, s.101; KAZAKER, s.58; Ahmet BOZDAĞ / Kader SARIUSTA, "Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil Değeri", ***İnÜHFD,*** C.8, S.2, 2017, 573-602, s.585; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.804-805.

344 Çetin ARSLAN, s.2340; ÇINAR, 2019, s.2807; KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.147.

doğrudan zarar görmüş bulunduğundan, suçtan zarar gören sıfatıyla kamu davasına katılmasına yasal bir engel bulunmamaktadır" ifadelerine yer vermiştir[345].

Gerçekten, suçtan zarar görenin kapsamı belirlenirken, kavramın sınırlarının tespiti bakımından yakınlığın ölçüsü olarak resmi nikâh aranması gibi katı sınırların çizilmesinin doğru olmadığı kanaatindeyiz. Yukarıdaki olayda açıkça görüldüğü üzere, evlilik sürecinde olduğu ve kendisinden bebek beklediği şahsın ölümü dolayısıyla kişinin haklı çıkarları ihlal edilmiştir. Dolayısıyla söz konusu kararın yerinde olduğu söylenmelidir. Buradan hareketle mağdur ve suçtan zarar gören kavramlarının bazen örtüşüp uyuştuğu bazense farklılaşabildiği sonucu çıkartılmaktadır[346]. Dolayısıyla bu bakış açısı altında, öğreti ve uygulamada da ifade edildiği şekilde "*Mağdur suçun işlenmesiyle her zaman zarar görmekte ise de, suçtan zarar gören kişi her zaman suçun mağduru olmayabilir*"[347]. Bu anlayışın sonuca matuf bir yaklaşımı olarak, kanaatimizce de CMK'nın "*Suçun Mağduru ve Şikâyetçinin Hakları*" şeklinde tercih ettiği başlıklandırmanın "*Suçtan Zarar Görenin Hakları*" ifadesiyle değiştirilmesi yerinde olacaktır[348]. Çünkü aksi yöndeki bir kabul, ceza hukukunun mağdura verdiği anlamla ceza muhakemesinin mağdura verdiği anlamın örtüşmemesi sonucunu doğurur[349].

4. Dar ve Geniş Anlamda Mağdur Kavramlarının Suçtan Zarar Gören ile İlişkisi

Gerek genel anlamı itibarıyla gerekse terim anlamı itibarıyla mağdur kavramının suçtan zarar göreni de içine alacak şekilde kapsamlı bir niteliğe sahip olduğu belirtilmelidir. Nitekim zarar görme, daha çok, maddi anlamda karşılaşılan zararla ilgiliyken, mağdur olma, maddinin yanı sıra manevi anlamda karşılaşılan zararla da

---

345 **YCGK, T.15.07.2008, E.2008/9-95, K.2008/195,** www.kazanci.com.tr, KAZAKER, s.76-77, dn.189; Ziya KOÇ, s.90-91; YENİSEY/NUHOĞLU, s.187.

346 DEĞİRMENCİ, 2008, s.42; Süleyman Emre ÖZDEMİR, ***Ceza Muhakemesinde İtiraz Kanun Yolu,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2018 (Süleyman Emre ÖZDEMİR, s.), s.112-113; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.803.

347 URUŞAK, s.2; ÖZGENÇ, ***TCK Gazi Şerhi,*** s.226; ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.224; KOCA/ÜZÜLMEZ, ***Genel,*** s.115; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.28; PAMUK, ***Mağdur,*** s.157; ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.153; TURANLI, s.29; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.22-23; KAZAKER, s.58; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.809; **YCGK, T.05.06.2012, E.2011/15-491, K.2012/219, YCGK, T.18.12.2012, E.2012/11-999, K.2012/1862,** KAHVECİ, s.30, dn.114.

348 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.31 ve 173-174; KAFES, s.87; Ziya KOÇ, s.101; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.818-819 ve 849.

349 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.814 ve 849.

ilgilidir[350]. Bu doğrultuda, dar anlamda mağdurun, suçtan doğrudan-birincil anlamda zarar görmüş kişiyi karşıladığını, yani teknik anlamı itibarıyla -geniş anlamda- suçtan zarar göreni kapsamadığını ifade etmek yerinde olacaktır. Benzer şekilde, geniş anlamda mağdurun da suçtan dolaylı-ikincil anlamda zarar görmüş kişiyi karşıladığını, yani teknik anlamı itibarıyla suçtan zarar göreni kapsadığını ekleyebiliriz[351]. Bu bağlamda, bütün suçlarda, aynı zamanda toplumu oluşturan ve barış esasına dayalı bir hukuk toplumunda yaşama hakkına sahip herkes, *geniş anlamda mağdur* kavramına dahildir. Örneğin, TCK'nın -*Genel Tehlike Yaratan Suçlar* (m.170 vd.), *Çevreye Karşı Suçlar* (m.181 vd.), *Kamunun Sağlığına Karşı Suçlar* (m.185 vd.), *Kamu Güvenine Karşı Suçlar* (m.197 vd.), *Kamu Barışına Karşı Suçlar* (m.213 vd.), *Ekonomi, Sanayi ve Ticarete İlişkin Suçlar* (m.235 vd.), *Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar* (m.247 vd.), *Adliyeye Karşı Suçlar* (m.267 vd.), *Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar* (m.302 vd.) başlıklı- Bölümlerinde yer alan pek çok suçta, belirli bir kişi olarak mağdurdan bahsedilemediği için, toplumu oluşturan ve barış esasına dayalı bir hukuk toplumunda yaşama hakkına sahip herkes geniş anlamda mağdurdur. Buna karşın, iftira (TCK m.267) ve yalan tanıklık (TCK m.272) gibi bazı suçlarda ise belirli kişi veya kişiler *dar anlamda mağdur* kavramını karşılarlar[352].

Dar ve geniş anlamda mağdur kavramının, mağdur ile suçtan zarar gören ayrımını kesin ve net olarak açıklayamadığı da öğretide ifade edilmiştir[353]. Esasen burada ortaya konulmaya çalışılan fark, söz konusu kavramların birbirlerinden farklı bir anlam ve nitelemeyi ifade edecek şekilde kullanımından ileri gelmektedir[354]. Somut olayda, bu yönde ayrım yapmayı gerektirir bir durum olup olmadığına hâkim karar verecektir[355]. Hâkim de esasen söz konusu kavramları somut olaydaki ihtiyaca göre, ancak her halükârda olayla bağlantılı olgularla dengeli bir şekilde tespit ederek

350 AVCI, ***Çalıştay,*** s.42; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.411.

351 AVCI, ***Çalıştay,*** s.41; ÖZEN, ***Genel,*** s.432-433; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.411-412 ve 437; TURANLI, s.6-7; KAZAKER, s.62.

352 ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.373; İlhan ÜZÜLMEZ, "İftira Suçu", ***Prof. Dr. Mehmet Emin Artuk'a Armağan,*** Ed. Mahmut Koca, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020, 815-844, s.819; ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.226; ÖZGENÇ, ***TCK Gazi Şerhi,*** s.227.

353 YURTCAN, ***Şahsi Dava,*** s.46-47 ve 56-57; TOROSLU/TOROSLU, ***Genel,*** s.114-115; SOYASLAN, ***Genel,*** s.233; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.811.

354 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.16; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.811-813.

355 Güçlü AKYÜREK, "Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Sorunu", ***TBBD,*** Y.2012, S.101, 61-82, s.74; PAMUK, ***Mağdur,*** s.167; KAZAKER, s.80; YURTCAN, ***Şahsi Dava,*** s.57.

belirlemelidir[356]. Öğretinin ve uygulamada Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun da işaret ettiği gibi hâkim, kavramlara ilişkin sınırları belirlerken, "*haklı çıkar*" ve "*cezalandırma konularındaki psikolojik durumu*" iyi değerlendirmek durumundadır[357]. Hâkime bu yönde verilecek takdir yetkisinin belirli bir çerçeveye oturtulmaması durumunda, özellikle ülkemizdeki yöresel ve kültürel çeşitlilik düşünüldüğünde çok farklı uygulamaların çıkabileceği hatırlatılmalıdır[358]. Burada inceleme konusu yapılan kavramların genel çerçevesinin kanun nezdinde çizilmesi ile önüne gelen olayda hâkimin takdire bağlı değerlendirmesi de muhakkak belirli bir ölçüte kavuşmuş olacaktır[359]. Dolayısıyla kanaatimizce, gerek mağdur gerek suçtan zarar gören ve gerekse bu kavramları değerlendirecek olan hâkimlere bu yönde verilecek takdir yetkisi kanun nezdinde belirlenmelidir.

5. Tüzel Kişilerin Durumu

Mağdurun devlet veya toplum olduğu suçlarda, gerçek veya tüzel kişilerin suçtan zarar gören olması imkân dahilinde olduğu için, bu durumun tespiti ve böylelikle söz konusu zararın bir nebze olsun giderilmesi önem arz eder[360]. TCK m.267'de esasen "*Millete ve Devlete Karşı Suçlar*" başlıklı dördüncü kısmın "*Adliyeye Karşı Suçlar*" başlıklı ikinci bölümünde düzenlenen iftira suçunun mağduru adli işleyişi ihlal edilen devlet olmakla birlikte, hakkında adli veya idari işlem yapılmasına sebep olunan kişi suçtan zarar görendir. Ancak TCK'nın "*Özel Hükümler*" başlıklı ikinci kitabının "*Topluma Karşı Suçlar*" başlıklı üçüncü kısmının "*Kamunun Sağlığına Karşı Suçlar*" başlıklı üçüncü bölümünde düzenlenen uyuşturucu veya uyarıcı maddelerle ilgili suçlar bakımından, kişilerin suçtan zarar gören olarak kabul edilmediği belirtilmelidir[361]. Görüldüğü üzere, suçtan zarar görenin tespiti veya kişilerin suçtan

---

356 TURANLI, s.31.

357 **YCGK, T.29.06.1992, E.1992/4-176, K.1992/201, YCGK, T.17.06.2003, E.2003/1-172, K.2003/194, YCGK, T.27.03.2018, E.2017/1-225, K.2018/129,** ÇINAR, 2019, s.2807-2808, dn.20.

358 KAFES, s.89; Cenk AKİL, "Yargıtay Karaları Işığında Medeni Yargılama Hukukunda Hukuka Aykırı Biçimde Elde Edilmiş Delillerin Değerlendirilip Değerlendirilemeyeceği Meselesi", ***AÜHFD,*** Y.2012, C.61, S.4, 1223-1270, s.1226, 1245, 1247.

359 KAFES, s.92.

360 PAMUK, ***Mağdur,*** s.159; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.805.

361 "*…Bu suçların mağduru toplumdur, kamudur. Kişilerin CMK'nın 237. maddesi anlamında bu suçlardan doğrudan zarar görmeleri söz konusu olmadığından açılan davaya katılmaya ve verilen hükmü temyiz etmeye hakları yoktur. Bu nedenle hukuki değerden yoksun katılma kararı da hükmü temyize hak vermeyeceğinden, vekilinin temyiz isteminin CMUK'un 317. maddesi uyarınca REDDİNE, 02.06.2016 tarihinde oybirliğiyle karar verildi…*" **(Y.9.CD, T.2.6.2016, E.2016/865, K.2016/5387),** BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.806, dn.966.

zarar gören olarak kabulü, özellikle birden fazla hukuki varlık veya menfaatin ihlal edildiği suçlarda değişiklik gösterebilmekte ve her halükârda işlenen suçta kişisel zararın bulunup bulunmadığı tespitini gerektirmektedir[362]. Ayrıca her ne şekilde olursa olsun suçtan zarar gören kavramının sınırlarının belirlenmesi ve tespitinin yapılması, hukuki güvenliğin sağlanması bakımından da bir gerekliliktir[363].

D. Katılan - Müdahil[364]

Mağdur ve suçtan zarar gören sıfatına sahip olmak için, herhangi bir kimsenin bir suçla doğrudan karşı karşıya kalması yeterlidir. Ancak katılan sıfatı için, suçla karşı karşıya kalan bir kimsenin CMK m.237 uyarınca ilk derece mahkemesinde hüküm verilinceye kadar şikâyetçi olduklarını bildirmesi gerekir. Bu noktada esasen şikâyetçi de katılandan daha geniş bir anlam ve kapsama sahiptir. Zira "*katılan her zaman şikâyetçidir ancak her şikâyetçi katılan değildir*"[365]. Nitekim şikâyetçi olsa bile kamu davasına katılmak istemeyen mağdur veya suçtan zarar gören kişi, kamu davasında aktif bir şekilde yer alamayacak ve katılmanın sağladığı imkân ve yetkilerden yararlanamayacaktır[366]. Ayrıca mağdur olma ile ceza muhakemesi işlemlerine doğrudan katılma ehliyeti bakımından da bir ayrıma gidilmelidir. Diğer bir ifadeyle kamu davasına katılabilmek için dava ehliyetine sahip olmak gerekir. Bu anlamda, temyiz gücüne sahip olmayan küçükler, akıl hastaları ve mahkûmlar bakımından kanuni temsilcileri katılma talebinde bulunabilirler[367].

Kamu davasına katılma, CMK m.237'de mağdur, suçtan zarar gören ve malen sorumlu olanlar bakımından öngörülmüş bir düzenlemedir. Görüldüğü üzere, şikâyetçi kelimesine burada yer verilmemiştir. Daha önceki 233-236. maddelerde ise, şikâyetçi, mağdur ile yan yana zikredilmiştir. Aynı konunun ele alındığı ilgili maddelerde, bu kadar bariz bir ifade farklılığının tercih edilmesi izah edilememektedir[368]. Ayrıca suçtan zarar gören kavramının doğrudan ve dolaylı zarar

---

362 **YCGK, T.19.2.2013, E.2012/6-1490, K.2013/59,** BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.806-807, dn.968; PAMUK, ***Mağdur,*** s.162-164.

363 YURTCAN, ***Şahsi Dava,*** s.41; KAHVECİ, s.31; TURANLI, s.31.

364 ÇINAR, 2019, s.2804-2805; Ziya KOÇ, s.1-4; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.826, dn.1097.

365 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.823.

366 Ziya KOÇ, s.107; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.823.

367 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.415; KAHVECİ, s.107-108.

368 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.179; Tuğrul KATOĞLU, "Mağdurun Korunması ve Mağdur Hakları", ***3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi – Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının ve Suçun Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu, 1-3 Haziran 2008***

görmeyi karşıladığından ve mağdurun da esasen suçtan doğrudan zarar gören kişi olmasından hareketle de 237. madde düzenlemesinin yerinde olmadığı, bunun yerine "*mağdur, suçtan zarar gören diğer gerçek kişiler, tüzel kişiler ve malen sorumlu olanlar*" şeklinde bir tercihin daha yerinde olacağı öğretide ifade edilmektedir[369]. Nitekim burada, Yargıtay uygulamasının da yerleşik içtihatlarıyla suçtan zarar gören bakımından "*dolaylı veya olası zararların davaya katılma hakkı verme*"diği yönünde olduğu hatırlatılmalıdır[370]. Dolayısıyla mağdur kavramı zaten suçtan doğrudan zarar görmeyi, suçtan zarar gören kavramı da Yargıtay kararları ile suçtan doğrudan doğruya zarar görmeyi ifade ettiği yani dar yorumlanmak suretiyle dolayısıyla zarar görme bu tabirin dışında kaldığı için, mağdur ve suçtan doğrudan doğruya zarar gören kişiler kamu davasına katılabilmektedirler[371].

Mağdur veya suçtan zarar gören ile malen sorumlu olanlar, Cumhuriyet savcısı tarafından düzenlenen iddianamenin mahkeme tarafından kabul edilmesi halinde, kovuşturma evresinde yargılamaya katılma isteğinde bulunabilirler ve mahkemenin bu isteği kabulü halinde, katılan sıfatı kazanılır[372]. Katılan sıfatının kazanılması ile mağduriyetin doğrudan giderimi sağlanamasa bile, katılan ceza muhakemesinde bir özne haline gelmekte ve ceza muhakemesinin aşamalarında önemli hak ve yetkilere sahip olmaktadır[373]. Katılan, özellikle Cumhuriyet savcısından bağımsız bir biçimde ceza muhakemesini harekete geçirip yürütemese de Cumhuriyet savcısının yanında yer almak suretiyle hem bireysel iddia görevini yerine getirebilmekte hem de kamusal iddia makamı olan Cumhuriyet savcısını denetleyebilmektedir[374]. Hem faillerin bulunup cezalandırılmalarını hem de muhakeme aşamasına etkin bir şekilde dahil olmayı isteyen suçtan zarar görenler bakımından, kamu davasına katılma,

---

İstanbul, Ed. Bahri Öztürk, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009, 697-702 (KATOĞLU, 2009, s.), s.700; KAFES, s.127-128; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.416 ve 1434; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.818.

369 PAMUK, ***Mağdur,*** s.142, dn.5 ve 274.

370 ÖZBEK, ***CMK İzmir Şerhi,*** s.906-907; KOCA, 2014, s.5; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.119; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.437-438; **YCGK, T.03.05.2011, E.2010/4-155, K.2011/80, YCGK, T.15.04.2014, E.2013/599, K.2014/190,** KAHVECİ, s.29, dn.110; **YCGK, T.27.03.2012, E.2011/8-263, K.2012/118,** KAHVECİ, s.37, dn.146; **YCGK, T.18.02.2014, E.2013/130, K.2014/71,** KAHVECİ, s.37, dn.145; **YCGK, T.13.06.2017, E.2017/157, K.2017/325,** KAHVECİ, s.109, dn.163; **YCGK, T.03.07.2018, E.2015/9-1191, K.2018/328,** Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.29, dn.81.

371 ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.161; YENİSEY/NUHOĞLU, s.187; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s.253-254; ayrıca örnek olarak **İst.BAM, T.09.03.2017, E.2017/452, K.2017/619,** sayılı karar için bkz. GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s.254, dn.305.

372 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.431.

373 KAFES, s.126-127; PAMUK, ***Mağdur,*** s.147; Ziya KOÇ, s.7-8.

374 KAHVECİ, s.104; ROXIN/SCHÜNEMANN, s.333, Rn.1.

Cumhuriyet savcısının yanında ve fakat Cumhuriyet savcısından bağımsız olarak yargılama sürecinde yer alma ile hem Cumhuriyet savcısının denetlenmesi hem de Cumhuriyet savcısına yardım edilmesi, özellikle kişisel öç alma duygularının engellenmesi açısından faydalıdır[375].

Kamu davasına katılabilmek için, mağdur veya suçtan zarar görenin sağ olma, temyiz kudretine sahip olma[376], reşit olma ve medeni haklarını kullanabilme niteliklerini taşıması gerekir[377]. Bununla birlikte, mağdur, küçük veya kısıtlı olsa da temyiz kudretine sahip olması durumunda kamu davasına katılma veya katılmama noktasındaki iradesi, Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun bir kararına da ayrıntılı biçimde yansıdığı üzere, geçerli kabul edilmektedir[378]. Ayrıca söz konusu kararda, ayırt etme gücü ile ilgili olarak, mağdurun kişisel özellikleri ve suçun niteliğinin önem arz ettiği belirtilmiş ve konuya ilişkin uygulamada yeknesaklığın sağlanabilmesi için onbeş yaş ölçütü kabul edilmiştir[379].

Tüzel kişilerin de zarar gören sıfatıyla davaya katılabilmeleri mümkündür. Ancak katılanın tüzel kişi olması halinde, tüzel kişiliğin henüz sona ermemiş ve dava ehliyetine sahip olmasının ve ayrıca suçtan doğrudan doğruya zarar görmesinin gerektiği, dolaylı zarar görmenin katılma bakımından kabul edilmediği belirtilmelidir[380]. Çünkü ceza muhakemesi sistemimizde asıl olarak iddia görevi

---

375 ÜNLÜTEPE, s.14.

376 "*"Ancak suçun mağduru olan küçük veya kısıtlı ayırt etme gücüne sahip değil ise, katılma ile ilgili iradesinin önemi bulunmamaktadır. Böyle bir halde, katılma konusundaki haklarını onun yerine kanuni temsilcisi kullanabilecektir."* **YCGK, E.2014/3-28, K.2014/537, T.02.12.2014,** www.lexpera.com.tr," KAHVECİ, s.108, dn.159; ÇINAR, 2019, s.2812-2813, dn.33.

377 ÜNLÜTEPE, s.35-41.

378 "*Katılmanın niteliği itibariyle şahsa sıkı surette bağlı haklardan olması ve Türk Medeni Kanunu'nun anılan hükümleri birlikte gözetildiğinde; suçun mağduru olan küçük veya kısıtlı, ayırt etme gücüne sahip ise davaya katılma veya katılmama noktasında iradesine bakılacak kişi mağdurun bizzat kendisi olup, gerek kanuni temsilcisinin gerek görevlendirilen vekilin bu konudaki beyanının bir önemi olmayacaktır.*" **YCGK, T.02.12.2014, E.2014/3-28, K.2014/537,** KAHVECİ, s.107-108, dn.157; Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.30; ÇINAR, 2019, s.2812-2813, dn.33.

379 "*...bu konuda uygulamada oluşan tereddütlerin giderilip yeknesak bir uygulamanın sağlanabilmesi için, herhangi bir malullüğü bulunmayan çocukların mağdur oldukları suçlara ilişkin olarak suç ayrımı yapılmaksızın, beyanda bulundukları tarihte 15 yaşından küçük olmaları halinde ceza muhakemesinde davaya katılma bakımından ayırt etme gücüne sahip olmadıkları, 15 yaşından büyük olmaları halinde ise bu yeteneğe sahip oldukları kabul edilmelidir.*" **YCGK, T.02.12.2014, E.2014/3-28, K.2014/537,** KAHVECİ, s.108, dn.158; ÇINAR, 2019, s.2812-2813, dn.33.

380 "*Uyuşmazlığın sağlıklı bir çözüme kavuşturulabilmesi için "mağdur, suçtan zarar gören ve malen sorumlu" kavramları ile "kamu davasına katılma" kurumu üzerinde de durulması gerekmektedir. ...Meranın kullanma hakkı sahibi* ***köy tüzel kişiliği*** *ile meranın sahibi* ***Hazinenin ise suçtan zarar gören konumunda olduğu*** *gözönüne ...Hazinenin meraya tecavüz suçlarında doğrudan zarar gördüğü ve buna bağlı olarak davaya katılma ve hükmü temyiz etme hak ve*

kamu adına Cumhuriyet savcısı tarafından yürütülmektedir. Bu nedenle kamu davasına katılma hakkının dar yorumlanması gerekir ve nitekim aksi kabul halinde zarar gören kavramına bir sınır çizilemeyebilir[381]. Ancak söz konusu dar yorum, bir yandan da koruma kalkanını ölçüsüz bir biçimde daralttığı düşüncesiyle eleştirilebilir[382]. Bu noktadaki eleştirel yaklaşım, Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun bir kararında şu şekilde karşı oy görüşüne konu olmuştur[383]:

> "*Suçtan zarar gören kavramının içeriği, kullanıldığı yere göre değişebilir, dolayısıyla genişleyip daralabilir. CMK m.173'te yer alan kovuşturmanın mecburiyeti ilkesini denetleyebilmek adına takibi şikayete bağlı olmayan durumlarda suçtan zarar gören kavramının kapsamı geniş yorumlanması gerekirken, şikayete bağlı kovuşturmalarda kavram dar anlaşılabilir. Suçtan zarar gören belirlenirken sanığa yüklenilen ve cezalandırılması istenilen fiille haklı bir çıkarı zedelenen kişinin ceza kovuşturması konusundaki isteği göz önünde tutulmalı ve haklı görüldüğünde o gerçek veya tüzel kişiye suçtan zarar gören olarak davaya katılma olanağı tanınmalıdır… Muhakeme süjelerini sınırlı bir anlayışla ele almak, adil yargılama ilkesine ve silahların eşitliği prensibine aykırı olacaktır. Eğer suçtan zarar göreni dar bir şekilde ele alıp, suçtan zarar gören ve mağdur kavramlarını sınırlarsak, bu süjelerin; delil ileri sürme, görüş bildirme ve en önemlisi hükme karşı kanun yollarına başvurma haklarını sınırlamış oluruz… Burada muhakeme süjesi haline getirilen suçtan zarar göreni dar yorumlamak yorum kurallarına aykırıdır. Ceza usul hukukunda kıyas mümkündür. Ancak kişi hak, yetki ve özgürlüklerini daraltan normlarda kıyas yasağı vardır.*"

Dolayısıyla kanaatimizce de gerek mağdur gerek suçtan zarar gören gerek katılan ve bu kavramlar çerçevesinde karşılaşabileceğimiz tüzel kişiler bakımından koruma kalkanını genişletici bir değerlendirme yapmak yerinde olacaktır[384].

---

yetkisinin bulunduğu kabul edilmelidir. Bu sebeple yerel mahkemece Hazinenin davaya katılmasına karar verilmesinde bir isabetsizlik bulunmamaktadır." **(YCGK, T.3.5.2016, E.2015/8-999, K.2016/233),** ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.432; ÜNLÜTEPE, s.41-43; TURANLI, s.144; "*Kamu davasına katılmanın en önemli koşulu, suçtan doğrudan doğruya zarar görmüş olmaktır. Dolaylı zararlar nedeniyle kamu davasına katılma olanaklı değildir. Somut olayda, mağdur, oğluna taahhütlü mektup içinde gönderdiği bankamatik kartının yerine ulaşmadığını ve bu kart kullanılarak hesabından para çekildiğini belirterek şikayette bulunmuştur. İşlendiği ileri sürülen suçtan doğrudan doğruya zarar görenler, şikayetçi ile kartın sahibi bankadır. Posta işletmesi müdahale talebinde bulunmuştur. Ancak tazminat ödenmesi, itibar zedelenmesi ve güven kaybı gibi dolaylı zararlara dayanılarak kamu davasına katılma mümkün değildir. Açıklanan nedenlerle, posta işletmesinin kamu davasına katılması olanaksızdır*" **(YCGK, T.25.3.2003, E.2003/5-41, K.2003/54)** BACANLI, s.120-121; "*… Sanıklara atılı ve hüküm altına alınan suçun niteliği itibariyle doğrudan doğruya ve gerçek anlamda zarar gören Paşaköy Belediyesi olduğu halde böyle bir zarar görmesi söz konusu olmayan Maliye Hazinesi'nin davaya müdahilliğine karar verilip lehine vekalet ücretine hükmolunması…*" **Y.5.CD, T.29.01.2004, E.2003/6210, K.2004/466;** ayrıca bkz. **YCGK, T.26.09.2000, E.2000/10-156, K.2000/164; YCGK, T.11.04.2000, E.2000/4-65, K.2000/69; YCGK, T.15.04.2014, E.2013/4-599, K.2014/190; YCGK, T.06.02.2007, E.2006/7-344, K.2007/23,** BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.825-826 ve 829, dn.1093, 1094 ve 1119; benzer şekilde bkz. **YCGK, T.13.06.2017, E.2017/157, K.2017/325,** KAHVECİ, s.109.

381 URUŞAK, s.61; YENİSEY/NUHOĞLU, s.187; PAMUK, ***Mağdur,*** s.166; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.828.

382 PAMUK, ***Mağdur,*** s.187; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.830.

383 **YCGK, T.12.6.2018, E.2015/1190, K.2018/274,** KAHVECİ, s.32, dn.126.

384 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.180; Benzer şekilde bkz. "Sonuç olarak, Türk Ceza Muhakemesi sisteminde mağdurun yerinin ve haklarının tekrar gözden geçirilmesi

E. Malen Sorumlu

CMUK uygulamasında yer almayan, 5271 sayılı CMK ile mevzuatımıza giren "*malen sorumlu*", CMK m.237 içerisinde katılma talebinde bulunabilecek kişiler arasında sayılmış ve CMK m.2/1-i'de "*yargılama konusu işin hükme bağlanması ve bunun kesinleşmesinden sonra, maddî ve malî sorumluluk taşıyarak hükmün sonuçlarından etkilenecek veya bunlara katlanacak kişiyi, ifade eder.*" biçiminde tanımlanmıştır. Aslında malen sorumlu olanlar, genel mantık ve görünüşe göre, aynı şüpheli ve sanık gibi sorumluluk yüklendikleri için, iddia makamında değil, savunma makamında yer almalıdırlar. Gerçekten de malen sorumlu bireysel savunma makamında yer almasına karşın, CMK m.237 uyarınca kamu davasına katılabilme hakkına sahiptir. Buna göre, malen sorumlu olanlar, sanığın yanında kamu davasına katılabilir ve savunmasında sanığa yardımcı olabilir. Bu kapsamda, malen sorumluyu, "*bireysel savunma makamında yer alan ancak sanıktan farklı olarak kendisini müdafiyle değil vekil vasıtasıyla temsil ettiren ve kamu davasına katılabilen kimse*" olarak tanımlamak mümkündür[385].

Esasen suç teşkil eden fiilin karşı tarafında yer alan malen sorumluya katılma hakkının verilmesinin katılma kurumunun amaçlarıyla ve mantık kurallarıyla bağdaşmadığını belirtmek gerekir[386]. Nitekim öğretide de 5271 sayılı CMK ile şahsi hak davasının kaldırılmış olması dolayısıyla malen sorumluya katılma hakkının verilmesinin hatalı olduğu belirtilmektedir[387]. Ancak buradaki farklılığın, malen sorumlu olanların yüklendiği sorumluluğun cezai anlamda değil, hukuki anlamda sorumluluğa dayandığı ifade edilmelidir. Gerçekten, suçtan zarar gören gibi malen sorumlunun da suç ilişkisinin doğrudan tarafı olmadığı, aslında suçla ikinci dereceden ilişkili kabul edildiği için, özel hukuk ilişkisini ilgilendiren bir özne

---

suretiyle, Fransız sisteminde olduğu gibi mağdur ve zarar kavramlarının daha geniş yorumlanması, bu şekilde davaya katılma hakkı tanınacak gerçek ve tüzel kişilerin kapsamının genişletilmesi, suçtan etkilenmesi kaçınılmaz olan mağdur yakınlarının da zarar gördüğünün kabul edilmesi, tüzel kişi mağdurlar yönünden "doğrudan zarar görme" kuralının yumuşatılarak işlenen suçun tüzel kişinin temsil ettiği "ortak çıkara" zarar vermiş olmasının yeterli görülmesi, kamu davasına katılan mağdurlara ceza mahkemesi önünde suçtan doğan zararlarını da talep hakkının tanınması, söz konusu hakkın tahsili için Fransız sistemine benzer tedbirlerin alınması ve bu hususlara ilişkin olarak Türk Ceza Muhakemesi Kanunu'nda gerekli değişikliklerin yapılmasının yerinde olacağı görüşündeyiz." PAMUK, ***Mağdur,*** s.285.

385 CENTEL/ZAFER, s.207-208 ve 1014; ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.35; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.61, BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.835.

386 CENTEL/ZAFER, s.1014; ÇINAR, 2019, s.2811; KOCA, 2014, s.8-9; ÖZBEK, ***CMK İzmir Şerhi,*** s.905.

387 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.147; PAMUK, ***Mağdur,*** s.169.

olduğu benimsenmektedir[388]. Dolayısıyla özel hukukla ilgili bir kavram olarak malen sorumlu, başkasının suç teşkil eden bir fiilinden -adı üzerinde malen- sorumlu olabilecek kişidir[389]. Hukuki de olsa girmiş olduğu sorumluluk bakımından malen sorumlu olanların sanık ile aynı tarafta olması gerektiğinden, katılan sıfatını alabilecek kişiler arasında sayılması isabetli olmamıştır[390].

Yine de ceza yargılamasında, cezai anlamda sorumlu olma ile malen sorumlu olma bakımından ortaya çıkan bir menfaat çatışması dolayısıyla işlenen suça doğrudan bir iştiraki olmayan malen sorumlu olanın konum olarak mağdur tarafında yer aldığı söylenebilir. Aracın zilyedinin ve malikinin ayrı kişiler olması ihtimalinde, zilyedin sanık, malikin malen sorumlu olması menfaat çatışmasına ve yargılamadaki konum ve taleplerin farklılığına örnek teşkil etmektedir[391]. Genellikle trafik kazalarında zararı karşılamakla yükümlü olan sigorta şirketinin de bu anlamda malen sorumlu olduğu ifade edilmelidir[392]. Yine benzer şekilde, tüzel kişi ile tüzel kişiyi temsile yetkili organ veya temsilcinin CMK m.249 çerçevesinde zikredilebilecek ilişkisi örnek olarak gösterilebilir. Buna göre, "*sanığın aynı zamanda tüzel kişinin organ veya temsilcisi sıfatını taşıması halinde*" (f.3), "*katılan veya savunma makamı yanında yer alan sıfatıyla*" (f.1) hareket etmesi mümkün değildir. Diğer bir ifadeyle sanık, fail ve mağdur sıfatları birleşemeyeceği için, aynı zamanda katılan sıfatıyla tüzel kişiyi temsil edemez. Bu noktada tüzel kişi, "*tüzel kişiliğin faaliyeti çerçevesinde işlenen bir suçtan yargılanan sanığın aleyhine verilecek hükümden tüzel kişinin malen etkilenecek olması halinde, tüzel kişi suçtan zarar görmese dahi davaya savunma yanında malen sorumlu olarak katılabilir*"[393].

388 DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.698; ÖZEK, s.14-15.
389 KAZAKER, s.81-82; Ziya KOÇ, s.102-103; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.835.
390 ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Muhakeme,*** s.569; ÖZBEK, ***CMK İzmir Şerhi,*** s.905; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.61.
391 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.431-432.
392 KAHVECİ, s.42.
393 PAMUK, ***Mağdur,*** s.187.

III. Tarihi Gelişimi

A. İlkel Topluluklarda

Suçun ve dolayısıyla mağduriyetin başlangıcını insanın var olmasına kadar dayandırmak, çok iddialı ve yanlış olmayacaktır[394]. Suçtan kaynaklanan ilişkinin takibini yapma ve devamında ceza verme yetkisinin belirli bir siyasal iktidarın elinde toplanmadığı dönemlerde, fail ile mağdur arasındaki suç olgusunun çözümü öç alma ve uzlaşma hakları arasında aranmıştır[395]. Bu devirlerde henüz ceza adaletini sağlamaya matuf merkezi bir sistem tesis edilemediği için, cezalandırma hak ve yetkisini, suç mağdurlarının aile babaları-reisleri (pederşahi-pater familias) kullanmışlardır[396]. Gerçekten ilkel toplumlarda bir kişi diğerine karşı suç işlediği zaman mağdurun ailesinin de küçük düşürülerek zarar verildiği düşünülmüş ve zarar veren kişi aynı şekilde cezalandırılmıştır[397].

Tarih çizgisinde geriye gidildikçe göze göz, dişe diş, kısasa kısas ("*kısas ilkesi*" (*Talionsprinzip*)) yaklaşımıyla faili cezalandırma çerçevesinde, mağdurun öç alma hakkı öncelenmiş ve mağdurun korunması bakımından ilk adımı oluşturmuştur[398]. Bununla birlikte, öç alma hakkının sadece bir hak değil, bir görev ve zorunluluk olarak kabul edildiği, hatta işlenen suçlara karşı gösterilecek tepkinin topluluğu Tanrıların öfkesinden korumak bakımından zorunlu bir gerek olarak görüldüğü de hatırlatılmalıdır[399].

Küresel bir bakış açısıyla suç ve ceza olgusunun tanımlandıkları topluluklar kadar geniş ölçüde değiştiği ve hayatın olağan akışı içerisinde doğal olarak günümüzde de

---

394 FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.12; HÖRNLE, ***Straftheorien,*** s.37; Oğuz POLAT, ***Kriminoloji,*** s.19.

395 DÖNMEZER/ERMAN, ***C.I,*** s.49-51; URUŞAK, s.3; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.58; ÖZEK, s.16; AVCI, ***Çalıştay,*** s.43; ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.69-74; ÖZTÜRK/ERDEM, s.49; Nur CENTEL / Hamide ZAFER / Özlem ÇAKMUT, ***Türk Ceza Hukukuna Giriş,*** 10. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2017, s.14-15; ROTH, s.18.

396 Vasfi Raşid SEVİĞ, "Cezanın Tarihi Menşei", ***AÜHFD,*** Y.1955, C.12, S.3, 9-49, s.11; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.72; SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.10; ROTH, s.21; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.62; Halide Gökçe TÜRKOĞLU, ***Roma Hukukunda Suç ve Ceza,*** 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017, s.179-180.

397 Doğan SOYASLAN, ***İnfaz Hukuku,*** Yetkin Yayınları, Ankara 2021 (SOYASLAN, ***İnfaz,*** s.), s.7.

398 AKDEMİR, s.28; ÖNDER, ***Dersleri,*** s.30; CENTEL/ZAFER/ÇAKMUT, s.8; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.73; "*Aug um Aug, Zahn um Zahn*", SAUTNER, s.45; ROXIN/GRECO, s.129, Rn.2; Mustafa AVCI, ***Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** 2. Baskı, Mimoza Yayınları, Konya 2014 (AVCI, ***Genel,*** s.), s.378; PAMUK, ***Mağdur,*** s.13; "*eye for an eye, tooth for a tooth*" REID, s.11.

399 ÖZEK, s.20.

değişmeye devam ettiği belirtilmelidir[400]. Öç alma, niteliği gereği ilkel bir yöntem olarak karşımıza çıkmakla birlikte, sınırlarının tespiti ve uygulanmasında suça maruz kalan kişi olarak mağdurun ihlal edilen hakkını göz önünde bulundurduğu için, ilkel topluluklarda kısmen de olsa mağdurun ve zararının dikkate alındığı söylenebilir[401]. Bu açıdan mağdurun tatmininin eski dönemlerdeki cezalandırmalarda muhtemel en önemli karakteristik özelliği oluşturduğu ifade edilmektedir[402]. Fakat zaman içerisinde avcı-toplayıcı topluluklardan üretime odaklanan tarım toplumlarının oluşmaya başlamasıyla insana olan ihtiyacın da bir sonucu olarak mağdurun zararının giderilmesi daha ön plana çıkmıştır. Mağdurun zararının giderilmesi, göçebe kabilelerde, "*onarım müzakeresi*" adı altında uygulama alanı bulmuştur[403].

Öç alma hakkının dengesizliği, aileler ve klanlar arasındaki barışı sağlamadaki yetersizliği ve belki de intikam ve savaş halini devamlı kılışı gerekçesiyle uzlaşma hakkının kullanılmasının öç almanın önüne geçtiği aşamaya ulaşılmıştır[404]. Ailelerin bağımsız ve egemen bulundukları devirlerde, diğer ailelerin araya girmeleri neticesinde diyet müessesesi ortaya çıkmış ve daha sonraları devletlerin teşekkülü ile de uzlaştırma kolaylaştırılmış ve hatta zamanla uzlaşmayı kabul etmeyen faillere sürgün gibi yaptırımlar uygulanmak suretiyle mağdurun zararının giderilmesi mecbur kılınmıştır[405].

Çağdaş para cezasının temelini de fail tarafından uzlaştırma bedeli olarak ödenen bir miktar paranın oluşturduğu söylenmelidir[406]. Bu doğrultuda esas amacın meydana gelen zararın tamiri ya da tazmini yoluyla mağdurun tatmini olduğu bilinmektedir[407]. Nitekim şahsi intikam düşüncesini önlemek için de çoğu zaman failin sadece cezalandırılması yeterli olmamaktadır. Dolayısıyla mağdurun maddi ve manevi zararları giderilmeden, adalet düşüncesinin tamamlanması mümkün değildir[408]. Bu açıdan, onarıcı adalet düşüncesinin eski dönem toplumlarında bulunan bir sistem

400 ROTH, s.16.
401 DEĞİRMENCİ, 2008, s.43; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.665.
402 KIRCHENGAST, s.102.
403 DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.732; BAYTAZ, s.120; Burhan Caner HACIOĞLU, "Türk Ceza Adalet Sistemi İçinde Suç Mağdurunun Korunması Sorununun Çözümü Üzerine Bir Deneme", ***SÜHFD,*** Y.1994, C.4, S.1-2, 191-201, s.192.
404 SEVİĞ, s.13 ve 20; AKDEMİR, s.29; ROTH, s.37.
405 ÖZEK, s.16 ve 20; ÖNDER, ***Dersleri,*** s.30; SEVİĞ, s.11 ve 35; URUŞAK, s.3; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.201.
406 DEĞİRMENCİ, 2008, s.45-46; SEVİĞ, s.42-44.
407 DÖNMEZER, 1977, s.179; DÖLLING, 2007, s.83.
408 Faruk EREM, "Mağdurun Korunması", ***Adalet Dergisi,*** Y.57, Nisan 1966, S.4, 277-279 (EREM, ***Adalet,*** 1966, s.), s.277; PAMUK, ***Mağdur,*** s.248.

olduğunu ve tarihinin de devlet yapısının olmadığı dönemlere kadar indiğini ifade etmek yerinde olacaktır[409]. Bununla birlikte, günümüz şartlarında bile Amerika Birleşik Devletleri'nde kendi hukuk sistemleri federal hukuka ağır basan pek çok Kızılderili milletinin varlığından ve onarıcı adaletin kökenlerinin uzandığı kültürlerinin varlığından da söz edilmektedir[410].

Aile veya klanların gerek kendi içinde gerekse birbirleri arasındaki öç alma, bizatihi yeni mağduriyetlerin kaynağını teşkil etmiş; buna karşın uzlaşmanın ise yeni mağduriyetlere sebebiyet vermeden çözüm üretebilmesi sayesinde insanlık gelişmiş ve hukuk düzenleri oluşmuştur[411]. Ancak yine de özellikle diyetin kanuni hale getirilmesi ve tabi ki bu süreçte devlet mekanizmasının gücünü artırması ile birlikte, mağdurun mağduriyetini gidermekten ziyade kamu düzeninin bozulması ve kamu menfaatinin zarara uğramasından dolayı, cezaların toplum adına verilmeye başlandığı unutulmamalıdır[412]. Hatta mağdur açısından bu durum, ceza muhakemesi ve cezalandırma konusunda sorgulanmaksızın tekelleşmesi sonucunu doğurmuş ve bu durum da devletin mağdurun ötesinde ceza hukuku ve adaletin doğal kaynağı olarak tanımlanmasına yol açmıştır[413]. Dolayısıyla tarihi süreçte cezalandırma yetkisinin devlete geçişiyle birlikte, mağdurun cezalandırma sürecine etkin katılımı azalmış ve mağdur bu süreci denetleyen *edilgen* bir *özne* konumuna gerilemiştir[414].

Tarihin pek çok döneminde suç ilişkisi, fail ile siyasal güç arasında doğrudan kamusal nitelikte bir ilişki olarak görülmemiştir. Bu açıdan devlet veya başka nitelikteki bir siyasal oluşumla fail arasındaki suç ilişkisi, daha çok fiilin doğrudan bu örgüte karşı işlenmesinde gündeme gelmiştir. Bununla birlikte kişilere ya da mala karşı işlenen fiiller, toplumsal düzen ve barışın etkilenmesi yönüyle suç sayılsa da adeta bir özel hukuk ilişkisi olarak görülmüş ve suçtan zarar gören tarafından takip edilmesi zorunlu sayılmıştır[415]. Yine de zaman içerisinde siyasal iktidarın tekelleşerek cezalandırma hakkının siyasal iktidara özgü bir hak, bir görev veya bir işlev olarak kabul edilmesi, suç ve ceza ilişkisinin fail ile devlet arasında tamamen

409 BAYTAZ, s.119; ROTH, s.476; TEMİZ GÜL, 2023, s.389.
410 ROTH, s. 431-432 ve 476-477.
411 SEVİĞ, s.17; AKDEMİR, s.31; Hakan KARAKEHYA, "Ceza Muhakemesinin Amacı", ***İÜHFM,*** Y.2007, C.65, S.2, 121-142 (KARAKEHYA, 2007, s.), s.123; ROTH, s.37.
412 SEVİĞ, s.11-12; DÖNMEZER/ERMAN, ***C.I,*** s.53; KIRCHENGAST, s.12; DEĞİRMENCİ, 2008, s.45; ROTH, s.38.
413 KIRCHENGAST, s.9.
414 Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.8.
415 ÖZEK, s.19-20 ve 31; URUŞAK, s.29.

kamusal nitelik arz eden bir sonucu ve anlayışı meydana getirmiştir[416]. Ancak büyük ölçüde, "*doğrudan doğruya devlet, suçtan zarar görenin zararının giderilmesiyle ilgili kamusal nitelikte bir fonksiyonu kabullenmemiş; bu şekilde bir yükümlülük kabul edilse dahi, bu kısmi kalmıştır*"[417].

Buradaki temel sorunun her suçun mağdurunun devlet olduğu düşüncesinde yattığı ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasında güçlü olan devletin karşısında güçsüz olan sanığın haklarının ön plana çıkmasında düğümlendiği söylenmelidir. Zira sanığa ve haklarına yönelen ilgi mağdura aynı oranda yansıtılamamış ve mağdur, uzun zaman boyunca ceza hukukunun "*unutulan-ihmal edilen-arka plana itilen öğesi*" olarak kalmıştır[418]. Dolayısıyla tarihi bakımdan mağdurlar, ceza adaleti mekanizmasının *sonradan akla gelen* veya *hatırlanan* kişileri olmuşlardır[419]. Ceza hukuku tarihinde önceleri mağdurun korunduğu, sonraları süreç içinde zamanla faile odaklanıldığı, halbuki doğru olanın her ikisinin de dengeli bir şekilde korunması olduğu belirtilmelidir[420]. Zira fail ile mağdur, "*bir madalyonun iki yüzü gibi*" ceza ve ceza muhakemesinin "*merkezi figürleri*"dirler[421].

Zamanla tüm sosyal grupların üzerinde bir güç olarak varlık kazanan devlet, cezalandırma hakkını tekeline aldığı gibi, hukuki düzenin gereklerine göre mağduru ve uğradığı zararı da göz önünde bulundurarak mağduriyetlerin önlenmesi ve giderilmesi rolünü de üstlenmiştir[422]. Belirtmek gerekir ki devlet, sadece bir sosyal

---

416 DÖNMEZER, 1977, s.183; SCHWANDER, s.64-65; WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.24 ve 93; İÇEL, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** s.48; SOYASLAN, ***Muhakeme,*** s.31; REEMTSMA, 2019, s.14.

417 ÖZEK, s.32; İÇEL, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** s.48-49.

418 KUNTER, ***Muhakeme,*** s.327; "*vergessene Figur*" WEIGEND, 1984, s.761; KILCHLING, ***Opferinteressen,*** s.1; HERRMANN, s.236 ve 245; Giorgio DEL VECCHIO, "Ceza Adaleti ve Zararın Tazminine Dair Deneme", ***İÜHFM,*** Y.1957, C.21, S.1-4, 394-423, "*Forgotten Victim*" David L. ROLAND, "Progress in the Victim Reform Movement: No Longer the "Forgotten Victim", ***Pepperdine Law Review,*** Y.1989, C.17, S.1, 35-58, s.35 ve 58; "*forgotten person*" DAVIS/KUNREUTHER/CONNICK, s.492; WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.13; ÖZBEK, ***CMK İzmir Şerhi,*** s.894 ve 1000; BACANLI, s.105; DEĞİRMENCİ, 2008, s.34; "*forgotten but still here*" WALLER, s.10; KETİZMEN, ***Uzlaştırma,*** s.27; KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.141; s.416-417; USLU, s.244; Enes YILMAZ, 2022, s.445-446.

419 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.66.

420 SOYASLAN, ***Kriminoloji,*** s.46; KURU, s.68-69; Murat AYDIN, s.7.

421 BARTON, 2012, s.118; ESER, 1989, s.723; GEERDS, s.786 ve 795; Kurt MADLENER, "Die Wiedergutmachung im Spiegel der Rechtsvergleichung – Überblick und Einführung in das Kolloquium", ***Neue Wege der Wiedergutmachung im Strafrecht – Internationales strafrechtlich-kriminologisches Kolloquium in Freiburg i. Br.,*** Hrsg. Albin Eser, Günther Kaiser, Kurt Madlener, Eigenverlag Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg i. Br. 1990, 9-42, s.9; RIEß, s.751; WEIGEND, 2010, s.948; Enes YILMAZ, 2022, s.446.

422 AKDEMİR, s.33; AVCI, ***Çalıştay,*** s.43; DEĞİRMENCİ, 2008, s.34; KAFES, s.95.

devlet olarak değil, şiddet tekelinin sahibi olarak da mağdurların desteklenmesi anlamında, devletin destek ve güvencesi büyük önem taşıdığı için, sorumluluk almalıdır[423].

Esasen suç bilimi ve hukuk kuramındaki anahtar bir çıkarım, çağdaş devletin diğer müessese ve öznelerin bağımsızlığı ölçüsünde var olduğudur[424]. Nitekim "*Devletin olmadığı anarşik bir düzende hukuk kuralı olmayacağından ve olmayan kuralın ihlalinden ve bu kapsamda suçtan bahsedilemeyeceğinden mağdurdan söz edilemez*"[425]. Dolayısıyla çağdaş ceza hukuku, esasen bu şekilde çağdaş devletin oluşumunu takip etmiş ve tabiri caizse fail ile mağdurun arasına girip, mağdurun intikam almasını engelleyerek çatışmayı sona erdirmiştir[426]. Bu durum, mağdura yönelik değerler dizisi değişiminin devlet nezdinde arz etmiş olduğu görünüm şeklidir[427]. Onarıcı adalet düşüncesinin temellerini insanlık tarihinin ilk adalet sistemi olarak antik dönemlerde bulmak mümkündür. Bu açıdan, günümüzdeki "*onarıcı adalet uygulamaları*"[428], onarıcı adaletin keşfedilmesinden ziyade tekrar hatırlanması ve zamanın şartlarına uyarlanması olarak kabul edilebilir[429].

---

423 SCHWANDER, s.122; KIRCHENGAST, s.212; SAUTNER, s.37; Aysun DALKILIÇ, "Türk Ceza Adaleti Sisteminde Mağdurun Korunması", ***Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Köksal Bayraktar'a Armağan, C.II,*** Y.2010, S.1, 1341-1354, s.1353; SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.363; Thomas WEIGEND, "Alle sind sich einig – und das Opfer? Der Verletzte beim konsensualen Abschluss des Strafverfahrens", ***Festschrift für Franz Streng zum 70. Geburtstag,*** Hrsg. Christoph Safferling, Gabriele Kett-Straub, Christian Jäger, Hans Kudlich, C. F. Müller GmbH, Heidelberg 2017, 781-798 (WEIGEND, 2017, s.), s.789.

424 KIRCHENGAST, s.8.

425 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.713.

426 HASSAMER, "Opferorientierte Strafjuztis", http://www.richterverein.de/j2000/asjopfer1.htm (E.T.07.02.2022); YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.104.

427 SCHWANDER, s.122.

428 "Onarıcı adaletin en yaygın uygulama modeli "uzlaştırma" olmakla birlikte, aile-toplum grup konferansı (family-community group conferencing), cezalandırıcı halkalar (sentencing circles), uzlaştırıcı halkalar (restorative circles), toplum ıslah kurulları (community reperative boards) gibi modelleri de bulunmaktadır." YAVUZ, 2015, s.95; UMBREIT, s.xxxvii; Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, ***Onarıcı Adalet Programları El Kitabı,*** s.14-31; ÇETİNTÜRK, ***Uzlaştırma,*** s.59-93; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.168; DEĞİRMENCİ, ***Uzlaştırma,*** s.71-81; Mümin GÜNGÖR, s.195-196; ayrıca "Tarafların Etkin Katılımını Esas Alan Bir Süreç – Onarıcı Adalet Programları" için bkz. KETİZMEN, ***Uzlaştırma,*** s.91-100; Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.218-225; TEMİZ GÜL, ***Çözüm Yolları,*** s.38-51; ULUDAĞ, s.134-139; WEMMERS, s.43; ZEDNER, s.103 ve 113; Gerek faile gerekse de mağdura yönelik olarak oldukça verimli olan ve Yeni Zelanda'da en yaygın şekilde kullanılan onarıcı adalet uygulamasının *Aile Grup Konferansları (AGK)* olduğu belirtilmektedir. AGK'nın ilk olarak ortaya çıkmasında, ailelerin kendi suç işleyen çocukları ile ilgilenmelerini öngören ve öncelikli olarak suç işleyen kişiyi dikkate alan Yeni Zelanda'daki yerel topluluklardan Maorilerin gelenekleri dikkate alınmıştır. Bu nedenle başlangıçta mağdurun katılımı düşünülmemişse de bu uygulamanın daha sonra suçtan nasıl etkilendiğini anlatması için, suçun mağdurunun da konferanslara davet edilmesi ile onarıcı adalet sisteminin bir parçası haline geldiği, bununla birlikte mağdurların her türlü aile planını reddetme (veto) hakkına sahip olduğu not edilmelidir.

Kanaatimizce, aslında tarihi süreçte mağdur kavramının zaman zaman unutulduğu zaman zaman hatırlandığı bir gerçektir. İçinde bulunulan dönem ve şartlara göre bu durumun, öğretide, adeta eski bir elbisenin ele alınıp tekrar tekrar giyilmesi izlenimi verdiği ve bu yönüyle "*bir nevi bitmeyen-sonu gelmeyen bir hikâye*" (*eine unendliche Geschichte*) olarak adlandırıldığı ifade edilmiştir[430].

B. Eski Hukuk Düzenlerinde

Tarihteki güçlü devletler ve medeniyetler, XII Levha Kanunları, Hammurabi Kanunları, Asur Kanunları gibi metinler oluşturarak insanların vardıkları aşamanın dönemleri bağlamında doruğunu ifade etmişlerdir[431].

Çalışmamız kapsamında ise söz konusu metinler, çoğunlukla farklı sosyal sınıflara göre değişen şekil ve miktarlarda diyet ve mağdurun mağduriyetinin giderilmesine yönelik düzenlemeler getirmiş olmaları bakımından önem arz etmektedirler[432]. Çünkü bu kanunlar, mağdurun zararlarının tazmini için -çoğu zaman kazuistik- iyi bir sistemle düzenlenmiş ve birçok suç için katı para cezaları öngörmüştü[433].

Eski Yunan uygulamasında da suç faillerinin cezalandırılması amacının yanında, esasen temel amaç olarak haksızlığın ve meydana gelmiş olan zararın giderilmesi benimsenmiştir[434]. Bu duruma öldürme fiilinin failinin maktulün yakınlarıyla

---

Özü itibarıyla tipik olarak AGK, *i)* bilgi verilmesi, *ii)* özel tartışma zamanı ve *iii)* tüm konferansın toplanması şeklindeki üç safhadan oluşur. Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, ***Onarıcı Adalet Programları El Kitabı,*** s.20; ÇETİNTÜRK, ***Uzlaştırma,*** s.62 ve 74-86; Ömer YILMAZ, s.304-305; SAUTNER, s.60 ve 103-104; WALLER, s.111-112; Öznur SEVDİREN, "Cezalandırmada Bir Paradigma Değişikliği Olarak Onarıcı Adalet Felsefesi: Bir Sentez Denemesi-I", ***CHD,*** Y.2011, S.15, 101-130, s.108 ve 110.

429 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.167; BAYTAZ, s.119-120; BARUŞ, s.55.

430 ROLAND, s.42; Peter-Alexis ALBRECHT, 1999, s.91; Peter-Alexis ALBRECHT, 2000, s.39; HERRMANN, s.236; Enes YILMAZ, 2022, s.446-447.

431 SEVİĞ, s.32; AKDEMİR, s.33 ve 36; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.59-60; İnsanlık tarihinin en eski uygarlıklarından olan Çin'de özellikle imparatorluk döneminde, ceza kanunları en uzun süre yürürlükte kalan kanunlardan biri olarak 2000 yıldan fazla kullanılmıştır, ROTH, s. 42-43, 57 ve 120; BAYTAZ, s.120.

432 ÖZEK, s.16; Mustafa T. YÜCEL, "Suçtan Zarar Gören Şahsın Korunması", ***Adalet Dergisi,*** S.11, Y.58-Kasım 1967, 859-863 (YÜCEL, 1967, s.), s.859; AKDEMİR, s.34 ve 36, dn.13-15; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.63; İÇEL, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** s.68-69; ROTH, s.19, 42, 44 ve 45; TURANLI, s.48-49; DEĞİRMENCİ, 2008, s.45; RÖSSNER, s.106.

433 Mağdurun korunmasında Hammurabi Kanunlarının mülkiyete çok fazla önem verdiği ve özellikle hırsızlığa karşı failin çaldığı malı on ila otuz katı arasında değişen miktarlarda ödemek zorunda kaldığı, ödeyememesi veya malın bir mabede ya da krala ait olması ihtimalinde ölüm cezası verileceği ifade edilmektedir, AKDEMİR, s.37, dn.16-18; URUŞAK, s.4; ROLAND, s.41; BASSIOUNI, s.207-208, dn.13; TRULSON, s.399; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.61; İÇEL, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** s.68; DEĞİRMENCİ, 2008, s.45; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.610; AVCI, ***Çalıştay,*** s.43; BAYTAZ, s.120; KAHVECİ, s.44.

434 ROTH, s.60.

anlaşmak suretiyle belirli bir ödemede bulunması neticesinde herhangi bir kovuşturmaya uğramaması örnek gösterilebilir. Ancak uygulamada mağdur veya suçtan zarar görenin tatmin edilmesinde, genel olarak özellikle kasten öldürme suçu bakımından failin öldürülmesi suretiyle kısas esası ağır basmış, bununla birlikte kasıtlı olmayan öldürmelerde mağdurun ailesine fidye verilmesi suretiyle uğranılan zararları karşılanmıştır[435]. Bilindiği üzere uygulanan kısas esası, suçun karşılığı olarak intikama ve cebir kullanmaya yer vermemeye çalışmanın bir sonucu olarak sonraları yerini "*uzlaşma bedeli*" esasına bırakmıştır[436]. Böylelikle zamanla Eski Yunan Hukuku'nda, yalnızca zararın giderilmesi anlayışının kabul edildiği belirtilmektedir[437]. Genel olarak site devletlerinden oluşan Antik Yunan'da kendi içlerinde bazı farklılıklar olmakla birlikte, sadece bireysel hukuksal değerleri ihlal ettiği düşünülen suçlar, suçtan zarar gören tarafından takip edilebilmiş; toplumun geneline yönelik hukuksal değerleri ihlal ettiği düşünülen suçlar ise, özgür ve erkek olan tüm site vatandaşları tarafından takip edilebilmiştir[438].

Belirtmek gerekir ki, çağdaş özel hukukun temellerini Roma hukukunda bulmak mümkündür ve buna karşın, Roma hukukunda ceza sistemi Roma'nın hiçbir döneminde özel hukukun ulaştığı olgunluğa erişememiştir[439]. Roma'nın eski dönemlerinde dahi suç ve cezalara ilişkin işlenen fiillerin sosyal düzeni bozup bozmadığı esasına dayanılarak, "*topluma karşı işlenen suçlar*" ve "*özel hukuk suçları*" şeklinde ikili bir ayrım yapılmıştır[440]. Buna göre, i) Roma'nın siyasal yapısına, yöneticilerine ve dinsel kurallara aykırılık teşkil eden fiiller, kamusal güç tarafından kovuşturulan devlete ve egemenliğe karşı işlenen suçlar, "*crimina*" veya "*delicta publica-delictum publicum*"; ii) öldürme gibi ağır nitelikte olsa bile kişilere ve mala karşı işlenen fiiller, devlete karşı işlenmediği için özel nitelikte görülen "*delicta privata-delictum privatum*", şeklinde adlandırılmıştır[441].

---

435 AKDEMİR, s.62; ÖZEK, s.18; TURANLI, s.54-55.

436 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.64-65.

437 URUŞAK, s.6.

438 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.31-32; KAFES, s.95.

439 TÜRKOĞLU, s.19 ve 36-37.

440 URUŞAK, s.6-7; AKDEMİR, s.49; FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.15; PAMUK, ***Mağdur,*** s.13.

441 ÖZEK, s.17-18; AGTAŞ, s.129-131; CENTEL/ZAFER/ÇAKMUT, s.15-16; DÖNMEZER/ERMAN, ***C.I,*** s.55; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.79; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.66; Kadir GÜRTEN, ***Roma Hukuku'nda Crimen Kavramı,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2016, s.6-7 ve 165; KAHVECİ, s.45 ve 47; TURANLI, s.55; TÜRKOĞLU, s.25-26 ve 40.

Genel olarak kişilere karşı suçlar için mağdur veya suçtan zarar gören kişi bakımından öç alma esasının kabul edildiği söylenebilir. Ancak Milattan Önce 450-449 yıllarında On İki Levha Kanunları ile düzenlenen kısas ve diyet aracılığıyla hukuksal zeminde mağdurun zararının giderilmesinin ön plana çıkartıldığı belirtilmelidir[442]. Gerçekten de "*uzlaşma bedeli*", Roma Hukukunda zamanla bir yaptırım olarak daha bir anlam kazanmış, sistem içinde bir tatmin işlevi görmüş ve mağdurun intikam hırsını büyük ölçüde yumuşatmıştır[443]. Ancak bununla birlikte örnek vermek gerekirse, bu erken dönemdeki Roma uygarlığının içyüzünü anlamamızı kısmen de olsa sağlayan, suçları ve gerektirdikleri cezaları belirleyen On İki Levha Kanunları'nda yer alan sürgün cezası, "*neredeyse yalnızca toplumun üst tabakası için uygulanan bir ceza olmuş; benzer suçlar için daha alt tabakadan insanlara zorunlu iş veya sertliği çeşitlilik gösteren çeşitli ölüm cezaları verilebilmiştir*"[444].

Dünya tarihinde en uzun süreli devletlerden biri olan Roma'da, farklı devirlerde farklı kanunların ve uygulamaların etkin olduğu bilinmektedir[445]. Dolayısıyla hukuk alanında da tam bir yeknesaklıktan bahsetmek mümkün olamaz[446]. Bu bağlamda, örneğin Cumhuriyet devrinde crimina ve delicta ayrımı devam etmekle birlikte, genel olarak davaların bir vatandaş tarafından başlatılması zorunluluğunun getirildiği ifade edilmelidir[447]. Söz konusu ikili ayrım doğrultusunda topluma karşı işlenen suçlar bakımından herkes ceza muhakemesinin işletilmesini isteyebilirken, kişilere karşı işlenen suçlar büyük ölçüde özel hukuk-ceza hukuku karışımı bir yaklaşımla ele alınmıştır[448]. Hatta mala karşı suçlar tamamen bir alacak sorunuymuş gibi düşünülmüştür. Hırsızlık, yağma, kaçırma, yaralama gibi fiillerde dahi failin köle olarak satılması, mallarının elinden alınması, çalıştırılması gibi yaptırımlarla cezalandırmanın yanında suçtan doğan zararın giderilmesi hedeflenmiştir[449]. Özellikle yaralama fiilleri için, tarafların kendi aralarında serbestçe belirleyecekleri diyet veya fidyede anlaşmaları durumunda, kesinlikle kısas uygulaması söz konusu olmaz ve dahası önemsiz yaralanmalar bakımından kanunun doğrudan belirlediği

442 ÖZEK, s.18; KIRCHENGAST, s.102; KAFES, s.96.
443 FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.15; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.68.
444 ROTH, s.80.
445 AKDEMİR, s.48-49; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.33-35.
446 KAHVECİ, s.44; TÜRKOĞLU, s.58; GÜRTEN, s.15 ve 85.
447 KAFES, s.96; KAHVECİ, s.45; TÜRKOĞLU, s.176.
448 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.66-67.
449 ÖZEK, s.17.

tazminat miktarını ödemek zorunlu tutulurdu[450]. Diğer bir ifadeyle kişilere karşı işlenen fiillerin sosyal düzeni bozmadığı ve doğrudan mağduru zarara uğrattığı kabulüyle mağduriyetin giderilmesinin esas alındığı veya zararın telafisine yönelik belirli bir paranın ya da tazminat niteliğinde mali bir cezanın ödenmesinin yeterli görüldüğü, böylece de daha ilk baştan, bir kamusal ceza yetkisine ilişkin olarak mağdurun tatmin edilmesi noktasındaki çıkabilecek sorunların önlendiği ifade edilmektedir[451]. Tarafların anlaşamaması durumunda ise kısas uygulama alanı buluyordu ve "*mağdurun kısas uygulaması, aşırıya kaçma korkusunu da beraberinde getirdiğinden, kısasa maruz kalma tehlikesi, mağdurun diyete önem vermesini sağlıyordu*"[452]. Sonuç itibarıyla Roma hukukunda mağdura bakış açısı, içinde bulunulan dönem ve sosyal gruplara göre değişiklikler arz etmiş, esasen uygulanacak yaptırım ve mağduriyetlerin giderilmesi arasında paralellik ve denge kurulmaya çalışılmıştır[453].

Milattan Önce 1000'li yıllarda Orta Avrupa'da hakimiyet kuran Cermenlerde, ceza ve medeni hukuk ayrımı bulunmuyordu. Suç eğer aile içinde işlenmişse, aile reisi gerekli cezalandırmayı yapardı. Fail ile mağdur farklı ailelerdense muhakeme, itham sistemi çerçevesinde, suçtan zarar gören ve onun soyundan gelenler tarafından işletilmekteydi[454]. Bu anlamda, suç teşkil eden fiille bedeni, malvarlığı zarara uğrayan veya onuru kırılan bir kişi, kural olarak hukuken eşit değere sahip olan, biri öç almadan yararlanma, diğeri ise faile yönelik halk mahkemesinde mahkûmiyet kararı için başvurma şeklindeki iki imkândan birisini kullanabilirdi[455]. Özellikle mağdurun veya suçtan zarar görenin halk mahkemesi önünde faili mahkûm ettirmeye yönelik başvurmasının "*şahsi dava usulü*"nün temelini teşkil ettiği ve "*bu sistemin sonucu olarak Cermen hukukunda çoğunlukla şahsi dava usulünün kabul edildiği söylenebilir*"[456].

Cermenler, Roma Hukuku sisteminin etkisiyle kendi geleneksel sözlü hukuklarını yazılı hale getirerek gelişmiş bir hukuk kültürü meydana getirmişlerdir. Örnek olarak Codex Euricianus ve Lex Salica, mağduru ve mağduriyetin giderilmesi düşüncesini

450 AKDEMİR, s.51; KAHVECİ, s.47 ve 49; GÜRTEN, s.98; TÜRKOĞLU, s.32.
451 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.66.
452 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.67.
453 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.63; TÜRKOĞLU, s.119-120.
454 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.69; PAMUK, ***Mağdur,*** s.15; URUŞAK, s.8.
455 WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.29; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.36.
456 WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.479; TURANLI, s.57.

geliştiren ve içerik itibarıyla oldukça kapsamlı bir şekilde uzlaşma bedeli kataloğu oluşturan metinlerdendir[457]. Söz konusu metin ve uygulamalarda failin mağdurun veya akrabalarının intikamından kurtulmak için "*belirli bir bedel*" (*Wergeld* veya *Manngeld*) ödemesi suretiyle uyuşma yoluna gidilmesi öngörülmüştür[458]. Buna karşılık, benimsenen bu mağdur merkezli yaklaşımın yerini, 11. yüzyıldan itibaren, ceza muhakemesinin tamamen devletin eline geçmesiyle birlikte, mağdura tanıklıktan öte bir rol vermeyen ve mağdurun adeta ceza muhakemesinin dışına çıkarıldığı bir yaklaşıma bıraktığı söylenebilir[459]. Bunda refah kuralı veya devletinin sosyal olana ilişkin kavrayışla tanımlanması ve buradan hareketle ihtiyaç ve sorumlulukların bireyden ziyade toplumsal olan hususlar aracılığıyla dağıtılıp düzenlenmesi etkili olmuştur. Dolayısıyla suç söz konusu olduğunda, devlet mağdurun haklarına ve misilleme/öç alma ihtiyacına değil, topluma yönelik bir tehdit olarak suçun kendisinin iyileştirilmesine odaklanmıştır[460].

Büyük krallıkların yıkılmasıyla derebeyler siyasi egemenliklerini yerelde hâkim kılarak, feodal sistemin ortaya çıkmasını sağlamışlardır. Özellikle 12. ve 13. yüzyıllar, mağdurun ceza yargılamasına dahil olabildiği ve soruşturmayı başlatma girişimine ulaşabildiği bir güce kavuştuğu ve ceza hukukunun feodal hukuku şekillendirdiği bir dönem olmuştur[461]. Uzun yıllar boyunca meydana gelen güvensizlik ve belirsizlik ortamında Kilise, gücünü artırarak zamanla dünyevi sorunları da kendi yargı yetkisi içine almış ve bunları da Tanrı barışının ihlali olarak kabul edip cezalandırmıştır[462]. Bilindiği üzere, din, her dönemde -ki Ortaçağ'da daha fazla- sosyal kademeleri (statüleri) tanımlamakta kullanılan en temel dayanaklardan biridir. Feodal bir sistemde de tüm topraklarında Tanrı'nın adına hüküm süren Kral'dan aşağıya doğru bir silsile (hiyerarşi) kurulmuş ve Kilise de bunun tam ortasında yer almıştır[463]. Bu dönemde ceza hukuku, korkutma ve güvenliğin

---

457 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.69-70; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.37.

458 SAUTNER, s.40; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.74; İÇEL, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** s.70; Franklarda da benzer şekilde ilerleyen tarihi süreç için bkz. ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.71-72; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.38; TURANLI, s.57-58; ROTH, s.90.

459 DEĞİRMENCİ, 2008, s.46.

460 ÖZEK, s.17; AKDEMİR, s. 43 ve 45; URUŞAK, s.5; KIRCHENGAST, s.174.

461 KIRCHENGAST, s.4.

462 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.75; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.40.

463 KIRCHENGAST, s.27.

artırılması noktasında tamamen bir araç olarak kullanılmıştı. Ceza hukukunun korkutma ve güvenliği sağlama amacı dolayısıyla muhakemeyi tarafların hakimiyetine bırakmak doğal olarak bağdaşmayacaktı. Bu doğrultuda devlet mekanizması, ceza muhakemesini tarafların hakimiyetine bırakmayarak, mağdurun bu yöndeki takdirini dikkate almaksızın ceza takibatını üstlenmişti. Böylece Kilise Hukukunun *tahkik sistemi*, 13. yüzyılda İtalyan şehir devletleri tarafından genel ceza muhakemesi sistemi olarak kabul edilerek yaygınlaşmıştı[464]. Bu sebeple özellikle zaman içerisinde *itham sistemi*nin ortadan kalkması ve tahkik sisteminin yerleşmesi dolayısıyla da mağdur ceza hukukundan çekilmiş, acı ve ıstırap verici cezalar karşısında mağduriyetin giderilmesine yönelik eski uzlaşma bedeli sistemi tamamen ortadan kalkmıştı[465]. Diğer bir ifadeyle, giderek faile odaklı hale gelen ceza sistemi, mağdurun muhakemeye katılması veya cezasının belirlenmesine ilişkin haklarını neredeyse tamamen devre dışı bırakmıştı[466].

Özellikle 19. yüzyıldan sonra ceza hukuku normlarının etkinliğini sağlamak için kontrolü ele alan devlet mekanizması, mağduru savcılık makamı ile temsil etme yolunu benimsemiş ve savcıların da kamu adına suçları soruşturma ve kovuşturma yetkilerini tekellerine almalarıyla mağdurların ceza muhakemesine katkıları adeta sadece tanıklık ile sınırlı kalmıştır[467]. Bununla birlikte belirtmek gerekir ki, daha öncesindeki süreçte sanığa ve sanık haklarına yönelen cezalandırıcı adalet mekanizmasının gerek 18'inci gerekse de 19'uncu yüzyıllarda hiç de temiz bir sicile sahip olmadığı ve hatta engizisyon yargılamaları söz konusu olduğunda adeta bir travma olarak tarih sahnesinde yer aldığı hatırlatılmalıdır[468]. Yeniden belirtmek gerekir ise, bu noktadan sonra muhakeme süreci hakkında yeterince ve yeterli şekilde bilgilendirilmeyen mağdur, muhakeme sürecinde "*unutulan kişi*" konumuna düşmüştür. Yine üzerinde durmak gerekirse, ceza adaletinin devletleştirilerek savcılık kurumunun ihdasıyla mağdurun ikinci plana düştüğü, etkin rolünü kaybettiği

464 PAMUK, ***Mağdur,*** s.16.

465 WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.92; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.76-77; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.41-43.

466 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.77; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.43.

467 DAVIS/KUNREUTHER/CONNICK, s.491-492; YOUNG, s.6; DEĞİRMENCİ, 2008, s.47.

468 Detlef KRAUß, "Täter und Opfer im Rechtsstaat", ***Festschrift für Klaus Lüderssen Zum 70. Geburtstag am 2. Mai 2002,*** Hrsg. Cornelius Prittwitz, Michael Baurmann, Klaus Günther, Lothar Kuhlen, Reinhard Merkel, Cornelius Nestler, Lorenz Schulz, Nomos Verlag, Baden-Baden 2002, 269-278, s.270; Enes YILMAZ, 2022, s.445, dn.14.

ve sadece bir tanık olarak ele alınmak suretiyle neredeyse "*ceza muhakemesinin ve bunun sonucunda verilecek olan cezanın kaynağında bulunduğu*"nun unutulduğu ifade edilmelidir[469].

20. yüzyıla gelindiğinde ise 1970'lerdeki mağdur grupları, mağduru hızlı biçimde reforma yönelik yollarının bir parçası olarak ceza adaleti sistemi içerisinde uyarlayarak yeniden kurumsallaştırabilmişlerdir[470]. Mağdur ve mağdur hakları günümüzde gelişimini sürdürmeye devam etse de tarihi süreç bir bütün olarak dikkate alındığında bu gelişimin hızlı ve kolay olmadığı söylenmelidir[471].

C. Türk Hukukunda

1. Genel Olarak

İslamiyet öncesi dönemde özellikle Hunlar ve Göktürklerde, öç almanın yasaklandığı ve asıl olarak suçluyu hakan adına yarganlar tarafından yargılayıp cezalandırmanın devletin tekelinde olduğu bununla birlikte kişilere karşı bazı suçlar bakımından tazminat, uzlaşma ve kefaret usullerinin uygulandığı bilinmektedir[472].

"İslamiyet'ten Sonraki Türk Hukuku" denildiğinde ilk olarak akla gelen İslam Ceza Hukuku'nda bir kişinin mağdur olarak kabul edilmesinin, ceza uyuşmazlığının sonuçlanmasına, yani bu kişinin mağdur olduğu yönündeki iddiasının doğrulanmasına bağlı olduğu belirtilmelidir[473]. Diğer bir ifadeyle "*uyuşmazlık*

---

469 ESER, 1989, s.723-724; HERRMANN, s.236; OSTENDORF, 1998, http://www.richterverein.de/j2000/asjopfer1.htm (E.T.07.02.2022); ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.42; Eberhard SIEGISMUND, "Ancillary (Adhesion) Proceedings In Germany As Shaped By The First Victim Protection Law: An Attempt To Take Stock", ***Resource Material Series No.56 - 112Th International Training Course Visiting Experts' Papers,*** Ed. Hiroshi Iitsuka, Rebecca Findlay-Debeck, United Nations Asia and Far East Institute fort he Prevention of Crime and Treathment of Offenders, Tokyo 2000, 102-112, s.102; USLU, s.246; KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.154; Enes YILMAZ, 2022, s.446.

470 SIEGISMUND, s.102; KIRCHENGAST, s.176; KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.154.

471 PEMBERTON/GROENHUIJSEN, s.2; Nusret Alper PAZARCIKCI, "Türk Ceza Yargısında Soruşturma ve Kovuşturma Evresindeki Mağdur Hakları", ***TAAD,*** Y.2013, S.14, 969-1009, s.970; KAHVECİ, s.3.

472 Öncelikle belirtilmelidir ki, "İslamiyet öncesi Türk hukuku ayrıntılı bir şekilde bilinmemektedir. Edinilen bilgiler genellikle Çin kaynaklarına dayanmaktadır. Bu sebeple mağdurların hukuki durumları ile ilgili ayrıntılı bilgiye ulaşmak güçtür." KAHVECİ, s.52; benzer şekilde bkz. Halil CİN / Gül AKYILMAZ, ***Türk Hukuk Tarihi,*** 10 Baskı, Sayram Yayınları, Konya 2018, s.30; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.79-80; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.47-48; KAFES, s.96-97; PAMUK, ***Mağdur,*** s.19; KAHVECİ, s.52-53.

473 "Klasik İslâm hukuku kaynaklarında suçun unsurları sistematik olarak ele alınmamış, bunun yerine her suçun özel unsurları, o suç incelenirken belirlenmiştir." KÖSE, s.8; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.80; YERLİKAYA, s.2 ve 32-33; "İslâm hukukunda ise suçlar konusu bakımından *hayata, vücut bütünlüğüne, şahsiyete, mal varlığına* ve *kişilerin temel hak ve*

sonuçlanana kadar, mağdur olduğunu iddia eden kişi "mağdur" olarak değil, "davacı" olarak kabul edil"mektedir[474]. Bu açıdan İslam ceza hukukunda mağdur ve suçtan zarar görenlerin muhakeme organını kontrol altında tutabilmeleri ve tercihleri ile muhakemeye yön verebilmeleri bakımından muhakemeye katılmaları büyük önem taşımaktadır[475].

Suçtan doğan zararın giderilmesine İslam ceza hukukunda da yer verilmiştir[476]. Nitekim bu doğrultuda, mağduriyetin kısmen veya tamamen giderilmesi, İslam Ceza Hukukunda "*diyet, aynen iade ve tazminat*" kavramları ile ifade edilirken, günümüz Türk Ceza Hukukunda benzer şekilde "*aynen iade, suçtan önceki hale getirme* ve *tazminat*" kavramlarıyla ifade edilmektedir[477]. Bununla birlikte, daha genel manada cezanın belirlenmesinde, din ve sosyal statü farklılığı (hür-köle) gibi olguların varlığı, yani mağdurun sıfatının da en temel ölçüt veya belirleyici bir unsur olarak kabul edildiği belirtilebilir[478].

İslam hukukunda esasen hukuk ve ceza davası ayrımının bulunmadığı, şer'i mahkemelerde kadı huzurunda her türlü davaya bakıldığı ve özellikle öldürme ve yaralama gibi suçlarda failler hakkında eğer mümkünse kısasın uygulandığı, ancak

---

hürriyetlerine yönelik suçlar şeklinde; ihlal ettikleri hakkın mahiyeti açısından *Allah hakkının ihlali, kul hakkının ihlali* ve *Allah hakkı ile kul hakkının birleştiği hakların ihlali* şeklinde sınıflandırmalara tabi tutulmuşlardır. Ancak İslâm ceza hukukunda suçların yaygın tasnifi cezasının Şârî' tarafından belirlenip belirlenmediğine göre yapılan; 1- Haddi gerektiren suçlar, 2- Kısas veya diyeti gerektiren suçlar, 3- Ta'zir gerektiren suçlar şeklindeki ayrımdır." KÖSE, s.19, benzer şekilde bkz. s.55; Ahmet GÖKCEN, ***Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri,*** Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Danışman: Prof. Dr. Köksal BAYRAKTAR, İstanbul 1989, s.4-8; KAHVECİ, s.53.

474 PAMUK, ***Mağdur,*** s.21 ve 24-25; YERLİKAYA, s.16-17.

475 Ziya KOÇ, s.39; KAŞKA, 2021, s.39.

476 AKDEMİR, s.55; CİN/AKYILMAZ, s.224; AVCI, ***Genel,*** s.17; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.80-85; Ayşe NUHOĞLU, "Ceza Hukukunda Zararın Telafi Edilmesi", ***Prof. Dr. Kenan Tunçomağ'a Armağan,*** İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Eğitim Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı, İstanbul 1997, 329-350 (NUHOĞLU, 1997, s.), s.331; daha ayrıntılı bilgi için bkz. CİN/AKYILMAZ, s.249-281; KÖSE, s.20-25 ve 56-57; konuyu Alman literatüründe ele alan kapsamlı bir çalışma için bkz. Silvia TELLENBACH, "Zur Wiedergutmachung im Islamischen Recht", ***Neue Wege der Wiedergutmachung im Strafrecht – Internationales strafrechtlich-kriminologisches Kolloquium in Freiburg i. Br.,*** Hrsg. Albin Eser, Günther Kaiser, Kurt Madlener, Eigenverlag Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg i. Br. 1990, 439-449.

477 KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.201; YERLİKAYA, s.126.

478 AVCI, ***Genel,*** s.226-232; Mustafa AVCI, ***Osmanlı Ceza Hukuku Özel Hükümler,*** 2. Baskı, Mimoza Yayınları, Konya 2014, s.81; YERLİKAYA, s.107; ayrıca özellik arz eden bir durum olarak fail veya mağdurun çocuk olması durumuna ilişkin kapsamlı inceleme için bkz. KÖSE, ***İslam Ceza Hukukunda Fail ve Mağdur Çocuğun Durumu***.

genel olarak diyet ile zararın giderilmesinin ve af yolunun tavsiye edildiği hatırlatılmalıdır[479].

Diyet, kasten öldürmede kısasa seçenek ceza olarak uygulanabilirken, kasta benzer öldürmede doğrudan asıl ceza olarak uygulanabilmektedir[480]. Örneğin, kasta benzer öldürme olarak ele alınan çocuk düşürme suçlarında "*gurre*" adı verilen diyet uygulama alanı bulmuştur[481]. Diyet cezasında, bir yandan failin cezalandırılması istenmekle birlikte, bir yandan da mağdurun mağduriyetinin giderilmesinin daha ön planda olduğu belirtilmelidir[482].

Diyetin İslam hukukunda zararı giderici niteliği, "*akile*" ve "*kasame*" kurumlarında da kendini göstermektedir[483]. Bu ayrımın temeli, failin belirli olup olmamasına dayanır. Buna göre, fail belli ise akile, değil ise kasame kurumları uygulama alanı bulur[484].

Diyetin failin akilesi tarafından ödenmesi usulü zaman içinde, aileden başlayarak divana, çarşıya, mahalleye, beldeye ve vilayete doğru genişlemiştir[485]. Ancak söz konusu kurumların bir yandan objektif ve toplu cezalandırma sistemi olarak kabul edilmesi ile toplumsal bir işlev gördüğü ifade edilse de açık bir şekilde "*suçta ve cezada şahsilik ilkesi*" ile bağdaşmadığı not düşülmelidir[486]. Diğer bir ifadeyle ise akile ve kasame kurumları, esasen İslam hukukunda da kabul edilen suçların ve cezaların şahsiliği ilkesinin iki istisnasını teşkil etmektedir[487]. Buna karşın, akile ve kasame kurumlarının "*bir sosyal dayanışma müessesesi*" olarak da kabul edildiği ve diyetin bu şekilde ödenmesinin "*bir sosyal kontrol mekanizması*" oluşturması bakımından suçları önleyici bir rol oynadığı da belirtilmiştir[488]. Kanaatimizce de akile ve kasame kurumlarının günümüzde aşağıda ele aldığımız mağduriyetin

---

479 DEL VECCHIO, s.395-396; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.48-49; AVCI, ***Özel,*** s.90-91; DEĞİRMENCİ, 2008, s.50; KAFES, s.97; KÖSE, s.150 vd.; YERLİKAYA, s.118.

480 KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.201; YERLİKAYA, s.126; ROTH, s.107.

481 AVCI, ***Genel,*** s.365 ve 395; AVCI, ***Özel,*** s.193-195; CİN/AKYILMAZ, s.270; ÖZEK, s.18; GÖKCEN, s.87.

482 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.82; TELLENBACH, s.447; DEĞİRMENCİ, 2008, s.50; YERLİKAYA, s.128.

483 ÖZEK, s.18-19; AKDEMİR, s.56 ve 61; AVCI, ***Çalıştay,*** s.48.

484 Konuya ilişkin ayrıntılı örnekler için bkz. AVCI, ***Çalıştay,*** s.46-52; AVCI, ***Özel,*** s.85-87; YERLİKAYA, s.128-130; DÖNMEZER/ERMAN, ***C.I,*** s.156-157; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.260.

485 AKDEMİR, s.57; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.64.

486 ÖZEK, s.18-19; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.84; DEĞİRMENCİ, 2008, s.50, dn.86.

487 CİN/AKYILMAZ, s.223 ve 245; GÖKCEN, s.85.

488 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.83; CİN/AKYILMAZ, s.245.

giderilmesi kurumu çerçevesinde ilgili sigorta ve fon sistemleri kapsamında kabul edilerek yaşatılması düşünülmelidir.

Diyetin İslam hukukunda "*hakkı ademiye*" yani kişilere karşı işlenen suçlar bakımından kabul edildiği, "*hakkullaha*" yani Allah'ın haklarına veya bir açıdan da devlete karşı işlenen suçlar bakımından kabul edilmediği ifade edilmelidir[489]. Diğer bir ifadeyle İslam hukukunda, cezanın diyet yoluyla zararın tazminine dönüştürülmesi, sadece kişilere karşı suçlar bakımından mümkün olup, Allah'ın haklarına karşı işlenen suçlar bakımından af veya uzlaşmanın uygulanması mümkün değildir[490]. Dolayısıyla kişilere karşı işlenen suçlar bakımından çok çeşitli uygulamalardan da anlaşılacağı şekilde, İslam hukukunu tek bir kanunlar bütünü yerine "*zaman, mekân ve bağlama göre değişen bir yasalar dizisi*" olarak değerlendirmek daha yerinde bir yaklaşım olacaktır[491].

Osmanlı Döneminde, İslam Ceza Hukuku kurallarının Tanzimat Dönemine kadar yüzyıllarca tam manasıyla uygulandığı hatırlatılmalıdır[492]. Bununla birlikte, örfi hukukun yazılı hale getirilmesini sağlayan kanunnameler aracılığıyla -*özellikle Fatih Kanunnamesi ile*- merkezi devletin cezalandırma yetkisini üzerine alması bakımından mağdura verilen diyetin devlete ödenen para cezası biçimine dönüştüğü ifade edilmelidir[493].

2. Tanzimat Sonrası

1839 tarihli Tanzimat Fermanı'nın çıkarılacağını beyan ettiği ceza kanunu, 1840 tarihli Kanunname-i Ceza'dır[494]. Bu kanun, günümüz anlamında bir sistematik ve niteliğe sahip olmasa da mağduriyetin giderilmesine yönelik hükümler içermektedir[495].

1840 tarihli Kanunname-i Ceza'nın eksikliklerini gidermek amacıyla yürürlüğe konulan 1851 tarihli Kanun-ı Cedit, -özellikle öldürme suçları bakımından- suçların

489 ÖZEK, s.19; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.201.
490 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.82; DEĞİRMENCİ, 2008, s.50.
491 ROTH, s.222.
492 ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.120; CİN/AKYILMAZ, s.8; KAFES, s.97; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.86.
493 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.87-88.
494 ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.121; CİN/AKYILMAZ, s.278 ve 542; DÖNMEZER/ERMAN, ***C.I,*** s.163; GÖKCEN, s.XIII ve 12.
495 GÖKCEN, s.19, 99, 101, 102; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.88-89; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.110.

kovuşturulmasında devletin etkinliğini artırırken, yaralama gibi bazı suçlar bakımından diyet kurumunun ağırlığını ve geçerliliğini muhafaza etmiştir[496]. Öte yandan, 1851 tarihli Kanun-ı Cedit, mağduriyetin giderilmesinin bir çeşidi ve bağımsız bir yaptırım tipi olarak çalışma ile ifayı kabul etmiştir[497].

1851 tarihli Kanun-ı Cedit, yedi sene yürürlükte kalmış ve yerini 1856 Islahat Fermanı'na dayanan 1858 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu'na bırakmıştır[498]. 1858 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu ise, 1810 Fransız Ceza Kanunu'nun bir tercümesi olmakla birlikte İslam Ceza Hukukunun suçtan zarar görene ve yakınlarına tanıdığı hakları saklı tutan hükümler içermektedir[499]. Söz konusu hükümler, bazı durumlarda doğrudan mağduriyetin giderilmesine yönelikken, bazı durumlarda "*cezai nakdi*" adı altındaki devlete ödenen para cezaları ile birlikte mağduriyetin giderilmesine yöneliktir[500]. Hatta Ceza Kanunname-i Hümayununun 214'üncü maddesinde, mağdurun özür diletme (tarziye) yöntemini kabul etmesi, duruma göre cezayı hafifletici veya cezayı tamamen ortadan kaldırıcı bir neden olarak düzenlenmiştir[501].

Türk Hukukunda Tanzimat Döneminden sonra ceza muhakemesini düzenleyen ilk kanun, 1808 tarihli Fransız Ceza Usul Kanunundan iktibas edilerek 1879 yılında yürürlüğe giren ve 4 Nisan 1929 tarih ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun uygulanmasına değin yürürlükte kalan Usul-ü Muhakemat-ı Cezaiye Kanun-u Muvakkatı'dır[502]. Kanun, tamamen Avrupa kaynaklı olan "*Nizamiye Mahkemeleri*"nin ceza dairelerinde uygulanmak üzere hazırlanmış ve şer'i hukuk prensiplerine yer vermemiştir[503]. Ayrıca Kanunda, şahsi hak davasına yer verilmiş, fakat şahsi davaya yer verilmemiştir[504].

---

496 DÖNMEZER/ERMAN, ***C.I,*** s.164; ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.124 ve 129; CİN/AKYILMAZ, s.278; GÖKCEN, s.12, 23, 106 ve 107; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.89; PAMUK, ***Mağdur,*** s.26.

497 GÖKCEN, s.115; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.90.

498 ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.130; DÖNMEZER/ERMAN, ***C.I,*** s.164; GÖKCEN, s.13 ve 26.

499 CİN/AKYILMAZ, s.279 ve 556; ÖNDER, ***Dersleri,*** s.42; GÖKCEN, s.XIII; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.90-92; PAMUK, ***Mağdur,*** s.26.

500 GÖKCEN, s.154; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.92; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.111.

501 AVCI, ***Özel,*** s.287; KAHVECİ, s.58.

502 KUNTER, ***Muhakeme,*** s.9; YURTCAN, ***Şahsi Dava,*** s.21; ÜNLÜTEPE, s.18; PAMUK, ***Mağdur,*** s.27; Süleyman Emre ÖZDEMİR, s.23-24.

503 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.51.

504 YURTCAN, ***Şahsi Dava,*** s.41; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.93; KAFES, s.98; KAŞKA, 2021, s.48 ve 53; Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.23; Erdi YETKİN, "Faydası ve

3. Cumhuriyet Dönemi

a. 2005 Öncesi

i) Genel Olarak

Elli yıl yürürlükte kalan 1879 tarihli Usul-ü Muhakemat-ı Cezaiye Kanun-u Muvakkatı, uygulandığı dönemdeki tecrübe de dikkate alınarak, yerini hemen hemen kelimesi kelimesine tercüme edilen mehaz 1877 tarihli Alman Ceza Muhakemesi Kanunu esas alınarak hazırlanan 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'na bırakmıştır[505].

Ceza ve ceza muhakemesi hukuku mevzuatımızda farklı dönem ve yıllarda çeşitli reform çalışmaları olmuş ve tespit edilen aksaklık veya sorunlara çözüm aranmıştır. Ancak "*bu çalışmalar öncelikle ve büyük ölçüde ceza yargılamasının hızlandırılmasına yönelik*" olup, "*çağdaş, demokratik, insan haklarına saygılı, güvenceli bir ceza yargılamasından söz etmek için, aranacak başka hususlar*" maalesef göz ardı edilmiştir[506]. Benzer şekilde, ifade etmek gerekir ise, "*getirilen tasarıların (a) mağdurla hiç ilgilenmediği ve (b) devletin yetkilerini genişletirken de batı demokrasilerinde halen uygulanmakta olan modern tedbirlerden yararlanılmadığı görülmektedir*"[507]. Hatta 765 sayılı TCK'da adeta sorumluluğu mağdurun üstüne yıkarcasına, mağdurun kendisini korumasını öngören hükümlerin bulunduğu ifade edilmelidir[508]. Böylesi düzenlemeler dolayısıyla "*Türk Ceza Adalet*

İlgası Tartışmalı Bir Kurum: Şahsi Hak Davası", ***Mağduriyetin Önlenmesine ve Giderilmesine Yönelik Viktimolojik ve Hukuki Yaklaşımlar,*** Ed. Selman Dursun ve Selen Çakırhan, Adalet Yayınevi, Ankara 2023, 79-126, s.87.

505 YURTCAN, ***Şahsi Dava,*** s.27; Ziya KOÇ, s.40; Feridun YENİSEY, "Dönmezer Tarafından Hazırlanan Ceza Muhakemesi Kanunu Tasarısı Hakkında", ***Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer 102 Yaşında – Tebliğler,*** Panel 10 Şubat 2020, Adalet Yayınevi, Ankara 2020, 25-31 (YENİSEY, 2020, s.), s.25.

506 Erdener YURTCAN, "Ceza Adaleti Reformu Çalışmaları", ***Prof. Dr. Nurullah KUNTER'e Armağan,*** Beta Yayıncılık, İstanbul 1998, 535-541, s.535.

507 YENİSEY, 1998, s.495.

508 Örneğin m.37'de failin mahkûm olmasının mağdurun zararını gidermesini engellemeyeceği; m.38'de suç fiiline maruz kalanların veya yakınlarının maddî bir zarara uğramasalar da manevî zarar karşılığı tazminat alabilecekleri; m.39'da mahkeme masraflarını mahkûmun çekeceği ve birden fazla failin bulunması halinde ödenecek tazminattan ve mahkeme masraflarından birbirlerine karşı kefil olarak sorumlu tutulacakları; m.99'da şikâyete bağlı suçlarda suçtan zarar görenin davadan vazgeçmesinin kamu davasını düşüreceği; m.110'da kamu davasının düşmesinin, malların geri istenilmesi ve uğranılan zararın tazmin edilmesi için açılan şahsî hak davasını etkilemeyeceği; m.111'de mağdurun şikâyetten veya davadan vazgeçmesi halinde şahsî haklarını saklı tuttuğunu belirtmesi gerektiği, aksi takdirde hukuk mahkemelerinde dava açamayacağı; m.120'de ceza hükümlerinin düşmesinin şahsî hakların ve malların geri alınmasını

Sistemi, suç mağdurunun haklarını güvence altına almayan ve mağdurun korunmasını tümüyle ihmal etmiş, sadece suç failini cezalandırmayı yeterli bulan bir yaptırım sistemi görünümünde" olduğu için eleştirilmiştir[509].

Tarihi olarak, gelişmiş ülkelerdeki bireysel hakların, kadınların, azınlıkların, işçi veya tüketicilerin haklarının gelişimi birlikte bir seyir izlemiş ve mağdur hakları da bu noktada yerini alabilmiştir. Ancak ülkemiz bakımından özelde mağdur, genelde ise insan hakları, ülkemizin demokratik deneyimleri dolayısıyla gelişmiş ülkelerden ayrışmış ve maalesef gecikmiştir[510].

Gecikmeli de olsa suç siyaseti, "*suç olmaktan çıkarma*" (*depenalizasyon-dekriminalizasyon*)[511] ve konumuzla doğrudan bağlantılı mağdurun korunması gibi kavramlar, özellikle Dönmezer'in düzenlediği ve yeni dönemlerin başlangıcı olarak nitelenen "*Türk Ceza Hukuku Sorunları I ve II*" ve "*Türk Ceza Kanunu'nun 50 Yılı ve Geleceği*" başlıklı panel ve sempozyumlarda ortaya çıkmıştır[512]. Gerçekten, adalet düşüncesinin özellikle mağdur bakış açısından gerçekleştirilebilmesi ve yerleşmesinin ceza hukuku kurumlarının daha da sertleştirilmesi fikrinin aksine, mağduriyetin giderilmesine yarayacak mümkün olan en geniş imkanlar nispetinde cezalandırmanın daraltılması veya tasfiye edilmesi fikrine yönelinmesi yerinde olacaktır[513]. Benzer bir düşünceyle mağdur bilimi (viktimoloji) dogmatiğinden hareketle "*mağdurun korunmaya liyakati*" ilkesinin -tamamen bağımsız nitelikte olmasa da- tipikliği sınırlandırıcı bir etkiye sahip olduğu düşünülmektedir. Söz konusu etki, mağdurun bizatihi alacağı mümkün ve beklenebilir önlemlerle korunmaya layık ve muhtaç olmadığı davranışlar tipiklik kapsamından çıkartılmak suretiyle sağlanabilir[514]. Bu noktada Batı demokrasilerinde halen uygulanmakta olan çağdaş tedbirlerden biri olarak onarıcı adalet anlayışı doğrultusunda, "*cezaların*

---

ve tazminat hakkını etkilemeyeceği gibi mağdurun kendisini korumasını öngören hükümler yer almaktadır. AKDEMİR, s.100-101.

509 HACIOĞLU, s.191.

510 BAHAR, s.3.

511 DÖNMEZER, ***Kriminoloji,*** s.39; DÖNMEZER/ERMAN, ***C.I,*** s.42-43; Alan WERTHEIMER, "Victimless Crimes", ***Ethics, The University of Chicago Press Journals,*** Y.1977, C.87, S.4, 302-318, s.304-305; CENTEL/ZAFER/ÇAKMUT, s.229; AGTAŞ, s.101; ÜREKLİ, s.29.

512 Köksal BAYRAKTAR, "Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer'in Türk Ceza Hukuku'na Katkıları", ***Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer 102 Yaşında – Tebliğler,*** Panel 10 Şubat 2020, Adalet Yayınevi, Ankara 2020, 17-23, s.20.

513 DEL VECCHIO, s.421-422; DOLU/BÜKER/ULUDAĞ, s.77; DOLU/BÜKER, s.2.

514 FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.4-5 ve 122-123; WEIGEND, 1984, s.761 ve 782; HILLENKAMP, ***ZStW,*** s.597-598; Salih ÖZKAN, ***Ceza Hukukunda Önemsizlik,*** On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2018, s.142.

caydırıcılığının sınırlılığının algılanması ile devletin fonksiyonu azaltılmakta; bireye ve topluma verilen roller artırılmaktadır"[515].

Bilindiği üzere, çağdaş bir ceza adaleti sisteminden de tüm taraflar için kabul edilebilir, adil, hızlı ve etkili bir adalet beklenmektedir[516]. Şüphesiz bu da insan, hukuk kuralları ve altyapı olmak üzere üç temel unsuru bir arada işletmeye uygun bir adli kültür ortamında mümkün olabilecektir[517]. Dolayısıyla bu doğrultuda, uygulamada uygulayıcıların tatbik ettikleri adli kültürün yanlışlığı noktasında bir kabul ya da inanç tesis edilerek[518], doğru bir reçete yazılıp uygulanabilmesi bakımından, kağıt üstünde kalan kurallara yeniden odaklanılması büyük önem taşımaktadır.

Ülkemizde de mağdurun bilimsel çalışmalara ve mevzuattaki konumunun iyileştirilmesi yönündeki gayretlere konu edilmesine özellikle 1980'li yıllarda yoğunlaşılmıştır[519]. Buna karşın örnek vermek gerekirse, 1992 yılındaki 3842 sayılı Kanunla sanığa yönelik hakların artırıldığı, özellikle müdafii bulunmayan sanığa talebi halinde barodan bir müdafiin görevlendirileceğinin kabul edilmesine karşın, benzer bir korumanın suçun mağduruna yönelik getirilmemesi eleştirilmiştir[520]. Gerçekten, 1990'lı yıllarda ceza muhakemesi hukuku kapsamında faile yönelik haklar iyileştirilirken, mağdur hakları ele alınmamış, geri planda bırakılmıştır[521].

2005 öncesi dönemde devletin suç mağdurunun veya mağdurun ölümü halinde yakınlarının uğradığı zararlar nedeniyle bir sorumluluğu bulunmamaktaydı. Mağdur veya suçtan zarar görenler, ya uğradıkları zararı failden tazmin etmek amacıyla hukuk mahkemelerinde ya da şahsi dava, şahsi hak davası veya müdahil olarak katıldıkları kamu davaları yoluyla ceza mahkemelerinde haklarını

---

515 SOYGÜT ARSLAN, s.309-310.

516 YÜCEL, 2013, s.33.

517 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.331-332; YENİSEY, 2020, s.26.

518 YENİSEY, 2020, s.27.

519 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.17-18; SOKULLU-AKINCI, "Mağdurun Korunması", s.693.

520 Nur CENTEL, "Cinsel Suç Mağduru Kadının Korunması", ***Prof. Dr. Kenan Tunçomağ'a Armağan,*** İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Eğitim Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı, İstanbul 1997, 59-70 (CENTEL, 1997, s.), s.65-66; SOYASLAN, ***Muhakeme,*** s.55; KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.141; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.53; TAMER/YILMAZ, s.4.

521 Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.1; SEÇKİN, ***Mağdur Hakları,*** s.148.

arayabilmekteydi[522]. Ceza mahkemelerinde, "*bireysel iddianın toplumsal iddianın yerine geçmesi durumu "şahsi dava", bireysel iddianın toplumsal iddia yanında yer alması ise "müdahale yolu ile dava" olarak ifade edilmiştir*"[523].

Esasen şahsi dava ile şahsi hak davasını da birbirinden ayırt etmek gerekmektedir. Zira "*mağdur şahsî dava ile suç failinin cezalandırılmasını, şahsî hak davası ile ise, uğradığı zararların tazminini istemektedir*". Diğer bir ifadeyle şahsi dava mağdurun savcı yerine geçip yürüttüğü bir ceza davası iken, şahsi hak davası hukuk mahkemesinde açılabileceği gibi, ceza mahkemesinde de açılabilen bir özel hukuk davasıdır[524]. Ancak öğretide, özellikle şahsi hak davasına ilişkin uygulamanın "*Suçlunun cezalandırılmasına hükmeden hâkimin mağdurun zararları için "hukuk mahkemesine müracaatında muhtariyetine" şeklindeki an'anevi formülü kullanması, mağdur üzerinde Devletin kendisi ile alâkalanmadığı duygusunu uyandırmaktadır.*" ifadeleriyle eleştirildiği vurgulanmalıdır[525].

Bilindiği üzere, her haksız fiilin suç olmamasına karşılık, her suçun bir haksız fiil teşkil etmesi dolayısıyla suçtan zarar gören ve mağdur, doğal olarak Borçlar Kanununun haksız fiile ilişkin hükümleri uyarınca tazminat talep etme imkanına sahiptir[526]. Bu imkân, hukuk mahkemelerinde kullanılabileceği gibi, buna karşın suç mağdurunun herhangi bir haksız fiilden zarar görene göre daha geniş bir seçeneğe

---

522 KUNTER, ***Muhakeme,*** s.220 ve 229; CENTEL, 1997, s.66; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.226-227; AÇIKGÖZOĞLU, s.28; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.50-52; Mustafa ÖZEN, "Kamu Davası Açma Konusunda Benimsenen İlkeler, Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi ve İddianamenin İadesi", ***Ankara Barosu Dergisi,*** Y.2009, S.3, 17-28 (ÖZEN, 2009, s.), s.19; PAMUK, ***Mağdur,*** s.252-254; TURANLI, s.98.

523 KAZAKER, s.42; KUNTER, ***Muhakeme,*** s.192; PAMUK, ***Mağdur,*** s.28; "*Yürürlükten kalkan 1412 sayılı CMUK 344. maddesine göre kanunda gösterilen durumlarda, takibi şikayete bağlı suçlarda, suçtan zarar gören kişinin "**Cumhuriyet Müddeiumumisinin iştirakini tahrike hacet olmaksızın**" açtığı davaya **şahsi dava;** CMUK 358. maddesine göre, şahsi davacı ya da müdahilin yargılanmakta olan uyuşmazlıkla bağlantılı olması nedeniyle, medeni hukuka ilişkin uyuşmazlığın da karara bağlanmasını istemesine **şahsi hak davası** denilmekteydi.*" KAFES, s.128.

524 YURTCAN, ***Şahsi Dava,*** s.142-143; AKDEMİR, s.74-75; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.276; TURHAN, ***Muhakeme,*** s.96; DEĞİRMENCİ, 2008, s.76; KAHVECİ, s.63-64; YETKİN, s.81.

525 EREM, ***Adalet,*** 1966, s.277; benzer şekilde bir eleştiri ve Fransız hukukundan bir çözüm önerisi için bkz. TEZCAN, s.78.

526 ÖZEK, s.56; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.59; HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, ***Genel,*** s.156; HAKERİ, ***Genel,*** s.55-56; Bernd HEINRICH, ***Strafrecht Allgemeiner Teil,*** 5. Auflage, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart 2016 (HEINRICH, ***AT,*** s.), s.21, kn.52a ve s.119, kn.308; Bernd HEINRICH, ***Ceza Hukuku Genel Kısım – I,*** Çev. Hakan Hakeri, Yener Ünver, Veli Özer Özbek, Özlem Yenerer Çakmut, Barış Erman, Koray Doğan, Ramazan Barış Atladı, Pınar Bacaksız, İlker Tepe, Adalet Yayınevi, Ankara 2014 (HEINRICH, ***Genel Kısım – I,*** s.), s.32, kn.52a ve s.198, kn.308; Çetin ARSLAN, s.2354; KARA BİLGİÇ, s.8.

sahip olması gerektiği yaklaşımıyla şahsi hak davası aracılığıyla ceza mahkemelerinde de kullanılabilmekteydi[527]. Şahsi hak davasıyla mağdurun hızlı bir biçimde mağduriyetinin giderilmesine yönelik menfaatinin ceza mahkemelerinde dikkate alındığı ifade edilebilir[528]. Ancak şahsi hak davasının CMUK döneminde de geri planda kalmış bir konu olduğu ve bu nedenle konuyu esasen ceza muhakemesi kaynaklarının sınırlı şekilde ele aldığı hatırlatılmalıdır[529].

2005 yılındaki hukuk reformunun ceza muhakemesi ayağında, şu gelişmeler meydana gelmiştir[530]:

i) Şahsi dava kaldırılmıştır. Böylelikle artık mağdur, kamu davası açamamakta veya kamu davasını yürütmek zorunda kalmamaktadır. Diğer bir ifadeyle ise, artık Cumhuriyet savcısı, bütün suçları kamu adına takip etmektedir[531].

ii) Şahsi hak davası kaldırılmıştır[532]. Böylelikle mağdur, suçtan dolayı uğradığı zararı giderme yolunda hakkını ceza yargılaması kanalıyla değil, bütünüyle hukuk yargısı kanalıyla arayabilmektedir[533].

iii) Son olarak da CMK m.233 vd. hükümlerinde mağdura önemli haklar tanınmıştır. Ancak bu noktada öğretide, bir yandan mağdurun ceza muhakemesindeki etkinliğinin artırılmasına yönelik hükümler getirirken, diğer taraftan mağduriyetin giderilmesine yönelik imkanları daraltmanın tutarlı olmadığı da belirtilmektedir[534].

ii) Şahsi Hak Davası Çerçevesindeki Değerlendirmeler

Öncelikle 5271 sayılı CMK bakımından bir yandan mağdurun ceza muhakemesinde etkinliğini artıran hükümlere yer verilirken, diğer yandan mağduriyetin giderilmesine ilişkin olanakların daraltılmasının tutarlı olmadığı ifade edilmelidir. Gerçekten de karşılaştırmalı hukuktaki genel uygulama ve üyesi olduğumuz Avrupa Konseyi'nin Tavsiye Kararları veya diğer bir ifadeyle "*mağdurun korunmasına yönelik çağdaş*

527 KAFES, s.103; KAŞKA, 2021, s.51-52.
528 YETKİN, s.83.
529 YETKİN, s.80, dn.2.
530 YENİSEY, 2020, s.29-31; TURHAN, ***Muhakeme,*** s.95-96; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Muhakeme,*** s.213; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.414.
531 ÖZEN, 2009, s.19.
532 "Türk Ceza Hukuku Reformu Sonrası Şahsi Hak Davası" başlığı altında sürece ilişkin sistematik bir inceleme için bkz. YETKİN, s.114-121.
533 CENTEL, 2013, s.11; benzer şekilde bkz. PAMUK, 2013, s.353-354; ayrıca eski kanun dönemindeki durumun eleştirisi ve çözüm önerileri için bkz. HACIOĞLU, s.198-201.
534 CENTEL/ZAFER, s.1002; PAMUK, 2013, s.363; PAMUK, ***Mağdur,*** s.255; YETKİN, s.122.

gelişmeler" dikkate alındığında, 5271 sayılı CMK'da şahsi hak taleplerine yer verilmemesi, mağdur hakları bakımından isabetli bir durum arz etmemektedir[535]. Kaldı ki, "*CMK 237. maddesi gerekçesinde kalan "**Kamu davasına katılanlar … kişisel hak isteminde bulunabileceklerdir**" ibaresinden de anlaşıldığı gibi tasarıdaki düzenleme kanunda kabul edilmemiştir*"[536]. Ayrıca konuya ilişkin mehaz niteliğindeki Almanya ve Fransa gibi ülkelerdeki düzenlemelerin varlığını koruduğu da not düşülmelidir[537]. Kanaatimizce de şahsi hak davasının kabulünün tek bir olaydan hareketle birden fazla mahkemede yargılama yapılmasının önüne geçilerek, aynı veya benzer işlemlerin tekrarlanmasının önüne geçilmesi ve hakeza hukuk ve ceza mahkemeleri arasında yaşanması muhtemel ihtilafların da önlenmesi gibi pek çok faydasının olduğu da bir gerçektir[538].

iii) Şahsi Dava Çerçevesindeki Değerlendirmeler

Şahsi hak davasına benzer şekilde, şahsi davanın yasalarda yer alması gereken, faydalı bir yol olduğu gerekçesiyle kurumun kaldırılmasının çağdaş yaklaşımlara uygun olmadığı ifade edilmektedir[539].

Türüne göre hem sulh hem asliye ceza mahkemelerinde açılabilen şahsi dava, mağdurun hak arama yollarından biriydi. Bu noktada, şahsi davanın esasen ceza mahkemelerinin görev kapsamını genişlettiği ve iş yükünü artırdığı doğru olmakla birlikte, soruşturulan kişiyi koruyan kanuni düzenlemeler olduğu sürece, şahsi davanın gereksiz soruşturmaların açılmasına neden olacağı ve böylelikle sanığın haklarının ihlal edileceği görüşünün savunulamayacağı ifade edilmelidir[540]. Kaldı ki ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar bakımından ise, şahsi dava açılması ve yürütülmesi kabul edilmemişti[541].

---

535 Çetin ARSLAN, s.2344; YAVUZ, 2015, s.99, dn.40.
536 KAFES, s.128-129.
537 YURTCAN, ***Şahsi Dava,*** s.27-28 ve 153; Esra ALAN AKCAN, "Mağdurun Zararının Giderilmesi", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 275-288 (ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.), s.287; YETKİN, s.81.
538 YETKİN, s.83-84.
539 YURTCAN, ***Şahsi Dava,*** s.153; PAMUK, ***Mağdur,*** s.269; **aksi yönde bkz.** KAŞKA, 2021, s.46.
540 PAMUK, ***Mağdur,*** s.9.
541 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.45-46; PAMUK, ***Mağdur,*** s.28-33.

Ceza davalarında iddia makamını Cumhuriyet savcıları oluşturmakla birlikte, şahsi davada iddia makamında, kendi hakkının takipçisi olarak bizzat mağdur veya suçtan zarar gören bulunmaktaydı[542].

Şahsi davanın sona ermesi, beraat (CMUK m.253/2), mahkûmiyet (CMUK m.253/2), red (CMUK m.253/3) ve düşme (CMUK m.253/5) kararları gibi genel nedenlerle olabildiği gibi, şahsi davaya özgü duruşma açılmadan red (CMUK m.352), açılmış şahsi davanın suçtan zarar gören tarafından geri alınması, savcının şahsi davaya katılarak bunu kamu davasına dönüştürmesi, duruşma esnasında davanın konusunu oluşturan fiilin şahsi dava yoluyla kovuşturulan fiillerden olmadığının anlaşılması üzerine muhakemenin durması (CMUK m.359) gibi nedenlerle de olabilmekteydi[543].

iv) Şahsi Hak Davası ile Şahsi Davaya İlişkin Genel Değerlendirmemiz

Görüldüğü üzere mağdur, şahsi dava ile failin cezalandırılmasını istemenin yanında suçtan dolayı görmüş olduğu zararın tazminini de isteyebiliyordu. Yani diğer bir ifadeyle niteliği bakımından şahsi hak davası, şahsi dava ile birlikte ileri sürülebiliyordu[544]. Fakat uygulamanın bu noktada tazminat yargılamasını hukuk mahkemelerine bırakması, çoğu zaman hukuk bilgisinden yoksun, ekonomik durumu elverişsiz ve kısıtlı zamana sahip mağdurların yeniden mağdur olmalarına sebep olmaktaydı[545]. Bu açıdan, kanaatimizce "*CMK da, uygulamada çok kullanılmasa da, şahsi hak davasını kanundan çıkarmak yerine, bu hakkın etkin bir biçimde kullanımını kolaylaştıracak hükümlere yer vermek suretiyle muhafaza etmeliydi*"[546]. Diğer bir ifadeyle "*mağdurun tazminat hakkını daha etkili ve yeterli şekilde elde etmesine yönelik düzenlemeler yapılması gerekirken, 5271 sayılı Kanun ile şahsi hak davasının tamamen kaldırılması yerinde olmamıştır*"[547]. Dolayısıyla bizce de CMK'nın şahsi davaya ve şahsi hak davasına içeriğinde yer vermemesi, mağdur hakları bakımından bir geriye gidiş niteliğindedir[548]. Nitekim "*şahsi hak davasının mağduriyetin giderilmesi düşüncesi ile olan ilgisi, kuruma yönelik uygulama*

---

542 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.44; Konuya ilişkin özet mahiyetindeki oldukça açıklayıcı nitelikteki satırlar için bkz. URUŞAK, s.67-69; ayrıca daha ayrıntılı bilgi, inceleme ve değerlendirmeler için bkz. YURTCAN, ***Şahsi Dava,*** s.1-4 ve 29-39.

543 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.49.

544 YETKİN, s.100.

545 URUŞAK, s.51; AÇIKGÖZOĞLU, s.86; KAFES, s.94.

546 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.195.

547 PAMUK, ***Mağdur,*** s.255.

548 KAHVECİ, s.59 ve 61.

sorunlarının çözümünde ve dahası kurumun gerekliliği bahsinde yardımcı olacak bir noktadır"[549].

Esasen belirtmek gerekir ki, bir kurumun uygulanmasındaki başarısızlık, o kurumun bütünüyle kaldırılması için yeterli bir gerekçe oluşturmamalıdır. Bu doğrultuda, mağdura ve mağduriyetin giderilmesine yönelik amacı ve işlevi dikkate alınarak, gerek şahsi davanın gerekse de şahsi hak davasının 1412 sayılı CMUK döneminde tespit edilen eksiklikleri giderilerek yeniden düzenlenmesi düşünülmelidir[550]. Nitekim kanaatimizce de söz konusu kurumların "*Bu çerçevede bu yoldan istifade etmek isteyen kişiler için alternatif bir kurum olarak mevzuatta bulunmasında*" bir beis bulunmamaktadır[551].

b. 2005 Sonrası

i) Genel Olarak

Bilindiği üzere, Türk Ceza Adaleti Sistemi'nde uzun yıllara yayılan ve devlet yerine bireye üstünlük tanınan reform çalışmaları süreci olmuştur. 2005 yılında temel nitelikteki kanunlar, insan ve özellikle konumuzla bağlantılı olarak ***mağdur odaklı yaklaşımlar*** dikkate alınmak suretiyle yenilenmiştir[552]. Ceza mevzuatının yenilenmesinde, mağdurun suçtan kaynaklanan zararlarının telafisine veya mağduriyetin giderilmesine yönelik eski hükümlerin yeniden ele alındığı ve birçok yeni düzenlemenin ihdas edildiği belirtilmelidir[553]. Gerek fail gerekse mağdur taraflar bakımından devletin, en geniş anlamıyla özgürlüğe ve hukukun üstünlüğüne dayanan "*test şeridi*" ya da "*turnusol kağıdı*" niteliğinde metinler oluşturmaya çalıştığı söylenebilir[554]. Diğer bir ifadeyle söz konusu yenilenmeyle ceza adaleti mekanizmamızda mağdurun öneminin artmaya başladığı, şüpheli ve sanık hakları

549 YETKİN, s.84.

550 ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.287; Çetin ARSLAN, s.2356; KAZAKER, s.43-45; YAVUZ, 2015, s.99; Kamu davasının ertelenmesi kararı verilen haller bakımından suçtan zarar görene şahsi dava açma imkânı tanınması yönünde bkz. MERAKLI, ***Takdir Yetkisi,*** s.163-164.

551 YETKİN, s.123.

552 DÖNMEZER, 1977, s.182; SAUTNER, s.20; BAYRAKTAR, s.20-21.

553 YAVUZ, 2015, s.102.

554 Walter GROPP / Bahri ÖZTÜRK, "Bitte, nehmen Sie Platz! Eine Besprechung von Arslan, Die türkische Strafprozessordnung, 2017 – zugleich ein Nachruf auf das Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg im Breisgau (1966-2019)", ***ZIS,*** 12/2020, 524-531, s.524.

kadar mağdur haklarının da gözetildiği bir yapı oluşturulmaya çalışılmaktadır[555]. Bu doğrultuda, TCK ve CMK'da mağdura ilişkin çok önemli düzenlemelere yer verilmek suretiyle iddia ve savunma arasında silahların eşitliği ilkesi geçerli kılınmıştır ve "*bu sayede mağdur da aynı şekilde sanığın sahip olduğu haklar gibi muhakemede daha etkili olabileceği ve muhakeme sürecini yönlendirebileceği bir konuma erişmiş olmaktadır*"[556].

Söz konusu gelişmeler, mağdura olan bakış açısının değiştiğini ve hatta **mağdurun yeniden keşfedildiğini** gösterir[557]. Böylelikle mağdurun eskiye nazaran daha güçlü bir konuma geldiği ve özellikle hakları bakımından muhakemeye etkin katılımının sağlanmasına yönelik olumlu yönde bir ilerlemenin olduğu ifade edilmektedir[558]. Hatta mağdur haklarının çok detaylı bir şekilde modern kanunlara örnek teşkil edecek şekilde düzenlemeler getirdiği belirtilmektedir[559]. Bununla birlikte süreç içerisinde ceza hukuku mevzuatımıza yöneltilen eleştiriler doğrultusunda, suçtan doğan mağduriyetin giderilmesine katkı sunmak üzere, önödeme, uzlaşma, hapis cezasının ertelenmesi, hapis cezasına seçenek yaptırımlar ve nihayet çeşitli suç tipleri için öngörülmüş olan etkin pişmanlık gibi esaslı kurumların düzenlendiği hatırlatılmalıdır[560]. Aşağıda da ilgili başlıklar altında ele alınan söz konusu

---

555 ÖZBEK, ***CMK İzmir Şerhi,*** s.63; Cumhur ŞAHİN, ***Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara 2005 (ŞAHİN, ***CMK Gazi Şerhi,*** s.), s.63; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.ix.

556 TURANLI, s.133.

557 SEELMANN, 1990, s.159; WEIGEND, 1984, s.768; SCHÖCH, 2006, s.117; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.34-45; Peter-Alexis ALBRECHT, "Die Funktionalisierung des Opfers im Kriminaljustizsystem", s.43; Peter-Alexis ALBRECHT, 1999, s.96; WEIGEND, 1987, s.1170; ÖZBEK, ***CMK İzmir Şerhi,*** s.893 ve 996; KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.149; DEĞİRMENCİ, "Ceza ve Ceza Muhakemesinde Mağdurun Hakları", s.35; HERRMANN, s.236; HILLENKAMP, ***ZStW,*** s.597; KATOĞLU, 2012, s.659; KANZ, s.234; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.67; ÇINAR, 2019, s.2824; Veli Özer ÖZBEK, "Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi", Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı İlgili Tebliğler, (1-2 Ekim 2015) Adana, ***Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları,*** Ankara 2016, 56-64 (ÖZBEK, 2016, s.), s.60; Enes YILMAZ, 2022, s.455.

558 DONAY, s.6; ÖZBEK, ***CMK İzmir Şerhi,*** s.64; ŞAHİN, ***CMK Gazi Şerhi,*** s.63; TEZCAN, s.74 ve 78; KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1016; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.71; BOYACI, s.157.

559 YENİSEY, 2020, s.31.

560 DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.734; YENİSEY/NUHOĞLU, s.91; ÖZBEK, 2016, s.57; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Muhakeme,*** s.855-857; KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.141; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.162; Esra ALAN AKCAN, "Ceza Hukukunda Mağdurun Korunmasına Yönelik Düzenlemeler", ***Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan, DEÜHFD,*** Y.2014, C.16, Özel Sayı, 3949-3997 (ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.), s.3950-3951; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.219; SEVDİREN, s.119-120; Yusuf Solmaz BALO, ***Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016, s.99-100; Mümin GÜNGÖR, s.211-212; Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.191-192; Mehmet Beyhan SEÇKİN, "Ceza Muhakemesinde Mağdur ve Şikâyetçinin Hakları", ***Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi,*** Y.2020, C.8, S.15, 621-664 (SEÇKİN, 2020, s.), s.622; Konuya aşağıda "Mağduriyetin

düzenlemelerle "*mağdurun ihtiyaçlarının karşılanmasının, suçtan doğan mağduriyetin giderilmesinin ve ikincil mağduriyete uğramalarının önlenmesinin amaçlandığı*" da ifade edilmelidir[561].

Mağdura ve mağdur haklarının korunmasına yönelik getirilen düzenlemelerdeki gelişim süreci olumlu olmakla birlikte, söz konusu düzenlemelerin eksik olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Çünkü mağdurların zararlarının fail tarafından doğrudan karşılanmaması durumlarında, devletin doğrudan yükümlülük üstlenmesi ve mağduriyeti gidermesi yönünde henüz mevzuatımızda bir düzenlemeye yer verilmiş değildir[562]. Söz konusu olumlu addedilen düzenlemelerle mağdurun ceza muhakemesindeki haklarının fail ile karşılaştırıldığında ancak dengelendiği söylenmelidir[563]. Ancak mağdurun zararının giderilmesine yönelik söz konusu düzenlemelerin failin lehine bir yaklaşımla kurgulandığı, onarıcı adalet düşüncesinin mağduru ve bozulan toplumsal düzeni onarma amacını karşılamadığı ifade edilmektedir[564]. Dolayısıyla söz konusu -*özellikle mağduriyetin giderilmesi ve fail-mağdur-uzlaşması gibi*- düzenlemelerin fail odaklı olduğu, mağdur odaklı olmadığı ve mağdur için muhakeme güvencelerinin kaybı niteliğindeki müesseseler olarak değerlendirildiği bir eleştiri noktasıdır[565]. Çünkü uzlaştırma süreci, taraflar anlaşamadığında, devlet için mağduriyetin ortadan kaldırılmasının aksine failin cezalandırılması için önemli değişiklikler sunmaktadır[566]. Yine de şüpheli veya sanık hakları ile mağdur haklarının dengeli ve adil bir şekilde düzenlendiği ihtimalinde, söz konusu kurumların birbirini kısıtlaması bir yana, aksine karşılıklı gelişimlerine zemin hazırladığı belirtilmelidir[567].

Ayrıca belirtmek gerekir ki, bu süreçte dahi Türkiye'de yargılamadan sonraki infaz aşamasına yönelik mağdur için herhangi bir yasal hakkın öngörülmemesi halen

---

Giderilmesi" başlığı altında ayrıntılı biçimde yer verilecektir; ancak korunan hukuki değerin taşıyıcısı olarak mağdurun maddi hukuktaki konumunun bir Truva Atı olabileceğine ve fiili olarak suç olmaktan çıkarmaya açık olmakla birlikte bunların kesin olarak oldukça az birkaç suç ile spesifize edilmesi gerektiğine ilişkin yaklaşım için bkz. SCHÜNEMANN, 2000, s.12-13; SCHÜNEMANN, 1999, s.48; Enes YILMAZ, 2022, s.471, dn.167.

561 ÖZBEK, 2016, s.60; AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.22 ve 41; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.71; KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1016; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.219; KURU, s.95; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.676; Enes YILMAZ, 2022, s.455.

562 AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.24; ERZURUMLUOĞLU, 2013, s.94.

563 BOYACI, s.159; ALTAY, s.289.

564 YAVUZ, 2015, s.102.

565 SCHWANDER, s.55.

566 KIRCHENGAST, s.124.

567 KAHVECİ, s.4.

önemli bir eksikliktir[568]. Buradan hareketle yalnızca infaz aşamasını değil, infazdan sonraki safhayı da kapsayıcı nitelikte düzenlemeler düşünülmelidir[569]. Çünkü mağdur sadece ceza yargılaması aşamasında değil, sonrasında da esasen güvende olmayı talep etmektedir. Bu talebin sonucu ve gereği olarak mağdur, failin yargılama sırasındaki tutukluluğunun kaldırılması, yargılama sonrasında ise koşullu salıverilmesi veya aftan yararlanması ve hatta herhangi bir aşamada firar etmesi gibi durumlarda bilgilendirilmelidir[570].

ii) Bütüncül Bir Kanun İhtiyacı

2005 yılından bu yana mağdurlara ve haklarına yönelik pek çok kanunda çeşitli düzenlemelerle karşılaşılsa da mevzuatımızda hala bazı eksikliklerin bulunduğu ve dünyadaki ve ülkemizdeki gelişmelerle birlikte konuyu bütüncül bir şekilde ele alan, hukukumuzdaki boşluğu dolduracak nitelikte özel bir kanuna ihtiyaç duyulduğu ayrıca belirtilmelidir[571]. Çünkü iç hukukumuzda mağdura, mağdur haklarına ve mağduriyetin giderilmesine yönelik mevcut düzenlemeler, dağınık ve birbirinden bağımsız şekildedir[572]. Nitekim böylesi bir ihtiyacı karşılayacak kanunun, Anayasamızın "*sosyal devlet ilkesi*"ni kabul eden 2., "*yaşama hakkı*" ile beraber "*maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı*"nı güvence altına alan 17., Anayasa ile "*tanınan hak ve özgürlüklerin ihlali halinde yetkili makamlara başvurma hakkı*"nı güvenceye alan 40. ve "*sosyal güvenlik hakkı*"nı düzenleyen 60. maddelerinin bir gereği olduğunda da şüphe yoktur[573]. Ancak bununla birlikte, belirtilmelidir ki, 1982 Anayasasında faili doğrudan ilgilendiren pek çok hüküm bulunmasına rağmen, çelişkili olarak doğrudan mağduru konu alan hiçbir açık

568 Mağdurların genel olarak fail hakkında ceza normlarının infazına katılmasına izin verilmediği hatırlatılmalıdır. DUBBER, 1999, s.28; DUBBER, 2000, s.36; YÜCEL, 1967, s.860; AERTSEN, s.95.

569 SCHÖCH, 2016, s.278; KILCHLING, ***Opferinteressen,*** s.530; Asuman AYTEKİN İNCEOĞLU, "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Mevcut ve Olası Sorunları ile Uzlaşma Kurumu", ***3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi – Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının ve Suçun Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu, 1-3 Haziran 2008 İstanbul,*** Ed. Bahri Öztürk, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009, 649-660 (AYTEKİN İNCEOĞLU, 2009, s.), s.650; AERTSEN, s.105; KAŞKA, 2021, s.70.

570 AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.17; CARTWRIGHT, s.191; DEĞİRMENCİ, 2008, s.51.

571 KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1018; Enes YILMAZ, 2022, s.449.

572 KURU, s.92; Muhittin ÖZDEMİR, s.128.

573 GÜLTEKİN, s.146; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.220-221; KURU, s.98-99; Mağdur Hakları Kanunu Tasarısı, s.17; Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı Raporu, ***Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları,*** Ankara 2016, 158-186, s.169.

düzenleme bulunmamaktadır[574]. Bu doğrultudaki bir kanunun sahip olması veya taşıması gereken özellikleri, "*hem mağdurlara yönelik çeşitli yardım biçimleri açısından önem taşıyan diğer sosyal alanlar ile köprü kurmalı hem farklı kurumsal bağlamlarda resmi hakların bir kataloğunu içermeli hem de ceza adalet sistemi kapsamında olsun veya olmasın mağdurlara sunulan çeşitli hizmet ve destek türlerine ilişkin yasal düzenlemeyi sunmalıdır*" şeklinde arz edebiliriz[575]. Bu çerçevede çıkarılacak "*Mağdur Koruma Kanunu*", suç mağdurları için temel stratejik plan ve ilkeleri belirler nitelikte olmalıdır[576]. Ancak bununla birlikte, özellikle uygulama nezdinde konuya işlerlik kazandırmak gerektiği ifade edilmelidir[577]. Çünkü birçok kişi ve kurumun katılımını gerektiren mağdur odaklı ceza adaleti yaklaşımının tam manasıyla kendini gösterebilmesi, salt soyut hukuki düzenlemelerle mümkün olmayacaktır. Yani, olması gereken hukuk bakımından teorinin pratikte karşılığını bulması elzemdir.

Öte yandan, suç mağduriyeti araştırmaları, çeşitli ülkelerde kabul edilen düzenlemeler ile bu düzenlemelerin uygulanmaları arasında kayda değer farkların bulunduğunu ortaya koymaktadır[578]. Yargı mekanizmasına dahil olan tüm kişiler, adli işlemlerde ortamın, çevrenin, etkileşimin, insaniyetin ve tabi ki adaletin, mekanizmaya dahil olan kişilerin mesleki yeterliliği ve çıkan sonuçlar kadar önemli olduğunu her gün göz önünde bulundurmak zorundadır[579]. Nitekim gerek suç öncesi gerekse de suç sonrası süreci ve çalışmaları başarılı bir şekilde yürütecek tüm kademelerde uzmanlaşmış kadrolara ihtiyaç bulunmaktadır[580]. Söz konusu ihtiyacı da kuramsal düzlemde sağlam temellere ancak ***bütüncül bir kanun*** oturtabilir.

Bilindiği üzere, mağdur odaklı ceza hukuku yaklaşımının ve mağdura yönelimin güçlü tutulmasının bir yansıma alanı da onarıcı adalet anlayışı çerçevesindeki çeşitli programlarının işleyişinde kendini göstermektedir[581]. İşte onarıcı adalet programları, çok kurumlu ortaklıklar halinde, mağdur destek hizmetleri, denetimli serbestlik hizmetleri, polis, savcılık, barolar, sağlık hizmetleri ve okullar gibi birçok tarafın

574 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.94-95.
575 AERTSEN, s.105.
576 YÜCEL, ***Adalet Psikolojisi,*** s.89; YÜCEL, 2009, s.300.
577 BRIENEN/HOEGEN, s.3; SAUTNER, s.20; Ramazan ERDOĞAN, s.65 ve 70; İNCEOĞLU, s.76; Enes YILMAZ, 2022, s.451.
578 AKDEMİR, s.18; AERTSEN, s.79 ve 90-91.
579 SCHWANDER, s.76.
580 URUŞAK, s.38.
581 ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3955; BAYTAZ, s.118.

etkin işbirliğini gerektiren mekanizmalar olarak karşımıza çıkar[582]. Bu noktada somut olayın gerekleri doğrultusunda bazen hukuk uygulamasının tek başına bir şey yapamayacağı ihtimali göz ardı edilmemelidir. Özellikle pek çok mağduriyet durumunda hukuk uygulamasıyla sosyal hizmet uygulamalarının birleşmeleri gerekir[583]. Nitekim, "*Onarım ilk olarak kişisel zararın, mülkiyet kaybının ve adalet duygusunun onarımını ifade eder. Bununla birlikte onarıcı adalet düşünce sistemi içerisinde suç ile birlikte zarar gördüğü düşünülen tüm unsurların onarılması esastır.*" Bu doğrultuda maddi kaybın, yaralanmanın, güvenlik duygusunun, insanlık onurunun, zarar gören insan ilişkilerinin, toplulukların, çevrenin, özgürlüğün, barışın, demokrasinin, sosyal desteğin ve vatandaşlık bilincinin onarılması örnek olarak gösterilebilir[584].

Belirtmek gerekir ki, söz konusu programlarla mağdur ve fail arasındaki kişisel ilişkileri kesen bir ceza hukuku sistemi terk edilerek, suçu temelde insana karşı bir olgu olarak gören ve mağdurun daha aktif katıldığı bir süreç benimsenmektedir. Böylelikle mağdurla failin menfaatlerini birlikte koruyan bir yöntemin izlendiği de ifade edilmelidir[585]. Ayrıca, "*onarıcı adalet uygulamalarında ideal olanı, hem sorumluluğun üstlenilmesi hem de telafi yollarının aranması amacıyla mağdur ve failin bir araya getirilmesi olduğu için, uzlaşmanın bu çerçevede onarıcı adalet uygulamalarının temel modelini oluşturduğu*" hatırlatılabilir[586]. Bu bağlamda Fail-Mağdur-Uzlaşmasının insani ve aynı zamanda etkili bir ceza muhakemesine yönelik olarak "*bir yol gösterici*" (*ein Wegweiser*) olduğu belirtilmektedir[587].

iii) Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısı

Yukarıda bahsedilen bütüncül kanun ihtiyacını karşılamak üzere, 2008-2009 yıllarında uygulamadaki pek çok kurum ve kuruluşun katılımıyla görüşlerinin

---

582 AERTSEN, s.110; Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, ***Onarıcı Adalet Programları El Kitabı,*** s.14; YAVUZ, ***İnfaz,*** s.120-121.

583 İdil ELVERİŞ, "Mağdur Hizmetleri Alanında Hukuk Kliniği Uygulamaları", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 353-357, s.357.

584 Ömer YILMAZ, s.297; KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.185.

585 Peter-Alexis ALBRECHT, 2000, s.40; Peter-Alexis ALBRECHT, 1999, s.93; ÖZBEK, 2016, s.58; ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3953; Enes YILMAZ, 2022, s.471.

586 ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3973.

587 HILLENKAMP, ***ZStW,*** s.623; OSTENDORF, 1998, http://www.richterverein.de/j2000/asjopfer1.htm (E.T.07.02.2022); Enes YILMAZ, 2022, s.471.

alınması suretiyle "*Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısı*" ortaya çıkmıştı.

Esasen Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısı, Şiddet Suçu Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi ile iç hukukumuzun uyumlu hale getirilmesi bağlamında, suç mağdurunun konumunun güçlendirilmeye çalışılması çabalarına paralel olarak Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanmıştır[588]. Tasarı, büyük ölçüde, uluslararası alanda suçtan doğan mağduriyetin devlet tarafından giderilmesine imkân tanıyan Birleşmiş Milletler Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Temel Prensipler Bildirisi ile Şiddet Suçu Mağdurlarına Tazminat Ödenmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesine dayanmaktadır[589].

Tasarının ilk etapta, özellikle dilin doğru kullanımının ve metnin anlaşılırlığının sağlanmasının bir zorunluluk olduğu yaklaşımıyla eleştirildiği söylenebilir[590]. Tasarı'ya yöneltilen ilk eleştiri, terim tercihi noktasında mağdurların "*yardım*"a değil, mağduriyetlerinin giderilmesine ihtiyacının bulunduğudur. Nitekim Tasarı'ya kaynaklık eden Avrupa Sözleşmesi, açık bir biçimde "*tazminat ödenmesi*" terimini kullanmaktadır[591]. Dolayısıyla Tasarı'nın hem başlığında hem de içeriğinde tanımlama yapılırken, mağdurun zararının devlet tarafından karşılanmasının "*yardım*" olarak adlandırılması uygun olmayacağı[592] için, açık bir biçimde "*tazminat*" ibaresinin tercih edilmesi daha yerinde olurdu[593]. Kaldı ki, devletin mağdurun mağduriyetini gidermesi bir lütuf olmadığı gibi, aksine yerine getirmesi gereken bir yükümlülüktür[594].

Terim tercihi noktasında da Tasarı'nın mağdur ve suçtan zarar gören kavramlarını iç içe geçirmesi ve hatta suçtan zarar gören kavramı mevcutken, "*suç dolayısıyla*

---

588 Ramazan ERDOĞAN, s.71; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.71; KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1016 ve 1027; Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.37.

589 KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.68; Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.37.

590 KATOĞLU/İZGİ, s.1.

591 AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.31; KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1019; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.221-222; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.73-74; KURU, s.97-98.

592 ÇELİK, s.148; Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.163.

593 "Devlet "yardım" yapmaz ama, sorumlu ve yükümlü ise "**tazminat**" öder. Bu, Anayasal bir borçtur." ÇELİK, s.148; Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.163.

594 AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.32; DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.736; DÖNMEZER, 1977, s.186.

ekonomik kayba uğrayan kişi"den bahsetmesi yerinde olmamıştır[595]. Bu bağlamda, Tasarı'nın genel hatlarıyla çok özenli hazırlanmadığı ve görüldüğü kadarıyla hazırlık sürecinde temel hukuk felsefesinin yeterince göz önünde bulundurulmadığı ifade edilmektedir[596].

Tasarı'nın eksiklikleri giderilmek suretiyle kanunlaşması, bir taraftan ülke olarak imzaladığımız Şiddet Suçu Mağdurlarına Tazminat Ödenmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi, diğer taraftan Anayasa ile güvence altına alınan kişi dokunulmazlığını, özgürlüğünü, güvenliğini sağlamak, bireylerin maddi ve manevi varlığını korumak ve geliştirmek bakımından pek çok görev ifa etmiş ve böylelikle iç hukukumuzdaki bir boşluğu da doldurmuş olacaktı[597]. Tasarının Genel Gerekçesinde; "*Tasarının amacı, ülkemizde işlenen ve bedensel, ruhsal ya da cinsel bütünlüğe saldırı teşkil eden suçlardan dolayı doğrudan doğruya mağdur olanlara veya bu kişilerin ölümü halinde bakmakla yükümlü olduğu kişilere, Anayasanın ikinci maddesinde yer alan 'sosyal devlet ilkesi'ne uygun olarak, Devlet tarafından yardım sağlanmasına ilişkin esas ve usullerin düzenlenmesi olarak belirlenmiştir*" ifadesine yer verilmiş, fakat bununla birlikte, Tasarı mali çekinceler nedeniyle kanunlaşamamıştır[598]. Tasarı'nın öngörmüş olduğu sistem ve Yardım Kurulu mekanizmasının Avrupa Sözleşmesi ile BM Bildirisinin getirmiş olduğu standartlara uygun nitelikte olduğu ve bu doğrultuda nasıl bir usulün takip edilebileceği, çifte tazminat ihtimalinin[599] ne şekilde bertaraf edilebileceği[600] ile sistemin sürekliliğini sağlama adına devletin rücu hakkının

---

595 KATOĞLU/İZGİ, s.2; KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1019; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.221-222; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.73-74.

596 KATOĞLU/İZGİ, s.4.

597 Çetin ARSLAN, s.2356; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.83.

598 AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.30; TAMER/YILMAZ, s.42; TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, **Mağdur Hakları İnceleme Raporu,** s.35; hatta belirtilmelidir ki "*suç mağdurlarının zararlarının karşılanması hakkındaki bir kanun tasarısı üzerinde Adalet Bakanlığı Kanunlar Genel Müdürlüğünün uzun süreden beri çalıştığı ve bunun bütçeye getireceği ek yük de dikkate alınarak tasarının yasalaşmasına müteakip, kanunun yürürlük tarihinin 2015 yılının olmasının düşünüldüğü*" ifade edilmişti, GÜLTEKİN, s.128.

599 Johannes KASPAR / Isabel KRATZER-CEYLAN, "Opferentschädigung nach dem OEG und Täter-Opfer-Ausgleich", ***TOA-Magazin,*** Y.2018, S.1, 26-28, s.27; Enes YILMAZ, 2022, s.480-481.

600 "Bize göre, aynen iade, suçtan önceki hâle getirme veya tazmin, özel hukuk kurallarına göre belirlendiği takdirde, ceza mahkemesinin bilirkişiye giderek zararı tespit ettirip verdiği bu karar, hukuk mahkemesi ve idari yargı için de bağlayıcı olmalıdır. Bu nedenle, mağdur tekrar tazminat davası açamamalıdır. Çünkü, *tamamen giderme* ifadesine yer verilmiştir. Munzam zararlar da bu kapsamda değerlendirilmelidir. Yani, zararın tespiti için bilirkişi incelemesi yaptırılmalıdır. Ceza mahkemesinin bu konudaki kararının hukuk mahkemesinde geçerli sayılabilmesi için tazminatın bilirkişi tarafından belirlenmiş olması gerekir." ÖZEN, ***Genel,*** s.1143.

işletilip işletilemeyeceği günümüz koşullarında yeniden ele alınıp değerlendirilerek netleştirilmelidir[601].

Sözleşme günümüz itibarıyla Türkiye Büyük Millet Meclisinde hala onaylanmamış olsa da söz konusu Tasarı, bugüne kadar Sözleşme'ye ilişkin onay iradesini kanun olma yolunda, kendini bu boyutta gösteren *en önemli gelişme*, diğer bir ifadeyle *en kapsamlı çalışma* olarak tarih sahnesinde yerini almıştır[602]. Başka bir ifadeyle Avrupa Birliği Uyum Süreci kapsamında, ülkemiz adına mağdurlara yönelik korumayı böylesine bir kanun vasıtasıyla sağlama düşüncesi ve bu doğrultuda girişimlerde bulunma yaklaşımı, başta bireylerin korunması açısından "*önemli bir adım*"dır[603]. Ancak bir yandan da mağdurlara yönelik tarihsel süreç içerisindeki çabaların tek başına bir kanunlaşmayla yeterli olmayacağı, esas itibarıyla bu yöndeki gayretlerin sağlam temellere dayanan ve işleyen bir altyapı ile ete kemiğe bürünebileceği belirtilmelidir[604]. Bu noktada belirtmek gerekir ki, yerelde oluşturulacak müdürlük veya yapılarda, özellikle "*uzmanlıklarının gerektirdiği konularda örneğin il defterdarına ya da il sağlık müdürüne görüş sorulması mümkündür ancak bu kişilerin kurulun daimi üyesi olarak atanması büyük olasılıkla kurulun çalışma hızını yavaşlatacak ve kararların kalite ve isabetini olumsuz yönde etkileyecektir*"[605]. Kanaatimizce, kanuni güvenceye bağlanmış, hantal olmayan, alanında uzman kişilerden oluşan, hızlı ve etkin çözümler üretebilen, merkezi ve yerelde iyi örgütlenmiş kurumsal bir yapı inşa edilerek mağdurun korunmasına azami dikkat gösterilmelidir.

iv) Mağdur Hakları Kanun Tasarısı ve Teşkilatlanma İhtiyacı

"*Mağdurun yeniden keşfi*" düşüncesiyle birlikte mağdurun ceza ve ceza muhakemesi hukukunda edinmiş olduğu haklar ve kazanmış olduğu konum doğrultusunda, özellikle şiddet suçlarına maruz kalan mağdurların uğramış oldukları zararın devlet tarafından karşılanması düşüncesiyle 2017 yılında Mağdur Hakları Kanunu Tasarısı

601 TAMER/YILMAZ, s.42-43; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.223-227; KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1020; KURU, s.102-104; Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.39-40; Enes YILMAZ, 2022, s.480.
602 AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.29; KURU, s.66 ve 97.
603 KATOĞLU/İZGİ, s.3-4; Enes YILMAZ, 2022, s.455-456.
604 ÇELİK, s.147.
605 KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1025.

hazırlanmış ve görüşe sunulmuştu[606]. Tasarının Genel Gerekçesinde, Türk Ceza Adalet Sisteminde cezalandırıcı adaletten onarıcı adalet anlayışına yönelişin bir sonucu olarak, mağdura her türlü destek ve hizmetin sunulması ve mağduriyetin mümkün olduğunca giderilmesi bakımından merkezi bir teşkilatlanmaya olan ihtiyaç bir zorunluluk olarak belirtilmiştir[607].

Bilindiği üzere, suç sonrası fiziksel ve ruhsal olarak çevresinden, toplumdan ve devletten destek bekleyen mağdur için, kendisine psikolojik ve sosyal destekte bulunacak, haklarını kullanma noktasında rehberlik hizmeti sunacak ve belki de en önemlisi konuyla ilgilenen sivil toplum kuruluşlarıyla koordinasyonu sağlayacak bir yapıya her zaman ihtiyaç bulunmaktadır. Nitekim, bu bağlamda sayılabilecek "*mağdurlara yardım hizmetlerinin geliştirilmesi ve düzenlenmesi, bu konuda çalışan kişilerin ve sivil toplum kuruluşlarının teşvik edilmesi, mağdurların elde edebileceği yardım hizmetleri konusunda kamuoyunun bilgilendirilmesi, kamuoyunun ve mağdurların mağduriyetin önlenmesine ilişkin bilgilendirilmesi, dezavantajlı grupların mağduriyetlerin önlenmesine ilişkin olarak özel program ve politikaların oluşturulması*" gibi bir dizi işlem doğrudan devletin görevidir[608]. Kaldı ki, devlet hayır kurumu değildir, bu noktada olması gereken, suç mağdurlarına yapılacak yardım ve hizmetlerin sivil toplum kuruluşlarınca sağlanması ve sağlıklı bir biçimde işletilmesinin devlet tarafından denetlenmesidir[609].

2005 sonrasında da aslında mağdurların "*Mağdur Hakları Daire Başkanlığı*"nın kurulduğu 18/11/2013'e kadar müdahale, yardım, destek ve koruma sürecinde bütüncül bir destek sisteminden yoksun bulunduğu söylenebilir[610]. Bu anlamda, kanaatimizce de öğretideki şu uyarılar, mutlak surette dikkate alınmalıdır[611]:

---

606 Mümin GÜNGÖR, s.219; Muhittin ÖZDEMİR, s.129-131; YETKİN, s.87; Çocuk Vakfı tarafından 27 Temmuz 2017 tarihinde kamuoyuna duyurulan öneri metni için bkz. Memduh Cemil ŞİRİN, "Mağdur Hakları Kanun Tasarısı Hakkında Öneriler", ***Çocuk ve Medeniyet,*** Çocuk Vakfı, Y.2017, S.1, 71-78; Türkiye İnsan Hakları Vakfı tarafından 3 Ekim 2017 tarihinde kamuoyu ile paylaşılan değerlendirme notu için bkz. Türkiye İnsan Hakları Vakfı, ***Mağdur Hakları Kanun Tasarısı Taslağı Hakkında TİHV Değerlendirme Notu,*** https://tihv.org.tr/duyurular/magdur-haklari-kanun-tasarisi-taslagi-hakkinda-tihv-degerlendirme-notu/ (E.T.08.09.2023).

607 Mağdur Hakları Kanunu Tasarısı, s.19; Enes YILMAZ, 2022, s.456.

608 AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.18; Ramazan ERDOĞAN, s.70; ERZURUMLUOĞLU, 2009, s.81; Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.242.

609 MAGUIRE, s.376; ÇELİK, s.148; Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.163.

610 DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.612; AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.9-10; TAMER/YILMAZ, s.40-41, 47, 53 ve 58; Muhittin ÖZDEMİR, s.122-123 ve 128; KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.155; KAHVECİ,

"*Gerçekten, ülkemiz için çok önemli bir aşama kaydıdır bu, bununla birlikte "uygulama" konusunda kaygılıyız. Şayet tüm ülke çapında başarılı bir teşkilatlanma, yeterli sayıda eğitimli uzman personel istihdamı, diğer kurumlara ve kişilere karşı sorumluluk ve yetkileri net bir şekilde belirlenmiş, etkinliği çalışanlarının kişisel inisiyatif ve gayretlerine terk edilmemiş, sivil toplum kuruluşları ve gönüllülerin azami ölçüde katkılarına açık bir kurumsal yapının inşası ve yeterli bütçe sağlanmadığı takdirde, ölü olmasa da sakat doğmuş yeni bir kuruma daha sahip olmamız kaçınılmaz görünmektedir.*"

Bilindiği üzere, farklı kurumların kendi görev ve yetki alanlarıyla sınırlı olarak ve kendi mesleki bakış açıları üzerinden, mağdurlara yönelik bir süreç yürütmeleri, esasen uzun yıllar mağdurları etkin ve verimli bir adalet hizmetinden mahrum bırakmıştır. Dolayısıyla söz konusu mahrumiyeti giderme adına, mağdurların gereksinimlerinin karşılanması, almaları gereken hizmetlerin sağlıklı bir şekilde planlanması ve tabii ki bunları sağlayacak olan toplumsal kaynakların akılcı bir şekilde kullanılması, özel politika ve hizmet modellerinin oluşturulmasıyla mümkündür[612]. Bu bağlamda, "*yegâne işi mağdurlar olan, alanında uzmanlaşmış personellerin bulunduğu, böylesi bir birimin Bakanlık bünyesinde kurulması, mağdurlara ve mağdurların korunmalarına yönelik doğru bir yaklaşım olarak nitelendirilebilir*"[613].

Mağdur Hakları Daire Başkanlığı gibi bir ulusal sorumluluk merkezinin, ancak ve ancak, nitelikli insan kaynağı ve yeterli personel, bütçe ve altyapı bakımından yeterli kaynaklara sahip olduğu takdirde, etkin ve verimli bir biçimde görev yapabileceği unutulmamalıdır[614]. Bu bağlamda, Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'nun "*12 Haziran 2014 tarihli Mağdur Hakları İnceleme Raporu*", karşılaştırmalı hukuk uygulamaları ile uluslararası belgeleri göz önünde bulundurarak ülkemiz uygulamasını değerlendirmiş ve tespit ettiği -mevzuatımızda sanığa tanınan bazı hakların mağdura tanınmaması ve mağdurun uluslararası alanda tanınan bazı haklarının göz ardı edilmesi, mevzuatta mağdurlara tanınan hakların kağıt üzerinde kalması ve uygulamaya geçirilememesi, mağdurların hakları konusunda bilgi sahibi olmaması, uygulayıcılar olan hakim, savcı, avukat ve kolluk

s.66; Vesile Sonay EVİK, "Ceza Muhakemesinde Çocuk Mağdurların Hakları", ***Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,*** Y.2017, C.12, S.151-152, 69-115, s.75; BÖREKÇİ, s.1081; Enes YILMAZ, 2022, s.456.

611 YAVUZ, 2014, s.269.

612 Suç Mağdurlarına Tedavi ve İstihdam Hizmeti Verilmesi Çalıştayı Raporu, (19-20 Ekim 2015) Eskişehir, ***Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları,*** Ankara 2016, 187-211, s.200.

613 TAMER/YILMAZ, s.41; Enes YILMAZ, 2022, s.457.

614 AERTSEN, s.106.

güçlerinin mağdur hakları konusunda yeterli bilince sahip olmaması şeklinde sıralanabilecek- eksikliklere şu çözüm önerilerini sunmuştur[615]:

> "*Mağdurlara yönelik hizmetlerin daha çok sanık ve hükümlü merkezli olarak faaliyet yürüten Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı dışında ayrı bir birim tarafından yürütülmesi,*
>
> *Müstakil bir Mağdur Hakları Kanunu çıkarılması,*
>
> *1983 tarihli Şiddet Suçu Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesinin iç hukuk metni haline getirilmesi,*
>
> *2012/20 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile kurulan Çocuk İzlem Merkezlerinin yasal statüye kavuşturularak görev, yetki ve çalışma usullerinin düzenlenmesi,*
>
> *Mağdurların suç nedeniyle uğradığı zararların sosyal devlet ilkesi gereğince devlet tarafından karşılanması,*
>
> *Mağdurların hakları konusunda bilgilendirilmesi, ayrıca mağdura soruşturma, kovuşturma ve infaz aşamalarına ilişkin bilgi verilmesi,*
>
> *Özellikle cinsel suçlar ile şiddet suçlarında sanıkla aynı duruşmada ifade vermek istemeyen mağdurun ifadesinin duruşmada sanık olmadan alınması ya da görüntülü ve sesli sistem vasıtasıyla alınması,*
>
> *Eski hükümlü istihdamında olduğu gibi ağır cezalık bazı suçların mağdurlarının kamuda ve özel işyerlerinde belirli oranda istihdam edilmelerinin sağlanması,*
>
> *Sanığa verilen adlî para cezalarının bir kısmının mağdurlar için oluşturulan fona ödenmesine yönelik düzenleme yapılması,*
>
> *Adliye binalarında mağdur ile sanık arasında teması önleyici güvenlik tedbirleri alınması ve mağdurlar için ayrı bekleme alanları oluşturulması,*
>
> *Üniversite, baro, belediye ve derneklerin mağdurlara yönelik hizmetlerinin desteklenmesi,*
>
> *Suç mağdurlarının tedavilerinin ücretsiz ve öncelikli olarak sağlanması, mağdurların yargılama için yaptıkları mahkemeye geliş-gidiş, yol masrafı ve konaklama gideri gibi belgeli harcamaların devlet tarafından karşılanması.*"

Adalet Bakanlığı'nın 2015-2019 yıllarını kapsayan Stratejik Planında, genel manada ceza adalet sisteminin kalite ve etkinliğini, özel olaraksa adalete erişim ile mağdurlara ve dezavantajlı gruplara yönelik uygulamaları geliştirmek stratejik amaçlar arasında yer almıştır[616]. Bu amaçlar doğrultusunda, Mağdur Hakları Daire Başkanlığı'nın Çocuk-Kadın-Aile kavramları üzerinde 2016 yılında yapmış olduğu kapsamlı çalışmaları neticesinde ortaya çıkan İnceleme ve Değerlendirme Raporları

---

615 TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, **Mağdur Hakları İnceleme Raporu,** s.117-135; Mağdur Hakları Kanunu Tasarısı, s.18; Enes YILMAZ, 2022, s.457-458.

616 Kalkınma Bakanlığı, "Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023) Adalet Hizmetlerinde Etkinlik-Özel İhtisas Komisyonu Raporu", s.15; Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, ***İnceleme ve Değerlendirme Raporları,*** Ankara 2016, s.65, 68, 72, 76; bu bağlamda güzel bir örnek çalışma için bkz. Eşit Haklar İçin İzleme Derneği, ***Engellilerin Adalete Eşit Erişimi – Mevzuat Taraması ve STÖ Üyesi Engellilerin Deneyimleri 2018 Saha Araştırması Raporu,*** https://www.esithaklar.org/wp-content/uploads/2019/07/engellilerin_adalete_erisimi_saha_arastirmasi.pdf (E.T.07.10.2023).

aracılığıyla söz konusu konulara ilişkin sorunların tespit edilerek çözüm önerileri sunulduğu belirtilmelidir[617].

10. Kalkınma Planında, 2017 yılında yürütülmesine başlanan ve 2019 yılında tamamlanması öngörülen, onarıcı adalet ve sosyal hukuk devleti ilkeleri çerçevesinde adli süreçte mağdurlara ve özellikle çeşitli dezavantajlara maruz kalan veya kalma tehlikesi taşıyan gruplara yönelik etkin, sürdürülebilir ve ulaşılabilir mağdur destek sistemi kurulmasına katkı sağlamayı amaçlayan "*Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Haklarının Güçlendirilmesi*" (CeMRe) Projesinin yer aldığı ifade edilmelidir[618]. Bu noktada gerek ülkemizdeki gerekse uluslararası düzlemdeki onarıcı adalet sistemi uygulamaları incelendiğinde, özellikle çocuk ve genç suçluluğu bakımından, fail veya mağdurların topluma tekrar kazandırılmalarını sağlayabilmek için bu kişilerin mümkün olduğunca mevcut klasik ceza adaleti mekanizmasına sokulmamalarına gayret edildiği gözlenmektedir[619].

Ayrıca Cumhuriyetin 100. Yılı olan 2023'e ilişkin Türkiye Cumhuriyeti'nin adalet hizmetlerine ilişkin vizyonu, 2018 yılında yayınlanan ve 2019-2023 yıllarını kapsayan 11. Kalkınma Planında, "*Herkes için güvenilir, etkili, erişilebilir, âdil ve makul sürede dağıtılan bir adalet hizmeti oluşturulmalıdır.*" şeklinde ifade edilmiştir[620]. Planda, adalet hizmetlerinde etkinlik bakımından adalete olan güvenin azalması, Ceza Muhakemesi Kanununun gereği gibi uygulanmaması ve adlî süreçte kırılgan gruplar başta olmak üzere suç mağdurlarına yönelik etkin ve bütüncül bir destek sisteminin bulunmaması yönündeki tespitler büyük önem taşımaktadır[621].

Söz konusu etkinlik ve verimliliği gerçekleştirebilme yönündeki çalışmalar, takip eden yıllarda da sürmüştür. Bu bağlamda 2019 yılında yürürlüğe sokulan 7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile yapılan bir kısım düzenlemeler sonrasında adli süreçte mağdurlara sağlanan

---

617 Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, ***İnceleme ve Değerlendirme Raporları,*** s.77-101, 146-156, 186-202.

618 Kalkınma Bakanlığı, "Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023) Adalet Hizmetlerinde Etkinlik-Özel İhtisas Komisyonu Raporu", s.7.

619 Ömer YILMAZ, s.299.

620 Kalkınma Bakanlığı, "Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023) Adalet Hizmetlerinde Etkinlik-Özel İhtisas Komisyonu Raporu", s.v, 6 ve 54; Enes YILMAZ, 2022, s.456.

621 Kalkınma Bakanlığı, "Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023) Adalet Hizmetlerinde Etkinlik-Özel İhtisas Komisyonu Raporu", s.18-20; Adli Destek Sisteminin Değerlendirilmesi Çalıştayı Raporu, (26-27 Ağustos 2015) Ankara, ***Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları,*** Ankara 2016, 24-39, s.27-28; YAVUZ, ***İnfaz,*** s.239.

psiko-sosyal destek hizmetlerinin kapsamı ve adli süreçteki koruma halkası güçlendirilmiş, sadece aile ve çocuk mahkemelerinde sağlanan uzman desteği tüm soruşturma ve kovuşturma aşamalarını kapsayacak şekilde genişletilmiştir[622]. Hatta bu düzenlemeleri tamamlayıcı nitelikte hükümler ihtiva eden 10 Haziran 2020 tarihli ve "*63 sayılı Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi*" ile birlikte ülkemizde mağdurlara sunulacak hizmetler ile bu hizmetleri sunacak teşkilatlanmayı belirleyen bir düzenleme hayata geçirilmiştir. Suç mağdurlarına sağlanan hizmet ve yardımlara ilişkin esasları ve bu hizmetlerin yerine getirilmesine dair görev, yetki ve sorumlulukları düzenleyen anılan Kararname ile Mağdur Hakları Daire Başkanlığı kapsamlı bir dönüşümden geçirilerek "*Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı*" Adalet Bakanlığı bünyesinde ana hizmet birimi olarak kurulmuş ve yerelde ise adliyelerde "*Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri*"nin yaygınlaştırılması öngörülmüştür[623].

622 Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, "Tarihçe", magdur.adalet.gov.tr (E.T.05.10.2022); Enes YILMAZ, 2022, s.459-460.

623 Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, "Tarihçe", magdur.adalet.gov.tr (E.T.20.09.2021); Mümin GÜNGÖR, s.221; Enes YILMAZ, 2022, s.460, dn.93; Murat AYDIN, s.118 ve 323-333.

İKİNCİ BÖLÜM

MAĞDUR KAVRAMININ GENEL İLKELERİ VE ULUSLARARASI BELGELERDE VE BAZI ÜLKELERDE ELE ALINIŞI

I. Mağdur kavramının genel ilkeleri

A. Hukuk Devleti İlkesi

Bilindiği üzere, tüm hak ve özgürlükler ile ilkelerin temelini oluşturan hukuk devleti ilkesi, "*amacı hukukun üstünlüğünü sağlamak olan, yasama, yürütme ve yargı erklerine ilişkin tüm faaliyetlerinde hukuk kurallarına bağlı kalan, vatandaşlarına da bu anlamda hukuki güvenlik sağlayan devlet*" şeklinde tanımlanmaktadır[624]. Bu bağlamda kısaca "*hukuk devleti, amacı hukukun üstünlüğünü sağlamak olan devlet demektir*" ve buna göre de hukukun üstünlüğü, "*i) Devletin sahip olduğu iktidar, hukuktan gelir ve ona uygun kullanılır, ii) Hukuk, insan kişiliğine saygıya dayanır.*" ana fikirleri üzerine kurulmuştur[625]. Başka bir ifadeyle "*hukuk devleti ilkesi, hukukun kişilere sağladığı güvenceyi, devletin hukuka bağlanmasını ve sınırlanmasını ifade eder*"[626]. Nitekim çok daha genel manada "*hukuk, insanın var oluşuna bağlı bütün temel hak ve özgürlüklerin teminatıdır*"[627].

Tarihi süreç dikkatle incelendiğinde, ceza muhakemesinde ekseriyetle birey olarak failin ele alındığı ve hukuk devleti kavramının dahi hep fail etrafında şekillendiği görülmektedir. Halbuki ceza ve ceza muhakemesi hukukunun kaynağında fail kadar mağdurun da bulunduğu ve hukuk devleti anlayışı içinde mağdura duyarsız

624 KRAUß, s.269; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.141.
625 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.93; Veli Özer ÖZBEK, ***TCK İzmir Şerhi, Türk Ceza Kanununun Anlamı, Cilt-1 Genel Hükümler (Madde 1-75),*** 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2010 (ÖZBEK, ***TCK İzmir Şerhi, C.1,*** s.), s.87.
626 ZAFER, ***Genel,*** s.42.
627 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.167.

kalınamayacağı unutulmamalıdır[628]. Gerçekten de hukuk devleti ilkesi, faile ve haklarına odaklandığı kadar, mağdura ve haklarına da odaklanmak zorundadır[629]. İşte tam da bu yaklaşım ve bakış açısıyla biz, hukuk devletini, "*haksızlık yapanın ve haksızlığa uğrayanın kimliğine bakmaksızın ortaya çıkan haksızlığı hukuk çizgisinde gideren devlet*" ve "*halk diliyle ifade etmek gerekirse, zalimin ve mazlumun kimliğine bakmaksızın hukuku uygulayan devlet*" şeklinde tanımlamaktayız[630]. Ayrıca ceza hukuku pek çok açıdan işlevini sadece faili cezalandırma bakış açısı altında yerine getiremez ve getirmemelidir. Çünkü ceza hukuku, temel hakların korunmasında, kişilerin veya toplumun temel haklarına yönelik saldırılarda hukuk devletinin bir kurumu olarak, merkezi bir rol oynar[631]. Nitekim ceza hukukunu bu şekilde anlayıp anlamlandırmak, onu adeta "*cezalandırma hukuku*" haline dönüştürür ve bu durum özgürlükçü, demokratik bir hukuk devletinde kabul edilemez[632]. Kaldı ki, "*mağdura ceza muhakemesinde etkin bir rol verilmesi ile yargılama süreci daha demokratik ve toplumun suça karşı tepkisini yansıtıcı nitelikte olur*"[633].

Fail ve mağdur haklarının kuvvetli ve dengeli bir şekilde garanti altına alınması, şüphesiz hukuk devletini de o ölçüde güçlendirecektir[634]. Çünkü failin yanı sıra mağdurun evleviyetle korunması suretiyle tesis edilecek olan "*kamu barışı*", hukuk devleti ilkesinin en önemli unsurlarından biridir[635]. Bu bağlamda şimdiye kadar uygulamadaki herhangi bir içtihat ya da öğretideki herhangi bir çalışmanın, hukuk devletindeki savunma haklarının sınırlandırılması için bir bağlantı noktası bulamadığı zikredilebilir[636]. Bu bağlamda, sanık haklarının ceza hukuku nezdinde korunmaya çalışılmasının ülkenin demokratik olup olmadığını anlamaya olanak

628 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.42 ve 95; BOYACI, s.159.
629 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.94.
630 Mustafa ÖZEN, ***Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İnfaz Hukuku,*** 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2023 (ÖZEN, ***İnfaz,*** s.), s.5, Önsöz.
631 SCHWANDER, s.19.
632 Veli Özer ÖZBEK, "Mağduru Koruma ve Mağduriyetin Giderilmesi", ***HPD,*** S.2, 2004, 116-125 (ÖZBEK, 2004, s.), s.116; ROXIN/GRECO, s.80, Rn.94e; ROXIN/SCHÜNEMANN, s.11, Rn.9.
633 PAMUK, ***Mağdur,*** s.5.
634 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.94; AÇIKGÖZOĞLU, s.77.
635 Albin ESER, "Ceza Muhakemesi Hukuku İlkelerindeki Değişme: Ceza Muhakemesi Tekrar Özelleşiyor Mu?", Çev. Feridun Yenisey ve Selami Kuran, ***Facultatis Decima Anniversaria, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 10. Yılı Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu,*** 26-28 Ekim 1992 İstanbul, İstanbul 1993, 19-64 (ESER, 1993, s.), s.33; AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.25.
636 SCHÖCH, 2006, s.118.

veren göstergelerden biri olarak görüldüğü[637], buna karşın tarihi süreç içerisinde mağdurun ceza yargılamasındaki yerinin ve mağduriyetin giderilmesinin ise aynı ölçüde dikkate alınmadığı belirtilmiştir[638]. Diğer bir ifadeyle "*mağdurun ceza muhakemesindeki yerinin toplumda kişiye verilen değer ve ülkenin demokratik veya otoriter oluşu ile yakından ilgili*" olduğu ifade edilmelidir[639]. Bu noktada, 1982 Anayasasının sanığı doğrudan konu edinen pek çok hükmünün bulunduğu, buna karşın mağduru doğrudan konu alan açık herhangi bir hükmünün bulunmadığı zikredilebilir[640]. Sanığın olduğu kadar mağdurun da demokratik hukuk devletinde ve ceza adaleti mekanizması içerisinde anahtar role sahip olduğu kabulüyle hareket edilmesi gerekmektedir[641]. Çünkü, demokrasi kavramının olmazsa olmaz (*sine qua non*) nitelikteki özgürlük, adalet, eşitlik ve laiklik gibi değerleri, gerçek bir demokrasi için gereklidir ve nitekim, "*tüm bu değerleriyle demokrasi aslında bir yaşama biçimidir*"[642].

Dolayısıyla demokrasi bağlamında mağdurun haklarının etkililiği ve korunması için mağdur eksenli sorunlar üzerinde önemle durulmalıdır[643]. Çünkü "*devlet adına görev üstlenmiş olan kamu kurumlarının beklentilere yanıt verecek derecede iyi çalışmamasından doğan zarara katlanma yükümlülüğünün tek başına suç mağduruna yüklenmesi iyi bir yönetim anlayışı ile bağdaşmayacaktır*"[644]. Kaldı ki, günümüzdeki çağdaş devlet anlayışı uyarınca, insan haklarına dayanan anayasal kurallarla bağlı olarak belirli görevleri yerine getiren siyasal bir örgütlenme olan devlet, bireyin özgürlüklerini ve değerlerini koruyup güvence altına alan/alması gereken, insan hakları ihlallerini önleyen/önlemesi gereken ve değişen koşullara uygun nitelikteki düzenlemeleri yapan/yapması gereken, en genel manasıyla da bireyin hizmetindeki bir oluşumdur[645]. Bu bakış açısı altında hukuk devletinde yaşayan bir birey olarak mağdurun suçtan doğan zararının giderilmesini talep etme

---

637 Metin FEYZİOĞLU / Fahri Gökçen TANER, ***Ceza Muhakemesinde İspatın Ölçütü Olarak Vicdani Kanaat,*** 2. Baskı, Islık Yayınları, İstanbul 2015, s.102-103.

638 BAHAR, s.3; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.202; KIRCHENGAST, s.76; KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.141.

639 PAMUK, ***Mağdur,*** s.11; ROXIN/GRECO, s.80, Rn.94e ve s.175, Rn.86.

640 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.94-95.

641 MADLENER, s.9 ve 12; GEERDS, s.795; KIRCHENGAST, s.219; PAMUK, ***Mağdur,*** s.5.

642 KALE, s.60;

643 YÜCEL, 2013, s.32; SOYGÜT ARSLAN, s.309-310.

644 KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.67; Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.177; ÜNVER, ***Hukuksal Değer,*** s.573-574.

645 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.24.

hakkı bulunmaktadır[646]. Başta mağdurlar olmak üzere, bireylerin haklarını esas alan bir hukuk sistemi, "*sosyal bir hukuk devleti ilkesi*"nin gereği olarak devlete etkili ve erişilebilir bir adalet hizmeti sunma ödevi de yükler[647]. Gerçekten de "*"Sosyal bir hukuk devleti" olan Türkiye Cumhuriyeti, Anayasamızda da belirtildiği üzere kişi dokunulmazlığını, özgürlüğünü ve güvenliğini sağlamak, maddi ve manevi varlığını korumak ve geliştirmek (md.2, 17 vd., 40) hususlarında pozitif bir yükümlülük altındadır. Bunun yanında "Şiddet Suçu Mağdurlarına Tazminat Ödenmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi"ne de taraf olup, hükümlerinin yaşama geçirilmesi konusunda uluslararası topluma karşı akdi bir sorumluluk üstlenmiştir*"[648].

İşte bu noktada devlete düşen görev, Anayasal sınırlar içerisinde bozulan hukuk düzenini, mağduriyeti gidermek suretiyle düzeltmekten geçmektedir[649].

Anayasa'nın 2. maddesinde değiştirilmesi teklif dahi edilemeyen *"hukuk devleti"* ilkesinden kaçınılmaz bir biçimde çıkan sonuç da başta hukukun temel hüküm vericileri ve uygulayıcıları olan hakimler olmak üzere, devletin adalet mekanizmasını yürüten tüm uygulayıcıları bakımından, hukuka uymak zorunda oldukları gibi hukuku uygulamayı da amaç edinmek zorunda olduklarıdır[650]. Şüphesiz insanlık, demokratik hukuk devleti yürüyüşünü, hukuka bağlı devlet anlayışı çerçevesinde devlete ait yetkilerin paylaşıldığı ve keyfiliğin önlendiği bir yönetim biçimi şeklinde sürdürmeye devam edecektir[651]. Çünkü, hukuk devleti anlayışının hâkim olması, gerçek anlamda devletin keyfi işlemlerine karşı bir güvencedir[652].

Öte yandan mağdurun suçun ortaya çıkartılması bakımından kanunla getirilmiş yükümlülüklere uygun hareket ederek, hukuk devletinin gereklerine uymak zorunda olduğu da hatırlatılmalıdır[653]. Ancak esasen belirtmek gerekirse, bu noktadaki sorumluluğun büyüğü, insan haklarına mevzuatında kuramsal olarak yer veren ve bununla yetinmeyip insan haklarını uygulamada hayata geçirme amacını gerçekleştirebildiği ölçüde hukuk devleti olan devlete aittir[654]. Dolayısıyla hukuk

---

646 BAHAR, s.6; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.207.
647 Kalkınma Bakanlığı, "Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023) Adalet Hizmetlerinde Etkinlik-Özel İhtisas Komisyonu Raporu", s.v; KRAUß, s.272.
648 Çetin ARSLAN, s.2337.
649 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.1.
650 AKYÜREK, s.74-75; ZEDNER, s.125.
651 KALE, s.60; SCHWANDER, s.19.
652 KALE, s.62.
653 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.98.
654 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.142.

devleti, i) "*insan haklarının gerçekleştirilmesi*", ii) "*adaletin sağlanması*" ve iii) "*güvenliğin temin edilmesi*" sütunları üzerine inşa edilmiş bir ilkedir[655].

B. İnsan Onurunun Dokunulmazlığı - İnsanilik İlkesi

Devlet, insan onuruna yönelik sadece güncel olan tehlikeleri değil aynı zamanda geleceğe yönelik muhtemel tehlikeleri de kapsar mahiyette tedbirler almak mecburiyetindedir. Çünkü devletin insan onuruna dokunmama biçimindeki kaçınma (negatif) yükümlülüğünün yanı sıra onu etkin bir biçimde (aktif olarak-pozitif yükümlülük) koruma görevi de bulunmaktadır[656]. Gerçekten de mağdurun çağrılmasından dinlenmesine, süreç hakkında bilgilendirilmesinden haklarının izah edilmesine kadar, mağdurun onur ve saygınlığına uygun davranma, mağdur haklarının kullanılmasında temel alınacak bir yükümlülük olarak muhakemenin tüm aşamalarında mağdur ile irtibata geçen kişiler için geçerlidir[657]. Dolayısıyla devlet, bu hususta insan onuruna dokunmama biçiminde bir davranışla yetinemez ve insan onurunu koruma noktasında gerekli olan bütün tedbirleri alacak şekilde hareket etmelidir[658]. Örnek olarak, suç mağdurlarının çalışma hayatında karşılaştıkları engellerin ve dolayısıyla istihdam piyasasının dışında kalmalarının önüne geçilmesi, vatandaşlarının saygın ve insan onuruna yaraşır bir yaşam sürdürmelerini amaçlayan her devlet bakımından olmazsa olmaz niteliktedir. Çünkü çalışmak bir gereklilik olduğu gibi, aynı zamanda bir insan hakkıdır ve bu nedenle suç mağdurlarının istihdam edilmesi, sadece ekonomik dengeler bakımından değil, en genel manada insan hakları bağlamında değerlendirilmek mecburiyetindedir[659].

Mağdurun sırf insan olduğu gerekçesiyle soruşturma ve kovuşturma aşamalarında onuruna ve saygınlığına uygun bir şekilde davranılmasını istemeye hakkı vardır[660]. Nitekim, insan, insan onurunun bir gereği olarak hakları ve yükümlülükleri olan bir hukuk süjesidir. Bilindiği üzere, "*"İnsan haysiyeti, bilinçli olma, kendi kaderini tayin etme ve kendi çevresini şekillendirme yeteneği veren ve kişiliksizliği ortadan kaldıran*

655 ÖZEN, ***Genel,*** s.79; ÖZTÜRK/ERDEM, s.33.
656 KILCHLING, ***Opferschutz,*** s.16; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.207.
657 DEĞİRMENCİ, 2008, s.77.
658 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.96; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Genel,*** s.80.
659 Suç Mağdurlarına Tedavi ve İstihdam Hizmeti Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.200.
660 CARTWRIGHT, s.191; DEĞİRMENCİ, 2008, s.51.

ruhtur, manevi güçtür", insanın hür iradesidir"[661]. Ancak belli hak ve özgürlüklere sahip olan bir insan, çevresini şekillendirebilir ve kişilik kazanabilir. İşte bu noktada, insan onuru, özgürlükçü demokrasilerin ve hukuk devletinin işlevini yerine getirebilmesi için vazgeçilmez bir unsurdur[662]. Başka bir deyişle, *"İnsan haysiyetinin korunması ilkesi, ancak bir hukuk devletinde mümkün olabilir. Bu nedenle hukuk devleti ilkesi, insan haysiyeti kavramının zırhını oluşturmaktadır"*[663]. Bu nedenle suçun öğrenilmesinden hükmün verilmesine kadarki tüm aşamalarda, mağdura sadece bir suç delili veya suçun konusu gibi muamele edilmemeli ve mağdurun kişisel onur ve saygınlığına uygun davranılmalıdır[664]. Bu bağlamda, mağduriyetin giderilmesi kurumu, insan onurunun dokunulmazlığı ilkesinin mağdur üzerinde hissettirilmesi bakımından büyük öneme sahiptir[665].

Şüphesiz suç mağdurlarının da birer insan oldukları ve dolayısıyla önyargılarla kişisel değerlendirmelerden kaçınılması gerektiği hatırlatılmalıdır. Bu bağlamda örnek olarak herhangi bir kadına yapılan cinsel saldırı ile seks işçisi bir kadına yapılan cinsel saldırı arasında bir fark bulunmamaktadır[666]. Yine bu doğrultuda uyuşturucu madde ve alkol kullanımının suçlulukla ilişkisine dair çok sayıda araştırma bulunmasına rağmen; olaya mağduriyet boyutuyla yaklaşan çalışmaların nadir olduğu ve madde tesiri altındaki kişilerin somut olaylara göre pek çok farklı sebepten zarar görebildiği ve mağdur olabildiği belirtilmelidir[667]. Gerçekten "*Su*

---

661 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.95; ÖZTÜRK/ERDEM, s.35; ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK, s.117.

662 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.95-96; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Genel,*** s.79-80; Ziya KOÇ, s.42.

663 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.143.

664 DEĞİRMENCİ, 2008, s.76.

665 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.97.

666 BAHAR, s.15; CENTEL/ZAFER/ÇAKMUT, s.588; Ezgi ÇETİNER, ***Mağdur Beyanına Dayalı Hüküm Kurulması Bağlamında Nitelikli Cinsel Saldırı Suçunda İspat,*** On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2022, s.91; fakat maalesef bu noktada 765 sayılı TCK dönemindeki adeta mağduru bir nevi "daha mağdur" veya "daha az mağdur" şeklinde sınıflandıran *bakire kadın-bakire olmayan kadın* (765 Sayılı TCK m.423), *evli kadın-bekar kadın* (765 Sayılı TCK m.429), *fuhşu meslek edinen kadın-iffetli kadın* (765 Sayılı TCK m.438), *evlilik içinde doğan çocuk-gayrimeşru çocuk* (765 Sayılı TCK m.453 ve 475) gibi ayrımlar olumsuz birer örnek olarak gösterilebilir. KARA BİLGİÇ, s.58-62.

667 SCHNEIDER, s.500; M. Nureddin BOZALAN, "Uyuşturucu ile Mücadelede Zarar Azaltma (Harm Reduction) Metodu", ***8. Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali – 8th International Crime and Punishment Film Festival, Ceza Hukuku ve Sağlık Perspektifinden Uyuşturucu Sorunu – Drug Problem From The Perspective of Criminal Law and Healt, Tebliğler – Academic Papers,*** Ed. Adem Sözüer, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2022, 217-228 (BOZALAN, 2022, s.), s.217; Cem UYSAL, "Uyuşturucu, Alkol ve Suç İlişkisi", ***Kriminoloji Yazıları,*** Savaş Yayınevi, Ankara 2015, 239-280, s.275; genel manada uyuşturucu ile

testisi su yolunda kırılır; ateş olmayan yerden duman çıkmaz; layığını bulmuş; kızını dövmeyen dizini döver; on beşindeki kız, ya erde gerek ya yerde" şeklindeki atasözlerimizin[668] bu bağlamda kullanılması, insan onurunun dokunulmazlığı ilkesiyle bağdaşır nitelikte değildir. Diğer bir ifadeyle belirtmek gerekir ise, "*Mağdurlar mağduriyetlerinden sorumlu değildir. Özellikle cinsel suçlarda bazıları mağduru kısmen veya tamamen sorumlu tutmaktadır. Şehrin kötü bölgesinde cüzdanı çalınan veya fiziksel zarar gören bir mağdura 'ne işin vardı oralarda? Kendi düşen ağlamaz' mı diyeceğiz?*"[669]. Bu açıdan ne yazık ki, toplumun bazen geniş kesimlerinin takınmış olduğu böylesi "***mağdur suçlayıcı***"[670] tavırların zaten düşmüş oldukları durumla mağdur olan kişilerin bir kez daha mağdur edilebildiği ifade edilmelidir[671].

C. Oranlılık İlkesi

Bilindiği üzere TCK m.3/1'de "*Adalet ve kanun önünde eşitlik ilkesi*" kenar başlığı altında, fail dikkate alınarak, "*Suç işleyen kişi hakkında işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunur.*" denilerek oranlılık/orantılılık ilkesi açıkça düzenlenmiştir. Bu bakış açısı doğrultusunda ilkenin ceza hukukunun "*son çare-son araç*" (*ultima ratio*) olması ilkesini de beraberinde getirdiği belirtilmelidir[672]. Konumuzla bağlantılı olarak ifade etmek gerekirse, sanık ve mağdur hakları ile devletin yetkileri arasında orantılı ve hassas bir denge kurulmasının zorunluluğu yadsınamaz[673]. Gerçekten de "*Bu bağlamda failin*

---

mücadelede *yasaklamanın ve kullanımın meydana getirdiği zararları minimize etmeyi hedefleyen bir yöntem olan "zarar azaltma" (harm reduction)* hakkında bilgi sahibi olmak için bkz. BOZALAN, 2022, s.222-226.

668 Benzer şekildeki Türkçe veya İngilizce deyim ve atasözleri için bkz. KARA BİLGİÇ, s.133-136; Cevdet ÖNGAY, ***Türk Atasözlerinde Şiddet Olgusu,*** Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ümral DEVECİ, Muğla 2019, s.54 ve 58; Huriye İrem KALAYCI KIRLIOĞLU / Demet AKARÇAY / Mehmet KIRLIOĞLU, "Atasözleri ve Deyimlerde Kadına Yönelik Şiddetin İzleri: Niteliksel Bir Çalışma", ***Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,*** Y.2016, C.4, S.8, 101-122, s.117-118.

669 BAHAR, s.15; Talha DÜZENLİ, "Mükerrer Mağduriyet ve Viktimolojik Açıdan Tahlili", ***Mağduriyetin Önlenmesine ve Giderilmesine Yönelik Viktimolojik ve Hukuki Yaklaşımlar,*** Ed. Selman Dursun ve Selen Çakırhan, Adalet Yayınevi, Ankara 2023, 39-54, s.51.

670 Esasen sonuçları ve sebep olduğu şeyler bakımından zannedildiğinden çok daha ciddi bir konu olan "*mağdur suçlayıcılık*" (*Victim Blaming*) için bkz. KARA BİLGİÇ, s.117.

671 WEMMERS, s.46; UYSAL, s.276.

672 ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.56; HAKERİ, ***Genel,*** s.5; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Genel,*** s.81; ZAFER, ***Genel,*** s.45-46.

673 AÇIKGÖZOĞLU, s.78; AKYÜREK, s.80; GÜLŞEN, s.683.

kusuruyla uyumlu ve ölçülü biçimde saptanacak ceza, suçun mağduru ve genel anlamda toplum açısından da tatmin edici nitelikte olmalıdır"[674].

Sonuç olarak, ceza adaleti sisteminde mağdurlar ve toplum lehine denge kurulmasına odaklanılmalı ve mağdur ceza hukuku anlayışı doğrultusunda fail ile mağdur ve toplum arasındaki denge gözetilmelidir[675]. Sosyal hukuk devleti, fail ile mağdur arasındaki söz konusu dengeyi, eylem ve işlemlerinde oranlı davranmak suretiyle aşırıya kaçmayarak sağlayacaktır[676]. İşte bu noktada, mağduriyetin giderilmesi, ceza adaleti mekanizmasındaki tüm öznelerin dahil olabileceği çok boyutlu bir çözüm olarak karşımıza çıkar[677].

D. Ceza Hukukunun İkincilliği İlkesi

Her şey sanığın suçluluğu ya da masumiyeti etrafında döndüğü için ceza muhakemesinin "*merkezi figür*"ü (*Zentralfigur*) olan sanıktan farklı olarak mağdur, temelde sadece bir "*yan figür*"dür (*Randfigur*)[678]. Çünkü mağdurun "davacı" olarak önemli ölçüde rol oynadığı medeni usulden farklı olarak, ceza muhakemesinde onun yerini büyük ölçüde Cumhuriyet savcısı almaktadır ve bu nedenle mağdur kural olarak burada sadece suça veya onun sonuçlarına tanık olan kişi olarak görünür[679]. Bu açıdan mağdur, ikincil nitelik arz eder görünmektedir[680].

"*Ceza hukukunun ikincillik ilkesi*" (*Subsidiaritätsprinzip des Strafrechts*), esasen gerek ceza hukukunun diğer hukuk dalları içinde devletin sosyal kontrolü sağlama çerçevesindeki en keskin kurumu olduğu için "*son çare*" (*ultima ratio*) olarak uygulama alanı bulmasını[681] gerekse ceza hukuku içinde yer alan radikal nitelikteki

---

674 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.104; ayrıca bkz. HÖRNLE, 2000, s.183.

675 RÖSSNER, s.106-107 ve 110; YÜCEL, 2013, s.33; ÖZEN, ***Genel,*** s.119; ZEDNER, s.30-31, 101-102 ve 144.

676 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.98; Zeki HAFIZOĞULLARI / Devrim GÜNGÖR, "Türk Ceza Hukukunda Suçların Tasnifi", ***TBBD,*** Y.2007, S.69, 21-50, s.45.

677 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.145.

678 WEIGEND, 1984, s.764; ESER, 1989, s.723; WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.377 ve 546; FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.123; GEERDS, s.786.

679 ESER, 1989, s.723-724.

680 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.192-193.

681 OSTENDORF, 1983, s.302; HILLENKAMP, ***ZStW,*** s.604-605; ÜNVER, ***Hukuksal Değer,*** s.46; ayrıca bireysel olmayan hukuksal değerlerin ceza hukukunca korunması bakımından *ultima ratio* olarak değil, *prima* veya hatta tamamıyla *sola rati* olarak kabul edilmesi yönünde bkz. ÜNVER, ***Hukuksal Değer,*** s.674 ve 1058; benzer şekilde bkz. SCHWANDER, s.112-113; ÖZKAN, s.96-97.

yaptırımlardan özgürlüğü bağlayıcı olanların "*son çare*" olarak uygulanmasını[682] ifade eder[683]. Bu yönüyle ceza hukuku, "*geleceğe yönelik büyük bir bakış açısı*"na (*eine große Zukunftperspektive*) sahip olmakla "***Minimal Ceza Hukuku***" (*Minimalstrafrecht*) olarak adlandırılmaktadır[684]. Şüphesiz ki, "*ceza hukuku, bir vatandaşın haksız bir şey yapması durumunda her zaman ve daimi olarak başvurulacak bir yol değildir*"[685]. Öyle ki, "*kanun koyucu sadece cezaya muhtaç fiiller söz konusu olduğunda ceza hukukunu devreye sokar ve ceza normlarını vazederken de bu düşünceden hareket eder (ultima raito)*"[686]. Diğer bir ifadeyle özellikle hapis cezasının infaz yerlerini teşkil eden cezaevlerinin kendi içlerinde barındırdıkları olumsuzluklar nedeniyle, çok zorunlu olmadıkça, kullanılmamaları, "*son çare*" olarak düşünülmeleri gerekmektedir[687]. Yani her şeyin ceza hukuku yoluyla korunması düşünülmemelidir, ki zaten pek çok yönüyle böyle bir değerlendirme mümkün de değildir[688].

Ceza hukukunun ikincilliği ilkesi uyarınca, ceza hukuku *son çare* (*ultima ratio*) olmalıdır[689]. Nitekim, ilke, hukuk ve düzenin korunması bakımından ceza hukukuna "*en son araç*" olarak başvurulması anlamını taşır[690]. Dolayısıyla son çare ilkesi, ceza normlarının ikincillik, yardımcılık veya tamamlayıcılık nitelikleri kapsamında değerlendirilebilir ve zaten söz konusu niteliklerin de esasen orantılılık ilkesinin bir

---

682 Hans-Heinrich JESCHECK, "Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların Alman ve Türk Ceza Hukukundaki Yeri", Çev. Ayhan Önder, ***İÜHFM,*** Y.1983, C.48, S.1-4, 479-493 (JESCHECK, 1983, s.), s.481 ve 486; Pınar BACAKSIZ, "Cezalandırma ve Topluma Yeniden Kazandırma", ***Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan, DEÜHFD***, Y.2014, C.16, Özel Sayı, 4917-4941 (BACAKSIZ, "Cezalandırma", s.), s.4917; İÇEL, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** s.51; AGTAŞ, s.27.

683 Claus ROXIN, "Zur Wiedergutmachung als einer "dritten Spur" im Sanktionensystem", ***Festschrift für Jürgen Baumann Zum 70. Geburtstag 22. Juni 1992,*** Hrsg. Gunther Arzt, Gerhard Fezer, Ulrich Weber, Ellen Schlüchter, Dieter Rössner, Verlag Ernst und Werner Gieseking, 1992, 243-254 (ROXIN, 1992, s.), s.244; Klaus LÜDERSSEN, "Alternativen zum Strafen", ***Strafgerechtichtigkeit – Festschrift für Arthur Kaufmann zum 70. Geburtstag,*** Hrsg. Fritjof Haft, Winfried Hassamer, Ulfrid Neumann, Wolfgang Schild, Ulrich Schroth, C. F. Müller Juristischer Verlag, Heidelberg 1993, 487-498 (LÜDERSSEN, 1993, s.), s.491 ve 496-497; ROXIN/GRECO, s.86-87, Rn.97; Peter-Alexis ALBRECHT, 1999, s.99; Peter-Alexis ALBRECHT, 2000, s.45; ÖNDER, ***Dersleri,*** s.7; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.98-99; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Genel,*** s.83-84; HAKERİ, ***Genel,*** s.4; MERAKLI, ***Takdir Yetkisi,*** s.88; ÖZKAN, s.125; Erdal YERDELEN, ***Türk Ceza Hukuku Yaptırımları ve İnfazı,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2021 (YERDELEN, ***İnfaz,*** s.), s.34, 59 ve 573.

684 ROXIN/GRECO, s.70-71, Rn.74.

685 HEINRICH, ***AT,*** s.5, kn.11; HEINRICH, ***Genel Kısım – I,*** s.8, kn.11.

686 ÖZKAN, s.39.

687 ÖZTÜRK/ERDEM, s.414; ÜNVER, ***Hukuksal Değer,*** s.567; DEMİRBAŞ, 2020, s.33; ÖZBEK, ***İnfaz,*** s.46 ve 93; YERDELEN, ***İnfaz,*** s.34.

688 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.211.

689 SCHWANDER, s.20.

690 LÜDERSSEN, 1993, s.496-497; ÖZKAN, s.37-38.

sonucu olduğu ifade edilmektedir[691]. Bu yaklaşım da özü itibarıyla mağdurun ve mağduriyetin giderilmesini öncelemeyi sonuçlamaktadır[692]. Öte yandan ceza hukukunun ikincilliği ilkesi, "*esasen oranlılık ilkesinin ve geniş anlamda da hukuk devleti ilkesinin ceza hukukuna farklı bir açıdan yansımasının bir sonucudur*"[693].

Önümüze çıkan her soruna olmasa bile aile içi şiddet gibi pek çok soruna, ceza hukuku çerçevesinde cevap vermek veya vermeye çalışmanın doğru olup olmadığı ya da ne kadar doğru olduğu sorulmalıdır[694]. Bu soruyu, daha geniş manada farklı disiplinlerarası tedbirlerin göz önünde bulundurulması üzerinden, sadece ceza hukukunun değil, genel manada hukukun -özellikle zorla ve küçük yaşta evlilikler üzerinde- doğru bir çözüm olup olmadığı şeklinde sormak da mümkündür[695]. Yani geniş anlamda hukukun dar anlamda ise ceza hukukunun özelikle belirli alanlarda doğru bir çözüm yolu olup olmayacağı sorusu, "Evet." ile cevaplandırılabilir[696]. Diğer bir ifadeyle ise, somut (aktüel) ve muhtemel (potansiyel) mağdur kavramları doğrultusunda, mağdur kitlesinin korunması ve bu kitlenin hukuka bağlılığının sağlanması için, failin cezalandırılmasına ihtiyaç duyulduğu ölçüde ceza yaptırımına gerek vardır[697]. Kanaatimizce bu noktada mağduriyetin giderilmesinin ölçüsü, somut mağdurun ihtiyaçlarına göre değil, muhtemel mağdurun ihtiyaçlarına göre belirlenebilir. Çünkü henüz gerçekleşmemiş bir duruma göre yapılacak değerlendirme, en azından kuramsal düzlemde daha koruyucu nitelik arz edecektir.

E. Sosyal Devlet İlkesi

Ceza kanunlarının insanileşmesi ve ılımlılaşması sonucu faile gösterilen fail odaklı ceza hukuku yaklaşımı, mağdurda nefret veya isyan hislerine kapı aralayabilmektedir. Bu açıdan mağduriyet, yalnızca ekonomik bir anlam taşımayacağı için, ekonomik veya hukuksal yönden olduğu kadar, sosyal ve siyasal yönden de bütüncül bir yaklaşımla gecikmeksizin giderilmelidir[698].

---

691 ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Genel,*** s.84; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.211.

692 SAUTNER, s.76-77; ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3954-3955; SEVDİREN, s.118; ULUDAĞ, s.130-131; Mümin GÜNGÖR, s.194 ve 196; KETİZMEN, ***Uzlaştırma,*** s.50; Enes YILMAZ, 2022, s.472.

693 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.100.

694 SCHNEIDER, s.503-505; SCHWANDER, s.167.

695 SCHWANDER, s.208.

696 SCHWANDER, s.208.

697 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.214.

698 AÇIKGÖZOĞLU, s.43; YÜCEL, 1967, s.861; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.202.

Ceza hukukuna mağdur odaklı yeni bir ruh ve felsefe getirilmek isteniyorsa, sadece toplumun ve failin birbirlerine karşı olan sorumlulukları ile yetinilmeyip, bunların mağdura karşı olan sorumluluklarını da göz önünde tutmak gerekmektedir[699]. "*Ceza hukuku sistemi bugün yapısal bir değişime ihtiyaç duyuyorsa, sistemin tepe taklak gelmesinden korkulmamalıdır. Hiçbir sistem mutlak ve değişmez değildir*"[700]. Bu kapsamda, mağduriyetin giderilmesi bakımından gündeme gelecek tazminat, ilke olarak zararı meydana getiren failin sorumluluğunda olmasına rağmen, failin bunu gerçekleştirme imkanının olmaması durumunda imkânsız hale gelmektedir. Buna çözüm kabilinden ya toplumun söz konusu mağduriyetleri gidermesi ya da mağdurun başına gelenlere katlanması ihtimalleri karşımıza çıkmaktadır[701]. Özellikle mağdurun başına gelene katlanması ihtimalinin iyi bir yönetim anlayışı ile hele ki sosyal devlet ilkesi ile bağdaşmayacağı açıktır[702]. Zaten çoğu zaman uzunca bir süre suçun etkilerinden kurtulamayan mağdurun bir de söz konusu sürece ayrıca katlanmak zorunda bırakılması onu daha fazla yıpratacaktır ve nitekim yıpratmaktadır; hatta "*mağduru ikinci, üçüncü kez mağdur etmektedir*"[703].

Onarıcı adalet yaklaşımı ile mağdurun ve toplumun sürece katılımı ve tatmini de gözden uzak tutulmamalıdır. Nitekim onarıcı adalet, suçtan etkilenen kişilerin suç nedeniyle ortaya çıkan ihtilafın ve haksızlığın giderilmesini amaçlayan sürece doğrudan katılımıyla, suç olgusuna karşı mağdur merkezli bakan ve "*geçmiş yerine geleceğe yönelerek*" uyuşmazlığı çözmeyi amaçlayan bir yaklaşım getirmektedir[704]. İşte failin cezalandırılmasının mağduru her zaman tatmin etmeyeceği ve mala zarar verme gibi bazı fiiller bakımından mağduriyetin giderilmesinin failin

699 YÜCEL, 1967, s.862; ÇETİNTÜRK, 2009, s.191.

700 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.217; ayrıca bkz. Marcel LEMONDE, ***Türk Ceza Adalet Sistemi İhtiyaç Değerlendirme Raporu ve Eylem İçin Tavsiyeler,*** Türk Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi Ortak Projesi, 2013, s.13.

701 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.101; AÇIKGÖZOĞLU, s.42.

702 AÇIKGÖZOĞLU, s.69; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.67; Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.177; ROXIN/SCHÜNEMANN, s.10-11, Rn.6.

703 Uykusuzluk, baş ağrısı, endişe hali, suç sonrası etkilere basitçe verebileceğimiz ve insanın yaşam kalitesini alt üst etmeye yetecek örneklerdendir. WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.381; AÇIKGÖZOĞLU, s.69; Gerçekten "Özellikle cinsel suç mağdurları beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması işlemlerinin sağlık kuruluşunda uygun ortamda, uygun aletlerle yapılmaması, bir kerede bitirilmeyip tekrar tekrar yapılması kadınlar üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Örneğin, işlemlerin gerçekleştirildiği oda içerisinde tuvalet ve duş bulunmaması, 2-4 saat süren işlemden sonra cinsel suç mağdurunun yıkanamaması yeni travmalara sebebiyet vermektedir. Cinsel suç mağdurları, soruşturma ve kovuşturma sürecinde ortalama üç kez beden muayenesine maruz kalmaktadırlar. Bu uygulamanın değişmesi için gerekli önlemler alınmalıdır." CENTEL, 2013, s.10; TEMİZ GÜL, 2023, s.391.

704 UMBREIT, s.15-16; ZEDNER, s.101-102; YAVUZ, 2015, s.94.

cezalandırılmasından daha önemli olabileceği hatırlanarak, "*Anayasada yer alan sosyal devlet ilkesi, fail ve mağdur arasındaki bu dengesizliği gidermek bakımından devreye girmelidir*"[705].

Sosyal devlet ilkesi, psikolojik, sosyal ve mali açılardan, toplumun korunmaya muhtaç bireyi olarak mağdurun açıkça desteklenmesini salık verir[706]. Bu doğrultuda hem yaşadığı "*manevi çöküşün*" (*psikolojik travmanın*) tekrarlanmaması hem de tipik eylemin tanığı olarak mağdurun korunması önem arz etmekte ve mağdurun failden korunma hakkına sahip olduğu ifade edilmektedir[707]. Nitekim, esasen sosyal devlet, kişilere sadece temel hak ve özgürlükler sağlamakla yetinmeyen, aynı zamanda, vatandaşların sosyal durumlarını iyileştirmeyi, onlara insan haysiyetine yaraşır bir yaşam şekli sunmayı, onları sosyal güvenliğe kavuşturmayı kendine ödev bilen devlet anlayışıdır[708]. Benzer şekilde, devletin suçu önleme işlevini yeterince yerine getirememesi nedeniyle ortaya çıkan mağduriyetin telafisi, mağdur kişilerin yaşadığı ikincil mağduriyetin önlenmesi ya da mağduriyetin etkilerini azaltmak amacıyla istihdam hizmeti sunulması da bu bağlamda sosyal hukuk devleti olmanın bir gereğidir[709]. Dolayısıyla öğretide failin topluma kazandırılması bakımından ifade edilmiş olan şu satırlar aslında konumuz bağlamında da geçerliliğe sahiptir[710]: "*Özellikle kişilerin gelişmesi için ortam sağlama topluma yeniden kazandırmanın olmazsa olmaz koşuludur. Elbette devletin bu koşulları sağlama görevinin temelinde de sosyal devlet ilkesi yatmaktadır.*" Yani sosyal devlet ilkesi uyarınca, failin topluma yeniden kazandırılması için harcanan çabalar, madalyonun diğer yanında mağdurun da topluma kazandırılması için harcanmalıdır[711]. Diğer bir ifadeyle sosyal devlet ilkesi uyarınca devletin mağdur kişilerin kendilerini geliştirecek ortamı ve koşulları sağlama görevi bulunmaktadır ve topluma yeniden kazandırma bakımından da bu görev "*olmazsa olmaz*" (*sine qua non*) niteliktedir[712]. Sonuç olarak, "*Devletin*

---

705 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.101; REEMTSMA, 1999, s.6.

706 DEĞİRMENCİ, 2008, s.35.

707 FREHSEE, 1996, s.14; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.323; AÇIKGÖZOĞLU, s.69; DEĞİRMENCİ, 2008, s.80.

708 Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.159.

709 DÄUBLER-GMELIN, s.342; ORTH, 2002, s.324; Suç Mağdurlarına Tedavi ve İstihdam Hizmeti Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.196.

710 BACAKSIZ, "Cezalandırma", s.4927.

711 FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.72-75; KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.141; USLU, s.246 ve 258; Enes YILMAZ, 2022, s.465, dn.128.

712 Ceren KÜPELİ, "Şiddet Mağduru Kadınların Unutulma Hakkı", ***MÜHFHAD,*** Y.2016, C.22, S.1, 229-238, s.235.

ceza yargılaması görevi, sadece topluma ve sanığa karşı bir yükümlülük olarak kabul edilmemeli suçla hayatı değişen mağdurun suçtan sonra eski hayatına geri dönmesine yardımcı olmayı da kapsamalıdır"[713].

Toplum, fail ve mağdur, suçun gerçekleşmesi ile bir araya gelirler[714]. Hukuk sistemi, toplumu ve faili, yargılamanın kamusallığı dolayısıyla zaten öteden beri öncelikle ele almıştır. Mağdurun yani suçsuz kimselerin de korunması gerekliliği göz ardı edilmemelidir[715]. Diğer bir ifadeyle mağdur özelinde devletin bireyi koruma görevi, sadece failin cezalandırılması ile yerine getirilemez. Günümüz ceza hukuku, artık "*sosyal karakterli bir hukuk dalı*" olarak söz konusu görevi yerine getirmek durumundadır[716]. Onarıcı adalet anlayışı, bu doğrultuda mağdur, fail ve toplum arasındaki ilişkiye dayanmakta ve failin cezalandırılmasından ziyade mağdurun zararının tazmin ve telafisini öncelikli olarak amaçlamaktadır[717]. Onarıcı adalet düşüncesinde suça neden olan fiilin fail ile mağdur arasında gerçekleşmesinden hareketle bu kişilerin aralarındaki anlaşmazlığın çözümü sırasında, sürece doğrudan katılmaları ve çözüme doğrudan etkilerinin olması gerekmektedir[718]. Yani onarıcı adalet anlayışı, bir yandan failleri mağdurlara karşı doğrudan sorumlu kılarak mağduriyetin giderilmesine, diğer yandan da kişiler arasında iletişim fırsatı oluşturmak suretiyle sorunların çözümüne hizmet eder[719].

Suçu ve suçluluğu önlemede olduğu gibi, mağduriyetleri önlemede doğal olarak halkın istekleri ve tercihleri oldukça önemlidir[720]. Bu noktada dikkat edilmesi gereken bir husus da usul ekonomisi ilkesi çerçevesinde masraftan tasarrufa yönelirken, sosyal amaçlara hizmet etmeyen bir adalet dağıtımına yol açmamaktır. Zira özü itibarıyla adalet hizmetinden tasarruf olmaz ve bu doğrultuda demokrasinin şaşmaz bir teminatı olarak sosyal devlet ilkesi ile gerekçelendirilebilecek böyle bir

713 TEMİZ GÜL, 2023, s.406.
714 URUŞAK, s.35-36.
715 YÜCEL, 1967, s.859.
716 EREM, ***Adalet,*** 1968, s.341-342; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.104.
717 ZEDNER, s.101-102 ve 144; ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3954; BAYTAZ, s.118; Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, ***Onarıcı Adalet Programları El Kitabı,*** s.9; onarıcı adaletin söz konusu üçlü mekanizma arasındaki faydalarına ilişkin ayrıntılı inceleme için bkz. ÇETİNTÜRK, 2009, s.213-231.
718 UMBREIT, s.15; BAHAR, s.12; BAYTAZ, s.119; Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, ***Onarıcı Adalet Programları El Kitabı,*** s.9.
719 UMBREIT, s.xxvii; AYTEKİN İNCEOĞLU, 2009, s.650.
720 AÇIKGÖZOĞLU, s.46.

sosyo-politik düşünce adeta gereklilik değil bir zorunluluktur[721]. Dolayısıyla bu çerçevede dengenin çok iyi kurulması gerektiği unutulmamalıdır. Nitekim, devletin mağdurun zararını gidermesi fikri, öncelikle devletin başarısızlığına bağlanmaktadır. Çünkü devletin vatandaşlarını özellikle şiddet suçu faillerinden korumak görevi bulunmaktadır ve bunu başaramadığı durumlarda da mağdurun zararının giderilmesi için kendisini sorumlu hissetmelidir[722]. Başka bir ifadeyle insan haklarına saygılı bir devletin bireylerin maddi ve manevi varlığını koruyamadığı, yani koruma yükümlülüğünü yerine getiremediği durumlarda, suçtan kaynaklanan zararları gidermesi gerekmektedir[723].

F. Ceza Muhakemesinin Kamusallığı-Kovuşturmanın Mecburiliği İlkesi

Bilindiği üzere, yukarıda da ifade edildiği gibi, tarihi süreçte ceza davaları mağdur ve suçtan zarar gören tarafından açılmaktan, zaman içerisinde doğrudan devletin takip ettiği kamu davası şekline dönüşmüş ve böylece "*kamu davasının mecburiliği ilkesi*" doğmuştur. Buna göre, kovuşturma kural olarak re'sen yürütülür ve mağdurun bu doğrultuda bir talepte bulunması gerekmez[724].

Ceza ve ceza muhakemesi hukuku, kamu hukukunun bir dalı oldukları için, işlenmiş olan bir suçun muhakemesinin yapılıp yapılmayacağı hususu, kural olarak mağdur veya failden ve onların yönlendirici irade açıklamalarından bağımsızdır[725]. Kanunda açıkça suç olarak düzenlenmiş bazı fiiller, esasen toplumsal düzen ve toplumun güvenliği ile ilgili olduğu için, mağdur istemese de ceza muhakemesine konu edilir. Bu durum, ceza ve ceza muhakemesine kamusal karakter kazandırmaktadır[726]. Yani CMK m.170/2'nin "*soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler.*" şeklinde açıkça düzenlediği üzere, ceza adaleti sistemimizde "*ceza muhakemesinin kamusallığı*" veya "*kamu davasının mecburiliği ilkesi*" kabul

---

721 AÇIKGÖZOĞLU, s.55; BARTSCH/BRETTEL/BLAUERT/HELLMANN, s.358; YÜCEL, 1967, s.859.

722 Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.159; BARTSCH/BRETTEL/BLAUERT/HELLMANN, s.358.

723 CENTEL/ZAFER, s.993 ve 1000; Ziya KOÇ, s.217-218.

724 YENİSEY/NUHOĞLU, s.87-88; ROXIN/SCHÜNEMANN, s.73, Rn.1 ve 6; SCHROEDER/VERREL, s.253; MERAKLI, ***Takdir Yetkisi,*** s.48.

725 ESER, 1993, s.21; Feridun YENİSEY, "Ceza Muhakemesi Süjelerinin İradelerinin Ceza Muhakemesinin Yürüyüşüne Etkisi Sorunu", ***MÜHFHAD, Özel Sayı Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan,*** Y.2013, C.19, S.2, 453-469 (YENİSEY, 2013, s.), s.454.

726 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.712.

edilmiştir. Buradan hareketle, bu ilkenin, Cumhuriyet savcısının bir suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe elde etmesi durumunda ceza davasını açmak ve yürütmek zorunda olması şeklinde tanımlanması mümkündür[727]. Görüldüğü üzere, ilke içeriğinde "*araştırma yapma mecburiyeti, yeterli şüphe varsa dava açma mecburiyeti ve kamu davasını yürütme mecburiyeti*" ilkelerini de barındırmaktadır[728]. Nitekim söz konusu kamusallık, ceza muhakemesini medeni muhakemeden ayıran hususu da oluşturur. Çünkü medeni muhakemede, taraflar davacı ve davalı konumunda olup, kural olarak da "*taraflarca getirilme ilkesi*" geçerlidir[729].

Böyle bir ilkenin kabul edilmesindeki amaç, suç şüphesi altında olan kimsenin durumuna bakılmaksızın her suçun mutlaka kovuşturulmasını ve koşullarının oluşması durumunda da cezalandırılmasını sağlamak ve böylece toplumdaki kişilere eşit davranılmasını ve keyfilikten uzak bir ceza adaleti uygulanmasını garanti altına almaktır, ki bu sayede de halkın gözünde, adalete olan güven duygusu gerçekleştirilebilir[730].

Hukuk sistemlerinde savcılık makamının dışında mağdur veya suçtan zarar görenin kamu davasını açıp yürüttüğü şahsi dava veya şahsi hak davası gibi müesseselerle bu ilkeye bazı istisnalar oluşturulduğu bilinmektedir. Ancak mevcut 5271 sayılı CMK'da böyle bir istisnaya yer verilmemiştir. Yani mağdur veya suçtan zarar gören, günümüzde ceza muhakemesini tek başına başlatma ya da yürütme hususunda yetki sahibi değildir. Dolayısıyla mevcut sistemimizde bütün suçlar kamu davası yoluyla soruşturulup kovuşturulmaktadır. Yine de bazı suçların özelliklerine göre, talep, şikâyet, mütalaa gibi muhakeme koşullarına sahip olduğu ve kamu davası açıldıktan sonra ise mağdur veya suçtan zarar görene davaya katılmak suretiyle Cumhuriyet savcısının yanında iddia görevine katkıda bulunma hakkı tanındığı hatırlatılmalıdır[731].

---

727 SOYASLAN, ***Muhakeme,*** s.388; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.138; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.146; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.712.

728 YENİSEY, 2013, s.454; ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK, s.152; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.105; ÖZBEK, ***TCK İzmir Şerhi, C.1,*** s.561; ÖZEN, 2009, s.19; ÜNVER/HAKERİ, s.78; YAVUZ, ***Alternatif Yöntemler,*** s.123-124; MERAKLI, ***Takdir Yetkisi,*** s.48.

729 YENİSEY/NUHOĞLU, s.88; ÜNVER/HAKERİ, s.75; KILCHLING, ***Opferschutz,*** s.14; YAVUZ, ***Alternatif Yöntemler,*** s.119-121.

730 CARTWRIGHT, s.190; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.138.

731 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.118.

Bilindiği üzere, kovuşturmanın mecburiliği ilkesinin istisnasını, esasen "*maslahata uygunluk ilkesi*" olarak ifade edilen Cumhuriyet savcısının kamu davasını açmada takdir yetkisi oluşturmaktadır. CMK m.171'de, kamu davasının mecburiliği ilkesi bir nebze esnetilmiştir[732]. CMK m.171/1'e göre, "*Cezayı kaldıran şahsî sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren koşulların ya da şahsî cezasızlık sebebinin varlığı halinde, Cumhuriyet savcısı kovuşturmaya yer olmadığı kararı verebilir*". CMK m.171/2'ye göre ise, "*253'üncü maddenin ondokuzuncu fıkrası hükümleri saklı kalmak üzere, Cumhuriyet savcısı, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olup, üst sınırı bir yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı, yeterli şüphenin varlığına rağmen, kamu davasının açılmasının beş yıl süreyle ertelenmesine karar verebilir*". Ayrıca bu hususlarla bağlantılı olarak, Cumhuriyet savcısının kararına itirazı düzenleyen CMK m.173/5'te "*Cumhuriyet savcısının kamu davasının açılmaması hususunda takdir yetkisini kullandığı hâllerde bu madde hükmü uygulanmaz.*" hükmüyle Cumhuriyet savcısının takdir yetkisinin denetlenme imkânının ortadan kaldırıldığı da hatırlatılmalıdır[733].

Öte yandan, özellikle işlenen suçların ciddi biçimde artmasından ve çağdaş ceza hukukunda meydana gelen gelişmelerden dolayı, mağdur ve fail tarafların iradelerine dayanan "*alternatif yöntemler*" ve "*basit muhakeme usulleri*" ortaya çıkmıştır[734]. Bu bağlamdaki alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri ile yargının artan iş yükü hafifletilmeye çalışılmış ve belki de bundan daha önemlisi kişilerin adalete erişimi artırılıp hızlandırılmıştır[735]. Böylece hızlandırılmış muhakeme usulleri ve muhakeme dışı yöntemlerle cezai uyuşmazlıkların bitirilmesine yönelik imkânların kullanılması suretiyle mağdurun ve mağduriyetin giderilmesinin dikkate alındığı, dolayısıyla da hukuki barışın gerçekleştirildiği söylenebilir[736]. Ayrıca mağdura şahsi dava açma veya kamu davasına katılma hakkının tanınması ile ceza muhakemesi hukuku sisteminin öç alma amacı üzerine kurulu olduğu ya da mağdura bireysel cezalandırma hakkının tanındığı anlaşılmamalıdır. Nitekim ceza verme yetkisi

732 SOYASLAN, ***Muhakeme,*** s.388; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.146; MERAKLI, ***Takdir Yetkisi,*** s.47, 56, 61-62 ve 101.

733 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.139-140; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.147.

734 YENİSEY, 2013, s.454.

735 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.161.

736 WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.369; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.110.

devletin tekelindedir. Burada mağdura, sadece adalet mekanizmasını harekete geçirme ve etkililiğini kontrol etme hakkı sağlanır. Bu açıdan genel olarak gerek şahsi dava gerekse de kamu davasına katılma, özel olaraksa hızlandırılmış muhakeme usulleri şeklindeki alternatif mekanizmalar, adalete erişimin çeşitli yolları olarak görülmelidir[737].

Esasen ceza muhakemesinin kamusallığından, sadece suçu meydana getiren "*fail ile devlet*" arasında bir ilişkinin kurulduğu değil, aynı zamanda meydana gelen suçtan bizatihi etkilenen "*mağdur ile devlet*" arasında da bir ilişkinin kurulduğu anlaşılmalıdır[738]. Çünkü kanaatimizce, suçun özellikle ilgilendirdiği kişi mağdurdur ve devletin mağdura adeta "*bu seninle fail arasında özel hukuk hükümlerini ilgilendiren bir ilişkidir, ben buna karışmam*" demesi, "*asıl adaletsiz olan yaklaşım*"dır[739]. Dolayısıyla gelinen noktada, en azından temelde haksızlığın tespiti bakımından devlet ile fail arasında ikili bir ilişkinin meydana geldiği gerçeğiyle birlikte, kendine özgü olarak devlet ile mağdur arasında da bir ilişkinin kurulabilip kurulamadığı sorusuna odaklanılmalıdır[740]. Buradan hareketle suç mağduru ile devlet arasında suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi için kamusal bir ilişkinin varlığı kabul edilebilecektir[741].

Yürütmenin keyfiliğini önlemek adına kovuşturmanın kamusallığı faydalı olsa da çağdaş suç siyaseti ilkeleri açısından cezalandırmadan beklenen faydayı sağlamak için onarıcı adalet ve genel önleme fikri doğrultusunda ileriye dönük zararları önlemek üzere, kamu davasının mecburiliği ilkesini esnek hale getirmek için, şikâyet, izin, talep gibi bazı istisnalar da kabul edilmelidir ve edilmektedir[742]. Bu yolda mağduriyetin giderilmesi ve topluma yeniden kazandırma amaçlarına en azından bir şans verilmelidir[743]. Örnek olarak, "*mağduriyet giderilmekle, koşulları varsa, savcı kamu davası açmayabilmeli veya açtığı davanın durmasını talep edebilmelidir*"[744]. Ancak şikâyet hakkının kullanılmaması veya şikâyetten

737 PAMUK, ***Mağdur,*** s.10.
738 KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.66; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.712-713.
739 DÖNMEZER, 1977, s.184-185.
740 SCHWANDER, s.38.
741 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.170-171; İNCEOĞLU, s.58; KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1010; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.206-207; TURANLI, s.12.
742 DÖNMEZER/ERMAN, ***C.I,*** s.126; ROXIN/GRECO, s.37-38, Rn.28 ve s.46, Rn.37; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.106.
743 LÜDERSSEN, 1993, s.490; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.172, dn.34; KAHVECİ, s.2.
744 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.106.

vazgeçilmesi yolları ile kamu davasının açılmamasının mağdurun zararının giderilmesi bakımından herhangi bir garanti içermeyeceği belirtilmelidir. Dolayısıyla bu nedenle en azından şikâyete bağlı suçlarda doğrudan uzlaşma yolunun işletilmesi daha faydalıdır[745].

Ceza hukukunun görevini sadece fail ile mağdur arasındaki uyuşmazlığın çözümüne indirgemek, hukuk düzeninin işleyişini ve özellikle muhtemel mağdurların korunmasını olumsuz etkileyebilir[746]. Bu açıdan suçların kovuşturulmasının devletin tekelinde olması esas olmakla birlikte, kovuşturma aşamasında mağdur veya suçtan zarar görenin ceza muhakemesine katılmasının olumlu etkileri bulunduğu ve dolayısıyla kurumun bu kişilerin kendilerini ceza adaleti sistemine yakın hissederek, tedavi edici bir etki oluşturduğu nedenleriyle faydalı ve gerekli bir kurum olduğu ifade edilmektedir[747].

Şüphesiz suçta sadece fail-mağdur çatışması yer almamakta, aynı zamanda ihlal edilen kamu barışı dolayısıyla fail-toplum çatışması da bulunmaktadır[748]. Fail ile mağdur arasındaki uyuşmazlığın nihayetinde, devletin ceza hukuku aracılığıyla bir tür karşı saldırısı ile üstesinden gelmesi gerektiği belirtilmektedir. Bununla bağlantılı olarak fail ile mağdur arasındaki mesafenin de yeniden bireyselleşmede, birey ötesi işlevlerden ve devlet yaptırımlarının kamu kontrol mekanizmalarından vazgeçmeksizin, belirli bir uzlaşmaya varılmasına ihtiyaç vardır[749]. Bu noktada günümüzde yoğun biçimde uygulama alanı bulan ve zaman içerisinde de kapsamını genişleten ve daha da genişletecek gibi duran "*ceza muhakemesinde uzlaştırma*" kurumu örnek gösterilebilir[750].

Öğretide, maddi hukuk bünyesinde karşılaşılan bazı karışıklıklar sebebiyle ceza ve medeni hukuk arasında kesin bir ayrım yapılmasının -içinde bulunduğumuz zaman diliminde, artık- uygun olmadığına dikkat çekilmektedir[751]. Nitekim, suçtan doğan mağduriyetin giderilmesinin ceza hukuku yaptırımlarının yerine geçirilmesi görüşü,

---

745 YENİSEY, 2013, s.455.

746 Dieter DÖLLING, "Die Wiederentwicklung der Sanktionen ohne Freiheitsentzug im deutschen Strafrecht", ***ZStW,*** Y.1992, C.104, S.2, 259-289 (DÖLLING, ***ZStW,*** s.), s.284; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.177.

747 WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.370; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.34-35; Ziya KOÇ, s.23-24.

748 HIRSCH, 1993, s.350.

749 ESER, 1989, s.747.

750 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.158-159.

751 SCHÖCH, 2006, s.122-123.

cezanın amacı ve ceza hukukunun kamusallığı ilkesi ile uyum göstermemektir ve suçtan doğan mağduriyetin ceza yargılaması içinde giderilmesi gerektiği yönündeki bütünleşme görüşü ise yeterli hukuksal dayanağa sahip gözükmemektedir. Çünkü fail ile mağdurun ceza hukukundaki menfaatleri tamamen birbirine zıt konumdadır ve bu açıdan ceza yargılaması içinde hem mağduru tatmin etmenin hem de faili aynı ölçüde korumak pek olanaklı değildir. Dolayısıyla suçtan doğan mağduriyetin giderilmesinin kamusal bir niteliği bulunduğu yaklaşımıyla mağdur ile devlet arasında bir ilişki kurulması gereklidir ve düşünülmelidir[752]. Diğer bir ifadeyle mümkün olduğu ölçüde ceza muhakemesi dışında ancak mağdur açısından daha ulaşılabilir, hızlı ve sonuç almaya elverişli bir hukuk yolu ya da hukuki çare sağlanmalıdır[753].

Fail-mağdur uzlaştırması, çok açık kurallara bağlanmalı ve bu şekilde devlet örgütünün kendi yükümlülüklerinden (özellikle ceza yargılaması ve dolayısıyla cezalandırma yetkisi bakımından) vazgeçip yükümlülüklerini fail ve mağdura bırakma neticesinin önüne geçilmelidir[754]. Bir taraftan da bu bakış açısıyla konuya sağlam bir sınır çekilmemesi halinde, mağdurun giderek daha güçlü bir şekilde göz önünde bulundurulması eğiliminin adeta "*ceza hukukunun özelleştirilmesine*" yol açabileceği kaçınılmaz görünmektedir[755]. Çünkü buna göre, kovuşturmanın kamusallığı ilkesi yerini adeta kovuşturmanın özelleştirilmesine bırakmakta ve "*böylece, devlet işi olan bir husus tarafların eline verilmekte, devletin ceza verme yetkisi geri plana çekilerek, bireysel anlamda fail-mağdur ilişkisi ön plana çıkmaktadır*"[756]. Ancak konunun saf bir ütopya ya da ceza hukukunun gelecekteki ayırt edici bir özelliği olarak ele alınıp alınamayacağı hala havadadır[757].

G. Silahların Eşitliği İlkesi

Ceza muhakemesinde silahların eşitliği denildiğinde, iddia ve savunma makamlarının her bakımdan eşit olması değil, tarafların haklarının karşılıklı olması ve özellikle savunma makamının hukuk devletine uygun olarak kendisine tanınan bütün hakları

752 KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1012.
753 WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.220; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.211.
754 SCHÖCH, 2006, s.131.
755 OSTENDORF, 1983, s.304; ESER, 1989, s.746; ESER, 1993, s.30.
756 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.108, dn.374; YENİSEY/NUHOĞLU, s.91.
757 ESER, 1993, s.31-32; ESER, 1989, s.747; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.187; NUHOĞLU, 1997, s.330.

gerçekten özgürce ve gereği gibi kullanabilmesi anlaşılır[758]. Ancak silahların eşitliği ilkesi, uyuşmazlığın çekirdek anlamda sadece bir tarafını oluşturan savunma makamıyla sınırlı biçimde ele alınmamalıdır. Şüpheli veya sanık kadar mağdur da uyuşmazlığın tarafı ve hak sahibidir. Diğer bir ifadeyle mağdurun menfaatleri, failin menfaatlerinden daha az nitelikte değildir[759]. Dolayısıyla silahların eşitliği ilkesi, bir yandan şüpheli/sanığın hakları ile muhakeme makamlarının yetkileri arasında bir dengenin sağlanması anlamına geldiği gibi, öbür yandan da fail ile mağdur arasında da benzer şekilde adil bir dengenin kurulması gerektiği anlamına da gelir[760].

Esasen "*silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkeleri; iddianameden haberdar olma, hazır bulunma, delil sunabilme ve ortaya konan deliller hakkında değerlendirme yapabilme imkanına sahip olma hakkı sağlamaktadır*"[761]. Özü itibarıyla da soruşturmanın gizliliği ilkesinin mağdurun söz konusu haklar bakımından bilgilendirilmesine engel teşkil etmeyeceği ve faili koruyan haklara yönelik olarak aynı veya benzer hususların "*terazinin diğer yanını oluşturan mağdur*" bakımından da kabulünün dengeyi sağlayacağı belirtilmelidir[762]. Bununla birlikte, öğretide zikredilen şu husus burada özellikle hatırlatılmalıdır: "*Uluslararası düzenlemeler, kutuplaştırıcı yaklaşımın riskleri hakkında uyarı yapmaktadır ve mağdura hakların tanınmasının failin haklarına ve faile sağlanacak yardıma halel getirmemesi gerektiğini yinelemektedir*"[763]. Bir taraftan suç mağdurlarının ceza adaleti içerisindeki konumları belirlenip, hakları tanımlanıp genişletilirken, diğer

---

758 SCHWANDER, s.41; KILCHLING, ***Opferschutz,*** s.15-16; Akif YILDIRIM / Ayhan KILIÇ, "Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Silahların eşitliği İlkesi", ***CHKD,*** Y.2021, C.9, S.2, 341-411, s.409.

759 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.67; ÖZBEK, ***CMK İzmir Şerhi,*** s.893.

760 SEELMANN, 1990, s.160; WEIGEND, 1987, s.1170; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Muhakeme,*** s.53-54; GÜLŞEN, s.683; ROXIN/SCHÜNEMANN, s.71, Rn.7; TEMİZ GÜL, 2023, s.406; **AYM, Yaşasın Aslan Kararı, T.16.05.2013, B. No:2013/1134, §32,** Akif YILDIRIM / Zehra GAYRETLİ, "Silahların Eşitliği İlkesi", ***Suç İsnadına İlişkin Yargılamalarda Silahların Eşitliği İlkesi (Karar Özetleri) Adil Yargılanma Hakkı Kapsamındaki Hak ve Güvencelere İlişkin El Kitapları Serisi – 1,*** Ed. Akif Yıldırım ve Zehra Gayretli, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara 2022, 1-9, s.4; benzer şekilde bkz. YILDIRIM/KILIÇ, s.350.

761 Murat BALCI, "Ceza Muhakemesi Hukukunun Temel İlkeleri Işığında Seri ve Basit Muhakeme Usulü", ***Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer 102 Yaşında – Tebliğler,*** Panel 10 Şubat 2020, Adalet Yayınevi, Ankara 2020, 67-80, s.77; Silahların Eşitliği İlkesi'ni konu alan çeşitli kapsam ve nitelikteki çalışmaları inceleme konusu yaparak ilkenin taşıdığı anlam ve bağlantılara ilişkin bilgi ve değerlendirmeler hakkında bilgi sahibi olmak için bkz. Orhan ARSLAN, "Ceza Yargılamasında Silahların Eşitliği İlkesi Bir Sistematik Derleme Çalışması", ***Ankara Barosu Dergisi,*** Y.2022, S.80, 169-222 (Orhan ARSLAN, s.).

762 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.301.

763 AERTSEN, s.89.

taraftan faile yönelik yüzyıllara dayanan hukuki güvencelerin zedelenmemesi suretiyle taraflar arasındaki dengenin gözetilmesi gerekmektedir[764]. Mağdura yönelik olarak mağduriyetinin giderilmesini sağlayacak mekanizmalar oluşturulurken, faile yönelik olarak sanık haklarına halel getirilmemesine, bunların birbirlerine göre *madalyonun diğer yüzünde bulun*dukları gerçeği ve gerekçesiyle dikkat edilmelidir[765]. Bu bakış açısıyla silahların eşitliği ilkesi, uğradığı haksızlığı mağdurun da hiçbir engel olmadan özgür iradesiyle ileri sürebilmesini güvence altına almaktadır[766]. Bu doğrultuda öğretide, CMK m.176/4'ün iddianamenin sanığa tebliği ile duruşma günü arasında en az bir haftalık bir sürenin bulunması gerektiğini ifade eden kuralın kıyasen mağdur taraf için de uygulanması önerilmiştir[767].

Gerçekten, bir hukuk devletinde, mağdurun kendisine tanınan hakları özgürce kullanabilmesi, fail tarafının geçerli savunma haklarından ortaya çıkan güçlüklerin mağdur bakımından olabildiğince ortadan kaldırılabilmesi ve böylece mağdura bir etki ve kontrol imkânının oluşturulabilmesi tamamen bu ilkenin bir gereğidir[768]. Dolayısıyla silahların eşitliği ilkesi, sadece fail odaklı bir anlam ve anlatıma dayanamaz ve haliyle mağdur odaklı bir yaklaşımla da ele alınmalıdır. Nitekim faile yönelik hakların yanı sıra mağdura yönelik hakların korunması, adil bir yargılama için olmazsa olmaz niteliktedir[769]. İşte bu bağlamda, Anayasa Mahkemesi silahların eşitliğini Anayasanın 36. maddesinde koruma altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamında değerlendirmektedir[770]. Öğretide de haklı olarak, AİHS m.6 düzenlemesinden zorunlu müdafilik kavramının sadece şüpheli veya sanığa tanındığı sonucunun çıkarılamayacağı, silahların eşitliği ilkesi uyarınca mağdurlar için öngörülen zorunlu vekillik kavramının da bu kapsamda ele alınacağı, nitekim AİHM'nin de içtihatlarıyla çelişmeli muhakemenin yapılmasının ve bunun için de tarafların silahları arasında bir eşitlik olmasının adil yargılamanın en önemli gereklerinden olduğunu ortaya koyduğu ifade edilmiştir[771].

---

764 YARSUVAT, s.333; Mümin GÜNGÖR, s.208-209; Enes YILMAZ, 2022, s.451.

765 SOKULLU-AKINCI, "Mağdurun Korunması", s.693; USLU, s.244; Enes YILMAZ, 2022, s.451.

766 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.190.

767 PAMUK, ***Mağdur,*** s.227; Ziya KOÇ, s.192.

768 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.108; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.145-146.

769 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.67; GÜLŞEN, s.683.

770 Orhan ARSLAN, s.173; YILDIRIM/GAYRETLİ, s.3; YILDIRIM/KILIÇ, s.351.

771 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.103; WEIGEND, 2017, s.788-789; "Buna **yetkilerde denge** veya **usulî eşitlik** de denebilir. Bu dengenin hakkaniyet gereği oluşu, silahların eşitliği

Haliyle bu noktada yapılması gereken, şüpheli ve sanığın sahip olduğu haklara dokunmadan mağdurun da her anlamda korunmasını teminden ibarettir[772]. "*Çünkü adalet, sadece devlet ile şüpheli ve sanık için değil, aynı zamanda mağdur için de gereklidir*"[773]. Diğer bir anlatımla sadece failin yeniden topluma kazandırılmasından söz edilmemeli, bu amaca özgülenen özellikle parasal olanaklar mağdurun da yeniden topluma kazandırılması yönünde sarf edilmelidir[774]. Bu hususta, bilindiği üzere fail tarafa hitap eder şekilde kamuda eski hükümlü istihdamına ilişkin düzenlemeler bulunduğu gibi, mağdurlara ilişkin de benzer düzenlemelere yer verilmesinin sosyal devlet olmanın bir gereği olduğu hatırlatılmalıdır[775]. Bu bağlamda devletin suçla mücadele etme ve cezalandırma tekelinin mağdurun zararlarının giderilmesini sağlayacak şekilde genişletilmesi gerektiği söylenebilir[776]. Nitekim, örnek olarak belirtmek gerekirse, "*Alman Mağdurun Zararının Giderilmesi Kanunu*"nun (*Opferentschädigungsgesetz-OEG*) Gerekçesinde failin yeniden sosyalleşmesi ile suçun önlenmesi ve suçla mücadelenin yanında mağdurun kaderinin de unutulmaması gerektiği belirtilmektedir[777]. Ancak mağdurun korunması ve mağdur haklarının güçlendirilmesi adına yapılan sayısız reformlara yönelik en kapsamlı eleştiri, silahların usulî eşitliğinin kesinlikle tehlikeye atılmasıdır[778]. Çünkü, mağdurun haklı menfaatlerinin ileri sürülmesiyle failin gözetilmesi reddedilecektir ve fail ile mağdur birbirlerine karşı mütevazı değil, aksine tartışmalı, duygusal ama başarılı stratejilerle oynayacaklardır[779], nitekim oynarlar da.

Ceza muhakemesinde davaya katılmada "*davacı taraf*"ın (*Anklägerseite*) olası, bariz, sayısal üstünlüğü eleştirisi de adil bir yargılama ve silahların usulî eşitliği talebiyle yakından ilişkilidir. Çünkü bu durumun savunma üzerinde korkutucu ve nihayetinde

---

ilkesini adil (hakkaniyete uygun) yargılama ilkesinin bir unsuru haline getirmektedir." Cumhur ŞAHİN, "Anayasa Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Silahların Eşitliği ve Çelişmeli Yargılama İlkeleri", ***Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan, DEÜHFD,*** Y.2019, C.21, Özel Sayı, 3051-3065 (ŞAHİN, 2019, s.), s.3051.

772 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.6; TURANLI, s.133.

773 BOZDAĞ, s.122.

774 Hans-Jörg ALBRECHT, s.47-48; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.43, dn.64; ÖZBEK, 2004, s.117.

775 Suç Mağdurlarına Tedavi ve İstihdam Hizmeti Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.198-199.

776 HASSAMER, "Opferorientierte Strafjuztis", http://www.richterverein.de/j2000/asjopfer1.htm (E.T.07.02.2022); KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.213.

777 KANZ, s.236; REEMTSMA, 1999, s.26-27; REEMTSMA, 2002, s.5; ROXIN/GRECO, s.148, Rn.36h.

778 KANZ, s.233; WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.371.

779 HASSAMER, "Opferorientierte Strafjuztis", http://www.richterverein.de/j2000/asjopfer1.htm (E.T.07.02.2022).

savunmayı zorlaştırıcı bir etkisi söz konusu olabilir. Gerçekten de sanık, *(i) Savcılık* makamının yanında *(ii) katılan* olarak zarar gören ve onun güvendiği bir kişi olarak *(iii) vekili, (iv) psikososyal mahkeme görevlisi* ve mağdur/zarar gören reşit değilse *(v) kanuni temsilcisi* olmak üzere beş kadar insanı karşısında görebilir[780]. Ancak özü itibarıyla silahların eşitliği ilkesi, her bir işlem bakımından "*niceliksel eşitliği*" değil, yargılamaya bir bütün halinde bakılarak iddia ve savunma arasında kurulacak adil bir dengenin korunması bağlamında "*niteliksel eşitliği*" ifade eder[781].

Psikososyal mahkeme desteği, eğer açık bir şekilde tanımlanan hedefleri takip ederse, ampirik bir bakış açısı altında, umut verici -fakat dahası yoruma muhtaç- bir mağduru koruma ve destekleme tedbiri olarak görülebilir[782]. Ancak bir taraftan sosyal hizmet uzmanı (sosyal çalışmacı), psikolog gibi uzman personellerin diğer taraftan ise gönüllü kişi ve kuruluşların rol aldığı **ücretsiz mağdur destek hizmeti** sistemi oluşturulmak suretiyle bu sistem bünyesinde, mağdurlara tüm suç mağdurlarını kapsayıcı temel bir hak olarak psikososyal muhakeme desteği sunulmalıdır[783].

Olumsuz bir örnek olarak, kovuşturma evresinde CMK m.177, 206 ve 207 ile sanığa delillerin ortaya konulmasını isteme hakkının tanınıp, CMK m.234/1-b-4'te mağdura sadece delil türlerinden biri olan tanıkların çağrılmasını isteme hakkının tanınması, silahların eşitliği ilkesi bakımından isabetli olmamıştır[784]. Buna karşın, şüpheli ve sanık için zorunlu müdafiliği getiren CMK m.150/2 ve 3 ile mağdura zorunlu vekilliği düzenleyen CMK m.234/2 hükmü ve katılana zorunlu vekilliği düzenleyen CMK m.239/2 hükmü silahların eşitliği bakımından önemli ve olumlu örneklerdir[785]. Bununla birlikte, CMK m.234/1-a-4 ile mağdur vekiline soruşturma evresinde delilleri inceleme yetkisinin tanınmasına karşılık, şüpheli müdafiine bu yetkinin tanınmamasını, silahların eşitliği ilkesiyle bağdaştırmanın mümkün görünmediği de

---

780 Heinz SCHÖCH, "Wege und Irrwege der Wiedergutmachung im Strafrecht", ***Festschrift für Claus Roxin zum 70. Geburtstag,*** Hrsg. Bernd Schünemann, Hans Achenbach, Wilfried Bottke, Bernhard Haffke, Hans-Joachim Rudolphi, Walter de Gruyter, Berlin-New York 2001, 1045-1064 (SCHÖCH, 2001, s.), s.1056; KANZ, s.234.

781 BİRTEK, s.432; ŞAHİN, 2019, s.3052; YILDIRIM/GAYRETLİ, s.4.

782 KANZ, s.242.

783 EREM, ***Adalet Psikolojisi,*** s.289; KARATAŞ, s.259; KILCHLING, ***Opferschutz,*** s.71-72; Enes YILMAZ, 2022, s.466.

784 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.420.

785 ŞAHİN, ***CMK Gazi Şerhi,*** s.744; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.422.

ifade edilmektedir[786]. Mağduru muhakemenin aktif bir öznesi haline getirmeye ve sanıkla benzer şekilde çeşitli haklarla donatarak diyalektik yargılamayı sağlamak suretiyle adaleti tesis etmeye yönelik düzenlemeler, çağdaş ceza hukukunun birer yansımasıdır[787]. Ancak en azından mağdurun da sanık gibi avukat yardımından yararlanma hakkına erişmesiyle silahların eşitliği ilkesinin güzel bir şekilde sağlandığı ifade edilmektedir[788].

Eğer mağdurun, makul olan talepleri dikkate alınır ve mağduriyetinin önemli bir kısmı giderilebilirse dava yoluna varmadan çözüme ulaşılabilir[789]. Nitekim bu kapsamda her şeyden önce mağdurun da muhakemeye katılımı ve muhakemeyi etkileme hakkı ceza muhakemesi işleyişinde uyumlu bir şekilde yer almalıdır[790]. Bu bağlamda mağdura daha fazla hak tanımak ve muhakemeye katılımını kolaylaştırmak suretiyle bir aşamaya kadar savunmanın fiili olarak zayıflatılması sağlanabilir[791]. Ancak bahsolunan uyum ve fail-mağdur dengesini, tamamen karşılıklı tahterevalliye binmiş iki kişi olarak da anlamamak gerekir. Çünkü faile bakan yönüyle cezanın artması tehdidi, mağdura bakan yönüyle ise zararın giderilmesinin mümkün olmaması ihtimali tüm hassas dengeyi alt üst edebilir[792]. Diğer bir ifadeyle uygulama bakımından hem fail hem mağdur hem toplum ve hem de devlet için söz konusu hassas dengeyi sağlayacak doğru ölçüyü bulmak oldukça zordur[793]. İşte buradaki diyalektik yapının en uygun çözümü, hukukun tam ve etkin biçimde uygulanmasıdır[794]. Mağdur bilimi, tam da bu noktada cezanın amacının mağdur bakış açısıyla incelenmesini salık vermektedir[795]. Buna göre, mağdur, cezanın amacına, *(i)* faile sadece hak ettiği cezanın verilmesini istediği "*gözlemci bakış açısı*" ile *(ii)* öç almak için faile ceza verilmesini istediği "*mağdur bakış açısı*" olmak üzere iki şekilde yaklaşmaktadır.

---

786 CENTEL/ZAFER, s.226.

787 TOROSLU, ***Cürümler,*** s.174; KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.149; TEMİZ GÜL, ***Çözüm Yolları,*** s.172.

788 GÜLŞEN, s.687.

789 AÇIKGÖZOĞLU, s.49.

790 SCHÖCH, 2006, s.122.

791 SCHÖCH, 2006, s.131-132.

792 DELVECCHIO, s.421; SCHÖCH, 2006, s.118; YARSUVAT, s.334; PAMUK, ***Mağdur,*** s.9.

793 ESER, 1993, s.41; ayrıca bkz. FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.97-98.

794 AKYÜREK, s.80.

795 Uli ORTH, "Punishment Goals of Crime Victims", ***Law and Human Behavior,*** Y.2003, C.27, S.2, 173-186 (ORTH, 2003, s.), s.173, 175 ve 177; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.200; Cezalandırmanın Amacını farklı bir bakış açısıyla fail odaklı bir biçimde ele alan ayrıntılı değerlendirmeler için bkz. BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.221-239.

Ayrıca mağdur hakları geliştikçe ve amaçlandığı gibi mağdurun korunması gerçekleştirildikçe, ceza muhakemesinin etkinliği ve etkililiği de sağlanmış olacaktır[796]. Fakat bu noktada mağduriyetin giderilmesi yönündeki çabaların, tarihsel süreç içinde uzun mücadelelerle elde edilen savunma olanaklarına ilişkin sanık haklarını ihlal etme sonucunu doğurmasından da kaçınılmalıdır ve çünkü "*Mağduru korumak pahasına, sanığın bunca mücadeleden sonra elde ettiği haklar erozyona uğratılamaz*"[797].

Hukuk devleti ilkesi, ceza hukukunda faile tanıdığı koruma garantilerini sürdürmekle birlikte, mağduru da koruyan kurumlarla "*mağdurun nötrleştirilmesi*"ne (*die Neutralisierung des Opfers – the Neutralization of the Victim*) çalışmaktadır[798]. Nitekim gerek sanık gerekse de mağdur hakları, yargılamanın adil ve tarafsız bir biçimde objektif ve şeffaf nitelikte yürütülmesini de sağlayacaktır[799]. Belirtilmelidir ki, ceza hukukunda hem mağdurun nötrleştirilmesi hem de faile odaklanılması bir rastlantı değildir. Çünkü devletin uyuşmazlığın üstesinden gelmesi için hem mağdurun nötrleştirilmesi hem de faile odaklanılması ile sosyal kontrolün resmileşmesi de yaygınlaşmış ve şiddete eğilimli bir dünyada özgürlük, eşitlik ve güvenliğin koşulu olmuşlardır[800].

1987 tarihli Federal Alman Mağduru Koruma Kanunu, fail ile mağdur arasında, sınırlı olarak silahların eşitliğini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle ilgili Kanun, şüphelinin savunma hakkı ile mağdurun katılım hakları arasında "*dengeli bir anlaşma*" niteliğini haizdir[801]. Ancak ceza muhakemesinde yargılamanın kamusallığı dolayısıyla fail ile mağdur arasında, "*mağdurun korunma menfaati ve sanığın savunma menfaati arasında önlenemez bir ihtilaf çıkarsa, sanığın savunma menfaati*

---

796 DEĞİRMENCİ, 2008, s.35.

797 SEELMANN, 1990, s.167; KIRCHENGAST, s.76; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Muhakeme,*** s.53; WEIGEND, 1984, s.782; WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.542; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.326-327; **AYM, Yankı Bağcıoğlu vd. (GK), T.09.01.2015, B. No: 2014/253, p.63-64,** ŞAHİN, 2019, s.3052.

798 FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.147; REEMTSMA, 1999, s.10; Peter-Alexis ALBRECHT, 1999, s.96; Peter-Alexis ALBRECHT, 2000, s.42; SCHWANDER, s.21.

799 KIRCHENGAST, s.76.

800 FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.107-108; REID, s.12; SCHWANDER, s.22.

801 SCHÖCH, 2006, s.118; ancak kamu davasına katılma hakkını tanıma ve genişletme imkanını sağlamakla birlikte, mağdurun ceza muhakemesindeki konumunun açık bir anlayışla sunulmaması ve ceza ve ceza muhakemesi hukukundaki onarıcı unsurların daha büyük karmaşık ilişkilere sebep olacağı gibi bir dizi sorunu harekete geçireceği dolayısıyla mağdura yönelik iyileştirmelerin kapsamlı olsa da haklı olmadığına ilişkin eleştiri için bkz. WEIGEND, 1987, s.1170 ve 1176; Enes YILMAZ, 2022, s.452, dn.49.

daha üstün gelecektir. Zira, sanık için tehlike daha fazla" olduğu için, silahların eşitliğinden bahsedilemeyeceği de ifade edilmektedir[802]. Bununla birlikte, tek taraflı olarak mağdurun menfaatine aykırı nitelik taşıyabilen Devletin ceza talebi ile mağdurun özel hukuk çerçevesinde başvurabileceği tazminat talebinin çatışmasına önemli bir husus olarak dikkat edilmelidir[803]. Ayrıca ceza hukuku ile özel hukuk bakımından belirsiz bir duruma düşmemek için bu alanların sınırlarına riayet etme gerekliliği de unutulmamalıdır[804]. Öncelikle usul bakımından zararın ceza mahkemeleri önünde ileri sürülmesinin şart kılınmadığını ve fakat genellikle ceza yargılamasının özel hukuk meselelerinin çözümüne uygun olmamakla birlikte mağdurun usul ekonomisine ilişkin menfaatlerinin tatmin edilebileceğini not düşmekte fayda bulunmaktadır[805]. Bu bakımdan, mağdura verilen zararın giderilmesi yoluyla mağdurun tatmin edilmesini amaçlayan "*uzlaştırma usulü*"nü (*Sühneverfahren*) düzenleyen StPO 380 örnek kabilinden gösterilebilir[806]. Nitekim kamu davasının açılmasından önce belirli bir uzlaştırma makamının önünde ciddi bir "*uzlaştırma denemesi*" (*Sühneversuch*) yapılması gerektiği (§ 380 Abs. 1, 4 StPO) ve tüm yargılamaların yarısından fazlasında iyi bir şekilde uzlaşmanın söz konusu olduğu düşünülebilirse, böylece devletin kendisini kişiler arası çatışmalardan mümkün olduğu ölçüde dışarıda tutabildiği ve hukuki barışın yararına iyi bir şekilde uzlaşmayı tüm olasılıklarıyla ele alabildiği her durumda başarılı bir sonuç görülebilecektir[807].

Hangi yaklaşım benimsenirse benimsensin, mağdur da sanık kadar uyuşmazlığın tarafıdır. Bu çerçevede hak sahibi bir özne olduğu gerekçesiyle mağdur gerek maddi ceza hukukunda gerekse şekli ceza hukukunda kesinlikle unutulmamalıdır[808]. Bu açıdan, adaletin gerçekleştirilmesi sürecine hem failin hem de mağdurun dahil edilmesi, diğer bir ifadeyle silahların eşitliği bağlamında her iki tarafa da eşit

802 HIRSCH, 1993, s.342; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.109.
803 HIRSCH, 1993, s.347.
804 Sulhi DÖNMEZER, "Suçsuzluk Karinesi Üzerine Düşünceler", ***Prof. Dr. Nurullah KUNTER'e Armağan,*** Beta Yayıncılık, İstanbul 1998, 67-74, s.69; HIRSCH, 1993, s.348; SCHÖCH, 2006, s.121 ve 125.
805 WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.408; HIRSCH, 1993, s.349-350.
806 WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.223; HIRSCH, 1993, s.350; Feridun YENİSEY / Salih OKTAR, ***Alman Ceza Muhakemesi Kanunu Strafprozeßordnung (StPO),*** 2. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2015, s.421-422.
807 ESER, 1989, s.728; WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.196.
808 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.190.

düzeyde ilgi gösterilmesi amaçlanmalıdır[809]. Nitekim, silahların eşitliği ilkesi, uyuşmazlığın tarafları arasında adil bir denge kurulmasını gerektirir[810].

Mağdurun haklarından biri olan vekili aracılığıyla soruşturma belgelerini inceletme ve elkonulan ve muhafazaya alınan eşyayı inceletme hakkını düzenleyen CMK m.153/5 ve m.234/1-a-4'teki düzenlemeler, silahların eşitliği ilkesinin gerçekleşmesi bakımından, oldukça olumlu ve isabetli birer örnektirler[811]. Belirtmek gerekir ki, adaletin tecellisi için çağdaş kuralların en güzel şekilde düzenlenmesi tek başına şüphesiz yeterli değildir. Şüphesiz bu sonuca ulaşılabilmesi için çağdaş düzenlemelerin hayata geçirilmesi şarttır ve bu noktada, adalet sisteminin çok önemli bir sac ayağı olarak barolara ve mensubu olan avukatlara büyük görevler düşer. Nitekim insanların bir suçun mağduru olduklarında ilk olarak hangi haklara sahip olduklarını bilmeleri, bunun için de meslek kuruluşlarının önce mensuplarını, daha sonra da kamuoyunu bilgilendirmeleri gerekmektedir. Hiç şüphesiz, bir suçun mağduru ile ilk temasa geçen makamlar da bu kişilere kanunun emriyle haklarını bildirip öğreteceklerdir. Ancak bununla birlikte daha genel manada hukuk normlarının biraz da toplum tarafından sahiplenilmesi suretiyle meşruiyet ve işlerlik kazanacağı hatırlatılabilir[812].

H. Cezaların Bireyselleştirilmesi İlkesi

Bilindiği üzere ceza muhakemesi, faile yönelik iddianın doğru olup olmadığını inceleyen ve iddia, savunma ve yargılamadan oluşan bir sistemdir[813]. Bu sistem içerisinde cezaların bireyselleştirilmesi ilkesi, somut olayda faile biçilecek cezanın doğru ve adil biçimde kesilmesini hedeflemektedir. Farklı olaylarda işlenen suç aynı olsa da verilecek ceza farklı olabilecektir. Bu noktada örneğin aynı suçu işlemiş faillerden mağdurun mağduriyetini giderenle gidermeyen farklı değerlendirilmek mecburiyetindedir. Nitekim, mağduriyeti gideren fail, mağduriyeti gidermeyene göre, cezasız kalmayı veya en azından daha az ceza almayı hak etmiştir[814].

Cezaların bireyselleştirilmesi ilkesi bakımından fail için, mağdura ve mağduriyetin giderilmesine yönelik göstermiş olduğu çabalar birer kıstas olarak değerlendirilebilir.

809 ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3956.
810 CENTEL/ZAFER, s.254.
811 ÖZBEK, ***CMK İzmir Şerhi,*** s.673; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.202.
812 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.149; Ahmet POLAT, 2014, s.364; Enes YILMAZ, 2022, s.481.
813 YÜCEL, 2013, s.12.
814 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.109.

Nitekim bu hususta, cezanın somutlaştırılıp bireyselleştirilmesinde, özellikle hapis cezasının sakıncalarını gidermeye yönelik kurumların uygulanması noktasında, mevzuatımızdaki TCK m.50/1-b çerçevesinde kısa süreli hapis cezalarına seçenek yaptırım, TCK m.51/2'de hapis cezasının ertelenmesi, CMK m.171/3'te kamu davasının açılmasının ertelenmesi ve CMK m.231/6-c'de hükmün açıklanmasının geri bırakılması gibi aşağıda ilgili başlıklar altında ele alınacak kurumlarda, onarıcı adalet fikrine uygun biçimde "*mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi*" kabul edilmiştir[815]. Ancak söz konusu giderimin aslında dolaylı nitelik arz ettiği zikredilmelidir[816].

II. Uluslararası Belgelerde Ve Bazı Ülkelerde Ele Alınışı

A. Uluslararası Belgelerde Ele Alınışı

1. Genel Olarak

Esasen gerek fail gerekse mağdur boyutuyla konunun ciddi bir insan hakları meselesi olması dolayısıyla suçun önlenmesinin ve her ikisinin de topluma yeniden kazandırılmasının sadece iç hukukun sorunu olmadığı ifade edilmelidir[817]. Buradan hareketle mağdurun hem mağduriyetinin giderilmesi hem de haklarının ele alınıp iyileştirilmesi, "s*adece ulusal hukuklarla sınırlı kalmamış, uluslararası hukukta da yapılmış ve yapılmaktadır*"[818]. Bu bağlamda, ülke olarak bizim de kültürel ve siyasi anlamda pek çok bağlantı noktamız bulunan Avrupa Birliği ve üye ülkelerinde, ceza muhakemesi sürecinde mağdurların ikincil mağduriyetlerinin önlenmesine ve mağdur haklarına ilişkin asgari standartların oluşturulmasına yönelik çok sayıda

815 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.109; Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, ***Onarıcı Adalet Programları El Kitabı,*** s.14; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.104-105; TURANLI, s.90; Erdal YERDELEN, ***Cezanın Belirlenmesi (Türk ve Alman Uygulaması),*** Adalet Yayınevi, Ankara 2013 (YERDELEN, ***Cezanın Belirlenmesi,*** s.), s.38; YENİDÜNYA/İÇER, s.151-152; Hakan KAŞKA, ***Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturma Evresinin Sona Ermesi,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2019 (KAŞKA, ***Sona Erme,*** s.), s.183-184; KAŞKA, 2021, s.54-55; Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.191-192; SEÇKİN, 2020, s.622; TEMİZ GÜL, ***Çözüm Yolları,*** s.56-57, 172; Enes YILMAZ, "Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararının Sanık Hakkında Sonuç Doğurmaması Üzerine Bir Değerlendirme", ***KHM,*** Y.2021, C.1, S.2, 269-292 (Enes YILMAZ, 2021, s.), s.271.

816 ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.283-285; ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3959; Enes YILMAZ, 2022, s.469-470.

817 BACAKSIZ, "Cezalandırma", s.4924.

818 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.86; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.147; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.723-724 ve 836.

karar, direktif ve iyi olarak nitelenebilecek uygulama örneklerinin bulunduğu söylenebilir[819]. Ancak burada daha en başta uluslararası hukuki araçların ulusal hukuklarda sağlanabilecek rollerden daha büyük bir rol veremeyeceği hatırlatılmalıdır[820]. Yani, uluslararası alanda mağdurun haklarını genişletmeye, tazminat veya mağduriyetin giderilmesi imkânlarını artırmaya ya da bu kapsamdaki pek çok hakkı ceza muhakemesi bağlamında sembolik olarak tanımaya yönelik gayret ve gelişmeler olumlu olmakla birlikte, tüm bunlar ulusal hukuklarda somutlanabilecektir. Diğer bir ifadeyle bu kapsamdaki çareleri sağlama ve iç hukuklarında açık ve istikrarlı bir biçimde uygulama görevi, ilgili devlete aittir[821].

Ceza ve ceza muhakemesi kuralları öteden beri fail odaklı bir biçimde ele alınmaya çalışılmış ve örnek vermek gerekirse adil yargılanma hakkının düzenlendiği İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 10'uncu ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'nin 6'ncı maddesinde sadece şüpheli ve sanığın korunmasına yer verilirken, mağdura ilişkin bir korumaya yer verilmemiştir[822]. Hukuk sistemlerinin mağdura hak ettiği konumu vermemesinin mağdurun uğradığı zararı artırdığı ve hatta onu böylece bir kez daha mağdur ettiği belirtilmektedir[823]. Bu açıdan, günümüzde artık ceza hukuku anlayışında "*salt fail temelli bakış açısı değişmeli*", hem TCK'yı hem de CMK'yı doğrudan ilgilendiren **mağdur ceza hukuku anlayışı** geliştirilmek suretiyle "*mağdur ile fail arasında denge kurulmalıdır*"[824].

Yukarıda ele alınan mağdur kavramının tarihi gelişimi ve ilkesel temelleri çerçevesinden anlaşılacağı üzere, ceza ve usul kanunlarında reform çalışmaları ve suç mağdurlarına söz konusu çalışmalarda her geçen gün daha fazla yer verme çabası, sadece iç hukuklarda sınırlı kalmayıp uluslararası bir boyut ve anlam kazanmak suretiyle bütün dünyada kendini göstermektedir[825]. Bu açıdan 21. Yüzyılın kendinden önceki zaman dilimlerine nazaran mağdur haklarının öne çıktığı ve mağdur odaklı ceza hukuku yaklaşımının hâkim olacağı bir yüzyıl olması

819 PEMBERTON/GROENHUIJSEN, s.19; AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.18; ERZURUMLUOĞLU, 2013, s.81; Murat AYDIN, s.111-112.

820 BASSIOUNI, s.205 ve 278; Mustafa Ruhan ERDEM, ***Avrupa Birliği Hukuku'nun Üye Devletlerin Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukuna Etkileri,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara 2004, s.90.

821 BASSIOUNI, s.213.

822 BASSIOUNI, s.216; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.110-111 ve 115; WERGENS, s.107; Ziya KOÇ, s.60-61.

823 KAFES, s.85; TEZCAN, s.75.

824 HÖRNLE, 2000, s.176-177; ÖZEN, ***Genel,*** s.83.

825 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.109-110.

beklenmektedir[826]. Açıkçası bu beklentinin kaynağını, hakları ihlal edilen veya bir suçun mağduru olan kimselerin uğramış oldukları zararların giderilmesini eylemi gerçekleştirenden isteme hakkını düzenleyen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 8. maddesi, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 2/3-a maddesi ile İşkencenin Önlenmesine Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 14/1 maddesi gibi uluslararası metinlerdeki düzenlemelerde bulmak mümkündür[827].

Sanığa sağlanan haklar, güvenceler ve çağdaş yargılanma ortamı vesilesiyle 20. Yüzyıl, "*sanıkların yüzyılı*" olarak isimlendirilebilir. Ancak "*mağdur odaklı ceza hukuku*" yaklaşımıyla ifade edilmek istenen, sanıkların lehine olan hususlar ile mağdurların lehine kurum ve kavramların oluşmasına engel olunmaması gerektiğidir[828]. Başka bir ifadeyle ideal bir ceza adaleti sistemi hem suçla mücadelede başarılı olmak hem de fail ve mağdur haklarını gözetmek zorundadır[829]. Nitekim, "*Şüpheli/sanık hakları ile mağdur hakları dengeli ve adil bir biçimde düzenlendiğinde birbirini kısıtlamamakta; aksine birbirinin gelişimine zemin hazırlamaktadır*"[830]. Söz konusu gerekliliğin bir sonucu olarak, mağdura ilişkin kurallardaki boşluklar göz önünde bulundurularak, suç siyaseti çerçevesinde ölçülü çözüm önerileri üretilmeye çalışılmıştır[831]. Belirtmek gerekir ki, bahsi geçen çözüm önerileri, birçok ülkede, başlangıçta küçük çaplı girişimler ve örnek uygulamalar, ardından işbirliği ve eşgüdüm (koordinasyon), sonra da üretilen yasalarda birleştirme (konsolidasyon), değerlendirme ve değişiklikler ile oldukça uzun bir sürece yayılmıştır. Bu uzun süreçten, ülkelerin farklı sosyal, ekonomik, kültürel ve politik bağlamları dikkate alındığında, mağdur politikalarının uygulanması için her yerde geçerli şablonların olmadığı, genel olarak, gerçekçi ve stratejik düşünüşle yürütülecek adım adım yaklaşımın en başarılı yaklaşım olduğu ve bu nedenle, işbirliği ve eşgüdüm aşamasında, "***ulusal bir sorumluluk merkezi***" kurulmasının hayati derecede önem taşıdığı çıkarımlarını yapmak mümkündür[832]. Bu çerçevede aşağıda ele alınacak düzenlemeler, dünyadaki ve ülkemizdeki gelişmelerle birlikte

826 AÇIKGÖZOĞLU, s.34.
827 KAFES, s.115.
828 AÇIKGÖZOĞLU, s.66; SAUTNER, s.20; ÖZEN, ***Genel,*** s.119; SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.273.
829 DALKILIÇ, s.1342.
830 KAHVECİ, s.4.
831 SCHÖCH, 2006, s.130; YENİSEY, 1998, s.512.
832 WALLER, s.; AERTSEN, s.106.

değerlendirildiğinde hukukumuzdaki boşluğun doldurulması gerekmektedir[833]. Özellikle çeşitli olumsuz durumlara maruz kalan veya kalma tehlikesi taşıyan gruplar başta olmak üzere, mağdurlara yönelik uygulamalar, **mağdur odaklı ceza adaleti anlayışı** doğrultusunda, uluslararası standartları içerecek şekilde geliştirilmeli ve adalete erişim etkinleştirilmelidir[834]. Çünkü genel manada temel insan hakları arasında yer alan ve hukuk devleti ilkesinin de önemli bir parçasını oluşturan "*adalete erişim hakkı*", mağdurlar için de büyük öneme sahiptir[835]. Nitekim birçok uluslararası belgede, adalete erişim hakkını sağlamak noktasında adli sürecin tamamında mağdurlara korumanın, yardımın ve desteğin sağlanmasının zorunlu olduğu belirtilmiştir. Zaten sayılan hususlardaki en küçük bir yetersizliğin mağdurları olumsuz etkileyeceği ve kamu makamlarının gerçeği ortaya çıkarması ve adaleti tesis etmesi bir yana mağdurları ceza adalet mekanizmalarını işletmekten dahi alıkoyacağı tartışmadan uzak bir gerçektir[836].

Adalete erişim hakkını etkinleştirme, başta geleceğin uygulamacıları olan hukuk fakültesi öğrencileri arasında verilebilecek hukuk kliniği uygulamaları ile hizmet sunulan kitle bakımından adalete erişimin sağlanması pekâlâ mümkündür. Ayrıca "*hukuk kliniği eğitiminin bir amacı da öğrencilerin dezavantajlı gruplarla çalışma tecrübesi kazanmasını sağlayarak, onları sosyal duyarlılık sahibi hukukçular olarak yetiştirmek*" olduğu için[837], söz konusu etkinleştirme bakımından böylesi uygulamaların pek çok faydalar barındırdığı da izahtan varestedir.

Bu bölüm altında büyük ölçüde, Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği mekanizmalarında üretilmiş olan düzenlemelere odaklanılacaktır. Aşağıda ele alınacak belgelerin pek çoğunun hukuki olarak bağlayıcılığı olmasa da genellikle üye

833 KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1018.

834 Kalkınma Bakanlığı, "Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023) Adalet Hizmetlerinde Etkinlik-Özel İhtisas Komisyonu Raporu", s.44.

835 Mağdur Hakları Kanunu Tasarısı, s.17; SOKULLU-AKINCI, "İstismar Mağduru", s.11-13; Enes YILMAZ, 2022, s.448-449.

836 SEELMANN, 1990, s.160; Gülnihal AĞIRER / Burcu KIRANCI / Fatma BOSTAN ÜNSAL, "Koruma", ***Mağdurlar İçin Evrensel Adalet – Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Mağdur Hakları El Kitabı,*** Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu Mağdur Hakları Çalışma Grubu, Ankara 2010, 63-82, s.63; Enes YILMAZ, 2022, s.450.

837 ELVERİŞ, s.355.

devletlerin elli yılı aşkın sağlam deneyimlerine ve birikimlerine dayanılarak hazırlandığı için oldukça faydalı ve kullanışlı rehber ilkeler içerdiği söylenmelidir[838].

2. 29 Kasım 1985 Tarihli Birleşmiş Milletler Deklarasyonu/Bildirisi

"*Birleşmiş Milletler Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Temel Prensipler Deklarasyonu*", kısmen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 8. maddesine dayanmaktadır ve mağdurların adalete erişim ve zararları için tazminat alma haklarını ifade eden ilk uluslararası belgedir[839]. Mağdurların uluslararası hukuk himayesindeki yasal haklarını oluşturması bakımından Deklarasyon, "*temel taşı*" niteliğindedir[840] ve doğrudan bağlayıcı olmayan bir belge olmasına rağmen, pek çok ülkede bağlayıcı kuralların geliştirilmesine katkı sunmuş, dolayısıyla suç mağdurlarının uluslararası hukuk himayesindeki haklarının temel dayanağını oluşturmuştur[841]. Bu açıdan Deklarasyon, "***Mağdurların Magna Cartası***" olarak kabul edilmektedir[842]. Özü itibarıyla Deklarasyon, *(i)* ceza muhakemesinde adil muameleye tabi tutulma, *(ii)* meydana gelen zararların fail tarafından giderilmesi, *(iii)* uğranılan zararların resmi ya da özel fonlardan karşılanması, *(iv)* yardım ve uygun tedavi hakkı olmak üzere dört temel hakkı vurgular ve devletlerin belirli önlemleri almasını önerir[843].

Öte yandan Deklarasyon, mağdur biliminin evrimi için de bir dönüm noktası sayılmaktadır[844]. Çünkü Deklarasyon'un Mağdurların Magna Cartası olarak kabul edilmesinin temel gerekçesini, 1., 2. ve 18. maddelerinde mağduru farklı şekillerde oldukça kapsamlı biçimde tanımlamasında bulmak mümkündür. Ayrıca Deklarasyon

838 AERTSEN, s.79-80; URUŞAK, s.27-28; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.116-117; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Muhakeme,*** s.858-859; TAMER/YILMAZ, s.7; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.154-155; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.69; TURANLI, s.80.

839 BASSIOUNI, s.247; WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.14.

840 BRIENEN/HOEGEN, s.6; Burcu KIRANCI, "Mağdur Haklarının Gelişimi", ***Mağdurlar İçin Evrensel Adalet – Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Mağdur Hakları El Kitabı,*** Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu Mağdur Hakları Çalışma Grubu, Ankara 2010, 31-32, s.31; KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.156.

841 BRIENEN/HOEGEN, s.10; KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1013; LAZARO, s.43.

842 ÖZBEK, ***CMK İzmir Şerhi,*** s.1016; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.87; WALLER, s.5 ve 44-46; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.148-149; DİNLER, s.53; BOYACI, s.164; Enes YILMAZ, 2022, s.450.

843 BRIENEN/HOEGEN, s.23; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.612; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.118; Ramazan ERDOĞAN, s.44; GÜLTEKİN, s.125, dn.35; KAFES, s.116; TAMER/YILMAZ, s.6; Ziya KOÇ, s.62; TEMİZ GÜL, ***Çözüm Yolları,*** s.29-30.

844 TURANLI, s.71.

söz konusu tanımlarını 3. maddesindeki ayrımcılık yasağı ile perçinlemiştir[845]. Görüldüğü üzere, Deklarasyon, bir yandan bir fiilden veya ihlalden dolayı zarar görenin ulusal ceza yasaları tarafından ihlale uğrayan kişi olarak tanımlandığı "*geleneksel mağdurluk statüsü*", diğer yandan ise uluslararası insan haklarının ihlaline uğrayan kişiler bakımından "*yetki istismarından dolayı mağdurluk statüsü*" olmak üzere, mağdurlar için iki geniş çerçeve çizmiş ve ayrımcılık yasağı ile koruma kalkanını genişletmiştir[846].

Deklarasyon, öncelikle örnek olarak mağdurların adil, pahalı olmayan, erişilebilir ve ivedi resmi ve gayri resmi usuller yoluyla tazmin sağlamalarına olanak tanımak amacıyla mekanizmalar kurulmasına (paragraf 5), özellikle ağır suçlar söz konusu olduğunda ve mağdurların talep etmeleri halinde mağdurlara, yargılamadaki rolleri ve kapsamı, yargılamanın zamanlaması ve ilerlemesi ile davalarının durumu hakkında bilgi verilmesine (paragraf 6a), mağdurların görüş ve kaygılarının ceza yargılamaları kapsamında sunulmasına ve dikkate alınmasına imkan sağlanmasına (paragraf 6b), mağdurların güçlüklerinin en aza indirilmesine, mahremiyetlerinin korunmasına ve güvenliklerinin sağlanmasına ilişkin tedbirlere (paragraf 6d) yer vermiştir[847].

Ceza muhakemesinin önemli bir amacının da mağduriyetin giderilmesi olması gerektiği ve buradaki tazmin ifadesiyle mağduriyetin fail tarafından adil bir şekilde

---

845 "*(1) Tek ya da toplu olarak, üye devletlerde, nüfuzun kötüye kullanılmasını cezalandıran kanunlar da dâhil olmak üzere, yürürlükte olan ceza hukukuna aykırılık oluşturan icrai ya da ihmali nitelikteki eylemler sonucunda, özellikle bedensel ve psikolojik zararlar olmak üzere duygusal acı çeken veya maddi zarara uğrayan ya da temel hakları ciddi biçimde ihlal edilen kimseyi tanımlar.*"
"*(2) Bir kimse, failin kimliğinin saptanmış, yakalanmış hakkında ceza kovuşturması yapılmış veya mahkûm edilmiş olup olmamasına, yine faille mağdur arasında bir akrabalık ilişkisi bulunup bulunmamasına bağlı olmaksızın bu Deklarasyon anlamında mağdur olarak kabul edilir. Duruma göre, "mağdur" kavramı, mağdurun asli nitelikteki aile bireylerini veya bakmakla yükümlü olduğu kimseleri ve yine saldırıya uğrayan mağdura yardım ederken veya bir mağduriyeti engellemek isterken kendisi zarar gören kimseyi de kapsar.*"
"*(18) Gücün kötüye kullanılması açısından mağdur, tek tek ya da toplu olarak, ulusal ceza hukukuna bir aykırılık oluşturmasa da uluslararası nitelikte kabul görmüş insan hakkı normlarına aykırılık oluşturan icrai veya ihmali eylemler sonucunda özellikle bedensel ve psikolojik zararlar olmak üzere duygusal acı çeken veya maddi zarara uğrayan ya da temel hakları ciddi biçimde ihlal edilen kimseyi tanımlar.*"
"*(3) Deklarasyon hükümleri, ırk, renk, cinsiyet, yaş, dil, din, vatandaşlık, politik ve diğer düşünceler, kültürel bakış açısı veya gelenekler, mal varlığı, doğum veya medeni hal, etnik veya sosyal kökeni ya da engellilik ayrımı yapılmaksızın herkes hakkında geçerlidir.*" ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.148.

846 TURANLI, s.72-73.

847 ALTAY, s.284; LAZARO, s.43.

giderilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır (paragraf 8)[848]. Bu bağlamda, Deklarasyon, üye devletlere geleneksel yaptırımların kullanılmasının yanı sıra eski halin iadesi olanağını araştırma yükümlülüğünü de getirmiştir (paragraf 9)[849].

Ek olarak, Deklarasyon'da, mağdurun uzlaşma muhakemesine aktif biçimde katılabilmesi ve mağdura zarar verebilecek gereksiz yayınlardan kaçınılması da tavsiye edilmektedir[850].

Ayrıca Deklarasyon, mağdurların, ailelerinin ve bakmakla yükümlü oldukları kişilerin failden veya diğer kaynaklardan tazminatlarını tam olarak alamamaları durumunda, doğrudan Devletten tazminat alma hakları bulunduğunu, başka bir ifadeyle devletin tazminat ödemek konusunda çaba harcayacağını (paragraf 12) açıkça düzenlemektedir[851].

Öte yandan, Deklarasyonun 14-17. maddeleri uyarınca, mağdurun devlet tarafından oluşturulan kamusal veya özel nitelikteki kuruluşlara ait fonlardan finansal olarak yardım ve her türlü tıbbi, psikolojik veya sosyal yardım hizmeti veren kuruluşlardan danışmanlık hizmeti alabilmesi gerekir[852].

Mağdurun yeterli düzeyde tanınması ve mağdura saygınlığına uygun bir şekilde davranılmasını amaçlayan Deklarasyon, mağdur ile ilgili uluslararası standartları evrensel düzeye çıkartmıştır[853]. Böylelikle mağdurun, evrensel düzeyde bir *olgu* (*fenomen*) olarak kabul edildiği ifade edilebilir[854].

Deklarasyonun kabulünden sonra mağdurlar için ilerlemenin tartışmasız en çok olduğu bölge Avrupa'dır. Aşağıda ele alınacağı biçimde Avrupa, Deklarasyon'un kendisine sunduğundan çok daha gelişmiş bir sistem inşa etmeyi başarmıştır[855]. Gelinen aşamada, Avrupa'daki örneklerden önce, 17 Temmuz 1998 Tarihli Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) Roma Tüzüğü (Roma Statüsü)'nü de daha geniş bir arka planda olumlu bir örnek olarak ele almak gerektiği düşüncesindeyiz.

---

848 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.118; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.68; BOYACI, s.164.
849 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.118; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.149.
850 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.88; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.149.
851 KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.68; KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1021.
852 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.149.
853 BASSIOUNI, s.216-218; DEĞİRMENCİ, 2008, s.49.
854 SIEGISMUND, s.102-103; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.839.
855 BASSIOUNI, s.224; LAZARO, s.43.

3. 17 Temmuz 1998 Tarihli Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) Roma Tüzüğü (Roma Statüsü)

Uluslararası toplumu çok yakından ilgilendiren ağır suçlar olarak kabul edilen, "*soykırım suçu*", "*insanlığa karşı suçlar*", "*savaş suçları*" ve "*saldırı suçları*"nı yargılamak üzere, *Uluslararası Ceza Mahkemesi'*nin kurulmasına ilişkin *Statü,* 17 Temmuz 1998'de, Roma'da toplanan *Uluslararası Diplomatik Temsilciler Konferansı*na katılan 120 devletin kabulü, 7 devletin reddi ve 21 devletinse çekimser kalmasıyla oy çokluğuyla kabul edilmiştir[856]. Statü'ye ilişkin, onay sürecinin 11 Nisan 2002 tarihinde tamamlanması ile Statü, 1 Temmuz 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir[857]. Mart 2024 tarihi itibarıyla ise Statü'ye onay veren ülke sayısı 123'tür[858].

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kurulmasına ilişkin Roma Statüsü'nde, Statü'nün 54/1(b) maddesi uyarınca, Mahkeme'nin yargı yetkisine giren suçlar bakımından mağdurun savcıyı harekete geçirebilmesi ilkesi kabul edilmiştir[859]. Görüldüğü üzere, tarihte ilk kez mağdurların uluslararası ceza yargılamalarında taraf olmasına, mağdurun haklarının korunmasına, zararının giderilmesine, muhakeme sürecinde görüş ve taleplerini bildirebilmesine imkân tanınmıştır[860]. Bunun dışında, mağdurun kendiliğinden UCM'de dava açma gibi bir yetkisinin bulunmadığı belirtilebilir. "*Zira UCM'de davayı açma ve yürütme yetki ve görevi kural olarak Mahkemenin savcısına aittir*"[861]. Bununla birlikte, savcının da soruşturma başlatmak konusunda tek başına yetkili olmadığı, Statü'nün 15/3. maddesi uyarınca UCM'nin Ön Soruşturma Dairesi'nin denetimine tabi olduğu hatırlatılmalıdır[862].

Statü'nün 44/6. maddesi uyarınca, tanık ve mağdurların korunmasında gerekli işlemleri yürütmek üzere, UCM'nin Yazı İşleri Müdürlüğüne bağlı ve Savcılık makamına danışarak gerekli yardımları sağlamakla yükümlü bir "*Mağdurlar ve*

856 R. Murat ÖNOK, ***Tarihî Perspektifiyle Uluslararası Ceza Divanı,*** Turhan Kitabevi, Ankara 2003 (ÖNOK, ***Ceza Divanı,*** s.), s.149; WALLER, s.127; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.157.

857 ÖNOK, ***Ceza Divanı,*** s.102 ve 107; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.95.

858 Ayrıntılı bilgi için bkz. https://asp.icc-cpi.int/states-parties (E.T.01.03.2024).

859 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.158, dn.606.

860 KIRANCI, s.31; KAFES, s.119; KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.156-157; WALLER, s.49.

861 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.158, dn.606.

862 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.96-97.

Tanıklar Birimi" kurulmuştur[863]. Birimin mağdurların Statü'deki haklarının etkili bir şekilde yerine getirilmesinin sağlanmasında hayati bir role sahip olduğu belirtilmektedir[864].

Roma Statüsü, uluslararası ceza adaletinin kurulmasında var olan en ileri durumu yansıtmaktadır[865]. Bu yönüyle Statü'nün niteliği itibarıyla içerdiği hükümler bakımından, "*Birleşmiş Milletler Şartı*" ve "*İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*" düzeyinde olduğu ifade edilmektedir[866]. Ancak yine de belirtmek gerekir ki, Uluslararası Ceza Mahkemesi ulusal ceza yargılamalarını tamamlayıcı işleve sahip olduğu için, mağdurlar ve mağduriyetlerin giderilmesi bakımından "*mevcut olan bütün mekanizmaların geliştirilmesine devam edilmelidir*"[867].

Uluslararası Ceza Mahkemesinin önceki örneklerinden farkını, cezalandırıcı adalet yaklaşımının yanı sıra, mağdurların -bağımsız statüsünü kabul ederek ve onarıcı adalet anlayışının bir gereği olarak- uğradıkları zararların tazminini isteyebilmelerine imkân sağlamasında bulmak mümkündür[868]. Statü'nün "*Muhakeme ve İspat Kuralları*"na ilişkin 85. maddesinde yer alan "*(a) mağdur, mahkemenin yargı yetkisi içerisinde bulunan suçlardan birisini oluşturan bir eylem sonucunda zarar gören gerçek kişiyi ifade eder. (b) Sahibi olduğu din, eğitim, sanat, bilim veya yardım amacına vakfedilmiş malları, tarihi eserleri, hastaneleri ve insani amaçlara hizmet eden diğer yerleri veya eşyaları doğrudan zarar gören kurum veya kuruluşlar da mağdur kavramına girerler.*" şeklindeki tanım uyarınca, Statü'de öngörülen suçlardan zarar gören gerçek kişiler (a) ile doğrudan zarar görmüş olan örgüt ve kurumlar (b) mağdur olarak kabul edilmektedir[869].

Faillere bakan yönü itibarıyla gerek "*ad hoc*" nitelikteki önceki mahkemeler gerekse Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin ne ölçüde caydırıcı olduğu ve yargılamaların azlığını da düşününce failleri cezalandırma ya da faillerin cezasız kalması noktasında

---

863 Faruk TURHAN, ***Ceza Muhakemesinde Tehlike İçindeki Tanıkların Korunması,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009 (TURHAN, ***Tanıkların Korunması,*** s.), s.40; KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.157.

864 AĞIRER/KIRANCI/BOSTAN ÜNSAL, s.75.

865 BASSIOUNI, s.230.

866 TURANLI, s.63.

867 KIRANCI, s.32.

868 KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.216; KIRANCI, s.31; TURANLI, s.63.

869 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.21 ve 96; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.157-158.

ne ölçüde etkili olduğu tartışılmaktadır[870]. Ancak gerek önceki tecrübeler gerekse de UCM örneği bakımından, öğretideki şu ifadeler burada özellikle zikredilmelidir[871]:

> "*Her şeye rağmen, suçluların bir kısmının yargı önüne çıkartılmış olması, hiç de küçümsenmeyecek bir neticedir. Özellikle, soykırım suçunun gündeme geldiği ve suçlulara yönelik mahkûmiyet hükümlerinin tesis edildiği, önemli bazı kararlar verilmiştir. Cenevre Konvansiyonlarının ağır ihlalleri ve soykırım suçunun, bu mahkemelerin baktığı davalarda merkezi bir noktada olması ve Eski Yugoslavya'da, insanlığa karşı işlenen suçların uluslararası nitelik taşımayan savaşlar açısından da geçerli olduğunun ifade edilmesi, önemli gelişmelerdendir. Bunun yanında, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar kapsamında gerçekleşen uluslararası insancıl hukuk kuralları ihlalleri de, failler açısından çeşitli mahkûmiyet kararları ile sonuçlandırılmıştır.*"

Yine de Statü'nün, mağdurları uluslararası arenada ilerleten dört boyutlu bir sistem inşa ettiği söylenebilir. Buna göre, *ilk olarak*, davaya katılan mağdurların haklarının geniş bir yelpazede ele alınması; *ikinci olarak*, mağdurların süreç içerisindeki refahlarının korunmasının sağlanması; *üçüncü olarak*, mağdurlara şikâyet hakkı tanınması ve suç faillerinden uğradıkları zararların tazmin edilmesini isteyebilmeleri ve *son olarak* da mağdur ve ailelerinin yararlanacağı bir "*Vakıf Fonu*"nun (*Trust Fund*) oluşturulması düzenlenmiştir[872].

Roma Statüsü'nün başlangıç çalışmalarında Türkiye, Sri Lanka, Cezayir ve Hindistan tarafından "*terörizm*"in de insanlık suçu kategorisi altında Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargılayabileceği bir suç olarak kabul edilmesi teklif edilmiş olmasına rağmen, ABD'nin de içinde bulunduğu birçok devletin çeşitli nedenlerle karşı çıkması dolayısıyla henüz bu yönde bir adım atılamamıştır[873]. Özellikle, uluslararası terörizm ve hatta uyuşturucu suçları, hemen hemen bütün devletlerin şikâyetçi olduğu bir sorun olmasına rağmen, insanlığa karşı suçlar kategorisi içinde yer almasına yönelik teklif kabul edilmemiştir[874]. Söz konusu öneriyi kabul etmeyen devletlerin gerekçeleri, terör tanımının yetersizliği, bazı suçların uluslararası bir mahkemede görülecek kadar ciddi olmadığı, iç hukuktaki mahkemelerin buradaki bir yargılamadan daha etkili bir şekilde işleyeceği, uluslararası mahkemenin siyasallaşabileceği, işgal altında bulunan bir halkın self-determinasyon hakkını kullanmasının terörizm olarak nitelendirilebileceği şeklinde sıralanabilir[875]. Bununla

---

870 Cengiz BAŞAK, "Uluslararası Suçların Mağdurları ve Uluslararası Kurumlar", ***Suç Mağdurları,*** Ed. Halil İbrahim Bahar, Adalet Yayınevi, Ankara 2006, 333-351, s.344-345; "*Uluslararası Bir Ceza Mahkemesi Kurma Çabalarının Tarihsel Seyri*" için bkz. ÖNOK, ***Ceza Divanı,*** s.22-86.

871 BAŞAK, s.345.

872 TURANLI, s.64.

873 BAŞAK, s.336.

874 BAŞAK, s.340-341; ÖNOK, ***Ceza Divanı,*** s.149-150.

875 BAŞAK, s.336.

birlikte özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra Mahkeme'nin uluslararası terörizm konusunda da yargılama yetkisinin olması gerektiği tartışılmaya başlamış ve 11 Eylül 2001 terör saldırılarının bir insanlık suçu olduğu yönünde açıklamalarda bulunulmuştur. Eğer Statü kapsamındaki insanlık suçları içerisine terörizmin eklenmesi mümkün olursa, konunun çözümü yolunda önemli bir mesafe kat edilebileceği belirtilmelidir[876].

Yeniden belirtmek gerekirse, devletlerin genel manada uluslararası suçları, kendi ceza adalet sistemleri içerisinde yargılaması da mümkündür; ancak devletlerin bu yönde ne denli istekli oldukları temel tartışma konusunu teşkil etmektedir[877]. Ancak uygulamaya yansıması tartışmalı olsa da Statü, gerek savcı gerek Ön Soruşturma Bürosu gerekse de Mahkeme tarafından, mağdurların ve tanıkların muhakemede ikinci kez mağduriyet yaşamalarını önlemeye ve özel hayatlarının korunmasını sağlama noktasında gerekli her türlü tedbiri almaya yönelik hükümlere yer vermiştir[878]. Bu bağlamda, Statü'nün 86 ve devamı maddelerinin "*Uluslararası İşbirliği ve Yardım*" konusunda ayrıntılı hükümler ihtiva ettiği ve açık bir biçimde m.93/1-j hükmü ile bu hususta taraf devletlerin mağdurların ve tanıkların korunması konusunda işbirliği yapmakla yükümlü kılındığı belirtilebilir[879].

Statü'nün "*Mağdurların ve Tanıkların Korunması ve Yargılamaya Katılmaları*"nı düzenleyen 68. madde hükmünün "*mağdur ve tanıkların güvenliğinin, fiziksel ve ruhsal sağlıklarının, saygınlık ve özel hayatlarının korunması için uygun önlemleri*"n mahkeme tarafından, "*özellikle bu suçların soruşturma ve kovuşturma safhalarında gerekli önlemleri*"n de savcı tarafından alınması (f.1) ve Statü'nün 43/6 hükmünde belirtildiği üzere, Mağdurlar ve Tanıklar Birimi'nin "*koruyucu önlemler, güvenlik düzenlemeleri, danışmanlık ve yardım konularında Savcıya ve Mahkemeye yerinde tavsiyelerde bulunabil*"mesi (f.4) bakımından oldukça ayrıntılı olduğu ifade edilmelidir[880]. Öte yandan, Statü'nün 75. maddesinin konumuzla doğrudan bağlantılı noktaları bakımından, mağdurlara tazminat ödenmesi konusu da ayrıntılı biçimde ele

876 REID, s.226; BAŞAK, s.336; ÖNOK, ***Ceza Divanı,*** s.313.

877 BAŞAK, s.341.

878 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.98; TURANLI, s.65.

879 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.100; H. Tolga OSKAY, "Davaya Katılma", ***Mağdurlar İçin Evrensel Adalet – Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Mağdur Hakları El Kitabı,*** Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu Mağdur Hakları Çalışma Grubu, Ankara 2010, 33-47, s.36.

880 TURHAN, ***Tanıkların Korunması,*** s.41; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.98-99; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.159; KATIMAN, s.4, dn.5.

alınmıştır[881]. Statü'nün 75(2)'nci maddesi uyarınca Mahkeme, Mağdurlar İçin Giderim Fonu aracılığıyla mağdurlar hakkında tazminat kararı verebilir ve belirtmek gerekir ki "*Mağdurlar İçin Giderim Fonu, Roma Statüsü'nün mağdurlar hakkındaki hükümlerinin en önemli ve çağdaş taraflarından biri*"ni oluşturmaktadır[882].

Statü'nün 81. maddesi uyarınca, yargılama sonunda verilen beraat veya mahkûmiyet kararlarına karşı mağdura kanun yoluna başvurma hakkının tanınmadığı belirtilmelidir. Bununla birlikte, m.75 uyarınca uygulanacak olan tazminattan mağdurun olumsuz etkilenmesi durumunda kanuni temsilcinin bu karara itiraz edebileceği, Statü'nün 82/4. maddesinde düzenlenmiştir[883].

4. Avrupa Düzlemindeki Bazı Belgeler

a. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)

4 Kasım 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde mağdurun sanık gibi doğrudan bir korumaya sahip olmadığı ifade edilmiştir[884]. Gerçekten örnek olarak adil yargılamanın düzenlendiği 6'ncı maddeye bakıldığında, sadece şüpheli veya sanık sıfatına sahip olan failin esas alındığı görülmektedir. Ancak insan hakları ihlal edilmiş bireyleri somut olarak tanıyan ilk bağlayıcı belge olarak Sözleşme'nin mağdur merkezli değerler dizisini (paradigmayı) beslediği ifade edilmelidir[885]. Bununla birlikte Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), mağdur ve suçtan zarar görenlerin tazminat taleplerini, Sözleşme'nin 6. maddesi kapsamında mahkemeye erişim hakkı çerçevesinde ele almakta ve bu bağlamda başvuruculların Sözleşme'den doğan haklarını etkin olarak koruyabileceği başka bir hukuk yolu olup olmadığına odaklanmaktadır. Mahkeme, başvurucunun kendi iç hukukuna göre, suçtan doğan

881 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.160; TURANLI, s.69-70.

882 Burcu KIRANCI / H. Tolga OSKAY, "Tazminat ve Mağdurlar İçin Giderim Fonu", ***Mağdurlar İçin Evrensel Adalet – Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Mağdur Hakları El Kitabı,*** Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu Mağdur Hakları Çalışma Grubu, Ankara 2010, 83-102, s.84 ve 98.

883 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.100.

884 TEZCAN, s.75; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.110 ve 115; KAFES, s.85; ROXIN/SCHÜNEMANN, s.18, Rn.14.

885 WERGENS, s.81.

zararını hukuk mahkemelerinde tazmin ettirme imkân ve hakkı bulunuyorsa, mahkemeye erişim hakkının ihlal edilmediğine karar vermektedir[886].

Bir taraftan da adil yargılanma hakkının mağdur bakımından da geçerli olacağı hususunda en ufak bir şüphe bulunmaz. Nitekim, demokratik bir toplumda genelde bütün hukuk düzeni, özelde ise ceza muhakemesi ve muhakeme içerisinde yer alan tüm özneler bakımından geçerli olan en temel haklardan birisi olarak adil yargılanma hakkı, sadece şüpheli ve sanığa özgü olmayıp, mağdur için de doğal olarak geçerlidir[887] ve bu yönüyle Sözleşme bir "*başvuru veya dayanak (referans) noktası*" özelliği gösterir[888].

Bilindiği üzere, Sözleşme'nin 13. maddesi, bir hakkın ihlal edildiği durumlarda, hızlı ve etkili bir hukuk yoluna başvurma hakkını öngörmüştür. Çalışma konumuzla bağlantılı olarak, mağdurun ceza muhakemesinde yer almadığı durumlarda, etkili bir hukuk yolunun olmadığı, tartışma konusu yapılabilir[889].

Sözleşmenin 34. maddesi uyarınca, "*her gerçek kişi, hükümet dışı kuruluş ve kişi grupları, bu Sözleşme ya da protokollerinde tanınan haklarının taraf Devletlerden biri tarafından ihlal edildiği*" gerekçesiyle mağdur olduğunu öne sürerek Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvuru yapabilmektedir. Bu gerekçeyle özel hukuk tüzel kişilerinin mağdur olarak kabul edilebildiği ve fakat başvurucunun mağdur olarak kabul edilebilmesi için ihlal oluşturan fiilden doğrudan etkilenilmesinin ve önemli bir mağduriyetinin bulunmasının arandığı belirtilmelidir[890]. Bununla birlikte AİHM, her ne kadar mağdur olma durumunu suçtan doğrudan etkilenmiş ve önemli bir mağduriyet yaşamış olmaya bağlamışsa da Kurt v. Türkiye Kararında olduğu gibi bazı kararlarında "*potansiyel mağdur*" olarak kabul edilen kişilerin başvurusunu da kabul etmektedir. Bu çerçevede, ihlalden doğrudan etkilenenler arasında özel bir bağ

886 **Ernst ve Diğerleri/Belçika Kararı, T.15.07.2003, Başvuru No:33400/96,** p.49; **Hamer/Fransa Kararı, T.07.08.1996, Başvuru No:19953/92; Helmers/İsveç Kararı, T.29.10.1991, Başvuru No:11826/85,** p.14; PAMUK, ***Mağdur,*** s.256.

887 WERGENS, s.132-133; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.115; PAMUK, ***Mağdur,*** s.258.

888 WERGENS, s.109.

889 SAUTNER, s.124-125; Lisa Quinn O'FLAHERTY, "İrlanda'nın 2012/29/AB Yönergesi Kapsamındaki Yükümlülükleri Işığında Suç Mağdurlarının Avukatlarına Yönelik Geliştirilen Argüman", Çev. Berk Reçber, ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 279-296, s.280.

890 **Amuur v. Fransa Kararı, T.26.06.1996, B. No:19776/92,** p.36; PAMUK, ***Mağdur,*** s.257; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.839.

bulunan başvurucunun dolaylı olarak etkilenmesini, mağdur sıfatına sahip olmak için yeterli bulmaktadır. Mahkeme, Kurt v. Türkiye Kararında, gözaltında kaybolan kişinin annesinin, acı ve sıkıntısı karşısında, yetkililerin sergilemiş oldukları rahat tutum nedeniyle mağdur olduğunu belirtmiştir[891]. Bu kapsamda Mahkeme'nin, suçtan zarar göreni de mağdur kavramı içinde değerlendirebildiği not edilmelidir.

b. 24 Kasım 1983 Tarihli Şiddet Suçu Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi

1960'lı yıllardan itibaren Avrupa Konseyi üyesi ülkeler, suç mağdurlarının zararlarının tazminini sağlayacak düzenlemelere mevzuatlarında yer vermeye başlamışlardır. Takip eden süreçte, "*Suç Mağdurlarına Tazminat Ödenmesi Hakkında (77)27 Sayılı Tavsiye Kararı*", 1977 yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından alınmıştır[892]. (77)27 sayılı Tavsiye Kararı, konumuz bakımından "*Avrupa Konseyi'nin ilk çalışması*" olma özelliğine sahiptir[893]. Bu ilk çalışmanın *(a) bir suç sonucu bedensel olarak ciddi biçimde yaralanan kimsenin kendisine* veya *(b) ölümü halinde kendisinin bakmakla yükümlü olduğu kimselere* devlet tarafından tazminat ödenmesine ilişkin, ileri nitelikte bir düzenleme olduğu ifade edilmektedir[894]. Ancak, mağdura devlet tarafından tazminat ödenmesi, mağdurun herhangi bir şekilde tazminat alamaması halinde geçerli olacaktır[895].

1977 tarihli 27 sayılı Tavsiye Kararına dayanarak yapılan uzun soluklu "*Mağdurun Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukundaki Durumunun İyileştirilmesi İçin Tavsiyeler*" ve "*Mağdur Yardım ve Tedavi Programları İçin Tavsiyeler*" gibi çalışmaların etkisiyle *24 Kasım 1983 Tarihli "Şiddet Suçu Mağdurlarının Zararlarının Tazmin*

---

891 **Kurt v. Türkiye Kararı, T.25.05.1998, B. No:15/1997/799/1002,** p.134; PAMUK, ***Mağdur,*** s.257; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.839.

892 Cemil KAYA, "Avrupa Konseyi'ndeki Gelişmeler Işığında 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun", ***Uluslararası Hukuk ve Politika,*** Y.2007, C.3, S.10, 25-42, s.27-28; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.89, dn.325; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.150.

893 AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.28; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.150; Rıdvan ÜLKÜMEN, "Finansman Yöntemleri", Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı İlgili Tebliğler, (1-2 Ekim 2015) Adana, ***Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları,*** Ankara 2016, 113-122, s.113; BOYACI, s.160.

894 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.110-111; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.150; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.69.

895 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.150.

Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi" ortaya çıkmıştır[896]. Suç mağdurunun uyruğuna bakılmaksızın, üye devletin ülkesinde işlenen yaralanma veya ölümle sonuçlanan kasıtlı şiddet suçlarından mağdur olanlara, imzacı devletler tarafından tazminat ödenmesine ilişkin asgari standartları içeren Sözleşme'nin Avrupa Konseyi tarafından ortaya konan en önemli çalışmalardan biri olduğu ifade edilmektedir[897].

Sözleşme uyarınca, failin kovuşturulması ya da cezalandırılmasına bağlı olmaksızın, failin bilinmemesi, yakalanamaması veya ölmesi ya da mağdura ödeme yapacak gücünün olmaması gibi sebeplerle başka kaynaklardan zararın tazmin edilememesi durumunda, sadece şiddet suçlarından mağdur olan kişilerin zararlarının giderilmesi, üye Devletlerin yükümlülüğüne bırakılmıştır[898]. Gerçekten de Sözleşme'de mağdurun zararının giderilmesinde esas sorumlunun fail olduğu belirtilmekle birlikte, sosyal sigorta kurumlarının ya da benzeri kuruluşların zararın giderilmesinden sorumlu oldukları ve bu kurumlarca zarar giderilmemesi ihtimalinde devletin sorumluluğunun ortaya çıkacağı öngörülmektedir. Böylece "***zincirleme bir sorumluluk sistemi***" inşa edilmiştir[899].

Belirtilmelidir ki Sözleşme, **konu bakımından**, "*sadece şiddet suçlarından mağdurları kapsar şekilde*", **kişi bakımından** ise, "*Sözleşme'ye taraf olan devlet vatandaşlarından ya da Avrupa Konseyi'ne üye herhangi bir devletin vatandaşlarının suçun işlendiği devletin ülkesinde yerleşmiş olan vatandaşlarından olma koşulunun yanı sıra, doğrudan suçtan kaynaklanan ve vücuduna ya da sağlığına dönük olarak ciddi zarara maruz kalanlarla bu tür suçlar sonucu ölen kişinin bakmakla yükümlü olduğu kişilerle sınırlandırılmıştır*"[900]. Dolayısıyla Sözleşme gerek tazminat (konu) gerekse de mağdur (kişi) bakımından dar anlamda bir değerlendirme yapmaktadır[901]. Yine de Sözleşme, dikkat edileceği üzere, fail kovuşturulmasa ya da cezalandırılmasa da ilgili kişilerin zararlarının tazmin

---

896 KAYA, s.28; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.111-112, dn.382-383; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.69; KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1014; BOYACI, s.160; KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.158; Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.11.

897 AKDEMİR, s.89; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.112; DİNLER, s.53; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.89; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.151; BARTSCH/BRETTEL/BLAUERT/HELLMANN, s.357; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.214.

898 AERTSEN, s.103; AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.13; İNCEOĞLU, s.75.

899 YARSUVAT, s.337; Enes YILMAZ, 2022, s.479.

900 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.152.

901 AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.13; ERZURUMLUOĞLU, 2013, s.82-83.

edileceğini güvence altına almaktadır[902]. Ayrıca Sözleşme'nin başlangıç kısmında ve 2/a maddesinde, imzacı devletlerin kasten işlenen şiddet suçlarından mağdur olanlara, sadece hayati yaralanma veya sağlıkla ilgili zararlarının doğrudan sonuçları için, zararın giderilmesinden sorumlu oldukları düzenlenmiştir[903].

Bununla birlikte, buradaki gibi pek çok hususta Sözleşme'nin asgari standartları düzenlediği, yani üye ülkelerin tanınan hakları genişleterek bu standartların üzerinde düzenlemeler yapabileceği belirtilmelidir[904]. Diğer bir ifadeyle imzacı devletler, söz konusu asgari standartların üzerinde düzenlemeler yapmak ve böylece mağdurlara daha iyi imkânlar sunmak noktasında serbesttirler. Bu noktada ülkemiz bakımından kanunlaşamamış olsa da "*Suç Mağdurlarına Yardım Hakkındaki Kanun Tasarısı*", söz konusu standartların üzerine çıkma yönünde sahip olunan gayret bakımından örnek gösterilebilir. Çünkü "*Tasarı'da suçun işlenmesine yol açan manevi unsur türünün ne olduğu gözetilmeksizin tazminat olanağı getirilmesi yerinde olmuştur*"[905]. Dolayısıyla üye ülkeler, bu doğrultuda örneğin taksirle işlenen şiddet suçları için de tazminat ödenmesini düzenlemek suretiyle mağdurları daha koruyucu bir sistem inşa edebilirler.

Sözleşme, 24 Nisan 1985 tarihinde Türkiye tarafından imzalanmış ancak henüz TBMM tarafından uygun bulma kanunu ile onaylanmadığı için bir iç hukuk metni haline gelmemiştir[906]. Ancak bununla birlikte aynı zamanda "*sosyal bir hukuk devleti*" olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin Sözleşme'nin hükümlerini yaşama geçirmek bakımından uluslararası topluma karşı akdi bir sorumluluk üstlendiği de hatırlatılmalıdır[907]. "*Söz konusu anlaşmanın iç hukukumuza aktarılması ve buna ilişkin altyapının oluşturulmasına yönelik çalışmaların yürütülmesi Başkanlığımızın öncelikleri arasında yer almaktadır*"[908]. Buradan hareketle Sözleşmenin onaylanarak iç hukuk metni haline getirilmesi sağlanmalıdır. Böylelikle mağdurların sanıklardan

902 AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.13; BOYACI, s.160.
903 BARTSCH/BRETTEL/BLAUERT/HELLMANN, s.357; AERTSEN, s.103.
904 BASSIOUNI, s.224; AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.31; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.222 ve 225; KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1020 ve 1022; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.611.
905 KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.74.
906 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.112; KAFES, s.118; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.151; AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.28; KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1017; TAMER/YILMAZ, s.7; SEÇKİN, ***Mağdur Hakları,*** s.266.
907 Çetin ARSLAN, s.2337.
908 Murat BİNİCİ, "Tazminat Ödenmesinde İngiltere-Almanya-İspanya Örnekleri", Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı İlgili Tebliğler", (1-2 Ekim 2015) Adana, ***Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları,*** Ankara 2016, 86-98, s.86.

çeşitli nedenlerle tazmin etme olanağı bulamadıkları zararlarının giderilmesi noktasında devletin sorumluluğu ortaya çıkacaktır. Devletin bu kapsamda sözleşmeden doğan tazminat sorumluluğunu yerine getirebilmesi için ayrı bir yasa ve idari teşkilata ihtiyaç duyulacaktır[909].

Hali hazırda iç hukukumuzda konuya ilişkin 2020 tarihli 63 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi bulunmaktadır. Belki de bundan da önce başta kendi vatandaşlarına olmak üzere, bir ülkenin bireylere yönelik daha koruyucu bir yaklaşım sergilemesi zaten olması gereken bakımından dikkate alınması gereken bir husustur.

Avrupa Konseyi tarafından hazırlanarak üye ülkelerin imzasına sunulan Sözleşme'nin genel prensipleri uyarınca, kişilere karşı işlenen kasıtlı şiddet suçlarında tazminat mülkîlik ilkesine göre suçun işlendiği yerin devleti tarafından ödenecektir. Bu ödemeler, mağdurun suça katkısına göre azaltılabileceği gibi tamamen de kaldırılabilecektir. Sözleşme'nin 3 ve 4'üncü maddelerine göre, tazminat, asgari olarak kazanç kaybını, bakım, hastane masrafları ile suç sonucu ölen kişilerin bakmakla yükümlü oldukları kişilerin bakım masraflarını karşılamalıdır[910]. Tazminat miktarlarının asgari ve azami sınırları belirlenebilecek (m.5) ve çifte ödemelerden kaçınılabilecektir (m.9)[911]. Dolayısıyla devletler mağdura halef olacaklar ve mevzuatlarını bu ortak noktalara göre düzenleyeceklerdir[912]. Sözleşme'nin 6'ncı maddesinde tazminat başvurusunun belirli bir süre içerisinde yapılması zorunluluğunun kabul edilebileceği düzenlenmiştir. Bu belirleme yapılırken özellikle cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar bakımından mağdurun kamu makamlarına gitmekten çekindiği ve hatta çoğu zaman kaçındığı gerçeğiyle hareket edilmelidir. Buna göre, doğabilecek bir hak kaybının önüne geçmek adına daha koruyucu düzenlemelerin düşünülmesi önerilmektedir[913]. Sözleşme'nin 7'nci maddesi uyarınca, tazminatın miktarı, davacının mali durumu dikkate alınarak azaltılabilecek veya artırılabilecektir[914]. Mağdurun ya da daha geniş bir ifadeyle tazminat talebinde bulunan kişinin suçla ilişkisinin durumuna göre, Sözleşme'nin

909 TAMER/YILMAZ, s.41, 43 ve 47; ÜLKÜMEN, s.113.

910 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.113; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.90; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.224; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.76; KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1021; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.152; BOYACI, s.161.

911 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.113; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.223; KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1020.

912 AKDEMİR, s.90; AERTSEN, s.103; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.152.

913 KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.225; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.77.

914 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.113.

8'inci maddesi doğrultusunda tazminat miktarının azaltılması veya talebin tamamen reddi söz konusu olabilir, böylelikle tazminatın nasıl indirilebileceği veya kaldırılabileceği sistemleştirmiştir[915].

Sonuç olarak, devletin tazminat yükümlülüğü hakkında, mülkîlik ilkesi doğrultusunda veya tazminatın miktarı ya da kapsamı noktasında önemli birkaç sınırlama getirilebilir[916]. Yalnızca şiddet suçu mağdurlarına ilişkin olan bu Sözleşmenin ortaya çıkıp benimsendiği dönem itibarıyla büyük bir yenilik olmasıyla birlikte, günümüz şartları doğrultusunda sınırlı ve yetersiz kaldığı söylenmektedir[917].

c. 28 Haziran 1985 Tarihli Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Hukuki Durumunun İyileştirilmesine İlişkin 11 Sayılı Tavsiye Kararı - R(85)11[918]

R(85)11 sayılı Tavsiye Kararı'nın girişinde, ceza muhakemesi hukukunda mağdurun hukuki durumunun iyileştirilmesine ilişkin olarak, ana hatlarıyla ceza adalet sisteminin hedeflerinin esas olarak devletle suçlu arasındaki ilişkiye odaklı olduğu, bu durumun ise, zaman zaman mağdurun sorunlarını artırabildiği, buna karşılık mağdurun ihtiyaçlarının karşılanması ve yararının korunmasının ceza adalet sisteminin temel bir işlevi olması gerektiği, mağdurun ihtiyaçlarının ceza adaleti sisteminin bütün aşamalarında daha fazla dikkate alınması gerektiği, oldukça kapsamlı bir şekilde vurgulanmıştır[919].

Tavsiye Kararı'nda, genel olarak sadece mağdurlara sağlanacak giderim değil, aynı zamanda muhakeme ve infaz aşamalarında da mağdurun durumunu iyileştiren tavsiyeler yer almıştır[920]. Diğer bir ifadeyle Tavsiye Kararı, üye devletlere bazı

---

915 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.113; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.78; KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1023.

916 BASSIOUNI, s.224.

917 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.68, dn.313.

918 Recommendation No. R(85)11 of the Committee of Ministers to member states on the Position of the Victim in the Framework of Criminal Law and Procedure, İngilizce Metin için bkz. SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.411-414; Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Üye Ülkelere Ceza ve Ceza Muhakeme Hukuku Çerçevesinde Mağdurun Durumuna İlişkin Tavsiyesi No. R(85)11, Türkçe metin için bkz. SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.415-418.

919 WERGENS, s.91; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.90; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.152-153.

920 URUŞAK, s.26-27; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.90-91; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.153-154; KAFES, s.117-118; SOKULLU-AKINCI, "Mağdurun Korunması", s.695-709; TURANLI, s.79-80; Tavsiye Kararı'nın daha detaylı bir analizi için bkz. BRIENEN/HOEGEN, s.12-22; Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.12-13.

kurallar üzerinde birleşmeyi önermektedir[921]. Hakikaten Tavsiye Kararı, kuramsal olarak mağdura ve onun menfaatlerine "*bilgilendirme, giderme, tedavi etme ve koruma*" anahtar kelimeleri üzerinden odaklanmaktadır Bununla birlikte, bunca uluslararası tavsiye niteliğindeki girişime rağmen, Tavsiye Kararı'nın Avrupa Konseyi üye ülkelerinin bile pek çoğunda mağdurun korunmasına ve desteklenmesine yönelik ayrı bir birim kurulmasına vesile olamadığı ve hatta mağdurun bilgilendirilme eksikliği ve öncelenmesine yönelik önemli boşlukları gideremediği gerekçesi ile Tavsiye Kararı "*hayal kırıklığı*" olarak nitelendirilmektedir[922].

Esasen uygulamada insanlarla doğrudan ve ilk elden muhatap olan kolluk görevlileridir. Bu çerçevede Tavsiye Kararı uyarınca kolluğun, mağdurun alabileceği yardım seçenekleri, hukuki tavsiye, failden veya devletten alabileceği tazminat konularında mağduru bilgilendirmesi gerekmektedir[923]. Bu noktada önem arz eden hususlardan biri de polisin fiille ilgili olarak soruşturma makamlarına sunmak üzere hazırladıkları dosyanın olabildiğince eksiksiz olması ve mağdurun uğradığı zarar ve kayıplar bakımından yer alan bilgi ve belgelerin mümkün olduğunca açık, anlaşılır ve tam olmasıdır[924]. Ayrıca Tavsiye Kararı, mağdurlarla ilgilenirken polis memurlarının mağdura ikincil zararlar verecek şekilde davranmamalarını, aksine sıcakkanlı, sempatik, rahatlatıcı, yapıcı ve güven verici şekilde davranmalarını ve bu yönde eğitilmelerini salık vermektedir[925].

Her şeyden önce kişi, kendisini alakadar eden konularda, sahip olduğu hakları öğrenme, bu hususta bilgilendirilme, gelişmelerden haberdar edilme hakkına en temel haklardan biri olarak sahiptir. Şüphesiz yeterince bilinmeyen bir hakkın hakkıyla kullanımı mümkün olmayacaktır[926]. Bu açıdan R(85)11 sayılı Tavsiye Kararı, hakkın etkin kullanımı açısından son derece önemli olan bilgilendirme hakkının kapsamını belirleme adına, üye ülkelerde işleyen tüm ceza muhakemesi

---

921 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.114; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Muhakeme,*** s.858.

922 ANDROULAKIS, s.112; BRIENEN/HOEGEN, s.1, 3-4 ve 7; WEMMERS, s.47-48; Enes YILMAZ, 2022, s.451-452.

923 DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.611; DEĞİRMENCİ, 2008, s.54; PAZARCIKCI, s.989.

924 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.114; Mahmut KOCA, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller", ***CHD,*** Y.2006, S.2, 207-225 (KOCA, 2006, s.), s.208.

925 URUŞAK, s.26-27; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.114; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.90-91; DEĞİRMENCİ, 2008, s.76; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.153-154; BOYACI, s.161.

926 DEĞİRMENCİ, 2008, s.53; İNCEOĞLU, s.62.

aşamalarında mağdurun eksiksiz şekilde bilgilendirilmesi gerektiğini düzenlemiştir[927].

Mağdurun kişiliğinin korunması da üzerinde dikkatle durulan/durulması gereken konulardandır[928]. Çünkü mağdurun hakları ve onuru zedelenmemelidir. Özellikle mağdur bir çocuk veya zihinsel engelli bir kişi ise, mümkün ve uygun olduğu sürece veli, vasi veya onlara bakmakla yükümlü olanların huzurunda muhakeme sürecine dahil edilmelidirler. Böylece, mağdurun ceza muhakemesi ile ikinci bir kere daha mağdur edilmesinin ve yine ilave ruhsal zararlara uğramasının önüne geçilebilir[929]. Diğer bir ifadeyle Tavsiye Kararı, yargılamanın tüm aşamalarında, mağdurun hakları ve onuru ihlal edilmeden, özel hayatının gizliliğine riayet edilerek ve suç türünün gerektirmesi halinde, özellikle örgütlü suç söz konusu olduğunda, kendisinin ve ailesinin güvenliği sağlanmak suretiyle mağdurun korunması gerektiğine işaret etmektedir[930].

Tavsiye Kararı uyarınca, mağduriyetin giderilmesi bakımından fail tarafından mağdura ödenecek tazminata bir ceza mahkemesinin karar verebilmesi de mümkün olabilmelidir[931]. Bu çerçevede, mağduriyetin giderilmesi bizatihi bir ceza ya da cezaya ek olarak verilecek ceza niteliğinde bir yaptırım olarak mevzuatta yer almalıdır. Ayrıca mağduriyetin dolaylı olarak giderilebileceği erteleme veya koşullu salıverilme kararlarının verilebileceği olaylarda mağduriyetin giderilmesi kurumuna daha büyük bir önem verilebilir, ki verilmelidir de. Nitekim eğer fail mağduriyeti gidermeye hazırsa, bu imkânın sağlanması, kendisine yeniden topluma kazandırılması imkânını da bahşedecektir. Kaldı ki yukarıda bilahare değinildiği üzere, özgürlüğü bağlayıcı cezaya başkaca hiçbir olanak yoksa, ancak, "*son çare*" (*ultima ratio*) olarak başvurulmalıdır. Böyle bir ihtimali engelleyen mevcut sınırlar ve teknik sorunlar aşılmalıdır[932]. Ancak mevcut mevzuatımız bakımından mağdurlar, zararlarının tazminini doğrudan ceza hakiminden isteyememekte ve bunun için hukuk mahkemelerine başvurmaları gerekmektedir. Yine de mağduriyetin dolaylı nitelikte giderilebileceği aşağıda üçüncü bölüm altında ayrıntılı biçimde incelenecek

927 BOYACI, s.162; İNCEOĞLU, s.62; KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1015.
928 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.115.
929 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.114.
930 BOYACI, s.162; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.69.
931 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.115.
932 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.115.

olan CMK m.109'daki adli kontrol, CMK m.171/3'teki kamu davasının açılmasının ertelenmesi, CMK m.231/6'daki hükmün açıklanmasının geri bırakılması, TCK m.50/1-b'deki kısa süreli hapis cezalarının seçenek yaptırımlara çevrilmesi, TCK m.51'deki hapis cezasının ertelenmesi gibi kurumların mevzuattaki çeşitli hükümlerde bulunduğu belirtilmelidir[933].

d. 15 Mart 2001 Tarihli Ceza Muhakemesinde Mağdurun Konumuna İlişkin Avrupa Komisyonunun 2001/220/JHA Sayılı Çerçeve Kararı

Belirtmek gerekir ki, "*2001/220/JHA Sayılı Çerçeve Kararı*"nda (*EU-Rahmenbeschluss*), öncelikle m.1-a'da mağdur, "*Üye ülkelerin ceza kanunlarının ihlalini oluşturan icrai veya ihmali nitelikteki hareketlerin doğrudan sonucu olarak ortaya çıkan, özellikle bedensel veya zihinsel bütünlüğü ihlal edilen, ruhsal çöküntüye uğrayan veya ekonomik kayba uğrayan gerçek bir kişidir.*" şeklinde tanımlanmış ve akabinde m.2'de ceza muhakemesinde mağdurun kişiliğine saygı gösterilmesi, ceza muhakemesine gerçek ve uygun bir rolle katılması konusunda gerekli önlemlerin alınması ve özellikle tehlike altında bulunan mağdurlara bu durumlarına uygun davranılması tavsiye edilmiştir[934]. Çerçeve Kararı'nın açıkça belirlediği biçimde, sadece gerçek kişiler mağdur olarak kabul edilmiş ve tüzel kişiler ile tüzel kişiliği bulunmayan topluluklar mağdur olarak nitelendirilmemiştir[935].

Söz konusu Kararda, temel olarak mağdurun bilgi edinme hakkı (m.4), hukuka uygun olarak muhakemeye katılanlara katılım masrafı (m.7) ve ceza muhakemesi çerçevesinde oluşan zararın giderilmesi (m.9) ve ayrıca üye devletlere ceza muhakemesi çerçevesinde uzlaşmanın teşvik edilmesinin korunması (m.10) hükme bağlanmıştır[936]. Ayrıca Çerçeve Kararda, mağdurların ikinci kez mağdur olmasına

---

933 İNCEOĞLU, s.69-70; TAMER/YILMAZ, s.20-21; SEÇKİN, 2020, s.622.

934 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.92; DEĞİRMENCİ, 2008, s.76; M. S. GROENHUIJSEN / A. PEMBERTON, "The EU Framework Decision For Victims Of Crime: Does Hard Law Make A Difference?", ***European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice,*** Y.2009, C.17, S.1, 43-59, s.43; SAUTNER, s.117; TURANLI, s.82; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.156; USLU, s.251; Enes YILMAZ, 2022, s.450-451; ayrıca bkz. GROENHUIJSEN/PEMBERTON, s.53-54.

935 DEĞİRMENCİ, 2008, s.39-40; SAUTNER, s.120; SCHWIND, s.399; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.837.

936 SCHÖCH, 2006, s.122; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.93-94; DEĞİRMENCİ, 2008, s.54; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.156-157; GROENHUIJSEN/PEMBERTON, s.45; PEMBERTON/GROENHUIJSEN, s.3; TURANLI, s.82; Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.17.

neden olabilecek kısmi veya tutarsız çözümler üretmekten kaçınılarak, mağdurların ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması ve bu ihtiyaçların kapsamlı ve koordineli bir şekilde ele alınması gerektiğine (m.5) dikkat çekilmiştir[937]. Bu doğrultuda, üye ülkelerde suç mağdurlarının korunmasına yönelik özel birimlerin kurulmasına ve personelin bu hususta eğitilmesine ve "*bunun da ötesinde, ceza kanunlarında suç olarak düzenlenen tüm eylemlerin mağdurlarına, ceza davası sırasında ve sonrasında her türlü sosyal, ekonomik ve psikolojik yardımın sunulması*"na gerek vardır[938]. Kararın 8. maddesinde, mağdurlara ve uygun olduğu takdirde ailelerine veya benzer durumdaki kişilere failden korunma hakkının sağlanması gerekliliği üye devletlere tavsiye edilmiştir[939]. Bu bağlamda, mağdurların veya ailelerinin fiziksel koruması gibi mahrumiyetlerinin ve fotoğraflarının ifşa edilmemesi gibi gerekli tedbirlerin alınması da koruma hakkının kapsamına dahildir. Ayrıca yargılamanın fail ile mağdurun irtibatını gerektirmediği sürece, ceza muhakemesi boyunca herhangi bir irtibatın kurulmasını önleyici tedbirlerin üye devletlerce alınması da koruma hakkı kapsamındadır. Bu kapsamda, örnek olarak duruşma esnasında mağdurun, failden ayrı özel bir alanda bulunması da gösterilebilir[940].

Sahip olduğu sistematik ve potansiyel itibarıyla "*Ceza Muhakemesinde Mağdurun Konumuna İlişkin 2001 tarihli Çerçeve Kararı*", bir dönüm noktası olmasına rağmen, üye devletlere ağır yükümlülükler getirmediği için, diğer bir ifadeyle "*özellikle metnin hukuken bağlayıcı olmaması gibi etkenler nedeniyle*" beklenen başarıyı sağlayamamıştır[941]. Dolayısıyla Çerçeve Kararı, mağdurların ceza adalet sisteminde tarih boyunca sahip oldukları konumun değiştirilmesine ilişkin gerçek bir katkı sağlayamamıştır[942]. Ancak yine de çoğu Avrupa ülkesinin 2001/220/JHA sayılı Çerçeve Kararı'nın 10. maddesi doğrultusunda kendi hukuk sistemlerine mağdur-fail uzlaştırmasını dahil ettikleri söylenebilir[943].

---

937 ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3952-3953; Kalkınma Bakanlığı, "Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023) Adalet Hizmetlerinde Etkinlik-Özel İhtisas Komisyonu Raporu", s.44.

938 KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.70.

939 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.93; GROENHUIJSEN/PEMBERTON, s.45 ve 50; SAUTNER, s.118-119.

940 DEĞİRMENCİ, 2008, s.80.

941 ERZURUMLUOĞLU, 2013, s.86; KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.159; Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.17-18.

942 GROENHUIJSEN/PEMBERTON, s.47; LAZARO, s.44.

943 AERTSEN, s.111.

e. 29 Nisan 2004 Tarihli Suç Mağdurlarının Tazminatına İlişkin 2004/80/EU Sayılı Avrupa Konseyi Direktifi

Esasen Avrupa Birliği üyesi tüm devletlerin mağdurlara ilişkin tazminat programı oluşturmasının temelinde, üye devletler için bağlayıcı nitelik taşıyan "*2004/80/EU sayılı Direktif*"in kabulü yatmaktadır[944]. Direktif, özünde 24 Kasım 1983 tarihli Şiddet Suçu Mağdurlarına Tazminat Ödenmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi ile 15 Mart 2001 tarihli Ceza Muhakemesinde Mağdurun Konumuna İlişkin 2001/220/JHA sayılı Avrupa Komisyonunun Çerçeve Kararını desteklemekte ve üye devletlerde uygulanmalarını zorunlu kılmaktadır[945].

Direktif, Birlik üyesi devletlerin bir yandan ulusal devlet tazmin programını etkin biçimde uygulamasını, diğer yandan ise yerleşik olduğu ülke dışındaki bir üye devlette suç mağduru olanlara tazminat ödenmesini kolaylaştırmak için işbirliği yapmasını zorunlu kılmıştır[946]. Bu yönüyle Direktifle izlenen amaç, sınır aşan olaylarda suç mağdurlarına zararlarının giderilmesi için daha kolay erişim sağlamaktır[947]. Ancak belirtmek gerekir ki, Direktif'in 1. maddesi, münhasıran "*kasıtlı şiddet suçu mağduru*"na dayanmaktadır ve dolayısıyla şiddet içermeyen suçlardan zarar gören kişiler için, zararın giderilmesi düzenlemeleri çıkarmak bakımından devletleri bununla sorumlu tutmaz[948].

Genel hatlarıyla Direktif, "*şiddet suçu mağdurlarının tazminat haklarının korunması, bu hakkın kullanımının kolaylaştırılması, gerekli desteğin, bilginin sağlanması, yabancı dil konusunda ihtiyaç duyulan yardımın yapılması konusunda hukuki ve fiili tedbirlerin üye devletlerce alınması hususlarını düzenlemektedir*"[949]. Diğer bir ifadeyle ise, "*tazminatın ödenebilmesi için, üye devletlerin kurmaları gereken yardım ve karar büroları, şikayetçilere nasıl yardım edileceği, tazminata ilişkin başvurunun nasıl yapılacağı ve bu konuda verilecek karar için izlenecek usulü düzenlemiştir*"[950].

---

944 AERTSEN, s.104.

945 PEMBERTON/GROENHUIJSEN, s.5; AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.20; ERZURUMLUOĞLU, 2013, s.87.

946 AERTSEN, s.104.

947 BARTSCH/BRETTEL/BLAUERT/HELLMANN, s.357; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.94.

948 BARTSCH/BRETTEL/BLAUERT/HELLMANN, s.357.

949 AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.28; ERZURUMLUOĞLU, 2013, s.86-87.

950 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.94; AERTSEN, s.104.

f. Suç Mağdurlarına Yardımla İlgili 14 Haziran 2006 Tarihli ve R(2006)8 Sayılı Avrupa Konseyi Tavsiye Kararı[951]

"*R(2006)8 Sayılı Tavsiye Kararı*", mağdurlar için destek hizmetlerinin türlerinden, suç mağdurları ile ilgilenen uzmanların alması gereken eğitim seviyesine kadar birçok değişik alanda ayrıntılı hükümler içermektedir[952]. Bu kapsamda Konsey'e üye Devletler, özellikle mağdurun güvenlik, insan onuru, özel ve aile yaşamına saygı duymak, suçun mağdur üzerindeki olumsuz etkilerini tanımak, mağdurların tekrar mağduriyet yaşamamaları için gerekli tedbirleri almak ve mağdurun zararının devlet tarafından tazminini sağlamak zorundadırlar[953].

Söz konusu Tavsiye Kararı, "*daha önceki mağdur odaklı kararlara nazaran daha geniş ölçüde mağdur haklarını düzenlemesi ve diğer belgelerle karşılaştırıldığında daha ayrıntılı olması yönleriyle dikkat çekmektedir*"[954]. Gerçekten de Tavsiye Kararı'nda yer alan tanımlar, prensipler, yardım, kamu hizmetlerinin rolü, mağdur destek hizmetleri, bilgilendirme, diğer yollara etkin erişim hakkı, tazminat, sigorta, koruma, gizlilik, personelin seçimi ve eğitimi, arabuluculuk, iş birliği, kamu farkındalığının artırılması gibi başlıklar altındaki tavsiyeler, mağdur haklarına erişim açısından oldukça kapsamlı niteliktedir[955]. Bu yönüyle şimdiye kadar ortaya konulan belgeler arasındaki "*en gelişmiş belge*" olduğu söylenebilir[956].

Tavsiye Kararı'nın üye devletlere mağdurların toplumdaki, evlerindeki ve işyerlerindeki iyileştirme sürecinin tamamında yardım görmelerini güvence altına almaları (m.3) ile hükümet dışı kuruluşların mağdurlara yardım etme alanındaki çalışmalarını desteklemeleri (m.5) yükümlülüğünü getirdiği örnek olarak gösterilebilir[957]. Bu noktada, Tavsiye Kararı'nın uygulamada özel dikkat gerektiren mükerrer mağduriyet ve ikincil mağduriyet olgularına odaklandığı eklenmelidir. "*Mükerrer mağduriyet, aynı kişinin belirli bir süre içinde bir suç olayından birden fazla kez zarar görmesi*" iken, "*İkincil mağduriyet ise suç fiilinden doğrudan değil,*

---

951 Recommendation Rec(2006)8 of the Committee of Ministers to member states on assitance to crime victims, İngilizce Metin için bkz. SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.419-432; Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Üye Ülkelere Suç Mağdurlarına Yardım Hususundaki Tavsiye Kararı Rec(2006)8, Türkçe Metin için bkz. SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.433-444.

952 TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, **Mağdur Hakları İnceleme Raporu,** s.13-14.

953 AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.21.

954 TURANLI, s.83.

955 Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.18.

956 LAZARO, s.43.

957 AERTSEN, s.97-98; LAZARO, s.43-44; TURANLI, s.83-84.

kurumların ve bireylerin mağdura karşı davranışlarından dolayı oluşan mağduriyet demektir"[958].

Mağdurların kendileriyle doğrudan ilgisi bulunan hususlarda, mağdurlara yargı makamları tarafından dinlenme veya yargı makamlarına bilgi verme hakkı olarak da ifade edilebilecek ceza yargılaması sürecine katılım hakkı tanınmalıdır[959]. Nitekim bu husus Tavsiye Kararı'nın 4.4. maddesinde "*Mağdurlara, kendi davalarına ilişkin verilen kararlar hakkında açıklama yapılmalı ve bu kararları vermekten sorumlu ceza adaleti personeline bilgi verme hakkı tanınmalıdır.*" şeklinde ifade edilmiştir[960].

Genellikle mağdurların çoğu, ceza muhakemesi sürecine ve bu süreçteki usullere vakıf değillerdir. Dolayısıyla bu hususta bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Söz konusu bilgi, ister kolluktan isterse adli makamlardan gelsin, esasen mağdurun anlayacağı bir dille kendiliğinden -yani mağdurun istemesi beklenmeden- ve yeterli ölçüde olmalıdır. Tavsiye Kararı'nın 6. maddesinde verilecek bilgiler asgari olarak, yargılamaya ilişkin bilgiler, mağdurun şikayetinin sonucu, ceza yargılamasının aşamaları, yetkili mahkemenin kararı ve yeri geldiğinde verilen ceza şeklinde sıralanmıştır. Ancak mağdurların bu bilgileri istememeleri durumunda, bunu belirtebilmelerine de imkân tanınmalıdır[961].

Mağdurun, failin fiziksel tehdit ve şiddetinden korunması, mahremiyetinin korunması ve basından korunma gibi farklı korunma türleri bulunmaktadır. Tavsiye Kararı'nın 10. maddesinde mağdurun fiziksel ve ruhsal bütünlüğünün korunması ile mahremiyetinin korunması arasında fark gözetildiği söylenebilir. Nitekim fiziksel ve ruhsal koruma özellikle, tanıklık etmesi gerekebilecek mağdurlar için söz konusudur. Öte yandan korkutma, misilleme veya mükerrer mağduriyet riski altında olan mağdurlar için özel koruma önlemleri alınmalıdır. Özellikle mükerrer mağduriyeti tespit etmek ve önlemek için, politika düzeyinde ve ilgili personelin eğitilmesinde özel çaba harcanmalıdır. Mahremiyetin korunması ise özellikle soruşturma ve kovuşturma aşamasında mağdurun kişisel verilerine ilişkindir[962]. Şüphesiz mahremiyetin korunması bakımından temel dayanak noktası, gizlilik ilkesi olacaktır

958 WERGENS, s.88; AERTSEN, s.83; SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.2-3, dn.1, s.263, dn.182, s.421 ve 434; ZEDNER, s.143; Murat AYDIN, s.111 ve 240; Mükerrer Mağduriyet kavramına yönelik kapsamlı bir inceleme için bkz. DÜZENLİ, s.39-54.

959 AERTSEN, s.93.

960 SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.422 ve 435.

961 AERTSEN, s.92.

962 WEMMERS, s.46; AERTSEN, s.95.

ve Tavsiye Kararı'nın 11. maddesi buna ilişkin kural ve istisnalar bakımından "*açıkça belirlenmiş standartlar*"ın kabul edilmesi gerektiğini düzenlemiştir[963]. Bu anlamda suç mağdurlarına ceza davası sırasında ve sonrasında her türlü sosyal, ekonomik ve psikolojik yardımın sunulması gerektiği belirtilmelidir[964]. Mağdur destek hizmeti veren kurum ve kuruluşlarda, eğitimli personel sayısının azlığı doğal olarak her zaman sorun oluşturmaktadır[965]. Tavsiye Kararı'nın 12. maddesinde, söz konusu hizmeti verecek personelin seçimi ve eğitimi konusu ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Buna göre, mağdur destek ve onarıcı adalet hizmeti veren kurum ve kuruluşlar desteklenmeli ve bu kurum ve kuruluşların, mağdurlarla temaslarına uygun şekilde, mağdurları tanımalarını, saygılı, uzmanlaşmış ve ayrım yapmaksızın hizmet sunmalarını sağlamak amacıyla eğitim almaları teşvik edilmelidir[966].

Öte yandan, mağdurların yaşadıkları travmaları atlatmada sahip oldukları sosyal sorumluluk boyutuyla rolleri yadsınamayacak sivil toplum kuruluşlarının kamu kurumları ile eşgüdümlü çalışması ve ilgili kuruluşlardaki çalışanların eğitilmesi de bir zorunluluktur[967]. Çoğu Avrupa ülkesinde mağdur destek hizmetlerinin bağımsız sivil toplum kuruluşları tarafından yürütüldüğü ve şüphesiz bunun, mağdurların (özellikle failin misillemesinden korkan ya da siyasi şiddet veya kurumsal kötü muamele durumlarında polis yahut diğer makamlarca mağdur edilen kişilerin) kolayca başvurabilmesi, mağdurlara ilişkin yürütülen politikalar hakkında eleştirel bakış açısı sunabilme ve bu politikaları daha iyi düzeylere taşımak için özerk tutum benimseyebilme gibi pek çok açıdan faydasının olduğu bilinmektedir[968]. Diğer taraftan söz konusu yaklaşımla birlikte 1980'li yıllardan bu yana sivil toplumun Avrupa'da katılımcı demokrasinin önemli ve gerekli koşulu olarak algılandığı belirtilmelidir[969].

---

963 AERTSEN, s.96.

964 KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1015.

965 İNCEOĞLU, s.75; Ramazan ERDOĞAN, s.55.

966 Nitekim konuya ilişkin olarak mağdur destek programları, yerleşik bir uygulamayla mağdur riskinin değerlendirilmesi ve azaltılması noktasında cesurca adım atmaktadır. Böylelikle mağdur desteği, suç riskine karşı mağduru eğiterek korumayı da amaçlar. KIRCHENGAST, s.205; ERZURUMLUOĞLU, 2013, s.94.

967 CENTEL, 1997, s.60; Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, ***Onarıcı Adalet Programları El Kitabı,*** s.55-56; Ramazan ERDOĞAN, s.75; İNCEOĞLU, s.76.

968 AERTSEN, s.108.

969 Mağdur Hizmetlerinde Sivil Toplum Kuruluşları ile İşbirliği Çalıştayı Raporu, (26-27 Şubat 2015) İstanbul, ***Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları,*** Ankara 2016, 7-23, s.9.

Tavsiye Kararı'nın 13. maddesi uyarınca, mağdurun ihtiyaçları ve çıkarlarının eksiksiz ve özenli biçimde dikkate alınması şartıyla, mağdur-fail uzlaştırmasının yanı sıra çeşitli diğer bazı onarıcı adalet programları da mağdurlar için önemli ve olumlu karşılanmaktadır[970].

Son olarak Tavsiye Kararı, mağdur bilimi (viktimoloji) üzerine karşılaştırmalı araştırmalar yapılmasını, suçun mağdurlar üzerindeki etkileri, risk faktörleri ve mağdur hizmetlerinin etkililiği gibi konuların araştırılmasını üye devletlere tavsiye etmiştir[971].

g. 25 Ekim 2012 Tarihli 2012/29/EU Sayılı Avrupa Konseyi Direktifi[972]

Avrupa Birliği bünyesindeki üye ülkelerin çeşitliliğinden dolayı, mekanizma içerisinde her ne kadar mağdurlara yönelik asgari standartları belirleyen pek çok düzenleme bulunsa da ulusal yargı sistemlerinde çeşitli zorluk ve aksaklıklarla karşılaşılmıştır[973]. Yaşanan sorunların çözümü amacıyla doğrudan bağlayıcı ve etkin nitelikteki "*2012/29/EU Sayılı Avrupa Konseyi Direktifi*", 25 Ekim 2012 tarihinde kabul edilmiştir[974]. Direktif, AB ülkelerinin yanı sıra Birleşmiş Milletler ve uluslararası birçok sivil toplum kuruluşlarının da tecrübelerinden istifade etmek suretiyle ortaya çıkarılmış bir çerçeve kararıdır. Bu nedenle ceza adalet tarihi ve insanlık tarihinin geçirdiği tecrübe süreçlerinin birikimini günümüze uyarlayan ortak bir akılla oluşturulmuş bir metin olma niteliği taşımaktadır. Sahip olduğu bu arka plan sayesinde, bu alanda yapılacak çalışmaları en az hata ve en yüksek etkinlikle sağlayacak koşulları içerir. Bu bakımdan Direktif, çok önemli bir kılavuz niteliği

970 AERTSEN, s.111.
971 Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.19.
972 "Direktif ile Türk Mevzuatı Karşılaştırma" tablosu için bkz. Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.74-76; Direktif'in Türkçe çevirisi için bkz. **Avrupa Birliğinde Mağdur Hakları – 2012/29/EU Sayılı Direktifin Uygulanmasına İlişkin Rehber İlkeler,** Ed. Hülya Çetin ve Tuba Dağdeviren, Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Ankara 2016, s.145-201; **ayrıca bkz.** Nurten ÖZTÜRK (Çev.), "Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin Suç Mağdurlarının Haklarına, Desteklenmesine ve Korunmasına İlişkin Asgarî Standartların Belirlenmesi ve 2001/220/JHA Sayılı Konsey Çerçeve Kararının Değiştirilmesine İlişkin 25 Ekim 2012 Tarihli ve 2012/29/EU Sayılı Direktifi", ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 147-178 (Nurten ÖZTÜRK, s.).
973 AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.21; ERZURUMLUOĞLU, 2013, s.90.
974 SCHÖCH, 2016, s.278.

taşımaktadır ve Türkiye'de de "*Mağdur Merkezli Adalet Sistemi*"ne geçilmesi için özel bir önem arz etmektedir[975].

Direktif'in Giriş kısmında 11. Gerekçede de açıkça belirtildiği üzere, "*bu direktif, asgarî kuralları ortaya koymaktadır. Üye Devletler, daha yüksek düzeyde koruma sağlamak için bu Direktif'te belirtilen hakları genişletebilir*"[976].

Tüm Avrupa Birliği üye devletleri için bağlayıcı nitelikte olan, mağduru geniş anlamda ele alan ve mağdura ilişkin en kapsamlı ve ayrıntılı düzenlemeleri içeren Direktif uyarınca, mağdur olarak kabul edilebilecek kişiler için, "*failin sahip olduğu durum*" (*tespit edilip edilmemesi, yakalanıp yakalanmaması veya mahkûm olup olmaması*) önem arz etmemektedir[977]. Direktif'in giriş bölümünde terör mağdurları, engelli mağdurlar ve çocuk mağdurları gibi özel önem verilmesi gereken mağdurlar sayılmış, fail, cinsiyet temelli şiddet, yakın ilişkide şiddet gibi Direktif'te yer alan ibarelerin nasıl anlaşılması gerektiği açıklanmıştır[978]. Direktif, burada da zikredilen kırılgan gruptaki mağdurların özel olarak korunması gerektiği kabulü bakımından "*önemli bir adım*" olarak nitelendirilmekte ve hatta Direktif'in özellikle mağdurun bilgilendirilme hakkına ilişkin oldukça ayrıntılı düzenlemeleriyle Avrupa Birliği'ndeki "*en temel elementlerden biri*" ve "*dönüm noktası*" olduğu hususunda şüphe bulunmamaktadır[979].

Bu bağlamda, öncelikle belirtilmelidir ki Direktif'in 3. maddesi uyarınca; "*üye devletler mağdurla ilk görüşmeden itibaren ve mağdurların yetkili makam tarafından sağlanacak bilgi dâhil olmak üzere cezai işlemler kapsamında ilgili makamla yaptıkları tüm diğer görüşmeler boyunca anlama ve anlaşılma haklarını kullanmaları için gerekli bütün tedbirleri almalıdırlar*"[980].

Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin 25 Ekim 2012 tarihli ve "*2012/29/EU sayılı "suç mağdurlarının hakları, desteklenmesi ve korunması için asgari standartlar ve*

---

975 ERZURUMLUOĞLU, 2014, s.159; KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.153; Enes YILMAZ, 2022, s.452, dn.51.

976 **Avrupa Birliğinde Mağdur Hakları – 2012/29/EU Sayılı Direktifin Uygulanmasına İlişkin Rehber İlkeler,** s.149; Nurten ÖZTÜRK, s.150.

977 İNCEOĞLU, s.59; AERTSEN, s.80; AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.12; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.837-838; Nurten ÖZTÜRK, s.151-152; Murat AYDIN, s.89.

978 **Avrupa Birliğinde Mağdur Hakları – 2012/29/EU Sayılı Direktifin Uygulanmasına İlişkin Rehber İlkeler,** s.150-151; Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.20; Nurten ÖZTÜRK, s.149-151.

979 ANDROULAKIS, s.111; ERZURUMLUOĞLU, 2013, s.91; KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.153; WEIGEND, 2017, s.784; TANER, s.3; Enes YILMAZ, 2022, s.452-453.

980 KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.162; Murat AYDIN, s.94-95.

Mağdur Koruma Direktifi olarak adlandırılan 2001/220/JI sayılı Çerçeve Kararının ikamesi" hakkındaki Direktifi", genel veya özel olarak devlet tarafından mağdurun zararının giderilmesini ele alan herhangi bir hüküm öngörmemektedir[981]. Ancak yine de diğer emsallerinin aksine Avrupa'daki mağdurun hakları, desteklenmesi, korunması ve ceza muhakemesine katılımının geliştirilmesi bakımından "*açık bir başarı hikâyesine*" sahip olduğu ve çok önemli bir destek sağladığı ifade edilmektedir[982].

Somut (aktüel) mağdurun, haklarına ilişkin olarak kapsamlı biçimde bilgilendirilmesi gerektiği, Direktifin 4, 6, 8 ve 9'uncu maddelerinde ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir[983].

Direktifin dördüncü maddesinin ilk fıkrasında, mağdurun haklarını kullanabilmesi için, yetkili makamlarla ilk temasa geçtiğinde, bilgi edinme hakkının üye devletlerce güvence altına alınması yükümlülüğü düzenlenmektedir. İkinci fıkrada ise, ilk fıkrada verilecek bilgilerin ayrıntısının suçun niteliğine, suç tipine ve mağdurun kişisel durumuna göre değişebileceği ifade edilmiştir ve daha sonraki aşamalarda mağdurun ihtiyacına ve ilgisine göre ilave bilgilerin, ceza yargılamasının sonraki safhalarında da verilebileceği belirtilmiştir[984]. Fakat ülkemiz açısından, mevzuatımızda mağdurun rolüne ve haklarına ilişkin çeşitli düzenlemeler karşımıza çıksa da Direktif'teki kapsam ve açıklıkta düzenlemelerin bulunmadığı gözlenmektedir[985].

---

981 BARTSCH/BRETTEL/BLAUERT/HELLMANN, s.357.

982 ANDROULAKIS, s.111; Enes YILMAZ, 2022, s.453; Amerika Birleşik Devletleri için de açık bir başarı hikâyesine sahip olduğuna yönelik bkz. DUBBER, 1999, s.30; DUBBER, 2000, s.37; MAGUIRE, s.417; Bayram ERZURUMLUOĞLU, "Suç Mağdurlarına Tazminat Ödenmesinde Kanada, ABD ve Güney Kore Örnekleri", Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı İlgili Tebliğler, (1-2 Ekim 2015) Adana, ***Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları,*** Ankara 2016, 99-112 (ERZURUMLUOĞLU, 2016, s.), s.100.

983 **Avrupa Birliğinde Mağdur Hakları – 2012/29/EU Sayılı Direktifin Uygulanmasına İlişkin Rehber İlkeler,** s.173-181; SCHWANDER, s.60, dn.282; Nurten ÖZTÜRK, s.164, 165, 167 ve 168; O'FLAHERTY, s.283-285.

984 KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.163; Murat AYDIN, s.97; Nurten ÖZTÜRK, s.164-165.

985 "*Örneğin, CMK m.234'te suç mağduru ile şikayetçinin soruşturma ve kovuşturma sırasındaki hakları düzenlenmiştir. CMK'da mağdura ilişkin diğer hükümler; m.52, m.66, m.76, m.78, m.84, m.100, m.109, m.114, m.127, m.131, m.146, m.158, m.171, m.202, m.209, m.231, m.233, m.234, m.235, m.236, m.237, m.239, m.241, m.253, m.324'tür. CMK'da suçtan zarar görene ilişkin hükümler ise; m.127, m.131, m.153, m.171, m.172, m.173, m.181, m.237, m.238, m.239, m.253'tür. Bu bağlamda, Kanunda tam bir terim birliğinin olmadığı, suçtan zarar gören kavramının bazı hükümlerde mağdur kavramı yerine kullanıldığı da dikkate alınmalıdır. (...) Türk Mevzuatındaki hükümler ile, Direktifin 4. maddesini karşılaştıracak olursak, öncelikle Direktifte mağdurların yetkili makamlarla ilk temas halinde, gecikmeksizin hakları konusunda*

Mağdurların bilgilendirilmesi, olması gereken açısından ve mağduriyetin bir an evvel hukuk zemininde giderilmesi amacına matuf olarak, yetkili makamlarla ilk temas anında -*çoğu zaman kolluk vasıtasıyla*- gecikmeksizin ve doyurucu bir şekilde yapılmalıdır[986]. Öte yandan, söz konusu bilgilendirme sadece kolluk kuvvetleriyle sınırlı bir anlama sıkıştırılamaz. Yani kollukla birlikte uygulamadaki hâkim, savcı ve avukatlara "*mağdurlarla temaslarına uygun bir seviyede hem genel hem de özel uzmanlık eğitimi verilmelidir*"[987]. Nitekim yerleşik uygulamaları değiştirmek, en iyi uygulamaları örnek alan, uzmanlaşma odaklı ve etik içerikli ciddi bir "*profesyonel eğitim*" ile mümkündür[988]. Hatta bu hususta yukarıda zikredilen kişilerin de ötesinde mahkeme, infaz ve denetimli serbestlik sistemi görevlileri gibi ceza adaleti mekanizmasının tüm paydaşları için eğitici etkinliklere odaklanılmalıdır. Çünkü bu sayede, sadece mağdur için değil fail için de ceza adaletinin daha iyiye yöneleceği söylenmelidir[989]. Yine de belirtilmelidir ki, özellikle mağdurlarla ilk temasa geçen kolluk kuvvetlerine, mağdurun doğru bir biçimde bilgilendirilmesine yönelik verilecek uzmanlık eğitimi çok daha büyük anlam ve öneme sahip olacaktır. Kaldı ki, "*kolluk kuvvetleri sadece ivedi şekilde delil toplamaya odaklanmamalı, mağdurların hissettikleri konusunda daha duyarlı davranmalıdır*"[990]. Çünkü birçok mağdur bakımından kolluk kuvvetleri, ilk ve belki de çoğu zaman tek temas kurulan makamdır. Bu nedenle birçok ülkede mağdurların temel hususlarda bilgilendirilmesi görevi de kolluk kuvvetlerine verilmektedir. Bununla birlikte mağdurların ceza muhakemesinin takip eden aşamalarında nasıl hareket etmeleri gerektiği hususundaki

---

bilgilendirilmeleri gerektiği ifade edilmektedir. Devletler, bu bilgilendirmenin yapılmasını güvence altına almalıdır. Oysa Türk mevzuatında hangi aşamada mağdurlara haklarının açıklanacağı açık bir şekilde belirtilmemiştir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 234. maddesinin üçüncü fıkrasında, mağdur ve şikayetçi haklarının, suçun mağdurları ile şikayetçiye anlatılıp açıklanacağı ve bu hususun tutanağa yazılacağı belirtilmiştir. 233. maddede ise mağdur ile şikayetçinin, Cumhuriyet savcısı veya mahkeme başkanı veya hakim tarafından çağrı kağıdı ile çağrılıp dinleneceğini düzenlemektedir. Bu hükümlerden, bilgilendirme yükümlülüğünün ancak çağrılan mağdur ya da şikayetçinin gelmesi anında ve sadece Cumhuriyet savcısı, mahkeme veya hakim için geçerli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır." İNCEOĞLU, s.63.

986 EVİK, s.83-84; İNCEOĞLU, s.64; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Muhakeme,*** s.213; Ahmet POLAT, 2014, s.361; Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.101.

987 DÄUBLER-GMELIN, s.342; Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.104 ve 106; Enes YILMAZ, 2022, s.467.

988 LEMONDE, s.8, 45 ve 56; Enes YILMAZ, 2022, s.467.

989 OSTENDORF, 1998, http://www.richterverein.de/j2000/asjopfer1.htm (E.T.07.02.2022); **Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: EU Strategy On Victims' Rights (2020-2025),** s.6; Enes YILMAZ, 2022, s.467.

990 İNCEOĞLU, s.75; MAGUIRE, s.381; Ahmet POLAT, 2014, s.361; YÜCEL, ***Kriminoloji,*** s.220.

bilgilendirilmelerinin esasen savcılık makamı düzeyinde olması daha yerinde ve faydalı olacaktır. Hatta dahası konuya ilişkin kolluk, savcılık ve "*özerk bir kuruluş olarak mağdur destek hizmetleri*" arasında bilgilendirmeyi koordine etme çalışmaları olmalıdır. "*Örneğin Hollanda'da mağdurlar, gerekli bilgileri telefon veya e-posta ile alabilecekleri tek bir merkezi noktaya ("mağdur bilgi merkezi") başvurabilmektedir ("tek durak hizmet ofisi")*". Ülkemiz bakımından ise, mağdurların kendi davaları hakkında çevrimiçi bilgi alabilmesini sağlayan UYAP Vatandaş Portalı'nın oldukça ileri bir uygulama olduğu belirtilmektedir[991]. Öte yandan, 30 Nisan 2021 tarihli Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği, 61 vd. maddeleri ile bu hususta sistematik bir düzenleme getirmiştir.

Direktifin 4. maddesinde tıbbi destek, psikolojik destek, uzman desteği ve alternatif konaklama hizmetleri de dahil olmak üzere, ne tür destekleri kimlerden alabilecekleri hususunda mağdurların bilgilendirilmesi düzenlenmiştir. Belirtmek gerekir ki, mağdurların bilgilendirilmesine ilişkin Direktifte sayılan hakların mevzuatımıza nazaran çok daha kapsamlı olduğu söylenmelidir[992]. Öte yandan, Mağdur Destek Kurumu Hizmetlerine yönelik Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu ve Yönetmeliğindeki hükümlerin uygulamada işlerlik kazandırılamadığı yönündeki eleştirileri de not etmek gerekir. Buna ek olarak Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun, şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların korunmasına ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesine yönelik alınan tedbirleri belirlediği, bu yönde sunulan hizmetler arasında, barınma yeri, maddi yardım, rehberlik ve danışmanlık hizmetleri, sağlık, adli yardım hizmetlerinin yer aldığı, ancak bu belirtilenler dışında başka bir düzenlemeye mevzuatta yer verilmediğinden, eksikliklerin giderilmesi yönünde ivedi yasal düzenlemelerin yapılmasına ve konuya ilişkin uzman personel istihdamına ihtiyaç duyulduğu da hatırlatılmalıdır[993]. Ülkemiz nezdinde bu noktada önemli

991 AERTSEN, s.91.

992 İNCEOĞLU, s.64.

993 KAFES, s.119; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.72, dn.27; EVİK, s.72-73; WERGENS, s.110-112; Oğuz POLAT, ***Viktimoloji,*** s.117-118; İNCEOĞLU, s.67; KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.163; Bu bağlamda çocuk adalet sistemi içinde yer alan iddia, savunma ve yargılama makamlarının çocuğa özgü biçimde örgütlenmesinin önem arz ettiğine ilişkin de bkz. Handan YOKUŞ SEVÜK, "Suça Sürüklenen Çocukların Muhakemesi", ***3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi – Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının ve Suçun Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu, 1-3 Haziran 2008 İstanbul,*** Ed. Bahri Öztürk, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009, 627-647, s.628-629; Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, UNICEF Türkiye Temsilciliği, 2004 Ankara.

ilerlemeler kat etmiş olsak da 63 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ve Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği ile bu eleştirilerin ne ölçüde giderildiği de ayrı bir tartışma konusudur.

Direktif'in 4 ila 6. maddeleri uyarınca, mağdurların ceza adaleti sürecinin tüm aşamaları boyunca bilgi edinme hakkına sahip olmaları gerektiği açıktır. Devletlere düşen sorumluluk boyutuyla söz konusu bilgilerin verilmesi, esnek, eşgüdümlü ve bütünleşmiş nitelik taşımalıdır[994]. Bununla birlikte, ceza yargılamasına katılımı üçüncü bölümünde düzenleyen Direktif uyarınca, mağdurlara ilgili makamlar tarafından dinlenme ve bu makamlara kanıt sağlama hakkı da sağlanmalıdır[995].

Mevzuatımızda Tanık Koruma Kanunu'nda sadece tanık koruma tedbirinin değiştirilmesine ve kaldırılmasına ilişkin alınan kararların gecikmeksizin tanığa bildirileceği düzenlemesi (m.8) ile Ceza Muhakemesi Kanunu'nda sadece cinsel saldırı suçunda ve altı sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda zorunlu vekillik ve bu konuda mağdurun bilgilendirileceği düzenlemesi (m.234) özel olarak bulunmaktadır. Mağdurun ceza muhakemesinin takip eden aşamalarına katılımının sağlanmasına yönelik Direktif'in 13 ile 15. maddelerindeki diğer önemli hükümleri, hukuki yardım alma hakkı, (en azından mağdurun taraf konumuna sahip olduğu hallerde) katılım nedeniyle uğradığı giderlerin geri ödenmesi hakkı ve elkonulan malvarlığını iade hakkı oluşturmaktadır[996]. Bu hakların, cinsel saldırı durumunda barodan avukat isteme hakkı veya en az beş yıl hapis cezasını gerektiren fiiller ile sınırlandırılmaması tavsiye edilir. Çünkü özellikle, aile içi şiddetin mağduru olan kadınlar ve çocuklar, avukat edinme hakkı ailenin gelir durumuna bağlı kılındığında oldukça savunmasız kalmaktadırlar[997]. Bununla birlikte, terör suçu mağdurlarının zararlarının devlet tarafından giderilmesi dışında, genel manadaki suç mağdurlarının uğradıkları zararların devlet tarafından karşılanmasına yönelik mevzuatımızda herhangi bir düzenleme henüz yer almamaktadır[998].

Mağdurun tercümandan yararlanma hakkı bağlamında, CMK m.202 sadece duruşmadaki iddia ve savunmaya ilişkin esaslı noktaların tercüme edileceğini

994 AERTSEN, s.92-93.
995 AERTSEN, s.93.
996 **Avrupa Birliğinde Mağdur Hakları – 2012/29/EU Sayılı Direktifin Uygulanmasına İlişkin Rehber İlkeler,** s.185; KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.165-166; Nurten ÖZTÜRK, s.170; O'FLAHERTY, s.287.
997 FREHSEE, 1996, s.4; AERTSEN, s.95.
998 İNCEOĞLU, s.65.

düzenlemiştir. Direktifin bu hususta da 7. madde düzenlemesiyle çok daha kapsamlı nitelik arz ettiği ve söz konusu düzenlemelerin maalesef Ceza Muhakemesi Kanununda yer almadığı söylenmelidir[999].

Mevzuatımızda yer almayan diğer bir örnek, ceza yargılamasına katılan mağdurların etkin katılımları dolayısıyla yaptıkları harcamaları geri alabileceklerini düzenleyen Direktifin 14. maddesidir. Bununla birlikte ceza yargılaması esnasında mağdura ait olup da elkonulan eşyanın iadesi CMK m.131/2'de düzenlenmiştir[1000].

Mağdur destek hizmetleri konusunda, Direktif'in 8 ve 9. maddeleri uyarınca, üye Devletler, ceza yargılamasının öncesinde, esnasında ve sonrasında uygun bir dönem boyunca mağdurların kendi çıkar ve ihtiyaçlarına uygun hareket eden ücretsiz ve gizli mağdur destek hizmetleri sağlamak ve yetkili makam ve ilgili kurumların, mağdurları mağdur destek hizmetlerine sevkini kolaylaştırmak ile yükümlüdürler[1001]. Bu bağlamda, mağdur destek hizmetlerine erişim, maruz kaldıkları suçu resmi makamlara bildirmemiş olsalar bile mağdurlar için mümkün olmalıdır. Bununla birlikte, çağdaş iletişim teknolojileri ve iyi eğitimli uygulamacılar vasıtasıyla belki suçun güvenli bir şekilde bildirilmesi teşvik edilebilir ve hatta kolaylaşabilir[1002]. Mağdur desteği için ülke genelinde oluşturulabilecek bir yardım hattı, özellikle bu tarz hizmetlerin fiziksel olarak genele yayılamadığı ülkeler için büyük fayda sağlayacaktır. Bu çerçevede, kadın ve çocukların maruz kaldığı şiddet, taciz gibi kötü eylemleri biraz da olsun engellemek adına Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmış ve acil durumlar için kullanıcılara sunulmuş resmi bir uygulama olarak "*Kadın Destek Uygulaması*" (*KADES*) ülkemizden bir örnek kabilinden gösterilebilir[1003].

Direktif'in 12. maddesinde mağdur-fail uzlaştırması gibi onarıcı adalet programlarının mağdurlar için önemli ve olumlu görüldüğü ve onarıcı adalet bağlamında, mağdurun uzlaştırmaya katılma hususunda tam bilgilendirilmiş olarak

999 İNCEOĞLU, s.66; KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.167 ve 175.
1000 İNCEOĞLU, s.68.
1001 KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.175-176; Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.21; Murat AYDIN, s.101; Nurten ÖZTÜRK, s.167-168.
1002 AERTSEN, s.99.
1003 https://www.icisleri.gov.tr/kadin-destek-uygulamasi-kades, (E.T.09.05.2021).

onay vermesi ve failin suçun temel olgularını kabul etmesi gibi açık ve net standartlar öngörülmesi gerektiği düzenlenmiştir[1004].

Engelli mağdurların hakları, diğer kişilerle eşit şekilde ceza yargılamasının yapıldığı binalara ve kendilerini doğrudan ilgilendiren bilgiye ulaşmalarının kolaylaştırılmasının sağlanmasıyla güvence altına alınabilecektir. Bununla birlikte Direktif tamamlayıcı nitelikte 21. maddesinde yargılama safhalarında görme, işitme ve konuşma gibi engellerinden kaynaklı olarak anlama ve iletişim kurma konusunda güçlük çeken kişilerin durumlarının ve bu konudaki sınırlılıklarının göz önünde bulundurulması gerektiği belirtilmiştir[1005]. Konuya ilişkin ülkemizdeki durum bakımından CMK m.202'de engelli mağdurun duruşma esnasında tercümandan yararlanmasına, m.324'te bu tercümanın giderlerinin Hazine'den karşılanmasına ilişkin hükümler bulunsa da "*duruşma haricinde kalan ceza yargılaması işlemleri hakkında mağdurların bilgilendirilmesine veya bilgiye erişimlerine, engelli mağdurların haklarına ilişkin bilgi edinmelerinin sağlanmasına yönelik özel düzenlemeler Türk mevzuatında bulunmamaktadır*"[1006].

Direktifin 16. maddesi, ceza yargılaması esnasında, ulusal hukukun ayrı bir yasal süreçle karara bağladığı durumlar haricinde, mağdurların suç faillerinden tazminat alabilmesine imkân sağlanması ve bu hususta devletlerin teşvik edici önlemler alması gerektiğini düzenlemiştir[1007]. Gerçekten, "*Üye Devletler, ulusal hukukun diğer yargılama usulüyle yapılmasına hükmettiği haller dışında, ceza yargılaması esnasında, mağdurların makul bir süre içinde failin tazminat ödemesine karar verilmesini talep etme hakkını*" tanımalıdır. Ancak Direktifin 16. maddesinde düzenlenen cezai işlemler sırasında failden tazminat alınmasına ilişkin karar alma hakkının ceza hukukumuzda bir karşılığının bulunmadığı ifade edilmektedir[1008].

1004 AERTSEN, s.111; Murat AYDIN, s.106; Nurten ÖZTÜRK, s.169-170; O'FLAHERTY, s.286-287.

1005 **Avrupa Birliğinde Mağdur Hakları – 2012/29/EU Sayılı Direktifin Uygulanmasına İlişkin Rehber İlkeler,** s.190; İNCEOĞLU, s.73-74; Nurten ÖZTÜRK, s.173; O'FLAHERTY, s.288.

1006 İNCEOĞLU, s.74.

1007 **Avrupa Birliğinde Mağdur Hakları – 2012/29/EU Sayılı Direktifin Uygulanmasına İlişkin Rehber İlkeler,** s.186; İNCEOĞLU, s.69; KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.179-180; Nurten ÖZTÜRK, s.171.

1008 Gerçekten de mevcut durumda, "Ülkemiz bakımından şahsi hak davası kaldırılmış olduğundan, ceza muhakemesi sistemimizde mağduru, ceza davası sırasında ve ceza mahkemesinden tazminat isteme hakkı bulunmamakta, mağdurun suçtan doğan zararının giderilebilmesi için faile yönelik olarak hukuk mahkemesinde tazminat davası açması gerekmektedir." Murat AYDIN, s.108, dn.369; Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.76.

Buradan hareketle mağdurun yeterli ölçüde tazminata, makul süre içerisinde ulaşıp ulaşmadığının tespit edilmesi gerektiği de belirtilmelidir.

Direktifin 18 ila 24. maddelerini kapsayan dördüncü bölümde, "*mağdura ilişkin çeşitli koruma türleri*" oldukça ayrıntılı olarak ele alınmıştır[1009]. Buna ilişkin ilk olarak, mağdurların ceza muhakemesi safhalarında ikincil veya tekrarlanan mağduriyet, sindirme veya misillemelere karşı -gerektiğinde fiziki nitelikte- özel koruma ihtiyaçlarını karşılayacak önlemler içeren korunma hakkından bahsedilebilir[1010]. Devam eden düzenlemeler bakımından, fail ile temastan kaçınma hakkı, mahremiyetin korunması hakkı, ceza soruşturması esnasında korunma hakkı ve ceza yargılaması esnasında çocuk mağdurların korunma hakkı zikredilebilir. "*Özel koruma ihtiyaçlarını tespit etmek üzere mağdurun bireysel olarak değerlendirilmesi*", Direktif'in getirmiş olduğu yeniliklerdendir[1011]. Bu çerçevede 22. madde uyarınca, mağdurun gerek kendisinden kaynaklı özellikleri gerekse öncesi veya sonrasıyla içine girdiği koşullar dolayısıyla sahip olduğu özel kırılganlık durumu dikkatle değerlendirilmelidir ve "*Bu bakımdan: Terör, organize suç, insan kaçakçılığı, cinsiyet temelli şiddet, yakın ilişkideki kişiler tarafından uygulanan şiddet, cinsel şiddet, istismar veya nefret suçu mağdurları ve engelli mağdurlar özel olarak gözetilir*" [1012].

Belirtmek gerekir ki, Türk hukukunda burada sayılan koruma önlemlerinin birçoğunun karşılığını bulmak mümkündür. Ancak özellikle çocuğun ve diğer kırılgan mağdurların bireysel değerlendirilmesinin, uygulamada adliyelerdeki fiziki yetersizlik gibi sorunlar ile mağdurun doğruyu söyleyip söylemediğinin tespitine odaklanma gibi tutumlar dolayısıyla sistematik olarak yapılmamaktadır[1013]. Bu sorunun çözümü adına Avrupa Komisyonu, bireysel değerlendirmenin etkin biçimde uygulanması için, tüm mağdurların bireysel ihtiyaçlarının nasıl değerlendirileceğine

---

1009 AERTSEN, s.96; **Avrupa Birliğinde Mağdur Hakları – 2012/29/EU Sayılı Direktifin Uygulanmasına İlişkin Rehber İlkeler,** s.188-195; KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.169-172; Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.21; Nurten ÖZTÜRK, s.172-175.

1010 İNCEOĞLU, s.70-71.

1011 AERTSEN, s.96.

1012 AERTSEN, s.84; **Avrupa Birliğinde Mağdur Hakları – 2012/29/EU Sayılı Direktifin Uygulanmasına İlişkin Rehber İlkeler,** s.191; Nurten ÖZTÜRK, s.173; Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.21-22.

1013 AERTSEN, s.97.

dair bir araç ve uygulamalı rehberliğe dayalı ulusal modeller oluşturulmasını önermekte ve teşvik etmektedir[1014].

Avrupa Birliği'nde Suç Mağdurlarının Hakları, Desteklenmesi ve Korunmasına İlişkin Asgari Standartları Belirleyen Direktif'in 16 Kasım 2015 tarihine kadar üye devletlerin Direktif'i ulusal mevzuatlarına dahil etmeleri yükümlülüğü ile Avrupa'da da Avrupa Birliği duvarlarının dışında da mağdur haklarına aynı düzeyde önem verilmesini sağlayacak "*bir domino etkisi*" oluşturacak bir dönüm noktası olması umuluyordu[1015]. Ancak aşağıdaki "*Mağdur Hakları Konusunda Avrupa Birliği Stratejisi*"ne de dayanak teşkil eden "*11 Mayıs 2020 tarihli Suç Mağdurlarının Hakları, Desteklenmesi ve Korunmasına İlişkin Asgari Standartları Belirleyen ve 2001/220/JHA Konsey Çerçeve Kararının Yerini Alan Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 25 Ekim 2012 Tarihli 2012/29/AB Sayılı Direktifi'nin Uygulanmasına İlişkin Olarak Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosu'na ve Konseyi'ne Sunulan Rapor*", yayımlandığı tarih itibarıyla üye devletlerin çoğunun Mağdur Hakları Direktifi'ni tamamen mevzuatına aktarmadığını, bu ülkeler için ihlal prosedürlerinin devam ettiğini, Direktif'in tam potansiyeline henüz ulaşılamadığını ve hatta Direktif'in uygulanmasının memnuniyet verici seviyede olmadığını belirtmiştir[1016].

1014 **Avrupa Birliğinde Mağdur Hakları – 2012/29/EU Sayılı Direktifin Uygulanmasına İlişkin Rehber İlkeler,** s.11-12.

1015 KATIMAN, s.7; LAZARO, s.44; Muhittin ÖZDEMİR, s.124-125.

1016 O'FLAHERTY, s.282; Muhammed YİĞİT (Çev.), "Suç Mağdurlarının Hakları, Desteklenmesi ve Korunmasına İlişkin Asgari Standartları Belirleyen ve 2001/220/JHA Konsey Çerçeve Kararının Yerini Alan Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 25 Ekim 2012 Tarihli 2012/29/AB Sayılı Direktifi'nin Uygulanmasına İlişkin Olarak Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosu'na ve Konseyi'ne Sunulan Rapor", ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 135-146, s.135, 138 ve 145.

h. Mağdur Hakları Konusunda Avrupa Birliği Stratejisi (2020-2025) – EU Strategy on Victims' Rights (2020-2025)[1017]

Esasen söz konusu belgenin tam adı, "*Avrupa Parlamentosu, Konsey, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi ve Bölge Komiteleri'ne Sunulan Komisyon Bilgilendirmesi: Mağdur Hakları Konusunda Avrupa Birliği Stratejisi (2020-2025)*"dir (*Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: EU Strategy On Victims' Rights (2020-2025)*).

Komisyon'un 2020-2025 dönemindeki çalışmalarının kapsamını belirlediği bu Avrupa Birliği Stratejisi, mağdur hakları konusundaki ilk belgedir ve AB'ye üye devletler ile sivil toplum kuruluşları dahil olmak üzere diğer aktörleri harekete geçmeye davet eder[1018]. Tüm aktörleri mağdur hakları konusunda aktif rol almaya davet eden bu belge, Avrupa Birliği sınırları içerisinde her yıl milyonlarca insanın mağdur olduğu gerçeğinden hareketle her koşulda ve her zaman mağdurların desteklenmesini ve korunmasını kabul etmektedir. Özellikle COVID-19 pandemisi boyunca ev içi şiddet başta olmak üzere cinsel istismar ve siber suçlar gibi başlıklarda önemli artışlar olduğunun kaydedilmiş olmasının da etkisiyle 24 Haziran 2020 tarihinde ortaya çıkmıştır[1019].

Suç mağdurlarına yönelik yukarıda da ele alınan pek çok belgeye rağmen, mağdurların kendilerine tanınan hakların işlerliğine tam olarak güvenemediği, mağdurların daha çok bilgi eksikliği, yetersiz destek ve korumadan kaynaklanarak adalete erişimlerinde güçlük çektiği bilinmektedir. Bu sebeple de mağdurlar cezai süreçte ve tazminat talepleri esnasında çoğunlukla ikinci bir mağduriyet daha

---

1017 **Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: EU Strategy On Victims' Rights (2020-2025),** Brussels 24.6.2020, COM(2020) 258 final; Belgenin Türkçe çevirisi için bkz. Özge Didem BOULANGER (Çev.), "Avrupa Parlamentosu, Konsey, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi ve Bölge Komiteleri'ne Sunulan Komisyon Bilgilendirmesi: Mağdur Hakları Konusunda Avrupa Birliği Stratejisi (2020-2025)", ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 53-78.

1018 **Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: EU Strategy On Victims' Rights (2020-2025),** s.1; BOULANGER, s.53-54.

1019 Enes YILMAZ, 2022, s.453.

yaşamaktadırlar[1020]. Bu noktada "*ikincil mağduriyet, mağdurların failleri, adli makamlar ve/veya kamuyla temaslarına maruz kalması da dâhil olmak üzere, mağdurların cezai takibatlara katılmalarından kaynaklanabilecek olumsuz sonuçlar olarak tanımlanabilir*"[1021]. Bu sorunun çözümü doğal olarak daha iyi bir uygulamayla mümkündür. Ancak ulusal hukuk sistemlerine yukarıda da zikredilen ve mağdur haklarına ilişkin asgari standartlar getiren belgelerin pek çoğunun tam olarak aktarılamaması başarılı sonuçlara ulaşmanın önündeki en büyük engeli oluşturmaktadır[1022].

AB Stratejisi, işte bu engeli kaldırabilmek amacıyla "**a) Suç Mağdurlarının Güçlendirilmesi yaklaşımını,** *i) mağdurlarla etkili iletişim ve mağdurların suçu bildirmeleri için güvenli ortam, ii) en savunmasız mağdurlara yönelik destek ve korumanın iyileştirilmesi, iii) mağdurların tazminata erişimini kolaylaştırmak*" ile "**b) Mağdurların Hakları İçin Birlikte Çalışmak yaklaşımını** *iv) tüm ilgililer arasında işbirliği ve koordinasyonun güçlendirilmesi* ve *v) mağdur haklarının uluslararası boyutunu güçlendirmek*" şeklindeki öncelikleri temel almaktadır[1023].

Belge sonuç kısmında ise başarıya ulaşmak için hep birlikte çalışmak zorunda olduğumuzu hatırlatmaktadır (*To succeed, we must all work together.*)[1024]. Başarmak

---

1020 **Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: EU Strategy On Victims' Rights (2020-2025),** s.2; BOULANGER, s.54-55.

1021 ORTH, 2002, s.314; ZEDNER, s.143; **Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: EU Strategy On Victims' Rights (2020-2025),** s.2, dn.14; BOULANGER, s.55, dn.14.

1022 Gerçekten de "Görüldüğü gibi, "*Avrupa suç politikası*"nın bugün karşı karşıya kaldığı ve çözmek zorunda olduğu en önemli sorun, Avrupa ceza hukukunun demokratik meşruluğunun nasıl sağlanacağı sorunudur. Bu sorun aşılmadığı ve AP "*gerçek anlamda*" yasama yetkisi ile donatılmadığı sürece, ulus üstü nitelikte bir ceza hukukunun ortaya çıkması da mümkün olmayacaktır." ERDEM, s.90; ÜNVER, ***Hukuksal Değer,*** s.433; **Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: EU Strategy On Victims' Rights (2020-2025),** s.2; BOULANGER, s.55.

1023 **Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: EU Strategy On Victims' Rights (2020-2025),** s.3-22; BOULANGER, s.56-77.

1024 **Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: EU Strategy On Victims' Rights (2020-2025),** s.23; BOULANGER, s.78.

için, hep birlikte çalışmak zorunda olduğumuz böylesi bir sistem, tabi ki "*gerçekleştirilebildiği ölçüde, sosyal refah devletinin bir göstergesi olacaktır*"[1025].

B. Bazı Ülkelerde Ele Alınışı

1. Genel Olarak

Öncelikle bir toplumun ceza adaleti sistemi, o ülke hakkında epey bilgi vermesinin yanında, aynı zamanda söz konusu ülkenin yüksek uygarlık standartlarına ulaşmada ne denli ilerlediğinin de bir ölçüsünü vermektedir[1026]. Nitekim bu bağlamda, "*pek çok ülkede, mağduriyetin ceza hukuku içinde veya dışında giderilmesinin ceza adaleti sistemlerine entegrasyonuna ilişkin düzenlemeler çoktan yapılmıştır*"[1027].

Mağdurların, Batılı ülkelerde, 1970'li yıllardan itibaren müstakil yasalarla ayrıca koruma altına alındığı söylenebilir. Bu kapsamda ilk olarak Hollanda, İsveç, Fransa, İngiltere ve Almanya örnek kabilinden sayılmaktadır[1028]. Ancak Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, Kanada ve İngiltere gibi Common Law ülkelerinde mağdurun konumunun bariz bir şekilde özellikle Almanya'dan daha önce güçlendiği ve mağdurun muhakemeyi büyük ölçüde etkilemesinin mümkün olduğu ifade edilmektedir[1029]. Diğer bir ifadeyle Avrupa'da mağdura yeni haklar vermeye yönelik kanuni düzenlemelerin Amerikan deneyiminin gerisinde kaldığı söylenebilir. Öte yandan başka bir ayrım noktası, Amerikan yaklaşımının "*mağdur hakları*" doğrultusunda, Avrupa yaklaşımının ise "*mağdur hizmetleri*" doğrultusunda gelişme göstermesi bakımındandır[1030]. Yine de belirtilmelidir ki, "*Kıta Avrupası hukuk sisteminin Anglo-Sakson hukuk sisteminden çok daha önceleri de var olduğu gözden uzak tutulmamalıdır*"[1031].

1025 YARSUVAT, s.343; Enes YILMAZ, 2022, s.481; "Refah Devletinden / Sosyal Devletten Neo-Liberal Devlete Cezalandırma: Genel Olarak Dönüşüm" başlığı altında daha derinlemesine bir değerlendirme için bkz. KETİZMEN, ***Uzlaştırma,*** s.28-46.

1026 ROTH, s.173.

1027 ROXIN, 1990, s.368; WEIGEND, 1987, s.1170; CENTEL, 1997, s.67-68; Gerçekten de "İngiltere (1963), Fransa (1983), Danimarka (1976), Hollanda (1976), Finlandiya (1973), İsveç (1971), Norveç (1976), Avusturya (1971) ve Almanya (1976) örneklerinde bulunan mağduriyetin doğrudan devlet tarafından giderilmesini öngören bir sistem, maalesef hukukumuzda mevcut değildir." Enes YILMAZ, 2022, s.474.

1028 URUŞAK, s.22-23; AKDEMİR, s.92-93; AÇIKGÖZOĞLU, s.21-26; AERTSEN, s.99.

1029 BASSIOUNI, s.210; YOUNG, s.21; KIRCHENGAST, s.163; KANZ, s.243; EREM, ***Adalet,*** 1968, s.346; AKDEMİR, s.95-96; HACIOĞLU, s.196; ERZURUMLUOĞLU, 2016, s.99.

1030 BASSIOUNI, s.211; YOUNG, s.8 ve 17; BAHAR, s.2; DEĞİRMENCİ, 2008, s.65.

1031 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.221-222.

Mağdurların Avrupa ülkelerinin neredeyse tamamında ceza yargılamasına katılabildikleri, katılma haklarının güvence altına alındıkları bilinmektedir. Birleşik Krallık, İrlanda, Avustralya gibi taraf olarak resmi statüye sahip olmanın mümkün olmadığı yerlerde ise, mağdurlara "*mağduriyet etkileri beyanı – mağdur etki beyanı*" (*Victim Impact Statement*) yoluyla süreçte yine bir rol oynayabilme imkânı tanınmaktadır[1032]. Mağdur, mağdur etki beyanını mahkemeye en geç mahkumiyetten sonra fakat infazdan önce hazırlayıp sunmalıdır[1033]. Ancak esasen mağdurun veya suçtan zarar görenin ceza muhakemesinde hüküm verilirken söz almasına "*mağdur kaynaklı ifade*" *(victim impact statement),* bu beyanda yer alan bilgilere de "*mağdur kaynaklı delil*" *(victim impact evidence)* denilmektedir. Daha genel manada "*mağdur kaynaklı delil, mağdurun veya suçtan zarar görenlerin hükmün verildiği duruşmada sözlü veya yazılı olarak suç nedeniyle maruz kaldıkları fiziksel, duygusal, psikolojik zararlarını dile getirmesidir*" ve belirtmek gerekir ki, "*bu durum, sadece mağdurun bizzat kendini ifade etmesini değil; hüküm kurulurken suçun mağdur üzerindeki etkilerinin herhangi bir şekilde dile getirilmesini de kapsamaktadır*"[1034]. Nitekim, mağdur doğal olarak fiziksel, duygusal ve ekonomik ya da başka bir şekilde suçun kendisini nasıl etkilediğini kendi cümleleriyle açıklama yani kendini rahatça ifade edebilme hakkına sahiptir ve "*Victim Personal Statement*" uygulaması olarak ifade edilen bu durumda mağdur, şüphelinin mahkemede suçlu bulunması halinde bu açıklamaların mahkemede sesli olarak okutulmasını ya da kayıttan çalınmasını isteyip istemediğini de belirleme hakkına sahip olmakla birlikte, söz konusu açıklamalarını kendi okuyabileceği gibi başka bir kişi tarafından okunmasını da isteyebilir[1035].

Aşağıda da görüleceği üzere, genel olarak mağdurların soruşturma evresi bakımından ifade vermeleri ile kovuşturma evresi bakımından duruşmada tanıklık etmelerinin kabul edilmesine karşın, özellikle uzun yargılama süreleri dikkate alındığında mağduru gerekenden fazla sıkıntıya sokmadan katılım hakkının nasıl sağlanacağı hususunda bir fikir birliği bulunmamaktadır[1036]. Yine de mağdurların davaya katılmak istedikleri biçim hakkındaki görüşlerini ilgili makama bildirmelerinde

[1032] ZEDNER, s.184; AERTSEN, s.93-94; KIRCHENGAST, s. 63-64, 73 ve 155; CARTWRIGHT, s.197; KANZ, s.243.
[1033] KIRCHENGAST, s.192.
[1034] ROLAND, s.50; ERBAŞ, s.105.
[1035] ZEDNER, s.145; KAHVECİ, s.169.
[1036] AERTSEN, s.93.

serbest olmaları, bu isteklerine mümkün olan en geniş ölçüde uyulması, kolluk tarafından veya yargılamanın başlarında mağdurun -davaya ilişkin tüm ayrıntılar, suçun sonuçları ve neden olduğu zarar hakkında güvenilir bilgilerin tamamını içeren- tam beyanı alındıktan sonra, mağdur aksine talepte bulunmadıkça, tekrar sorguya tabi tutulmasından mümkün olduğunca kaçınılması gerekliliğinin ***iyi uygulama örneği*** oluşturduğu kabul edilmektedir[1037]. Bu kabulün özellikle, çocuklar ve diğer kırılgan kişiler için uluslararası düzenlemelerde genel kabul gördüğü ve geçerli olduğu belirtilmelidir.

"*Mağdur Kavramının Bazı Ülkelerde Ele Alınışı*" hususunda temel ayrımı aşağıda yer aldığı gibi **Anglo-Sakson** ile **Kıta Avrupası** Hukuk Sistemleri şeklinde belirtsek de mağdurun korunması ve mağdur hakları ülkeden ülkeye oldukça farklı şekillerde sistemleştirilmiştir[1038]. Gerçekten ceza muhakemesinde mağdurun sahip olduğu işlev, ülkeden ülkeye veya uygulanan muhakeme modeline göre değişmektedir. Örneğin, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri gibi taraf muhakemesinin geçerli olduğu ülkelerde mağdur failin hasmı durumundadır ve en azından teorik olarak kamu davasını açma ve yürütme hakkına sahiptir. Kıta Avrupası Hukuk Sisteminde ise, ceza muhakemesi mağdur ve fail taraflar arasında değil, devlet ve vatandaşları arasında bir ihtilaf olarak kabul edilmektedir[1039]. Bu kabulün ceza ve ceza muhakemesi hukukumuz bakımından özellikle ceza davasının açılmasına ilişkin olarak "*ceza davasının kamusallığı ilkesi*" şeklinde yansıma alanı bulduğu söylenebilir[1040]. Bununla birlikte, mağdurun zararının fail tarafından gönüllü olarak giderilmesi durumlarında, faile verilecek cezada genel olarak indirime gidildiği ifade edilmelidir[1041].

Öte yandan 1980'li yıllarda özellikle bazı Avrupa ülkelerindeki denetimli serbestlik hizmetlerinden mağdur destek hizmetleri doğmuş ve zamanla daha özerk bir duruma evrilmiştir[1042]. Belirtilmelidir ki, her hâlükârda mağdur politikalarının uygulanmasında sürecin sağlıklı bir şekilde takip edilmesi hayati öneme sahiptir. Bu bağlamda, mevzuatın etkinliği izlenmeli, mağdurların haklarını ne ölçüde

---

1037 **Avrupa Birliğinde Mağdur Hakları – 2012/29/EU Sayılı Direktifin Uygulanmasına İlişkin Rehber İlkeler,** s.113-122; AERTSEN, s.94.
1038 TEZCAN, s.74.
1039 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.16.
1040 KARAKEHYA, 2007, s.121.
1041 KILCHLING, ***Opferinteressen,*** s.530; DEĞİRMENCİ, 2008, s.73.
1042 AERTSEN, s.109.

kullanabilip kullanamadıkları hususunda düzenli performans raporları hazırlanmalı ve mağdur destek hizmetlerine erişim ve hizmetlerin kalitesi sürekli ve tutarlı biçimde değerlendirilmelidir. Kanada[1043], Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri'nde, görevi ulusal düzeyde uygulamayı bağımsız olarak denetlemek olan "*Mağdur Hakları Kamu Denetçisi (veya Komiseri)*" bu yönde bir örnek olarak gösterilebilir[1044].

Anglo-Sakson Hukuk Sistemi ile Kıta Avrupası Hukuk Sistemi arasındaki dikkat çeken ayrımlardan birisi de mağduriyetin giderilmesinin, ceza veya ceza yerine geçen bir yaptırım olarak kabul edilip edilmemesinde, kendini göstermektedir. Kıta Avrupası Hukuk Sistemine dahil olan ülkelerden hemen hiçbiri, mağduriyetin giderilmesini ceza veya ceza yerine geçen bir yaptırım olarak kabul etmemekte; bu ülkeler bunun yerine mağduriyetin giderilmesi kurumunu klasik ceza hukuku araçları içinde kullanmak suretiyle olumlu bir sonuç elde etmeye çalışmaktadırlar[1045]. Bundan dolayı, bir bütün olarak Kıta Avrupası Ceza Hukuku'nun fail odaklı olduğu ifade edilmektedir[1046]. Anglo-Sakson Ceza Hukukunun ise, başta eşit işlem ve yasallık gibi çeşitli değerlerin başlangıç noktası bakımından bile açık bir biçimde çok az tanınması nedeniyle aşırı pragmatik olduğu belirtilmektedir. Bu bakımdan Kıta Avrupası Hukuk Sisteminde "*kovuşturma zorunluluğu ilkesi*" ön plana çıkarken, Anglo-Sakson Hukuk Sistemi'nde "*maslahata uygunluk ilkesi*" ön plana çıkar[1047].

2. Anglo-Sakson Hukuk Sisteminde

a. Amerika Birleşik Devletleri

Kıta Avrupası'ndan farklı olarak Anglo-Sakson Hukuk Sisteminde mağdur, esasen sadece tanık olarak değerlendirildiği için, herhangi bir farklı rejime sahip olmaksızın,

---

1043 Günümüze yakın olarak ise, "*Kanada Mağdur Hakları Kanunu*" (*Canadian Victims Bill of Rights*), 23 Nisan 2015 tarihinde kabul edilerek 23 Temmuz 2015 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Mağdur Hakları Kanunu, başta Ceza Kanunu, Ceza ve Koşullu Salıverilme Kanunu, Kanada Delil Kanunu ve İstihdam Sigorta Kanunu olmak üzere, pek çok federal kanunda mağdur lehine değişiklik yapmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Çağrı YILMAZ (Çev.), "Kanada Mağdur Hakları Kanunu", ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 601-624; Bu gelişmenin öncesindeki gelişme ve anket çalışmalarına ilişkin bilgi sahibi olmak için bkz. FOGLESONG, s.303-304 ve 320-321.

1044 AERTSEN, s.106-107.

1045 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.163; SCHÜNEMANN, 2000, s.10; SCHÜNEMANN, 1999, s.44.

1046 SCHWANDER, s.45.

1047 TOPÇU, s.191.

bir suçtan dolayı uğradığı zararı tazmin ettirme hakkını hukuk mahkemesinde kullanabilmektedir[1048]. Amerikan ceza hukuku, Anglo-Sakson Hukuk Sistemi çerçevesinde İngiliz hukukuna dayansa da özellikle savcının ceza muhakemesindeki konumu ve kovuşturmayı kamusal bir faaliyet görmesi bakımından ayrılmaktadır[1049]. Gerçekten Amerikan ceza hukukunda savcı genel olarak ceza muhakemesini başlatıp başlatmayacağı ve nasıl yürüteceği hususunda sınırsız bir takdir yetkisine sahiptir. Hatta söz konusu takdir yetkisine özellikle hâkim tarafından herhangi bir müdahalede bulunulması kuvvetler ayrılığı ilkesinin ağır bir ihlali olarak değerlendirilmektedir. Yine de, uygulamada her zaman mümkün olmamakla birlikte, teorik bakımdan mağdur, savcının dava açmama yönündeki kararını etkilemek için, örnek olarak anayasal güvenceye sahip olan "*eşit muameleye tabi tutulma hakkı*"na ve "*federal vatandaşlık hakları kanunu*"na (*federal civil rights laws*) dayanabilir[1050]. Mağdura bakan yönü itibarıyla bu ayrımın esasını, Amerikan hukukunda işlenen suçların mağdurunun sadece bireyler olmadığı, daha geniş manada bir bütün olarak toplumun ve onu temsilen de devletin olduğu anlayışı oluşturmaktadır[1051]. Bu nedenle suçun devlete karşı işlendiği kabulünün bir sonucu olarak, soruşturma ve kovuşturma yapma yetki ve görevi sadece savcıya ait olup, mağdur ceza muhakemesinin bir süjesi olarak kabul edilmez ve şüpheli veya sanık aleyhine ifade veren bir tanık olarak kabul edilir. Ayrıca mağdur kavramının anlamının ve buna bağlı olarak mağdur haklarından yararlanabilmek için aranan koşulların eyaletten eyalete değişiklik gösterdiği hatırlatılmalıdır[1052]. Ancak yine de Amerika Birleşik Devletleri'nin mağdur ve hakları ile ilgili düzenlemelerini özenle yaptığı ve özellikle mağdurun onur ve saygınlığına saygı gösterilmesine ilişkin düzenlemelere çeşitli hukuki metinlerde yer verdiği ifade edilmelidir. Örnek olarak mağdur tanıklar veya daha spesifik nitelikte aile içi şiddet olaylarında şiddete uğrayan mağdur tanıklar gibi özel durumdakiler için, tanık koruma programı veya savunma makamına karşı

1048 AKDEMİR, s.96; KAFES, s.102; TEZCAN, s.74; WALLER, s.3.

1049 ERBAŞ, s.77.

1050 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.58.

1051 ERBAŞ, s.77.

1052 WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.257-273; ROLAND, s.40; Thomas WEIGEND, ""Restitution" in den USA", ***Neue Wege der Wiedergutmachung im Strafrecht – Internationales strafrechtlich-kriminologisches Kolloquium in Freiburg i. Br.,*** Hrsg. Albin Eser, Günther Kaiser, Kurt Madlener, Eigenverlag Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg i. Br. 1990, 111-128 (WEIGEND, 1990, s.), s.113-114; TRULSON, s.401-402; CARTWRIGHT, s.191; DEĞİRMENCİ, 2008, s.40.

gözdağı verme eylemleri üzerine yoğunlaşıldığı söylenebilir[1053]. Hatta eyaletler düzeyindeki kanun koyucular, mağdurların onur ve saygınlığına verdikleri önemi gösterir tarzda, "*mağdurun onur ve saygınlığına uygun davranılması hakkı*"na çoğunlukla ilk maddelerde yer vermişlerdir ve bu noktadaki dikkat çekici diğer bir özellik de söz konusu hakkın ceza adaletinde herhangi bir şekilde görev alan kolluk kuvvetinden hâkime kadar herkese karşı ileri sürülebilmesi ve herkesin de bu hakka riayet ile yükümlü olmasıdır[1054].

1950'li ve 1960'lı yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kayıtlı şiddet suçlarındaki bariz artış sonucunda suç, merkezi ve mücadele edilmesi gereken bir problem olarak görülmüş ve bu durum, ABD hukuk politikasında *"hukuk ve düzen"-yaklaşımlarının* (*"Law and order"-Ansätzen*) etkisinin güçlenmesine yol açmıştır[1055]. Böylelikle mağdurun, ceza muhakemesinde "*ihmal edilen veya üçüncü bir taraf*" (*a third and ignored party*) olarak kabul edilen rolünün değişmeye başladığı zikredilmektedir[1056]. Çünkü sanıklara genişletilmiş yeni haklar getiren "*Warren Court*" devriminin ardından, mağdurun da ceza muhakemesinde etkin bir taraf olmasını amaçlayan mağdur hareketleri, mağdurların sorunlarına ve ihtiyaçlarına karşı toplumdaki duyarlılığı artırmış ve 1980 yılına kadar birçok kuruluş mağdur yardım programlarını savunmuştur[1057].

1970'lerden beri ABD'de, suç korkusunun boyutunu ve mağdur olmanın bu korku üzerindeki etkisini belirlemek için, çoğu, hükümet tarafından finanse edilen ve her yıl düzenli olarak yapılan çok sayıda mağdur anketi gerçekleştirilmektedir[1058]. Bu anketlerin mağduriyet deneyimlerinin yanı sıra suça yönelik tutumlara ilişkin de bu doğrultuda, dünyadaki ilk mağdur anketleri olduğu belirtilmektedir[1059]. Çünkü özellikle suç korkusunun araştırılması, suçun kendisinin araştırılması kadar önemliydi ve suç korkusu üzerindeki odaklanma, daha önce zikredilen failden

---

1053 DUBBER, 1999, s.3; DUBBER, 2000, s.15; Olgun DEĞİRMENCİ, "Ceza Muhakemesinde Tehlike İçinde Bulunan Tanığın Korunması", ***TBBD,*** Y.2009, S.83, 73-122 (DEĞİRMENCİ, 2009, s.), s.79-80.

1054 ROLAND, s.39-40; Dean G. KILPATRICK / David BEATTY / Susan SMITH HOWLEY, "The Rights of Crime Victims-Does Legal Protection Make a Difference?", ***National Institute of Justice,*** Y.1998, December, 1-12, s.1; REID, s.380; DEĞİRMENCİ, 2008, s.77.

1055 FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.104-105; WEIGEND, 1987, s.1170; SCHWANDER, s.94 ve 103; KANZ, s.237; KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.154.

1056 MAGUIRE, s.368; TRULSON, s.400; REID, s.380; DEĞİRMENCİ, 2008, s.48.

1057 ROLAND, s.35-36; KAHVECİ, s.164.

1058 KARA BİLGİÇ, s.22; TOPÇUOĞLU, 2014, s.364-365.

1059 KANZ, s.237.

mağdura bakış açısı değişiminin belirtisiydi. Araştırmalarda artık suçlu davranışın nedenleri değil, suç korkusu da dahil olmak üzere suçlu davranışın sonuçlarını önlemek ve bunlarla mücadele etmek söz konusuydu. Her hâlükârda, bu anketlerle politik ve bilimsel dikkatin failden (potansiyel) mağdura ve onun endişelerine çevrildiği ifade edilmelidir[1060]. Belirtmek gerekir ki, suçun ölçülmesinde ilk olarak akla gelen ve kullanılan kolluk, adalet ve cezaevi istatistikleri, gerçeği yansıtma noktasında nitelikleri gereği bazı boşluklara sahiptir. İşte, resmi kurumların çalışmalarında doğal olarak mevcut olan bu boşlukları doldurmak ve varsa hataları ortaya koymak, böylece de muhtemel-tam mağdur sayılarını göz önüne çıkarmak çoğunlukla birer bilimsel araştırma uygulaması olan **mağdur anketleri** ile mümkün olacaktır[1061]. Mağdurlar, ihtiyaç duydukları bir zamanda ilk olarak 1965 yılında California'da uygulamaya konulan kısa süre sonra New York'ta takip edilen erken tazminat programlarıyla desteklenmişlerdir ve buradan da **mağdur tazminat programları** diğer eyaletlerle birlikte pek çok ülkeye yayılmıştır[1062]. Mağdurun Amerikan hukuk sistemindeki konumunun tarihi süreçteki ilerleyişi, "*mağdur katılımlı bir ceza muhakemesi anlayışı*"nı meydana getirmiştir[1063]. 8 Nisan 1981'de Başkan Ronald Reagan'ın mağdur haklarına ilişkin hazırlatmış olduğu rapor ile Mağdur Hakları Haftasını ilan ettiği metinde, suç mağdurlarını ceza adalet sisteminin unutulan kişileri olarak tanımlaması, Amerika'daki anlayış ve yaklaşımın değiştiğini göstermiştir[1064]. Adı geçen raporda Polis Şefi Robert P. Owens'ın "*Uzun bir süre bizler mağduru, kan örnekleri ve parmak izleri ile birlikte mahkemelerde dolaştırılan bir delil paketi olarak gördük. Şimdi zaman, polisler olarak bizlerin suç mağdurlarını, zarar gören bir taraf olarak temsil edilmesi, rehabilite edilmesi ve haklarının tanınması gereken bir süje olarak görmeye başlamamızın zamanıdır.*" şeklindeki değerlendirmeleri de dikkate değerdir[1065].

1060 KANZ, s.237.

1061 BEŞE, s.75; SCHWANDER, s.94; TOPÇUOĞLU, 2014, s.364.

1062 WALLER, s.3 ve 104; ERZURUMLUOĞLU, 2016, s.99; KIRCHENGAST, s.162; 1966'da New York, 1967'de Hawaii takip etmiştir, MAGUIRE, s.369; WEIGEND, 1990, s.114; YOUNG, s.21.

1063 ERBAŞ, s.78.

1064 Ronald REAGAN, The United States Government Publishing Office, Proclamation 4831 of April 8, 1981, Victims Rights Weeks, 1981, 95 Statute, Page 1807, chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-95/pdf/STATUTE-95-Pg1807.pdf, (E.T.01.06.2022); ERBAŞ, s.78, dn.6 ve 90-92; ROLAND, s.36 ve 58.

1065 ERBAŞ, s.93, dn.56.

Amerika Birleşik Devletleri'nde, Başkanlık Raporunun tetiklemesiyle gerek eyalet yasa koyucularının gerekse federal yasa koyucunun harekete geçtiği ifade edilmelidir[1066]. 12 Ekim 1982 tarihli "*Federal Mağdur ve Tanık Koruma Kanunu*" (*The Federal Victim and Witness Protection Act of 1982*) ile mağdurun ceza muhakemesindeki durumu, mağdurun çeşitli baskı ve saldırılardan korunması sağlanarak iyileştirilmiştir[1067]. Buna göre, mağdur ve tanığın adres ve iletişim bilgilerinin karşı tarafa verilmemesinin sağlanması, soruşturma aşamasında suçun ve sonuçlarının mağdur açısından değerlendirilmesinin savcı tarafından zorunlu olarak yapılması ve mahkemeye raporlanması gerekmektedir[1068]. Gerçekten de Mağdur Koruma Kanunu ile soruşturmanın sonucuna ilişkin olarak savcının hazırlayıp federal mahkemelere vereceği raporda mağdurla ilgili bir bölüm olması ve bu bölümde suçun ve sonuçlarının mağdur yönünden de açıklanması zorunluluğunun getirilmesi, önemli bir yeniliktir. Bu şekilde mahkemelerin mağduru hiç görmeksizin ya da dinlemeksizin sanık hakkında hüküm vermelerinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Savcının raporundaki mağdurla ilgili bölümde, mağdurun suçtan dolayı özellikle hangi finansal, sosyal, fiziksel ve psikolojik zararlar gördüğü belirtilmelidir. Bunun dışında da mahkemenin hükmü açısından önemli olabilecek noktalar ve özellikle de mağdurun zararının giderilmesi gerekliliğinin önem derecesi de ayrıntılı olarak açıklanmalıdır[1069]. Bununla birlikte, birçok eyalette tutuklu failin kefalet karşılığı salıverilmesi konusunda mağdura bilgi verilmesi, hatta bu konuya ilişkin mahkemenin karar vermesi sırasında hazır bulunma ve beyanda bulunma hakkı tanınmıştır. Ancak mağdura, masrafları devletten karşılanmak üzere hukuksal yardım verilmemektedir. Kanunla getirilen en önemli iyileştirmenin mağdurun gördüğü zararların giderilmesine bağımsız bir ceza yaptırımı olarak hükmedilebilmesi olduğu belirtilmektedir[1070].

1066 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.125; CARTWRIGHT, s.199; DEĞİRMENCİ, 2008, s.48; Ahmet Emrah AKYAZAN, ***Mağdurun Kovuşturma Evresindeki Hakları Kapsamında Soru Yöneltme Hakkı,*** Desen Ofset, Ankara 2009, s.13-14; KILPATRICK/BEATTY/SMITH HOWLEY, s.1.

1067 ROLAND, s.36; REID, s.214 ve 381; BAHAR, s.5; AKYAZAN, s.23-24; KAFES, s.113; ERBAŞ, s.81, dn.18; KARA BİLGİÇ, s.18.

1068 MAGUIRE, s.406-407; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.125, dn.422 ve 423; KAFES, s.114.

1069 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.60.

1070 KAFES, s.115.

Bu noktada "*mağdur etki beyanı*" üzerine yapılan çalışmaların çelişkili sonuçlar verdiği ve çoğu çalışmanın, mağdur etki beyanı vermenin ne mağdur memnuniyetini ne de cezaları artırdığını, gösterdiği ifade edilmektedir[1071]. Nitekim mağdurun hüküm aşamasında verdiği ifadeler nedeniyle hükmün keyfiyete ve özellikle mağdurun kendisinden kaynaklanan özellikler dolayısıyla ortaya çıkan hususlara dayanabileceği endişesi, eleştirel bir yaklaşım için temel dayanak noktası olarak zikredilebilir[1072]. Ancak yine de Common Law ülkelerinde bu tür beyanların yargıya varmak için muhakemeye önemli bakış açıları kazandırdığına dair göstergeler bulunmasına rağmen, ceza muhakemesinde mağdurun daha fazla katılımı arzusuyla ilgili olarak mağduru güçlendiren reformların etkilerine ilişkin daha fazla ampirik araştırmaya ihtiyaç vardır[1073].

Belirtmek gerekir ki, özellikle mahkemelerin iş yükü ve hapishanelerin doluluğundan ötürü ceza uyuşmazlıklarının geleneksel yollarla çözülmesine alternatif olabilecek yöntemler düşünülmüştür. "***Restitution***" da bu minvalde "*suçtan doğan mağduriyetin suç faili tarafından giderilmesi*" anlamına gelen, "*sadece basit ("status offences") ve orta ("criminal offenses") ağırlıktaki suçlarda değil, ağır suçlarda da uygulama alanı bulan*", hapis cezasına önemli bir seçenektir[1074]. Diğer bir seçenek, genel anlamda "*başka yere veya yöne sevk etme*", özel anlamda ise suçun soruşturulup kovuşturulmasında çeşitli safhalarda yetkililerin takdir hakkını kullanarak "*fiili ceza muhakemesinin dışına çıkarma*" anlamına gelen "***Diversion***" kurumudur[1075]. Söz konusu kurum, maksada uygunluk ilkesinin geçerli olduğu Amerika Birleşik Devletleri'nde, kolluğun takdir hakkını kullanmasıyla fiili savcılığa intikal ettirmeyerek, savcının ise fail ile bir tür pazarlık yapmak suretiyle kamu davasını açmayarak kolayca uygulanabilmektedir. Böylece de failin biçimsel muhakemenin

---

1071 Hatta diğer bir ifadeyle "*ABD örneğindeki ampirik sonuçlara göre, ceza muhakemesinde mağdurların konumunu güçlendirmeye yönelik diğer reformlar da mağdur memnuniyetinde önemli bir artışa yol açmamıştır*". KANZ, s.244.

1072 WEIGEND, 1990, s.116-117; ERBAŞ, s.107.

1073 KANZ, s.244.

1074 ROLAND, s.41; FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.5; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.122-123; REID, s.502-503; CARTWRIGHT, s.199; ERBAŞ, s.82, dn.20; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.216; WALLER, s.101-104.

1075 KUNTER, ***Muhakeme,*** s.11; diversiyon'un "*büyülü bir kelime*" (*das Zauberwort - the magic word*) olduğuna ilişkin bkz. Peter-Alexis ALBRECHT, 1999, s.98; Peter-Alexis ALBRECHT, 2000, s.43-44; Hasan Tahsin GÖKCAN, "Avusturya Ceza Hukukunda Mahkeme Dışı Uyuşmazlık Çözüm (Diversiyon) Yöntemleri", ***Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hukuk Dergisi,*** Y.2010, Uzlaşma Özel Sayısı, 37-74, s.37; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.162; SOYGÜT ARSLAN, s.285.

etkilerinden kurtulmasıyla bunun yerine yardım, tedavi ya da iyileştirme (rehabilitasyon) programları icra edilmektedir[1076]. "*Diversion*" yaklaşımının içinde ve yanında, mağdurun mağduriyetinin giderilmesi bakımından "*Restitution*" yaklaşımının daha ön plana çıktığı, bununla birlikte ilki 1972'de başlatılan "*Prosecuter's Diversion Program*" uygulaması örneğinde olduğu gibi, genellikle birlikte kullanıldıkları ifade edilmektedir. Burada, fiilin muhakeme dışına çekilmesi için, temel ilke olarak aranan husus, bir yandan failin de istemesi gereken mağduriyetin giderilmesidir. Söz konusu program, malvarlığına karşı işlenen suçlardan birini işlemiş yetişkinleri kapsar. Az evvel belirtildiği üzere, fail program ile kamu davası arasında, özgür iradesiyle bir seçim yapma hakkına sahiptir. Failin iradi olarak kendi isteğiyle katılabileceği uygulama, nihayetinde özellikle basit suçlarda ilk defa fail olmuş kişilerde, mağduriyetin giderilmesi bakımından, anlamlı bir tamamlama görevi görmüştür[1077]. Bunların dışında, fail-mağdur uzlaşmasını amaçlayan, "*üçüncü bir kişinin huzurunda fail ve mağdur arasında suçtan doğan ihtilafın bireysel olarak giderilmesi*" anlamına gelen "***Mediation***" kurumu da pek çok farklı modelde uygulama alanı bulmuştur[1078]. Bununla birlikte, bu kurumun günümüzde ve ülkemizde esasen "*arabuluculuk*" kurumuna karşılık geldiğini not düşmeliyiz.

Amerikan ve aşağıda ele alınacak olan İngiliz ceza hukukunun, Kıta Avrupası Hukuk Sistemine dahil olan ülkelere göre, mağduriyetin giderilmesini "*ceza veya ceza yerine geçen seçenek bir yaptırım*" olarak kabul ederek harekete geçme noktasında daha cesur davrandığı söylenebilir[1079].

Esasen mağdur hakları konusunda ABD'de kabul edilen *en önemli kanun* olarak "*1982 tarihli Mağdur ve Tanık Koruma Kanunu*" ile mağdurlara federal düzeyde tazminat ödenmesi, "*bağımsız bir yaptırım olarak*" benimsenmiştir[1080]. Kanun koyucunun bununla, hâkime yönelik olarak bir rahatlık sağlamak istediği belirtilmelidir. Ancak yine de *Restitution*'ın şekli ve hangi usulde olması gerektiği konusunda, yasada bir açıklık bulunmamakla birlikte federal düzenleme,

---

1076 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.121-122; DUBBER, 1999, s.4-5; DUBBER, 2000, s.16-17.
1077 FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.5-6; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.122.
1078 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.128.
1079 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.163.
1080 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.69.

mağduriyetin giderilmesinin sınırlarını ve medeni hukukla olan ilişkisini gösteren direktifler de içermektedir. Buna göre, öncelikle çalınmış, zarar verilmiş ya da ortadan kaldırılmış şeylerin iadesi ya da o zamanki değeri üzerinden tazmini, tedavi giderlerinin tazmini, vücuda verilen zararlarda çalışamamaktan doğan masraflar, mahrum kalınan ücret miktarı ve yine mağdurun ölümü halinde defin masrafları, mağduriyetin kapsamı dahilindedir (18 U.S. Code § 3663(b)). Ayrıca mağduriyetin giderilmesinin belirlenmesinde failin, ona ait olan bakım yükümlülükleri de dahil olmak üzere, ekonomik durumu ve kazanç olanakları da göz önünde bulundurmalıdır (18 U.S. Code § 3664(a))[1081]. Dolayısıyla mağdurlara federal düzeyde tazminat ödenmesinin bağımsız bir yaptırım olarak kabul edilmesi, mağdurun korunmasına ilişkin *en önemli iyileştirme* olarak nitelendirilmektedir[1082].

Belirtmek gerekir ki eğer mahkeme, bir yaptırım olarak tazminata hükmetmekten kaçınacak olursa, gerekçelerini yazılı olarak ortaya koymak mecburiyetindedir. Ayrıca mağdurun arkadaş veya akrabaları gibi üçüncü kişiler, mağduru finansal olarak desteklemişlerse, bu kişiler de faile karşı taleplerini ceza muhakemesinde ortaya koyabilirler. Bununla birlikte, "*1984 tarihli Suç Mağdurları Kanunu*" (*Victims of Crime Act of 1984*) gereğince, suç mağdurlarının zararının belirli bir kısmının devlet tarafından karşılandığı da hatırlatılmalıdır[1083]. Mağdurlara ödenen tazminatın, ilki **hükümetin tazminat programları**, ikincisi **failin kendisi** olmak üzere iki kaynaktan sağlandığı zikredilmelidir[1084]. ABD'de "*Mağdur Tazminat Kasası*" veya "*Federal Suç Mağdurları Fonu*" olarak ifade edilen fondan hemen hemen sadece yaralama suçu mağdurları, adli makamlarla birlikte çalışmaları durumunda istifade edebilmektedirler[1085]. Restitution kavramının esasını, fail tarafından tazmin oluşturmakla birlikte, bir hizmetin ifası ya da kamuya yararlı bir işte çalışma da kurumun uygulanmasında söz konusu olabilmektedir[1086]. Esasen federal hukukta, zararın sembolik bir şekilde giderilmesi olarak bilinen, kamusal ve hayırsever amaçlara yönelik hizmet biçimindeki ifalar öngörülmemiş olsa da belirtilmelidir ki bu durum, mağdurun faile, ödeme yerine kendisine ya da üçüncü bir kişiye hizmet

1081 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.126; WEIGEND, 1990, s.115-116.
1082 URUŞAK, s.13; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.61.
1083 ROLAND, s.36; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.61.
1084 DEĞİRMENCİ, 2008, s.75.
1085 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.124.
1086 REID, s.502-503; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.120.

biçiminde ifada bulunmasına izin verebilmesine engel teşkil etmemektedir (18 U.S. Code § 3363(b)(4))[1087].

Suç Mağdurlarının Hakları Kanunu'nda, mağdur bakımından zararlarının karşılanmasını talep etme hakkı, "*Kanun'da öngörüldüğü şekilde zararların tamamen ve tam zamanında karşılanması hakkı*" olarak güvence altına alınmış ve fail bakımından zararların tamamen ve tam zamanında karşılanması bir zorunluluk olarak ele alınmıştır[1088]. Amerika'daki "*Restitution*" ve Büyük Britanya'daki "*Compensation Order*" bir ceza hukuku yaptırımı olarak esasen Fransa ve İtalya ceza muhakemelerinde mağdurun hukuk davası yoluyla nihayetinde failin tazminata mahkûm edilmesinden başka bir şey değildir ve söz konusu kurumlar para veya hapis cezasının tamamen ya da kısmen yerini alırlarsa, o zaman kendilerine özgü ve yenilikçi bir öneme kavuşurlar[1089]. Ancak bu yaptırımların ceza hukuku sistematiğindeki yerlerinin ve özellikle cezanın amaçlarıyla ilişkisinin hala büyük ölçüde belirsiz olduğu ifade edilmektedir[1090]. Amerika Birleşik Devletleri'nde mağdurlara yönelik koruyucu hareket etmek ve lobi faaliyetleri yürüterek sonuç elde etmeyi amaçlayan sivil toplum örgütleri de bulunmaktadır. California merkezli "*Sarhoş Sürücülere Karşı Anneler*" (*Mothers Against Drunk Drivers*) ve New York merkezli "*Megan Kanunu İçin Ebeveynler*" (*Parents for Megan's Law*) hem faile hem de mağdura odaklanan ve eğitim, danışma, politik ve hukuki destek sunan

1087 WEIGEND, 1990, s.116; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.127.
1088 ERBAŞ, s.108-109.
1089 FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.5; MADLENER, s.12; URUŞAK, s.80-81.
1090 ESER, 1989, s.743.

büyük çaplı birliklerdir[1091]. Amerika'daki en büyük mağdur birliğini ise, NOVA "*the National Organization for Victim Assistance*" oluşturmaktadır[1092].

Amerika örneğinde mağdura yönelik diğer önemli adımları, ilk olarak merkezi yönetimin suç mağdurlarına yapılacak yardımlar konusunda öncülük yapmasını kabul eden 1984 tarihli "*Suç Mağdurları Kanunu*" (*The Victims of Crime Act*), ikinci olarak suç mağdurlarına yapılacak yardımların organize edilebilmesi için 1988 yılında kabul edilen bir kanunla kurulan "*Suç Mağdurları Bürosu*" (*The Office for Victims of Crime*) ve ABD'nin tamamında uygulanmak üzere kadınların fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalmalarını engellemeyi ve şiddete uğramaları halinde korunmalarını sağlamayı amaçlayan 1994 tarihli "*Kadınlara Karşı Şiddet Kanunu*" (*Violence Against Women Act*) oluşturmaktadır[1093]. Ayrıca 1995 yılından beri tüm eyaletlerde, mağdurun yazılı veya sözlü olarak hüküm duruşmasında kendisini ifade etmesine imkân tanınmaktadır[1094].

Mağdurlar için Amerika örneğindeki federal düzeyde 40 yıllık bir insan hakları hareketinin son metni, en önemli ve etkili kanun olarak nitelendirilen çalışma, "*2004 tarihli Suç Mağdurlarının Hakları Kanunu*" (*Crime Victims' Rights Act of 2004*)dur[1095] ve söz konusu düzenleme, "*2004 tarihli Herkes İçin Adalet Kanunu*" (*Justice for All Act of 2004*) kapsamında çıkartılarak "*Birleşik Devletler*

1091 ROLAND, s.47; bilindiği üzere Megan Kanunu, esas itibariyle cinsel suçlardan mahkûm olan kişilerin özel önleme faaliyetleri kapsamında, bu kişilerin bazılarının cezaevinden çıktıktan sonra yeni mağdurlara karşı, tekrar aynı türden suçlar işleyebildikleri için, bu kişilere karşı, olası cinsel suç mağdurlarını ve dolayısıyla toplumu korumak gerektiğini ifade etmekte ve çeşitli tedbirler öngörmektedir. Bu çerçevede Megan Kanunu'nu, Tarihsel Gelişim, Kanunun İçeriği, Kanuna İlişkin Eleştiriler ve Mahkeme Kararları başlıkları altında kapsamlı bir şekilde inceleyen çalışma için bkz. Selman DURSUN, "Megan Kanunu (ABD'nde Cinsel Suç Faillerinin Sicile Kaydı ve Sicil Bilgilerinin Kamuya Açıklanması)", ***AÜEHFD,*** Y.2004, C.8, S.1-2, 233-262, , s.235; benzer şekilde ve ayrıca Türkiye'de de benzer bir düzenlemenin yapılıp yapılamayacağı, böyle bir uygulamanın olumlu ve olumsuz yönlerinin neler olabileceğine ilişkin bkz. Selman DURSUN, "Özellikle Mağduru Çocuk Olan Mükerrir Cinsel Suç Faillerine Karşı Toplumun Korunması Bağlamında Megan Kanunu Hakkında Soru ve Cevaplar", ***CHKD,*** Y.2014, C.2, S.1-2, 235-240, s.237-239; DUBBER, 1999, s.18; DUBBER, 2000, s.27-28; REID, s.519; KIRCHENGAST, s.178-179 ve 181-183; MAGUIRE, s.372; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.58; WALLER, s.4-5.

1092 URUŞAK, s.12; ROLAND, s.37; MAGUIRE, s.364; WALLER, s.4; AKYAZAN, s.24.

1093 BAHAR, s.5; CARTWRIGHT, s.202-203; ERBAŞ, s.81, dn.18 ve s.89, dn.40; ERZURUMLUOĞLU, 2009, s.72; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.216-217; KARA BİLGİÇ, s.18-19.

1094 CARTWRIGHT, s.196-197; DEĞİRMENCİ, 2008, s.64.

1095 Patricia L. SATTLER, "Suç Mağdurları Hakları Yasası: Laf Kalabalığı Mı ya da Hakikat Mi?", Çev. Jülide Yaşar, ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 483-502.

Kanunu"(*United States Code-U.S.C.*)nun "*Suçlar ve Ceza Muhakemesi*" (*Crimes and Criminal Procedure*) şeklindeki 18. Başlığı'nın (*Title 18*), "*Ceza Muhakemesi*" (*Criminal Procedure*) başlıklı II. Kısmı'nın (Part II) "*Suç Mağdurlarının Hakları*" (*Crime victims' rights*) başlıklı 237. Bölümü'ne 3771 numaralı paragraf olarak kodifiye edilmiştir[1096]. Ayrıca mağdurun ceza muhakemesi sürecindeki tüm temel haklarını sıralayan ve mağdurların ceza adaleti mekanizmasına tam katılımını hedefleyen Kanunun ceza muhakemesinin birçok evresinde mağdurların haklarının güvence altına alınmasına yönelik uzun ve meşakkatli bir çabanın ürünü olarak mağdurlar bakımından federal düzeyde bir insan hakları bildirgesi niteliğinde olduğu belirtilmektedir[1097]. Bununla birlikte Suç Mağdurlarının Hakları Kanunu'nun amaçları arasında mağdurların muhakeme hakkında bilgilendirilmesi ve muhakemeye katılımlarının kolaylaştırılması olduğu belirtilse de düzenlemenin, muhakeme işlemlerinin resmi olarak başlamasından önce mağdura bu hakları tanımamasının eleştirildiği not edilmelidir[1098].

Kanunun getirmiş olduğu mağdur tanımı, "*bir suçun işlenmesi*" ile "*doğrudan veya birinci derecede zarar gören kişi*" olarak oldukça geniş kapsamda ele alınmıştır[1099]. Söz konusu tanımdan da anlaşılacağı üzere, mağdur kavramı suçtan zarar gören kavramını da içermekte ve buradan hareketle gerçek kişilerin yanı sıra şirketler, ticari işletmeler, kooperatifler, dernekler şeklindeki tüzel kişileri de kapsamaktadır[1100].

Kanunun sıraladığı haklardan ilki olarak, devletin mağduru her koşulda koruyamayacağı kabulü ile birlikte mümkün olduğu kadarıyla örneğin duruşma

---

1096 ERBAŞ, s.78-79 ve 83; KARA BİLGİÇ, s.19; Paul G. CASSELL / Margaret GARVIN, "Suç Mağdurlarının Devlet Anayasalarında Korunması: Florida İçin Teni Marsy Kanunu Örneği", Çev. Doğa Satı, Şerife Naz Altunal, Selensu Armağan, Ece Özcan ve Ahmet Tibet Özen, ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 441-481; **ayrıca ayrıntılı inceleme için bkz.** Charles DOYLE, "Crime Victims' Rights Act: A Summary and Legal Analysis of 18 U.S.C. §3771", ***Congressional Research Service,*** Updated June 8, 2021, https://crsreports.congress.gov; (DOYLE, 2021, s.); Charles DOYLE, "ABD Suç Mağdurlarının Hakları Kanunu: 18 U.S.C. §3771'in Özeti ve Hukukî Analizi", Çev. Eylül Tarım, Şerife Naz Altunal, Doğa Satı ve İpek Civa, ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 503-573 (DOYLE, 2023, s.); benzer şekilde ve fakat belirli bazı haklara odaklanan somut davalardan örnekler için bkz. Katharine L. MANNING, "Mağdur Haklarının Genişletilmesi", Çev. Yaren Gümüş, ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 575-584.

1097 ERBAŞ, s.97.

1098 KAHVECİ, s.165.

1099 ERBAŞ, s.83.

1100 ERBAŞ, s.85.

sırasında güvenli bir bekleme yeri sağlanması, sanıktan uzak bir yerde bulunma ve duruşmadan önce, duruşma sırası ve sonrasında mağdurun güvenliğini sağlama gibi şekillerde "*sanıktan makul ölçüde korunma hakkı*" düzenlenmiştir[1101]. Düzenlemede "*sanık*" ibaresi tercih edilmiş olsa da amaçsal yorum yoluyla "*şüpheliler ve hükümlüleri*" de kapsayacak şekilde değerlendirmek yerinde olacaktır. Bu doğrultuda soruşturma aşaması bakımından, "*soruşturmayı yürüten savcı ile görüşme hakkı*", soruşturmanın ne şekilde yürütüleceğinin, kime karşı, hangi suçlamaların yapılacağının öğrenilmesi olarak da yorumlanabilecek önemli bir hak olarak düzenlenmiştir[1102]. Esasen mağdurun sahip olduğu hakları bilmesi ve bu haklardan haberdar olması, onları kullanabilmesini sağlayacağından Suç Mağdurlarının Hakları Kanunu, mağdurun bildirim alma hakkını, "*şüphelinin suçuna ilişkin olarak, herhangi bir biçimde tahliyesine veya firar etmesine ilişkin aleni ceza mahkemesi işlemleri veya koşullu salıverilme işlemleri hakkında makul, doğru ve zamanında bildirim alma hakkı*" şeklinde infaz aşamasını da kapsayıcı mahiyette düzenlemiştir[1103]. Ayrıca "*Federal Ceza Muhakemesi Kuralları*"nın *(Federal Rules of Criminal Procedure) "Mağdur Hakları"* başlıklı 60. kuralında bu husus, "*devlet, suçla ilgili olarak yapılan her ceza muhakemesi işlemi hakkında mağdura makul ölçüde, doğru ve zamanında bildirimde bulunmak için en iyi çabayı göstermek zorundadır*" şeklinde ifade edilmiştir ve bu yöndeki çabayı göstermekle esasen mahkemeler yükümlü kılınmıştır[1104]. Belirtmek gerekir ki, böyle bir bildirimle mağdurların kendilerine tanınan imkanlardan yararlanmalarını ve ceza muhakemesine katılımlarını sağlamanın ötesinde, mağdurlara adaletin yerine getirildiğini hissettirme ve ileriye yönelik olarak kendilerini failden korumak için tedbirler alma imkânı da tanıdığı söylenebilir[1105]. Bununla birlikte mağdurun "*itham pazarlığı*" (*plea bargaining*), *hüküm* ve *koşullu salıverilme* gibi infaz aşamalarını da kapsayıcı şekilde muhakeme işlemlerinde "*makul ölçüde dinlenilme*" yani "*söz alma hakkı*"nın bulunduğu da belirtilmelidir[1106]. Mağdurların ceza muhakemesine katılma hakkını düzenleyen hüküm de "*mahkeme, açık ve ikna edici bir delile dayanarak mağdurun duruşmada dinlenmesinin onun daha önceki ifadesinin içeriğini*

[1101] ERBAŞ, s.98; DOYLE, 2021, s.13; DOYLE, 2023, s.519-520.
[1102] KAHVECİ, s.166; DOYLE, 2021, s.30; DOYLE, 2023, s.540.
[1103] DOYLE, 2021, s.15; DOYLE, 2023, s.521.
[1104] ERBAŞ, s.99.
[1105] ERBAŞ, s.100.
[1106] ERBAŞ, s.103; KAHVECİ, s.166; DOYLE, 2021, s.22; DOYLE, 2023, s.531.

değiştireceğine karar vermediği sürece aleni muhakeme işlemlerinden hariç tutulmama hakkı" şeklindeki formülü ile dikkate değerdir[1107].

Suç Mağdurlarının Hakları Kanunu'nda ele alınan bir diğer hak da "*mağdurun zararının tam ve zamanında karşılanması hakkı*"dır. Burada özellikle zararın zamanında karşılanması bakımından zararın ortaya çıktığı, hükmün verildiği veya failin zararı karşılayabilecek imkânlara sahip olduğu tarihe göre değerlendirme yapılabileceği belirtilmektedir[1108]. Restitution, İnfaz Hukuku kapsamında bir suçlunun yeniden eğitimi ve başka suçları işlemesi tehlikesini önleme amacı doğrultusunda, seçenek ceza yaptırımı olarak belirli koşullar altında toplum hizmeti ya da kamu yararına çalıştırma yaptırımı şeklinde uygulanabilmektedir[1109]. Amerika Birleşik Devletleri örneğinde failin etkin katılımı gereken bu müessese, genellikle zararı giderilecek bir mağdur olmadığı zaman, bazen de böyle bir mağdur bulunsa bile, gerektiğinde uygulanabilecek bir yaptırım olarak öngörülmüştür[1110]. Hizmetin belirlenmesinde suçun ağırlığı dikkate alındığı gibi suç mağdurunun zararının karşılanması istemi ya da istemiyorsa bile failin toplum hizmeti yapması noktasındaki önerileri dikkate alınmaktadır[1111]. Hatta çoğu zaman somut olaya uygun olan alternatif çözüm yöntemleri, ya mahkemelerle yakın ilişki içinde faaliyet gösteren özel kuruluşlarca ya da doğrudan denetimli serbestlik bürolarınca yürütülmektedir[1112].

b. İngiltere

İngiltere'de mağdurla ilişkinin merkezini, mağdurun esasen muhakeme dışında korunması, muhakemede ise mağdura destek olunması oluşturmaktadır[1113]. Tanık sıfatı dışında özel bir konumu bulunmayan mağdur, İngiliz ceza muhakemesinde edilgen bir katılım rolüne sahiptir[1114]. Özellikle İngiltere ve Galler'de polis teşkilatının kurulması ve bu suretle soruşturmanın başlatılması veya yürütülmesi

---

1107 ERBAŞ, s.101; KAHVECİ, s.166; DOYLE, 2021, s.22; DOYLE, 2023, s.531.
1108 KAHVECİ, s.166-167; DOYLE, 2021, s.34; DOYLE, 2023, s.546.
1109 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.123.
1110 SOKULLU-AKINCI, "Adalet Reformu", s.337.
1111 SOKULLU-AKINCI, "Adalet Reformu", s.338.
1112 ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3952.
1113 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.73; KAFES, s.112.
1114 Matthias KOLLER, "Mediation of Conflicts and Reparation of Dameges in Criminal Law Practice in Europe", ***European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice,*** Y.2005, C.13, S.2, 179-200, s.186; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.71 ve 74; KAFES, s.113; TOPÇU, s.150-151.

çağdaş bir gelişme olarak kabul edilmektedir. Çünkü daha öncesinde, şüphelileri mahkeme önüne çıkarma ya da kovuşturmayı başlatma bakımından itici güç konumunu suç mağduru veya konuya ilgi duyan herhangi bir kimse doldurmaktaydı[1115].

Günümüzde, mağdurun suçun işlenmesinden dolayı meydana gelen zararlarının giderilmesine yönelik olarak İngiltere'de, biri "*mahkeme yoluyla tazminat programı*" diğeri "*cezai yaralanma tazminat programı*" olmak üzere iki program uygulanmaktadır[1116]. Her ne kadar mağdur, uğramış olduğu zararlarını İngiliz ceza muhakemesinde doğrudan talep etme hakkına sahip olmasa ve herhangi bir talepte bulunmasa da mahkemeler "*1973 tarihli Ceza Mahkemelerinin Gücü Kanunu*" (*Powers of Criminal Court Act 1973*) uyarınca, bu hususta bir değerlendirme yapma ve kendi inisiyatifleri ile mağdurun zararının tazmin edilmesi konusunu göz önüne alma yetkisine sahiptirler[1117]. Mahkemeler bu doğrultuda bir kanaate vardıkları takdirde, ceza muhakemesi sonucunda verilen cezadan ayrı olarak sanığı sebep olduğu zararları tazmin etmeye mahkûm edebilmektedirler. Hatta fail tarafından söz konusu hükme ilişkin bir ödeme yapılmazsa tutuklama kararı verilebilmekte veya 12 aya kadar tazyik hapsi uygulanabilmektedir[1118]. Belirtmek gerekir ki mahkeme yoluyla tazminatta, savcının görüşü alınmak suretiyle hâkim tazminata karar verir[1119]. Her iki sistem bakımından da tazminat bir mecburiyet olarak değil, sosyal yardım olarak Devlet tarafından ödenmektedir[1120].

İngiliz ceza hukuku reformcusu Margery Fry ilk olarak 1950'lerde mağdur tazminatının yükselişi için haklı nedenlerle bir kampanya geliştirdi[1121]; ancak yine de açılan kampanya semeresini ancak 1965 tarihinde İşçi Hükümetinin "*Suçtan Zarar Görenlerin Tatmini Komisyonu*" (*Criminal Injuries Compensation Board*) ile elde edebildi. Gerçekten mağdur ve suçtan zarar görenler geçmişte, fail yakalanmadıkça veya yakalansa bile meşru bir tazminat talebinde bulunmadıkça zararlarını

1115 TOPÇU, s.114.
1116 BİNİCİ, s.90.
1117 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.74.
1118 DEĞİRMENCİ, 2008, s.73-74.
1119 BİNİCİ, s.90.
1120 EREM, ***Adalet,*** 1968, s.345.
1121 WALLER, s.3 ve 104; DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.733; SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.8.

gideremememekte, bu da pek çok bakımdan mahrumiyet ve güçlüklere sebebiyet vermekteydi[1122].

Mağdurun tazminat elde ettiği projenin ilk olarak, 1963 yılında Yeni Zelanda'da kabul edilen "*Cezai Yaralanmaların Tazmini Kanunu*" (*Criminal Injuries Compensation Act*) ile uygulandığını ve dünyadaki diğer gelişmiş ülkelerin Yeni Zelanda model ve tecrübesini de örnek alarak mağdur hakları tazminat sistemlerini yapılandırdıklarını belirtmekte fayda bulunmaktadır[1123]. Kısa süre sonra da İngiltere'de, ilk olarak 1964 yılında "*Suç Teşkil Eden Yaralanmaların/Haksızlıkların Tazmini Projesi-Cezai Yaralanma Tazminat Programı*" (*Criminal Injuries Compensation Scheme*)[1124] ile belirli koşullar altında devletin mağdurların zararlarını gidermesi, bir yükümlülük olarak kabul edilmiş ve Proje kapsamında kurulan "*Tazminat Komisyonu-Ceza Yaralanmaları Tazminat Kurumu*"nun (*Criminal Injuries Compensation Board-Authority*)[1125] kararları mahkemeler tarafından tanınmış[1126]; ancak mağdurlar açısından bu durum talep edilebilir bir hak olarak düzenlenmemiştir[1127]. 1964 yılında oluşturulan Ceza Yaralanmaları Tazminat Kurumu, zamanla gelişmiş ve günümüzde suç mağdurlarına yardımda Avrupa'nın en büyük projesi haline gelmiştir[1128].

Genel olarak "*ceza yaralanmaları tazminatı*" (*criminal injuries compensation*) gibi mağdur destek hizmetlerinin yükselişi, 1970'lerdeki bir politik mesele olarak mağdur haklarının yükselişiyle bağlantılı bir şekilde, "*mağdur desteği (victim assistance), mağdurların güçsüzleştirilmeleri ve dışlanmalarının ardından adalet sistemine*

1122 YÜCEL, 1967, s.862.

1123 EREM, ***Adalet,*** 1968, s.344; DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.733; AKDEMİR, s.95; HACIOĞLU, s.195; KIRCHENGAST, s.6-7 ve 162; ERZURUMLUOĞLU, 2016, s.99-100; YOUNG, s.21; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.17; WALLER, s.3 ve 104; ERZURUMLUOĞLU, 2016, s.99.

1124 Heike JUNG, "Die compensation order in Großbritannien", ***Neue Wege der Wiedergutmachung im Strafrecht – Internationales strafrechtlich-kriminologisches Kolloquium in Freiburg i. Br.,*** Hrsg. Albin Eser, Günther Kaiser, Kurt Madlener, Eigenverlag Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg i. Br. 1990, 93-110, s.95; WEMMERS, s.54; GROENHUIJSEN/PEMBERTON, s.49-50; PEMBERTON/GROENHUIJSEN, s.6; KOLLER, s.187; BİNİCİ, s.91; YOUNG, s.21; DEĞİRMENCİ, 2008, s.74; Enes YILMAZ, 2022, s.459, dn.86.

1125 AKDEMİR, s.91; KOLLER, s.187; CENTEL, 1997, s.67; DEĞİRMENCİ, 2008, s.74; Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.35.

1126 URUŞAK, s.15-16; FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.5; JUNG, s.99; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.134.

1127 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.131-132.

1128 Murat AYDIN, s.287.

yeniden dahil edilmesi" olarak tanımlanmıştır[1129]. Cezai Yaralanmalara Tazminat Programına başvurmak için, mağdurlar kural olarak suçun işlendiği tarihten itibaren 2 yıllık süre içerisinde hareket etmelidirler. Ancak yine de bu süre zarfında başvuru yapamama mazeretinin belgelendirilebilmesi durumunda istisnai olarak başvuru yapılabilmektedir[1130].

Mağdur destek programları, mağduru suç öncesi konumuna getirmeyi amaçlayan kanuni tazminat hükümleri ile destekler[1131]. Buna göre mağdur desteği, mağdurun refahının korunmasını savunan bir sosyal program olarak analiz edilebilir[1132]. Bu bağlamda, İngiltere'de 2004 yılında Suç ve Mağdurları Yasası ile, mağdurların zararlarının giderilmesinin yanı sıra toplumsal ve gönüllü destek ve hizmet kuruluşlarına yardım sağlanmasını amaçlayan bir fon kurulmuş ve tüm mahkemelerden verilen cezalarda failden alınan vergilerle bu fonun finansmanı sağlanmıştır[1133]. Başka bir deyişle "*suç teşkil eden haksızlıkların tazmini*" (*criminal injuries compensation*) özünde, devletin eksiklikleri bakımından mağdurun menfaatini korumaya yönelik bir refah mantığını savunmaktadır[1134]. Bu açıdan da Avrupa'daki diğer örnekleriyle karşılaştırıldığında, İngiltere'nin mağduriyetin giderilmesi sistemi bakımından çok organize bir mekanizmaya sahip olduğu ifade edilmektedir[1135]. Gerçekten de "*1995 tarihli Cezai Yaralanmaların Tazmini Kanunu*"na (*Criminal Injuries Compensation Act 1995*) dayanılarak İçişleri Bakanlığı tarafından 2001 yılında çıkarılan "*Cezai Yaralanmaların Tazmini Programı*" (*Criminal Injuries Compensation Scheme*) başlıklı yönetmeliğe göre, İçişleri Bakanlığına bağlı, saygın avukatlardan oluşan 13 kişilik "*Cezai Yaralanmaların Tazmini Kurulu*" (*Criminal Injuries Compensation Autority*) mağdurların talepleri konusunda yetkilidir ve bu kurulun kararları, "*Cezai Yaralanmaların Tazmini Ceza Dairesi-İtiraz Mercii*" (*Criminal Injuries*

1129 KIRCHENGAST, s.6.

1130 Başvurunun şekli ve koşullarına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. BİNİCİ, s.91-94.

1131 KIRCHENGAST, s.201.

1132 KIRCHENGAST, s.202.

1133 TURANLI, s.121.

1134 KIRCHENGAST, s.203.

1135 JUNG, s.99-100; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.134-135; 22 Avrupa Ceza Adalet Sistemindeki Suç Mağdurlarını konu alan bir çalışmada, Avrupa Konseyi'nin (85)11 sayılı Tavsiye Kararı'nın ortaya koymuş olduğu standartların uygulanmasında en iyi sonuçlara sahip ülkeler İngiltere ve Galler, Hollanda, İsveç ve İsviçre olarak bulunmuştur. Bu noktada, doğrudan failden temin edilen tazminat emrinin (*compensation order*) diğer ülkelerdeki örneklerine göre bariz bir şekilde daha başarılı olduğu belirtilmektedir. BRIENEN/HOEGEN, s.4; KAFES, s.113.

Compensation Appeals Penal) tarafından denetlenir. Ayrıca suçtan doğan zararların devlet tarafından tazmini için failin şekli anlamda kovuşturulması ve mahkûm olması gerekmediği belirtilmelidir[1136].

1970'lerde mağdur tazminatı keşfedilene kadar, ceza hukuku tarihi açıkça dağınık bir görünüm arz etmiştir[1137]. 1973 tarihli Powers of Criminal Courts Act, *Compensation Order*'ı bağımsız olmayan, ancak tamamlayıcı bir yaptırım olarak kabul etmişken, 1982 tarihli Criminal Justice Act, nihayet bağımsız ve -failin her ikisini ödeyebilecek durumda olmaması halinde- para cezaları karşısında öncelikli bir yaptırım olarak kabul etmiştir[1138]. Başka bir ifadeyle Compensation Order, artık ceza hukukuna ait bir yaptırım olarak, ceza hukukunun yaptırımlar sistemi içerisine dahil edilmiştir[1139]. Öte yandan 1988 yılında Criminal Justice Act ile mağduriyetin giderilmemesi halinde, giderilmeme gerekçesinin açıklanması zorunluluğu getirilerek mağdura yönelik düzenlemenin sınırlarının genişletildiği bilinmektedir[1140].

Esasen *Compensation Order* yani zorlayıcı ödeme, İngiliz Hukuku'nda fail istemese de mahkûmiyet kararının bir sonucu olarak mağduriyeti gidermeye yönelik uygulanan, ama yalnızca basit davalarda başvurulan bir yöntemdir. Çünkü bu tür davalarda özel ispat zorlukları bulunmamakta ve ayrıca mağdurun bu yönde bir talebinin bulunması da aranmamaktadır. Yine de ilgilinin talebinin eklenmesinde doğal olarak büyük fayda bulunduğu belirtilebilir[1141]. Yine belirtilmelidir ki, ancak belli suçlarda söz konusu olabilen Compensation Order'da kişisel zarar esas alınmaktadır. Compensation Order, ilk zamanlarında ölüm ve trafik kazalarında meydana gelen zararlar bakımından uygulanmamışsa da zamanla bazı sınırlamalar kısmen kaldırılmış ve defin masrafları, çalınmış veya sigortalanmamış araçlar ile sebep olunan zararlar bakımından uygulanmıştır. Öte yandan, mahkemeler, Compensation Order'ı tayin ederken, sadece mağdurun durumuna odaklanamaz, yani failin ekonomik durumunu da dikkate almak zorundadır. Bu çerçevede, söz konusu kuruma failin gücü nispetinde başvurulabilir. Nitekim cezanın amaçları kapsamında *gerçekçi* (*realist*) olunmak zorundadır, bu açıdan da uzun bir sürece yayılan taksitli

1136 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.74-75.
1137 KIRCHENGAST, s.5.
1138 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.133 ve 136.
1139 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.137; SAUTNER, s.252.
1140 URUŞAK, s.16; JUNG, s.95-96; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.133; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.217.
1141 JUNG, s.98; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.133; ZEDNER, s.234; KAFES, s.93.

ödemelerden de kaçınılmalıdır. Çünkü nihayetinde Compensation Order'ın uygulanabilmesi için mahkemenin bu yönde bir karar vermesi gerekir ve Compensation Order'ın infazı da mahkeme vasıtasıyla gerçekleştirilir[1142]. Süreç ne denli uzarsa gerek kontrolün gerekse de beklenen faydaların sağlanması, doğal olarak güçleşecektir.

"*Suç Mağdurları Hakkında Uygulama Kanunu*" uyarınca, polisin tüm ciddi suçlarda mağdur destek servislerini haberdar etmesi zorunluluğu bulunmaktadır[1143]. Bu zorunluluğun bir yansıması olarak mağdur destek hizmetlerinden yararlanan kişilerin önemli bir çoğunluğunun polis tarafından yönlendirilen kişilerden oluştuğu tespit edilmiştir[1144]. Onarıcı adalet uygulamaları kapsamında da her uzlaşmanın gerek doğrudan gerek dolaylı surette mutlaka zararların karşılanmasını ve bir özür dilemeyi içerdiği ifade edilmektedir[1145].

Dünya çapında, mağdur anketlerine ilişkin en önemli örnek olarak görülen "*İngiliz Suç Anketleri*" (*British Crime Survey-BCS*), özellikle çeşitli türden suçların mağduru olma bakımından kimlerin risk grubuna dahil olduğunu belirlemektedir[1146]. Genel manada 1982'den beri sistematik ve sürekli biçimde devam ettirilen bu çalışma, esasen İngiltere ve Galler'deki bireylerin suç konusundaki deneyimlerini, mağdurların suçu ihbar etme veya etmeme yönündeki tutum ve davranışlarını, kişilerin bu konudaki -algılanan risk ve ortaya çıkan sonuç olarak korku gibi- farklılaşmaları ve bu farklılaşmanın nedenlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır[1147]. Ülkemizde ise, böylesi düzenli, kapsamlı ve ölçücü çalışmaların bulunmadığı tespiti yapılmalıdır. "*Mevcut adli istatistikler ve polis istatistikleri bizlere önemli veriler sunmakla birlikte, BCS'nin sahip olduğu standart ve görmüş olduğu fonksiyonlardan oldukça uzaktır. Bu nedenle, yukarıda önemini vurgulamaya çalıştığımız, BCS standartlarında* ***bir suç veri tabanının oluşturulması*** *suçla daha etkili ve çağdaş bir mücadele için elzem gözükmektedir*"[1148]. Gerçekten ülkemizdeki istatistiki verilerin yetersizliği ve bu yöndeki eksikliklerin giderilmesi yönündeki ihtiyacı, birinci

1142 JUNG, s.99-100; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.134-135; ZEDNER, s.209.
1143 KAHVECİ, s.168, dn.45.
1144 KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.217; ERZURUMLUOĞLU, 2009, s.71
1145 Ömer YILMAZ, s.304.
1146 BEŞE, s.84.
1147 BEŞE, s.85; GAZİARİFOĞLU, s.14-15.
1148 BEŞE, s.85-86.

bölümdeki ilgili başlık altında belirtmiş olsak da burada yeniden ifade etmekte fayda görmekteyiz[1149].

Diğer taraftan İngiltere'de mağdurun kendini ifade etme hakkı, 1990 tarihli "*Mağdur Şartı*" (*Victim's Charter*) ile başlayan süreçte kabul edilmiş ve genişletilmiştir. Bu çerçevede, kolluk kuvvetlerine, savcılara ve hâkimlere görevlerini yürütürken mağdur tarafından verilen ifadelerin göz önünde bulundurulması önerilmektedir[1150]. "*Mağdur Şartı/Sözleşmesi*", 2004 yılında "*Suç Mağdurları Hakkında Uygulama Kanunu*" (*Code of Practice for Victims of Crime*) ile yasalaşmıştır[1151]. Bu kanuna göre, mağdur, bir suç sebebiyle fiziksel, zihinsel, duygusal veya ekonomik olarak doğrudan zarar gören gerçek kişiler ve doğrudan bir suç sebebiyle hayatını kaybeden kişilerin yakın akrabalarıdır. Görüldüğü üzere, tüzel kişiler mağdur tanımına dahil edilmemiştir. Ancak yine de tüzel kişilerin Kanunun dördüncü bölümünde düzenlenen haklara sahip olduğu belirtilmelidir[1152].

İngiltere ve Galler, İskoçya, Kuzey İrlanda ve İrlanda Cumhuriyeti'ni kapsayan bir yardım kuruluşu ve sivil toplum örgütü olarak "*Birleşik Krallık Mağdur Destek Örgütü*" (*Victim Support UK*), çeşitli mahkeme temelli destek hizmetleri ve toplumsal yardım programları aracılığıyla suç mağdurlarına yardım sağlamanın yanı sıra, ceza adaleti sisteminde mağdur haklarının sağlanması yoluyla suç mağdurlarının daha fazla temsil edilmesi için hükümet nezdinde lobi faaliyetleri yürütmektedir[1153]. Öte yandan, "*Victim Support sadece şekli olarak ceza muhakemesine konu olan eylemlerin mağdurları açısından değil, bütün mağdurlara hizmet sunar*"[1154].

1149 Bkz. § I. C. 3. b. Siyah Sayılar ve Doğru İstatistiki Verilere Olan İhtiyaç.

1150 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.72; DEĞİRMENCİ, 2008, s.66; AKYAZAN, s.13.

1151 KAHVECİ, s.167; TOPÇU, s.152.

1152 KAHVECİ, s.167-168; Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.4.

1153 MAGUIRE, s.364; KIRCHENGAST, s.183; Ramazan ERDOĞAN, s.71; ERZURUMLUOĞLU, 2009, s.75-76; WALLER, s.52; Mağdur Hizmetlerinde Sivil Toplum Kuruluşları ile İşbirliği Çalıştayı Raporu, s.15; Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.28-30; TOPÇU, s.23-24; Murat AYDIN, s.293-295.

1154 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.73; MAGUIRE, s.373-374 ve 87-88.

3. Kıta Avrupası Hukuk Sisteminde

a. Almanya[1155]

Almanya'da 19. Yüzyılın ilk yarısında şahsi hak davasının kabul edildiği ve hatta 1850-1860 yıllarında bölgesel kanunlarda suçtan zarar görene şahsi hak davası açma hakkının tanındığı bilinmektedir[1156]. Öte yandan Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 1 Şubat 1877 tarihli halinde, mağdurun yararını özel olarak dikkate alan şahsi dava, kovuşturma davası, şikâyet ve kamu davasına katılma kurumları düzenlenmekle birlikte, bu tarihlerde "*zarar görenin*" (*Verletzte*) özellikle yargılama sırasında korunmasına ilişkin başka haklar mevcut değildi[1157]. Ancak söz konusu düzenlemelerde mağdura bakan kısımların hep sınırlandırılması ve sonraki süreçte yapılan değişikliklerin daha çok şüpheli ve sanığın haklarının güçlendirilmesi ile muhakemenin kolaylaştırılması ve hızlandırılmasına odaklanılması, mağdurun hep geri planda kalmasına neden olduğu için, ceza muhakemesine etkin katılımı sağlanamamıştır[1158].

1960'lı yıllardan itibaren "*ceza adaleti*" yaklaşımı altında tek başına bir muhakeme öznesi olarak "*mağdurun yeniden keşfi*" gündeme gelmiş ve kamu davasına katılma ile şahsi hak davasını yeniden düzenleyen, mağdurların daha güçlü bir şekilde gözetilmesini sağlayan, suçtan zarar görenin hakları konusunda da Ceza Muhakemesi Kanunu'nda genişletici düzenlemeler getiren 18.12.1986 tarihli "*Mağduru Koruma Kanunu*"nun ihdasına giden yol açılmıştır[1159]. Ancak daha önce Avrupa'da 1960 ve 70'li yıllarda mağdurun zararının giderilmesi hakkında ilk kanunlar çıkartılmıştır. Başlangıçta İngiltere (1964), İsveç (1971), Avusturya (1971) ve nihayet 1976'da Almanya, devlet tarafından mağdurun zararının giderilmesi için açık düzenlemelere ulaşmışlardır. "*Mağdurun Zararının Giderilmesi Kanunu*" (*Opferentschädigunggesetz-OEG*), tam adıyla "*Şiddet Suçları Mağduru İçin Zararın*

1155 Alman Ceza Hukukuna ilişkin genel bilgi sahibi olmak için bkz. Hans-Heinrich JESCHECK, "Alman Ceza Hukukuna Giriş", Çev. Feridun Yenisey, ***Ceza Hukukuna Giriş,*** 2. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2007, 1-150 (JESCHECK, "Giriş", s.).

1156 KAFES, s.97.

1157 MADLENER, s.19-20; RIEß, s.751; KANZ, s.228.

1158 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.46.

1159 DÖLLING, ***JZ,*** s.494; WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.14; SEELMANN, 1990, s.159; ESER, 1996, s.1022; KILCHLING, ***Opferinteressen,*** s.1 ve 4; SCHÖCH, 2006, s.117; ROXIN/GRECO, s.195; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.47; KAFES, s.98; KANZ, s.234; KILCHLING, ***Opferschutz,*** s.25; SCHROEDER/VERREL, s.82; ROXIN/SCHÜNEMANN, s.519, Rn.1.

Giderilmesi Hakkında Kanun" (*Gesetz über die Entschädigung für Opfer von Gewalttaten*)" Nisan 1976'da kabul edilmiş ve Mayıs 1976'da yürürlüğe girmiştir[1160]. Bu iki müstakil kanun, Alman hukukunda mağdurun hukuki durumunun iyileştirilmesine, mağduriyetin giderilmesi için ihtimallerin genişletilmesine yönelik bu alanda yapılan esaslı nitelikteki düzenlemelere örnek gösterilmektedir[1161]. Ayrıca Almanya'da mağdura ve mağduriyetin giderilmesine yönelik iyileştirme çalışmaları zaman içerisinde devam etmiş ve *1976 tarihli Alman Mağdur Tazminat Kanunu* hakkında 1984, 1993 ve 2020 yıllarında; *1986 tarihli Alman Mağdur Koruma Kanunu* hakkında ise 2004, 2009 ve 2015 yıllarında üçer farklı reform süreci hayata geçirilmiştir[1162].

Zararın giderilmesi için ana koşullar, OEG §1 f.1 c.1'de düzenlenmiştir. Bu bağlamda, kendisine veya bir başkasına karşı kasıtlı, hukuka aykırı, fiili bir saldırı sonucu sağlığına zarar verilen kimsenin hak talebinde bulunma hakkı olması önemlidir. Tazminat-zararın giderilmesi, ancak sağlığa verilen zarardan kaynaklanan sağlık ve ekonomik sonuçlar için talep edilebilir[1163]. Yine de bu kapsamda, ancak kasten işlenen şiddet suçları bakımından mağdurun uğradığı zararların failden çeşitli nedenlerle tazmin edilememesi durumunda devlet tarafından karşılanacağının benimsendiği belirtilmelidir. Bununla birlikte devlet, kasıtlı suçlardan doğan yaralanmalara ilişkin tedavi giderlerini doğrudan karşılamaktadır ve maruz kaldığı suçtan dolayı çalışamayacak düzeyde engeli bulunan mağdurlara ve ölüm söz konusuysa eş ve çocuklarına maaş bağlayabilmekte veya tazminat

---

1160 DÖLLING, ***JZ,*** s.494; FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.188; ESER, 1989, s.732; KILCHLING, ***Opferinteressen,*** s.3; KRAUß, s.272; SCHWIND, s.445; BARTSCH/BRETTEL/BLAUERT/HELLMANN, s.354; GELDHAUSEN/WEINER/BEARBEITER, s.1; KASPAR/KRATZER-CEYLAN, s.26; Enes YILMAZ, 2022, s.475.

1161 Bernd-Dieter MEIER, "Umleitung der Geldstrafe für Zwecke der Wiedergutmachung: Überlegungen zur Berücksichtigung von Verletzteninteressen in der Strafvollstreckung", ***ZRP,*** Y.1991, C.24, S.2, 68-73, s.68; SEELMANN, 1990, s.162; SEELMANN, 1989, s.670; Hans LILIE, "Der Schutz der Zeugen und die Rechte des Verletzten", ***Ceza Hukuku Reformu Sempozyum, Taksim 20-23 Ekim 1999,*** Umut Vakfı, İstanbul 2001, 49-56, s.52; OSTENDORF, 1998, http://www.richterverein.de/j2000/asjopfer1.htm (E.T.07.02.2022); Ramazan ERDOĞAN, s.67; Enes YILMAZ, 2022, s.475.

1162 SCHWIND, s.445-450; WEIGEND, 2017, s.781; DÖLLING, 2007, s.78; KAFES, s.103; KANZ, s.229-230; WEBER, 226 ve 230; GELDHAUSEN/WEINER/BEARBEITER, s.2-3; Enes YILMAZ, 2022, s.475.

1163 MEIER, s.71; SCHWIND, s.445; BARTSCH/BRETTEL/BLAUERT/HELLMANN, s.354; GELDHAUSEN/WEINER/BEARBEITER, s.7 ve 35; KASPAR/KRATZER-CEYLAN, s.27; ROXIN/SCHÜNEMANN, s.512, Rn.9-10.

ödeyebilmektedir[1164]. Ancak esasen belirtilmelidir ki, kanunun uygulamasında bazı sorunlu noktaların olduğu ve yürürlüğe girişinden sonraki kırk yılı aşkın sürede bile bir suçtan etkilenenlere gerçekten ulaşan bir uygulamanın işleyip işlemediği büyük ölçüde bilinmemektedir[1165]. Bu bağlamda, genel olarak şiddet suçu mağdurlarının zararlarının tazmini bakımından OEG'nin sunduğu imkanlardan yabancıların da yararlanmasının mütekabiliyet esasına dayandırıldığı, OEG ile şiddet fiiline maruz kalanlara şikâyet hakkının tanındığı, mağdura zararını karşılayan bir miktarda tazminat ödeneceği, suça maruz kalanın ölmesi durumunda tazminatı yakınlarının alacağı, suç teşkil eden fiilin işlenmesine mağdurun sebep olması durumunda ödeme yapılmayacağı ve ayrıca mağdurun tazminat alması için suçun ortaya çıkarılmasına yardım etmesi gerektiği, bu kapsamda suçun ortaya çıkarılmasına yardım etmeyen mağdurlara tazminat ödenmeyeceği söylenebilir[1166].

Tüm bu süreçte Alman öğreti ve uygulamasında da terminolojik kullanımın farklılığına, diğer bir ifadeyle terim birliğinin bulunmadığına, dikkat çekmek yerinde olacaktır[1167]. Alman Ceza Muhakemesi Kanunu, daha sık kullandığı "*zarar gören*" (*Verletzten* veya *Geschädigten*) kavramına karşılık "*mağdur*" (*Opfer*) kavramını daha az kullanırken, Alman Kanun Koyucusu düzenlediği kanunların başlıklarında mağdur kavramını sık sık kullanmaktadır[1168]. Hatta kolluk, savcılık ve mahkeme uygulamalarında da "*mağdur*" veya "*mağdur tanık*" kavramları kullanılmaktadır. Bir mağdurun olduğu yerde mutlaka bir failin de olması gerektiği için, özellikle soruşturma aşamasında mağdur kavramının kullanılması, yargılamanın şüpheli veya

---

1164 MEIER, s.71; BİNİCİ, s.95-96.

1165 BARTSCH/BRETTEL/BLAUERT/HELLMANN, s.360-361; KASPAR/KRATZER-CEYLAN, s.26; benzer şekilde 1986 tarihli Mağdur Koruma Kanunu'nun da maalesef herhangi bir bilimsel iyileştirme getirmediği eleştirisi için bkz. ESER, 1989, s.732; Enes YILMAZ, 2022, s.474, dn.187.

1166 AKDEMİR, s.93; GELDHAUSEN/WEINER/BEARBEITER, s.40.

1167 WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.414-415; OSTENDORF, 1998, http://www.richterverein.de/j2000/asjopfer1.htm (E.T.07.02.2022); KANZ, s.231; Enes YILMAZ, 2022, s.476; Avusturya Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku bağlamında da benzer şekilde (*Opfer, Verletzter, Geschädigter, Privatbeteiligter, Subsidiarankläger ve Nebenkläger*) farklı kavramların kullanıldığına ilişkin bkz. BRIENEN/HOEGEN, s.74-75.

1168 RIEß, s.751-752; WEIGEND, 1984, s.764; KILCHLING, ***Opferinteressen,*** s.70; DÄUBLER-GMELIN, s.341; KILCHLING, ***Opferschutz,*** s.3-4; SAUTNER, s.30; ROXIN/SCHÜNEMANN, s.519-520, Rn.1-2 ve s.533, Rn.9; Ziya KOÇ, s.75-76; REEMTSMA, 2019, s.11; hatta bu noktada Hollanda mevzuatında Ceza Muhakemesi Kanununun IIIA başlığı altında 51a vd. maddelerinde, daha kapsayıcı nitelikteki "*suçtan zarar gören*" (*Der Verletzte*) ibaresinin kullanıldığı belirtilmektedir, YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.69, dn.237; İtalya örneğinde de benzer bir durum olduğuna ilişkin bkz. YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.80, dn.287.

sanık olarak odaklandığı kişi bakımından "*masumiyet karinesi*"nin (*the presumption of innocence*) zımni ihlali anlamına gelebilir; ancak ilk bakışta böyle görünse de mağduriyetin giderilmesinin özünde iradi olması ve suçsuz olduğuna inanıyorsa, sanığın kendisi hakkında kamu davasının açılmasını her zaman isteyebilmesi dolayısıyla "*Masumiyet karinesi varlığını hala sürdürmektedir*"[1169]. Gerçekten de faillik, ancak esas duruşmada verilecek hükümle belirlenebilir. Bundan önce, "*varsayılan fail*", sadece "*şüpheli*" (*Beschuldigter*) veya "*sanık*" (*Angeklagter*)tır ve mağdur da yalnızca "*varsayılan bir mağdur*" ve her şeyden önce "*belirli koşullar altında korunmaya değer bir tanık*"tır[1170]. Ayrıca bununla birlikte, yasa koyucunun suç mağdurları için istediği özel korumanın, fiilen yalnızca yargılamanın sonunda kanıtlanan bir statünün -erken ve çoğu zaman sadece inandırıcılık açısından- kontrol edilmesi olmaksızın sağlanamayacağı hatırlatılmalıdır[1171].

1986 tarihli "*Mağduru Koruma Kanunu*" (*Opferschutzgesetz*), mağdura odaklanmanın artması yoluyla o zamana kadarki en önemli değişiklikleri getirmiştir[1172]. Bu değişikliklerden biri olan Alman Ceza Muhakemesi Kanunu m.403 uyarınca mağdur, şüphelinin/sanığın rızasına gerek kalmaksızın, suçtan kaynaklanan ve çalınan malın geri alınması, maddi tazminat, cenaze masraflarının istenmesi, haksız zenginleşmeden doğan iddiaların dâhil olduğu malvarlığı iddialarını ileri sürebilmiştir. Ayrıca Alman kanun koyucusu, mağdurun tazminat hakkını garanti altına almak için bir adım daha ileri giderek, hükümlünün mahkeme masrafları ve para cezasını ödemesi, mahkeme tarafından hükmedilen mağdurun zararını tazminini tehlikeye düşürecekse, para cezasının infazında bu durumun dikkate alınacağını ve sanığa kolaylıklar sağlanacağını belirtmiştir[1173]. Öte yandan, özellikle kamu davasına katılma düzenlemeleri güçlü biçimde değiştirilmiş, daha özelde "*şahsi dava yetkisi*"nden (*Privatklagebefugnis*) ayrılınmıştır. Ayrıntılı olarak hem katılma yetkisi daraltılmış hem de "*katılan*"ın (*Nebenkläger*), özellikle katılan sıfatıyla davaya katılma hakkı ve önsoruşturmadaki hakları, genişletilmiş, adli

---

1169 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.327-329; KRAUß, s.271 ve 272; KIRCHENGAST, s.76-77; KANZ, s.231.

1170 KANZ, s.231.

1171 KANZ, s.231.

1172 RIEß, s.752; SCHWIND, s.446; URUŞAK, s.19; WEIGEND, 2010, s.948; ROXIN/SCHÜNEMANN, s.528, Rn.2.

1173 WEIGEND, 1987, s.1176; SIEGISMUND, s.104-105; DEĞİRMENCİ, 2008, s.75; YENİSEY/OKTAR, s.440-441.

yardım ve temyiz hakkı gibi hakları yeniden düzenlenmiştir[1174]. Diğer bir ifadeyle Federal Alman kanun koyucusu, Ceza Muhakemesinde Mağdurun Durumunun İyileştirilmesi Hakkındaki ilk kanun olarak bilinen Mağdur Koruma Kanunu ile o zamana kadar ki reform çabalarını dikkate almaya çalışmıştır[1175]. Ancak bununla birlikte, şahsi hak davası bakımından Kanunun bilinen bir iyileştirme getirmediği de ifade edilmektedir[1176]. Ayrıca 1986 tarihli Mağduru Koruma Kanunu, kanun koyucunun mağdura, onun menfaatlerine ve korunmasına yönelik artan odaklanmanın başlangıcına da işaret etmektedir, zira takip eden süreçteki iyileştirme çabaları ile birlikte suç mağduru, ceza muhakemesinde gittikçe daha kuvvetli bir hukukî durum kazanmıştır veya başka bir ifadeyle hukuki durumunu giderek güçlendirmiştir[1177]. Hatta gerçekleştirilen değişikliklerle mağdur, ceza muhakemesinin bir nesnesi (objesi) olmaktan kurtulmuştur[1178].

Mağduru Koruma Kanunu ile mağdurun ceza muhakemesine etkin katılımı sağlanarak, konumunun güçlendirilmesinin amaçlandığı ifade edilebilir[1179]. Federal Alman Kanun Koyucusu'nun, fail ile mağdur arasında dengeli bir anlaşma tesis ettiği söylenen Mağduru Koruma Kanunu'nu vazederken üstlendiği sorumluluk, suç siyaseti bakımından bir "*dönüm noktası*" niteliğine sahiptir[1180]. Bununla birlikte, genellikle hırsızlık, şiddet gibi gündelik suçlara yönelik suç korkusuna suç siyasetinde neredeyse hiç gönderme yapılmaması ve geniş dinlemeler, gizli soruşturmalar ve polis gözetimi gibi gündelik suçlardan ziyade örgütlü suçlar bakımından haklı görülen sıkılaştırma tedbirleri, bizleri ceza hukukunun mağdur odaklı bir yaklaşıma sahip olmadığı çıkarımına götürebilmektedir[1181]. Söz konusu süreçte, "*mağdurun rehberliğinde*" ve "*devletin korumasında*" veya ceza muhakemesinde katılanın haklarının genişletilmesi şeklinde bir reform ihtiyacı

1174 KANZ, s.228.
1175 URUŞAK, s.19; ESER, 1989, s.724-725; TURHAN, ***Tanıkların Korunması,*** s.44.
1176 ESER, 1989, s.732; TAMER/YILMAZ, s.10.
1177 ESER, 1993, s.28; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.53; KANZ, s.229; RIEß, s.753; RÖSSNER, s.114-115; HERRMANN, s.244.
1178 Stephan BARTON, "Die Reform der Nebenklage: Opferschutz als Herausforderung für das Strafverfahren", ***Juristiche Arbeitsblätter,*** Y.2009, S.11, 753-759 (BARTON, 2009, s.), s.753; Ziya KOÇ, s.13.
1179 KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.217.
1180 SCHÖCH, 2006, s.118; WEIGEND, 2010, s.948.
1181 HASSAMER, "Opferorientierte Strafjuztis", http://www.richterverein.de/j2000/asjopfer1.htm (E.T.07.02.2022); GAZİARİFOĞLU, s.8; KIZMAZ, s.21-22.

devamlı olarak vurgulanmıştır[1182]. Böyle bir reforma ihtiyacın bulunduğu gerçeğiyle birlikte, faile yönelik ceza muhakemesi garantilerinin terk edilip edilmeyeceği sorusu da tekrar tekrar sorulmalıdır[1183]. Ancak bu noktada bir dereceye kadar mağdura haklar tanınması ve muhakemeye katılmasının sağlanması suretiyle savunmanın fiili olarak zayıflatılması mümkünse de burada sadece hukuk düzenine uygun savunma menfaatleri korunmaya değerdir; mefhumu muhalifinden belirtmek gerekir ise, mağdurun "*nötralize edilmesi*" veya ceza muhakemesinde sadece ispat aracı olarak kullanılması şeklindeki avantaj veya menfaatler, korunmaya değer değildir[1184]. Kanun koyucu, bu doğrultuda bölge mahkemelerindeki ihtilaflı miktar sınırını kaldırarak, ana ve ara kararlar yoluyla "*şahsi hak davası*"nın (*Adhäsionsverfahren*) mevcut kullanım engellerini bertaraf etmeye çalışmıştır[1185].

Suçun işlenmesiyle meydana gelen zararın giderilmesine ilişkin fail-mağdur dengesini baz alan gelişmeler çerçevesinde Federal Alman Mağduru Koruma Kanunu 1987 yılında yürürlüğe girmiş ve suçun mağduru lehine düzenlemeler getirmiştir. Söz konusu değişiklikler arasında, tanığın kimliği konusunda korunması, muhakeme işlemlerinin mağdura bildirilmesi konusunda iyileşme, suçtan zarar görene kamu davasına katılan (müdahil) sıfatıyla katılma yetkisine sahip olduğunun öğretilmesi, avukat yardımından yararlanma, katılan sıfatıyla katılma yetkisini veren hallerin artması, suç mağduruna tazminat ödenmesine ilişkin şartlarda kolaylık ve ayrıca cezanın belirlenmesindeki esaslar arasında failin mağdur ile uzlaşmak için gösterdiği çabanın yer alması gösterilebilir[1186]. Açık bir biçimde mağdurun lehine olan bu düzenlemelerden de anlaşıldığı üzere, ilgili kanun, fail ile mağdur arasında sınırlı olarak silahların eşitliğini sağlamayı amaçlamaktadır. Ancak ceza muhakemesinde yargılamanın kamusallığı dolayısıyla fail ile mağdur arasında silahların eşitliğinden bahsedilemeyeceği de ifade edilmektedir[1187]. Gerçekten bu yönde bir bakış açısıyla zarar görenin son on yıllarda, özellikle davaya katılma yetkisi çerçevesinde tanınan sayısız hak ve etkileme imkânları aracılığıyla kamusallığın korunması ve adil yargılama ilkelerinin tehlikeye düşürülmüş

1182 SCHÖCH, 2006, s.131.
1183 ESER, 1996, s.1022; HASSAMER, "Opferorientierte Strafjuztis", http://www.richterverein.de/j2000/asjopfer1.htm (E.T.07.02.2022); Enes YILMAZ, 2022, s.452.
1184 RÖSSNER, s.107; SCHÖCH, 2006, s.131; Enes YILMAZ, 2022, s.452, dn.50.
1185 KANZ, s.228; MADLENER, s.18-19; SAUTNER, s.297.
1186 HIRSCH, 1993, s.342; ROXIN, 1990, s.368; WEIGEND, 1987, s.1170; WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.388-389; HÖRNLE, 2000, s.175.
1187 HIRSCH, 1993, s.342.

göründüğü söylenebilir[1188]. Aynı şekilde, mağduriyetin giderilmesi kurumunun adil yargılanma ilkesine bir aykırılık oluşturabileceği değerlendirmesini yapmak da mümkündür. Mahkemenin bir taraftan yeni delil araştırarak daha ağır cezaya hükmedebilmesi, diğer taraftan ise mağduriyetin giderilmesi ile yargılamanın gereksiz kılınabilmesi, böyle bir sakınca oluşturmaktadır[1189]. Bu açıdan İngiliz Hukuku'nda kabul gören "*zorlayıcı ödeme*" (*Compensation Order*) kurumu, Alman Hukuku'nda mağduriyetin giderilmesinin iradi olması gerektiği düşüncesiyle benimsenmemiştir[1190]. Çünkü söz konusu müessesede, fail, istemese de mahkûmiyet kararının bir sonucu olarak mağduriyeti gidermek zorundadır ve fakat Alman hukukunda bu konuya ilişkin temel yaklaşım, zorlayıcı bir ödemenin mağduriyetin giderilmesi sürecindeki tüm çabaları boşa çıkaracağı yönündedir. Ayrıca böyle bir cebri icra yoluna başvurulmasının ceza hukukuna ait mağduriyetin giderilmesi imkanının medeni hukuka ilişkin tazminat karşısındaki avantajını ortadan kaldıracağı kabul edilmektedir[1191]. Diğer bir ifadeyle Alman Hukuku'nda mağdurun tazminat hakkı, özel hukuk hükümlerine göre söz konusudur. Ancak yine de failin işsizlik veya ekonomik yetersizlik gibi nedenlerle ödeme güçlüğü halinde bulunması durumunda, mağdurun zararı sosyal hukuk devleti ilkesi çerçevesinde telafi edilebilmektedir[1192].

1987 tarihli Federal Alman Mağduru Koruma Kanunu, katılan sıfatıyla davaya katılma kurumunu, oldukça dar çerçevede sadece kişiyi ilgilendiren suçlarla sınırlı şekilde ele almıştır[1193]. Sonraki yıllarda öncelikli reform noktaları olarak zikredilen birden fazla kereler adeta işkenceye dönüşen ifade almadan kaçınma, muhakemeye katılanlar arasındaki konuşma imkanlarının yardımıyla muhakemenin daha hızlı sonuçlandırılması ve ceza muhakemesinde zararın telafi edilmesi olanaklarının genişletilmesi ve bütün reform düşüncelerinin sınanması, söz konusu düşüncelerin suç mağduruna etkisi ve mağdurun korunmasının giderek kuvvetlendirilmesi gibi pek çok başlık ile mağdurun korunmasının yeni bir anlam ve boyut kazandığı, bununla birlikte suç mağdurlarının günümüzde dahi yeterli ölçüde ceza muhakemesine dahil

---

1188 KANZ, s.231; WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.371-372.
1189 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.329.
1190 WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.542; FREHSEE, 2000, s.126; Amerika'daki Restitution kurumu için de benzer şekilde bkz. KILCHLING, ***Opferinteressen,*** s.13-14; KAFES, s.94.
1191 ROXIN, 1990, s.369; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.325.
1192 BİNİCİ, s.95.
1193 HIRSCH, 1993, s.349.

(entegre) ol(a)madığı söylenebilir. Bu entegrasyonu ise, Anayasanın temel ilkelerini göz önünde bulundurarak sağlamak gerekir. Nitekim bizatihi kendisi amaç olmayan ceza adaleti, mağdurun menfaatleri göz önüne alınmaksızın ulaşılması mümkün olmayan hukuki barışın yeniden kurulmasına hizmet etmektedir[1194]. Dolayısıyla bu yönüyle anayasal bir temellendirmenin ne denli büyük bir önemi haiz olduğu görülecektir. Söz konusu bağlamda, hukuk devletinden taviz vermeksizin iyileştirilmiş bir mağdur korunması, bir tercih değil tam anlamıyla bir zorunluluktur. Ek olarak, dosyaları incelemeye yönelik kapsamlı haklar ve herhangi bir kısıtlama olmaksızın ana davaya katılma hakkı, zarar gören tarafın davada ifadelerinin çelişkisiz olmasını da olanaklı kılar[1195]. Bu açıdan mağdurun, hukuki menfaatlerini ihlal eden eylemi gerçekleştiren faile yönelik işletilecek süreçten haberdar olmak ve bu sürece katılmak, onun en temel haklarındandır[1196].

Esasen mağdur, bir sebeple sadece sosyal yardıma ihtiyaç duyan bir kişi değildir. Aksine mağdur, başlı başına sırf insan olması hasebiyle sahip olduğu haklarını kullanmaya hakkı olan etkin bir özne olarak görülmelidir. Nitekim bu doğrultuda mağdurun korunmamasının, haklarının gözetilmemesinin ya da suçtan kaynaklanan maddi ve manevi zararların giderilmemesinin, ceza hukukunun insancıllaşması hedefi ile bağdaştırılamayacağının altı çizilmelidir[1197]. Ancak bu bakış açısı altındaki bir haklar yaklaşımı, mağdurun durumunu olumlu ve özgürleştirici bir şekilde ele alabilecektir[1198]. Anayasa Mahkemesi'nin CMK m.234/1-b-3'e ilişkin iptal kararındaki mağdurun aktif süje olduğu şeklindeki hak arama özgürlüğü bakış açılı yaklaşımı, burada bir daha hatırlatılabilir[1199].

Tüm bu gelişmelere karşın öğretide, Alman Ceza Hukukunda mağdurun 2000'li yılların başında dahi gereken değeri, elde edemediği ifade edilmiştir[1200]. Suç mağdurunun 2000'li yıllarda ceza muhakemesinde "*unutulan figür*" olmaktan "*merkezi bir aktör*" olmaya evrildiği kabul edilse de, ceza muhakemesinde mağdur

1194 WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.195; SCHÖCH, 2006, s.120.
1195 KANZ, s.233.
1196 WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.478; DEĞİRMENCİ, 2008, s.51.
1197 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.35-36; KATOĞLU, 2012, s.658-659; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.677.
1198 AERTSEN, s.88.
1199 **AYM, T.17.05.2012, E.2011/37, K.2012/69,** Resmi Gazete, 21.07.2012, S.28360.
1200 SCHÖCH, 2006, s.124.

menfaatinin muhtemelen sadece sözde kalacağı da belirtilmiştir[1201]. Takip eden yıllarda, Almanya'da mağdura ve mağdur haklarına yönelik olarak üç farklı reform süreci yaşanmıştır. Ancak mağdurun durumunun giderek güçlenmesi ve kamuyu etkileyecek bir şekilde genişlemesinin Alman Ceza Muhakemesinin yapısal dengesini bozduğu eleştirisi de not edilmelidir[1202].

"*Mağdurun menfaatlerini daha güçlü bir şekilde göz önünde bulundurmayı*" amaçlayan "*İlk Mağdur Hakları Reform Kanunu*" ile 2004'te, Avrupa Birliği'nin 2001 tarihli Çerçeve Kararının "Teşvikleri" kabul edilmiştir[1203]. Bu kapsamda genel olarak, öncelikle suçtan zarar görenler için daha iyi bir korumaya, iyileştirilmiş bilgilere, "*Şahsi Hak Davasının (Adhäsionsverfahren) gözle görülür bir şekilde iyileştirilmesine ve güçlendirilmesine*" ulaşıldığı; ayrıntılı olarak ise, örneğin, masrafları devlet tarafından karşılanmak üzere "*Mağdur Avukatı*"nı (*Opferanwalt*) düzenleyen StPO m.397a-I-1 hükmünün öldürülenlerin yakın akrabalarını da kapsayacak şekilde genişletildiği ve sanıklara karşı özgürlüğü bağlayıcı tedbirler hakkında bilgi edinme hakkının StPO m.406d-II hükmünde gözle görülür bir şekilde genişletildiği belirtilmektedir[1204]. StPO m.397a-I düzenlemesi bağlamında, mağdur açısından diğer bazı iyileştirmelerin özellikle korunmaya muhtaç çocuk ve genç mağdur tanıklar bakımından, "*devlet kasasından mağdur avukatı*" uygulamasının başlatılmasının önemli bir adım olduğu vurgulanabilir[1205].

"*İkinci Mağdur Hakları Reform Kanunu*" ile 2009'da, giderek daha geniş kapsamlı olan koruma ve bilgi edinme hakları gelişimini sürdürmüştür[1206]. Dahası kamu

---

1201 Peter-Alexis ALBRECHT, ""Die Funktionaliserung des Opfers im Kriminaljustizsystem", s.39; Peter-Alexis ALBRECHT, 1999, s.92; KANZ, s.227; KIZMAZ, s.219-220; WEIGEND, 2010, s.948; Enes YILMAZ, 2022, s.447.

1202 SCHROEDER/VERREL, s.82.

1203 SCHWIND, s.447; Kanunun Türkçe Çevirisi için bkz. Yener ÜNVER (Çev.), "Ceza Muhakemesinde Suçtan Zarar Görenlerin Haklarının İyileştirilmesine İlişkin Kanun (24 Haziran 2004 Tarihli Mağdur Hakları Reformu Kanunu – OpferRRG)", ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 189-197.

1204 SCHÖCH, 2016, s.277; HERRMANN, s.237; KANZ, s.229; WEIGEND, 2010, s.953-954; YENİSEY/OKTAR, s.435-436 ve 448; Murat AYDIN, s.273.

1205 BARTON, 2009, s.755-756; SCHÖCH, 2006, s.119; ROXIN/SCHÜNEMANN, s.519-520, Rn.1.

1206 BARTON, 2009, s.754; HERRMANN, s.238; SCHWIND, s.449; KANZ, s.229; WEIGEND, 2010, s.948; ROXIN/SCHÜNEMANN, s.218, Rn.53; Ayrıca Alman Sisteminin Katılma Boyutuyla Konuya Bakışı için bkz. KAZAKER, s.46-52; Kanunun Türkçe Çevirisi için bkz. Yener ÜNVER (Çev.), "Ceza Muhakemesinde Suçtan Zarar Görenlerin ve Tanıkların Haklarının Güçlendirilmesine İlişkin Kanun (2. Mağdur Hakları Reformu Kanunu) 29 Temmuz 2009",

davasına katılma, İkinci Mağdur Hakları Reform Kanunu'nun yeni yönlendirmesinden sonra mağdur için bir tatmin işlevi de görmüştür. Çünkü söz konusu Reform Kanunu ile katılma hakkına sahip olanlar, tüm suçları kapsar şekilde genişletilmiştir[1207]. Ancak yine de mağdurun öznel bir tatmin hakkına ve bununla bağlantılı olarak kamu davasına katılma çerçevesinde ceza muhakemesinde kapsamlı katılma haklarına sahip olup olmadığı tartışmalıdır[1208].

Öte yandan, mağdura odaklanmanın, sadece 1976 ve 1986 tarihli Kanunlar ve bunların reform süreçleriyle sınırlı olduğu düşünülmemelidir. Bu bağlamda, çok daha geniş anlamda 1994 tarihli "*Suçla Mücadele Kanunu*" (*Verbrechensbekämpfungsgesetz*), 1998 tarihli "*Tanık Koruma Kanunu*" (*Zeugenschutzgesetz*), 1999 tarihli "*Ceza Muhakemesi Hukukunda Fail-Mağdur-Uzlaşmasının Sabitlenmesi Hakkında Kanun*" (*das Gesetz zur strafverfahrensrechtlichen Verankerung des Täter-Opfer-Ausgleichs*) ve 2013 tarihli "*Cinsel Saldırı/İstismar Suçu Mağdurlarının Haklarının Güçlendirilmesi Hakkında Kanun*" (*das Gesetz zur Stärkung der Rechte von Opfern sexuellen Missbrauchs*) başta olmak üzere pek çok düzenlemenin mağdura odaklandığı ve mağdura yönelik ilerlemenin zaman içerisinde gelişimini güçlenerek sürdürdüğü hatırlatılmalıdır[1209].

1980'lerin ortalarından beri ceza muhakemesinde meydana gelen mağdur menfaatlerine odaklanmanın en yüksek noktası olan "*Üçüncü Mağdur Hakları Reform Kanunu*" ise, 31 Aralık 2015'te yürürlüğe girmiştir[1210]. Bu Kanun, 2012/29/EU sayılı Avrupa Birliği Direktifinin Gerekliliklerini uygulamış ve özellikle zarar görene yönelik haber verme yükümlülüğü alanında StPO m.158 I, IV, StPO m.406d, StPO m.48 III ve StPO m.496g'ye yeni düzenlemeler getirmiştir[1211]. Üçüncü Mağdur Hakları Reform Kanunu, ceza muhakemesinde otuz yıldan beri meydana

Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları, Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 197-210.

1207 HERRMANN, s.237; SCHROEDER/VERREL, s.255.

1208 KANZ, s.232; ÜNLÜTEPE, s.7; KAHVECİ, s.162-163.

1209 RIEß, s.753; RÖSSNER, s.114-115; KRAUß, s.274; SCHÖCH, 2001, s.1059 ve 1062; SCHWIND, s.446 ve 449; SCHÜNEMANN, 2000, s.7; SCHÜNEMANN, 1999, s.41; BARTON, 2012, s.127-129; DÖLLING, 2007, s.78; HERRMANN, s.236-237, 239 ve 244; KANZ, s.229; KILCHLING, ***Opferschutz,*** s.25-26; Enes YILMAZ, 2022, s.475-476.

1210 KANZ, s.227; Kanunun Türkçe Çevirisi için bkz. Yener ÜNVER (Çev.), "Ceza Muhakemesinde Mağdur Haklarının Güçlendirilmesi Kanunu (3. Mağdur Hakları Reformu Kanunu) 21 Aralık 2015", ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 210-221; KILCHLING, ***Opferschutz,*** s.26; ROXIN/SCHÜNEMANN, s.520, Rn.2.

1211 KANZ, s.230; daha ayrıntılı bilgi için bkz. KILCHLING, ***Opferschutz,*** s.26-31 ve 71-72.

gelmekte olan mağdur haklarına yönelik -başlangıçta iyi nedenlerle istenen, kenarda ve köşedeki mevcudiyetten muhakemeyi yönlendirici bir işlevle de olayların merkezine- kaymanın şimdilik son noktasını teşkil etmektedir. Ancak politikacıların büyük bir direniş riski olmaksızın halkın onayını almak için en düşük ortak paydada ceza muhakemesinde mağdurun korunmasını keşfetmiş göründükleri söylenebilir. Dolayısıyla -şimdilik- en son olan Üçüncü Mağdur Hakları Reform Kanunu, Federal Meclis'te oybirliğiyle kabul edilmiş olsa da başka mağduru koruma veya mağdur hakları reform kanunlarının gelmesi kesinlikle uzun sürmeyecektir[1212]. Son olarak Üçüncü Mağdur Hakları Reform Kanunu ile zarar gören için psikososyal mahkeme desteği ile ek bir destekleme imkânı tanınmıştır. Bununla birlikte hükme kadar masum sayılacak sanıklar için, buna karşılık gelen bir hak düzenlenmemiştir[1213]. Zaten fail için böyle bir destek, kesin olarak mağdur derneklerinin büyük bir karşı çıkışıyla karşılaşır. Yargılamanın karşılıklı olması gerektiği gerekçesiyle en azından böyle bir imkânın açılmasının gerekip gerekmediği sorulmalıdır. Nitekim içerik bakımından anlamlı olan, iddialar nedeniyle özel ve meslek hayatında gözle görülür kayıplar yaşayan haksız yere suçlanan sanıktan, daha sonraki mağdurun yıllarca süren kışkırtmalarına ya da şiddet hareketlerine nihayetinde şiddetle tepki veren faile kadar bazı durumlar, bu kapsamda düşünülebilir. Dolayısıyla -sanığın bakış açısıyla kısmen eleştirilen- psikososyal mahkeme desteği, nihayetinde sanığın savunma olanaklarının lehinde çalışabilir[1214].

Alman Hukukunda zararın giderilmesine ilişkin açık hükümlere rastlanmaktadır[1215]. Bir yandan Alman Ceza Kanunu m.46'ya göre, mağdurun zararının giderilmesi, cezanın belirlenmesinde dikkate alınmaktayken, diğer yandan m.46a'ya göre, mağdurun zararının tamamen veya büyük ölçüde giderilmesi suretiyle uzlaşma sağlanabileceği ve savcılığın da fail ile mağduru uzlaştırmak ve zararın tazmini için çaba sarf edeceği düzenlenmiştir[1216]. Gerçekten de Alman Hukuku, basit veya ağır

---

1212 KANZ, s.234.

1213 KANZ, s.233, dn.7; WEIGEND, 2017, s.783.

1214 KANZ, s.245; ROXIN/SCHÜNEMANN, s.535, Rn18a; Thomas WEIGEND, "Selbst schuld? Zur Zurechnung von Tatfolgen, an deren Entstehung der Verletzte mitgewirkt hat", ***Festschrift für Rudolf Rengier zum 70. Geburtstag,*** Hrsg. Bernd Hecker, Bettina Weißer, Christian Brand, C. H. Beck, München 2018, 135-144 (WEIGEND, 2018, s.), s.138.

1215 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.149.

1216 WEIGEND, 1987, s.1176; URUŞAK, s.20-21; FREHSEE, 2000, s.121; SCHÖCH, 2001, s.1054 ve 1059; OSTENDORF, 1998, http://www.richterverein.de/j2000/asjopfer1.htm (E.T.07.02.2022); KRAUß, s.274-275; Thomas HILLENKAMP, "Zur "Freiwilligkeit" von Täter-Opfer-Ausgleich und Schadenswiedergutmachung nach §46a StGB", ***Festschrift für***

ayrımı yapmadan bütün suçlarda, "*fail-mağdur-uzlaşması*"nın (*Täter-Opfer-Ausgleich-TOA*) yolunu açmıştır[1217]. Ayrıca "*Alman Ceza Muhakemeleri Kanunu*" (*Strafprozessordnung-StPO*) m.153'e göre, önemsiz suçların kovuşturulmaması ve yargılamaya son verilmesi zararın giderilmesine bağlanabilir[1218]. Görüldüğü üzere, tek tek sayılan hükümler uyarınca zararın giderilmesi, şekli ceza hukukundan önce birinci derecede maddi ceza hukukuna ilişkindir[1219]. Çünkü mağduriyetin giderilmesi, ceza hukuku içinde yer alsa da medeni hukuk karakterini koruduğu için, kendisine ceza hukukunda, bağımsız bir rol verilemez. O halde, böyle bir modelde mağduriyetin giderilmesi ceza hukukuna öyle bir monte edilmelidir ki, fail medeni hukuk bakımından mağduriyeti gidermek konusunda gösterdiği çabayla hissiyatının değiştiğini, yani kötüden iyiye döndüğünü, pişmanlık duygusunu ifade etsin ve ıslahı yolunda adım attığını kanıtlasın; böylece cezanın hafifletilmesine hak kazansın. Buna, cezanın infazının ertelenmesi örnek olarak verilebilir[1220].

Mağduriyetin giderilmesi sürecine ilişkin olarak Almanya'daki uygulama, manevi zararlara göre maddi zararların daha rahat giderilebildiğini ortaya koymuştur[1221]. Örnek olarak uygulamada yaygın biçimde karşılaşılan hırsızlık, mala zarar verme, basit yaralama gibi suçlarda durum böyledir. Buna karşın, yağma, cinsel saldırı gibi cebir, tehdit ve şiddet öğelerini taşıyan suçlarda, mağdur için fail ile doğrudan olması bir yana, dolaylı bir iletişim kurulması bile katlanılması uygun ve mümkün olmayan bir talep olabilir ve mağdurun özellikle psikolojik anlamda mevcut rahatsızlıklarını tetikleyebilir ya da yeniden ortaya çıkartabilir. Her ne olursa olsun mağduriyetin giderilmesi, sonuç itibarıyla suçun mağdur üzerinde bıraktığı etkinin derinleşmesi

Franz Streng zum 70. Geburtstag, Hrsg. Christopf Safferling, Gabrielle Kett-Straub, Christian Jäger, Hans Kudlich, C.F. Müller, Heidelberg 2017, 259-269 (HILLENKAMP, "Zur "Freiwilligkeit"", s.), s.259, 260, 266 ve 269; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.183, dn.75; RIEß, s.758-759; NUHOĞLU, 1997, s.336; RÖSSNER, s.113; SCHROEDER/VERREL, s.122; SCHÜNEMANN, 2000, s.10; SCHÜNEMANN, 1999, s.44-45; SIEGISMUND, s.112; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.217; SEVDİREN, s.117; Feridun YENİSEY / Gottfried PLAGEMANN, ***Alman Ceza Kanunu Strafgesetzbuch (StGB),*** 2. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2015, s.36-38.

1217 YENİSEY, 2013, s.457-458.

1218 Dieter DÖLLING, "İşlenen Suç Nedeniyle, Suç Failleri ve Mağdurları Arasında Arabuluculuk (mediation)", Çev. Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer, ***Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hukuk Dergisi,*** Y.2010, Uzlaşma Özel Sayısı, 18-21 (DÖLLING, 2010, s.), s.19; YENİSEY/OKTAR, s.236.

1219 HIRSCH, 1993, s.343.

1220 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.201.

1221 FREHSEE, 1996, s.14; KAFES, s.93.

sonucunu doğurmamalıdır[1222]. Alman uygulamasında suç mağdurlarının desteklenmesi ve suçlardan korunmak için[1223], 1 Haziran 1977'de "*Beyaz Daire-Beyaz Halka-Beyaz Çember (Weisser Ring)*"[1224] ile 10 Haziran 1984'te "*Mağdur Yardımı-Suçların Mağduru İçin Yardım Birliği (Opferhilfe)*"[1225] kurulmuştur ve her iki birlik için de şiddet suçlarının mağdurlarına yardımın ön planda tutulduğu, daha çok önleyici nitelikte ve fail-mağdur uzlaşmasının sağlanması yönünde çalışmaların yapıldığı söylenebilir[1226]. Ayrıca hızla büyüyen bu derneklerin sonraki yıllarda siyaset üzerindeki etkileri de istikrarlı biçimde artmıştır. Örneğin doğrudan İkinci Mağdur Hakları Reform Kanununun Gerekçesi, "*Mağdur Koruma Derneklerinin haklı talepleri*"ne dayandığını birçok defa vurgulamıştır[1227].

b. Avusturya

Öncelikle belirtmek gerekir ki, Avusturya yüksek mağdur koruma standartlarıyla hukuki düzenlemelere sahiptir[1228]. Kişilere karşı işlenen suçlardan mağdur olanların zararlarının tazmin edilmesi, Avusturya'da 1972 tarihli "*Suç Mağduru Yardımı Kanunu*" (*Verbrechensopferhilfeleistungsgesetz-VOHG*) ile kabul edilmiştir[1229].

Kanun, bir suçtan doğan zararın giderilmesi hususunda, devlet tarafından hangi koşullarda yardım yapılabileceğini düzenlemektedir. Buna göre, Kanunun §1(2)1, 2 hükümleri uyarınca, mağdurun söz konusu düzenlemelerden yararlanabilmesi için,

---

1222 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.323.

1223 "Almanya, oldukça farklı bir mağdur destek örgütleri topluluğuna sahiptir. Almanya'da mağdurlara danışmanlık yapma ve destekleme görevi yapan yaklaşık 1360 örgüt vardır." WEBER, s.226-227 ve 230; Enes YILMAZ, 2022, s.458, dn.85.

1224 KRAUß, s.273; ORTH, 2002, s.316-317; KOLLER, s.190; TAMER/YILMAZ, s.12; "Hem federal düzeyde hem de uluslararası düzeyde faaliyet göstermektedir. Avusturya, İsviçre ve Lüksemburg'ta şubeleri de bulunmaktadır. 1991 yılından itibaren Avrupa Birliği Mağdur Ofisi (*European Forum for Victim Services*) ile birlikte düzenli olarak çalışmaktadır. 2007 yılında da Victim Support Europe tarafından tanınan bir dernek haline gelmiştir. Halen 50 bin civarında üyesi bulunmaktadır. Cinsiyeti, yaşı, dini veya etnik kökeni ne olursa olsun suç mağduru olan bireylere doğrudan yardım yapmayı amaçlamaktadır." Murat AYDIN, s.284-285; güncel ve daha detaylı bilgi ve raporlar için bkz. https://weisser-ring.de/ (E.T.25.09.2023).

1225 "Opferhilfe- *Hilfe für Opfer von Straftaten in Berlin e. V.*", Murat AYDIN, s.282-283; güncel ve daha detaylı bilgi ve raporlar için bkz. https://www.opferhilfe-berlin.de/ (E.T.25.09.2023).

1226 FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.188; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.53, dn.100; SCHWIND, s.400-401; KAFES, s.104; Mağdur Hizmetlerinde Sivil Toplum Kuruluşları ile İşbirliği Çalıştayı Raporu, s.15; Ramazan ERDOĞAN, s.70.

1227 KANZ, s.236.

1228 KILCHLING, ***Opferschutz,*** s.71 ve 75.

1229 Klaus W. KRAINZ, "Zur praktischen Bedeutung der Wiedergutmachung in Österreich", ***Neue Wege der Wiedergutmachung im Strafrecht – Internationales strafrechtlich-kriminologisches Kolloquium in Freiburg i. Br.,*** Hrsg. Albin Eser, Günther Kaiser, Kurt Madlener, Eigenverlag Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg i. Br. 1990, 197-217, s.215; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.139, dn.482; BRIENEN/HOEGEN, s.72.

mağdur öncelikle, failin 6 aydan fazla özgürlüğü bağlayıcı bir cezayla karşı karşıya kaldığı, kasıtlı bir yaralama veya sağlığa zarar verici fiiline doğrudan ya da dolayısıyla maruz kalmalı ve bu fiiller suretiyle tedavi masrafı doğmalı ya da iş görme yeteneği azalmalıdır. Yine Kanunun §1(3)1, 2, 3 hükümleri uyarınca, failin cezai ehliyetinin bulunmaması ya da meşru müdafaa hukuka uygunluk sebebinin bulunması durumunda da veyahutta fail bilinmiyor ya da yokluğu nedeniyle fiil takip edilemiyorsa da yardım yapılması mümkündür. Ayrıca Kanunun §2 1-8 düzenlemesi, ücret ya da iaşe kaybının tazminini, tedavi giderleri için yardımı, tıbbi, mesleki, sosyal rehabilitasyonu, bakım zammı, körlük zammı ve defin masraflarını söz konusu yardımın kapsamı olarak belirlemiştir. Kanun, mağduriyetin giderilmesini bir ceza hukuku problemi olarak değil, esasen bir idare ve sosyal hukuk problemi olarak ele alıp çözmeye çalışmaktadır[1230]. Buna göre, sosyal güvenlik sistemi içinde değerlendirilen söz konusu tazminat sistemi için, öncelikle failin mahkûm olması şartı aranmaz[1231]. Öte yandan, mağdur tarafa bakan yönü itibarıyla ise mağdur veya yakınlarının söz konusu suça karışmamaları, yani faili tahrik veya teşvik etmemeleri, örnek olarak isteyerek katıldıkları bir kavga sonucu mağdur olmamaları gerekmektedir. Bu takdirde tazminat istekleri reddedilebilmektedir. Tazminat başvuruları "*Milli Düşkünler Bürosu*" (*National Offices of the Disabled*) adlı bürolara yapılmaktadır. Bu bürolar, önce bir ceza prosedürünün başlatılıp başlatılmadığını araştırmaktadır. Yapılan araştırmada ceza mahkemeleri ve savcılar, büronun isteklerine hemen cevap vermekle yükümlüdürler. Ayrıca süreç içerisinde savcı, kovuşturmaya yer olmadığını düşündüğü ve kovuşturmadan vazgeçtiği durumlarda büroyu bilgilendirir. Tazminat başvurularına ilişkin nihaî karar, "*Sosyal İşler Başkanı*"na (*Minister of Social Affairs*) aittir[1232].

Avusturya'da özellikle 1970'li yıllardan beri sadece hukuki düzenlemelerin yapılmasıyla yetinilmemiş, uygulamada da *Weisser Ring* gibi derneklerin ve farklı isimler altında açılan kadın koruma evlerinin kurulmasıyla çeşitli girişimlerde bulunulmuş ve mağdur koruma merkezleri hayata geçirilmiştir[1233].

Avusturya Ceza Muhakemesi Kanunu'nda 1 Temmuz 2004 ve 1 Ocak 2008'de yapılan değişikliklerle mağdurun ceza muhakemesindeki hakları vurgulanmış ve

1230 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.139.
1231 AKDEMİR, s.91.
1232 AKDEMİR, s.92.
1233 BRIENEN/HOEGEN, s.68; MOSER/URBAN, s.253 ve 255.

konumu iyileştirilmiştir[1234]. Devam eden süreçte ise, 2016 yılında Suç Mağdurlarının Hakları, Desteklenmesi ve Himayesine İlişkin Asgarî Standartlar İle 2001/220/JHA Sayılı Çerçeve Kararın Değiştirilmesine Dair 2012/29 Sayılı AB Direktifi uyarınca, Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yapılan -özel himaye ihtiyacı, mağdur kavramının genişletilmesi, çeviri yardımı, ihbar ve yargılamaya devam edilmesine yönelik talep gibi bu çerçevede özellikle belirtilebilecek- uyumlaştırma çalışmaları, 1 Haziran 2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir[1235]. Ceza muhakemesinde adli kolluk, savcılık ve mahkemenin, herhangi bir suçtan dolayı mağdur olan kişilerin hakları ve menfaatlerini korumakla yükümlü olmaları hususunda şüphe yoktur. Nitekim, söz konusu merciler, mağduriyetin giderilmesi ve mağdurun her türlü yardımı alması noktasındaki imkanlar hakkında bilgilendirme yükümlülüğüne de sahiptir. Bu açıdan, Kanuna göre, özellikle savcılık ve mahkeme, muhakemeyi sona erdiren kararlarında daima mağdurun zararının giderilmesine ilişkin yararını kontrol etmeli ve suçtan doğan mağduriyetinin giderilmesini mümkün olduğunca teşvik etmelidir[1236].

Öncelikle Avusturya'da maddi ceza hukukunda, mağdur kavramının kanuni bir tanımına yer verilmediği, bununla birlikte gerçek kişilerin (Avusturya Ceza Kanunu m.75 vd.) yanı sıra, tüzel kişilerin de (Avusturya Ceza Kanunu m.163a vd.) mağdur olabildiği, diğer bir ifadeyle hem bireyin hem de toplulukların mağdur sıfatını taşımasının mümkün olduğu belirtilmektedir[1237].

Avusturya Ceza Muhakemesi Kanunu'nda ise, 65-73. maddeler arasında, önce mağdur tanımlanmış (m.65); sonrasında, "*dava dosyasına ve kayıtlara ulaşma hakkı (m.68) (Akteneinsicht zu nehmen), belirli bir kişiye karşı soruşturma açılması halinde Kriminal polisin mağdura sahip olduğu haklar (m.66 ve m.67) hakkında bilgi vermesi (m.70/1) (vor ihrer Vernehmung vom Gegenstand des Verfahrens und über ihre wesentlichen Rechte informiert zu werden), temsil hakkı (m.73) (sich vertren zu lassen)*" gibi hakları detaylı bir şekilde düzenlenmiştir[1238].

Avusturya Ceza Muhakemesi Kanunu'nun, 65. maddesinde ilk fıkrada mağdur, ikinci fıkrada şahsi hak davacısı, üçüncü fıkrada şahsi davacı ve dördüncü fıkrada da

1234 GÖKCAN, s.38-39.
1235 MOSER/URBAN, s.261-263.
1236 KAFES, s.105.
1237 MOSER/URBAN, s.256.
1238 SAUTNER, s.131; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.73-74; MOSER/URBAN, s.257-260.

ikincil davacı tanımlanmıştır[1239]. Ancak bu tanımlayıcı çözümün masumiyet karinesini sanık lehine etkilememesi için yeterli olup olmadığı tartışmalıdır. Bir tanığın -hem kendisi için hem de ve özellikle mahkeme ve sanıklar için- mağdur olarak tanınmasının olası psikolojik etkisi, söz konusu tartışmadan etkilenmez. Çünkü mağdur statüsünün kanuni tanımı ne olursa olsun, tanınmayı istemede aynı zamanda mağdurun dinlenmesi ve ahlaki olarak desteklenmesi söz konusudur[1240]. Nitekim, Avusturya Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 10/3'üncü maddesinde, savcılık ve mahkemenin muhakemeyi sona erdiren kararlarında, mağdurun zararının giderilmesine ilişkin yararını daima kontrol etmesi ve mümkün olduğunca da teşvik etmesi zorunlu tutulmuştur[1241]. Mağdur, davaya katılıp şahsi hak talebinde bulunmasa dahi kullanabileceği haklar kanunda gösterilmiştir ve mağdurun bilgilendirilme hakkı bu yöndeki en ayrıntılı düzenlemelerdendir[1242]. Ayrıca bu bağlamda, mağdura psikososyal ve hukuksal yardımın talebi doğrultusunda sağlanması da Avusturya Ceza Muhakemesi Kanunu m.66 uyarınca güvenceye alınmıştır[1243]. Hatta *Weisser Ring, LEFÖ Derneği ve NEUSTART Derneği*, bu desteklerin sağlanması için ülke çapında görevlendirilmiştir[1244].

Bilindiği üzere, ek bir yaptırım olarak zararın giderilmesinden ziyade ceza yaptırımı yerine zararın giderilmesi fikri, "*Bütünleşme-Entegrasyon Görüşü*" olarak sistematize edilmiştir. Bu görüşün Avusturya Ceza Hukuku'nda örneklerini bulmak mümkündür[1245]. Avusturya Hukuku, bu yönde zararın tazmin edilmesi için, biri Avusturya Ceza Kanunu m.167'deki "*etkin pişmanlık*" (*tätige Reue*), diğeri ise önemsiz durumların suç olmaktan çıkarılmasına yönelik öngörülen m.42'deki "*fiilin*

1239 ***"Mağdur"****, (a) kasten gerçekleştirilen suç, şiddet veya tehdide maruz kalan ya da cinsel bütünlüğü ihlal edilmiş olan herkes; (b) bir suç sonucu ölmüş olan kişinin eşi, hayat arkadaşı, alt ve üst soyu, erkek ya da kız kardeşi yahut da eyleme tanık olmuş başka bir aile bireyi; (c) suçtan dolayı bir zarar görmüş ya da ceza hukuku ile korunan hukuksal değeri ihlal edilmiş olan herkes olabilir (Av.CMK § 65/1);* ***"Şahsi hak davacısı",*** *uğradığı zararı veya ihlali talep etmek için muhakemeye katılmayı talep eden her mağdurdur (Av.CMK § 65/2);* ***"Şahsi davacı",*** *re'sen kovuşturulmayan bir suçtan dolayı kovuşturmanın başlaması için, bir dava dilekçesini ya da diğer bir talebi mahkemeye sunan kimsedir (Av.CMK § 65/3);* ***"İkincil davacı",*** *savcı tarafından geri çekilen davayı devam ettiren her şahsi hak davacısıdır (Av.CMK § 65/4).* YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.61; SAUTNER, s.31-32; KILCHLING, ***Opferschutz,*** s.3.

1240 KANZ, s.242.

1241 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.62.

1242 KAFES, s.105.

1243 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.63.

1244 MOSER/URBAN, s.258.

1245 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.183-184.

eksik cezalandırılabilirliği" (*Mangelnden Strafwürdigkeit der Tat*) düzenlemeleri olmak üzere, iki maddi hukuk kurumunu tanımıştır[1246].

Geleneksel bir düzenleme olduğu söylenebilecek olan Avusturya Ceza Kanunu m.167'ye göre, failin cezasızlığının temel nedeni, failin sadece mağdura ve onun tazminat taleplerine mümkün olduğunca çabuk ve etkili bir biçimde yardımcı olmakta yatmaktadır[1247]. Uygulamada özellikle etkin pişmanlık kapsamında ceza hukuku yaptırımlarının dışına çıkma adına failin mağdurun zararını gidermesinin olumlu ve başarılı sonuçlar doğurduğu belirtilmektedir[1248]. Diğer bir ifadeyle özellikle cezanın belirlenmesinde etkili olan mağduriyetin giderilmesi veya en azından bu yöndeki ciddi çabaların cezayı azaltan sebepler olarak failler üzerinde oldukça kuvvetli bir istek ve eğilim meydana getirdikleri vurgulanmalıdır; zaten "*mağduriyetin giderilmesinden sonra faili cezalandırma ihtiyacı azalmakta ya da artık hissedilmemektedir; üstelik ayrıca ceza muhakemesi mağduriyetin giderilmesini her zaman için zorlaştırabilir ya da engelleyebilir*"[1249]. Nitekim, Avusturya Ceza Muhakemesi Kanunu, "*Cezayı Azaltan Sebepler*" başlığı altında 34. maddesinin 14. fıkrasında "*fail veya üçüncü bir kişi tarafından mağduriyetin giderilmesini*", 15. fıkrasında ise "*bunun yanında failin böyle bir giderim etrafındaki ciddi çabalarını ya da meydana gelebilecek müteakip zararlı sonuçları engellemeyi*" cezayı azaltan bir sebep olarak düzenlemiştir[1250].

Avusturya Ceza Muhakemesi Kanunu, i) "*Önödeme*" (m.200), ii) "*Deneme Süreli Erteleme*" (m.203), iii) "*Kamu Yararına Çalışma*" (m.201) ve iv) "*Fail-Mağdur Uzlaştırması*" olmak üzere dört adet "*Mahkeme Dışı Uyuşmazlık Çözüm (Diversiyon) Yöntemi*" belirlemiştir[1251]. Avusturya örnekleminde uygulanan yöntemler, kendi içerisinde başarı sağlamasına rağmen, benzer kurumlar mevzuatımızda var olmasına rağmen ülkemizde başarılı sonuç elde etme noktasında, Avusturya'daki tüm kurumların savcının takdirinde olaya özgü çözüm üretilmesi imkânı doğrultusunda "*çok elastik bir yapıya*" dayanırken, bizdekilerin "*kategorik tarzda*" uygulanması

1246 ESER, 1989, s.735-736; DÖLLING, ***ZStW,*** s.284-285; KRAINZ, s.198; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.138-139 ve 142-144; NUHOĞLU, 1997, s.337-338; BRIENEN/HOEGEN, s.75 ve 89; SAUTNER, s.134.

1247 FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.200; ESER, 1989, s.735; SAUTNER, s.315; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.142-143.

1248 ESER, 1989, s.735-736; SAUTNER, s.315.

1249 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.183-184.

1250 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.140.

1251 Ayrıntılı bilgi için bkz. GÖKCAN, s.42-72.

gibi, çok önemli farklılıkların bulunduğu ifade edilmektedir[1252]. Burada gerek önödeme gerekse de uzlaştırma veya diğer yöntemlerin temelde mağdurun zararlarının doğrudan fail tarafından tazmin edilmesine dayandığı hatırlatılmalıdır. Bu açıdan hukukumuz yönünden özellikle 765 sayılı TCK döneminde önemli oranda iş yükünü sistemden çıkardığı bilinen önödeme kurumunun yeniden ele alınması, uygulama alanının genişletilmesi ve diğer yöntemlerle makul bir sistem oluşturulması büyük önem taşımakta ve önerilmektedir[1253].

Mağdur, suçtan doğan zararının tazminini ceza muhakemesinde talep etme hakkını davaya katılmak suretiyle de kullanabilir. Bu kapsamda, şahsi hak davacısının mirasçılarına da miras kalan hakların yanı sıra, suçtan zarar gören tarafından ileri sürülüp sürülmediğinden bağımsız olarak maddi ve manevi tazminat haklarını ileri sürebilme hakkı tanınmıştır[1254]. Zarar ya da ihlal çok açık değilse, mağdurun muhakemeye katılma talebinde, zararın giderilmesi ya da tazminat talebini gerekçelendirme zorunluluğu getirilmiştir. Ancak mağdurun, fiil ile bu fiilin neden olduğu zarar arasında mantıklı ve kabul edilebilir ilişkiyi ortaya koyması gerekmektedir. Kaldı ki mağdur tazminat talebini, en geç ispat muhakemesinin sonuna kadar yapmalı ve yine bu süre zarfında zarar ya da istediği tazminatın miktarını belirtmelidir. Şahsi hak talebi her zaman geri çekilebilir. Talebin açıkça haksız olması, kovuşturmada delillerin değerlendirilmesinden sonra yapılması, zararın veya tazminatın miktarının zamanında bildirilmemesi durumunda şahsi hak talebi soruşturma aşamasında savcı, kovuşturmada mahkeme tarafından reddedilir. Savcı davayı açtıktan sonra davadan çekilirse, şahsi hak davacısının davayı "*ikincil davacı*" olarak devam ettirebileceği kabul edilmiştir[1255]. Öte yandan, Avusturya Ceza Muhakemesi Kanunu § 365 uyarınca, şahsi hak davası aracılığıyla ceza hakimine ceza muhakemesinde medeni muhakemenin uygulanmasını bir ödev olarak yükleyerek, mağdur ve zarar görenin mağduriyetinin giderilmesi imkânı sağlanmıştır[1256]. Ancak bu yapılırken, Avusturya Ceza Muhakemesi Kanununda § 65'te mağdur kavramı tanımlanmak ve kullanılmakla birlikte, suçtan zarar gören kavramının tanımlanmadığı ve kullanılmadığı hatırlatılmalıdır.

1252 GÖKCAN, s.73.
1253 GÖKCAN, s.73-74.
1254 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.63-64; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.827, dn.1104.
1255 KAFES, s.105-106.
1256 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.142.

Avusturya hukukundan zikredebileceğimiz bir diğer örnek, mağduriyetin giderilmesinin devlet tarafından üstlenebileceği anlayışının güzel bir örneğini teşkil eden, ancak pek fazla uygulama alanı bulamamış olan mağdura devlet yardımını düzenleyen Avusturya Ceza Muhakemesi Kanunu § 373a hükmüdür[1257]. Buna göre, mağdurun tazmin edilmesine ilişkin hükmün kesinleşmesi ve fakat cezanın infazı veya failin ödeme gücünün bulunmaması dolayısıyla tazmin ediminin yerine getirilememesi durumunda mağdura devlet tarafından para yardımı yapılabilecektir.

c. Fransa

Montesquieu, Voltaire ve Beccaria öncülüğünde yaşanan aydınlanma hareketi ile 1789 Fransız Devrimi sonrasındaki gelişmeler, günümüzde "*işbirliği sistemi*" olarak adlandırılan Ceza Muhakemesi Sistemini geliştirmiş ve bütün Kıta Avrupası'nı etkilemiştir[1258]. Gerçekten de Fransız Hukukunda bulunan ve Napolyon kanunlarının bir parçası olarak yapıldığından, birçok Avrupa ülkesinde kısmen de olsa uygulanan "*şahsi taraf*" (*partei civile*) usulünde, mağdur medeni hukuka ilişkin iddiasını ceza yargılamasında ileri sürebilmekte ve duruşmaya katılabilmektedir[1259].

Öncelikle belirtilmelidir ki, Fransız Hukuku'nda "*mağdur*" ve "*suçtan zarar gören*" kavramları tanımlanmamakla birlikte, ceza hukuku metinlerinde "*suç mağduru*" (*gerçek mağdurlar*) ve "*medeni hukuk mağduru*" olmak üzere ikili bir ayrım yapılır. Mağdurun ceza mahkemesi karşısında "*şahsi taraf*" (*partei civile*) sıfatını kazanabilmesi için aranan şartlar incelendiğinde, Fransız Hukuku'nda hangi kişilerin "*suç mağduru*" olarak kabul edildiği daha kolaylıkla anlaşılacaktır[1260]. Bu çerçevede, Fransız Ceza Muhakemesi Hukuku terminolojisinde, "*suçtan zarar gören*" kavramının suçtan doğrudan ve dolaylı zarar gören kişileri kapsarken, buna karşın "*şahsi taraf*" sıfatı tanınan kişiler için, mahkeme içtihatları ve öğretide "*mağdur*" kavramı kullanılmaktadır. Dolayısıyla mağdur kavramının suçtan dolaylı zarar gören kişileri de içine alacak şekilde geniş yorumlandığını belirtmek gerekir[1261].

1808 tarihinden itibaren Fransa'da "*Ceza Muhakemesi Kanunu*" (*Code d'instruction criminelle*) ile mağdura "*şahsi davacı*" statüsüyle birlikte, ceza muhakemesini

1257 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.142.
1258 DÖNMEZER/ERMAN, ***C.I,*** s.60-61; REID, s.61-62; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.44; YOUNG, s.48; PAMUK, ***Mağdur,*** s.17-18; Süleyman Emre ÖZDEMİR, s.19.
1259 DEĞİRMENCİ, 2008, s.69.
1260 PAMUK, ***Mağdur,*** s.63.
1261 PAMUK, ***Mağdur,*** s.37.

harekete geçirmek, suçtan gördüğü zararları ceza muhakemesi aşamalarında talep etmek, davaya katılmak ve hatta savcının davayı takip etmediği durumlarda davayı bizzat yürütmek hakları verilmiştir[1262]. Yani Fransa ve Belçika'da uygulandığı şekliyle mağdur, ceza mahkemeleri önünde genel şahsî dava hakkına sahip olmakla hem failin cezalandırılması yönündeki iddia faaliyetine katılmakta, hem de zararının bu mahkemece tazminini isteme olanağına sahip bulunmaktadır ve iddia makamının dava açmaması ihtimalinde, kendisi doğrudan şahsî dava yolunu işletebilecektir[1263]. Nitekim Fransız Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun ilk on maddesinin neredeyse tamamen bu davayla ilgili olduğu hatırlatılabilir. Mağdur, muhakemeye katılma, kovuşturma davası açma, şahsi haklarını talep etme gibi haklarını bu dava türü ile kullanmaktadır. Böylece Fransız hukukunda yer alan şahsi davanın özel hukuka ve ceza hukukuna ilişkin bileşenlerden oluşan çifte karaktere sahip olduğu belirtilmelidir[1264]. Diğer bir ifadeyle Fransa'da mağdurun suçtan doğan doğrudan veya kişisel nitelikteki zararını tazmin ettirebilmek bakımından biri ceza mahkemesinde şahsi hak davası, diğeri hukuk mahkemesinde hukuk davası olmak üzere iki seçeneği bulunmaktadır[1265].

Fransız hukukunda ceza muhakemesi medeni muhakemeden daha ucuz ve hızlı olduğu, ayrıca mağdura ispat bakımından çok daha geniş imkânlar sunduğu için, sahip olduğu pratik karakter dolayısıyla ceza mahkemesinde şahsi hak davasının açılmasının uygulamada kural olduğu belirtilmektedir[1266]. Bununla birlikte, şahsi hak davasına ilişkin olarak bazı istatistiki verilere dayanarak, "*mağdurun tatmin edilmesi bakımından şahsi hak davasının çok etkili olmadığı, mağdurun zararının karşılanması sorununu çözmediği*" vurgulanmaktadır[1267].

1262 WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.486-487; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.44; KAFES, s.97.

1263 Martine MÉRIGEAU, "Überblick über die neuen Wege einer opferbezogenen Kriminalpolitik in Frankreich", ***Neue Wege der Wiedergutmachung im Strafrecht – Internationales strafrechtlich-kriminologisches Kolloquium in Freiburg i. Br.,*** Hrsg. Albin Eser, Günther Kaiser, Kurt Madlener, Eigenverlag Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg i. Br. 1990, 325-342, s.326; KAFES, s.102-103; PAMUK, 2013, s.353; ayrıca "*Fransız Ceza Muhakemesi Sistemi'nde Mağdurun Suçtan Doğan Zararını Ceza Mahkemeleri Önünde Talep Edebilme Hakkı*"na ilişkin ayrıntılı inceleme için bkz. PAMUK, 2013, s.365-374.

1264 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.66.

1265 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.72; PAMUK, ***Mağdur,*** s.37-38.

1266 MÉRIGEAU, s.325; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.153.

1267 MÉRIGEAU, s.326-327; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.154.

Şahsi dava bakımından da şu hususlar zikredilebilir. Suçtan zarar görenin muhakemeyi başlattığı durumlarda savcı duruşmada hazır bulunmakla ve esas olarak kendisi tarafından açılan kamu davasındaki işleve sahip olmakla birlikte, uygulamada savcılar bu tür davalarda ikincil bir rol üstlenmekte ve muhakemenin yürütülmesini fiili olarak şahsi davacıya bırakmakta ve şahsi davacılar da savcının rolünü üstlenmektedirler[1268]. Öte yandan, şahsi dava yoluyla suçtan zarar görenin kullanabileceği diğer bir hak ise "*kovuşturma davası*"dır. Fransa'da suçların kovuşturması bakımından, Fr.CMK'nın 40/1. maddesi gereğince *"kovuşturma mecburiyeti"* bulunmayıp, *"maslahata uygunluk"* ilkesi geçerlidir. Savcının bu yetkisi suçtan zarar gören tarafından denetlenebilir ve şahsi dava yoluyla suçtan zarar gören, kendisi doğrudan kamu davasını başlatabilir. Bu nedenle de mağdurun veya suçtan zarar görenin bu konumu, savcının maslahata uygunluk yetkisi üzerinde önemli bir denetim yetkisi oluşturmaktadır. Dolayısıyla suçtan zarar gören şahsi davasında zararın tazminini istemeksizin veya sembolik bir tazminat talebiyle sınırlayarak kamu davasını başlatabilir[1269]. Kaldı ki şahsi davacı, savcının açtığı davaya katılarak zararını talep etmesi durumunda muhakeme giderlerini ödemek zorunda değilken, kendi başına açtığı davada muhakeme giderlerini karşılamak zorundadır[1270].

Görüldüğü üzere Fransa örneğinde, mağdur menfaatlerinin korunması, genel olarak ceza muhakemesinde şekillenmekle birlikte, maddi hukuk bakımından bazı durumlarda cezayı azaltan (Fransız Ceza Kanunu m.343-2 gibi) ya da tamamen kaldıran (Fransız Ceza Kanunu m.768) etkin pişmanlık düzenlemeleriyle sağlanmaya çalışılmaktadır[1271]. Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu'nun bazı cezanın belirlenmesi düzenlemelerinde zararın giderilmesi bakış açısı büyük öneme sahiptir. Bu kapsamda örneğin m.467-1 uyarınca suç ve kabahatlerde zararın giderilmesi cezanın indirilmesine; hatta zararın giderilmesi başka durumlarla bir araya gelirse m.469-2'ye göre cezanın kaldırılmasına yol açabilir[1272].

1268 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.67.
1269 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.68.
1270 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.67; KAFES, s.106.
1271 ESER, 1989, s.740.
1272 ESER, 1989, s.740; MÉRIGEAU, s.335; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.161.

Fransa'da, sadece bazı kasıtlı fiillerden doğan zararları ve son derece sınırlı biçimde mağdurun durumu dikkate alınarak devletin tazminat ödemesi, 1977 yılında çıkarılan bir kanunla kabul edilmiştir[1273].

Fransa'da yıllara yayılan bir süreçte gerek mağdurun konumunun iyileştirilmesi gerekse mağduriyetin giderilmesine yönelik kuvvetli bir eğilimin gözlemlendiği, bu doğrultuda seksenli yıllarda konunun özellikle sosyal bir boyut kazanmasıyla ortaya çıkan "*Médiation et Réparation*" düşüncesi bağlamında mağdur yardım organizasyonlarının kurulup yaygınlaştığı ifade edilmektedir[1274]. Bu örgütlere devlet tarafından para yardımı yapılmakta ve bunlar mağdura yardım yanında anlaşmazlığı uzlaştırma ve yargı örgütünün yükünü hafifletme fonksiyonuna da sahiptirler. Savcı da mağdura yardımı sağlamak için bu tür örgütlere başvurabilir[1275].

Öte yandan, mağdurun pek çok açıdan ihmal edildiği yönündeki uyarılar, Fransız Adalet Bakanlığı'nın dikkatini çekmiş ve bu bağlamda, mağdurun maddi açıdan tazmini ve manevi ihtiyaçlarının tatmini için sınırlı bulunan olanaklarının genişletilmesi için yeni seçenekler aranmaya başlanmıştır[1276]. Fransa Adalet Bakanlığı da Bakanlık içerisinde mağdur sorunlarıyla ilgilenmek, yukarıda belirtilen mağdur yardım örgütlerinin çalışmalarını desteklemek, onları harekete geçirmek, mağdurun durumunu iyileştirmek ve bu yöndeki kanunları uygulamaya geçirmek amacıyla ve ayrıca mağdurların ceza yargılamasından önce de korunmalarını sağlamak için, 1982'de "*Mağdur Yardım Büroları*"nı kurmuştur[1277].

Çoğu zaman, adalet mekanizması ile ilk defa karşılaşan mağdurun yakın bir ilgi, sıcaklık ve anlayış ile karşılanması suç siyasetinin de bir gereğidir. Bu çerçevede mağdur büroları, mağdurların asgari rahatını temin etmeyi, mağdurlara yardım derneklerinin kurulmasını teşvik etmeyi ve diğer kamu kuruluşlarında mağdurların bakımının sağlanmasını gerçekleştirmeyi amaçlamıştır[1278]. Buradan hareketle

---

1273 URUŞAK, s.21; AKDEMİR, s.94; MÉRIGEAU, s.335; PAMUK, 2013, s.369.

1274 ESER, 1989, s.741; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.152; PAMUK, 2013, s.369.

1275 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.69.

1276 MÉRIGEAU, s.328; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.156.

1277 URUŞAK, s.21; MÉRIGEAU, s.328-329; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.69; Murat AYDIN, s.313.

1278 HASSAMER, "Opferorientierte Strafjuztis", http://www.richterverein.de/j2000/asjopfer1.htm (E.T.07.02.2022); ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.34-36; YARSUVAT, s.339; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.202; KATOĞLU, 2012, s.658; Enes YILMAZ, 2022, s.460.

büroların görevlerinin sadece hukuki olmadığı, aynı zamanda sosyal ve politik nitelik arz ettiği ifade edilmelidir[1279].

Fransız kanun koyucusu, 1980'li yılların ilk yarısında Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu m.2-1 ila 2-5'te bazı alanlarda mağdur koruma topluluklarına dava yetkisi tanımıştır[1280]. Ancak yine de Fransız hukuk düzeninde, zararlarının giderilmesi bakımından bir suçtan mağdur olanların menfaatine uygulamalar için en önemli araç, "*hukuk davası*"dır (*Zivilklage*)[1281]. Nitekim tam da bu noktada, şahsi hak davasına ilişkin olarak yukarıda zikredilen bazı istatistiki verilere dayanan değerlendirmeler yeniden hatırlatılabilir[1282].

1986 yılında Fransa'da artış gösteren terör saldırıları sonrasında, terörizm ve diğer suçlardan mağdur olan kişilere yardım etmek amacıyla "*Terörizm ve Diğer Suçların Mağdurlarının Garanti Fonu*" (*Le Fonds Garantie des Victimes des actes de Terrorisme et d'autres Infractions*) ile bu Fon'a yardımı ve esasen de mağdurların zararlarının giderilmesine daha hızlı bir şekilde cevap verilebilmesini amaçlayan "*Mağdurlara Karşı İşlenen Suçlarda Yardım Hizmeti*" (*Le Service d'aide au Recouvrement des Victimes d'Infractions*) adıyla anılan mağdur yardım ünitesi kurulmuştur[1283].

Hangi yol olursa olsun bilgi sahibi olunmaksızın sahip olunan hakların gerçek manada bir değerinin olmadığı söylenebilir[1284]. Bilindiği üzere gerek mağdur gerekse de sanık hakları pek çok boyutuyla ceza muhakemesi kanunlarında bulunmaktadır. Mağdurun hukuki yardımdan gerçek anlamda yararlanabilmesi için 9 Mart 2004'teki değişikliklerle Fransız Ceza Muhakemesi Kanununda mağdurun aydınlatılma hakkı, uzlaşmayı da kapsayacak şekilde zorunlu tutulmuştur[1285]. Son olarak 2007 yılında yapılan kanun değişikliği ile "*Mağdurdan Sorumlu Hakimlik Kurumu*"nun getirildiği ve mağdurdan sorumlu hakimin tarafların hakları arasındaki dengeye saygı duyarak, mağdura kanun ile tanınan hakları güvence altına alacağı (FCMK m.D.47-6-1); Asliye Ceza Mahkemesinin mağdurdan sorumlu hakimi, sadece mağdurun şahsi haklarına ilişkin olarak görevlendirebileceği (FCMK m.D.47-6-3); mağdurdan

1279 YARSUVAT, s.339; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.156.
1280 ESER, 1989, s.741; PAMUK, ***Mağdur,*** s.103.
1281 ESER, 1989, s.741.
1282 MÉRIGEAU, s.326-327; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.154.
1283 PAMUK, 2013, s.369-371; TURANLI, s.122; Murat AYDIN, s.314-315.
1284 PAMUK, ***Mağdur,*** s.109-110.
1285 SOYGÜT ARSLAN, s.288.

sorumlu hakimin "*Mağdur Tazminat Fonu*"nun başkanı olduğu (FCMK m.D.47-6-2); ayrıca mağdura rehberlik etmekle ve hükümlü tarafından mağdura ödenecek tazminatın icrasını denetlemekle görevli olduğu (FCMK m.D.47-6-5) ifade edilmiştir[1286].

d. İsviçre

Öncelikle belirtmek gerekir ki, İsviçre'de mağdurun hukuki konumu kantonların ceza muhakemelerindeki düzenlemelere göre şekillenmekle birlikte, bunların arasında önemli farkların bulunduğu not edilmektedir. "*Genel olarak belirtmek gerekirse, Almanca konuşulan kantonlardaki sistem daha ziyade Alman hukukuna, Fransızca konuşulan kantonlardaki sistem ise daha ziyade Fransız hukukuna yakındır*"[1287].

İsviçre'de 1980'li yılların ortasından itibaren hazırlanan çeşitli ceza kanunu reformu tasarılarında, mağdura ve mağduriyetin giderilmesine ilişkin hükümlerin yer aldığı ifade edilmektedir. Bu çerçevede, ceza hukuku yaptırımlarının yenileştirilmesi yaklaşımı ile gerek maddi gerekse manevi anlamda mağduriyetin giderilmesi göz önünde bulundurulmuştur[1288]. İsviçre kanun koyucusu, somut (aktüel) mağdurun ceza muhakemesinde taraf olması bakımından haklarını güçlendirmeye matuf bilgilendirilme ve korunma haklarını düzenlemiştir[1289].

1 Ekim 1993'ten beri "*Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Federal Kanun*" diğer bir ifadeyle "*Mağdur Yardım Kanunu*" (*Opferhilfegesetz-OHG*), mağdura yapılacak bilgilendirme ve danışmanlığı, mağdurun korunmasına yönelik hakların ceza muhakemesinde gerçekleştirilmesini, maddi ve manevi tazminat ve tatmine ilişkin haklarını kapsar şekilde, yenilenmiş (revize) halde yürürlüktedir[1290]. Bir başka ifadeyle ise, en son 23 Mart 2007'de Ceza Muhakemesi Kanunu çerçevesinde yapılan kapsamlı değişiklikler, 1 Ocak 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir[1291].

1286 PAMUK, 2013, s.371-372.

1287 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.77.

1288 Hans SCHULTZ, "Wiedergutmachung im schweizer Strafrecht", ***Neue Wege der Wiedergutmachung im Strafrecht – Internationales strafrechtlich-kriminologisches Kolloquium in Freiburg i. Br.,*** Hrsg. Albin Eser, Günther Kaiser, Kurt Madlener, Eigenverlag Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg i. Br. 1990, 219-232, s.225-226; NUHOĞLU, 1997, s.339; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.149-150.

1289 SCHWANDER, s.80.

1290 NUHOĞLU, 1997, s.339; SCHWANDER, s.66; KAFES, s.110.

1291 SCHWANDER, s.16, dn.27 ve 66.

1993 yılında yürürlüğe giren OHG, ceza yaptırımını gerektiren suçlar nedeniyle fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar gören mağdurlara finansal, pratik ve usulî yardım hususunda bir temel oluşturmuştur[1292]. İsviçre Ceza Muhakemesi Kanunu m.116/1 uyarınca, "*suç ile bedensel, seksüel ya da psişik bütünlüğü doğrudan olumsuz etkilenen, zarar görmüş kişi mağdur olarak kabul edilir*"[1293]. Benzer şekilde, "*suçtan zarar gören kişi*" de İsviçre Ceza Muhakemesi Kanunu m.115/1'de, "*bir suç dolayısıyla hakları doğrudan* (*unmittelbar*) *ihlal edilen kişi*" olarak tanımlanmıştır[1294].

OHG'nin 1'inci maddesine göre, "*Bir suç ile bedensel, seksüel ya da psişik bütünlüğü ihlal edilen her mağdur, failin bir soruşturmaya maruz kalıp kalmamasına, kasıtlı, taksirli veya kusurlu bir şekilde davranmış olup olmamasına bağlı olmaksızın yardım alır*"[1295]. OHG'nin 2'nci maddesi uyarınca da mağdura danışma ve derhal yardım, uzun süreli danışma yardımı, uzun süreli gider katkısı, tazminat, tatmin ve yargılama giderlerinin alınmaması gibi imkanlar tanınmaktadır[1296]. OHG m.2'de mağdur yardımının tüm formları açık ve anlaşılır biçimde sayılmakla birlikte, OHG'nin 6'ncı bölümünde mağdur yardımının yeni bir şekli olarak "*haksızlığın tespiti*" (*Unrechtsfeststellung*) "*talebi*" (*Anspruch*) (m.34) ve "*tespit hükmü*" (*Feststellungsurteil*) (m.35) düzenlenmiştir[1297]. Her şeyden önce OHG m.8'e göre, "*Mağdur, muhakemeye katılarak özellikle özel hukuka ilişkin taleplerini ortaya koyabilir; muhakemenin başlatılmaması veya düşürülmesi durumunda bir mahkemenin bu konuya ilişkin kararını talep edebilir; muhakemeye katılmış olmak ve kararın kendisinden özel hukuka ilişkin talepleriyle ilgili olması ya da bu konudaki kararı etkilemesi durumunda mahkemenin kararına karşı şüphelinin başvurabildiği kanun yollarına başvurabilir.*" (f.1) ve "*Resmi makamlar mağduru bütün muhakeme evrelerinde bilgilendirirler ve talebi halinde karar ve hükümleri ücretsiz olarak ona bildirirler*" (f.2)[1298].

1292 SCHWANDER, s.164.

1293 5 Ekim 2007 tarihli İsviçre Ceza Muhakemesi Kanunu, 1 Ocak 2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir, SCHWANDER, s.15, dn.25 ve 65; KILCHLING, ***Opferschutz,*** s.3-4.

1294 SCHWANDER, s.65.

1295 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.151.

1296 SCHWANDER, s.32, 36 ve 165; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.78.

1297 SCHWANDER, s.43.

1298 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.79.

Hem yenilenmiş OHG hem de İsviçre Ceza Muhakemesi Kanunu'ndaki somut (aktüel) mağdurlar için iyileştirmelerin kabul edildiği temel olarak söylenebilir[1299]. Özellikle OHG'ye, bu bağlamda "*Suç Mağduru Çocuğun Kişiliğinin Korunmasına İlişkin Özel Hükümler*" başlığı altında çocuklara ilişkin daha koruyucu önlemler getirilmiştir[1300].

OHG'nin 29/1 ve 30/1 maddelerine göre, Kantonlar, tazminat ve giderim kararına ilişkin basit, hızlı ve ücretsiz yöntemler kurmakla sorumludurlar. Özellikle insan ticareti mağdurları bakımından OHG uyarınca yardım yapılması, mağdurun uyruğundan, İsviçre'de oturup oturmamasından ve İsviçre'de yasal ya da yasa dışı bulunmasından bağımsızdır[1301].

Avusturya'daki gibi, İsviçre'de de mağdur menfaatlerinin odak noktası maddi hukukta yer almaktadır[1302]. Ancak İsviçre'de, Avusturya'dan farklı olarak mağduriyetin giderilmesi güvencesinin düzenlenmiş olması tek başına yeterli olmayıp, bizatihi yerine getirilmiş olması gerekmektedir. Böylece, güvencenin yerine getirilmemesi veya eksik ifa edilmesi ihtimalinde ortaya çıkabilecek olan yeni olumsuzlukların bertaraf edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçtan, faili daha etkin kılan bir ihtar olarak mağduriyetin giderilmesi ile sadece mağdurun menfaatlerinin korunması değil, bir yandan topluma bakan yönüyle hukuki barışın yeniden sağlanması, faile bakan yönüyle ise failin topluma yeniden kazandırılması anlaşılacaktır[1303]. "*Bu, aynı zamanda mağduriyetin giderilmesinin iradi olarak ifa edilmesi, ona zorlanılmaması gerektiği anlamına gelir. Bu konuda vazgeçilmeyen tek şey, bir avukata danışılması gereğinin şart koşulmasıdır*"[1304]. Bu bağlamda, mahkeme veya uzlaştırma tarafından belirlenen zararların tazminatının makul olduğu ölçüde hükümlüden alınmasını, infazın ertelenmesi için zorunlu bir koşul olarak düzenleyen İsviçre Ceza Kanunu m.41 ile şartla salıverilmenin uygulanabilmesi bakımından aranan koşullardan biri olarak mağduriyetin giderilmesini öngören m.38 örnek gösterilebilir[1305].

1299 SCHWANDER, s.78.
1300 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.79.
1301 SCHWANDER, s.281-282.
1302 ESER, 1989, s.736; SCHULTZ, s.221-222.
1303 SCHULTZ, s.226.
1304 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.150.
1305 NUHOĞLU, 1997, s.339; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.145.

Sebep olduğu zararı gidermesi için faili harekete geçiren diğer bir düzenleme ise, "*samimi pişmanlığın*" (*aufrichtiger Reue*) uygulanmasını cezayı azaltıcı genel bir sebep olarak ele alan İsviçre Ceza Kanunu m.64'tür. Burada tipik olarak açıkça belirtilen zararın tazmini, cezanın -ancak zorunlu olmayan bir şekilde- azaltılmasına yol açar ve bu şekilde bile Avusturya Ceza Kanunu m. 42 ve 167'nin uygulama alanının genişliğine ulaşamaz[1306]. Öte yandan, burada kavram veya terim olarak "*etkin pişmanlığın*" (*tätiger Reu*) değil de "*samimi pişmanlığın*" (*aufrichtiger Reu*) arandığına/kullanıldığına dikkat çekilmelidir[1307].

Failin zararı doğrudan gideremeyeceği durumlar için, İsviçre hukuku, zarar görene ya tazminat talebi tutarına veya müsadere edilen eşyaların satışından elde edilen gelire kadar (f.1) ya da suç sonucu mağdurun acil ihtiyacının olduğu durumlarda hükümlü tarafından ödenen para cezasına (f.2) hükmederek, İsviçre Ceza Kanunu m.60'ta zarar gören lehine bir uygulama öngörmüştür[1308]. Ayrıca bu düzenlemeye göre, işlenen fiilin mağduru muhtaç duruma düşürmesi ve failin zararı tazmin etmemesi durumu ile karşılaşılması halinde hâkim, hükmedilen para cezasının tamamının veya bir kısmının Hazineden mağdura verilebilmesini sağlayabilecektir[1309].

İsviçre Ceza Kanunu'nun 1 Ocak 2016'da yürürlüğe giren 92a maddesindeki -mağdur perspektifinden açıkça iyi adlandırılabilecek- düzenlemeyle "*infaz makamları*" (*Vollzugsbehörde*) tarafından mağdurun bilgilendirilme hakkının kapsamı genişletilmiştir[1310]. Ayrıca İsviçre Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 305. maddesinin 2. fıkrasının d bendinde, Ceza Kanunu'nun 92a maddesindeki bilgilendirilme hakkı düzenlenmiştir. Buna göre, polis ve savcılık, hükümlü kişinin cezasının ve güvenlik tedbirlerinin infazına ilişkin karar ve olgular hakkında bilgilendirilmesini, yazılı olarak talep edebileceği hususunda, mağduru bilgilendirir[1311].

Burada zikredilen hükümlerin İsviçre Ceza Hukukunda, ilk olarak mağduriyetin giderilmesi yoluyla mağduru gözeten bir ceza muhakemesi oluşturduğu, ikinci olarak

---

1306 ESER, 1989, s.736; NUHOĞLU, 1997, s.339.
1307 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.146, dn.503.
1308 ESER, 1989, s.737; SCHULTZ, s.227 ve 229.
1309 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.311.
1310 SCHWANDER, s.79.
1311 SCHWANDER, s.79.

ise failin mağduriyeti giderme çabalarının karşılığını ödediği ve böylece çifte fonksiyon icra ettiği ifade edilmektedir[1312]. Belirtmek gerekir ki, özellikle aile içi şiddetin istatistiki anlamda gözlemlenmesi için polis suç istatistikleri büyük bir ilerlemeyle yenilenmelidir. İsviçre'de 2010'dan beri, federal düzeyde ve kantonlarda bu yönde polis tarafından kaydedilen suçlar ve mağdur ve faillere ilişkin detaylı istatistiki bilgiler mevcuttur[1313]. Ancak ülkemiz bakımından bu yönde sıhhatli ve şeffaf bir veri tabanının bulunduğu hususu tartışmalıdır.

[1312] ESER, 1989, s.737; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.147.
[1313] SCHWANDER, s.127.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CEZA HUKUKUNDA MAĞDUR VE MAĞDURİYETİN GİDERİLMESİ

I. Suçun Bir Unsuru Olarak Mağdur[1314]

A. Genel Olarak

Ceza hukuku, devlet erkinin dışarıya bir yansıması ve yayılması olarak yaptırım gücüyle vatandaşların itaati ilkesine dayanan ve "*hukuki sosyal kontrolün çekirdek alanı ve temeli*" olarak tanımlanan kamu hukukunun mütemmim cüzü, diğer bir ifadeyle ayrılmaz bir parçasıdır[1315].

Ceza ve ceza muhakemesi kanunlarında doğrudan bir tanımına yer verilmemiş olmakla birlikte mağdur, suçun maddi/objektif nitelikteki unsurlarından biridir[1316] ve aleyhinde suç işlenen kimseyi ifade eder[1317]. Mağdur, suçun maddi unsurlarından biri olması hasebiyle suçun konusundan da ayrılmaktadır[1318]. Diğer bir ifadeyle mağdur ve suçun konusu kavramları birbirinden farklı anlam ve kapsama sahip kavramlardır[1319]. Bu ayrım, örneğin mala zarar verme suçunda daha net görülmektedir. Buna göre, zarar verilen mal "*suçun konusunu*" (*suçun maddi*

1314 Suç Genel Teorisinde Failin ve Mağdurun Yeri hususundaki ayrıntılı inceleme için bkz. BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.81-112.

1315 SCHWANDER, s.19.

1316 KUNTER, ***Maddi Unsur,*** s.1-2; ÖZTÜRK/ERDEM, s.160; ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.372 ve 380; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Genel,*** s.213; Veli Özer ÖZBEK, ***TCK İzmir Şerhi, Türk Ceza Kanununun Anlamı, Cilt-2 Özel Hükümler (Madde 76-169) Uluslararası Suçlar ve Kişilere Karşı Suçlar,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008 (ÖZBEK, ***TCK İzmir Şerhi, C.2,*** s.), s.68; ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.223; ÖZGENÇ, ***TCK Gazi Şerhi,*** s.225; HAKERİ, ***Genel,*** s.135; KOCA/ÜZÜLMEZ, ***Genel,*** s.110; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.27; DEĞİRMENCİ, ***Uzlaştırma,*** s.212; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.86-87.

1317 KAFES, s.86.

1318 ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.376-377; DEĞİRMENCİ, 2008, s.36; söz konusu ayrımı oldukça geniş bir çerçevede somutlamak için, ""Suçun Maddi Konusu" ve "Mağdur"" başlığı altındaki açıklamalara bkz. BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.688-697; ÜNVER, ***Hukuksal Değer,*** s.143.

1319 ÖZGENÇ, ***TCK Gazi Şerhi,*** s.225; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.27; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.607-608.

konusunu), bununla ihlal edilen mülkiyet hakkı "*korunan hukuki değeri*" (*suçun hukuki konusunu*) ve nihayet bu varlık ve değerlerin sahibi de "*mağduru*" oluşturmaktadır[1320].

B. Mağdursuz Suç veya Mağduru (Belirli) Olmayan Suç

Bilindiği üzere, ceza hukuku bakımından her suçun faili olduğu gibi, bir de mutlaka mağdurunun bulunduğu kabul edilmektedir[1321]. Gerçekten de suç olarak tanımlanan tipik her harekette, mağduru ve onu koruma amacını görmek mümkündür[1322]. Bununla birlikte, mağdurun bazı suçlarda bulunmamasından veya belirgin bir kişi olarak ortaya çıkmamasından hareketle suç bilimi alanında "*mağdursuz suç*" (*victimless crimes - opferlose Straftaten/Delikten*) kavramı ortaya atılmıştır[1323]. Bu yaklaşım doğrultusunda özel mağduru bulunmayan suçlar, mağdursuz suç olarak ifade edilmektedir[1324].

"*Mağduru belli olan suçlar*", "*mağduru belli bir kişi olmayan suçlar*" ve "*mağduru olmayan suçlar*" olmak üzere üçlü bir ayrıma gitmek mümkündür. Bu çerçevede herhangi bir kimseye ait belli bir varlığı ihlal etmeyen ve devlet bakımından önem arz ettiği için cezalandırılan fiiller için "*mağduru olmayan suç*" deyimi kullanılır. Örnek olarak tehlike suçları da bu çerçevede değerlendirilir. Ancak bununla birlikte, öğretide söz konusu sınıflandırmanın aslında yapay bir ayrım olduğu ve açıkça hukuki konusu olmayan suçların bulunduğu varsayımına dayanılarak bu ayrımın üretildiği tespit edilerek, böyle bir suç kategorisinin aslında mevcut olmadığı, "*suçun ihlal edici özelliği dolayısıyla da, her suçun mağduru olacağı, mağdursuz ya da pasif süjesi bulunmayan suçlardan bahsedilemeyeceği isabetli olarak belirtilmiştir*"[1325].

Esasen mağduru belirli bir kimse olmayan ve mağdursuz suç olarak nitelenen suçlarda, toplumu oluşturan herkes veya geniş yığınlar, mağdur olarak kabul

---

1320 TOROSLU, ***Cürümler,*** s.185 ve 188-189; ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.220; ZAFER, ***Genel,*** s.156; ROXIN/GRECO, s.66, Rn.65; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.693.

1321 TOROSLU/TOROSLU, ***Genel,*** s.113; TOROSLU, ***Cürümler,*** s.174; SOYASLAN, ***Genel,*** s.236-237; ÜREKLİ, s.19; ARTUK/ALŞAHİN, s.140; ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.372; KOCA/ÜZÜLMEZ, ***Genel,*** s.114; SEÇKİN, ***Mağdur Hakları,*** s.122.

1322 AKDEMİR, s.101.

1323 WERTHEIMER, s.303; ÖZEK, s.27; DÖLLING, ***JZ,*** s.495; FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.168; DUBBER, 1999, s.12; DUBBER, 2000, s.22; MADLENER, s.14; REID, s.15-16; SAUTNER, s.27; SCHWIND, s.48; KIRCHENGAST, s.169; BEŞE, s.83; KAZAKER, s.68-69; BAŞ, ***İnÜHFD,*** s.12.

1324 ÖZTÜRK/ERDEM, s.162; ÜREKLİ, s.15.

1325 KATOĞLU, 2012, s.681-682.

edilmektedir[1326]. İster mağduru belirli olmayan suç isterse mağdursuz suç ifadesi kullanılsın, bunlarla kastedilen suçlar bakımından terim tercihi, yani söz konusu ifadelerin kullanılması yanıltıcı olmamalıdır. Çünkü her suçta mağdur bulunduğu gibi, bu suçlarda da mağdur vardır ve mağdur, somut bir birey olmamakla birlikte toplumu oluşturan herkestir[1327]. Ancak yine de öğretide, "*mağdursuz suç*" olarak zikredilen suçlar incelendiğinde "mağdur" başlığının bile yer almadığı belirtilmektedir[1328].

Alanımıza bakan yönü itibarıyla mağdursuz suç anlayışı, suç olgusuna mağdur bakış açısından yaklaşılmasını ve devletin failleri cezalandırması kadar mağdurları da koruması gerekliliğini sonuçlamıştır. Çünkü mağdursuz suç denilen fiiller, özellikle, uyuşturucu maddeler ile ilgili fiiller, cebir, şiddet, intihar, hırsızlık, kasten/taksirle öldürme, yaralama, malvarlığına karşı suçlar gibi pek çok yan suça neden olmaktadır[1329]. Hatta mağdursuz suç olarak nitelenen böylesi geniş bir sınıflandırmanın bir yandan da suç biliminde sıkça ifade edilen "*siyah sayı veya karanlık alan*"ların oluşmasının sebeplerinden olduğu da belirtilmelidir[1330]. Somutlama adına belirtmek gerekirse, örneğin uyuşturucu madde ticareti ve ilgili sair fiiller, doğrudan binlerce uyuşturucu madde kullanma fiiline, yasada da belirtilen nedenle işlenen başkaca hukuka aykırı fiillere sebep olmaktadır. Yeterince denetlenip engellenemeyen "mağdursuz suçlar" değişik türden fiillerin nedeni olmakta, bu failler suç failliği ve mağdurluğunu birlikte kişiliklerinde birleştirmektedirler. Böyle bir fiili işleyen, bu fiili "mağdursuz suç" denilen organize fiilin etkenliğiyle işlediği için gerçekte mağdur olması anlamına gelmektedir. Bu durumda belirtilen örgütlü suçluluğu engellemek, kişilerin özgürlüklerini korumak, mağdur ve fail durumuna düşmelerini önlemek anlamına gelmektedir. Belirtilen amaca erişilebilmesi, yasal ve toplumsal bazı önlemlerin devlet tarafından alınmasına bağlıdır[1331].

1326 HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, ***Genel,*** s.209; İÇER, s.83; SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.152; ÜREKLİ, s.12; GELERİ, 2004, s.56; DEĞİRMENCİ, 2008, s.38.

1327 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.25.

1328 ÜREKLİ, s.13.

1329 WERTHEIMER, s.308-309; URUŞAK, s.33-34; TURANLI, s.9.

1330 FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.168; "Örneğin, kumar oynayıp hile ile aldatılan bir kişi, bunun ailesi ve çevresi tarafından duyulmasını istemediği için polise gitmek istemeyebilir. Ya da uyuşturucu madde etkisinde iken hırsızlığa uğrayan bir kişi, uyuşturucu madde kullandığı için kendini ihbar etmemek adına bu durumu adli makamlara iletmekten kaçınabilir." ÜREKLİ, s.18.

1331 ÖZEK, s.28.

Mağdura yönelik uyanan ilginin bu yönüyle mağdursuz ya da mağdur bakımından seyreltilmiş suçların cezalandırılmasına yönelik çağdaş ceza hukukundaki güçlü eğilime aykırı kaldığı da söylenebilir. Nitekim günümüz kanun koyucusu sadece hırsızlık, hakaret veya yaralama ile değil, çevre, ekonomi, vergi, uyuşturucu kaçakçılığı, örgütlü suçlar ya da yolsuzluk gibi alanlarla da uğraşmaktadır[1332]. Gerçekten de çağdaş ceza hukuku, çevre ve kamu sağlığı gibi bazı toplu nitelikteki varlık veya menfaatleri de cezai korumaya tabi tutmasının yanı sıra yeni teknolojiler, sosyo-ekonomik dönüşümler, uluslararası ilişkiler alanında gerçekleşen gelişmeleri dikkate alarak koruma kalkanını genişletmektedir[1333]. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun Avrupa Birliği'ne dönüşmesi ve on yıllar boyunca ortaya çıkan yeni varlık ya da menfaatlerin cezai korumaya alınması bakımından devasa bir mevzuat birikimi bu kapsamdaki en somut örneklerdendir[1334]. Söz konusu örnekler ve ülkemiz bakımından da kanun koyucunun mağduru bireysel olarak ele almanın ötesine geçtiği ve tipik olarak düzenlediği pek çok suç tipinde mağduru zaten çoktan beri toplu nitelikte kabul ettiği söylenebilir. 5237 sayılı TCK'nın "*Toplum Barışına Karşı Suçlar*" başlığı altındaki, "*halk arasında korku ve panik yaratmak amacıyla tehdit*" (m.213), "*suç işlemeyi teşvik ve tahrik*" (m.214), "*suçu ve suçluyu övme*" (m.215), "*halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama*" (m.216), "*kanunlara uymamaya tahrik*" (m.217) ile "*çevreyi kirletme*" ve "*imar kirliliğine neden olma*" suçları bu bağlamda örnek gösterilebilir[1335].

"*Bireysel mağduriyet*" kavramından oldukça farklı ve geniş bir kapsama hitap eden "*toplu (kolektif) mağduriyet*" kavramına da bu noktada dikkat çekmek gerekmektedir. "*Buna göre, kolektif mağduriyet kaynağını özellikle ideolojik, etnik veya dini kaygılar sonucunda oluşan soykırım veya iç savaşlar neticesinde almakta belirli bir mağdur grubu oluşturmakta ve bu oluşan mağdur grubuna da kolektif mağdurluk niteliği vermektedir*"[1336]. Şüphesiz burada zikredilen soykırım ve

---

1332 WERTHEIMER, s.308-309; URUŞAK, s.33-34; HASSAMER, "Opferorientierte Strafjuztis", http://www.richterverein.de/j2000/asjopfer1.htm (E.T.07.02.2022); ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.321; KATOĞLU, 2012, s.682-683; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.755; Veli Özer ÖZBEK, ***Ekonomi Ceza Hukuku Birinci Kitap – Genel Hükümler,*** 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021, s.103.

1333 DUBBER, 1999, s.12-13; DUBBER, 2000, s.23; KATOĞLU, 2012, s.683.

1334 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.753.

1335 DİNLER, s.62, dn.6.

1336 TURANLI, s.15.

insanlığa karşı suçlar, toplu (kolektif) mağduriyet bakımından doğal olarak en geniş kapsamlı örneği teşkil eder.

Dolayısıyla "mağdursuz suç" kavramının ceza hukukunda geçerli kabul edilmemesi yerinde olacaktır[1337]. Diğer bir ifadeyle ise, ceza hukukunda genel görüş, mağdursuz suç (victimless crime) olamayacağıdır; çünkü mağduru belirli olmayan veya mağdursuz suçlarda, doğrudan veya tanımlanabilir bir mağdur bulunmamaktadır. Suç sonucunda belirlenebilir bir mağdur olmamasının sebebi, suç işlenmiş olsa da doğrudan ve açık bir zarar doğmamış olmasıdır[1338]. Kaldı ki, söz konusu suç tiplerinde mağdur, açıkça toplumdur ya da yukarıda ifade edildiği şekilde toplumdaki herkestir[1339]. Ancak yine de kanunun ihlal edilen bu tür hükümleri gereğince, ortada bir haksızlık bulunmaktadır ve bu kapsamda "*mağdurun birey olduğu suçlardan farklı olarak, tazmin niteliğindeki edim doğrudan mağdura değil, kamuya yararlı bir müesseseye yönelti*"lerek "*sosyal nitelikli mağduriyetin giderilmesi*" düşünülmelidir[1340]. Görüldüğü üzere, yeniden ifade etmek gerekir ise, mağdur kavramının sınırlarının ve kapsamının belirlenmesi, büyük önem taşımaktadır[1341].

C. Tüzel Kişiliği Bulunmayan Toplulukların Durumu

Aile, toplum, kamu ya da devletler topluluğu gibi belli bir tüzel kişiliği bulunmayan toplulukların suç mağduru kabul edilip edilemeyecekleri de tartışılmalıdır[1342].

1. Aile

Bilindiği üzere, ailenin bir tüzel kişiliği bulunmamaktadır. Ancak toplumun temel yapı taşı olarak kabul edilen aile kurumu, hukuk düzenince dikkate alınan bir gerçekliğe sahiptir[1343]. Nitekim aile hukuku, tıpkı kişiler hukuku gibi medeni hukukun bir alt dalını oluşturmaktadır. Bu açıdan aile, etik ve hukuki düzenin temeli olarak ceza hukukunun da korumasını gerektirmektedir. Anayasa'nın 41. maddesinde aile, Türk toplumunun temeli olarak nitelenmiş ve en küçük birimi olarak kabul

1337 ÖZEK, s.27; KATOĞLU, 2012, s.681-682; BAŞ, ***İnÜHFD,*** s.12.
1338 TURANLI, s.8.
1339 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.25; DEĞİRMENCİ, 2008, s.38; İÇER, s.83; BAŞ, ***İnÜHFD,*** s.13.
1340 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.321-322; ÖZBEK, ***CMK İzmir Şerhi,*** s.1025.
1341 BAŞ, ***İnÜHFD,*** s.13.
1342 DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.728; TOROSLU, ***Cürümler,*** s.180, 184, 296 ve 305-306; TOROSLU/TOROSLU, ***Genel,*** s.117; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.748-749; BAŞ, ***İnÜHFD,*** s.11-12; aksi yönde bkz. ÜNVER, ***Hukuksal Değer,*** s.142; TURANLI, s.13-14.
1343 HAFIZOĞULLARI/GÜNGÖR, s.26-27; NUHOĞLU, ***Aile,*** s.1.

edilmiştir. Anayasal güvenceyle ailenin korunması benimsenmiştir. Söz konusu koruma, ceza hukuku aracılığıyla TCK'nın "*Özel Hükümler*" başlıklı İkinci Kitabının "*Topluma Karşı Suçlar*" başlıklı üçüncü kısmının "*Aile Düzenine Karşı Suçlar*" başlıklı Sekizinci Bölümünde düzenlenmektedir. Bu bölümde düzenlenen suçlardan TCK m.230'daki "*Birden çok evlilik, hileli evlenme, dinsel tören*" ile TCK m.231'deki "*Çocuğun soybağını değiştirme*" suçlarında mağdur, yani ilgili suçlardaki hak ve menfaatlerin sahibi açık bir şekilde ailedir[1344].

Öncelikle medeni hukuk anlamında, ailenin sahip olduğu varlık veya menfaatlerin aile içerisinde üyelere ya da dışında üçüncü kişilere karşı ileri sürülen hakları doğurmayacağı, yani ailenin bir hakkın öznesi, diğer bir ifadeyle tüzel kişi olarak nitelendirilemeyeceği hatırlatılmalıdır. Çünkü söz konusu varlık ya da menfaatler, özünde yine aile üyelerine veya üçüncü kişilere aittir. Dolayısıyla zaten bu kişilerin birbirlerine karşı ileri sürebilecekleri hakları ve hukuki yükümlülükleri mevcuttur. Eşlerin birbirlerine karşı, anne ve babaların evlatlarına karşı yükümlülükleri bu anlamda örnek gösterilebilir. Hukukun birliği ve bütünlüğü bakımından aile, tüzel kişiliğe sahip bir varlık olarak kabul edilmediği için, ceza hukukunda da gerçek anlamda bir hakkın öznesi değildir. Bununla birlikte ceza hukuku, aileyi gerek kendi üyeleri gerekse de üçüncü kişilere nazaran, her birinden farklı ve hukuken korunan varlık ve menfaatlerin hamili olarak görmektedir. Diğer bir ifadeyle yalnızca aileyi oluşturan bireylerin birbirlerine karşı sahip oldukları özel ailevi hakları değil, bu hakların yanında aile topluluğunun aileye dâhil olmayan bireyler karşısında sahip olduğu ve hukuken korunan varlık veya menfaatleri de koruma altına alır. Böylelikle ceza hukuku, bu varlıkları ve menfaatleri, tüzel kişiliğe sahip bulunmayan ancak aile hukuku ilişkileri gibi karşılıklı hukuki bağlarla birbirlerine bağlı bulunan belirli bireylerin bütünü olarak dikkate alınan aileye ait hukuki varlık ve menfaatler olarak kabul eder[1345]. Yani, kanaatimizce ayrı bir tüzel kişiliğe sahip olmayan aile de mağdur olarak kabul edilebilir.

1344 HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, ***Kişilere,*** s.13; Zeki HAFIZOĞULLARI / Muharrem ÖZEN, ***Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler – Topluma Karşı Suçlar,*** 2. Baskı, US-A Yayıncılık, Ankara 2016 (HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, ***Topluma,*** s.), s.372; NUHOĞLU, ***Aile,*** s.8, 19, 38, 51 ve 71; ZAFER, ***Genel,*** s.154; ZAFER, 2010, s.426; KOCA/ÜZÜLMEZ, ***Özel,*** s.824 ve 828; TEZCAN/ERDEM/ÖNOK, s.1117 ve 1128; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.763.

1345 TOROSLU, ***Cürümler,*** s.331-332; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.765.

2. Toplum

Aileye benzer, ancak şüphesiz ki daha geniş ve kapsamlı şekilde toplum da kendini oluşturan bireylerden ayrı bir fiziki varlığa sahip değildir. Yani toplum bireylerden ve devletten farklı bir menfaatler öznesi olarak kabul edilse bile kendisine özgü bir hakkın öznesi değildir. Zaten esasen bir suçun mağduru olmak için hak sahipliğine sahip olunması gerekmez, zira hak sahipliği ile mağdur kavramları farklı niteliktedir. Burada önemli olan, çeşitli varlık ya da menfaatlerin belli bazı toplumsal sınıflar etrafında toplanıp toplanmadığının tespitidir. Bu kapsamda, örnek olarak aileye veya topluma ait varlık ya da menfaatlerden bahsedilebilir. Nitekim suç mağduru sıfatı, hak sahipliği ile sınırlandırılamaz. Yani toplum, hakkın öznesi değil, ceza yaptırımı ile korunan menfaatlerin ve varlıkların öznesidir. Hukuki açıdan haklara ehil olan gerçek ve tüzel kişiden bu nedenle ayrılır. Bununla birlikte ceza hukuku, kişiler ile toplum arasındaki ilişkileri yani topluma ait menfaatleri de koruma altına almaktadır. Toplum, her ne kadar bir gerçek kişi ya da tüzel kişi gibi hak sahibi olamasa da az önce de belirtildiği üzere çeşitli varlık ya da menfaatlerin hamili olarak kabul edilmekte ve bu kabul karşısında cezai korumanın konusunu oluşturan söz konusu varlık ya da menfaatlerin ihlal edilmesi halinde, mağdur olarak nitelendirilmektedir[1346]. Toplumdaki düzeni sağlama noktasında, kamu güvenine karşı suçlar da kamu barışının sağlanması bakımından ele alınan tedbirlerdendir. Bu çerçevede söz konusu suçlarla hukuki işlemlerin güvenliği ve güvenilirliğinin korunması ve herkes tarafından güven duyulması istenmektedir. Nitekim korunması hedeflenen belge ve işaretlere toplumun güven duymaması ihtimalinde, hukuki ve ekonomik ilişkiler kurulamayacak ve bir anlamda dolaylı olarak sosyal ve ekonomik hayatın durmasıyla karşılaşılabilecektir. Bu doğrultuda, TCK m.209'da düzenlenen "*açığa imzanın kötüye kullanılması*" suçu ile ilgili başlık altında düzenlenen diğer suçlar bakımından toplumun mağdur olduğu belirtilebilir[1347].

Öte yandan mağdurun belirlenmesi sorunu, varlık veya menfaatlerin hukuken tanınan bir kişiye bağlanması olarak anlaşılamaz ya da anlaşılmamalıdır. Çünkü eskiden kabul edildiği gibi devletin her suçun genel mağduru olması kabulü de bu ihtiyacı karşılamamıştır. Esasen bu sorun, belirli sosyal sınıfların, başka bir ifadeyle kişi

1346 TOROSLU, ***Cürümler,*** s.184-185 ve 341-343; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.752.

1347 TOROSLU, ***Cürümler,*** s.344-350; TOROSLU/TOROSLU, ***Özel,*** s.214 ve 219-220; HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, ***Topluma,*** s.201; KOCA/ÜZÜLMEZ, ***Özel,*** s.820; ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Özel,*** s.855; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.760-761.

topluluklarının en genel manada ise -doğal olarak- toplumun hukukun koruduğu/koruyacağı varlık veya menfaatlerin etrafında toplanmasıyla ilgili olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan, yalnızca gerçek kişiler veya özel ya da kamusal nitelikteki tüzel kişiler değil, kendilerine özgü ihtiyaçları karşılayabilen ve varlık veya menfaatlerin hamili olan aile, toplum ya da devletler topluluğu gibi tüzel kişiliği bulunmayan toplulukların da suçun mağduru olması imkân dahilindedir[1348]. Nitekim bu doğrultuda, kanun koyucunun takdiriyle suç olarak düzenlenen normda korunan varlık veya menfaatler, kime ait ise mağdur olarak o karşımıza çıkacaktır. Yani korunan hukuki değerler kişilere ait ise "*kişilere karşı suç*", devlete ait ise "*devlete karşı suç*", topluma aitse de "*topluma karşı suç*" söz konusu olacaktır[1349].

Örnek olarak çevreye karşı suçlar ya da kamu barışına karşı suçlar, hedef kitle bakımından belirsiz sayıda olsa da gerçek kişilere karşı işlenebilen suçlardır[1350]. Bununla birlikte çevrenin kirletilmesi fiillerinde olduğu gibi gerek devlet gerek kişiler hedef alınmamış olabilirler ve imara aykırı binalarda ya da trafik kurallarına aykırı hareketlerde de aynı durum söz konusu olabilir. Ancak yine de bu fiillerin toplumsal düzeni bozucu yönleri dolayısıyla topluma karşı işlendiği açıktır. Başka bir ifadeyle ise bu fiiller tek tek fertleri hedef almadığından, kişilere karşı işlenmiş suçlar arasında da sayılmaz. Ne doğrudan doğruya devlet erkine ne de belli kişilere karşı işlenen bu fiillerin gerçek mağduru fiilin yönelmiş olduğu topluluklardır. Fiillerin kesin karşılığını verebilmek için böyle bir ayrım zorunlu görülmektedir. Devlet, bu tür fiillerin zararlarını giderme yönünde güç ve yetkisini kullanabilir. Böylece topluluğun mağduriyetini devletin mağduriyetinden bu nitelikte ayırmak mümkündür[1351]. Bu düşünceden hareketle mağduru ferden belirlenebilir nitelikteki suçlar, "*mağduru belli suçlar*" olarak; bir tüzel kişiliği bulunmayan kişi topluluklarını korumaya yönelen suçlar ise, "*mağduru belli bir kişi olmayan suçlar*" olarak adlandırılmıştır[1352].

1348 ÖZEN, ***Genel,*** s.435; ZAFER, 2010, s.425.

1349 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.681.

1350 KATOĞLU, 2012, s.678-679.

1351 AKDEMİR, s.24; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.748-749; BAŞ, ***İnÜHFD,*** s.11-12.

1352 Zeki HAFIZOĞULLARI, "5237 Sayılı Kanunun 43/1. Maddesine 2005/5377 Sayılı Kanunla Eklenen "Mağduru Belli Bir Kişi Olmayan Suçlarda Da Bu Fıkra Hükmü Uygulanır" Hükmü Hakkında", ***Ord. Prof. Dr. Sulhi DÖNMEZER Armağanı, C.II,*** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi - Türk Ceza Hukuku Derneği, Ankara 2008, 859-865, s.861.

5237 sayılı TCK kapsamında sayılabilecek olan "*topluma karşı suçlar*" başlığı altındaki üçüncü kısımda yer alan "*genel tehlike yaratan suçlar*", "*çevreye karşı suçlar*", "*kamunun sağlığına karşı suçlar*", "*kamu güvenine karşı suçlar*", "*kamu barışına karşı suçlar*", "*ekonomi, sanayi ve ticarete ilişkin suçlar*" ile "*millete ve devlete karşı suçlar*" ve "*son hükümler*" başlığı altındaki dördüncü kısımda yer alan "*kamu idaresinin güvenilirliğine ve işleyişine karşı suçlar*", "*adliyeye karşı suçlar*" ile "*devletin güvenliğine karşı suçlar*", mağduru belirli bir kişi olmayan suçlara örnek teşkil etmektedir. Dolayısıyla bu suçlarda toplumu oluşturan herkesin suçun mağduru olarak kabul edilmesi gerektiği ifade edilmektedir[1353].

Kanaatimizce, mevzuatımızda öteden beri kullanageldiğimiz üzere topluma karşı suçlar başlığının da mevcut olduğu dikkate alındığında herhangi bir tüzel kişiliği bulunmasa da toplumun mağdur olarak kabul edilmesi normaldir ve gerekmektedir. Ayrıca bireyleri ön planda tutmak adına, bu suçlarda toplumu oluşturan herkesin mağdur olarak kabul edilmesi sözü uzatmaktan başka bir şey değildir. Dolayısıyla ister doğrudan "*toplum*" diyelim, ister "*toplumu oluşturan herkes*" diyelim bu kapsamda ele alınabilecek suçlarda ilgili kavramların mağdur olarak kabul edileceği belirtilmelidir.

3. Çeşitli Kişi Grupları

Aile, aşiret ya da belirli meslek kuruluşları gibi grupların altında kişilerin bazı menfaatler çevresinde toplanmaları ihtimal dahilindedir. Böyle çeşitli toplumsal gerçekliklerin göz ardı edilmemesi adına, bir gerçek ya da tüzel kişi gibi doğrudan hak sahibi olamayan kişi gruplarının cezai korumanın konusunu oluşturacak varlık ya da menfaatin etrafında toplanıp toplanmadıkları önem taşımaktadır. Cezai korumanın konusunu teşkil eden bu tür bir varlık ya da menfaatin ihlali durumunda, hukukun varlığını kabul ettiği ilgili topluluk ya da grubun suç mağduru olabileceği aşikardır[1354]. Bununla birlikte, belli kişilere karşı işlenmiş olsa da belki bir aşiret,

---

1353 HAFIZOĞULLARI/GÜNGÖR, s.30; HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, ***Topluma,*** s.1-2; KATOĞLU, 2012, s.680-681; ÖNOK, 2015, s.163; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.709; Trafik güvenliğini tehlikeye sokma suçu bakımından somut tehlike suçu olması dolayısıyla mağdurun da belirli bir kişi olması gerektiği yönünde bkz. Koray DOĞAN / Serkan MERAKLI, ***Trafik Ceza Hukuku,*** 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020, s.87 ve 102.

1354 HAFIZOĞULLARI, s.861; KATOĞLU, 2012, s.682-683; ZAFER, ***Genel,*** s.154-155; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.679.

azınlık grup ya da cemaat gibi yığınlara karşı işlenmiş olan suçların mağdurunun da aslında toplum olduğu belirtilmelidir[1355].

Bilindiği üzere öğretideki hâkim görüş, tüzel kişilerin ya da tüzel kişiliği bulunmayan toplulukların suçtan zarar gören olabileceğini ve bu sıfattan doğan hakları da yetkili kurulları aracılığıyla kullanabileceklerini kabul etmektedir. Bu bakış açısı altında, hukuken korunan varlık veya menfaatlerin "*bireye ait*" *(örneğin "hırsızlık" suçu)* ya da "*bireye ait olmayan*" *(örneğin "trafik güvenliğini tehlikeye sokma" suçu)* şeklinde sınıflandırılmasında mağdurun birey veya devlet olduğu dile getirilmektedir; ancak, tüzel kişiliği bulunmayan toplulukların mağdur olamayacağı kabulü bizce de yerinde değildir[1356]. Bununla birlikte devletten de söz edilmesinden hareketle tüzel kişiliği bulunan toplulukların bazı hukuki varlık veya menfaatlerin sahibi olmasının kabul edildiği de hatırlatılabilir. Bu kabul ile öğretideki hâkim görüş, tüzel kişileri mağdur olarak değil, suçtan zarar gören olarak kabul etmektedir. Tüzel kişiliği bulunmayan topluluklar ise, mağdur olamamakla birlikte, kanun koyucunun TCK m.125/5 hükmünde olduğu üzere istisnai olarak ele alınmıştır. Ancak söz konusu düzenleme, "*Kurul hâlinde çalışan kamu görevlilerine görevlerinden dolayı hakaret edilmesi hâlinde suç, kurulu oluşturan üyelere karşı işlenmiş sayılır. Ancak, bu durumda zincirleme suça ilişkin madde hükümleri uygulanır.*" hükmünü ihtiva etmektedir. Görüldüğü üzere, düzenleme, tüzel kişiliği bulunmayan toplulukların mağdur olamayacağına ilişkin bir istisna getirmemektedir. Aksine "*kurul hâlinde çalışan kamu görevlilerine görevlerinden dolayı hakaret edilmesi hâlinde*", aslında bir topluluk olan "*kurul*"un hakaret suçunun mağduru olamayacağı belirtilmiştir. Fakat bizim yaklaşımımız, kanun koyucunun toplulukları oluşturan gerçek kişilerden ayrı biçimde söz konusu varlık veya menfaatleri koruduğu ve aynı zamanda böylelikle bu varlık veya menfaatlerin ihlali halinde tüzel kişiliği bulunan veya bulunmayan toplulukların suçun mağduru olabileceği yönündedir[1357]. Yine de belirtmek gerekir ki, TCK m.125/5 düzenlemesinde tüzel kişilerin mağdur olup olmayacakları belirsiz olup, kanun koyucunun kanunda bütün

---

1355 AKDEMİR, s.21-22; "*Kanaatimizce,* suç mağduru olabilmek için *kişi olmak şarttır,* ancak medenî hakları kullanma ehliyeti araştırılamaz. Bu bakımdan, tüzel kişiliği olmayan topluluklar, mağdur sıfatını elde edemezler." DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.729.

1356 KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.205; TURANLI, s.14; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.749-750.

1357 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.749-750.

tüzel kişileri ifade edebilecek tarzda bir düzenleme getirmesinin yerinde olacağı ifade edilmelidir[1358].

D. Çağdaş Suç Genel Teorisi İçerisinde Mağdurun Konumu

Bilindiği üzere, günümüzde çağdaş suç genel teorisi, suçu "*tipiklik*" ve "*hukuka aykırılık*" unsurları altında incelemektedir. Gerek fail gerekse de mağdur, suç genel teorisinde tipikliğin maddi unsurları içerisinde kendilerine özgü bir konuma sahiptir. Ayrıca ilgili suçların tipikliklerinde belirlenen faile veya mağdura ilişkin özellikler, suçun asli veya tali unsuru olabilmesi bakımından önem arz edebilmektedir[1359]. Bu açıdan suç genel teorisinde mağduru suçun diğer unsurlarından ayırt etmek büyük önem taşır[1360]. Çünkü, suçu daha iyi anlamak adına unsurlarına ayırarak incelemek, didaktik açıdan en uygun yöntemdir[1361]. Buradan hareketle öğretide suç, unsurlarına ayrılarak incelenmektedir. Nitekim suçun unsurlarına ayrılarak incelenmesi, ceza hukukunun evrensel dayanak noktalarından olan suçta ve cezada kanunilik ilkesinin hukuki belirlilik ve güvenlik hususundaki işlevini de sağlar. Bu sayede "*ceza normu ile yasaklananın ne olduğu, gerçekleştirilen fiilin tipe uygun olup olmadığı ve failin cezalandırılıp cezalandırılamayacağının tespiti*" ortaya konulabilir. Dolayısıyla "*unsur, suçun varlığı için gerekli bir şart olarak ortaya çıkmaktadır*"[1362]. Ayrıca belirtmek gerekir ki ceza hukuku dogmatiği, suça ilişkin çeşitli görüşlerin ve unsurların yan yana ortaya konmasıyla yetinmemekte, bir yandan da bunları ilişkilendirerek düzenleyip sistemleştirmektedir[1363].

1358 DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.729; SOYASLAN, ***Özel,*** s.310-311; TOROSLU/TOROSLU, ***Özel,*** s.113; ÖZBEK, ***TCK İzmir Şerhi, C.2,*** s.861-862; Mustafa ÖZEN, ***Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Özel Hükümler Cilt I,*** 7. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2023 (ÖZEN, ***Özel C.I,*** s.), s.712 ve 717.

1359 DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.65-67; ÖZTÜRK/ERDEM, s.158 ve 160; AKBULUT, s.262; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.111-112.

1360 Aslı AYDIN, s.3.

1361 KUNTER, ***Kanuni Unsur,*** s.30 ve 31; TOROSLU, ***Cürümler,*** s.39-40; TOROSLU/TOROSLU, ***Genel,*** s.126; CENTEL/ZAFER/ÇAKMUT, s.212; HEINRICH, ***AT,*** s.45-47, kn.115-118; HEINRICH, ***Genel Kısım – I,*** s.72-74, kn.115-118; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.81.

1362 KUNTER, ***Maddi Unsur,*** s.2; TOROSLU/TOROSLU, ***Genel,*** s.125; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.82.

1363 Almanya örneği üzerinden söz konusu sistemleştirme gayretlerine bir örnek olarak uzun yılları kapsayan farklı reform çalışmaları için bkz. ROXIN/GRECO, s.194-196, Rn.43; nitekim "Tasnif, çok karmaşık bir yapı arz eden çok ve çeşitli davranış kurallarının anlamının, kapsamı ve sınırlarının daha iyi bilinmesini, dolayısıyla sistemin "künhüne" varılmasını sağlar." HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, ***Genel,*** s.64; Elvan KEÇELİOĞLU, ***Taksirli Suçun Dogmatiği,*** Turhan Kitabevi, Ankara 2015, s.1.

1. Tipiklik

a. Maddi Unsurlar

Mağdurun belirlenmesine imkân sağlayan hususlardan birisini, suçun hukuki konusunun veya diğer bir ifadeyle korunan hukuki değerin tespiti oluşturur. Çünkü söz konusu varlık veya menfaatin tespiti ile bunların ait olduğu kişi mağdur olarak belirlenebilecektir[1364]. Nitekim hukuki konu baz alınarak yapılan suç tasnifi, suçun uygulama alanının belirlenmesi bakımından taşıdığı önem dolayısıyla da en geçerli sınıflandırma yöntemlerindendir. Böylece tipik fiilin kapsamı ve unsurlarının bireysel, toplumsal veya kamusal nitelik taşıyıp taşımadığı, kanunda nerede düzenlendiği ile kolayca belirlenebilmektedir[1365].

Kimi durumlarda, suç mağdurunun sahip olduğu bazı özellikler, suçun özel kurucu unsurları arasında yer alabilmektedir. Örneğin, TCK m.103'ün söz konusu olabilmesi için, failin fiilinin yönelmiş olduğu kişi, herhangi bir kişi değil, "*çocuk*" olma özelliğine sahip bir kişi olmak zorundadır. Buradan hareketle "*herhangi bir kimseye karşı işlenebilen suçlar*"-"*mağdura göre tanımlanan suçlar*" ayrımı yapılmaktadır[1366]. Bilindiği üzere bu noktadaki diğer bir örnek, TCK m.99'da düzenlenen ve mağdurun ancak "*gebe bir kadın*" olabildiği çocuk düşürtme suçudur[1367].

Kimi durumlarda ise, mağdurun sıfatı (TCK m.82/1-d, e, f, g, 94/2-b, 96/2-a, 125/3, 237/3, 299), yaşı (TCK m.109/3-f) veya mağdurun fail ile olan ilişkisinin (TCK m.82/1-d, 86/3-a, 102/3-c, 167/2) suçun varlığı ya da ağırlığına etki ettiği, bu ilişkinin ağırlaştırıcı bir neden olarak kabul edilebildiği gibi, cezayı azaltan ya da doğrudan cezasızlık sonucu doğuran bir neden olarak kabul edildiği söylenebilir[1368]. Yağma ve nitelikli yağma hariç TCK'nın malvarlığına karşı suçlar bölümünde yer alan suçlara yönelik olarak şahsi cezasızlık sebebi veya cezada indirim yapılmasını gerektiren şahsi sebep düzenlemesi olan m.167 örnek olarak gösterilebilir.

1364 TOROSLU, ***Cürümler,*** s.43 ve 56; TOROSLU/TOROSLU, ***Genel,*** s.110-111; KAHVECİ, s.11-12 ve 14.

1365 TOROSLU/TOROSLU, ***Özel,*** s.16-17; ÜNVER, ***Hukuksal Değer,*** s.797-799; ZAFER, ***Genel,*** s.149; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.680-681.

1366 ÖZTÜRK/ERDEM, s.162; KATOĞLU, 2012, s.664; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.91.

1367 ÖZEN, ***Özel C.I,*** s.426; KAHVECİ, s.20; DUBBER, 1999, s.16; DUBBER, 2000, s.26.

1368 ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Özel,*** s.133-144; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.93-94; DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.561; KATIMAN, s.89; KATOĞLU, 2012, s.665; ÖZEN, ***Genel,*** s.856; ÖZEN, ***Özel C.I,*** s.123 ve 164.

Mağdur veya üçüncü kişinin neticenin meydana gelmesindeki etkisi ya da katkısı da fiil ile netice arasında nedensellik bağının kurulmasına neden olabilir. Bu hususta genel manada TCK m.22/5'teki "*Birden fazla kişinin taksirle işlediği suçlarda, herkes kendi kusurundan dolayı sorumlu olur. Her failin cezası kusuruna göre ayrı belirlenir.*" düzenlemesi ilk olarak akla gelse de Yargıtay Ceza Genel Kurulu, öncelikle neticenin faile objektif olarak isnat edilip edilemediğine bakmak gerekeceğini pek çok kararında açık bir şekilde ifade etmiştir[1369]. Diğer bir ifadeyle, suç teşkil eden zararlı neticenin ortaya çıkmasında failin taksirli hareketi, mağdurun "kusurlu" hareketiyle birleştiğinde de failin hareketi ile netice arasındaki nedensellik bağı kesilmedikçe failin cezai sorumluluğu ortadan kalkmayacaktır[1370]. Ayrıca mağdurun veya üçüncü kişilerin suç teşkil eden fiil ya da netice üzerinde etkilerinin bulunması ihtimali, fail bakımından cezanın belirlenmesinde cezanın alt sınıra daha yakın şekilde belirlenmesi şeklinde etki doğurabileceği, suçun unsurlarına yönelik bir etkisinin bulunmayacağı not düşülmelidir[1371].

b. Manevi Unsur

Bilindiği üzere, suç genel kuramı kapsamında manevi unsur, çok büyük önem taşımaktadır ve manevi unsurun çeşitlerinden biri olan taksir, TCK'nın 22. maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu maddenin 6. fıkrası ise, "*Taksirli hareket sonucu neden olunan netice, münhasıran* ***failin*** *kişisel ve ailevi durumu bakımından, artık bir cezanın hükmedilmesini gereksiz kılacak derecede* ***mağdur olmasına*** *yol açmışsa ceza verilmez; bilinçli taksir halinde verilecek ceza yarıdan altıda bire kadar indirilebilir.*" hükmünü ihtiva etmektedir[1372]. Görüldüğü gibi, burada kusurluluğu yani failin kınanmasına ilişkin değer yargısını etkileyen bir neden olarak, taksirle işlenen suçlara özgü "*şahsi cezasızlık sebebi*" veya "*cezada indirimi*

1369 **YCGK, T.21.04.2015, E.2013/704, K.2015/121,** DOĞAN/MERAKLI, s.56; İÇEL, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** s.453, dn.117; konuya ilişkin farklı ihtimaller ve Yargıtay kararları üzerinden değerlendirmeler için bkz. ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Özel,*** s.189-192; DOĞAN/MERAKLI, s.57-68; benzer şekilde bkz. **YCGK, T.31.03.2015, E.2013/12-654, K.2015/75,** ÖZEN, ***Genel,*** s.527.

1370 DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.425-428; DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.513-516; HAKERİ, ***Genel,*** s.280-282; HILLENKAMP, ***ZStW,*** s.623; İÇEL, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** s.453; Veli Özer ÖZBEK / Koray DOĞAN / Pınar BACAKSIZ, ***Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler,*** 15. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020 (ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Özel,*** s.), s.191 ve 194; ÖZEN, ***Genel,*** s.406; ÖZEN, ***Özel C.I,*** s.222-224.

1371 **YCGK, T.24.11.2009, E.2009/9-185, K.2009/273,** www.kazanci.com.tr, DOĞAN/MERAKLI, s.80, dn.155; **ayrıca bkz.** CENTEL/ZAFER/ÇAKMUT, s.588; DUBBER, 1999, s.12; DUBBER, 2000, s.22; HÖRNLE, 2000, s.195-196; WEIGEND, 2018, s.135-136 ve 142-143.

1372 Düzenlemenin ayrıntılı incelemesi için bkz. ÖZEN, ***Genel,*** s.547-556.

gerektiren şahsi sebep" düzenlenmiştir[1373]. Ancak şahsi cezasızlık sebebi bakımından "*ceza verilmez*" denilerek hâkime takdir hakkı tanınmamışken, cezada indirimi gerektiren şahsi sebebi öngören bilinçli taksir durumu bakımından "*indirilebilir*" denilerek takdir hakkı tanınmıştır[1374]. Bu yönüyle düzenlemenin hâkime tam anlamıyla takdir yetkisi verilmesini sağlayacak "*ceza verilmeyebilir*" şeklindeki bir ibare ile kaleme alınmasının daha yerinde olacağı ifade edilmektedir[1375].

Öte yandan, TCK m.22/6'nın uygulama alanı bulabildiği suç tiplerinin haksızlık içeriği oldukça geniş bir yelpaze arz etmektedir. Örnek olarak, TCK m.85/1'deki taksirle öldürme suçu bakımından iki yıldan altı yıla kadar hapis cezası, TCK m.85/2 taksirle bir veya birden fazla kişiyi öldürme ya da bir veya birden fazla kişinin ölümü ile birlikte bir veya birden fazla kişinin yaralanmasına neden olma suçu bakımından iki yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası, TCK m.89/4 birden fazla kişinin taksirle yaralanmasına neden olma suçu bakımından altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ve TCK m.180 trafik güvenliğini taksirle tehlikeye sokma suçu bakımından üç aydan üç yıla kadar hapis cezası öngörüldüğü hatırlatılmalıdır[1376]. Dolayısıyla söz konusu makasın genişliği dikkate alındığında, TCK m.22/6 metninin yeniden kaleme alınmasında fayda bulunacağı tartışmasız olmakla birlikte TCK m.22/6 hükmü özü itibarıyla taksirin hukuki esasını ilgilendirmediği ve sadece taksirli bir fiile yaptırımın ne şekilde uygulanacağını öngördüğü için yaptırım kısmında düzenlenmesi gerektiği düşüncesi doğrultusunda öğretideki şu düzenleme önerisi bizce de yerindedir[1377]: "*Üst sınırı üç yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren taksirli bir suçu işleyen failin bu eyleminden ötürü cezalandırılması, cezanın ödetme ve*

1373 ÖZTÜRK/ERDEM, s.276; ZAFER, ***Genel,*** s.279; ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.459; ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Özel,*** s.201-206; ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.294; ÖZGENÇ, ***TCK Gazi Şerhi,*** s.333; HAKERİ, ***Genel,*** s.129 ve 283; Mustafa ÖZEN, ***Ceza Hukukunda Taksir,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2011 (ÖZEN, ***Taksir,*** s.), s.212; ÖZEN, ***Genel,*** s.875; AKBULUT, s.511; KOCA/ÜZÜLMEZ, ***Genel,*** s.236; farklı yönde, düzenlemenin fiilin haksızlık içeriği ve failin kusuruyla ilgili olmadığına, burada daha çok cezanın amaçlarının bulunmadığı bir hale özgü düzenleme getirildiğine ve düzenlemenin ne şahsî cezasızlık sebebi ne de kusurluluğu etkileyen bir sebep olduğunun söylenebileceği, dolayısıyla hukukî niteliğinin tıpkı etkin pişmanlıkta olduğu gibi *cezayı kaldıran ya da azaltan şahsî sebep* olduğuna ilişkin bkz. Serkan MERAKLI, ***Ceza Hukukunda Kusur,*** 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020 (MERAKLI, ***Kusur,*** s.), s.356-357; benzer şekilde bkz. MERAKLI, ***Takdir Yetkisi,*** s.117-118; DOĞAN/MERAKLI, s.138-142.

1374 ÖZEN, ***Genel,*** s.548.

1375 ÖZBEK, ***TCK İzmir Şerhi, C.1,*** s.284; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Genel,*** s.491; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Özel,*** s.196.

1376 MERAKLI, ***Kusur,*** s.361.

1377 MERAKLI, ***Kusur,*** s.360, 362 ve 474.

önleme amaçlarını gerçekleştirmeye elverişli değil ise fail cezalandırılmayabileceği gibi mahkeme, failin cezasını yarıdan altıda birine kadar indirebilir."

Maddede bir arada zikredilen fail ve özellikle mağdur ibareleri, ceza hukukundaki teknik anlamlarıyla kullanılmamıştır[1378]. Bu bağlamda, kanunlarda kullanılan dilin -özellikle de ceza kanunları söz konusu olduğunda-, her bir kavramın ve hatta noktalama işaretlerinin nasıl kullanıldığının büyük önem taşıdığı hatırlatılmalıdır[1379]. Fail ve mağdur sıfatlarının bir suç kapsamında, aynı kişide birleşmeleri mümkün olmadığı için, esasen hükümde geçen *"mağdur olma"* halinden suçtan zarar görmenin anlaşılması gerekir. Dolayısıyla hükümde yer alan "*mağdur olmasına*" ifadesinin "*zarar görmesine*" veya "*etkilenmesine*" şeklinde değiştirilmesi yerinde olacaktır[1380]. Çünkü zikredilen kavramla fiilin sonuçlarından doğrudan doğruya etkilenme ifade edilmektedir. TCK m.22/6'da yer alan "*artık bir cezanın hükmedilmesini gereksiz kılacak derecede mağdur olma*" ifadesi, "*ilk olarak veya temelde, manevi mağduriyeti kastetmekte, ikinci olarak maddi mağduriyeti ifade etmektedir*"[1381]. Sonuç olarak doğrudan etki olarak belirtilen maddi ve manevi zararlar, mağduriyetin giderilmesinde şüphesiz hâkim tarafından dikkate alınacaktır[1382]. Kaldı ki "*artık bir cezanın hükmedilmesini gereksiz kılacak derecede mağdur olma*" ancak somut olaya göre belirlenebilir[1383]. Şüphesiz söz konusu takdir yetkisinin çok titiz bir biçimde uygulanması gerekmekte, aksi takdirde ülke içinde

---

1378 KEÇELİOĞLU, 2009, s.133-134.

1379 Türkan YALÇIN SANCAR, "Yeni Türk Ceza Kanunu'nda "Zincirleme Suç"", ***TBBD,*** Y.2007, S.70, 244-259 (YALÇIN SANCAR, "Zincirleme Suç", s.), s.245-246; gerçekten "Bu bakımdan, TCK'daki düzenleme isabetli olmakla birlikte eksiktir; şöyle ki "… kişisel ve ailevi.." sözcükleri arasındaki "ve" bağlacının "veya" şeklinde olması daha yerinde olurdu. Çünkü, failin nişanlısının veya çok yakın bir arkadaşının ölmesi veya yaralanmasında, bu hükmün uygulanabilmesi mümkün olmayacaktır." Sulhi DÖNMEZER / Sahir ERMAN, ***Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku C.III,*** 14. Bası, Der Yayınları, İstanbul 2020 (DÖNMEZER/ERMAN, ***C.III,*** s.), s.136; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.670.

1380 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.670 ve 850; TEMİZ GÜL, 2023, s.385.

1381 ÖZEN, ***Taksir,*** s.217-218 ve 300.

1382 KOCA/ÜZÜLMEZ, ***Genel,*** s.240.

1383 ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Genel,*** s.491; "Yargıtay'a göre, bu koşul şu şekilde anlaşılmalıdır: "*failin taksirli hareketiyle neden olduğu netice hem kendisine acı ve ızdırap vermeli, hem de cezalandırılmasına karar verilmesi kendisi ve ailesi bakımından artık bir cezaya hükmedilmesini gereksiz kılacak derecede mağduriyete yol açmalıdır*" (**YCGK, T.29.04.2014, E.2013/9-104, K.2014/216**). Bu bakımdan yerleşik içtihada göre, meydana gelen neticeden sadece fail kişisel olarak etkilenirse, ailesi bakımından olumsuz bir etki doğmazsa, TCK m.22/6 uygulanmayacaktır." Durmuş TEZCAN / Mustafa Ruhan ERDEM / R. Murat ÖNOK, ***Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku,*** 20. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022, s.239.

adaletsiz uygulama örnekleri ile karşılaşılması mümkün görünmektedir[1384]. Doğal olarak böylesi bir durum, suç ve ceza politikasına hizmet etmeyecektir[1385].

Öte yandan, öğretide "*Örneğin, taksirle öldürme veya taksirle yaralama suçlarında, neticenin meydana gelmesinde mağdurun da taksirli davranışının etkili olması, kişinin mağdur sıfatını değiştirmeyecektir.*" şeklinde görüş ileri sürülmüş ve devamında bu düşünce TCK m.129'daki karşılıklı hakaret suçu ile örneklendirilmiştir[1386]. Ancak yine terimlerin doğru kullanılması gerektiğini ifade ederek buradaki yanlışları düzeltmek gerekmektedir. Öncelikle mağdurun kusurlu davranışıyla hareket etmesi başka, ceza hukukundaki manevi unsur olan taksirle hareket etmesi başkadır[1387]. Öte yandan burada zikredilen örnek de doğru olmamıştır. Çünkü hakaret suçunun taksirli hali bulunmamaktadır.

2. Hukuka Aykırılık

a. Zorunluluk Hali ve Meşru Savunma

Zorunluluk hali ve meşru müdafaa kapsamında işlenen fiiller, mağduriyete sebebiyet verebilmektedir. Kişi filhal bir tehlike veya saldırıya karşılık, kendisini veya üçüncü bir kişiyi savunayım derken, hareketi dolayısıyla bir zarar neticesi ortaya çıkabilmektedir. Bu noktada, ceza hukukunun kendi yapısı dolayısıyla ceza verilmese bile tazminat ödenmemesi ayrı mağduriyet oluşturmaktadır[1388]. Burada hukuka uygunluk sebebi olması hasebiyle meşru müdafaa bakımından tazminatın söz konusu olmayacağı ve fakat zorunluluk hali bakımından hukuka uygunluk sebebi olmadığı için olabileceği, ancak meşru müdafaa bakımından da hakkaniyet gereği tazminatın düşünülmesinin yerinde olacağı ifade edilmelidir[1389]. Nitekim konuya ilişkin 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 63 ve 64. maddelerinde gerekli düzenlemelerin bulunduğu söylenebilir ve bu kapsamda zararın giderim yükümlülüğünü hâkim hakkaniyete göre belirler.

1384 ÖZEN, ***Taksir,*** s.218 ve 300; ÖZEN, ***Genel,*** s.548.
1385 ÖZEN, ***Taksir,*** s.213.
1386 KAHVECİ, s.19.
1387 Hatta daha genel manada haksızlık (*Unrecht*) ile kusur (*Schuld*) kavramlarının da farklılığına dikkat çekilebilir. Ernst-Joachim LAMPE, "Unrecht und Schuld, Sühne und Reue", ***Festschrift für Jürgen Baumann Zum 70. Geburtstag 22. Juni 1992,*** Hrsg. Gunther Arzt, Gerhard Fezer, Ulrich Weber, Ellen Schlüchter, Dieter Rössner, Verlag Ernst und Werner Gieseking, 1992, 21-32, s.21, 23, 25-26 ve 27-28; MERAKLI, ***Kusur,*** s.87.
1388 AKDEMİR, s.23.
1389 ÖZTÜRK/ERDEM, s.214 ve 219; ZAFER, ***Genel,*** s.320; HAKERİ, ***Genel,*** s.356 ve 434.

b. İlgilinin - Mağdurun Rızası

TCK'nın 26. maddesinin 2. fıkrasında, "*Kişinin üzerinde mutlak surette tasarruf edebileceği bir hakkına ilişkin olmak üzere, açıkladığı rızası çerçevesinde işlenen fiilden dolayı kimseye ceza verilmez.*" denilmek suretiyle "*ilgilinin rızası*", hukuka uygunluk nedeni olarak düzenlenmiştir. Dikkat edileceği üzere düzenlemede, öncelikle "*kişinin üzerinde mutlak surette tasarruf edebileceği bir hakkına ilişkin olmak üzere*" denilerek kavramın sınırı belirtilmiştir. Rızanın konusunu, kişinin sahip olduğu haklar oluşturmakla birlikte, rızanın sınırını ise, mutlak surette tasarruf edebilme oluşturmaktadır[1390]. Yani çevreye, devlete ya da topluma ilişkin menfaatler gibi genel hukuki menfaatler, tasarruf edilebilirlik kapsamının dışında değerlendirilmelidir[1391]. Ancak yine de kişinin hangi hususlarda mutlak surette tasarrufta bulunabileceğine ilişkin genel bir ölçüt belirlemek mümkün değildir[1392]. Bununla birlikte, suç teşkil eden fiilin şikâyete tabi olup olmadığı göz önünde bulundurularak, kural olarak takibi şikâyete bağlı suçlar bakımından mağdurun üzerinde tasarrufta bulunabileceği bir hakkının var olduğu kabul edilmektedir[1393]. Buradan hareketle bu sınırın dışına çıkıldığında, yani tasarruf edilebilir bir hak mevzu olmadığında hukuka uygunluktan bahsedilebilmesi mümkün değildir. "*Diğer bir anlatımla, fertlerin üzerinde mutlak bir tasarruf yetkisinin bulunmadığı haklara ilişkin rıza beyanı, fiili hukuka uygun hale getirmez*"[1394]. Yani, "*Rıza açıklamasının bir hukuka uygunluk sebebi oluşturabilmesi için, rızanın ilişkin bulunduğu konu üzerinde ve hukuken tanınan sınırlar kapsamında bir tasarrufta bulunulması gerekir*"[1395].

Uluslararası suçlar, devlete karşı suçlar, kamu düzenine karşı suçlar, aile düzenine karşı suçlar, vücut bütünlüğüne karşı suçlar, ilgilinin rızası dahilinde kabul

---

1390 KUNTER, ***Kanuni Unsur,*** s.254; TOROSLU/TOROSLU, ***Genel,*** s.190; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Özel,*** s.147; benzer şekilde bkz. TEZCAN/ERDEM/ÖNOK, s.198; DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.315; ÖZTÜRK/ERDEM, s.229; ÜNVER, ***Hukuksal Değer,*** s.983; Özge SIRMA, "Yeni Türk Ceza Kanunu'nda İlginin Rızası", ***3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi – Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının ve Suçun Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu, 1-3 Haziran 2008 İstanbul,*** Ed. Bahri Öztürk, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009, 185-190, s.186.

1391 DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.359-360; DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.312; HEINRICH, ***AT,*** s.188, kn.455; HEINRICH, ***Genel Kısım – I,*** s.299, kn.455; ÖNOK, 2015, s.179.

1392 ÖZEN, ***Genel,*** s.438.

1393 ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.547; KOCA/ÜZÜLMEZ, ***Genel,*** s.293.

1394 ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.546; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.354 ve 358.

1395 ÖZGENÇ, ***TCK Gazi Şerhi,*** s.393; benzer şekilde bkz. KUNTER, ***Kanuni Unsur,*** s.254; CENTEL/ZAFER/ÇAKMUT, s.330; DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.317.

edilemeyecek suçlara doğrudan örnektir[1396]. Taksirli suçların birçoğunun yaşam hakkı ve vücut bütünlüğü ile yakın ilişkisi bulunduğundan taksirli suçlar bakımından da benzer bir değerlendirme yapmak mümkündür[1397]. Öte yandan hayâsızca hareketlerde bulunmak, müstehcenlik gibi fiiller de hukuken korunan varlık veya menfaatin sahibi ya da hamili toplum olduğu için kabul edilemeyecek örneklerdir[1398]. Yine bu noktada, kişinin bireysel anlamda cinsel bütünlüğü üzerindeki hakkı bakımından serbestçe tasarrufta bulunabilmesi doğal olarak kabul edilmekle birlikte[1399], TCK m.227 anlamında fuhuş suçunda, fuhuş maksadıyla kişi tedarik etme cezalandırıldığı için, fuhuş yapan kişinin rızasına değer atfedilmemiştir[1400].

Suç ilişkisinin taraflarından ancak mağdurun ilgili kişi olarak rıza gösterebileceği, dolayısıyla "*ilgilinin rızası*" tabirinin "*mağdurun rızası*" olarak anlaşılması gerektiği düşünülebilir[1401]. Ancak rızanın varlığı halinde zaten mağduriyetin olmayacağı veya hukuka uygunluk nedenlerinin varlığından bahsedildiği anda, artık bu çerçevede değerlendirilebilecek bir suçtan söz edilemeyecektir[1402]. Nitekim bu bakış açısı doğrultusunda, "*TCK mağdur terimi yerine ilgili terimini tercih etmiş ve gerekçede*

1396 Aslı AYDIN, s.6; KOCA/ÜZÜLMEZ, ***Genel,*** s.292; TCK'nın Özel Hükümler bölümünde düzenlenen suçlar bakımından kategorik olarak korunan hukuki değerlerin üzerinde mutlak surette tasarrufta bulunulup bulunamayacağına ilişkin bkz. ÖZEN, ***Genel,*** s.664-670.

1397 KEÇELİOĞLU, ***Taksirli Suçun Dogmatiği,*** s.168.

1398 "*Temel kural herkesin kendine ait hukuki varlık veya menfaati bakımından tasarrufta bulunabilmesidir. Bu kapsamda sadece bireye ait hukuki varlık veya menfaatlerin ihlalinde gösterilen rıza hukuken geçerli bir rızadır. (...) Mağdurun toplum ya da devlet olduğu suçlarda rızanın varlığından ve rızanın hukuka uygunluk nedeni olarak kabulünden bahsedilemez. (...) Örneğin Al.CK'nın 172. paragrafında öngörülen "birden çok evlilik" suçunda önceki eşlerin ikinci evlilik bakımından var olan rızalarının bir geçerliliği yoktur. Nitekim "birden çok evlilik" suçunun mağduru toplumdur.*" BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.756-757.

1399 Nihat KANBUR, "Genital Muayene Suçu (Türk Ceza Kanunu m.287)", ***CHD,*** Y.2011, S.16, 7-31, s.25; Özge SIRMA, "5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Genital Muayene Suçu", ***Ceza Hukukunda Kadının Şiddete Karşı Korunması,*** Ed. Nur Centel, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2013, 157-168, s.186 (SIRMA, 2013, s.).

1400 DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.360; HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, ***Topluma,*** s.354; ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.50; ZAFER, ***Genel,*** s.332-333; SOYASLAN, ***Özel,*** s.590-591; ZAFER, 2010, s. 421 ve 429-430.

1401 İÇEL, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** s.380-393; ÖNDER, ***Dersleri,*** s.256-257; ÖZTÜRK/ERDEM, s.227-228; "Nitekim Yargıtay'ın da "mağdurun rızası" ifadesini kullandığı kararları bulunmaktadır. Bkz. *"... Silahla tehdit etmek suretiyle konut dokunulmazlığının ihlali nitelikli hâlinin kabulü için,* ***mağdurun rızası*** *dışında konuta girmek ya da konutta kalmak için silahla tehdit fiilinin işlenmesi gerekir..."* Y.13.CD. 2020/1970 E. 2020/5576 K. 16.6.2020 T.; *"Suça sürüklenen çocukların katılan mağdur ...'ın bisikletini binmek için istedikleri ve katılan* ***mağdurun rızası*** *dışında motosikleti alarak olay yerinden uzaklaştıkları ve daha sonra söz konusu motosikleti diğer sanık ...'a sattıklarının anlaşılması karşısında, eylemlerinin 5237 sayılı TCK'nın 142/2-d maddesinde yer alan suçu oluşturduğu halde, TCK'nın 141/1. maddesiyle uygulama yapılarak eksik cezaya hükmedilmesi..."* Y.13.CD. 2018/15307 E. 2019/9304 K. 25.9.2019 T. (Karar metinleri için bkz. www.kazanci.com)" BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.670-671, dn.89.

1402 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.671.

bu "madde metnindeki "mağdurun rızası" ibaresi "ilgilinin rızası" veya "kişinin rızası" olarak değiştirilmiştir"[1403]. Dolayısıyla artık veya henüz olmayan bir suçun mağdurundan bahsetmek de mümkün değildir. Bu açıdan mağdur yerine hak sahibi anlamında ilgilinin rızası kavramının kullanılmasının daha yerinde olduğu ifade edilmiştir[1404]. Bununla birlikte, "*üzerinde mutlak surette tasarruf edebileceği bir hakka ilişkin rıza açıklamasında bulunabilecek kişi*" için, "*ilgili*" kavramının oldukça geniş olduğu ve ceza hukuku bakımından da tartışmalı nitelik arz ettiği hatırlatılmalıdır[1405]. Bu gerekçelerle "*ilgilinin rızası*" yerine, kısaca "*mağdurun rızası*", belki biraz uzunca "*rıza gösterilmediğinde varlığından bahsedilecek suçun mağdurunun rızası*" veya "*potansiyel mağdurun rızası*" ya da daha genel manada "*hak sahibinin rızası*" veya "*hukuksal değer sahibinin rızası*" ibarelerinin kullanılması çok daha yerinde bir tercih olarak düşünülebilir[1406].

c. Haksız Tahrik

Bilindiği üzere haksız tahrik, kişinin haksız bir fiilin kendisinde meydana getirdiği hiddet veya şiddetli elemin etkisi altında kalarak bir suç işlemesini ifade eden, TCK m.29'da düzenlenen bir kurumdur. Haksız tahrikin söz konusu olabilmesi için, *i)* her şeyden önce haksız bir fiil bulunmalı, *ii)* bu haksız fiil, failde hiddet veya şiddetli elem meydana getirmeli, *iii)* suç, bu hiddet veya şiddetli elemin etkisi altında işlenmiş olmalı ve *iv)* suç, tahrike sebebiyet veren haksız fiili gerçekleştiren kişiye karşı işlenmiş olmalıdır[1407].

Haksız tahrik kurumu üzerinden, günümüzde şiddetin son derece sıradanlaştığı ve belirginleştiği tespitini yapmak mümkündür. Çünkü özellikle belirtmek gerekir ki, aile içinde, kadına, çocuklara ve tarafların ailelerine karşı şiddet bakımından, gün geçtikçe karşılaşılan durumlar, giderek vahimleşmektedir. Bununla birlikte, uygulamada haksız tahrik kurumunun çoğu zaman yerinde olmayarak sıkça kullanıldığı, yani suç mağduruna karşı işlenen şiddet suçlarının haksız tahrik dolayısıyla indirildiği gözlenmektedir. Benzer şekilde cinsel saldırı veya cinsel

1403 ÖZBEK, ***TCK İzmir Şerhi, C.1,*** s.449; ÖZEN, ***Genel,*** s.661.
1404 ZAFER, ***Genel,*** s.327.
1405 ÖZBEK, ***TCK İzmir Şerhi, C.1,*** s.449.
1406 DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.298-318; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Genel,*** s.330-331; TOROSLU/TOROSLU, ***Genel,*** s.184 ve 191; HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, ***Genel,*** s.227; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.671, dn.96.
1407 ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.590-598; KOCA/ÜZÜLMEZ, ***Genel,*** s.357-358; ÖZEN, ***Genel,*** s.831-845; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.490-497.

istismar suçlarında son derece hassas ve dikkatle uygulanması gereken önemli ceza hukuku kurumları olan ilgilinin rızası ve haksız tahrik, çok kolay biçimde uygulanarak faillerin cezasız kalmalarına veya gerekenden çok az ceza almalarına yol açılmaktadır. Dolayısıyla adeta mağdurun suçun işlenmesine davetiye çıkardığını söylemek, ortaya çıkan mağduriyetin tüm sorumluluğunu mağdura yüklemek ve doğal olarak suç işlenmesini teşvik etmek anlamına gelmektedir[1408]. Yukarıda kısaca değindiğimiz haksız tahrikin koşullarının somut olaylarda -gerçekten- uygulanması sağlansa bahsi geçen eleştiri cevaplanmış olacaktır.

d. Hata[1409]

Şüphesiz suç genel kuramı bağlamında mağdurun suçun bir unsuru olması, hata kurumu bakımından da büyük öneme sahiptir. Çünkü, TCK'nın 30. maddesinin 1. fıkrasının ilk cümlesi uyarınca, "*Fiilin icrası sırasında suçun kanuni tanımındaki maddi unsurları bilmeyen bir kimse, kasten hareket etmiş olmaz.*" Dolayısıyla bu kapsamda bilinmesi gereken tüm unsurlar, haliyle mağdur da hatanın konusunu oluşturabilir[1410]. Diğer bir ifadeyle, mağdur veya mağdurun özellikleri konusunda hataya düşülebilir. Örneğin TCK m.103'ün düzenlediği çocukların cinsel istismarı ile m.104'ün düzenlediği reşit olmayanla cinsel ilişki suçlarında mağdurun yaşı, suçun niteliğini belirleyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır[1411]. Gerçekten de örneğin gerçeğe aykırı bir şekilde onbeş yaşını tamamladığını söyleyen ve yirmi yaşındaki bir kişinin fiziksel olgunluğuna erişmiş gözüken genç bir kızla birlikte olan fail,

---

1408 Aslı AYDIN, s.11.

1409 "Hata konusu, çoğunlukla ceza genel hukukunun **en zor bölümü** olarak adlandırılmaktadır. Bu değerlendirme kısmen yerindedir. Hata konusu, diğer alanların hiçbirinde olmadığı kadar suçun genel yapısına aşina olmayı gerektirir. Bu şekilde hata örgüsünün büyük bir kısmı ilk olarak failin **ne hakkında** yanılabileceği konusuna netlik kazandırarak çözümlenebilir. Burada bir failin esasen her şey hakkında, diğer bir deyişle cezalandırılabilirliğe neden olabilen veya bunu ortadan kaldıran **tüm unsurlar üzerinde yanılabileceği** tespit edilmelidir. Bu nedenle muhtelif hataların hangi kıstaslara göre sınıflandırılabileceği önem arz etmektedir." Bernd HEINRICH, ***Ceza Hukuku Genel Kısım – II,*** Çev. Hakan Hakeri, Yener Ünver, V. Özer Özbek, Özlem Yenerer Çakmut, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, Gülsün A. Aygörmez Uğurlubay, Ramazan Barış Atladı, Erdal Yerdelen, İlker Tepe, Serkan Meraklı, Atacan Bozyel, Emine Kabak Yüce, Merve Selin Şohoğlu, İlhan Bulut, Adalet Yayınevi, Ankara 2015 (HEINRICH, ***Genel Kısım – II,*** s.), s.129-130, kn.1062; HEINRICH, ***AT,*** s.450, kn.1062.

1410 HEINRICH, ***AT,*** s.457, kn.1072, s.468-469, kn.1099 ve s.474-475, kn.1112; HEINRICH, ***Genel Kısım – II,*** s.140, kn.1072, s.157, kn.1099 ve s.165, kn.1112; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.470; Mahmut KOCA, "Türk Ceza Hukukunda Hata", ***3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi – Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının ve Suçun Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu, 1-3 Haziran 2008 İstanbul,*** Ed. Bahri Öztürk, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009, 81-103 (KOCA, 2009, s.), s.83-85; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.97.

1411 ÖZEN, ***Genel,*** s.437 ve 798; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.101.

mağdurun özellikleri hususunda hataya düşmüştür. Dolayısıyla mağdurun özelliklerine ilişkin böyle bir hata, cinsel istismar ve reşit olmayanla cinsel ilişki suçları bakımından kastın oluşmasını engeller. Çünkü mağdur, failin düşündüğü özelliklere sahip olsaydı, failin fiili söz konusu suçları oluşturmayacaktı[1412]. Bu tarz durumlara ilişkin mahkemece hata hükümleri tartışılmaksızın hüküm kurulması bozmayı gerektirmektedir[1413].

Bilindiği üzere, mağdurun kimliğinde hata – şahısta hata, esaslı bir hata hali oluşturmamaktadır. Yani fail, A kişisini öldürmek isterken, ona benzeyen B kişisini öldürmüş ise, "*hata nedeniyle ölüm neticesine yönelik kastının gerçekleşmediğini söyleyemez*"[1414]. Dolayısıyla fail işlediği suçtan sorumludur. Ancak mağdurun kimliğinin suça etki eden bir neden olarak ele alındığı hallerde, TCK m.30/2'ye göre suça etki eden nedenlerde hataya ilişkin bir uygulama söz konusu olabilir[1415]. Örneğin, TCK m.82/1-d hükmünde kasten öldürmenin alt veya üst soydan birine ya da eşe veya kardeşe karşı işlenmesi nitelikli hali düzenlenmiştir. Fail, hükümde sayılanların dışında bir kişiyi öldürmek isterken, *mağdurun kimliğinde hataya* düşerek sayılanlardan birinin ölümüne sebep olursa, bu hatasından yararlanacak ve suçun nitelikli halinden değil basit halinden sorumlu olacaktır[1416].

1412 KOCA, 2009, s.86; ZAFER, ***Genel,*** s.255.

1413 "Mağdure ile ailesinin aşamalarda suç tarihinde on yedi yaşında olduğunu beyan ettikleri mağdurenin incelenen nüfus kaydına göre kayıt tarihinden yaklaşık iki yıl sonra nüfusa beyan üzerine tescil edildiğinin anlaşılması ve yaş tashihine ilişkin Adana 3. Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 2011/796 Esas, 2012/309 Karar sayılı dosyası mahkemece incelenmeden sadece kesinleşmiş ilam örneği temin edilerek mağdurenin yaşının belirlenmesi karşısında, yaş tashihine ilişkin mahkeme dosyasının aslı veya onaylı örneğinin dosyaya alınarak incelenmesinin ardından ihtiyaç duyulması halinde yaş tespitine esas olacak şekilde kemik grafileri getirtilmek veya çektirilmek suretiyle içinde radyoloji uzmanının da bulunduğu sağlık kurulundan rapor alınıp, gerektiğinde Adli Tıp Kurumundan da görüş alınarak mağdurenin gerçek yaşının bilimsel olarak saptanmasından sonra sanığın hukuki durumunun tayin ve takdirinde zorunluluk bulunduğu gözetilmeden, eksik araştırma ile yazılı şekilde hüküm kurulması, kabule göre de; sanığın, mağdurenin onbeş yaşından küçük olduğunu bilebilecek durumda olduğuna dair dosyada herhangi bir bilgi bulunmaması ve mahkemece mağdurenin görünüşüne ilişkin herhangi bir gözlem veya tespit yapılmaması karşısında, 5237 Sayılı TCK'nın 30. maddesinde düzenlenen hata hükümleri tartışılmaksızın, "sanığın mağdurenin onbeş yaşından küçük olduğunu bilerek eylemi gerçekleştirdiğinin anlaşıldığı" şeklindeki dosya kapsamıyla uyumsuz yazılı gerekçeyle mahkumiyetine karar verilmesi" **Y.14.CD, T.30.01.2019, E.2015/4685, K.2019/548,** ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.635, dn.6.

1414 ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.481; ÖZEN, ***Genel,*** s.796 ve 803; ZAFER, ***Genel,*** s.255; ROXIN/GRECO, s.634-635, Rn.177.

1415 ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.645-647; KOCA, 2009, s.89; ÖZEN, ***Genel,*** s.806-810; ZAFER, ***Genel,*** s.255, 261 ve 493.

1416 KOCA, 2009, s.93; ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.481-482; ZAFER, ***Genel,*** s.493.

3. Zincirleme Suç

5237 sayılı TCK'nın 43. maddesinde zincirleme suç kurumu, suç işleme kararında birlik ve bir suçu birden çok kez işlemek unsurlarına ek olarak -765 sayılı TCK'dan farklı şekilde- suçun mağduru da bir unsur olarak düzenlenmiştir[1417]. TCK m.43/1'de zincirleme suçların mağduru "*bir kişi*" olarak gösterilmiştir[1418]. Gerçekten de ETCK'nın "*zincirleme suçu*" (*müteselsil suçu*) hükme bağlayan 80. Maddesinde, "*bir suç işlemek kararının icrası cümlesinden olarak kanunun aynı hükmünün birkaç defa ihlal edilmesi, muhtelif zamanlarda vaki olsa bile bir suç sayılır. Fakat bundan dolayı terettüp edecek ceza altıda birden yarıya kadar artırılır*"[1419] denilmek suretiyle TCK'nın 43. maddesinin 1. fıkrasından farklı olarak işlenen birden çok suçun mağdurunun aynı kişi olması aranmamıştır[1420]. 5237 sayılı TCK'nın 43/1 düzenlemesinin "*bir kişiye karşı*" hükmüyle suçun mağdurunun aynı kişi olması, 765 sayılı Kanundan farklı biçimde, zincirleme suçun zorunlu bir unsuru haline getirilmiştir. Böylece zincirleme suça birden çok aynı suçun mağdurunun, aynı kişi olması şartının getirilmesi ile suçun kapsamının ve sınırlarının daraltıldığı ifade edilmektedir[1421]. Gerçekten de örneğin birer gün arayla (A)'nın (B)'ye hakaret etmesi veya cinsel tacizde bulunması ihtimallerinde zincirleme suçun diğer unsurlarının da varlığı halinde bir uygulama söz konusu olabilecekken, müessesenin diğer unsurları özellikle "*suç işleme kararında birlik*" bulunsa bile, mağdurların farklı kişiler olması halinde, mevcut haliyle zincirleme suç hükümleri uygulama alanı bulamamaktadır. Benzer şekilde, otomobil sahiplerinin anahtarlarını alma şeklinde bir uygulaması bulunmayan bir alışveriş merkezinin otoparkında (A)'nın farklı kişilere ait otomobillerden, otomobillerin radyolarını çalması halinde, TCK'nın 43. maddesinin 1. fıkrasında mağdurun aynı kişi olması arandığından zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkün olmadığı için, mağdur sayısınca "hırsızlık" suçu vardır ve gerçek içtima kuralları uygulama alanı bulur. Fakat tüm bu örnekler öğretide haklı olarak eleştiri konusu yapılmaktadır. Çünkü failin bir suç işleme kararındaki birliğin

---

1417 ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.789-790; HAFIZOĞULLARI, s.860; ÖZEN, ***Genel,*** s.1043; ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.620-624, dn.1125.

1418 ZAFER, ***Genel,*** s.472.

1419 ÖNDER, ***Dersleri,*** s.465; Türkan YALÇIN SANCAR, ***Müteselsil Suç,*** Seçkin Yayınevi, Ankara 1995, s.18 ve 63; AKBULUT, s.896; ÖZEN, ***Genel,*** s.1042-1043.

1420 CENTEL/ZAFER/ÇAKMUT, s.529-530; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.589; ÖZEN, ***Genel,*** s.1065; YALÇIN SANCAR, "Zincirleme Suç", s.247; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.770.

1421 DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.665; HAFIZOĞULLARI, s.862; ÖZEN, ***Genel,*** s.1067; ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.620; ZAFER, 2010, s.423; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.770.

etkisi altında, bir kişinin evine girip farklı zamanlarda suç işlemesiyle birden fazla kişinin evine girerek suç işlemesi arasında fark yaratılması zincirleme suçun kabul edilişindeki temele aykırıdır. Nitekim, zincirleme suça özelliğini, "*temel rengi veya omurgasını*", esasen mağdurun aynı veya farklı kişiler olması değil, "*suç işleme kararındaki birlik*", diğer bir ifadeyle "*işlenen birden fazla suç arasında bulunan manevi bağ*" veya "*sübjektif unsur*" vermektedir[1422]. Suç işleme kararındaki birliğe ilişkin kesin ölçütler koymak mümkün değildir; dolayısıyla her somut olayın özelliğine söz konusu sübjektif koşulu dikkate alarak araştıracak olan da hâkimdir[1423]. Ayrıca konuya ilişkin "*aynı suç işleme kararı*" kavramının son derece yapay olduğu ve asla mutlak bir şekilde ispatlanamayacağı düşüncesiyle zincirleme suç kurumunun TCK'dan bütünüyle çıkartılması gerektiği yönünde öğretideki görüşü de zikretmeliyiz[1424].

Öte yandan, "*mağduru belli bir kişi olmayan suç*" kavramı, ceza hukuku reformunun yaşandığı 2005 yılında 5377 sayılı Kanunla 5237 sayılı TCK'nın 43. maddesinin ilk fıkrasına eklenmiştir: "*Mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır.*" Kanun koyucu, yukarıda belirtildiği gibi kuralın istisnası olan bir hükümle zincirleme suçun kapsamını daraltmışken, böyle bir düzenlemeyle de genişletmiştir[1425]. Gerçekten de bu düzenlemede geçen "*mağdur*" kelimesi terimlerin kullanımındaki özensizlik ve amaçsal yorum dikkate alınarak "*suçtan zarar göreni*" de kapsayacak şekilde geniş anlaşılmaktadır[1426]. Düzenlemenin gerekçesinde de "*suçun mağdurunun farklı kişiler olması halinde, zincirleme suç hükümlerinin uygulanamayacağı* belirtildikten sonra, *rüşvet ve çevrenin kirletilmesi gibi, toplumu oluşturan herkesin mağdur olduğu suçlarda, muayyen bir kişi mağdur olmadığına*

1422 DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.665-666; CENTEL/ZAFER/ÇAKMUT, s.532; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.591-592; HAFIZOĞULLARI, s.863; HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, ***Genel,*** s.361-362; YALÇIN SANCAR, ***Müteselsil Suç,*** s.62, 86-87, 109 ve 159; YALÇIN SANCAR, "Zincirleme Suç", s.247, 253-254 ve 258; İÇEL, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** s.592-599; KOCA/ÜZÜLMEZ, ***Genel,*** s.517 ve 526; ÖZBEK, ***TCK İzmir Şerhi, C.1,*** s.714; ÖZEN, ***Genel,*** s.1045; ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.620 ve 626; ÖZGENÇ, ***TCK Gazi Şerhi,*** s.556 ve 562; ZAFER, 2010, s.422; AKBULUT, s.912; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.770-771.

1423 YALÇIN SANCAR, ***Müteselsil Suç,*** s.109; YALÇIN SANCAR, "Zincirleme Suç", s.255.

1424 "Gerçekten "hukuki hareket" teorisini benimsemiş bir sistemde zincirleme suç kurumunun yeri bulunmaz. Zira eylemler farklı zamanlarda ve yerlerde gerçekleşmiş ise artık farklı eylemlerden söz edilir ve eylemler arasında bir içtima ilişkisi yaratmak da söz konusu olamaz. Suçların içtimaı ancak tek hareketin yol açtığı birden fazla netice bakımından söz konusu edilebilir ki bunun iki örneği vardır: 1-) Aynı nev'iden fikri içtima (TCK m.43/2) ve 2-) Farklı nev'iden fikri içtima (TCK m.44)." ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Genel,*** s.552-553.

1425 HAFIZOĞULLARI, s.862; DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.669.

1426 ÖZEN, ***Genel,*** s.431.

göre, zincirleme suç hükümlerini öncelikle uygulamak gerekeceği" belirtilmiştir. Görüldüğü üzere gerek düzenlemenin taşıdığı muğlaklık gerekse gerekçede verilen örnekler, tam bir bütünlük arz etmemesi bakımından sorunlu görünmektedir[1427]. Nitekim, gerekçede yer alan bakış açısının kabulü doğrultusunda hareket edilecek olursa, verilen örneklerdeki gibi devlete, kamu idaresine ve topluma karşı düzenlenen tüm suçlarda zincirleme suç hükümlerinin doğrudan uygulanması gerektiği gibi bir sonuçla karşılaşılacaktır. Diğer bir ifadeyle suçun mağdurunun aile veya toplum olduğu ya da dolaylı da olsa bir kişinin mağdur olarak ortaya çıkmadığı durumlarda zincirleme suç hükümleri doğrudan uygulanabilecektir[1428]. Ancak öğretide haklı olarak belirtildiği üzere, örneğin, "*TCK m.179/f.1 ve f.2 açısından suçun mağduru belirli veya belirlenebilir kişi/kişiler olmadığından, birden fazla kişinin tehlikeye maruz bırakılması durumunda bile, suç tektir*"[1429].

Kural olarak zincirleme suç, suçların çokluğu halinde uygulanması gereken bir kurumdur. Ancak topluma, devlete hatta belki tüzel kişilere karşı işlenen suçların "*mağduru belli olmayan suçlar*" olarak değerlendirilmesi halinde, tek bir suç fiilinin işlenmesi ihtimalinde dahi TCK m. 43/1-son cümle ile 43/2'deki "*Aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmesi durumunda da*" zincirleme suç hükümlerinin uygulanacağını öngören düzenleme uyarınca ceza ağırlaştırılacaktır[1430]. Dolayısıyla böyle bir uygulamanın kurumun özüyle bağdaşmayacağı, ilgili ceza normlarının bu bakış açısı altında temel hallerinin uygulamasının kalmayacağı ve haliyle tek bir fiile bile karşılık olarak ağırlaştırılmış ceza vermenin zalimce olacağını ifade etmek gerekmektedir[1431]. Öte yandan tüzel kişiliği bulunmayan toplulukların ve daha genel anlamda toplumun suçun mağduru olamayacağı yönündeki anlayışın mağdurun belirlenmesinde, "*mağduru belli olmayan suçlar*" kavramından yararlanıldığı belirtilmelidir. Değişiklikteki metin, mağdurun toplum, aile, aşiret gibi tüzel kişiliği bulunmayan topluluklar düşünülerek yapılmışsa, yine de yerinde bir değişiklik

---

1427 HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, ***Topluma,*** s.5-6; KATOĞLU, 2012, s.687; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.853.

1428 YALÇIN SANCAR, "Zincirleme Suç", s.256-257; ZAFER, 2010, s.424.

1429 ÖNOK, 2015, s.186.

1430 ZAFER, ***Genel,*** s.473, dn.45; ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Özel,*** s.506; Mahmut KOCA / İlhan ÜZÜLMEZ, ***Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler,*** 7. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2020 (KOCA/ÜZÜLMEZ, ***Özel,*** s.), s.475; ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.647-648; SOYASLAN, ***Özel,*** s.311; TOROSLU/TOROSLU, ***Özel,*** s.113.

1431 HAFIZOĞULLARI, s.863-865; KATOĞLU, 2012, s.688-689; konunun öğreti ve uygulama ışığında çözümüne yönelik bkz. ÖZEN, ***Genel,*** s.1052-1065.

olmamıştır. Çünkü metnin gerekçesinde mağdurun belli bir kişi olduğu "*rüşvet*" suçuna ilişkin örnek de verilmiştir. "*Bu nedenle daha doğru bir ifade olarak hükmün "mağdurun kişi olmadığı suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır" ya da "mağdurun toplum ya da aile gibi tüzel kişiliği bulunmayan topluluklar olduğu suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır" şeklinde değiştirilmesi yerinde olacaktır*"[1432]. Çok daha genel bir şekilde kanunilik ve belirlilik ilkelerini hatırlatmak gerekirse, ceza kanunlarının ne anlama geldiği, açıkça anlaşılabilir tarzda kaleme alınmalarını gerektirmektedir[1433].

TCK'nın belirsiz sayıda kişilere karşı radyasyon yaymayı düzenlediği m.172/2'deki gibi bazı suçlarda özel olarak zincirleme suç düzenlemesine yer verdiği ve belirsiz sayıda kişinin mağdur olmasını dikkate aldığı gerekçesiyle 43/2 düzenlemesinin her zaman uygulamasının mümkün olmadığı, Yargıtay'ın da bazı kararlarına yansımıştır[1434]. Öte yandan yukarıda zikredilenlere ek olarak genel ahlaka karşı suçlara ya da aile düzenine karşı suçlara bakıldığında, Kanunun suçun mağdurunun mutlaka "*kişi*" olmasını aramadığı belirtilmelidir. Bu bakış açısı altında, mağdurun zincirleme suçun bir unsuru olmaktan çıkartılması önerilmektedir. Çünkü, Kanunun mağduru zincirleme suçun bir unsuru yapmakla bir taraftan mağduru çok kişi olan veya mağduru belirli bir kişi olmayan suçları zincirleme suç kapsamına alırken, öbür taraftan ise birçok kişiye karşı aynı suçun birçok kez işlenmesinde zincirleme suçu mümkün görmemesinde ciddi bir çelişki bulunduğunda şüphe yoktur[1435].

II. Bazı Suç Tiplerine İlişkin Tartışmalı Hususlar

A. Uluslararası Suçlar

TCK'nın "*Özel Hükümler*" başlıklı İkinci Kitabının "*Uluslararası Suçlar*" başlıklı Birinci Kısmında (i) "*soykırım*" (m.76) ve "*insanlığa karşı suçlar*" (m.77) ile (ii) "*göçmen kaçakçılığı*" (m.79) ve "*insan ticareti*" (m.80)[1436] suçları iki bölüm halinde düzenlenmiştir.

1432 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.853.

1433 ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Genel,*** s.554.

1434 **YCGK, T.11.6.2013, E.2013/13-303, K.2013/296,** BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.772, dn.757; ZAFER, ***Genel,*** s.473, dn.50.

1435 HAFIZOĞULLARI, s.863.

1436 Ayrıntılı bilgi ve incelemeler için bkz. Olgun DEĞİRMENCİ, "Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu", ***TBBD,*** Y.2006, S.67, 57-96 (DEĞİRMENCİ, 2006, s.); ***Türk***

Uluslararası silahlı çatışma ortamlarındaki kontrolsüzlüğün ve hukuksuzluğun yaşlı, çocuk, kadın, erkek fark etmeksizin kendi mağdur kitlesini oluşturduğu bilinmektedir. Özellikle Eski Yugoslavya esir kampları ve hapishaneleri Bosnalı kadınlar için tam bir tecavüz kampına dönmüşken, Irak hapishaneleri erkeklerin de mağdurlar sınıfında yer aldığı olumsuz örnekleri oluşturmuştur[1437]. Teknolojik gelişmelerin de etkisiyle iletişim kaynaklarının sağladığı kolaylıkla dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan bir olaydan eski zamanlara nazaran çok daha kolay haberdar olunabilmesi sayesinde uluslararası toplum hem etkilenmekte hem de tepki gösterebilmektedir[1438]. Bu açıdan soykırım, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti gibi uluslararası suçların mağdurunun uluslararası toplum olduğu, bu suçlar üzerlerinde gerçekleşen kişilerin ise ilgili suçların konusunu teşkil ettiği ifade edilmelidir[1439]. Buna karşın, geçmişte Mağdur Hakları Kanunu Tasarısı'nın 2-f maddesinde "*kırılgan grup*", *"cinsel suç, aile içi şiddet, terör, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti suçu mağdurları ile çocuk, kadın, yaşlı ve engelli mağdurları"* şeklinde tanımlanmış ve "göçmen kaçakçılığı" ile "insan ticareti" suçlarının mağdurları, uluslararası toplum olarak değil bu suçun maddi konusunu oluşturan gerçek kişiler şeklinde kabul edilmiştir[1440]. Öte yandan, yine kırılgan grup kavramı, Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 2-ç bendinde, *"Bu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin uygulanmasında", "Bu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi gereğince adli destek görevlileri tarafından yapılan bireysel değerlendirme sonucunda suçtan daha fazla etkilendiği ve korunması gerektiği tespit edilen mağdurlar ile adli sisteme dahil olan çocuklar"* şeklinde tanımlanmıştır[1441]. Tasarı ile Kararname'deki kırılgan grup tanımları üzerinden kısa bir karşılaştırma ve değerlendirme yapılacak olursa, kanaatimizce de sahip olduğu kapsayıcılık dolayısıyla Kararname'deki "*Bu yaklaşım, Tasarı'da kabul edilenden daha doğru ve 2012/29 numaralı Direktif'te benimsenen yaklaşıma uygundur*"[1442].

Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, "Türkiye'nin İnsan Ticareti ile Mücadele Çabalarının ve Tüm İnsan Ticareti Mağdurlarının Adalete Erişimlerinin Desteklenmesi" AB Hibe Projesi, 2. Baskı, Ankara 2009; Özlem YENERER ÇAKMUT, "Türk Ceza Kanunu'nda İnsan Ticareti Suçu (TCK m.80)", ***Prof. Dr. Mehmet Emin Artuk'a Armağan,*** Ed. Mahmut Koca, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020, 265-294.

1437 BAŞAK, s.333-334.

1438 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.765-766.

1439 ÖZEN, ***Özel C.I,*** s.54, 85 ve 107; TURANLI, s.10.

1440 Mağdur Hakları Kanunu Tasarısı, s.1; ÖZEN, ***Genel,*** s.439.

1441 TANER, s.5; TEMİZ GÜL, 2023, s.403; Enes YILMAZ, 2022, s.448, dn.28.

1442 TANER, s.6-7 ve 9.

Ayrıca Kararname'nin 7. maddesinde *"terör ve insan ticareti suçundan mağdur olanların başvurmaları"*ndan bahsedilerek "terör" ve "insan ticareti" suçlarının mağdurunun esasında teröre ve ticarete konu edilen insan veya diğer bir ifadeyle gerçek kişi olduğu belirtilmektedir[1443]. İnsan ticareti suçundan etkilenen kişiler -*çoğunlukla kadın*[1444] *ve çocuklar*[1445]-, her şeyden önce mağdur olarak tanımlanabilirler[1446]. Hatta insan ticareti suçu özelinde, genellikle kadınlar ve çocuklar mağdur olarak zikredilmektedir ve bu bakış açısıyla suçun mağduru aynı zamanda suçun maddi konusunu da oluşturmaktadır[1447]. Nitekim, Avrupa Komisyonu'nun Türkiye 2013 Yılı İlerleme Raporu'ndaki "*insan ticaretine ilişkin kapsamlı, multi-disipliner ve mağdur odaklı bir yaklaşımın geliştirilmesi ve mağdur tespitinin iyileştirilmesi gerek*"tiğine ilişkin tespitleri doğrultusunda, ülkemiz bakımından "*Korumanın artırılması ve insan ticaretine olan talebin etkili bir biçimde kontrol altına alınması için çaba sarf edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi'nin onaylanması gerekmektedir*"[1448]. Avrupa Komisyonu'nun yine ülkemize ilişkin 2019 İlerleme Raporu'ndaki "*Sığınma evlerinin azlığı (toplam 42 mağdur kapasitesi olan sadece iki sığınma evi bulunmaktadır), sığınma evlerine erkek mağdurların erişimi (iş gücü sömürüsü), mağdur tespiti, mağdurlara yönelik adli yardım ve sivil toplum kuruluşlarını içeren yönlendirme sistemine ilişkin sorunlar belirlenen temel eksikliklerdir*" şeklindeki tespitler de dikkat çekicidir[1449].

Gerçekten burada zikredilen örnekler de düşünüldüğünde, ceza muhakemesinde sahip olduğu önemli rol ile mağdurun konum ve durumunun yeniden belirlenmesi, mağduriyetlerin giderilmesi bakımından bir taraftan geleneksel usullerin işlerliğini artıracak, öbür taraftan da mağdurun hem suç öncesi hem de suç sonrası gerçek

---

1443 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.767-768.

1444 Yelda ŞAHİN AKILLI, "Kadın Ticaretiyle Mücadelede Sığınmaevi Deneyimi: Kadın Dayanışma Vakfı Örneği", ***Türkiye'de İnsan Ticareti Mağdurları,*** Ed. Osman Seyhan ve Alper Akgül, Adalet Yayınevi, Ankara 2014, 139-162.

1445 Alper AKGÜL / Ercan SÜNGER, "Yargıtay Kararları Ekseninde İnsan Ticareti Suçu Mağduru Çocuklar", ***Türkiye'de İnsan Ticareti Mağdurları,*** Ed. Osman Seyhan ve Alper Akgül, Adalet Yayınevi, Ankara 2014, 183-200.

1446 SCHWANDER, s.280; YENERER ÇAKMUT, s.273; Yeşim YILMAZ, "İnsan Ticareti Suçu ve İçtima Sorunu", ***MÜHFHAD, Özel Sayı Prof. Dr. Bülent Tahiroğlu'na Armağan,*** Y.2017, C.23, S.3, 883-972 (Yeşim YILMAZ, s.), s.898.

1447 DEĞİRMENCİ, 2006, s.59-60 ve 81; ***Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı,*** s.95, 135 ve 166; YENERER ÇAKMUT, s.274.

1448 Avrupa Komisyonu, Türkiye 2013 Yılı İlerleme Raporu, SWD (2013)417, Brüksel 16 Ekim 2013, s.13, 68 ve 69.

1449 Avrupa Komisyonu, Türkiye 2019 Yılı İlerleme Raporu, s.49.

anlamda ve tam olarak korunmasını sağlayacak yöntemlerin düşünülüp ele alınması, günümüzde hayati bir ihtiyaç olarak belirmektedir[1450]. Ancak söz konusu ihtiyacın kaynağının netleştirilmesi gerektiği, öğretide tarafımızca şu şekilde vurgulanmıştır[1451]:

> "*Yani sırf uluslararası mekanizmaların tavsiyeleri dolayısıyla politik motivasyon doğrultusunda mı yoksa toplumdan gelen ihtiyaç talebi ya da olması gerekeni istemesi doğrultusunda mı mağdurun korunup gözetileceği, düşmüş olduğu özel durumdan kurtarılacağı açıklığa kavuşturulmalıdır. O zaman geldiğinde, ister sosyal gereklerin ortaya koyduğu problematik isterse de suç siyasetindeki uluslararası gelişmeler, kanun koyucuyu rahatlıkla harekete geçirmeyi başarabilirler.*"

Özellikle göçmen kaçakçılığı suçu üzerinden belirtilecek olursa, uygulamamızın da bu yönde şekillendiği, yani suçun mağdurunun "*uluslararası toplum*", suçun konusunun ise "*kaçak göçmenler*" olduğu kabul edilmekteydi. Ancak özellikle 22/07/2010 tarihinde TCK m.79/2'ye yapılan mağdura ilişkin ekleme ile göçmenler de bu suçun mağduru olarak kabul edilmiştir[1452]. Bununla birlikte suçta göçmenlerin yanı sıra birden çok devletin kamu düzeninin ihlal edilmesi dolayısıyla uluslararası toplumun da bu suçun mağduru olduğu tekrar not düşülmelidir. Bu doğrultuda hem

---

1450 DÖNMEZER, 1977, s.182; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.208; YARSUVAT, s.334; YENERER ÇAKMUT, s.291; Enes YILMAZ, 2022, s.477.

1451 Enes YILMAZ, 2022, s.477; ayrıca bkz. KANZ, s.234; ROXIN, 1990, s.375.

1452 ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Özel,*** s.78; **Y.8.CD, T.25.4.2006, E.2006/2028, K.2006/3617; Y.9.CD, T.14.2.2013, E.2012/10093, K.2013/2299; Y.18.CD, T.31.3.2015, E.2015/54, K.2015/28; Y.18.CD, T.15.1.2019, E.2018/3615, K.2019/1308;** www.kazanci.com, BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.765-768, dn.726 ve 735; "6008 s. Kanunla yapılan değişiklikten önce verilen ve Yargıtay'ın oy çokluğuyla aldığı kararlarında "***sosyal olarak suçtan zarar gören durumunda bulunan göçmenlerin göçmen kaçakçılığı suçunun yasal mağduru durumunda bulunmayıp, suçun konusu oldukları, suçun yasal mağdurunun uluslararası toplum olduğu***" vurgulanmaktadır bkz. **Y.8.CD. 25.04.2006, 2028/3617; Y.8.CD. 25.04.2006, 1442/3616; Y.8.CD. 24.04.2006, 1087/3557; Y.8.CD. 18.12.2006, 3628/9363**" ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Özel,*** s.66, dn.32; **aksi yönde bkz.** "Oysa 12. CD., görüşümüze uygun olarak, göçmenlerin de suçun mağduru sayılmaları gerektiğini kabul etmiştir: "*Göçmen kaçakçılığı suçunda, uluslararası toplum düzeninin yanı sıra kaçak göçmenlerin yararları da dikkate alınmalıdır. Esasen suçun mağduru, ceza hükmünün koruduğu hak ve yararın maliki veya bunlar üzerinde tasarruf yetkisi olan kişi olarak kabul edildiğinde, bu suçla korunan birden fazla hukuki menfaat arasında göçmenlere ait birtakım yararların da bulunmakta olması nedeniyle bu kişilerin de suçun mağduru olarak görülmeleri bakımından bir engel bulunmamaktadır. TCK'nin 79. Maddesinin gerekçesinde; "Bu suçta asıl mağdurların, çaresizlik ve yoksulluk nedeniyle kendilerine bir ekmek kapısı açmak için çırpınan insanlar" olduğuna dair bir tespite de yer verilmiştir. Son olarak 2010 yılında 6008 sayılı Kanun'la TCK'nin 79. maddesinde yapılan değişiklikler ile kanun koyucunun iradesinin de göçmenlerin bu suçun mağduru olduğu yönündeki görüşün madde hükmüne yansıdığı görülmektedir.*" **Y.12.CD, T.21.10.2016, E.2016/7328, K.2016/12072**" TEZCAN/ERDEM/ÖNOK, s.94; "Bunun zincirleme suç bakımından sonucu şudur: Göçmenlerin mağdur olarak görülmesi halinde belli bir para karşılığında farklı zamanlarda göçmenleri sınırdan geçiren kişiler suçu farklı mağdurlara karşı işlemiş olacakları için zincirleme suç hükümleri bu gibi fiillerde uygulanmayacaktır ve her bir taşıma fiili ayrı ayrı cezalandırılacaktır. Tek bir seferde birden fazla göçmenin sınırdan geçirilmesi halinde ise, aynı kabul çerçevesinde TCK 43/2. maddedeki zincirleme suç halinin gerçekleştiği sonucuna varılacaktır." DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.669-670.

mağdurun hem de hukuki konunun daha anlaşılır ve kolay bir şekilde tespiti bakımından bölüm başlığının "*Uluslararası Topluma Karşı Suçlar*" şeklinde değiştirilmesi önerilmektedir[1453].

Bu bölümdeki suçlarda mağdur uluslararası toplum olmasına rağmen, bazı düzenlemelerde maalesef mağdur teriminin ceza hukukundaki teknik karşılığına dikkat edilmeden kullanıldığı görülmektedir. Soykırım suçu bağlamında TCK m.76/2'deki "*Soykırım suçu failine ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilir. Ancak, soykırım kapsamında işlenen kasten öldürme ve kasten yaralama suçları açısından, belirlenen* ***mağdur*** *sayısınca gerçek içtima hükümleri uygulanır.*" hükmü ile insanlığa karşı suçlar bakımından TCK m.77/2'deki "*Birinci fıkranın (a) bendindeki* [kasten öldürme] *fiilin işlenmesi halinde, fail hakkında ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına; diğer bentlerde tanımlanan fiillerin işlenmesi halinde ise, sekiz yıldan az olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur. Ancak, birinci fıkranın (a) ve (b) bentleri kapsamında işlenen kasten öldürme ve kasten yaralama suçları açısından, belirlenen* ***mağdur*** *sayısınca gerçek içtima hükümleri uygulanır.*" hükmü bu çerçevede gösterilebilir. Göçmen kaçakçılığı veya insan ticareti suçu bakımından ise, bu yönde içtima ilişkisini somutlaştırıp netleştirmeye yönelik bir düzenlemenin bulunmadığı ve bu suçların çeşitli ihtimallerle suçların içtimaı bakımından özellik göstermesine sebebiyet verdiği söylenmelidir[1454]. Benzer şekilde, göçmen kaçakçılığı suçunu düzenleyen TCK m.79/2'de "*Suçun,* ***mağdurların;*** *a) Hayatı bakımından bir tehlike oluşturması, b) Onur kırıcı bir muameleye maruz bırakılarak işlenmesi, hâlinde, verilecek ceza yarısından üçte ikisine kadar artırılır.*" ve insan ticareti suçunu düzenleyen TCK m.80/2'de "*Birinci fıkrada belirtilen amaçlarla girişilen ve suçu oluşturan fiiller var olduğu takdirde,* ***mağdurun*** *rızası geçersizdir.*" hükümleri burada zikredilmelidir.

30 Ocak 2003 tarih ve 4803 sayılı Kanunla onaylanan ve 4 Şubat 2003 tarih ve 25014 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "*Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol*"ün 5 ve 16. maddelerinde de mağdurların ve tanıkların

---

1453 SOYASLAN, ***Özel,*** s.63; ÖZEN, ***Özel C.I,*** s.86; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.768; HAFIZOĞULLARI/GÜNGÖR, s.31.

1454 TEZCAN/ERDEM/ÖNOK, s.129; Yeşim YILMAZ, s.886.

korunmasına ilişkin hükümlere yer verildiği söylenebilir[1455]. Yine 30 Ocak 2003 tarih ve 4804 sayılı Kanun ile onaylanan ve 4 Şubat 2003 tarih ve 25015 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "*Palermo Protokolü*" olarak da bilinen "*Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol*"ün 6 ve 7. maddelerinde de insan ticareti suçunun mağdurlarının ve dolaylı olarak tanıklarının korunmasına ilişkin hükümlere yer verilmiştir[1456].

B. Kişilere Karşı Suçlar

Bilindiği üzere "*organ ve doku ticareti suçu*", TCK'nın sistematiğinde, "*Özel Hükümler*" başlıklı İkinci Kitabının "*Kişilere Karşı Suçlar*" başlıklı İkinci Kısmının "*Vücut Dokunulmazlığına Karşı Suçlar*" başlıklı İkinci Bölümünde TCK'nın 91. maddesinde düzenlenmiştir. Birinci fıkradaki temel düzenleme uyarınca, "*hukuken geçerli rızaya dayalı olmaksızın kişiden organ alan kimse*" cezalandırılır. Görüldüğü üzere, organ ve doku ticareti suçunun mağduru, organ veya dokusu hukuken geçerli rızaya dayalı olmaksızın alınan kişidir[1457]. Nitekim TCK m.91/8'de "*Birinci fıkrada tanımlanan suçun işlenmesi sonucunda* ***mağdurun*** *ölmesi halinde, kasten öldürme suçuna ilişkin hükümler uygulanır.*" hükmü de mağduru açıkça işaret etmektedir. Bununla birlikte ilgili düzenlemenin 3. fıkrasında "*Organ veya doku satın alan,* ***satan****, satın alınmasına aracılık eden kişi hakkında birinci fıkrada belirtilen cezalara hükmolunur.*" şeklindeki düzenleme ile satan yani esasen organ veya dokusu alınan kişi, diğer bir ifadeyle mağdur, fail olarak kabul edilmiştir. Ancak bir kimsenin aynı suçun hem faili hem mağduru olamayacağı kuralını hatırlatmakta fayda vardır[1458]. Bu doğrultuda TCK m.92'de, "*Organ veya dokularını satan kişinin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik koşullar göz önünde bulundurularak, hakkında verilecek cezada indirim yapılabileceği gibi, ceza vermekten de vazgeçilebilir.*" hükmü ile zorunluluk hali öngörülmüştür. Bu çerçevede bir kimsenin kendi organını satması vücut dokunulmazlığına karşı bir suç olarak değerlendirildiğinde, organını satan kişinin

1455 DEĞİRMENCİ, 2009, s.90.

1456 ***Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı,*** s.74; DEĞİRMENCİ, 2009, s.89; DEĞİRMENCİ, 2006, s.67.

1457 ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Özel,*** s.267-270; ancak TCK m.91/2, 3, 5 ve 6'da düzenlenen suçlar bakımından mağdurun toplum olduğuna ve bu sebeple söz konusu suçların "topluma karşı suçlar" altında düzenlenmesi gerektiğine ilişkin bkz. ÖZEN, ***Özel C.I,*** s.352-353.

1458 TOROSLU/TOROSLU, ***Genel,*** s.113-114; HAFIZOĞULLARI/GÜNGÖR, s.39; KATOĞLU, 2012, s.689; KOCA/ÜZÜLMEZ, ***Özel,*** s.282; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.740.

mağdur olarak ele alınması doğaldır. Ancak organ ve doku ticareti suçunun özellikle satana ilişkin bu düzenlemesinde, fail ve mağdur sıfatlarının birleşiyor olmasından ve bir yandan da hukukun cevaz vermediği bir şekilde organ ve dokunun alınmasından dolayı kamu sağlığı ihlal edilen toplumun mağdur olduğu kabul edilmelidir. Dolayısıyla -satana ilişkin olarak sınırlı bir biçimde- hükmün TCK sistematiğinde, "*Özel Hükümler*" başlıklı İkinci Kitabının "*Topluma Karşı Suçlar*" başlıklı Üçüncü Kısmının "*Kamunun Sağlığına Karşı Suçlar*" başlıklı Üçüncü Bölümünde düzenlenmesi yerinde olacaktır[1459].

C. Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar

Cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar, TCK'nın 102-104'üncü maddelerinde düzenlenmiştir. Cinsel davranışlarla bir kimsenin vücut dokunulmazlığının ihlal edilmesi, 102. maddede "*cinsel saldırı*" şeklinde temel düzenleme olarak tanımlanmıştır. Uygulamada söz konusu suç tiplerinin mağdurunun ekseriyetle kadınlar olduğu bilinmektedir. Ayrıca 765 sayılı Kanun döneminde, zaten mağdur olan kadını, yargılanma esnasında daha fazla rencide eden "*zorla ırza geçme, ırza tasaddi*" şeklindeki ifadelerin kaldırıldığı ve 5237 sayılı TCK'da "*cinsel saldırı ve cinsel taciz*" tanımlarına yer verildiği hatırlatılmalıdır. Öte yandan eski Kanun döneminde evlilik içindeki cinsel saldırılar için ayrı bir düzenlemenin bulunmadığı ve uygulamada hatalı bir biçimde evlilik halinde suçun gerçekleşmediğinin ifade edildiği belirtilmelidir. Bu durumu bertaraf etmek adına TCK m.102/2'de evlilik birliği içinde zor kullanmak suretiyle gerçekleştirilen cinsel ilişki suç olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte, aile içi ilişkilerin ve mahremiyetin korunması ve devamı açısından, soruşturma ve kovuşturma şikâyete tabi tutulmuştur[1460].

Bilindiği üzere "*mağduru bakımından özgü suçlar*" sadece -*doğal ya da hukuki*- belirli özelliklere sahip kişilere karşı işlenmektedir[1461]. TCK m.103'teki "*çocukların cinsel istismarı*" suçu, mağdurun yalnızca çocuk olabildiği *doğal nitelikteki* böyle bir suç tipi iken, TCK m.277'deki "*yargı görevi yapanı etkileme*" suçu, mağdurun savcı veya hâkim gibi yargı görevi yapanlardan olabildiği, *hukuki nitelikteki* bir suç

1459 KATOĞLU, 2012, s.663-664; HAFIZOĞULLARI/GÜNGÖR, s.38-39; ÖZEN, ***Özel C.I,*** s.353; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.740.

1460 ÇOR, s.96.

1461 ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.374; ÖZTÜRK/ERDEM, s.162; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.609.

tipidir[1462]. Ayrıca TCK m.103'ten hareketle maddenin kenar başlığına ve dolayısıyla suç tipinin isimlendirilmesine dilin kullanımı bakımından eleştiri getirilmektedir. Buna göre, maddenin kenar başlığında açıkça kullanıldığı üzere, "*çocukların cinsel istismarı*" çoğul eki olmaksızın "*çocuğun cinsel istismarı*" şeklinde kullanılmalıdır. Benzer şekilde, "*Kişilere Karşı Suçlar*", TCK m.123'teki "*kişilerin huzur ve sükununu bozma*" suçu ile TCK m.261'deki "*kişilerin malları üzerinde usulsüz tasarruf*" bakımından da aynı durum geçerlidir[1463]. Zira söz konusu suçlar ve kategoriler bakımından mağdurun çokluğu gerekmemektedir.

Kanun koyucu, 15 yaşından küçük çocuklar bakımından cinsel özgürlük noktasındaki irade serbestliğini kesinlikle kabul etmemiştir. 15-18 yaş arasında bulunanlar bakımından ise, maruz kaldıkları ya da doğrudan işledikleri hareketlerin hukuki anlam ve sonuçlarını anlayıp anlamamalarına göre değişen ihtimallerin bulunduğu belirtilmelidir[1464]. TCK'nın 104'üncü maddesinde düzenlenen reşit olmayanla cinsel ilişki suçu bakımından da suçun tipikliğinde açıkça yaş unsuruna yer verilmiştir. Bu bağlamda, reşit olmayanla cinsel ilişki suçunun mağduru, onbeş yaşını doldurmuş ve fakat onsekiz yaşını doldurmamış çocuktur[1465]. Düzenlemeden anlaşıldığı kadarıyla failin onsekiz yaşından büyük olması gerekmektedir[1466]. Ancak onbeş yaşını doldurmuş iki çocuğun serbest iradeleriyle cinsel ilişkide bulundukları takdirde, hangisinin fail hangisinin mağdur olacağına ilişkin somut bir düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısıyla böylesi bir durumda şikâyet hakkının kime ait olduğu hususu da belirsizdir[1467]. Öğretinin bu konuda farklı çözümleri bulunmaktadır. Bunlardan biri, çocukların birbirlerine karşı işlemiş oldukları suçların faili,

---

1462 ÖZBEK, ***TCK İzmir Şerhi, C.2,*** s.627-628; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.609; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.91, 92 ve 673.

1463 HAFIZOĞULLARI/GÜNGÖR, s.49-50; HAKERİ, ***Genel,*** s.147; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.687.

1464 ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Özel,*** s.387, dn.9; ÖZEN, ***Özel C.I,*** s.532-536 ve 578-581; cinsel ilişki boyutundaki somut ihtimallerin 15 yaşından küçük ve 15-18 yaş arasındaki çocuklar arasında gerçekleşmesi durumunda öğreti ve uygulamanın konuya yaklaşımına yönelik ayrıntılı inceleme için bkz. Mahmut KOCA / Özge BOZKURT / İbrahim AKAR, "Çocukların Kendi Aralarındaki Cinsel İlişkinin Cezalandırılabilirliği Sorunu", ***Prof. Dr. Mehmet Emin Artuk'a Armağan,*** Ed. Mahmut Koca, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020, 633-668, s.637-651.

1465 ÖZBEK, ***TCK İzmir Şerhi, C.2,*** s.636-637; **Y.14.CD, T.30.04.2015, E.2014/1552, K.2015/5994,** ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Özel,*** s.386-387, dn.8; İzzet ÖZGENÇ, "Cinsel Suçlar, Türk Ceza Kanununun Cinsel Suçlara İlişkin Düzenlemelerinin Dayandığı Felsefi Temel, Cinsel Suçlara İlişkin Kanun Hükümlerinin Uygulanmasından Kaynaklanan Sorunlar", ***AHBVÜHFD,*** Y.2020, C.24, S.1, 257-284 (ÖZGENÇ, 2020, s.), s.263-267.

1466 ÖZGENÇ, ***TCK Gazi Şerhi,*** s.396; KOCA/BOZKURT/AKAR, s.663.

1467 TOROSLU/TOROSLU, ***Özel,*** s.71; HAFIZOĞULLARI/GÜNGÖR, s.39; KOCA/ÜZÜLMEZ, ***Özel,*** s.357 ve 375; KOCA/BOZKURT/AKAR, s.661-662; ÖZGENÇ, 2020, s.263; TEZCAN/ERDEM/ÖNOK, s.482; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.741.

kendilerine karşı işlenenlerin mağduru oldukları şeklindedir[1468]. Bu takdirde, her birinin diğerine karşı şikâyet hakkı söz konusu olacaktır[1469]. Diğer bir çözüm ise, erken cinsel tecrübe yaşamış çocuklar bakımından "*akran şartı*" getirilmek suretiyle bir cezasızlık sebebi düzenlenmesi gerektiği yönündedir[1470].

Cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda da maddi ve manevi nitelikte zararların ortaya çıktığı tartışmasızdır. Maddi zararın yanı sıra özellikle cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar gibi manevi zararın çok belirgin olduğu hallerde mağdura manevi tazminat ödenmesi yerinde olacaktır. Öte yandan bu suçlarda cinsel dokunulmazlığın ihlaline sebep olan hareketlerin özellikle mağdurun psikolojisinde meydana getirdiği manevi zararın çok belirgin olmasına karşın, maddi zarar ancak tedavi giderlerini kapsayabilmektedir[1471].

D. Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar

Bilindiği üzere ceza muhakemesinde deliller, maddi gerçeği analitik olarak ortaya koyan ve ancak hukuka uygun nitelikte olması gereken izlerdir. Bu kapsamda, gerek öğreti gerekse uygulamada hakaret, tehdit, cinsel taciz gibi ispatlanmasının çoğu zaman zor olduğu suçlarda, mağdurun haberleşme içeriklerini delil olarak kullanıp kullanamayacağı ya da bu tarz olaylarda mağdurun elde ettiği delillerin bir hukuka uygunluk nedeni olarak düşünülüp düşünülemeyeceği tartışmalıdır[1472]. Çünkü cinsel taciz, tehdit, hakaret, iftira gibi işleniş şekli çoğu zaman ani, gizli veya daha genel manada ispatı güç suçlar bakımından mağdurun elde ettiği deliller, ceza

---

1468 SOYASLAN, ***Özel,*** s.249-250 ve 257; HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, ***Genel,*** s.209; HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, ***Kişilere,*** s.17 ve 169; KOCA/ÜZÜLMEZ, ***Özel,*** s.356-357 ve 367-369; ÖZGENÇ, 2020, s.273-283; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.740-741.

1469 HAFIZOĞULLARI/GÜNGÖR, s.39-40; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.741.

1470 HAKERİ'ye göre söz konusu durumda artık bir suç oluşmayacaktır, düzenlemenin mevcut halinde ise, bir kimse bir suçta hem fail hem mağdur olamayacağından, her ikisi de 15-18 yaş arasında olup, rızayla cinsel ilişkiye giren kimseler cezalandırılmayacaktır. HAKERİ, ***Genel,*** s.123; KOCA/BOZKURT/AKAR, s.655 ve 665-666; Alman Ceza Kanunundaki 176 ve 182. madde hükümleri gibi konuya ilişkin açık yasal düzenlemeler getirilmesi gerektiği yönünde bkz. ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Özel,*** s.381; Murat AYDIN, s.48-49.

1471 KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.225.

1472 İsa BAŞBÜYÜK, "İletişim Sırasında Elde Edilen Gizli Ses Kayıtlarının Ceza Muhakemesinde Delil Olarak Kabul Edilebilirliği Sorunu", ***DEÜHFD,*** Y.2017, C.19, S.1, 161-204, s.165-185 ve 200; Özge APİŞ, "Yargıtay Kararları Çerçevesinde Ceza Muhakemesinde Haberleşmenin Gizliğini İhlal Suretiyle Mağdurun Elde Ettiği Delillerin Değeri", ***Prof. Dr. Mehmet Emin Artuk'a Armağan,*** Ed. Mahmut Koca, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020, 1117-1138, s.1118; Konuya ilişkin ayrıntılı bilgi ve inceleme için bkz. Aslıhan Asena KOÇ, ***Haberleşmenin Gizliliğini İhlal Suçları-TCK m.132,*** Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Kerim ÇAKIR, İstanbul 2023, s.88 ve 90-97.

muhakemesini yönlendirebilecek niteliktedir[1473]. Nitekim, iletişimin mağdur tarafından gizlice kaydedilmesi hukuka uygun kabul edildiği takdirde, elde edilen iletişim kaydı, ceza muhakemesinde delil olarak kullanılabilecektir. Ancak bu yöndeki kayıtların hukuka aykırı kabul edilmesi durumunda elde edilen kayıtların delil olarak kullanılması mümkün değildir[1474]. Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, TCK m.132/3'te düzenleme alanı bulan "*Tarafı olduğu haberleşme içeriğini hukuka aykırı olarak ifşa*" suçunun failinin haberleşmenin taraflarından birisi olduğudur. Dolayısıyla haberleşme içeriğinin taraflarından birisi, karşı tarafın bilgisi dışında tek taraflı olarak haberleşme içeriğini kaydettiğinde, bu madde kapsamındaki herhangi bir suç tipini ihlal etmemektedir[1475].

Diğer taraftan daha önce işlenen bir suçtan dolayı kazanılan mağdur sıfatıyla aynı kişinin haberleşme içeriğinin ifşası bakımından kazandığı fail sıfatını doğru biçimde ayırt etmek gerekir[1476]. Öğreti ve uygulamada da bu ayrımı yapabilmek adına her somut olayın -tam olarak olması gerektiği gibi- titizlikle değerlendirilmek gerektiği belirtilmektedir[1477]. Bu kapsamda temel olarak işletilen gerekçe, "*bir daha kanıt elde etme olanağının bulunmaması ve yetkili makamlara başvurma imkanının olmaması*" durumunda taraflar arasındaki haberleşme içeriklerinin mahkemede delil olarak

---

1473 Ali İhsan ERDAĞ, "İletişimin Denetlenmesi Kapsamında İki Önemli Sorun Olarak Mağdurun İletişiminin Tespiti ve İletişimin Mağdur Tarafından Kaydedilmesi", ***TBBD,*** Y.2011, S.91, 31-61, s.44 ve 58; APİŞ, s.1122; Yargıtay'ın bazı kararlarında 1) Telefon görüşmelerinin kaydedilmemesi halinde kaybolma olasılığı, 2) Mağdurun iddialarını ispatlama amacı taşıması, 3) Mağdurun, haksız bir saldırı altında ve başkaca şekilde ispatlanması mümkün olmayan bir hal içerisinde olması, 4) Mağdurun hukuka aykırı hareket etme bilinci içinde davranmamış olması ölçütlerini kullanarak hem hareketin suç teşkil etmediğine hem de elde edilen delilin kullanılabileceğine hükmettiği **Y.12.CD, T.24.01.2018, E.2017/3571, K.2018/814, Y.12.CD, T.21.11.2018, E.2018/4869, K.2018/11060, Y.12.CD, T.12.02.2020, E.2019/1010, K.2020/1419, Y.12.CD, T.07.12.2020, E.2020/2167, K.2020/6811, Y.12.CD, T.02.06.2020, E.2019/13975, K.2020/2847, Y.12.CD, T.05.02.2020, E.2019/995, K.2020/1113, Y.13.CD, T.14.01.2013, E.2011/28624, K.2013/172**; bununla birlikte bir planlama dahilinde yapılan ses kaydının hukuka uygun olarak kabul edilemeyeceğine hükmettiği **Y.12.CD, T.28.02.2018, E.2017/10713, K.2018/2242** kararları için bkz. ÖZEN, ***Özel C.II,*** s.354-357; ayrıca bkz. ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.944.

1474 Mehmet GÖDEKLİ, "Türk Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğe Ulaşmanın Ön Koşulu Olarak Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı", ***AÜHFD (Özel Sayı) Prof. Dr. Zeki Hafızoğulları'na Armağan,*** Y.2016, C.65, S.4, 1815-1924, s.1903-1904; BAŞBÜYÜK, s.165.

1475 ERDAĞ, s.33, benzer şekilde bkz. s.46-49 ve 58; HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, ***Kişilere,*** s.273; Zeki HAFIZOĞULLARI / Muharrem ÖZEN, "Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar", ***Ankara Barosu Dergisi,*** Y.2009, C.67, S.4, 9-22 (HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, 2009, s.), s.12; KOCA/ÜZÜLMEZ, ***Özel,*** s.516 ve 522; ayrıca maddedeki *hukuka aykırı olarak* ifadesinin hükmün getiriliş amacına hizmet etmediği, pratik bir sonuç doğurmadığı aksine daha ciddi karışıklıklara ve yanlış uygulamalara sebebiyet verebileceği yönündeki düşünceye ilişkin bkz. ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Özel,*** s.556; BAŞBÜYÜK, s.186.

1476 ÖZEN, ***Özel C.II,*** s.230-232; TEZCAN/ERDEM/ÖNOK, s.700; APİŞ, s.1126 ve 1128.

1477 APİŞ, s.1135.

kullanılması hukuka uygun kabul edilebilmektedir[1478]. Ancak bu noktadaki temel yaklaşım, "*karar gerekçesinde ani gelişen bir durumun mevcudiyeti ile bir daha*

[1478] ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.689; APİŞ, s.1130-1132; "*Somut olay bu kapsamda değerlendirildiğinde; **henüz yasaya göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilerek soruşturulmaya başlanılmayan bir dönemde** katılanın kendisinden rüşvet istedikleri gerekçesiyle sanıklar ile aynı ortamda ve telefonda yaptığı görüşmeleri cep telefonuna kayıt etmek suretiyle elde ettiği kayıtların **5271 sayılı CYY'nın 135. maddesi kapsamında değerlendirilmesi olanağı bulunmamaktadır.***
Dolayısıyla, katılanın kendisinden rüşvet istedikleri gerekçesiyle sanıklar ile aynı ortamda ve telefonda yaptığı görüşmeleri cep telefonuna kayıt etmek suretiyle elde ettiği kayıtların Yargıtay 5. Ceza Dairesi tarafından 5271 sayılı CYY'nın 135. maddesi kapsamında değerlendirilmesi ve hâkim kararı olmaksızın gerçekleştirildiklerinden bahisle hukuka aykırı kabul edilmesi isabetli değildir.
*Diğer taraftan, katılan tarafından elde edilmiş olan kayıtların 5237 sayılı TCY'nın Özel Hükümler başlıklı İkinci kitabının kişilere karşı suçlar başlıklı ikinci kısmının dokuzuncu bölümünde düzenlenen **özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlar kapsamında kabulü de olanaklı değildir.***
*Zira katılan eylemi bir başkasının özel hayatına müdahale olmayıp, kendisine karşı işlendiğini düşündüğü suçla ilgili olarak **kaybolma olasılığı bulunan kanıtların kaybolmasını engelleyerek, yetkili makamlara sunmak amacıyla** güvence altına almaktır.*
***Kişinin kendisine karşı işlenmekte olan bir suçla ilgili olarak, bir daha kanıt elde etme olanağının bulunmadığı ve yetkili makamlara başvurma imkanının olmadığı ani gelişen durumlarda** karşı tarafla yaptığı konuşmaları kayda alması halinin hukuka uygun olduğunun kabulü zorunludur.* (**YCGK, T.21.06.2011, E.2010/5-182, K.2011/131**)" BAŞBÜYÜK, s.180-181; "Yine aynı yorumun benimsendiği yeni tarihli bir kararda, *"Kişinin, bir daha kanıt elde etme olanağının bulunmadığı ve yetkili makamlara başvurma imkanının olmadığı ani gelişen durumlarda, örneğin; kendisine karşı işlenmekte olan (cinsel saldırı, hakaret, tehdit, iftira veya şantaj gibi) bir suç söz konusu olduğunda ya da kendisine veya aile birliğine yönelen, onurunu zedeleyen, haksız bir saldırıyı önlemek için, kaybolma olasılığı bulunan kanıtların kaybolmasını engelleyip, yetkili makamlara sunarak güvence altına almak amacıyla, saldırıyı gerçekleştiren tarafın bilgisi ve rızası dışında, konuşma ve haberleşme içeriklerini veya özel hayata ilişkin ses ve görüntülerini dinleme, izleme ya da kaydetme eylemlerinin hukuka aykırı olduğunu kabul etmek mümkün olmadığı…"* belirtilmiştir. (**Y.12.CD, T.11.09.2012, E.2012/20608, K.2012/18217**)" BAŞBÜYÜK, s.181, dn.49;
"Kayıtların mahkemede delil olarak kullanılması suretiyle *"alenen ifşası"* bakımından ise, tehdit, şantaj yahut iftira meşru savunma kapsamında düşünülebilse bile, hakaret, cinsel taciz, huzur ve sükun bozma gibi fiiller, saldırının bitmiş olması nedeniyle bu kapsamda değerlendirilemeyecektir. Bu ihtimalde, hakkın kullanılması kapsamında, ihbar/şikâyet veya savunma hakkı hukuka uygunluk nedenlerine dayanılması kanaatimizce daha yerindedir.
Bir diğer husus Yargıtay'ın somut olayın özelliğini dikkate almak suretiyle, mağdurun mahkemede delil olarak kullanmak suretiyle *"alenen ifşa"* ettiği her türlü haberleşme içeriğini, hukuka uygun delil kategorisinde değerlendirmediğidir. Nitekim, Yargıtay bir kararında, *"Yargılamaya konu olayda; katılan, 05/02/2012 tarihinde sanığın kendisine hitaben 'şerefsizsin, karaktersiz bir insansın' demek sureti ile hakaret ettiğini beyan etmektedir. Ancak suçun işlendiği bu tarihte suçla ilgili herhangi bir yasal başvuru yapmak yerine ertesi gün olan 06/02/2012 tarihinde sanığın yanına tekrar giderek onun bilgisi haricinde önceden görüşmeyi kayıt altına almaya başlamıştır. Sanığa 06/02/2012 tarihli görüşme içeriğinde henüz sanığın bir hakaret söylemi yokken "abi sen bana neden karaktersiz" diyorsun ki demek sureti ile onun kendisine tekrar hakaret etmesi durumunda bunu kayda almayı amaçlamıştır. **Kişinin kendisine karşı işlenmekte olan bir suçla ilgili olarak, bir daha kanıt elde etme ve yetkili makamlara başvurma imkanının olmadığı ani gelişen durumlarda karşı tarafla yaptığı konuşmaları kayda alması halinin hukuka uygun olduğu itiraza konu edilen kararımızda da belirtilmiştir**. Oysa burada kişiler arasındaki görüşmenin ani gelişen bir durum olmadığı, katılanın amacının bir gün öncesinde sanığın kendisine hakaret ettiği iddiasını delillendirmek olduğu, ihlal edilen menfaat ile korunan menfaat dengesinde, sanığın özel hayatının gizliliğinin ve hayatının gizli alanının korunması hakkının ağır basan menfaat olduğu dolayısıyla Mahkeme tarafından hükme*

kanıt elde etme ve yetkili makamlara başvurma imkânının varlığına ilişkin koşulların gerçekleşip gerçekleşmediği, somut olayın cereyan ediş şekliyle ilişkilendirilmek suretiyle ortaya konulması" şeklinde olmalıdır[1479]. Diğer bir ifadeyle her somut olayda ortaya konulan koşulların benzer olaylar bakımından da uygulanabilirliği, gerekçelendirmede ayrıntılı şekilde tespit edilmeli ve böylece başka herhangi bir hataya mahal verilmemelidir[1480].

Konuya ilişkin temel düzenlemelerden biri olarak, Ceza Muhakemesi Kanunu m.135'teki "*Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi*" koruma tedbiri, suçun aydınlatılması ve suçlunun ortaya çıkarılması sürecinde haberleşme hürriyetine bazı durumlarda müdahale edilmesine imkân tanımakta ve bununla birlikte 7. fıkradaki "*Bu Maddede belirlenen esas ve usuller dışında hiç kimse, bir başkasının telekomünikasyon yoluyla iletişimini dinleyemez ve kayda alamaz.*"

---

esas alınan görüşme kaydının hukuka uygun bir delil olmadığından hükme esas alınamayacağı anlaşılmaktadır." hükmüne yer vermiştir. (**Y.18.CD, 2017/6841 E., 2017/15004 K., 18.12.2017**)" APİŞ, s.1131.

1479 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.710-714; BAŞBÜYÜK, s.184; "Şu durumda, iletişim esnasından (örn. Telefonda) anlık olarak gerçekleşen saldırıların cezalandırılmasını sağlamak amacıyla ***(= üstün yararın korunması),*** ses kaydı yapılmaksızın delil elde etme imkânının bulunmadığı durumlarda ***(=elverişli ve gerekli),*** karşı tarafın bilgisi dışında yapılan gizli ses kaydının ***(=orantılı),*** somut olayın koşulları çerçevesinde hukuka uygun olduğunu söyleyebiliriz." BAŞBÜYÜK, s.193.

1480 "Bu hususstaki eksiklik, kararda ortaya konulan koşulların benzer olaylar bakımından da uygulanabilirliğinin tespitinde hataya düşülmesine, yani kararın yanlış okunmasına yol açabilir. Nitekim, 4. Hukuk Dairesi sonraki tarihli bir kararında (**Y.4.HD, T.20.06.2012, E.2011/4664, K.2012/10806**); aralarındaki bir dava için **DELİL ELDE ETMEK ÜZERE**, özel muayenehanesine gittiği davacı ile yaptıkları konuşmalarını gizlice ses kayıt cihazı ile kaydeden davalının fiilini, sözü geçen **"2011 tarihli Ceza Genel Kurulu kararına dayanarak**", hukuka uygun bulmuştur. Karara göre:
*"Uyuşmazlığın çözümünde, sunulan kayıtların hukuka aykırılık oluşturup oluşturmadığı irdelenmelidir. Konuya ilişkin olarak Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 21.06.2011 gün ve 2010/5-187 E- 2011/131 K sayılı kararında da: "Kişinin kendisine karşı işlenmekte olan bir suçla ilgili olarak bir daha kanıt elde etme olanağının bulunmadığı ve yetkili makamlara başvurma imkanının olmadığı ani gelişen durumlarda karşı tarafla yaptığı konuşmaları kayda alması halinin hukuka uygun olduğunun kabulü zorunludur." denilerek **delil amaçlı ve kişinin kendisine yönelen eylemler nedeniyle ses kaydı yapılmasının hukuka uygun olduğu kabul edilmiştir.**"*
4. Hukuk Dairesi'nin anılan kararına konu olan bu olay ile aynı dairenin önceki tarihli, kararlarına konu olaylar benzerlik göstermesine rağmen, Ceza Genel Kurulu'nun 21.06.2011 tarihli içtihadından sonra, iletişimin gizlice kayda alınmasının hukuka uygun yöntem olarak kabul edilmesi kanımızca bir değerlendirme hatasıdır. Bu noktada şiddetle vurgulamak gerekir ki, ani gelişen bir durum ve başka suretle delil elde etme koşullarını bertaraf edercesine, Ceza Genel Kurulu kararında varılan sonucu, "**DELİL ELDE ETME AMACINA YÖNELİK KAYIT FİİLLERİ HUKUKA UYGUNDUR**" şeklinde okumak sonuçları ağır bir yanlıştır. Bu yanlışa düşülmesinde, Ceza Genel Kurulu kararındaki somut olayın koşullarıyla, varılan teorik düşüncenin hangi noktalarda örtüştüğüne ilişkin sağlıklı bir değerlendirme yapılmamış olmasından ileri geldiğini düşünmekteyiz. Bu vesileyle, yargı kararlarına konu olan olayların eksik bir şekilde ortaya konulmasının, kararların yerindeliğinin test edilmesini zorlaştırdığını; bu nedenle davaya konu olayların gelişim sürecinin, kararlara yansıtılmasının önemine dikkat çekmek istiyoruz." BAŞBÜYÜK, s.184-185.

düzenlemesiyle konuya önemli bir sınır çekmektedir[1481]. Kaldı ki "*aleni olmayan konuşmaları, rızası olmadan bir aletle dinlenen veya kayda alınan kişiler*", TCK m.133/1'deki suçun mağduru; "*aleni olmayan söyleşisi rızası alınmadan kayda alınan kişi veya kişiler*", TCK m.133/2'deki suçun mağduru ve "*aleni olmayan söyleşileri kaydedilip ifşa edilen kişi veya kişiler*" de TCK m.133/3'teki suçun mağdurudurlar[1482].

Basın Kanunu'nda bir taraftan mağdurun zararının artmasının, itibar ve saygınlığının zedelenmesinin önüne geçilmesini sağlayacak ve kişilik haklarına zarar verilmesini engelleyecek, bir yandan da haber verme hakkına sınırlama getirecek nitelikte düzenlemeler bulunmaktadır[1483]. Bu açıdan hassas bir denge kurulması ve sürdürülmesi gerekliliği, özellikle suça sürüklenen ve mağdur çocukların söz konusu olduğu olaylar bakımından kendisini ayrıca göstermektedir. Dolayısıyla medyanın da sorumluluk bilinciyle titiz bir şekilde hareket etmesi yerinde olacaktır[1484]. Basın Kanunu m.21 ile sayılan mağdurların toplum içinde damgalanmamalarının, onur ve saygınlıklarının zedelenmemesinin sağlanmaya çalışıldığı açıkça görülmektedir[1485]. Ancak kanaatimizce, ilgili düzenlemede onsekiz yaşından büyük mağdurlar bakımından sadece sınırlandırılan suç tipleriyle korumanın sağlanacak olması ve esasen de öngörülen cezanın da caydırıcı olmaktan uzak olması eleştiriye açıktır. Çünkü basının -hele ki artık sosyal medya gibi iletişim ve haberleşmenin olumlu veya olumsuz her manada- çok hızlı olduğu günümüzde, söz konusu yasağın ihlali halinde, telafisi imkânsız sonuçların ortaya çıkabileceği de şüphesizdir. Bu nedenlerle mağdurların daha etkili ve kapsamlı düzenlemelerle korunması elzem bir ihtiyaçtır; ancak bu yapılırken "*ceza hukuku araçlarına başvurmanın "ultima ratio" (son çare) olarak düşünülmesinin gerekliliği gözden kaçırılmamalıdır*"[1486].

1481 BAŞBÜYÜK, s.164.

1482 HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, 2009, s.10, 12, 13 ve 14; ÖZEN, ***Özel C.II,*** s.275-276.

1483 YENİSEY, 1998, s.492; Barış GÜNAYDIN, "5187 Sayılı Yeni Basın Kanunu", ***TBBD,*** Y.2005, S.57, 322-334, s.327; İhsan BAŞTÜRK, "Basın Kanunu'nda Kimlik Açıklama Yasağına Aykırılık Suçu", ***TBBD,*** Y.2009, S.86, 121-167 (BAŞTÜRK, 2009, s.), s.121; ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.285-286; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.199-200; DEĞİRMENCİ, 2008, s.77-78; GÜNAYDIN, s.329-330; KAHVECİ, s.182.

1484 BAŞTÜRK, 2009, s.128; Hasan YILMAZ, s.148 ve 163; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.201.

1485 BAŞTÜRK, 2009, s.135; EVİK, s.86; SEÇKİN, ***Mağdur Hakları,*** s.265; BAŞTÜRK, 2009, s.127-128.

1486 BAŞTÜRK, 2009, s.124; KAHVECİ, s.182-183.

E. Ekonomi, Sanayi ve Ticarete İlişkin Suçlar

Tefecilik suçu, TCK'nın 241. maddesinde tek fıkra halinde düzenlenmiş ve bu düzenlemede sadece "*kazanç elde etmek amacıyla başkasına ödünç para veren kişi*" cezalandırılmıştır. Tefecilik suçu gerek para alan gerekse de para verenin fail olduğu ve dolayısıyla kendi içerisinde düşmüş olduğu ekonomik zorluk sebebiyle para alanın mağdur olarak kabul edilmediği, çok failli bir suç tipidir[1487]. Buradan hareketle ödünç para alan, fail olarak kabul edilmesinin de bir sonucu olarak, kamu davasına katılamaz[1488].

Kanun koyucunun esasen ödünç para alan kişiyi cezalandırmama yönünde tercihte bulunduğu söylenebilir. Diğer bir ifadeyle "*izlenen suç politikası gereğince, sadece kazanç elde etmek amacıyla başkasına ödünç para veren kişi cezalandırılmakta, ödünç para alan kişi ise cezalandırılmamaktadır*"[1489]. Burada esas mağdurun toplum olduğu, TCK'nın sistematiği üzerinden anlaşılmaktadır. Nitekim TCK m.241 düzenlemesi, "*Özel Hükümler*" başlıklı İkinci Kitabın "*Topluma Karşı Suçlar*" başlıklı Üçüncü Kısmın "*Ekonomi, Sanayi ve Ticarete İlişkin Suçlar*" başlıklı Dokuzuncu Bölümünde yer almaktadır. Toplumu oluşturan bireylerin tamamı tefecilik suçunun mağduru olmakla birlikte, "*ödünç para alan kişi*" Yargıtay uygulamasında da "*suçtan zarar gören*" olarak kabul edilmektedir[1490]. Bununla birlikte öğretide bir yandan suçun cezalandırılmayan failinin zarar gören olarak kabulünün yerinde olmadığı savunulmakla birlikte[1491], bir yandan da tefecilik suçuyla ödünç alan kişilerin de toplumun birer ferdi olarak varlık ve menfaatlerinin korunduğu gerekçesiyle zarar gören olarak kabul edilebileceği[1492] ifade edilmektedir. Ancak böyle bir kabul altında, kanaatimizce fail ve mağdur sıfatlarının bir kişide

---

1487 İzzet ÖZGENÇ, "Tefecilik Suçu", ***GÜHFD,*** Y.2010, C.14, S.1, 543-553 (ÖZGENÇ, 2010, s.), s.552; Veli Özer ÖZBEK, "Tefecilik Suçu (TCK m.241)", ***CHD,*** Y.2010, S.14, 29-39 (ÖZBEK, 2010, s.), s.31-32; A. Caner YENİDÜNYA, "Tefecilik Suçu (TCK.m.241)", ***Banka ve Finans Hukuku Dergisi,*** Y.2013, C.2, S.6, 3-29, s.13; Elif BEKAR, "Tefecilik Suçu", ***İÜHFM,*** Y.2013, C.71, S.2, 499-526, s.499, 513 ve 523; KAZAKER, s.70; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.793.

1488 ÖZGENÇ, 2010, s.552; YENİDÜNYA, s.13; PAMUK, ***Mağdur,*** s.200; BEKAR, s.514; KAZAKER, s.70.

1489 HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, ***Topluma,*** s.439; ÖZGENÇ, 2010, s.552; ÖZBEK, 2010, s.32; YENİDÜNYA, s.13; PAMUK, ***Mağdur,*** s.200; BEKAR, s.512-513.

1490 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.32; ÖZBEK, 2010, s.32; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Özel,*** s.947-948; ÖZGENÇ, 2010, s.552; YENİDÜNYA, s.4-5; ÖZEN, ***Genel,*** s.433 ve 1069; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.793-794; **YCGK, T.26.04.2016, E.2014/118, K.2016/208,** Murat AYDIN, s.34, dn.110.

1491 BEKAR, s.515; KAZAKER, s.70.

1492 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.793, dn.881.

birleşmemesi gibi, fail ile suçtan zarar görenin de birleşmeyeceğini söylemek gerekir. Nitekim cezalandırılmayan fail, topluma karşı bir suçta zarar gören olarak kabul edilirse toplumun bir ferdi olan cezalandırılan faili de kabul etmek mümkündür. Böyle bir çelişki ve yanlışlığa düşmeme adına, "*tefecilik suçunda ödünç para alan kişi*" için sadece "*cezalandırılmayan fail*" denilmelidir.

F. Adliyeye Karşı Suçlar

TCK'nın 267. maddesinde "*iftira*" suçu, adliyeye karşı suçlar bölümü altında düzenlenmiştir. Kanun koyucu, bir suç ihdas ederken bazen bazı menfaatleri diğerlerine göre ön planda tutmaktadır. İftira suçu için de bu durum geçerlidir ve kanun koyucunun bu yöndeki tercihinde geri planda kalan ya da kaldığı izlenimi oluşan değerlerin önemsiz olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Nitekim söz konusu düzenlemenin sistematik biçimde ele alınışından iftiraya maruz kalan kişinin şeref ve saygınlığının yanında adliyeye, adli faaliyetlerin düzgün işlemesine üstünlük tanındığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla buradaki mağdur sıfatı öncelikle "*devlet*"e aittir[1493]. Ancak öğretide, ceza hukukunda yalnızca gerçek kişilerin mağdur olabileceği, tüzel kişilerin ise sadece suçtan zarar gören olabileceği düşüncesi doğrultusunda, devletin korunan değerlerine karşı işlenen suçlarda mağdurun devlet tüzel kişiliği değil, "*toplumu oluşturan bireyler*" olduğu belirtilmektedir[1494]. Öğretide, adliyeye karşı suçlar içerisinde yer alan "*iftira*" (TCK m.267) ve "*yalan tanıklık*" (TCK m.272) suçlarının örnek olarak gösterilmesinin yanıltıcı olabileceği de ifade edilmektedir[1495]. Çünkü özellikle adliyeye karşı suçlarda korunan hukuki değerin bireylerin adil yargılanma hakkı olduğu kabulü, bu suçların mağdurlarının da ancak toplumdaki bireyler olabileceğini sonuçlar. Bu bağlamda ve toplumu oluşturan bireylerden birisi olması hasebiyle kendisine iftira atılan veya hakkında yalan

---

1493 Ayhan ÖNDER, ***Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler,*** 4. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1994 (ÖNDER, ***Özel,*** s.), s.279-281; TOROSLU/TOROSLU, ***Özel,*** s.325-326; **farklı şekilde bkz.** ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Özel,*** s.1146; iftira suçuyla korunan hukuki değere ilişkin açıklamalardan hareketle suçun mağdurunun öncelikle "*toplumu oluşturan herkes*" olduğuna ilişkin bkz. ÜZÜLMEZ, s.819; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.683.

1494 ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Özel,*** s.1147; TEZCAN/ERDEM/ÖNOK, s.1366-1367; ÜZÜLMEZ, s.818-819; Kerim ÇAKIR, "İftira Suçu", ***Prof. Dr. Mehmet Emin Artuk'a Armağan,*** Ed. Mahmut Koca, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020, 1163-1206, s.1178; İÇER, s.73-74.

1495 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.25-26.

tanıklık yapılan birey, ilgili suçun mağduru olarak kabul edilebileceği gibi[1496], suçtan zarar göreni olarak da kabul edilebilir. Dolayısıyla "*Düşüncemize göre, iftira suçunda adliyeyi korumaya matuf bir yön bulunsa da kişilerin onur, şeref ve saygınlığının öncelikle korunması gerektiğinden, iftira suçuna hakaretle birlikte şerefe karşı suçlar kısmında yer verilmesi yerinde olacaktır*"[1497].

Kendisine iftira atılan veya hakkında yalan tanıklıkta bulunulan kişinin bir tüzel kişi olması durumu, çelişkili veya hatalı değerlendirmelere sebep olabilecektir. Nitekim tüzel kişilerin ve dolayısıyla devlet ya da toplumun bir suçun mağduru olamayacağı yaklaşımı söz konusu örnekler bakımından tam olarak örtüşmemektedir. Tüzel kişilerin de mağdur olabileceği kabulü ve düşüncesi altında da adliyeye karşı suçlarda her bir hukuki varlık veya menfaatin ait olduğu kimsenin mağdur olduğunun söylenmesi, çözümü imkânsız çelişkilere sebebiyet verebilecek niteliktedir. Söz konusu çelişkileri bertaraf edebilmek adına adliyeye karşı suçlarda olduğu gibi birden fazla hukuki varlık veya menfaati koruyan suçlar bakımından "*üstünlük ölçütü*" dikkate alınmak suretiyle mağdur ve suçtan zarar gören ayrımı yapılabilir ve yapılmalıdır[1498]. İftira suçu özelinde, hakkında iftirada bulunulan kişi, iftira suçunu oluşturan hareketlerin gerçekleştirilmesi suretiyle korunması gereken varlık ve menfaatlerinin ihlal edilmesi dolayısıyla suçun mağduru olarak değil, ancak zarar göreni olarak kabul edilmektedir[1499].

Kanaatimizce kanun koyucunun, TCK'nın 267. maddesinde 4, 5, 6 ve 8. fıkraları ile "*etkin pişmanlık*" hükmünü düzenlediği 269. maddesinin tüm fıkralarında, açık bir şekilde "*mağdur*" ibaresini pek çok kez kullanması, eleştiriye açık bir durum arz etmektedir. Nitekim aynı bölümde yer alan yalan tanıklık suçu bakımından ise, iftira düzenlemelerinden farklı olarak, TCK m.272'de ve etkin pişmanlık boyutuyla m.274'te, kanun koyucunun mağdur ibaresini kullanmadığı, açık bir biçimde "*aleyhine tanıklıkta bulunulan kişi*" ve "*aleyhine tanıklık yapılan kişi*" ibarelerini tercih ettiği görülmektedir.

1496 ÇAKIR, s.1169; Öğretide söz konusu suçlardaki bu kişiler, *dar anlamda mağdur* kavramıyla açıklanırken, toplumu oluşturan ve barış esasına dayalı bir hukuk toplumunda yaşama hakkına sahip olan herkes ise, *geniş anlamda mağdur* kavramı ile açıklanmaktadır. ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.226; KOCA/ÜZÜLMEZ, ***Özel,*** s.1032 ve 1035.

1497 ÇAKIR, s.1202

1498 ÖNDER, ***Özel,*** s.282; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.683-684.

1499 **YCGK, T.2.3.2010, E.2009/9-259, K.2010/47,** BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.710-711, dn.402; PAMUK, ***Mağdur,*** s.159.

Bu başlık altında vereceğimiz diğer bir örnek, TCK m.287'de düzenlenen "*Genital Muayene*" suçudur. Düzenlemeye göre, "*Yetkili hakim ve savcı kararı olmaksızın, kişiyi genital muayeneye gönderen veya bu muayeneyi yapan fail hakkında üç aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur*" (f.1). Madde gerekçesinde herhangi bir bilgiye yer verilmese de özellikle "*bekaret kontrolü*" bakımından rıza dışı yapılan muayeneleri bertaraf etmek veya cezalandırmak amacıyla söz konusu hükmün ceza kanununda yer bulduğu belirtilmektedir[1500]. Genital muayene suçu, Adliyeye Karşı Suçlar altında düzenlenmiş olmasına rağmen, suçun mağduru "*genital muayeneye gönderilen ya da genital muayeneye tabi tutulan kişi*"dir[1501]. Dolayısıyla söz konusu hükmün ceza kanununun insan merkezli ve bireyci olarak deklare ettiği felsefeye uygun nitelikte bir düzenleme olmadığı, buradaki adliyenin idare ve işleyişine yönelik zararın bireyin uğradığı zararın yanında tali ve çok daha önemsiz kaldığı ve bu açıdan genital muayene suçunun "*adliyeye karşı suçlar*" bölümünde değil de "*cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar*" bölümünde düzenlenmesinin daha yerinde olacağı, öğretide -kanaatimizce de haklı olarak- ifade edilmektedir[1502].

III. Mağduriyetin Giderilmesi Amacına Yönelik Kurumlar

A. Genel Olarak

Bilindiği üzere devletler, toplumların örgütlü ve meşru karşılığını oluştururlar ve kişilerin güven içinde yaşamalarını sağlamak ve sürdürmek, devletlerin temel amacıdır. Bunu gerçekleştirebilmek için de bir hukuk düzeni inşa edip bu düzeni korumaya çalışırlar. Söz konusu koruma, "*ihlalleri önlemek, ihlal halinde ihlal edeni tespit etmek (yargılamak), yaptırım uygulamak ve ihlalden bir mağduriyet doğmuşsa bunu gidermek*" şeklinde olmaktadır[1503]. Ancak bununla birlikte, "*Nasıl failin ceza muhakemesi sürecinde* ***cezaya müstahaklığı (Strafwürdigkeit)*** *ve* ***cezaya muhtaçlığı-cezalandırılması ihtiyacı (Strafbedürftigkeit)*** *sınanıp ona göre yola devam ediliyorsa, aynı şekilde suçtan doğan mağduriyetin çevresinde de mağdurun*

1500 CENTEL, 1997, s.61; İbrahim DÜLGER, "Genital Muayene Suçu (TCK. Madde 287)", ***EÜHFD,*** Y.2008, C.3, S.2, 45-70, s.45-46; Hakan HAKERİ, ***Tıp ve Sağlık Hukuku El Kitabı,*** 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022 (HAKERİ, ***Tıp,*** s.), s.537; SIRMA, 2013, s.157.

1501 DÜLGER, s.52; HAKERİ, ***Tıp,*** s.539; KANBUR, s.18; SIRMA, 2013, s.160-161; TEZCAN/ERDEM/ÖNOK, s.1435.

1502 DÜLGER, s.47-48 ve 68; KANBUR, s.8; TEZCAN/ERDEM/ÖNOK, s.1433.

1503 AVCI, ***Çalıştay,*** s.41; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.67; Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.159.

korunmaya değerliği (Schutzwürdigkeit) *ve* ***korunması ihtiyacı (Schutzbedürftigkeit)*** *üzerinde durulmalıdır*"[1504].

1. Mağdurun Korunmasının Genel Çerçevesi

Genel manada mağduriyet, hukuk düzeninin ihlali ile ortaya çıkan bir durumdur ve hukuk düzeni, mağduriyetlerin giderilmesinde araç olarak önemli bir işleve sahiptir[1505]. Nitekim bu anlamda, "*kriminolojik araştırmalarla, ceza mahkemelerince hükmedilecek tatmin edici bir tazminatın etkin hale getirilmesi zorunluluğu*"nun kabul edildiği de belirtilmektedir[1506]. Bu anlamda, mağdurun zararının tazmin edilmesine yönelik girişimler, "*zararın fail tarafından karşılanması* (*restitution*)" ile "*zararın devlet tarafından karşılanması* (*compensation*)" şeklinde iki temel grupta toplanmaktadır[1507]. Ancak yine de suçların ve dolayısıyla mağduriyetlerin çeşitliliği dikkate alındığında, mağduriyetin giderilmesine matuf çözümler de muhteliftirler ve hatta aşağıda da bir kısmının ele alındığı gibi "*epeyce geniş bir yelpaze oluşturmaktadırlar*"[1508].

"*Mağdurun korunması*" olarak ifade edilen -bu başlık altında ele alınabilecek- hususlar, özü itibarıyla "*suç öncesi koruma*" ve "*suç sonrası koruma*" şeklinde de ayrılabilir[1509]. Nitekim viktimolojik açıdan da mağdurun korunması bu iki aşamada ele alınmaktadır[1510]. Ancak belirtmek gerekir ki, mağdurun korunması noktasında hala bir yeknesaklık bulunmadığı gibi, mevcut hukuki yollar, çareler veya mekanizmalar da yeterli etkililiğe, basitliğe ve tatmin ediciliğe sahip olmadığı için,

---

1504 Enes YILMAZ, 2022, s.461; **ayrıca bkz.** WEIGEND, 1984, s.782-783; WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.388; HILLENKAMP, ***ZStW,*** s.599; KANZ, s.230; ROXIN/GRECO, s.723, Rn.18-19; öte yandan söz konusu terimlerin Türkçe karşılıklarını tespit etmemdeki desteği dolayısıyla değerli arkadaşım ve meslektaşım Başar PANCAROĞLU'na bu vesileyle tekrar teşekkür ederim.

1505 AKDEMİR, s.8; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.178; DİNLER, s.58-59.

1506 SCHÖCH, 2006, s.125; Hans-Jörg ALBRECHT, s.45-46.

1507 ROLAND, s.41 ve 43; KILCHLING, ***Opferinteressen,*** s.462-463; WALLER, s.99-100; DEĞİRMENCİ, ***Uzlaştırma,*** s.48.

1508 DEL VECCHIO, s.417; WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.437-478 ve 546-548; Enes YILMAZ, 2022, s.477.

1509 URUŞAK, s.37 ve 46; ÖZBEK, 2016, s.56; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.140-141; Mağduriyetin Önlenmesi (Preventing Victimization), Hakların Korunması (Protecting Rights) ve Gözetim Sağlanması (Providing Care) olarak Desteğin Üç Boyutu (Three Dimensions of Support) şeklindeki ayrım için bkz. Christine M. COLE, "Overcoming Challenges in Defending Victim Rights During Judicial Process" / "Yargılama Sürecinde Mağdur Haklarının Korunmasında Karşılaşılan Zorlukların Aşılması", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 293-295 ve 309-312, s.293 ve 309.

1510 KATOĞLU, 2009, s.697; SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.171-271 ve 272-383.

uygulamada mağdura açıkça daha az odaklanılmaktadır[1511]. Esasen mağdurun gerek suç öncesi gerekse suç sonrası korunması, hukukun fiili ve hukuki güvenliği adil kurallarla sağlamasıyla mümkün olacaktır[1512]. Öğretide belirtildiği şekilde ifade etmek gerekirse, "*Magna Carta'nın şu söylemi, yaklaşık 800 yıl kadar önce ne kadar geçerli ise bugün için de geçerliliğini korumaktadır: "Hiç kimseye hak veya adaleti satmayacağımız gibi hiç kimseyi de bunlardan mahrum etmeyecek veya sürüncemede bırakmayacağız*""[1513].

Suç sonrası koruma, bir suç işlendikten sonra hukuki araçlar kadar toplumsal ve tıbbi kurumların da devreye girmesini ifade etmektedir[1514]. Genel itibarıyla ise suç sonrası koruma ya "*mağdurun tazminatını talep ve tahsil edebilme imkanını artıracak düzenlemeler yapılması*" ya da "*tazminatın devlet tarafından ödenmesinin kabul edilmesi*" şeklindeki çözümlere odaklanır[1515]. Tabi esasen, her şey olup bittikten sonra zararların giderilmesinden ziyade en başta her türlü mağduriyete sebep olan olayların önlenmesi, çok daha fazla önem taşımaktadır[1516]. Bu da ancak mağduriyetleri doğuran sebeplerin ve risk faktörlerinin kaynağında tespit edilip kurutulmasıyla mümkündür. Şüphesiz bunu sağlamanın yolu da hem bireysel düzlemde hem de çiftler arasında ya da sosyal çevre ve toplum düzleminde sosyo-demografik, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel unsurların gerçekleştirilebilmesinden geçer[1517]. Ülkemiz bakımından maruz kalınan mağduriyetin giderilmesine yönelik bu çerçevede değerlendirilebilecek çeşitli olanaklar bulunsa da maalesef konuyu kendine özgü yön ve özellikleriyle kapsayıcı, basit, etkili ve tatmin edici şekilde ele alan bir mekanizmanın kurulamadığı ifade edilmelidir[1518]. Gerçekten ülkemizin de bu bağlamda, emsalleri olan Avrupa Konseyi üyelerine benzer şekilde konum alması, mağduriyetin giderilmesi noktasında uluslararası gelişmeler ve düşüncelerden ilham almak suretiyle etkin bir şekilde sorumluluk üstlenmesi bakımından önünde kendi tercihleri dışında bir engel bulunmamaktadır. Bu yönde başta kanun koyucumuz

---

1511 OSTENDORF, 1998, http://www.richterverein.de/j2000/asjopfer1.htm (E.T.07.02.2022); ÖZEK, s.31 ve 36; Çetin ARSLAN, s.2355-2356; AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.34, dn.100; KATIMAN, s.29-30; Enes YILMAZ, 2022, s.476.

1512 AÇIKGÖZOĞLU, s.44 ve 49.

1513 YÜCEL, ***Adalet Psikolojisi,*** s.77; YÜCEL, 2009, s.280.

1514 KATOĞLU, 2009, s.697.

1515 PAMUK, ***Mağdur,*** s.248.

1516 DİNLER, s.57.

1517 SCHWANDER, s.130-132; TOPÇUOĞLU, 2013, s.1165.

1518 ÖZEK, s.67; Çetin ARSLAN, s.2337-2338.

olmak üzere sistemdeki tüm karar alıcı ve uygulayıcıların benimseyeceği zihinsel dönüşümle yeni bir ceza adaleti sisteminin inşası her zaman mümkündür[1519]. Maalesef bu hususta kapsamlı ve istatistik biliminin verileriyle yerinde tespitler yapabilecek ve böylece çözüme matuf yol haritası çizebilecek olan suç ve mağdur anketleri bakımından da makul bir noktada olmadığımız söylenebilir[1520]. "*Birleşmiş Milletler Bölgelerarası Suç ve Adalet Araştırmaları Enstitüsü*" (*UNICRI*) desteği ile ilk olarak 1989, sonrasında 1992, 1996, 2000 ve 2004/2005 yıllarında tekrarlanan "*Uluslararası Suç Mağduru Araştırması*"nın, Türkiye'deki bu yönde gerçekleştirilen en kapsamlı çalışma olduğu belirtilse de işler bir mekanizmanın kurulamadığı ve adalet istatistikleri noktasında en temel verilere dahi sağlıklı erişim imkanının sunulamadığı hatırlatılmalıdır[1521].

Mağdurun korunması, diğer bir ifadeyle mağduriyetin giderilmesi, geleneksel anlamda ancak dolaylı olarak dava yoluyla sağlanabilir[1522]. Toplumsal barışı, koruma ve/veya -toplumsal barışın suç ile bozulması durumunda- yeniden tesis etme bakımından, ceza hukuku üzerine düşen görevi, illa faili cezalandırarak yerine getirmek zorunda değildir[1523]. Diğer bir ifadeyle suçla mücadele, sadece faili cezalandırmakla sınırlı olmayıp, suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi yoluyla ya da en azından buna olanak veren yolların inşa edilmesiyle mümkün olacaktır[1524]. Bu bağlamda, mağduriyetin giderilmesi, her durumda suçun etkilerinin mümkün olduğu ölçüde nötralize edilmesini gerektirmektedir[1525]. Diğer bir ifadeyle devletin faili cezalandırma yetkisinin kullanılması dolayısıyla, mağdurun mağduriyetinin giderilmesi yönündeki talebinin yerine getirilmesi sırasında karşılaşabileceği muhtemel engelleri kaldırmak, hiçbir engelle karşılaşmaması için gereken hukuki koşulları oluşturmak ve garanti altına almak, kanun koyucuya ait bir görev olarak

---

1519 KANZ, s.237; KURU, s.107; YAVUZ, 2014, s.273; Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.168-169; KÜPELİ, s.229; Enes YILMAZ, 2022, s.479.

1520 ERZURUMLUOĞLU, 2013, s.77; GAZİARİFOĞLU, s.34; Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.77-78; Oğuz POLAT, ***Kriminoloji,*** s.35-36; Enes YILMAZ, 2022, s.451; **ayrıca bkz.** SCHWIND, s.58-59.

1521 DEMİRBAŞ, 2020, s.52; GAZİARİFOĞLU, s.34-35; mükerrer mağduriyet olgusuyla ilgili olarak da benzer yönde çalışmalar yapılmalı, böylece ülkemizdeki boşluk doldurulmalı ve buna istinaden tesis edilecek hukuki düzenlemelerle mağdurlara yönelik güvenceler kesin bir biçimde sağlanmalıdır. DÜZENLİ, s.51.

1522 AKDEMİR, s.72 vd.; CENTEL, 1997, s.66; NUHOĞLU, 1997, s.330.

1523 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.20; PAMUK, ***Mağdur,*** s.248.

1524 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.102.

1525 SCHWANDER, s.48.

karşımıza çıkar[1526]. Nitekim, esasen ceza muhakemesi sürecine yönelik olarak da mağdurun "*ceza muhakemesinin açılmasını zorlaması*" ve "*ceza muhakemesine aktif olarak katılması olanaklarının iyileştirilmesi*" şeklinde iki isteminin bulunduğu ifade edilmelidir[1527]. Yine "*suç işleyerek kendisine zarar veren sanığın devlet eliyle cezalandırıldığını görmek*" ve "*suç nedeniyle uğradığı zararları tazmin ettirmek*" şeklinde iki istemden de bahsedilebilir[1528]. Mağduriyetin giderilmesi, mağdur için olan ve aleyhine olmayan bir kurum olarak kurulacaksa, esasen mağdur bakış açısıyla karşılanmalıdır. Bunun için, mağdura yönelik geniş çaplı bir koruma mekanizmasının güvenceye alınması zorunludur. Mağduriyetin giderilmesi çerçevesinde böyle bir mağdur koruma mekanizmasının köşe noktalarını, "*gönüllülük*" (*die Freiwilligkeit*), "*bilgilendirme yükümlülüğü*" (*die Verpflichtung zu Information*), "*dar anlamda koruma*" (*der Schutz im engeren Sinn*) ve "*gizlilik*" (*die Vertraulichkeit*) oluşturur[1529].

Sonuç olarak, mağdurun korunmasının genel çerçevesini çizecek şekilde mağduriyetin giderilmesi bakımından önerilen çözümleri, birincisi "*mağduriyetin giderilmesini bir ceza hukuku yaptırımı olarak kabul* eden", ikincisi "*ceza ve ceza muhakemesi sistemi içinde cezanın belirlenmesi, azaltılması veya cezasızlık sebeplerinin birer unsuru olarak faile ayrıcalıklar tanımakla uğraşan*", üçüncüsü "*ceza muhakemesinin dışında fail-mağdur-uzlaşması gibi suç olmaktan çıkarmanın bir yansıması* olan" ve nihayet dördüncüsü "*doğrudan devletin suça karşı oluşturulacak sigorta sistemleri aracılığıyla veya bir fon oluşturmak suretiyle suç mağdurlarının mağduriyetinin giderilmesini sağlaması*" biçiminde, öğretide kabul edilen dört ana model olarak sıralamak ya da sınıflandırmak mümkündür[1530].

2. Mağduriyetin Giderilmesi ile Medeni Hukuk İlişkisi

"*Suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi*" denildiğinde, ilk olarak medeni hukuktaki anlamıyla "*tazminat*" veya diğer bir ifadeyle "*zararın tazmin edilmesi*" akla

1526 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.103.
1527 URUŞAK, s.46.
1528 PAMUK, 2013, s.354-355.
1529 SCHWANDER, s.60-61; Ernst-Joachim LAMPE, "Wiedergutmachung als "dritte Spur" des Strafrechts?", ***Goltdammer's Archiv für Strafrecht,*** Y.1993, C.140, S.11, 485-494 (LAMPE, 1993, s.), s.487-493; SAUTNER, s.78; HILLENKAMP, "Zur "Freiwilligkeit"", s.260, 264 ve 266-267.
1530 ÖZEK, s.41-55; DÖNMEZER, 1977, s.186-190; HIRSCH, 1990, s.377-378; Hans-Jörg ALBRECHT, s.56; AVCI, ***Çalıştay,*** s.45; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.67; USLU, s.248; Enes YILMAZ, 2022, s.477-478.

gelmektedir[1531]. Nitekim suçtan doğan zararın tazmini meselesi, ilk çağlardan beri üzerinde durulan bir konudur[1532]. Tazminat sorumluluğu da esasen sözleşmeden, haksız fiilden, sebepsiz zenginleşmeden ya da kanundan kaynaklanabilmektedir ve konumuz bağlamında ise, suçtan doğan zararın tazmini haksız fiil çerçevesinde çözümlenebilir[1533]. Diğer bir ifadeyle özel hukuktaki haksız fiil sorumluluğunun, fiilin suç oluşturması halinde de mağdurun zararlarının giderilmesine yönelik söz konusu olduğu bilinmektedir[1534]. Çünkü suçtan doğan zararın belirlenmesi yapılırken, dikkate alınacak olan fiilin meydana geliş şekli, ortaya çıkan zararın ağırlığı gibi hususlar, her iki hukuk disiplininde de karşılığı bulunan hukuka aykırılık, haksız fiil, uygun illiyet bağı ve zarar şeklindeki sorumluluk hukukunun genel ilkelerine dayanılarak çözüme kavuşturulur[1535]. Zaten mağduriyetin giderilmesi düşüncesinin hareket noktasını, fail ile mağdur ilişkisinin sentezi oluşturmaktadır[1536]. Burada suç mağduru, herhangi bir haksız fiilden zarar görene göre daha geniş bir seçeneğe, diğer bir ifadeyle uğradığı zararı tazmin ettirme hakkına sahip olmalıdır[1537]. "*Devletin kendi alacağını (meselâ para cezasını) tahsilde imtiyazlı bir usulden faydalanırken şahsî hakları hususî hukuktaki takip kaidelerine bırakması isabetli değildir. Zira suçtan husule gelen zararlara basit bir haksız fiilin neticeleri olarak bakılamaz*"[1538].

Bilindiği üzere, her suç bir haksız fiil olmakla birlikte her haksız fiil bir suç olmayabilir[1539]. Daha genel mahiyette ifade etmek gerekirse, hukuka aykırı her fiil, suç değilken; her suç aynı zamanda hukuka aykırı bir fiildir. Her hukuk dalı, sahip olduğu özelliklere göre hukuka aykırılığa farklı sonuçlar bağlamaktadır. Bu çerçevede kanunilik ilkesi veya bağlantılı olarak kıyas yasağı gibi pek çok kurum, suç oluşturmayan hukuka aykırı fiiller için geçerli olmayabilir. Ayrıca ceza hukuku bağlamında yaptırım uygulanabilmesi için, failin kusurunun da bulunması

1531 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.21; ÖZBEK, 2016, s.56; ÖZBEK, 2004, s.116; ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.276.

1532 AVCI, ***Çalıştay,*** s.54.

1533 ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3995; İÇEL, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** s.58-59.

1534 AKDEMİR, s.105; Çetin ARSLAN, s.2342; KAFES, s.103.

1535 ÖZTÜRK/ERDEM, s.138; ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3995.

1536 ROXIN, 1990, s.368-369; Enes YILMAZ, 2022, s.451.

1537 DEL VECCHIO, s.397; TEZCAN, s.73.

1538 EREM, ***Adalet,*** 1966, s.278.

1539 ÖZEK, 56; HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, ***Genel,*** s.156; HEINRICH, ***AT,*** s.21, kn.52a ve s.119, kn.308; HEINRICH, ***Genel Kısım – I,*** s.32, kn.52a ve s.198, kn.308; Çetin ARSLAN, s.2354; KARA BİLGİÇ, s.8; TÜRKOĞLU, s.25.

gerekirken, haksız fiil bakımından kusursuz sorumluluk mümkündür[1540]. Ayrıca tazminat, haksız fiilin bir yaptırımıyken, suçun yaptırımı genel olarak cezalardır. İşte tüm bu farklılıklarının yanı sıra suç ile haksız fiilin kesiştiği veya aynı anda ortaya çıktığı durumlara yönelik, mağduriyetin giderilmesinin "*suç ile haksız fiilin, ceza hukuku yaptırımları ile tazminatın diğer bir deyimle ceza hukuku ile medeni hukukun telif edilmeye çalışılmasının bir sonucu ol*"duğu ifade edilmektedir[1541].

Her haksız fiilin suç olmamasına karşılık her suçun bir haksız fiil teşkil etmesi dolayısıyla suçtan zarar gören ve mağdur, doğal olarak Borçlar Kanunu'nun haksız fiile ilişkin hükümleri uyarınca tazminat talep etme imkanına sahiptir[1542]. Ancak bu, sıklıkla uzun süren ve hatta nihayetinde çoğu zaman başarısız bir yoldur[1543]. Buradan hareketle, bir suç dolayısıyla meydana gelen zararın giderilmesini, sadece sözleşmeden veya haksız fiilden doğan zararın tazminine benzetmek adil olmaz[1544]. Diğer bir şekilde ifade etmek gerekirse, şüphesiz mağdur veya suçtan zarar gören, özel hukuk hükümleri çerçevesinde zararının giderilmesini isteyebilmesinin ötesinde, ceza davasına katılıp ceza yargılaması sırasında da suçtan doğan zararlarının giderilmesini isteyebilmelidir[1545]. Zira mağdurun zararının giderilmesinin başlı başına bir özel hukuk meselesi olarak algılanması ve bu doğrultuda ceza yargılamasının dışında tutulması, kanaatimizce yanlış bir yaklaşımdır[1546]. Bu düşünce doğrultusunda mağduriyetin giderilmesi, failin fiili nedeniyle sadece mağdur ile değil, hukuk, devlet, toplum ile zarar görmüş olan ilişkilerini gidermeye yönelik bir ceza hukuku terimidir ve fail ile mağdurun bir araya gelerek uzlaşması veya daha geniş anlamda barışması anlamına da gelmektedir. Diğer taraftan medeni hukuk tazminatı, sadece zararı tazmine yönelik olup, tarafları barıştırma gibi bir endişe taşımayan tek yönlü bir kurumdur. Dolayısıyla mağduriyetin giderilmesi, medeni hukuk tazminatından farklı olarak sadece parasal bir edimden ibaret olmayan ve medeni hukuk anlamındaki tazminatı da aşan bir niteliğe sahiptir[1547]. Yani suç

1540 ÖZTÜRK/ERDEM, s.138-139; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.207.
1541 DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.36-40; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.31; REID, s.14.
1542 ÖZEK, s.56; Çetin ARSLAN, s.2354; HEINRICH, ***AT,*** s.21, kn.52a ve s.119, kn.308; HEINRICH, ***Genel Kısım – I,*** s.32, kn.52a ve s.198, kn.308.
1543 ESER, 1989, s.731.
1544 EREM, ***Adalet,*** 1966, s.278; PAMUK, ***Mağdur,*** s.282.
1545 KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.199.
1546 WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.225-226; DEĞİRMENCİ, 2008, s.85; TEMİZ GÜL, 2023, s.389.
1547 FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.9 ve 127; Mümin GÜNGÖR, s.206; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.32, dn.44.

nedeniyle zarara uğrayan mağdura yönelik gerçekleştirilecek mağduriyetin giderilmesi araçları kamusal nitelik gösterdiği için, bu yöndeki tazminat taleplerinin ceza mahkemesi önünde de ileri sürülebilmesi gerektiği öğretide belirtilmektedir[1548]. Nitekim böylesi tazminat taleplerinin ceza mahkemelerinde hükme bağlanabileceğini kabul eden Fransa, Belçika, Almanya gibi pek çok ülke bulunmakla birlikte, burada esas mesele, ceza mahkemelerinde görülen hukuk davalarının özel hukuk kurallarına bağlı kalıp kalmayacağı veya ne ölçüde bağlı kalacağıdır[1549]. Bilindiği üzere, ceza mahkemelerine bu yönde bir yetkinin tanınmasıyla uyuşmazlığın çözümü kolaylaştırılmakta, mahkemelerin çift başlılığı kaldırılmakta, delillerle doğrudan bağ kuran ceza hakiminin maddi olayı daha iyi bilmesinden dolayı suçtan doğan zarar daha doğru tayin edilmekte ve bu sayede de yargı mercilerinin kararları arasındaki karşıtlıklar önlenerek adalet tesis edilmektedir. Tüm bu gerekçelerle ceza mahkemelerinde görülen şahsi hak davalarında, mağdurun tazminat talebinin daha etkili şekilde başarı gösterdiği belirtilmektedir[1550].

Fakat failin ödeme gücü ve imkânının olmadığı durumlarda, söz konusu yolun pratik bir anlamının da bulunmadığı tespit edilmelidir. Benzer şekilde, failin bilinmediği veya bulunamadığı durumlarda söz konusu imkân, mağduru ikinci bir mağduriyete maruz bırakabilmektedir. Bu noktada uygulamanın takındığı tavır da önem arz eder. Nitekim ülkemizde şahsi hak davasının geçerli olduğu 2005 öncesi dönemde, mahkumiyete hükmeden hakimler, mağdurun, zararları için çoğu kez, "*hukuk mahkemesine başvurmakta serbest*" olduğuna karar vermişler ve bununla birlikte hukuki olarak var olan bu imkânlar, failin bulunamaması veya failin ödeme yeteneğinin bulunmaması gibi ihtimallerle yine fiili olarak kullanılamamıştır[1551].

2005 yılında ülkemizde gerçekleştirilen Ceza Hukuku Reformuyla şahsi hak davasının ceza yargılamasından kaldırılmasıyla bu yöndeki tasarrufun tamamen hukuk mahkemelerine bırakıldığı belirtilebilir[1552]. Yani bu sorunun günümüzde hukuk mahkemelerinde çözümlendiği ve ceza hukukunun bir ilişkisinin kalmamış gibi göründüğü söylenebilir. Fakat mağduriyetin giderilmesini sadece medeni hukuka

---

1548 PAMUK, ***Mağdur,*** s.282.
1549 EREM, ***Adalet,*** 1968, s.336.
1550 PAMUK, ***Mağdur,*** s.283.
1551 HACIOĞLU, s.198; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.45-46; ÖZBEK, ***CMK İzmir Şerhi,*** s.1002-1003; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Muhakeme,*** s.855-856.
1552 ÜNVER/HAKERİ, s.323.

ait bir sorunmuş gibi anlamak yanlış olacaktır. Çünkü sorunu daha kısa ve hızlı biçimde çözüme kavuşturmakta ceza hukuku araçlarından yararlanmak büyük fayda sağlayabilir[1553]. Burada zararın kapsayıcı bir tazminat ile giderilmesinin merkezde olduğu zikredilmelidir[1554]. Ancak mağduriyetin giderilmesi, esasen tazminatı da kapsayan ama özünde gerek ceza hukuku içinde gerekse ceza hukuku dışında bir usulle -*kural olarak fail tarafından*[1555]- giderilmeyi karşılayan daha geniş nitelikte bir kavramdır[1556]. Diğer bir ifadeyle "*mağduriyetin giderilmesi, mağdurun ayrıca bir de medeni yargıya başvurmasına gerek bırakmayacak, bunun yanında ceza muhakemesini kısaltarak bir an önce zararlarının giderilmesini sağlayacaktır*"[1557]. Nitekim, böylesi bir yaklaşımla mağduriyetin öncelikle fail tarafından giderilmesi, doğal olarak "*usul ekonomisi*"ni (*Verfahrensökonomie*) de sağlayacaktır[1558]. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, tazminat, mağduriyetin giderilmesi araçlarından sadece birisidir ve ölçülebilir maddi zararlar söz konusu olduğunda, böyle bir yol işletilebilmektedir[1559]. Çünkü mağdurun karşılaştığı etki bakımından fiziksel, ruhsal, sosyal ve ekonomik dört grup mağduriyetten bahsetmek mümkündür[1560]. Aile içi şiddet başta olmak üzere genel anlamda tüm mağduriyet olgularının ölçülebilir bir şekilde sadece "*çok yönlü*" (*multifaktorielle*) yaklaşımlarla yazılıp, analiz edilip, açıklanması mümkündür[1561]. Çünkü çoğu zaman mağduriyetin etkileri birbirinden kesin çizgilerle ayrılmamakla birlikte, mağdur zaten yaşadığı suç deneyiminde bu etkilerin birçoğuyla karşılaşır[1562]. Söz konusu mağduriyetlerin kapsamlı bir şekilde giderilmesinin kabulü halinde de ceza hukuku bakımından ortada işlenmiş olan bir suç olması hasebiyle failin sorumlu olmadığı söylenemez[1563]. Dolayısıyla mağduriyetin giderilmesi, "*faile aynen iade, maddi ve manevi tazminat gibi*

1553 ÖZBEK, 2016, s.56.

1554 SCHWANDER, s.115.

1555 "Bununla birlikte mağduriyetin giderilmesi, geniş anlamda, mağduriyetin fail yanında devlet, sigorta ve mağdur yardım kuruluşları tarafından giderilmesi olarak da anlaşılmaktadır." ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.22, dn.4.

1556 "Bu bakımdan, mağduriyetin giderilmesi kavramı içinde ***aynen iade, maddi ve manevi tazminat***, mağdura verilen ***hediyeler*** ya da kamuya yararlı müesseselere yapılan parasal tazminat gibi ***maddi edimler***, özür dileme, barışma konuşması gibi ***manevi edimler*** ve hatta doğrudan mağdur nezdinde veya kamu kurumlarında ***zararın çalışılarak giderilmesi*** de söz konusu olmaktadır." ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.22; ÖZBEK, 2016, s.56-57; ÖZBEK, 2004, s.117.

1557 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.46-47.

1558 WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.521.

1559 HÖRNLE, 2000, s.183; SCHWANDER, s.47.

1560 DİNLER, s.59; KIZMAZ, s.21; ÜREKLİ, s.15.

1561 SCHWANDER, s.129.

1562 DİNLER, s.60.

1563 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.215.

yükümlülükleri yerine getirmek suretiyle fiilinin sonuçlarını giderebilme ve yeniden topluma dönme imkanı veren, bu suretle mağdurun fiilden doğan zararlarını gidermek amacına hizmet ederek toplumsal barışın yeniden tesisini sağlayan bir ceza hukuku müessesesidir"[1564].

Sonuç olarak kanaatimizce, mağduriyetin giderilmesi samimi olarak isteniyorsa, ceza ve ceza muhakemesi hukuku içerisindeki her fırsat değerlendirilmelidir[1565]. Diğer bir ifadeyle ceza ve ceza muhakemesinde mağduriyetin giderilmesine imkân tanıyan kurumların artırılması gerekmektedir[1566].

3. Toplum Hizmetinde Çalıştırma – Kamu Yararına Çalıştırma

Mağduriyetin giderilmesi amacına yönelik değerlendirilmesi gereken kurumlardan biri de "*toplum hizmetinde çalıştırma – kamu yararına çalıştırma*"dır. Kendisinden vazgeçmek yerine, uygulama alanı genişletilebilecek bu kurumun özellikle mağduru belli olmayan suçlarda veya failin mağduriyeti giderecek mali gücünün uygun olmadığı hallerde, failin mağduriyeti bizzat bu şekilde gidermesi, oldukça pratik, işlevsel, yerinde ve faydalı olacaktır[1567]. Somut olarak mağdurun bulunmadığı suçlar bakımından da bir mağduriyetin giderilmesi şekli olarak "*kamu yararına çalıştırma*" veya "*kamuya yararlı çalışma*"lardan bahsedilebilir. Çünkü mağduriyetin giderilmesindeki asıl amaç, failin fiiliyle sebep olduğu zararları ortadan kaldırmasıdır. Bu açıdan kamu yararına çalışma ediminin mağduriyetin giderilmesi kavramı içinde telakki edilmesi, hem faili daha aktif kılması hem de meydana gelen zararları ortadan kaldırması yönüyle her iki kurum için de uygun nitelik arz etmektedir ve birbirlerini tamamlarlar[1568]. Konuya ilişkin ceza ve infaz hukuku mevzuatımızda, güvenlik tedbirlerinin infazı olarak sadece TCK m.50/1-f'de yer alan kısa süreli hapis cezasının yerine geçebilecek güvenlik tedbirlerinden "*kamuya yararlı bir işte çalıştırma*" kurumunun Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkı Kanunun 105. maddesinde düzenlendiği örnek olarak gösterilebilir[1569].

1564 ÖZBEK, 2016, s.59; PAMUK, ***Mağdur,*** s.248.
1565 AVCI, ***Çalıştay,*** s.45; DALKILIÇ, s.1353.
1566 DEĞİRMENCİ, 2008, s.85; TEMİZ GÜL, 2023, s.389.
1567 GÖKCAN, s.46; TURANLI, s.116.
1568 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.34 ve 321-322; SOKULLU-AKINCI, "Adalet Reformu", s.336.
1569 ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.863-864; DEMİRBAŞ, 2020, s.38 ve 43; DEMİRBAŞ, ***İnfaz,*** s.91; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.658.

Bilindiği üzere, çalışma tedbiri, failin, mağdurun uğradığı zararların karşılanması için, belirlenen hizmeti sorumlu olduğu süre boyunca gerçekleştirmesidir. Zaten böyle bir borcu üstlenen ve yerine getiren fail, ahlaki olarak topluma da hizmet etmekle suç ile bozduğu toplumsal barışı yeniden tesis etmiş ve kendi ıslahı yönünde ilerleme kaydetmiştir. Failin esasen sembolik de olsa sebep olduğu duruma ilişkin olarak sorumluluk üstlendiğini göstermesi, mağduriyetin giderilmesi yaklaşımı bakımından önem arz edecektir[1570]. Tabi mağdura ve mağduriyetin giderilmesine bakan yönüyle bu şekilde cezalandırıcı adaletten vazgeçilerek, zararın giderilmesinin sağlanması belki de en önemli kazanımdır[1571]. Yine bu kapsamda örnek olarak, Alman Ceza Kanunu m.46a'ya benzer şekilde mağduriyetin giderilmesi, takdiri veya zorunlu bir hafifletici ya da cezayı ortadan kaldıran bir sebep olarak, hatta hürriyeti bağlayıcı cezanın adli para cezasına çevrilmesi noktasında bir ölçüt olarak genel hükümler arasında düzenlenebilir[1572].

Kanaatimizce de "*failin, rızası bulunması halinde, mağdurun kendi işyerinde çalışabilmesine de olanak verecek şekilde geniş düşünülmelidir. Toplum hizmetinde çalıştırmaya hastanede, çocuk ıslah evi ve huzur evinde çalıştırma, temizlik ve bahçe işlerinde çalıştırma, sivil savunma hizmetlerinde çalıştırma gibi örnekler verilebilir*"[1573].

4. Mağdurların Beklenti ve İhtiyaçları[1574]

Bilindiği üzere ceza adaleti, genellikle mağdurun menfaatleri göz önüne alınmaksızın ulaşılması mümkün olmayan hukuki barışın yeniden kurulmasına hizmet etmektedir[1575]. Başta şiddet suçu mağdurları olmak üzere çoğu mağdurlar, öncelikle tabi ki kendi faillerinin cezalandırılmasını isterler. Ancak özellikle aile içi şiddetin mağduru olan bir kadın, kolluktan güven, anlayış, dinlenilme ve desteklenme

1570 SCHÖCH, 2016, s.278; WEMMERS, s.45; Enes YILMAZ, 2022, s.473.
1571 TURANLI, s.115.
1572 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.306; YENİSEY/PLAGEMANN, s.37-38.
1573 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.308-310.
1574 WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.403-414; YOUNG, s.57-62; SAUTNER, s.19, 59, 115 ve 143; REEMTSMA, 2019, s.12; konuyu Kuzey Amerika ve Avrupa ceza adaleti sistemleri üzerinden oldukça geniş kapsamda ele alan bir çalışma için bkz. MAGUIRE, s.363-433; Onarıcı adalet anlayışını taraflar, ihtiyaçlar ve sorumluluklar ekseninde ele alan bir çalışma için bkz. KETİZMEN, ***Uzlaştırma,*** s.74-90; Enes YILMAZ, 2022, s.461-475.
1575 WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.195-196; SCHÖCH, 2006, s.121.

şeklinde gerçek bir yardım beklemektedir[1576]. Kaldı ki, mağdurların suçu bildirmekten ne bekledikleri ve neden suç duyurusunda bulundukları sorusu, cevaplanmalıdır[1577]. Bu sorunun cevabı kabilinden mağdurların öncelikle kendilerine yardım ilkesini işletmeleri ve bu doğrultudaki bir bilinçle harekete geçmeleri yerinde olacaktır[1578]. Bazı suçların önlenmesi, dolayısıyla mağduriyetin önlenmesi, bu durumlara sebep olan koşulları ortadan kaldırarak ya da en azından değiştirerek mümkün olur. Böylelikle mağduriyet ya bütünüyle ortadan kaldırılabilir ya da olabildiğince düşük bir seviyeye indirilebilir[1579]. Ancak burada dikkat edilecek temel husus, risk faktörlerini zamanında görüp tespit ederek, ihtiyaçları ve çözümleri yine zamanında karşılamaktan geçer[1580]. Tabi buradaki esas sorumluluğun bir yandan da mağdura düştüğü hatırlatılmalıdır. Çünkü muhtemel (potansiyel) mağdur, karşılaşma ihtimali bulunan uyuşmazlığa çareler aramak yerine, karşısına çıkan risklerden kaçınmalıdır[1581]. Bir suçtan hemen sonra mağdurlar, dolaysız bir şekilde genellikle maruz kaldıkları zarar için tazminat almak ve mağduriyetin psikososyal sonuçlarıyla başa çıkabilmek için temel bir hak olarak desteklenmek isterler[1582]. Nitekim "*bir sosyal problem olarak ele alınıp idrak edildiğinde, suçun sebebiyet verdiği hissî zararların, malî zararlara nazaran çok daha ağır olduğunun farkına varılacaktır. Bu zararların rakamla ifade edilebilmesi çok güçtür*"[1583]. Dolayısıyla suçtan doğan mağduriyetin psikososyal sonuçları bakımından mağdurun manevi olarak da desteklenmesine ihtiyaç bulunduğu açıktır[1584].

Şüphesiz sosyal bir hukuk devletinin bireyleri suçtan koruyamaması dolayısıyla meydana gelen mağduriyetin giderilebilmesi için, mağdurların ihtiyaç duyduğu tedavi süreçlerinde mağdurlara öncelik hakkı tanınması yerinde olacaktır[1585]. Şüphesiz devletlerin de mağduru başta bu alan olmak üzere, güçlü bir şekilde

---

1576 WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.403 ve 408; REEMTSMA, 1999, s.7; KILPATRICK/BEATTY/SMITH HOWLEY, s.4; SCHWANDER, s.113-114; konuyu kolluğun yapması gerekenler şeklinde ele alan değerlendirmeler için bkz. URUŞAK, s.54-55; WALLER, s.69-70 ve 82.

1577 FREHSEE, 1996, s.4-5; FREHSEE, 2000, s.117-118; REEMTSMA, 2002, s.3; SCHWANDER, s.71.

1578 FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.125 ve 126; SCHWANDER, s.121.

1579 AÇIKGÖZOĞLU, s.49.

1580 BAYKARA ACAR, s.180; KIZMAZ, s.24-25.

1581 KIRCHENGAST, s.119; DURSUN, 2003, s.8, dn.19.

1582 KANZ, s.239; WEIGEND, 2017, s.797; KARATAŞ, s.259; Enes YILMAZ, 2022, s.466.

1583 DÖNMEZER, ***Kriminoloji,*** s.50.

1584 COLE, s.293-294 ve 310; WEIGEND, 2018, s.137; Enes YILMAZ, 2022, s.463-464.

1585 Suç Mağdurlarına Tedavi ve İstihdam Hizmeti Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.189.

koruması ile zayıf bir şekilde koruması arasında önemli farklar olacaktır[1586]. Nitekim bu doğrultuda Sağlık Bakanlığı'nın "*Poliklinik Hizmetlerinde Öncelik Sırası*" konulu ve 2010/73 sayılı Genelgesi'nde konuya ilişkin, "*A) Acil vakalar (Ani gelişen hastalık, kaza, yaralanma ve benzeri durumlar ile ivedilikle tıbbi müdahale yapılması gerektiğine hekim tarafından karar verilen vakalar), (...) sağlık kurum/kuruluşunda sağlık hizmeti aksatılmadan ve diğer hastalar mağdur edilmeden gerekli işlemlerin yapılması sağlanmalıdır*" şeklinde düzenlemeye yer verilmiştir[1587]. Suç mağdurlarının devam eden tedavilerine yönelik olarak da öncelikli tedavi edilebilmeleri için, Merkezi Hastane Randevu Sistemi (MHRS) ile UYAP'ta suç mağdurları için oluşturulması düşünülen modül arasında süreci hızlandıran ve kolaylaştıran bir bütünleşmeye ihtiyaç bulunmaktadır[1588].

Bilindiği üzere, somut olayların büyük çoğunluğunda belki de en önemli mağdur ihtiyacı, -özellikle maddi zararlar için- zararın giderilmesidir. Nitekim, ceza adaleti sisteminin bir suç nedeniyle meydana gelen değişikliğin başladığı noktadan yani mağdurdan ve mağduriyetin giderilmesinden telafiye başlaması gerekmektedir[1589].

Uzlaştırma sistemi, adaletin tesisi sürecine mağdur ve failin birlikte katılımını sağlayarak, mağdurda suçtan kaynaklanan zararın giderilmesinde taraflara karşılıklı bir imkân sunmaktadır[1590]. Nitekim bu süreçte mağduriyet giderilmedikçe, mağdurun manevi ve ekonomik ihtiyaçları devam etmektedir[1591]. Bu noktadaki mağduriyetin giderilmesi, gerek fail-mağdur uzlaşması gerekse böyle bir uzlaşma olmaksızın kamu davasının açılacağı ya da cezanın uygulanacağı tehdidini içeren ceza muhakemesi araçlarıyla yine faili daha aktif hale getirmeyi amaçlayan yöntemlerle sağlanabilir[1592]. Ancak mağdura bakan yönü itibarıyla esasen mağduriyetin giderilmesi amaçlandığı için, ifa ya da teminin kimin tarafından gerçekleştirildiği mühim değildir[1593]. Bu doğrultuda, ceza hukukunda *geleneksel görüş* bakımından, mağduriyetin giderilmesi hem ceza yaptırımının yerini alabilecek durumda değildir hem de ceza hukuku içinde bağımsız bir rol üstlenmemektedir. Buna göre, bağımsız

1586 KILPATRICK/BEATTY/SMITH HOWLEY, s.4; WEIGEND, 2018, s.137-138.
1587 https://www.aile.gov.tr/eyhgm/mevzuat/ulusal-mevzuat/genelgeler/2010-73-sayili-poliklinik-hizmetlerinde-oncelik-sirasina-iliskin-saglik-bakanligi-genelgesi/ (E.T.15.03.2023).
1588 Suç Mağdurlarına Tedavi ve İstihdam Hizmeti Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.190.
1589 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.141; YAVUZ, 2014, s.267; Enes YILMAZ, 2022, s.461.
1590 Ömer YILMAZ, s.300.
1591 KIRCHENGAST, s.159; WERGENS, s.103.
1592 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.23.
1593 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.237.

nitelikte olmayan mağduriyetin giderilmesi, tazmin boyutuyla medeni hukuka ilişkin karakterine dokunulmadan, ancak bununla birlikte ceza hukuku içinde geçmişte sahip olduğundan daha etkin bir anlam ve konuma ulaşmalıdır[1594].

Mağduriyetin giderilmesi modellerinin sadece maddi tazminata ilişkin kurallar getirmediği, aynı zamanda fail ve mağdur arasındaki uyuşmazlığı çözmeye yönelik hareket ettiği ifade edilmelidir[1595]. Ayrıca esasen mağduriyetin giderilmesinin ceza veya "*üçüncü şerit*"[1596] olduğu düşüncesini reddeden "*geleneksel görüş*", mağduriyetin giderilmesinin cezayı azaltan ya da onun yerine geçen bir işleve sahip olması gerektiğini belirtmekle bir bakıma "*bütünleşme görüşü*" ile aynı şeyi söylemektedir[1597]. Nitekim mağduriyetin giderilmesinde öncelikli amaç cezalandırma olmamakla birlikte, ödetme ve önleme amaçları burada da geçerli olduğu için, mağduriyetin giderilmesi kısmen de olsa ceza karakterine sahiptir.

Kaldı ki, suç mağdurları çoğunlukla kovuşturmaya yer olmadığına dair karar ya da hükümle zararlarını doğrudan tazmin etmek için, haksızlığın tespitini ve böylelikle failin sorumlu olmasını isterler[1598]. Nitekim mağdurun zararının failin rızası ile giderilmesi, öncelikle fail ile mağdur arasındaki cezai uyuşmazlığın ortadan kaldırılması, sonrasında daha genel manada toplumsal barışın yeniden tesisi bakımından büyük önem arz etmektedir[1599]. Ayrıca mağduriyetin iradi olarak giderilmesinin öncelenmesiyle hem faile bir seçenek sunulmakta hem de mağdura "*hapishaneye atılmış ya da yüksek miktarda para cezasına çarptırılmış faile karşı başvuracağı ve çoğu kere başarısız kalacak olan icra hukuku ve medeni hukukun yorucu ve zahmetli sisteminden kurtulma olanağı veril*"mektedir[1600]. Sırf bu kazan-kazan (win-win) durumu için bile mağduriyetin giderilmesi kurumu, tarafların beklenti ve ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde ele alınmalı ve geliştirilmelidir. Dolayısıyla çağdaş ceza adaleti içerisinde mağdurların beklenti ve ihtiyaçları

1594 DÖLLING, ***JZ,*** s.497; DÖLLING, ***ZStW,*** s.282-285; HIRSCH, 1990, s.380-381; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.198-199; SCHÜNEMANN, 2000, s.10-11; SCHÜNEMANN, 1999, s.45-46.

1595 ROXIN, 1992, s.246-247; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.215; BACANLI, s.88-95.

1596 Günümüzde ceza ve güvenlik tedbirlerinden oluşan iki izli/şeritli yaptırım sisteminden, "*zararın telafi edilmesi*"nin yaptırımlar sistemine eklenilerek üç izli/şeritli yaptırım sistemine ulaşıldığına ilişkin bkz. NUHOĞLU, 1997, s.329; BACAKSIZ, "Cezalandırma", s.4918; İhsan BAŞTÜRK, ***Hükmün Açıklanmasının Ertelenmesi,*** 2. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara 2021 (BAŞTÜRK, 2021, s.), s.297.

1597 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.217-218; BACANLI, s.86.

1598 SCHWANDER, s.31; KANZ, s.244.

1599 DEĞİRMENCİ, 2008, s.73.

1600 ROXIN, 1992, s.250; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.215.

doğrultusunda şekillenen taleplerini, "*daha çok söz hakkı, yargılamaya daha fazla katılmak, gidişatı ve sonuçları hakkında bilgi sahibi olmak, saygı gösterilmesi ve adil davranılması ve kaybettiklerinin hem maddi hem de manevi olarak geri verilmesi ve özür dilenmesi*" şeklinde ifade etmek mümkündür[1601].

Belirtmek gerekir ki, gerek Mağdur Hakları Daire Başkanlığı döneminde 2016 yılında yayınlanan "*Mağdura Yaklaşım Kılavuzu-2016*" gerekse de Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Daire Başkanlığı döneminde 2021 yılında güncellenen "*Mağdura Yaklaşım Kılavuzu-2021*", mağdurun beklenti ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak, mağdura yaklaşımın genel ilkelerini şu şekilde sıralamıştır[1602]:

> "*1. Mağdurun öncelikle hakları olan bir birey olduğu gerçeğiyle hareket edilmelidir.*
>
> *2. Mağdurun kendini güvende hissedebileceği bir ortam oluşturulmalıdır.*
>
> *3. Mağdurla temas halinde olan görevliler adları, soyadları, unvanları ve çalıştıkları birim ve ne iş yaptıkları gibi konularda açık ve net bilgi vermelidirler.*
>
> *4. Mağdura karşı özenli, duyarlı, saygılı, sağduyulu ve empatik davranılmalı, adıyla hitap edilmelidir.*
>
> *5. Mağdura karşı eleştirel, yargılayıcı tutum ve davranışlardan kaçınılmalı, yargılayıcı ve yönlendirici sorular sorulmamalıdır. Örneğin giyim kuşamı, fiziksel görünümü, yaşam tarzı gibi konularda eleştirel ve yargılayıcı davranışlar kesinlikle gösterilmemelidir.*
>
> *6. Mağdurla çalışan görevliler, mağdurla iletişim kurarken sakin, sabırlı ve anlayışlı olmalı, sakin ve dingin bir ses tonu kullanmalıdırlar.*
>
> *7. Mağdura ilişkin iş ve işlemler mümkün olduğunca hızlı bir şekilde gerçekleştirilmelidir.*
>
> *8. Mağdura hizmet sunan kurum ve kuruluşlar mağdurun kişisel özellikleri, suçun niteliği, zararın ciddiyeti ve suçun işlendiği koşullar göz önünde bulundurulmak suretiyle gerekli hallerde mağdurlar arasında aciliyet durumuna göre hizmet sunumunda kişilere öncelik sağlamalıdır. Bu durum hakkında gerekirse diğer mağdurlar da bilgilendirilmelidir.*
>
> *9. Mağdurun rızasını gerektiren her karar ve uygulamada mağdur yeterince aydınlatılmalıdır.*
>
> *10. Mağdurların psiko-sosyal ihtiyaçlarının bulunması halinde gerekli destek sağlanmalıdır.*
>
> *11. Mağdurla kurulan iletişim esnasında ve hizmet sunumunda ikincil mağduriyetin doğmamasına özen gösterilmelidir.*
>
> *12. Mağdura hizmet sunan kurum ve kuruluşlar hakkında bilgi sahibi olunmalı ve gerektiğinde mağdurun ihtiyaçları doğrultusunda bu hizmetlerden yararlanması sağlanmalıdır.*
>
> *13. Mağdurun hak arama davranışını güçleştirecek gereksiz formalitelerden uzak durulmalıdır.*
>
> *14. Mağdura yönelik işlemlerde elde edilen bilgilerin kullanılması ya da saklanmasında gizlilik ve mahremiyet ilkelerine uyulmalı, bu konuda mağdura açıkça güvence verilmelidir.*

1601 SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.299-300; SAUTNER, s.263; DALKILIÇ, s.1342.

1602 Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, ***Mağdura Yaklaşım Kılavuzu-2016,*** Adalet Bakanlığı, Ankara 2016, https://magdurbilgi.adalet.gov.tr/dosyalar/File/kilavuzlar/MagduraYaklasimKilavuzu/mobile/index.html#p=2 (E.T.29.09.2023), s.7; Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Daire Başkanlığı, ***Mağdura Yaklaşım Kılavuzu-2021,*** Adalet Bakanlığı, Ankara 2021, mağdur.adalet.gov.tr (E.T.29.09.2023), s.17-18; Murat AYDIN, s.119-121.

15. Mağdura hizmet sunan görevliler, hukuken mümkün olmayan ve yerine getirilemeyecek sözler vermemelidir.

16. Mağdura yönelik bilgilerin gizliliğinin sağlanması ve mahremiyetinin korunması için, mağdurun rızası ve menfaatine uygun bir durum olmadıkça, olayın kamuoyuna duyurulmamasına, mağdurun basın önüne çıkartılmamasına, basınla sorulu cevaplı görüştürülmemesine ve teşhir edilmemesine özen gösterilmelidir.

17. Çocuk, kadın, yaşlı ve engelli mağdurlara öncelik tanınmalıdır.

18. Kırılgan gruba dâhil olduğu tespit edilen mağdurlara kendi durum ve ihtiyaçlarına göre uyarlanmış özel bir yaklaşım sergilenmelidir."

5. Ceza Hukukunun Üçüncü İzi/Şeridi Olarak Mağduriyetin Giderilmesi

İlk olarak, fail ile mağdur arasında zararın giderilmesinin ceza yerine bir yaptırım olarak önerilmesi, ceza hukukunun kamusal niteliği gereği kabul edilebilir değildir. Ancak bununla birlikte, yukarıda da defaatle zikredilen cezanın amaçlarından da anlaşıldığı üzere, mağduriyetin giderilmesi koruyucu bir araç olarak ceza hukukunun hukuki sonuçları arasında kendine özgü bir yaptırım şeklinde yer almalıdır[1603]. Buna karşın, ceza muhakemesinin toplumun çıkarlarını korumaya ve toplumsal savunmayı gerçekleştirmeye yönelik bir amacı taşımak şeklindeki kamusal karaktere sahipken, mağduriyetin giderilmesinin öncelikle bireysel ve kişisel zararların giderimine yönelik olması, bir gerçeklik olarak kabul edilmektedir. Gerçekten, bu iki farklı yönelişi, ceza hukuku mantığı ve amaçları içerisinde birleştirmenin zorluğu ve genel olarak da sağlıklı sonuçlar veremeyeceği de ifade edilmektedir[1604]. Diğer bir ifadeyle, mağduriyetin giderilmesinin suçun karşılığı tek yaptırım olarak kabulü, yani adeta ceza hukukunun tamamen ortadan kaldırılması, sakıncalı bir durum arz etmektedir. Çünkü "*hafif suçlarda kabul edilse dahi ağır suçlarda ceza hukukunun ortadan kaldırılması kabul edilemez*"[1605].

Öte yandan, ceza yerine bu şekilde bir giderimin kabulü ya mağdurun baskıları karşısında failin terk edilmesine ya da tam tersi faile karşı zaten maddi-manevi zarara uğramış mağdurun tavizler vermesine sebep olacaktır[1606]. Bu yönde öngörülecek bir sistemin ceza hukukuna hâkim olan ilkelerden gerek "*kusur ilkesi*"ne gerekse "*hukuk devleti ilkesi*"ne aykırı düşmemesi de gerekmektedir[1607]. Bir başka şekilde ifade

---

1603 HIRSCH, 1993, s.345.

1604 ÖZEK, s.33; FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.29.

1605 KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.209.

1606 URUŞAK, s.80; HIRSCH, 1993, s.344; JESCHECK, 1983, s.484-485; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.177 ve 204.

1607 "*Nulla poena sine culpa*" ve "*Schuldprinzip*" HEINRICH, ***AT,*** s.17, kn.41 ve s.222-223, kn.525; HEINRICH, ***Genel Kısım – I,*** s.26, kn.41 ve s.350, kn.525; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.67; İÇEL, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** s.85 ve 633; JESCHECK, "Giriş", s.9 ve 149-150;

etmek gerekirse, suçtan kaynaklanan uyuşmazlığı gidermek yetkisinin fail ve mağdura bırakılması durumunda, karşılaşılacak sonuçlar fail veya mağdurdan hangisinin daha güçlü olduğuna bağlı olarak değişecektir. Bu durum, ceza hukukunun da üzerinde hukuk düzeninin zayıfları koruma görevine uygun nitelik arz etmez. Bir yandan böyle bir yaklaşımla fail ile mağdurun uzlaşarak uyuşmazlığı gidermesi isteniyor olabilir, ancak diğer yandan tarafların devletin zorlama gücünü kullanarak başka mağduriyetlere sebebiyet vermesinin önüne geçilmelidir. Bu da mağdurun haklarının olduğu kadar failin haklarının da hukuk devleti ilkesi çerçevesinde garanti altına alınmasıyla mümkün olabilir[1608]. Gerçekten, suçun özellikle yaptırım olarak cezaya bakan sonuçları, bütünüyle fail ve mağdura bırakılarak ceza hukuku devre dışı bırakılmamalıdır[1609]. Faile bakan yönüyle özel ve genel önleme amaçlarına ulaşmak için, mağduriyetin giderilmesi ya hiç ceza verilmemesine ya da daha az ceza verilmesine yol açabilir. Bununla birlikte, mağdura bakan yönüyle ise, ceza hukukuna ilişkin yaptırımlar, mümkün olduğu ölçüde mağdurun menfaatine uygun ve mağduriyetin giderilmesine yardım edecek şekilde olmalıdır[1610].

Esasen failin özel ve genel önleme sebepleriyle sadece tazminat yaptırımına tabi tutulması gerekiyorsa, zaten medeni hukukta mevcut olan tazminat bunun için yeterli olabilir ve bu takdirde ceza hukukunda başlı başına böylesi bir yaptırım olarak uygulanamaz. Ayrıca medeni hukuk bu anlamda mağduriyetin giderilmesi için yeterli normlara sahiptir ve mağduriyetin giderilmesi ceza muhakemesini bir ölçüde geciktirebileceği için, bilinen ceza muhakemesi amaçlarına ulaşmak tehlikeye düşebilir. Dolayısıyla böyle ceza hukukunun dışında kalan bir tazminat, esas itibarıyla medeni hukuk müessesesi olarak kalmalıdır. Bununla birlikte, fail ile mağdur arasında bir suçtan doğan uyuşmazlığın uzlaşma ile sona ermesi, amaç değil, ancak bir araç olabilir. Nitekim bu amaç olmama durumu, ceza hukukunun

---

JESCHECK, 1983, s.486-487; Hans-Heinrich JESCHECK, "Kusur İlkesi – Türk Ceza Kanununun Ön Tasarısında Yer Alan Kusur İlkesinin Mukayeseli Hukuk Açısından İncelenmesi", Çev. Feridun Yenisey, ***Ceza Hukukuna Giriş,*** 2. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2007, 151-170, s.155 ; KAFES, s.93; "Kusursuz ceza olmaz (*Nulla poena sine culpa*) - Kusursuz suç olmaz (*nullum crimen sine culpa*)" ÖZEN, ***Genel,*** s.80-81; TÜRKOĞLU, s.142; YERDELEN, ***İnfaz,*** s.38; Kusur ilkesine ilişkin ayrıntılı bir inceleme için bkz. MERAKLI, ***Kusur,*** s.51-71.

1608 DÖLLING, ***ZStW,*** s.284; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.177, dn.48.

1609 DÖLLING, ***ZStW,*** s.284.

1610 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.208.

mağduriyetin giderilmesine kayıtsız kalması gerektiği veya ceza hukuku için mağduriyetin giderilmesinin önemsiz olduğu anlamını taşımamaktadır.

Toparlayıcı mahiyette ifade etmek gerekirse, bir fiilin sonuçlarına ilişkin farklı hukuk dallarında çeşitli kurallar öngörülmüşse, bu kuralların ortak bir kural çıkartılması yönünde koordine edilebileceği ve işte ceza hukukunun da böylesi bir kural marifetiyle mağduriyetin giderilmesi bakımından sorunlara mümkün olduğu ölçüde kolaylaştırıcı çözümler sunabileceği belirtilmelidir. Mağduriyetin giderilmesi bu yaklaşım doğrultusunda hem mağdurun menfaatlerine hem de ceza hukukunun amaçlarına hizmet ettiği için, ceza muhakemesi içinde mağduriyetin giderilmesine ilişkin hükümlere daha fazla yer verilmelidir. Mağduriyetin giderilmesinin ceza muhakemesini durdurup durdurmayacağı veya cezayı kaldıran ya da azaltan bir sebep oluşturup oluşturmayacağı Cumhuriyet savcısı ve/veya mahkeme tarafından, her somut olayda olayın özelliklerine göre belirlenecektir. Söz konusu belirleme yapılırken, mağduriyetin giderilmesinin ceza hukukunun amaçlarını yerine getirip getirmediği ölçü olarak kabul edilip bu yönde bir gerekçelendirme yapılmalıdır[1611].

Ceza hukukunun devre dışı bırakılması bir yana, toplum nezdinde bu yönde en ufak bir kanaatin oluşması bile, ceza adaleti ve meşruiyeti bakımından büyük tehlikeler barındırır. Çünkü toplum, ceza adalet sisteminden her şeyden önce adaletin yerine getirilmesini bekler[1612]. Hatta "*cezalandırma fikrinin, adalet beklentisine etkisi öylesine esaslıdır ki hangi model çerçevesinde değerlendirilirse değerlendirilsin, ceza verme, adalet misyonunun meşruluğunun simgesi olarak kabul edilmektedir*"[1613]. Nitekim ceza hukukunun hukuk barışını koruma işlevi, hukuk devleti açısından önem taşımaktadır. Yine bu bağlamda önemli olan, devlet ile sanık arasındaki barış değil, devlet ile toplumun geri kalan kısmı ve özellikle mağdur arasındaki barıştır. Örnek olarak fail ile mağdur arasındaki uzlaşmalar, yukarıda da zikredildiği gibi eğer taviz verir veya keyfi bir şekilde yapılacak olursa, ceza hukukunun hukuk barışını koruma işlevinden sapma söz konusu olacaktır[1614]. İşte tehlike arz eden husus da tam olarak devletin hukuki ve fiili ceza verme yetkisinin kaybolması veya öyle olmasa bile toplumda bu yönde bir kanaatin oluşmasıdır.

1611 DÖLLING, ***ZStW,*** s.285; DÖLLING, ***JZ,*** s.498; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.209-210.
1612 AGTAŞ, s.27.
1613 SEÇKİN, ***Mağdur Hakları,*** s.51.
1614 ESER, 1993, s.36.

Dolayısıyla burada anlatılanların ışığı altında, ceza ve güvenlik tedbirlerinin (*iki izlilik - Zweispurigkeit*)[1615] yanı sıra fail tarafından ya da benzer şekilde genel olarak fail-mağdur-uzlaştırması aracılığıyla "*mağduriyetin giderilmesi*" (*zararın tazmini - Schadenswiedergutmachung*) ile sonuçlanacak ceza hukukunun "*üçüncü izi*" (*"dritte Spur" der Strafrechtsfolgen*)[1616], bir geleceğe sahip olmalıdır[1617]. Nitekim, günümüz ceza ve ceza muhakemesi hukukunda mağduriyetin giderilmesi, fail-mağdur-uzlaşmasının sağlanması, topluma yeniden kazandırma ve pozitif genel önleme amaçları önemli yer tutmaktadır[1618]. Diğer bir ifadeyle, artık günümüzde toplumların adalet sistemlerinin gelişmişliği, sadece sanık haklarına bakılarak anlaşılmamakta, mağdurun korunmasına ve mağduriyetin giderilmesine gösterilen ehemmiyet ile ölçülmektedir. Çünkü toplumsal barışı tesis edip huzurlu bir toplumda yaşamak, gerçek anlamda mağduriyetlerin tamamen giderilip, suç mağdurlarının da yeniden topluma kazandırılmalarıyla mümkün kabul edilmektedir[1619]. Zaten bu doğrultuda,

---

1615 ROXIN/GRECO, s.1, Rn.1 ve s.2, Rn.4; SAUTNER, s.88; ÖZTÜRK/ERDEM, s.46; CENTEL/ZAFER/ÇAKMUT, s.707; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.615; DEMİRBAŞ, ***İnfaz,*** s.79; JESCHECK, "Giriş", s.4 ve 62; SCHWIND, s.3; HÖRNLE, ***Straftheorien,*** s.2; SEÇKİN, ***Mağdur Hakları,*** s.146; YAVUZ, ***İnfaz,*** s.165; YERDELEN, ***İnfaz,*** s.39-40.

1616 Enes YILMAZ, 2022, s.444, dn.6; Fail-Mağdur-Uzlaşması gibi mağduriyetin giderilmesi ile Ceza Hukukunun belirli önleyici araçlarının ceza ve güvenlik tedbirlerinin yanında yaptırım sisteminin "üçüncü iz"i (*dritten Spur*) olarak inşa edilmesi veya diğer bir ifadeyle ceza hukukuna entegre edilmesi önerilmektedir. FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.119; WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.528; LAMPE, 1993, s.485-494; ROXIN, 1990, s.370; ROXIN, 1992, s.244; ROXIN/GRECO, s.151, Rn.36m ve s.169-170, Rn.72-74;
Aksi yönde bkz. HIRSCH, sadece teorik anlamda değil, pratik anlamda da "üçüncü iz" yaklaşımına şüpheyle yaklaşmakta ve başta isimlendirme olmak üzere, ceza hukukunun yanında medeni hukuk, idare hukuku, sigorta hukuku gibi hukuk düzeninin diğer alanlarında tazminat hukukunun uygulanabileceği bu konuya "üçüncü iz" şeklindeki yaklaşımı, oldukça enteresan bulmaktadır. HIRSCH, 1990, s.379; Ayrıca yazar, gönüllülüğü de içerisinde barındırması gerektiği söylenen kendine özgü bir ceza hukuku yaptırımı olarak mağduriyetin giderilmesine "üçüncü iz"in yaptırım karakteri dolayısıyla evet demenin haklı bir tarafının olmadığının göründüğünü belirtmektedir. HIRSCH, 1990, s.388; **aksi görüşe benzer şekilde bkz.** Fritz LOOS, "Zur Kritik des "Alternativentwurfs Wiedergutmachung"", ***ZRP,*** Y.1993, C.26, S.2, 51-56; StGB 59 üzerinden "*ceza yerine uyarı*"yı ele alan çalışma için bkz. Heinz SCHÖCH, "Verwarnung statt Strafe – Zum Aufblühen der Verwarnung mit Strafvorbehalt nach §59 StGB", ***Festschrift für Jürgen Baumann Zum 70. Geburtstag 22. Juni 1992,*** Hrsg. Gunther Arzt, Gerhard Fezer, Ulrich Weber, Ellen Schlüchter, Dieter Rössner, Verlag Ernst und Werner Gieseking, 1992, 255-268, s.264-265; SCHÖCH, 2001, s.1051 ve 1053.

1617 RIEß, s.759; LAMPE, 1993, s.486; KILCHLING, ***Opferinteressen,*** s.16 ve 42; HASSAMER, "Opferorientierte Strafjuztis", http://www.richterverein.de/j2000/asjopfer1.htm (E.T.07.02.2022); ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.189; SAUTNER, s.88; MERAKLI, ***Takdir Yetkisi,*** s.88-89; YERDELEN, ***Cezanın Belirlenmesi,*** s.109; AVCI, ***Genel,*** s.268 ve ayrıca bkz. s.357-371; konuyu bu boyutuyla ele alan bir çalışma için bkz. Rukiye ÖZEL, ***Ceza Hukukunda Üçüncü Şerit Yaptırım Olarak Mağduriyetin Giderilmesi,*** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Selman DURSUN, İstanbul 2019.

1618 FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.97-98; ÖZBEK, 2016, s.57.

1619 KAHVECİ, s.2.

kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırımlardan birine çevrilmesi, hapis cezasının ertelenmesi ve etkin pişmanlık gibi hükümlerden yararlanılabilmesi için mağduriyetin giderilmesi şartının öngörülmesi, ceza adalet sistemindeki "*üçüncü iz*" yaklaşımının somut örneklerindendir[1620].

Ceza hukukunun yaptırımları bakımından mağduriyetin giderilmesi hususunda faili harekete geçiren hükümlerin oldukça etkili olduğu ve bu suretle cezanın amaçlarına da hizmet ettiği ifade edilmektedir[1621]. Öte yandan, mağduriyetin kaynağında esasen suç bulunduğu için, ceza hukuku bünyesindeki imkanlardan yararlanarak "*tıkalı yolları açmak veya yeni yollar inşa etmek en tutarlı ve pratik yol*" olacaktır[1622]. Aksi takdirde, mağdur haklarını ve mağduriyetin giderilmesini güvenceye almayan bir ceza adaleti ve yaptırım sistemi anlamını yitirir[1623].

Günümüz ceza hukukuna ilişkin olarak meydana gelen hukuki sonuçlar bakımından zararın giderilmesinin dikkate alınmaması veya mağdura yönelik gerçekleşen suça ve suçtan meydana gelen zarara hukuk kurallarının tepkisiz kalması düşünülemez[1624]. Çünkü mağdurun durumu dikkate alındığında gerek konunun ahlaki boyutu itibarıyla gerekse mağdurun maddi zararı dolayısıyla mağduriyetin giderilmesi gerektiği dile getirilmelidir[1625]. Nitekim fail-mağdur ilişkisi bakımından mağdur, suçla en yakından bağlantılı olan kişidir. Gerçekten gerek ceza hukukunda gerekse ceza muhakemesi hukukunda mağdur, esaslı taraflardan biridir ve her zaman suçtan doğan mağduriyetinin giderilmesine ihtiyacı bulunmaktadır. Kaldı ki, çoğu zaman failin cezalandırılması mağdurun beklenti ve ihtiyaçlarını karşılamaktan, diğer bir ifadeyle

---

1620 ZAFER, ***Genel,*** s.496; KOCA/ÜZÜLMEZ, ***Genel,*** s.557; AKBULUT, s.34 ve 48; YERDELEN, ***İnfaz,*** s.40 ve 64; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.668-669.

1621 ROXIN, 1992, s.246; WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.528; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.215.

1622 "Bu ise, ceza hukukunda var olan mekanizmalardan yararlanarak yeni kurallar getirmek ile mümkündür. Bu itibarla, amaçtan sapılmadan, yani mağduriyetin giderilmesine şu veya bu isim verilme ihtiyacı hissedilmeksizin, ayrıntı içinde kaybolmadan hedefe, yani mağdurun suçtan doğan mağduriyetinin giderilmesine olanak verecek, böylece onu daha iyi koruyacak hukuksal mekanizmaları kurmaktır. Bunun adının ceza veya üçüncü şerit olması, kanımca o denli önemli değildir. Kategorize yapmak çabası, sorunu içinden çıkılmaz bir hale sokabilir. Bu itibarla mağduriyetin giderilmesine ceza veya üçüncü şerit denmesi pratik olmaktan uzak, böyle bir çabanın sonucudur. Bu nedenlerle, görüşümüzün karma bir görüş olduğu söylenebilir." ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.219.

1623 AVCI, ***Çalıştay,*** s.41-42; Enes YILMAZ, 2022, s.473, dn.181.

1624 DEL VECCHIO, s.417; HIRSCH, 1993, s.343; YARSUVAT, s.335; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.201; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.219.

1625 TEZCAN, s.73.

mağduru tatmin etmekten uzaktır[1626]. Haliyle ceza adaletinin gerçekleştirilmesi inanç ve düşüncesiyle mağdurların uğramış oldukları zararların giderilmesi gerekmektedir[1627]. Suç ile en yakından mağdur gibi bağlantılı olan failin de mağduriyetin giderilmesinde daha etkin hale getirilerek öne çıkarılması yerinde olacaktır[1628]. Öte yandan, devletin yönetim şekline paralel olarak ceza hukukunun amaçlarının şekillendiği ve bugünkü demokratik, sosyal, hukuk devleti anlayışının ulaştığı seviye itibarıyla mağduriyetin giderilmesinin gözden uzak tutulamayacağı unutulmamalıdır. Çünkü Anayasamızın 2. maddesinde açık bir biçimde belirtildiği gibi Türkiye Cumhuriyeti, sadece bir hukuk devleti veya sadece bir sosyal, hukuk devleti değil, bir bütün halinde demokratik, sosyal, hukuk devletidir. Devlet mekanizmasının çağımızda gelmiş olduğu nihai aşama olarak özgürlükçü demokrasi, devlete salt bir otorite olmaktan ziyade, özgürlük ve güvenlik arasında adeta bir arabulucu olma ve bireylere de bu yönde bir demokrasi kültürü sunma görevi yükler[1629]. Nitekim, aksi yöndeki bir yaklaşım suçtan doğan mağduriyete katlanma yükümlülüğünü tek başına mağdura yükleme sonucunu doğurur ve doğal olarak bu durum iyi bir yönetim anlayışıyla bağdaşmaz[1630]. Ayrıca mağdurun maddi ve manevi zararlarını karşılayacak şekilde mağduriyeti giderilmedikçe, ceza adaletinin tam anlamıyla sağlandığı söylenemez. Diğer bir ifadeyle mağdurun korunmasındaki eksiklik, başlı başına adaleti de eksik bırakır[1631].

Mağduriyetin giderilmesine kimi zaman TCK'da cezayı ortadan kaldıran veya azaltan bir sebep olarak, kimi zaman ise CMK'da şüpheli veya sanığın lehine olan hususların uygulanabilmesi için bir koşul olarak yer verildiği görülmektedir[1632]. Ancak ilgili düzenlemelerin ceza muhakemesinde faile yönelik yargılama faaliyeti ile mağduriyetin giderilmesi usullerini birleştiren "*dolaylı nitelikteki önlemler*" olduğu belirtilmelidir[1633]. Söz konusu dolaylı kurumları, hapis cezasının ertelenmesi ve

1626 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.43.
1627 EREM, ***Adalet,*** 1966, s.277; DÖNMEZER, 1977, s.184-185; ÖZEK, s.31; SOKULLU-AKINCI, "Adalet Reformu", s.334.
1628 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.23.
1629 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.104-105; ÖZBEK, ***TCK İzmir Şerhi, C.1,*** s.87; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Genel,*** s.65.
1630 Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.177; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.67.
1631 EREM, ***Adalet,*** 1966, s.277; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.142.
1632 YÜCEL, 1967, s.860; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.55; Çetin ARSLAN, s.2343; ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.276.
1633 URUŞAK, s.78-79.

koşullu salıverilmenin, mağdurun zararının giderilmesi koşuluna bağlanması, cezanın belirlenmesinde veya tedbir uygulanmasında mağdurun zararlarının hesaplanması ve buna göre hüküm kurulması, malvarlığına karşı suçlarda malın iadesine hükmedilmesi, para cezasının tamamen veya kısmen mağdura ödenmesi; failin cezaevindeki veya dışarıdaki kazancının mağdurun zararını giderecek oranda haczedilmesi, failin tazminatı ödememesi halinde para cezasına hükmedilmesi veya hapisle tazyik edilmesi şeklinde kısaca sıralamak veya saymak mümkündür[1634].

Bir yandan da belirtilmelidir ki, ceza muhakemesi esasen toplumun çıkarlarını korumaya ve kamusal savunmayı gerçekleştirmeye yönelikken, mağdurun zararlarının giderilmesi özünde kişisel zararları gidermeye yöneliktir. Mağdurun tatmin edilmesi suretiyle bu iki husus dengelenmelidir[1635]. Kavramın ceza hukukuna yabancı olmaması gerekçesiyle mağduriyetin giderilmesine ceza hukuku içinde yer verilmesi, gerekli olduğu kadar yararlıdır da[1636]. Bu doğrultuda, mağduriyetin giderilmesi gerek medeni muhakemenin gerekse ceza muhakemesinin kısaltılmasını ve usul ekonomisi ilkesi çerçevesinde kaynaklardan pek çok yönüyle tasarruf edilmesini sağlayacaktır[1637]. Nitekim cezanın infazının da devlete ve haliyle topluma ciddi bir maliyetinin ve külfetinin olduğu hatırlatılmalıdır. Suçun öncesiyle ve sonrasıyla bir ülkeye çok pahalıya mâl olduğu ve haliyle bunun ortadan kaldırılması gerektiği bir gerçektir[1638]. Dolayısıyla gerçekten de belli ağırlıktaki özgürlüğü bağlayıcı cezaların mağduriyetin giderilmesi suretiyle ortadan kaldırılabilmesi, devleti yeni infaz kurumlarının inşasından veya var olanları sürekli ayakta tutma ve tabi ki hatırı sayılır ölçüde de personel masraflarından kurtaracaktır[1639].

Ceza Muhakemesi Kanunu 131. maddesinin 2. fıkrasında bu bağlamda, elkonulan eşyanın iadesini, "*128'inci madde hükümlerine göre elkonulan eşya veya diğer malvarlığı değerleri, suçtan zarar gören mağdura ait olması ve bunlara delil olarak artık ihtiyaç bulunmaması halinde, sahibine iade edilir.*" şeklinde düzenlemiştir[1640]. Bundan başka, suça konu teşkil eden malın ya da menfaatin sahibine yani mağdura

1634 SOYGÜT ARSLAN, s.288.
1635 ÖZEK, s.33; AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.25.
1636 KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.210.
1637 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.45.
1638 DÖNMEZER, ***Kriminoloji,*** s.49-50; SOKULLU-AKINCI, ***Kriminoloji,*** s.52, 59 ve 61; SOYASLAN, ***İnfaz,*** s.85; WALLER, s.24; ÇAKIRTAŞ, s.364-367; KIZMAZ, s.20; LEE/SÖZER, s.8.
1639 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.47.
1640 Çetin ARSLAN, s.2345.

iade edilememesi, TCK m.55'te müsadere kurumunda düzenlenen bir koşuldur. Yani, bir yaptırım türü olarak güvenlik tedbiri niteliğindeki kazanç müsaderesinin somut olayda faile uygulanabilmesi için, suça konu olan menfaatin mağdura iade edilememesi gerekmektedir[1641]. Eşya müsaderesi bakımından mefhumu muhalifinden ifade edecek olursak, zaten eşyanın faile ait olmaması, mağdura veya üçüncü bir kişiye ait olması durumunda müsadere kurumunun uygulanması mümkün olmayacaktır[1642]. Burada kanun koyucunun mağdurun zararını esas almak suretiyle daha fazla mağdur olmasını önlemek üzere mağduru önceledeği ve böylece mağdurun haklarının korunmasını amaçlayarak ceza hukukundaki "*son çare*" (*ultima ratio*) ilkesinin başka bir yansımasının karşımıza çıktığı söylenebilir[1643]. Hatta kazanç müsaderesi bakımından Yargıtay uygulamasının da mağdurun daha en baştan zarara uğratılmaması yönünde yaklaşım sergilediği hatırlatılmalıdır[1644].

Diğer bir örneği de kanun koyucunun mağduriyetin giderilmesini devletin cezalandırma yetkisinden daha üstün olduğunu vurgulamak istediği TCK m.74'teki düzenlemede bulmak mümkündür[1645]. Buna göre, "*dava veya cezanın düşmesinin etkisi*", mağdurun hukuki bilgi eksikliği gibi nedenlerle hak kaybı yaşamasının önüne geçilmesine yönelik mağduriyetin giderilmesi amacına hizmet eden hukuki çarelerden biri olarak nitelenebilir[1646]. Bu durumda failin mağdurun zararını gidermeye zorlanmasının diğer bir faydasının da "*son çare*" (*ultima ratio*) niteliğindeki ceza hukuku yaptırımlarının uygulanmasının engellenmesi ya da etkilerinin zayıflatılması olacağı söylenebilir[1647]. Dolayısıyla mağdurun ceza

---

1641 ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.279; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.458-459; İÇER, s.117.

1642 YERDELEN, ***İnfaz,*** s.243.

1643 Çetin ARSLAN, s.2346; DEĞİRMENCİ, 2008, s.76; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.459.

1644 "*5237 sayılı Yasanın kazanç müsaderesini düzenleyen 55. maddesindeki 'mağdur' ibaresi de, dar anlamda suçtan zarar göreni de kapsayacak şekilde yorumlanmalı, işlenen suç nedeniyle elde edilen kazancın, meşru hak sahiplerinin belirlendiği veya belirlenme olanağının bulunduğu ahvalde kazanç müsaderesine hükmedilmemelidir. Öte yandan; 55. maddenin 2. fıkrasıyla, eşya ve maddi menfaatlere el konulamadığı veya bunların merciine teslim edilmediği durumlarda da, bunların karşılığını oluşturan değerlerin zoralımına olanak tanınmıştır. Bu durumda dahi, suçtan mağdur olanın belirlenebildiği durumlarda zoralım kararı verilemeyeceğinde kuşku yoktur.*" **YCGK, T.16.12.2008, E.2008/5-146, K.2008/235,** Çetin ARSLAN, s.2346; **benzer şekilde bkz. Y.6.CD, T.01.04.2010, E.2009/5489, K.2010/3584,** BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.458-459, dn.2280.

1645 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.239; ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.279-280.

1646 Çetin ARSLAN, s.2354.

1647 KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.211.

muhakemesine daha etkin katılımının sağlanması ve mağduriyetin dolaylı önlemlerle birlikte daha doğrudan önlemlerle giderilmesi gerekmektedir[1648].

Kaldı ki, mağdurun haklı çıkarlarının korunması ile sağlanacak olan hukuk barışı, hukuk devletinin en önemli unsurlarından birisini oluşturur[1649]. Maalesef her suç için ceza hukuku mekanizma ve araçlarının işletilmesi, cezalandırma fikrini ve meşruiyetini de zayıflatmaktadır[1650]. Diğer bir ifadeyle, mağdurun mağduriyetini giderecek önlemlerin alınmaması veya geri planda bırakılması, devletin cezalandırma hususundaki meşruiyetini gölgeleyecektir[1651]. Bu açıdan mağduriyetin giderilmesi, kişilerin haklarına kavuşmalarını hızlandırmak adına, cezaya -özellikle kısa ve orta süreli özgürlüğü bağlayıcı cezalara- son çare olarak başvurulabilmesinde, anlamlı ve geçerli bir seçenek olarak karşımıza çıkar[1652]. Gerçekten de mağduriyetin giderilmesi ile failin cezalandırılmasından ziyade, fail ve mağdur arasındaki ihtilafın ceza muhakemesi dışına çıkarılıp karşılıklı anlaşma çerçevesinde uzlaşarak çözülmesinin geleneksel ceza muhakemesine önemli bir seçenek olarak düşünüldüğü bilinmektedir[1653]. Çünkü mağduriyetin giderilmesi, bir yandan mağdura ceza hukukunda bugüne kadar olduğundan daha fazla bir yardım ve koruma sağlarken, diğer yandan, faile, fiilinin doğurduğu zararın telafi edilmesi yükümü getirerek fiilinin haksızlığını ortadan kaldırma ve onu yeniden topluma kazandırma imkânı vermekle hem mağdurun hem de failin her ikisinin de ceza ve ceza muhakemesindeki etkinliğini artıran, daha aktif bir konuma kavuşturan bir ceza hukuku müessesesidir[1654].

Belki de bu noktada tüm suçlar için olmasa da şikâyete bağlı suçlar için TCK m.73/son hükmü hatırlatılabilir. Zira eski kanundan farklı olarak suçtan zarar gören kişi, şikâyetinden vazgeçerken şahsi haklarından vazgeçtiğini de ayrıca açıklamışsa artık hukuk mahkemelerinde de dava açamayacak ve suçtan doğan zararını talep

---

1648 ÖZEK, s.36; REEMTSMA, 2002, s.5; AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.26; SOYGÜT ARSLAN, s.288.

1649 ESER, 1993, s.33.

1650 ÜNVER, ***Hukuksal Değer,*** s.751-752; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Genel,*** s.84 ÖZBEK, 2004, s.117.

1651 ESER, 1993, s.37; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.105.

1652 DÖLLING, 2007, s.84; GEERDS, s.795; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.52 ve 100, dn.349; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.161; Enes YILMAZ, 2022, s.462-463, dn.112.

1653 ÖZBEK, 2016, s.57.

1654 ROXIN, 1992, s.244 ve 254; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.33; ÖZBEK, 2004, s.119; Enes YILMAZ, 2022, s.463.

imkânı bulamayacaktır[1655]. Ayrıca mevcut düzenlemenin şikâyetçiyi daha korur nitelikte olduğu gerekçesiyle daha yerinde olduğu ifade edilmelidir[1656]. Çünkü şikâyetten vazgeçen kişi, vazgeçme beyanında, şahsi hakları ile ilgili herhangi bir şey söylememişse, bu haklarından vazgeçmiş sayılamayacağından, vazgeçmesi bu haklarını hukuk mahkemesinde talep etmesine engel teşkil etmeyecektir.

Öte yandan şikâyetten vazgeçme ile şikâyeti geri alma arasındaki farka da değinmekte fayda vardır. Zira vazgeçme tek taraflı bir irade beyanı iken, geri alma iki taraflı bir işlemdir. Dolayısıyla geri almanın geçerli olabilmesi için, bunun sanık tarafından kabul edilmesi gerekmektedir. "*Kanunda aksi yazılı olmadıkça, vazgeçme onu kabul etmeyen sanığı etkilemez.*" düzenlemesiyle TCK m.73/6, esasen geri almayı ifade etmekle birlikte, bunu yerinde olmayarak vazgeçme şeklinde nitelendirmiştir[1657]. Şikâyetten vazgeçme veya şikâyeti geri alma kurumlarıyla birlikte düşünüldüğünde, şikâyet hakkı ve kurumunun mağdurun mağduriyetinin fail tarafından giderilmesine bir yol açtığı ifade edilmektedir[1658]. Nitekim uzlaştırmanın önemli bir kısmını da bu anlamda şikâyete tabi suçların oluşturduğu hatırlatılabilir. Yani, şikâyet hakkını kullanan mağdurun mağduriyetinin fail tarafından giderilmesiyle cezai uyuşmazlık kısa sürede çözüme kavuşturulacaktır.

6. Konunun Ele Alınış Şekline İlişkin Değerlendirmemiz

"*Ceza Hukukunda Mağdur ve Mağduriyetin Giderilmesi*" başlığını taşıyan üçüncü bölümümüz altında aşağıda hem maddi ceza hukuku hem de muhakeme hukuku kurumlarını karışık şekilde ele alıyor gibi görünmemiz, eleştiriye açık bir durum arz etmektedir. Ancak, çalışmamızın bütünü ve akışı dikkate alındığında, gelinen aşamada temel hareket noktamızın "*Mağduriyetin Giderilmesi Amacına Yönelik Kurumlar*"ı bir bütün halinde verme gayreti olduğu kolaylıkla anlaşılacaktır. Bu yaklaşım doğrultusunda, zaten kendisini de bir ceza hukuku müessesesi olarak tanımladığımız "*mağduriyetin giderilmesi*"ni, aşağıda (i) "*mağduriyetin dar anlamda, doğrudan ya da kısa sürede giderilmesi*" ve (ii) "*mağduriyetin geniş anlamda, dolaylı ya da uzun sürede giderilmesi*" şeklinde inceleyeceğiz.

1655 Çetin ARSLAN, s.2354; ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.280, dn.20.
1656 AKDEMİR, s.100-101; YILDIZ, 2010, s.112; ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.280.
1657 Ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bkz. YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.133-138; YILDIZ, 2010, s.108-112; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.60, dn.266.
1658 YARSUVAT, s.334; TURANLI, s.86-87.

B. Mağduriyetin Dar Anlamda, Doğrudan ya da Kısa Sürede Giderilmesi

Ceza muhakemesinin işleyişi ne kadar ilerlerse, mağduriyetin giderilmesi de o ölçüde gecikeceği için, mağduriyetin giderilmesine yönelik dolaylı kurumlardan daha önce, doğrudan nitelikteki müesseselerle mağdurun korunması güvence altına alınmalıdır[1659].

1. Seri Muhakeme Usulü ile Basit Yargılama Usulü

Bilindiği üzere, 19 Ekim 2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanunla ceza muhakemesi sistemimize "*seri muhakeme usulü*" ile "*basit yargılama usulü*" dahil edilmiştir[1660]. Usul ekonomisi ilkesi bağlamında hedeflenen özelliklere rağmen, bir yandan "*seri muhakeme usulünün gerçek anlamda bir "muhakeme"*", diğer yandan "*basit yargılama usulünün ise "yargılama" olup olmadığı*" eleştiriye açıktır[1661]. İşte bu aşamada ceza muhakemesinin uzun yargılama süreleriyle karşı karşıya kalmadan seri muhakeme ve basit yargılama usulleri daha mağdur odaklı bir yaklaşımla ele alınabilir.

a. Seri Muhakeme

Seri muhakeme usulünde, bir tarafın şüpheli diğer tarafın savcılık ile hüküm ve denetim makamı olarak mahkemenin bulunduğu, kanunun öngördüğü bazı suçlarda kısa süre içerisinde etkili ve orantılı bir çözümün hedeflendiği bir süreçten bahsedilmektedir[1662]. Ancak ceza muhakemesinin yargılama ayağına ilişkin olarak unutulmaması gereken ilkelerden biri olan "*çelişmeli yargılama ilkesi*", AİHM'ye göre "*dava sırasında mahkemenin kararını etkilemek amacıyla sunulan delil, mütalaa ve görüşlerin tamamı hakkında bilgi sahibi olma ve bunlar hakkında yorum yapma olanağının taraflara tanınması*", AYM'ye göre de "*bir hukuk veya ceza*

1659 SAUTNER, s.71; SOYGÜT ARSLAN, s.288.

1660 "Bu düzenlemelerle, Ceza Muhakemesi Kanunundan önceki dönemde yürürlükte bulunan CMUK'da yer alan (m.386-391) ceza kararnamesi kurumunun, AİHM tarafından savunma hakkı bağlamında sakıncalı, adil yargılanma ilkesine aykırı kabul edilen yönleri (ilgili AİHM kararları için bkz. **YCGK, 28.2.2012, 2011/4-522-2012/71**) belli ölçüde giderilerek 5271 sayılı Kanuna dahil edildiği söylenebilir." ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.587, dn.991; Ali Rıza ÇINAR, "Basit Yargılama Usulü", ***Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer 102 Yaşında – Tebliğler,*** Panel 10 Şubat 2020, Adalet Yayınevi, Ankara 2020, 55-65 (ÇINAR, 2020, s.), s.56.

1661 Zahit YILMAZ / Özge APİŞ, "Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi", ***MÜHFHAD,*** Y.2020, C.26, S.1, 62-106, s.63; basit yargılama kavramı "yerine "*seri yargılama usulü*" yahut "*seri kovuşturma usulü*" şeklindeki bir ifadenin tercihinin daha yerinde olabileceği" yönünde bkz. YILMAZ/APİŞ, s.86.

1662 Mehmet Emin ALŞAHİN, "Seri Muhakeme Usulü", ***Ord. Prof. Dr. Sulhi DÖNMEZER 102 Yaşında – Tebliğler,*** Panel 10 Şubat 2020, Adalet Yayınevi, Ankara 2020, 81-91, s.81.

davasında tüm taraflara, gösterilen kanıtlar ve sunulan görüşler hakkında bilgi sahibi olma ve bunlarla ilgili görüş bildirebilme olanağı verilmesi"dir. Bu açıdan taraflara özellikle de mağdura delillere karşı çıkma imkânının verilmemesi, mahkeme aşamasında çelişmeli yargılamadan vazgeçilmesi anlamına gelir ve bu durum, yargılamayı hakkaniyete aykırı hale getirir[1663]. Bu doğrultuda seri muhakemede, mağdurun durumuna ilişkin herhangi bir değerlendirmenin olmaması eleştiriye açık durmaktadır. Gerçekten seri muhakeme usulünde, mağdur veya suçtan zarar görene danışılmamakta, sadece CMK m.250/14 ile örtülü olarak bir itiraz hakkı tanınmaktadır[1664]. Maalesef 7188 sayılı Kanunla getirilen seri muhakeme sürecinin hiçbir aşamasında mağdur veya suçtan zarar gören bulunmamaktadır[1665]. Dolayısıyla mevzuattaki mevcut durum da doğal olarak Yargıtay tarafından "*müşteki vekilinin duruşmaya çağrılarak katılma talebine ilişkin beyanlarının alınmasına dair herhangi bir yasal düzenlemenin bulunmadığı, hızlı bir şekilde karar verilmesi amaçlanan bu usulde anılan Kanun ve Yönetmelik kapsamında şüphelinin müdafi huzurunda dinlenmesinin zorunlu olmasına karşın müşteki vekilinin seri muhakeme usulünün aşamalarında yer almadığı, kaldı ki mahkemesince talepnamenin reddine yönelik incelemenin sınırı, isnat olunan suçun seri muhakeme usulü kapsamında olup olmadığı ve 5271 sayılı Kanun'un 250/3. maddesinde belirtilen şartların gerçekleşip gerçekleşmediği hususları ile sınırlı olduğu*" şeklinde değerlendirme konusu yapılmıştır[1666].

Bu haliyle seri muhakeme usulünü, bir savcılık kararı şeklinde hazırlanan "*ceza kararnamesi*"nin çağdaş formu olarak mütalaa etmek mümkündür[1667]. Getirilen düzenlemelerin kuram ve uygulamamıza ne ölçüde katkı sağlayacağı ya da mefhumu muhalifinden yeni sorunlar doğurup doğurmayacağı zaman içerisinde görülecektir[1668]. Sadece fail odaklı bir yaklaşımla yargının iş yükünü hafifletme düşüncesi işletilmemelidir. Çünkü ceza muhakemesinde insan haklarına saygılı

1663 BALCI, s.73-74.

1664 YENİSEY/NUHOĞLU, s.893; YAVUZ, ***Alternatif Yöntemler,*** s.335; Mustafa Ruhan ERDEM / Candide ŞENTÜRK, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Kurum Olarak Seri Muhakeme Yöntemi (CMK m.250)", ***CHD,*** Y.2019, S.41, 573-601, s.582 ve 597-598.

1665 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1655-1656; ERDEM/ŞENTÜRK, s.589.

1666 **Y.7.CD, T.11.01.2022, E.2021/29310, K.2022/198,** www.sinerji.com (E.T.13.09.2023).

1667 KUNTER, ***Muhakeme,*** s.802-803; Ceza Kararnamesine ilişkin ayrıntılı bilgi ve değerlendirmeler için bkz. YAVUZ, ***Alternatif Yöntemler,*** s.23, 148-149, 151-201 ve 244-336; karşılaştırmalı hukukta Almanya, İtalya gibi örneklerinde ceza kararnamesi ve seri muhakemenin ayrı ayrı düzenlendiğine ilişkin bkz. ERDEM/ŞENTÜRK, s.577-579.

1668 GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s.94; YILMAZ/APİŞ, s.64 ve 86-87.

biçimde maddi gerçeğe ulaşarak suçluları cezalandırmak ve ceza adaletini tesis etmek temel amaçtır[1669]. Dolayısıyla iş yükü veya başka gerekçelerle bu amaçtan sapılması ya da daha yumuşak bir ifadeyle bu amacın esnetilmesi, baştan sona somut olması gereken ceza muhakemesi ve adaletini sorgulanabilir hale getirir. Bir yandan da şüphesiz iş yükü gibi bir haklı gerekçe dolayısıyla alternatif muhakeme usullerinin belirlenmesi ve uygulanması, modern ceza adaleti sisteminde bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmakta ve kabul edilmektedir. Ancak söz konusu alternatif usullerin ve burada çevresinde dolandığımız seri muhakemenin temel insan haklarına ve ceza muhakemesinin temel ilkelerine uygun olması da bir zorunluluktur[1670].

Öte yandan CMK m.250/1'de sayma suretiyle gösterilen seri muhakemeye tabi suçların temel özelliği, konumuza hitap eden yönüyle mağdurun toplumu oluşturan herkes olması, diğer ifadeyle ise bu suçların doğrudan belli bir mağdurunun olmamasıdır[1671]. Bununla birlikte, CMK m.250/8'de, Cumhuriyet savcısının şüpheli hakkında seri muhakeme usulünün uygulanmasını yazılı olarak görevli mahkemeden talep edeceği ve b bendi uyarınca talep yazısında da "*mağdur veya suçtan zarar görenlerin kimliği ile varsa vekili veya kanuni temsilcisi*"nin gösterileceği düzenlenmiştir. CMK m.250/3 açık bir biçimde, "*Cumhuriyet savcısı tarafından seri muhakeme usulünün uygulanması şüpheliye teklif edilir ve şüphelinin müdafii huzurunda teklifi kabul etmesi hâlinde bu usul uygulanır*" denilmektedir. Görüldüğü üzere, seri muhakeme usulünde mevcut haliyle mağdur ve mağduriyetin giderilmesi, kanuni güvenceye sahip değildir. "*Bu durum, mağdurun veya suçtan zarar görenin göz ardı edildiğini gösterir*"[1672]. Kanaatimizce, seri muhakemenin mevcut halinde yapılacak bir değişiklik ile yukarıda da ele aldığımız "*toplum hizmetinde veya kamu yararına çalıştırma*" kurumu düşünülebilir.

b. Basit Yargılama Usulü

Seri muhakeme usulü CMK m.250/1-a'da gösterilen suçlar için geçerliyken, basit yargılama usulü CMK m.251/1 uyarınca adli para cezasını ve/veya üst sınırı iki yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlar için uygulama alanı

1669 BİRTEK, s.7; MERAKLI, ***Takdir Yetkisi,*** s.93.
1670 YENİSEY/NUHOĞLU, s.898-899; CENTEL/ZAFER, s.621; BALCI, s.79.
1671 YENİSEY/NUHOĞLU, s.893; ALŞAHİN, s.83-84; YILMAZ/APİŞ, s.68 ve 82-83.
1672 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1655-1656.

bulacaktır[1673]. Düzenlemeden ilk olarak basit yargılama usulünün uygulanacağı suçların seri muhakemedeki gibi katalog biçiminde sayılmadığı çıkarımı yapılabilir[1674]. Ayrıca asliye ceza mahkemesi, basit yargılama usulünün uygulanmasına tarafların görüşünü almaksızın karar verebileceği için, düzenleme bu haliyle eleştiriye açıktır ve isabetli değildir. Dolayısıyla tarafların görüşünün alınması gerekliliği ifade edilmelidir[1675].

Basit yargılama usulünde de mağdurun ve mağduriyetin giderilmesinin veya suçtan zarar görenin doğrudan ele alınmadığı söylenebilir[1676]. Bununla birlikte CMK m.251/2'de iddianamenin mağdura da tebliğ edileceği, süresi içerisinde beyanlarını yazılı olarak bildirmelerinin isteneceği belirtilmiştir. Bu husus ve hükmün diğer koşulları dikkate alındığında, basit yargılama usulünün seri muhakeme usulüne göre, en azından asliye ceza mahkemesi tarafından bir hüküm tesis edilmesi yönüyle temel insan haklarına ve ceza muhakemesinin temel ilkelerine daha uygun nitelikte bir düzenlemeye sahip olduğu ifade edilebilir[1677]. Ancak her iki kurumun da özellikle sözlülük, yüz yüzelik, halka açıklık, vicdani kanaatin huzura getirilmiş ve huzurda tartışılmış delillere dayanılarak oluşturulacağı gibi ceza muhakemesine hâkim olan temel ilkelerle çatışmakta olduğu belirtilmektedir[1678]. Öte yandan maalesef basit yargılama usulünde öngörülen ceza indirimi ile savunma hakkının sınırlandırıldığı ve tanıklara soru sorma hakkından, çelişmeli ve aleni yargılamadan daha geniş manada adil yargılama hakkından vazgeçilmesinin ödülü olarak öngörülmüş olduğu izlenimi uyandırmaktadır. Bu açıdan not düşülmeli ve hatırlatılmalıdır ki, "*hızlanma, adil yargılama ilkelerinden vazgeçme pahasına olmamalıdır*"[1679].

Basit yargılama usulü sonucu verilen kararlara karşı, CMK m.252 uyarınca itiraz mümkündür[1680]. Basit yargılama usulü uygulanarak verilen hükümlere sanık tarafından itiraz edilmesi üzerine, mahkeme itirazdan önce verdiği hükümle bağlı değildir. Buna göre, sanığa mahkeme tarafından daha az ceza verilebileceği gibi daha

1673 YILMAZ/APİŞ, s.71.
1674 ÇINAR, 2020, s.56.
1675 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1661.
1676 YENİSEY/NUHOĞLU, s.902.
1677 BALCI, s.76.
1678 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1661; ERDEM/ŞENTÜRK, s.575 ve 581; YILMAZ/APİŞ, s.63.
1679 CENTEL/ZAFER, s.1029; ÇINAR, 2020, s.63 ve 65.
1680 ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.589, dn.994; "Anayasa Mahkemesi'nin 22/6/2023 tarihli ve E.: 2020/79, K.: 2023/113 sayılı Kararı ile bu maddenin 2 nci, 3 üncü, 4 üncü, 5 inci ve 6 ncı fıkraları iptal edilmiştir. Bu Kararın Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak dokuz ay sonra (11/7/2024) yürürlüğe gireceği hüküm altına alınmıştır" mevzuat.gov.tr, (E.T.05.03.2024).

ağır ceza da verilebilecektir ve CMK m.251/3 bağlamında dörtte bir oranındaki indirim uygulanmayacaktır. Fakat itirazın sanık dışında mağdur, şikâyetçi ya da Cumhuriyet savcısı tarafından yapıldığı hallerde, CMK m.252/3 uyarınca sanığa sağlanan dörtte bir oranındaki indirimin korunacağı ve böylece de itirazın sanık dışındaki kişiler tarafından yapılması durumunda, basit yargılama usulünden sanık yararına beklenilen sonucun gerçekleşmesinin öngörüldüğü not düşülmelidir[1681].

2. Mağduriyetin Doğrudan Devlet Tarafından Giderilmesi

a. Genel Olarak

Failin mağduriyeti gidermeye hazır olduğu durumlarda, faile yeniden topluma kazandırılması imkânı verilmelidir[1682]. Failin yeniden topluma kazandırılmasından bahsederken, bu amaca özgülenen olanakların mağdurun da yeniden topluma kazandırılmasına yönelik işletilmesi yerinde olacaktır[1683]. Çünkü suç tehdidini takip eden topluma geri dönüş hem fail hem de mağdur bakımından geçerlidir[1684]. Kaldı ki, devlet mekanizması toplum içinde güç kullanma hakkını tekelinde bulundurmak bakımından kamu barışını tesis edebilmek adına faili dikkate aldığı kadar, mağduru ve mağduriyetin giderilmesini de göz önünde bulundurmak zorundadır[1685]. Diğer bir ifadeyle mağduriyetin giderilmesi, sadece mağduru koruma ya da sadece faili cezadan kurtarma gibi tek taraflı bir şekilde anlaşılamaz[1686]. Bu yönüyle mağduriyetin giderilmesi kurumunun hem faili hem de mağduru daha aktif bir konuma kavuşturduğu ve ceza hukukundaki etkinliğini artırdığı hatırlatılmalıdır[1687].

Mağdurun korunması ve tatmini, "*adaletin ilk ve peşin iktizası*" olarak öncelikle failden talep edilmeli; ancak failin ödeme imkanının olmaması veya bulunamamış ya da yakalanamamış olması durumunda, Devlet bu sorumluluğu yardımlaşma ve dayanışma ilkesi çerçevesinde üzerine almalıdır[1688]. Nitekim hatırlatılmalıdır ki,

---

1681 ÇINAR, 2020, s.61-62; YILMAZ/APİŞ, s.99-100.

1682 BOYACI, s.162.

1683 KIRCHENGAST, s.202; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.43, dn.64; KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.141; ÖZBEK, 2004, s.117; USLU, s.246 ve 258; Enes YILMAZ, 2022, s.465.

1684 KIRCHENGAST, s.214; KAHVECİ, s.2.

1685 ÖZEK, s.67; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.34-35 ve 94-95; DEĞİRMENCİ, 2008, s.34; Enes YILMAZ, 2022, s.453.

1686 ÖZBEK, 2016, s.59.

1687 FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.10-11; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.28.

1688 DEL VECCHIO, s.415-416; SOKULLU-AKINCI, "Mağdurun Korunması", s.701; YÜCEL, 1967, s.861; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.324; PAMUK, 2013, s.375; Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.159; KAHVECİ, s.130-131.

"*bütün bu dolaylı giderim usulleri, failin belirli bir ekonomik imkâna sahip olması ve mağduriyeti giderici diğer usullerin geçerli olabileceği ihtimaline dayanmaktadır*"[1689]. Bir taraftan günümüzde, mağduriyetin giderilmesi noktasında failin sorumluluk üstlenmesi veya faile sorumluluk yüklenmesi, "*özellikle onarıcı adalet programları çerçevesinde cezanın amacı ile uyumlu bulunmakta ve savunulmaktadır*"; ancak bununla birlikte çoğu zaman gerek adli para cezası gerekse hapis cezası olarak öngörülen ceza hukuku yaptırımları bizatihi failin mağdura karşı harekete geçmemesine veya geçememesine sebep olabilmektedir[1690]. Çünkü failin doğrudan herhangi bir ödeme gücünün bulunmaması durumunda olduğu gibi, bu ihtimallerde de fail fiili olarak mağduriyeti gidermeye yönelik bir faaliyet içine giremez. Bu açıdan söz konusu fiili durum, başta şiddet suçuna maruz kalan kişilerin uğramış oldukları maddi ve manevi zararların basit bir haksız fiil zararı gibi anlaşılıp, suçtan doğan mağduriyetin giderilmesinin adeta failin insafına bırakıldığı sonucunu doğurmaktadır. Mağdurun özel hukuk kuralları çerçevesinde zararını tazmin etme imkânı hem oldukça zahmetli hem de ekonomik olarak daha külfetli olduğu için, sakıncalara sahiptir. Kaldı ki bu imkânın işletilebilmesi, yani doğrudan failden talepte bulunulabilmesi, doğal olarak öncelikle failin belirlendiği ve mahkûm edildiği hallerde mümkün olabilmektedir. Dolayısıyla failin bulunamadığı veya yakalanamadığı durumlarda, mağdurun suçtan doğan mağduriyetin giderilmesini talep etmesi de mümkün olamamaktadır[1691]. İşte bu noktada, "*devlet bu sorumluluğu doğrudan üzerine almalıdır*", diğer bir ifadeyle "*Bu takdirde suçdan mağdur olan kimse lehine, ağırlığını cemiyet (ve onu temsil eden Devlet) üzerinde hissettirecek, bir nevi tazmin borcu düşünmek yersiz olmaz*"[1692].

Gerçekten suç ile mağdurun haksız yere uğradığı zararları gidermek, daha genel manada bozulan kamu düzenini sağlamak ve en kapsamlı ifadesiyle adalet dağıtmak, toplumun dolayısıyla onu temsilen de devletin en önemli görevlerindendir[1693]. Diğer bir ifadeyle, faile ve en genel manada topluma karşı görevleri olan devletin suçtan koruyamadığı mağdura karşı da görevleri bulunmaktadır ve devletin bireylere karşı olan görev ve sorumluluklarını yerine getirememesi veya yerine getirmede yetersiz

1689 Enes YILMAZ, 2022, s.473.
1690 KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1013.
1691 KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1017.
1692 DEL VECCHIO, s.409-410; DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.736; YÜCEL, 1967, s.861; Mümin GÜNGÖR, s.209-210; Enes YILMAZ, 2022, s.463.
1693 AVCI, ***Çalıştay,*** s.42.

kalması dolayısıyla bu yönde yükleneceği sorumluluk, "*mağduriyetin doğrudan devlet tarafından giderilmesi*" anlamına gelmektedir[1694]. Kaldı ki kişilerin güven içerisinde yaşayacakları bir ortam oluşturmak, devletlerin temel amaçlarındandır. Bu bağlamda, mağduriyetin geleneksel ve dolaylı önlemlerden farklı olarak doğrudan doğruya devlet tarafından giderilmesi, insan haklarının ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir[1695]. Hakikaten öğretide ifade edildiği biçimde vurgulamak gerekir ise, "*Gerek insan hakları hukuku alanında kabul edilen standartların giderek yükselmesi ve gerekse devletin ceza hukuku alanında yüklendiği suçla mücadele etme sorumluluğu birlikte değerlendirildiğinde, suçtan doğan zararın giderilmesinin devletlerin görev sınırları içine çoktan dahil olduğu anlaşılacaktır*"[1696].

Esasen hukukumuzda mağdurun zararını gidermeyi amaçlayan düzenlemeler bulunmakla birlikte, bunların yetersizliği dolayısıyla mağduriyetin fail tarafından giderilmesi imkânının olmadığı durumlarda, devlet tarafından giderilmesine ilişkin düzenlemeler hayata geçirilmelidir[1697]. Hatta bir hukuk devletinde, devletin mağduru hukuk mahkemelerine yönlendirmesi veya faile suçtan doğan zararı giderme yükümlülüğü getirmesi[1698], yeterli koruma sağlamaktan uzak olduğu için, mağdur zararının giderilmesini doğrudan devletten isteyebilmeli ve devlet bu noktada zararı giderme yükümlülüğünü yerine getirmelidir[1699]. Dahası devlet, günümüzde konuya ilişkin gelinen aşamada, uluslararası belgelerde kabul edilen seviye ile yetinmemeli ve suç mağdurlarına bu seviyenin daha da üzerinde imkânlar sunmaya çalışmalıdır[1700]. Çünkü devlet, sadece şiddet suçlarından kaçınmakla değil, aynı zamanda her türlü suçu engellemekle de görevlidir[1701]. Daha genel bir ifade tarzıyla belirtmek gerekir ise, "*Devletlerin uluslararası insan haklarına ve insancıl hukuka olan saygıyı ve bu normların icrasını sağlamak için, ihlalleri önleme, soruşturma, failleri cezalandırma, mağdurlara adalete erişimde eşit ve etkin imkân sunma ve*

1694 ÇELİK, s.149; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.67; Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.164.

1695 CARTWRIGHT, s.190; Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.177.

1696 KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.81.

1697 DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.734-736; DEĞİRMENCİ, 2008, s.85; EVİK, s.108-110; KAHVECİ, s.130-131.

1698 ROXIN, 1992, s.244; Enes YILMAZ, 2022, s.463.

1699 ÖZEK, s.40-41; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.93-94; AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.11; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.66-67; KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1010; Enes YILMAZ, 2022, s.463.

1700 KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.74 ve 77; KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1022; KURU, s.99; Enes YILMAZ, 2022, s.454.

1701 BASSIOUNI, s.204; BARTSCH/BRETTEL/BLAUERT/HELLMANN, s.358.

mağdurların zararını giderme veya zararlarının tazminini kolaylaştırma görevleri bulunmaktadır"[1702].

Öte yandan, devletin vatandaşını suçtan koruma görevini üzerine alması, mağduriyetin giderilmesinin devletçe üstlenilmesinin haklı gerekçesini oluşturmaktadır[1703]. "*Mademki devlet, böyle bir suçun işlenmesine engel olamamıştır, toplumsal güvenliği sağlamayı üstlendiğine göre, eksiğini bu şekilde tamir etmelidir*"[1704]. Ayrıca vatandaşların kendi korumalarını devletin ellerine bırakmasından sonra, devletin suça karşı koruması başarısız olursa, suçtan zarar gören bir vatandaşın devletten uygun bir destek beklemesi de meşru görünmektedir[1705]. Gerçekten vatandaşlarının güvenliğinden sorumlu olan ve fakat suçun gerçekleşmesi dolayısıyla söz konusu güvenliğin ortadan kalkmasına engel olamayan devletin ortaya çıkan mağduriyeti giderecek kanuni düzenlemeleri oluşturması ve hatta zararı bizzat gidermesi gerekmektedir[1706]. Bununla birlikte, mağduriyetin doğrudan devlet tarafından giderilmesinin büyük bir ekonomik külfet barındırdığı tartışmasızdır. Böylesi bir tartışmayı bertaraf edecek tarzdaki çözümleri, "*sadece belli bazı suçlar bakımından devlete tazminat yükümlülüğü getirmek, manevi tazminatı hariç tutmak, zararın kesin olarak tespit edilmesinden sonra tazminata hükmetmek, mağdurun kusurunu tazminat miktarının tayininde göz önünde bulundurmak, mağdurun veya ailesinin başka yollarla tazminat almaları durumunda devletin ayrıca tazminat ödememesi veya özel mağduriyet sigortası, devletin oluşturacağı bir fondan zararların karşılanması ve sosyal güvenlik sisteminin üstlenmesi*" şeklinde sıralamak mümkündür[1707].

b. Bir Hak Olarak Mağduriyetin Giderilmesi

Çağımızın devlet ve ceza hukuku anlayışı çerçevesinde hem sosyal bir hukuk devleti olmanın gereği hem de adaletin sağlanmasının koşulu olarak mağduriyetin giderilmesi bakımından, mağdurun suç nedeniyle uğradığı zararın karşılanmasını

1702 AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.11-12.

1703 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.23, dn.6; Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.166.

1704 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.84.

1705 ESER, 1989, s.732.

1706 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.102.

1707 EREM, ***Adalet,*** 1968, s.335; DÖNMEZER, 1977, s.184 ve 190; CENTEL, 1997, s.67; PAMUK, 2013, s.356; USLU, s.248; Enes YILMAZ, 2022, s.454.

talep etme hakkı, en temel bir hak olarak kabul edilmektedir[1708]. Çünkü mağdur suçtan en çok etkilenen kişidir. Sırf bu sebeple bile devlet yürüttüğü yargılama sürecinde mağdurun ikincil mağduriyet yaşamaması için gerekli tüm önlem ve tedbirleri almalıdır[1709]. Söz konusu durum, bir yandan da devletin kişilerin sosyal ve kişisel güvenliğini sağlamaya matuf anayasal görevlerinin/sorumluluğunun bir sonucu olduğu için, "*vatandaşlık hakkı*" olarak nitelendirilmektedir[1710]. Nitekim devlet, çoğu zaman vatandaşı olan mağdurun beklenti, öncelik ve gereksinimlerinin karşılanıp karşılanmadığını sorgulaması gerekmekle birlikte, mağdurların söz konusu beklenti, öncelik ve gereksinimlerinin sübjektifliği, sadece sosyal, kültürel ve ekonomik çeşitlilik düşünüldüğünde bile izahtan varestedir[1711].

Suçun failini yargılayan ve ıslahı suretiyle yeniden topluma kazandırmaya yönelik çaba sarf eden devletin, suçun mağdurunun da uğramış olduğu zararını gidermek suretiyle hukuk düzenine yeniden güvenmesini sağlaması görevi de bulunmaktadır[1712]. Örnek olarak mağdurun suç sonrası saygın muamele görmesi, destek ve yardım alabilmesi, muhakeme süreciyle ilgili zamanında ve yeterli şekilde bilgilendirilmesi, mağdur için bir hak; devlet için ise bunları ve daha fazlasını sağlamak ve gerçekleştirmek bir görevdir[1713]. Ayrıca diğer bir bakış açısıyla, yaşanan mağduriyete karşın vatandaşına can ve mal güvenliğine yönelik görev ve sorumluluklarının bilincinde olduğunu hissettirebilmesi, devletin, üzerine düşen görevi yerine getirdiği anlamına gelir[1714]. Gerçekten de bir bütün halinde mağdurun zararlarının giderilmesi ve adalete olan güveninin yeniden tesis edilmesi, genelde hukuk düzeninin, özelde ise çağdaş ceza ve ceza muhakemesi hukukunun temel amaçlarından kabul edilmektedir[1715]. Bir başka ifadeyle mağdur, toplumun güvenliği ve suçun kontrolüne yönelik inancının yeniden tesis edilmesi ile normal bir çalışma

---

1708 CENTEL/ZAFER, s.993; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.93-94; İNCEOĞLU, s.74; KAFES, s.100; AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.12 ve 24; GÜLTEKİN, s.146; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.66-67; KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1010; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.199 ve 207; KALE, s.65.

1709 ORTH, 2002, s.324; TEMİZ GÜL, 2023, s.388.

1710 DÖNMEZER, 1977, s.187 vd.; ÖZEK, s.41; AKDEMİR, s.88-89; Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.166-167.

1711 ÖZEK, s.42 vd.; BAHAR, s.5-6.

1712 KIRCHENGAST, s.202; KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.141; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.202 ve 212.

1713 KALE, s.65.

1714 ALTAY, s.290.

1715 DEL VECCHIO, s.419-420; KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.141; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.220.

ve aile hayatına, yani sosyal hayata yeniden dönmesi bakımından cesaretlendirilmelidir[1716]. Bu açıdan mağdur, mağdurun suç öncesi ve sonrası korunması ile muhakeme sürecine etkin bir biçimde katılması, mağduriyetin giderilmesi ve mağdur hakları, mevcut düzenlemelerle sınırlı kalmamalı, bu konulardaki eksiklikler bir bütün halinde ele alınarak tamamlanmalıdır[1717].

c. Mağduriyetin Giderilmesinin Tarihi ve Felsefi Temelleri

Devletin vatandaşlarını korumak görevini yüklenmiş olmasından dolayı, bu görevini yerine getirememesi durumunda mağdurun zararını gidermesi bakımından ortaya çıkan ihtiyacın felsefi temellerini, Akıl veya Aydınlanma Çağı'na dayandırmak mümkündür[1718]. Cesare Beccaria, Jeremy Bentham, John Howard, Montesquieu ve adını sayamadığımız pek çok yenilikçi ismin çabaları ile öncelikle faile yönelik vahşi, herkese teşhir edilen bedensel cezalardan hapis cezalarının gelişmesine doğru, ceza hukukunun insancıllaşması şeklinde bir dönüşüm gerçekleşmiştir[1719]. Devam eden süreçte ise, Bentham, mağdura yönelik olarak, mağdurun zararının basit ve hızlı bir yargılama ile giderilmesi veya tazminat ödenmesi fikrinin mağduru en az failin cezalandırılması kadar tatmin edeceğini, bu doğrultuda bütün suçluların mallarından ve çalışarak kazanacakları paralardan bir fon oluşturulmasını; fon oluşturulamaz ise, tazminat için Devlet hazinesine veya özel sigorta kuruluşlarına başvurulması gerektiği fikrini ileri sürmüştür[1720].

Öğretide konuya ilişkin, mağduriyetin giderilmesinin (i) öncelikle ceza muhakemesi baskısı altında, mağdurun menfaatlerini göz önünde bulunduran cezayı hafifleten bir neden olarak kabul edilerek gerçekleşmesi, (ii) akabinde ise etkin pişmanlık müessesesinin kullanım alanının genişletilmesi ve (iii) son olarak mağduriyetin giderilmesinin etkilerini incelemek bakımından başka model projelerin uygulamaya konulması şeklinde üç aşamalı bir çözüm önerilmektedir[1721]. Bu doğrultuda mevcut

---

1716 KIRCHENGAST, s.204.
1717 KAHVECİ, s.131-132.
1718 YARSUVAT, s.335; DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.732-733; KIRCHENGAST, s.113-114.
1719 LÜDERSSEN, 1993, s.487 ve 491; ESER, 1996, s.1008; DÖNMEZER/ERMAN, ***C.I,*** s.60-61 ve 66-67; DÖNMEZER/ERMAN, ***C.III,*** s.20-28 ve 75-76; REID, s.61-62; ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.836; CENTEL/ZAFER/ÇAKMUT, s.21-26; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.89 ve 617-618; HÖRNLE, ***Straftheorien,*** s.48-49; SAUTNER, s.45; ZAFER, ***Genel,*** s.36-37; ROTH, s.174; DEMİRBAŞ, ***İnfaz,*** s.135-136.
1720 EREM, ***Adalet,*** 1968, s.335; AKDEMİR, s.82; KOLLER, s.179; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.610; DEĞİRMENCİ, 2008, s.70; ZEDNER, s.210.
1721 LOOS, s.56; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.212.

hukuki düzenlemelerde, ceza adaleti sisteminin muhakeme sürecinde mağduru tekrar tekrar mağdur eden geleneksel uygulamalarına karşı, mağduriyetin giderilmesi -çoğu zaman bunlarla birlikte- devletin sorumluluğunu öne çıkartmaktadır[1722]. Ancak belirtmek gerekir ki, halihazırdaki mevzuatımızda, suç mağdurunun veya yakınlarının uğradığı zararları dolayısıyla mağdurun zararlarının fail tarafından giderilmesine ilişkin birkaç hüküm dışında, devletin zararları karşılamasına ilişkin bir tedbir veya doğrudan herhangi bir sorumluluğu bulunmamaktadır[1723]. Almanya örneğinde yer alan 1976 tarihli "*Mağdurun Zararının Giderilmesi Kanunu*" (OEG) bakımından ise, Almanya'da mağdurun zararının giderilmesi uygulaması hakkında güncel çalışmaların olmadığı ve Weisser Ring gibi mağdur derneklerinin sunduğu verilerin de söz konusu sınırlı uygulamayı temsil edecek bir tez için başlangıç noktasından daha fazlasını sunmayacağı gerekçeleriyle eleştirildiği söylenebilir[1724]. Ayrıca burada istatistiklerdeki sonuçlar ve bunları meydana getirecek olan sebepler, bölgesel ve kültürel farklılıklar, güncel karşılaştırmalı uygulamalı çalışmaların eksikliği nedeniyle karanlıkta kalan hususlar da unutulmamalıdır. Öte yandan bir çözüm önerisi olarak, yöntem bilimine dayanan (metodolojik) bir bakış açısıyla faydaları tartışmasız, ancak maliyeti bakımından reddedilebilen "*temsil kabiliyeti yüksek geniş ölçekli mağdur anketleri*" düşünülmelidir[1725]. Anlatılanlardan hareketle kanaatimizce bizim için düşünülmesi gereken husus, somut verilerle hazırlanacak örneklemler (projeksiyonlar) yardımıyla çerçevesi ve kapsamı belirlenecek, hatta en önemlisi kâğıt üstünde kalmayacak, uygulamadaki sıkıntılarımıza merhem olacak kapsamda bir kanundur.

d. Terör Suçu Özelinde Mağduriyetin Doğrudan Devlet Tarafından Giderilmesi

Ayırt edici bir düzenleme olarak "*5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun*" kapsamında terör suçu mağdurlarının uğradıkları zararların devlet tarafından tazmin edilmesi örneği dışında devletin bu yönde bir yükümlülüğü bulunmamaktadır[1726].

1722 KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.82.
1723 DÖNMEZER, 1977, s.180; DEĞİRMENCİ, 2008, s.75; Çetin ARSLAN, s.2342-2343.
1724 SCHÖCH, 2016, s.275; BARTSCH/BRETTEL/BLAUERT/HELLMANN, s.361.
1725 YÜCEL, ***Kriminoloji,*** s.126 ve 128; BARTSCH/BRETTEL/BLAUERT/HELLMANN, s.362; DOLU/BÜKER, s.18-19; WALLER, s.24.
1726 YARSUVAT, s.340; Çetin ARSLAN, s.2343; İNCEOĞLU, s.74; KAYA, s.26; KURU, s.92-94; SEÇKİN, ***Mağdur Hakları,*** s.274; Müzeyyen EROĞLU DURKAL, "Terörden ve Terörle

Uygulamamızda idari yargının suç mağdurunun zararının bazı hallerde devlet tarafından giderilmesini kabul eden kararlarına rastlandığı ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nin yerleşik içtihatlarında konuyu idarenin hukuki sorumluluğunu düzenleyen Anayasanın 125. maddesine ve dolayısıyla "*hizmet kusuru ve kusursuz sorumluluk ilkelerine*" dayandırdığı açıkça görülmektedir[1727]. Bundan başka, yine terör özelinde, maalesef Türkiye'de terör suçlarının yaygın olması nedeniyle, terör suçu mağduru olma ihtimali yüksek olan terörle mücadele ile görevli kamu çalışanlarının korunması amaçlanmış ve Terörle Mücadele Kanunu'nun 20. maddesinde bu kişilere özgü koruma tedbirleri getirilmiştir. Kanunun 21. maddesiyle bu kişilerin terör suçlarından mağdur olmaları durumunda kendilerine ya da yakınlarına yapılacak yardımlar belirlenmiştir. Ayrıca terör suçlarından zarar gören ve kamu görevlisi olmayan vatandaşlara "*Sosyal Yardım ve Dayanışmayı Teşvik Fonu*"ndan öncelikle yardım yapılacağı, TMK m.22'de hükme bağlanmıştır[1728].

TMK m.21'deki temel düzenleme, "*kamu görevlilerinden yurtiçinde ve yurtdışında görevlerini ifa ederlerken veya sıfatları kalkmış olsa bile bu görevlerini yapmalarından dolayı terör eylemlerine muhatap olarak yaralanan, engelli hâle gelen, ölen veya öldürülenler hakkında 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanır*." şeklindedir. Dolayısıyla burada, 5233 Sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkındaki Kanundan sonra, TMK m.21'de açıkça atıf yapılan ve konuyla bağlantılı olarak mağduriyetin giderilmesine ilişkin mevzuatımızdaki doğrudan zikredilebilecek diğer kanun, "*2330 Sayılı Nakdî Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun*"dur. Ana hatlarıyla iç güvenlik ve asayişin korunması ve

---

Mücadeleden Doğan Tazminat Sorumluluğunun Dayanağı", ***ERÜHFD,*** Y.2018, C.13, S.2, 315-369, s.328.

1727 **AYİM 2.D., T.16.06.1993, E.92/427, K.93/301,** YARSUVAT, s.341.

1728 URUŞAK, s.36; ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.286; **benzer şekilde** İspanya'da genel olarak mağdur destek hizmetlerinin kamu odaklı olduğu ve mali desteğin Maliye Bakanlığı, sosyal desteğin ise Adalet Bakanlığı tarafından sunulduğu ifade edilmelidir. Ayrıca terör mağdurları ayrı bir kanunla korunmakta ve buna göre başka hiçbir koşul olmaksızın terör mağdurlarına doğrudan devlet tarafından tazminat ödenmektedir. Bu hususta ulusal düzeyde görev yapan Terör Mağdurları Destek Ofisi, terör suçlarına bakan ve Madrid'te görev yapan tek mahkemenin bünyesinde tek bir merkezden faaliyet yürütmektedir. Ancak bunun dışında, 3595 sayılı Kanunun belirlediği çerçevedeki suç mağdurları, sadece ilgili koşulları sağlaması ve ekonomik durumlarının dikkate alınması suretiyle mali yardım alabilmektedir. Söz konusu koşullara örnek olarak, şiddet sonucu geçici veya kalıcı olarak sakat kalan ya da bir yakınını kaybeden mağdurlar ya da cinsel suç mağdurlarının şikâyetçi olmaları ve ağır bir zararla yaşadıkları mağduriyet dolayısıyla sigortadan veya herhangi bir yerden başka herhangi bir para almamış olmaları sayılabilir. BİNİCİ, s.86-87; Murat AYDIN, s.310; **ayrıca yine benzer şekilde** Fransa örneğindeki durum için bkz. Bölüm II-B-3-c. Fransa başlığı.

kaçakçılığın önlenmesi, tâkibi ve tahkiki konularında görevlendirilen güvenlik görevlilerine; çarşı, mahalle ve kır bekçileri, gümrük muhafaza âmir ve memurları, hâkim, savcı ve savcı yardımcıları ile güven ve asayişin korunması konularında hizmet gören diğer kamu personellerinin ve sivillerden bu görevleri dolayısıyla yaralanan veya sakatlananlara, ölümlerinde ise mirasçılarına "*Devlet Bütçesi*"nden "*tazminat*" verilmesi ya da "*aylık*" bağlanması öngörülmüştür[1729]. 2330 Sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanunun kamu görevlisi olmayan sivilleri de içine alacak şekilde geniş kapsamlı olduğu ifade edilmelidir[1730]. Bununla birlikte 5233 Sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkındaki Kanunun 7. maddesi uyarınca söz konusu eylemlerden doğan her türlü zarar karşılanmamaktadır. Diğer bir ifadeyle "*Hayvanlara, ağaçlara, ürünlere ve diğer taşınır ve taşınmazlara verilen her türlü zararlar, yaralanma, engelli hâle gelme ve ölüm hâllerinde uğranılan zararlar ile tedavi ve cenaze giderleri, terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle kişilerin mal varlıklarına ulaşamamalarından kaynaklanan maddî zararlar*" şeklinde belirtilen zararlardan da anlaşıldığı gibi manevi zararlar kapsam dışındadır[1731].

Görüldüğü üzere, buradaki somut düzenlemeler, mağduriyetin giderilmesi kurumuna yönelik olarak -ilk etapta anlaşıldığı şekilde- failin aktif bir davranışını şart koşmamakta, "*sosyal risk*" ilkesi doğrultusunda devletin objektif sorumluluğunu kabul etmektedir[1732]. Kaldı ki zaten, terör gibi bir ihtimalde çoğu zaman faile bu anlamda müracaat etmek söz konusu olamamaktadır. Bu bakımdan mağdurların sosyal güvenlik hukuku çerçevesindeki "*rücu hakkı*" dolayısıyla ortaya çıkan tazminat miktarlarındaki farklılıkların daha koruyucu şekilde giderilmesi yerinde olacaktır[1733]. Çünkü sadece Terörle Mücadele Kanunu'nun 21. maddesine bakıldığında kolaylıkla anlaşılacağı üzere, aynı fıkra içinde bile 2330, 5434 ve 5510 sayılı Kanunlar gibi farklı mevzuat hükümlerine gönderme yapılmaktadır. İşte, bu çerçevede, mağduriyetin giderilmesinin ve mümkün olduğu ölçüde fail ya da faillere

---

1729 URUŞAK, s.93-94; AKDEMİR, s.109; TURANLI, s.125-127.

1730 Aydın BAŞBUĞ, "Terör Mağduru Şehit ve Gazilerin Tazminat Hakları ve Öneriler – Terör Mağdurlarına Ödenecek Tazminatın Diğer Tazminat Türleri ile Mukayesesi", Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı İlgili Tebliğler, (1-2 Ekim 2015) Adana, ***Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları,*** Ankara 2016, 130-138, s.134-135.

1731 Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.61-62; EROĞLU DURKAL, s.354-355.

1732 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.267-268, dn.163; KAYA, s.31-32; EROĞLU DURKAL, s.320-321.

1733 ÇELİK, s.142.

rücu edilmesinin toparlayıcı bir şekilde, genel hüküm niteliğinde bir kanuni güvenceye kavuşturulması gerektiği düşüncesindeyiz. Ayrıca böylesi bir düzenleme yapılırken, *(i)* terör saldırıları sonucu mağdur olanlara yapılacak yardımlar asla tazminat veya zarar miktarından bir indirim sebebi yapılmasına neden olacak bir yarar olarak değerlendirilmemeli ve *(ii)* söz konusu düzenleme ile terör mağdurlarının tazminat alacağından rücu edilebilen miktar hiç dikkate alınmadan ve sosyal sigorta ya da sosyal yardımlar indirime tabi tutulmadan hesaplamanın yapılacağı açıkça düzenlenmelidir[1734]. Ki böylece gerçek anlamda mağduriyet giderilebilsin.

e. Mağduriyetin Giderilmesinin Kapsamı

Başta şiddet suçu mağdurları olmak üzere çoğu mağdurlar, tabi ki kendi faillerinin cezalandırılmasını isterler. Bununla birlikte, mağdurların çoğunun ceza hukuku tarafından bir tepki beklemesine rağmen, söz konusu cezalandırma isteğinin mutlaka bir ceza mahkemesi kararı şeklinde olması gerekmediği ifade edilmelidir[1735]. Çünkü çoğu zaman ceza adaleti sisteminde mağdurların düştükleri durum, kendilerine zaman kaybı, kazanç kaybı ve asap bozukluğundan başka bir şey sunmayan, dolayısıyla son derece kızgın ve dışlanmış hissettiren bir halden başka bir şey değildir[1736]. İşte bu noktada 6284 sayılı Kanunun m.19/2 hükmünde ele alınan "*Bu Kanun hükümlerine göre hakkında önleyici tedbir kararı verilen kişinin aynı zamanda rehabilitasyonunun veya tedavi edilmesinin gerekli olduğuna karar verilmesi hâlinde, genel sağlık sigortası kapsamında karşılanmayan rehabilitasyon hizmetlerine yönelik giderler ile rehabilitasyon hizmetleri kapsamında verilmesi gereken diğer sağlık hizmetlerinin giderleri Bakanlık bütçesinin ilgili tertiplerinden karşılanır.*" şeklindeki düzenleme, zikredilen olumsuzlukları bir nebze de olsa telafi etmeye çalışmaktadır.

Şüphesiz mağdurları daha koruyucu düzenlemeler yapılması bir tercih meselesidir ve bu yönde, genel sağlık sigortası kapsamından karşılanmayan iyileştirme hizmetleri ile diğer sağlık hizmetlerinin ilgili kurum bütçelerinden karşılanmasını sağlayacak

---

1734 BAŞBUĞ, s.137-138.
1735 KANZ, s.241.
1736 DÖNMEZER, 1977, s.181-182; YÜCEL, ***Kriminoloji,*** s.220; AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.26.

düzenlemeler yapılabilir[1737]. Ancak bir yandan da mağduriyetin giderilmesinin ekonomik açıdan devlete oldukça büyük bir külfet oluşturacağı ve bu sebeple her suç bakımından böylesi bir yükümlülüğün altına girilmesinin gerçekçi olmayacağı belirtilmelidir. Dolayısıyla mağduriyetin devlet tarafından giderilmesi, öldürme, yaralama ve cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar gibi belirli suç tipleri ve tazminat miktarı gibi birtakım unsurlarla sınırlandırılabilir[1738]. Yine de her suçun sonuçları itibariyle telafi edilmeye uygun olup olmadığı sorulmalı ve mağduriyetin giderilmesi olanakları her suç bakımından araştırılmalıdır. Suçlarla korunan hukuki değerler birbirlerinden farklı olduğu için, ceza adaleti sisteminde mağduriyetin giderilmesi olanaklarına yer verilmek isteniyorsa, bu durum genel hükümler içinde ele alınmalıdır. Böylece, somut suçları ve özelliklerini göz önünde bulundurarak, mağduriyetin giderilmesi kurumunun uygulanıp uygulanamayacağına veya uygulanacaksa nasıl uygulanacağına, hâkim karar verecektir[1739].

Suç mağdurunun veya yakınlarının uğradığı zararların tazminat yoluyla giderilmesi, ülkemizde hukuk mahkemelerinde ayrıca açılacak bir dava ile mümkündür[1740]. Ancak belirtmek gerekir ki, hukuk mahkemelerinde işletilecek olan bu yol, oldukça pahalı, yorucu, hatta çoğu zaman çok uzun ve nihayetinde de başarısızlıkla sonuçlanan bir yoldur[1741]. Bu nedenle kriminolojik araştırmalar ve uluslararası düzlemdeki uygulamalar, kuru bir şekilcilikle sadece parasal bir tazminat olmayan, tüm faktörleriyle mağduru tatmin edici ve ceza mahkemelerinin hükmettiği gerçek bir giderimin etkin hale getirilmesi zorunluluğunu kabul etmektedir[1742]. Bu yüzden birçok devletin "*tali dava*" veya "*tazminat emri*" gibi uygulamalarla ceza yargılaması içerisinde, mağdurların failden tazminat talep etmesine izin verdiği bilinmektedir[1743].

Gerçekten de daha genel manada bireylerin toplumsal ve kişisel güvenliğini sağlamalarına yönelik anayasal görevlerinin bir sonucu ve gereği olarak pek çok devletin mağduriyetin doğrudan devlet tarafından giderilmesini sistemleştirdiği ve

---

1737 Suç Mağdurlarına Tedavi ve İstihdam Hizmeti Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.195-196.
1738 YARSUVAT, s.336; KAHVECİ, s.132.
1739 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.319.
1740 ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3951; ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.276; KASPAR/KRATZER-CEYLAN, s.26; Enes YILMAZ, 2022, s.462.
1741 YARSUVAT, s.337 ve 339; ESER, 1989, s.731; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.71; KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1017; Çetin ARSLAN, s.2354-2355; Enes YILMAZ, 2022, s.462.
1742 Hans-Jörg ALBRECHT, s.43-44; KRAUß, s.276-278; LÜDERSSEN, 1999, s.890; SCHÖCH, 2006, s.125; Enes YILMAZ, 2022, s.462.
1743 DÖNMEZER, 1977, s.180-181; AERTSEN, s.100.

kabul ettiği belirtilmelidir. Özellikle Avrupa'da İngiltere, Almanya, Fransa, Hollanda, Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Lüksemburg, İrlanda, Kuzey İrlanda, Norveç ve İsveç örnek olarak sayılabilir. Ancak söz konusu ülkelerde uygulanmakta olan mağduriyetin devlet tarafından giderilmesi sistemine yönelik zararların giderimi kapsamındaki suçlar, zararları giderilecek kişiler, giderilecek zararın kapsamı ve koşulları konusunda farklılıklar bulunduğu hatırlatılmalıdır[1744]. Yine de bu doğrultuda, uzun yıllar ceza hukukunun unutulan tarafını temsil eden mağdurun günümüzde ilgi odağı haline geldiği ve ceza hukukunun giderek mağdur eksenli bir anlayışa yöneldiği belirtilmelidir[1745]. Buna göre, ceza hukukuna yeni bir bakış açısı getirilmek isteniyorsa topluma ve faile olduğu kadar mağdura yönelik sorumluluğu da kapsayan özel bir mahkemenin teşkil edilmesi önerilmiştir[1746].

Mağdurun kendi kaderine terk edilmesi halinde, ceza hukukunun önemli ölçüde yara alacağı açıktır[1747]. Başka bir şekilde yeniden ifade etmek gerekirse, suçtan doğan mağduriyetin giderilmesinde öncelikli sorumluluğu sadece faile yüklemek, ceza muhakemesini tamamen fail-mağdur çatışmasına indirgeyebilir. Kaldı ki bu tehlike, ceza hukukunun yüzyılları aşan gelişimine de ters düşer. Çünkü ceza hukuku çok eski zamanlarda fail-mağdur çatışması üzerine kurulu iken, zaman içerisinde fail-devlet arasındaki bir ilişkiye dönüşmüştür. Devlet, toplum adına, yargılama faaliyetini yapmakta ve akabinde cezalandırma yetkisini kullanmaktadır. Mağdurun duygularıyla ceza hukukuna yön vermesine yol açılması, yüzyılların birikimi olan sanık hakları ile mağdur haklarını karşı karşıya getirebilir ve dolayısıyla ceza muhakemesinin işleyişine tehlike arz edebilir. İşte söz konusu tehlikeyi bertaraf etmenin yolu, mağduriyetin giderilmesinde doğrudan devletin etkin rol ve sorumluluk yüklenmesiyle mümkündür. Böylece fail ile mağdurun karşı karşıya gelmesinin önüne geçileceği gibi, mağdur kendi kaderine terk edilmeyerek yalnızlıktan kurtarılacaktır[1748]. Nitekim ceza hukukunun insancıllaşmasını sağlamak, mağdurun kendi kaderine terk edilmemesinden geçer[1749]. Ayrıca esasen ceza ve ceza muhakemesi hukukunda bir özne olarak zaten bulunan "*mağdurun yeniden keşfi*",

---

1744 AKDEMİR, s.85 ve 93-94; URUŞAK, s.24 ve 89; Ömer YILMAZ, s.306-307; O'FLAHERTY, s.280; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.69-71; KAFES, s.108.

1745 KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.199.

1746 YÜCEL, 1967, s.862.

1747 ÖZBEK, ***CMK İzmir Şerhi,*** s.893-894; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.202.

1748 WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.373; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.82.

1749 ÖZEK, s.67; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.35-36; KATOĞLU, 2012, s.659; Enes YILMAZ, 2022, s.460.

ceza hukukunun insancıllaşmasının günümüzde ölçülebilir bir ölçütü olarak daha da büyük önem taşımaktadır[1750]. Bununla birlikte, söz konusu giderimin nasıl göz önüne alınacağı ya da alınması gerektiği, "*muhakemenin ilk aşamalarında mağdur fail uzlaşmasını sağlayıcı konuşma imkanı yaratmak*", medeni hukuktaki itirazların geçerliliğinin iyileştirilmesi imkanı ile tamamlanmak suretiyle ceza mahkemesi tarafından zararın telafi edilmesi imkânını getirmek ve "*Son olarak hazırlık soruşturmasındaki delillerin değerlendirilmesi imkanlarını son soruşturmada mağdurun işkence olarak hissettiği birden fazla kez ifadesinin alınmasından kaçınmak*" şeklindeki sistematikle cevaplandırılmıştır[1751].

f. Mağduriyetin Giderilmesine İlişkin Suç Politikası/Siyaseti

Söz konusu önerilere ek olarak tıpkı ekonomi, trafik veya eğitim konusunda getirilen önerilerde olduğu gibi suç ve ceza siyaseti bağlamında da akılcı bir planlama doğrultusunda hareket edilmelidir. Çünkü "***suç politikası***", ceza hukukunun nasıl düzenleneceği ve bu düzenlenmeyle toplumu koruma görevini en iyi nasıl yerine getirebileceği ile meşgul olur; bu çerçevede suçların sebeplerini araştırır, ceza hukukunun etkinliğini tespit eder ve böylece de kanun koyucunun kişilerin özgürlüklerini gerekli olandan daha fazla sınırlamaması amacıyla ceza hukukunu hangi sınırlara kadar genişletebileceğini belirler[1752]. Bu noktada altını çizmek gerekirse, yalnızca ceza hukukunun etkinliği ve kamu düzenini sağlama isteği yeterli görülmemelidir. Örnek olarak cezaların ağırlaştırılmasının suçta ne kadar azalma sağlayacağı/sağladığı ve artan hürriyeti bağlayıcı ceza uygulamalarının kamu maliyesine nasıl ve ne kadar bir yük getireceği/getirdiği somut olarak ortaya konulabilir ve nitekim de konulmalıdır. Yukarıda zikredildiği gibi siyasetin diğer alanları için belki de daha fazla geçerli olan *"hesap sorulması"* ölçütlerinin ceza adaleti için de geçerliği, "*fiili*" (*de facto*) olarak benimsendiğinde, cezaların sadece ağırlaştırılması yaklaşımı önemli ölçüde cazibesini yitirecektir[1753].

1750 Peter-Alexis ALBRECHT, 1999, s.97; Peter-Alexis ALBRECHT, 2000, s.43; BRIENEN/HOEGEN, s.5; SAUTNER, s.70; Enes YILMAZ, 2022, s.460.

1751 SCHÖCH, 2006, s.121; HIRSCH, 1993, s.343.

1752 ÖNDER, ***Dersleri,*** s.18; DEMİRBAŞ, ***Kriminoloji,*** s.55-56; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.48-49; ÖZTÜRK/ERDEM, s.30; İÇEL, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** s.83; ARTUK/ALŞAHİN, s.80-81.

1753 YÜCEL, 2009, s.296.

Nitekim, bir yandan cezanın amaçlarının devletin faile ceza verme hakkıyla ilişkisi bulunduğu, diğer yandan ise mağduriyetin giderilmesinin örneğin cezanın hesaplanması kuralları ile belirginleştiği ve hukuki sonuçlar sisteminde önemi bulunduğu bilinmektedir[1754]. Ceza yaptırımının sonuçları arasında mağduriyetin fail tarafından giderilmesi, öncelikle ahlaki bakımdan failin kötüden iyiye dönüşünü, pişmanlık duygusunun ifadesini ve ıslahı yolunda attığı adımı gösterir. Bu açıdan failin bu yönde göstermiş olduğu çaba doğal olarak çok önemlidir. Çünkü yukarıda cezanın ağırlaştırılması yaklaşımının aksine böylesi bir çaba ile fail cezanın hafifletilmesine hak kazanmaktadır. Faili teşvik eden bu çeşit bir yöntemle bir taraftan cezanın tüm etkisini hafiflettiğinden fail için bir fayda meydana getirilmekte, diğer taraftan da cezada herhangi bir indirim yapılmamasından korkan failin mağduriyetin giderilmesi ile uğraşması, mağdur için de bir fayda oluşturmaktadır[1755].

Kaldı ki kapsayıcı hukuk politikasının bir parçası olarak da "***suç siyaseti***", kişileri ve toplumu haksızlıklara -özelde ise ceza hukukunu ilgilendiren haksızlıklara- karşı korumak ister, bunu da sosyal kontrolü ceza hukuku alanında inşa etmek ve korunacak hukuki değerleri ceza kanununda belirlemek suretiyle sağlamaya çalışır[1756]. Ayrıca mağdur olmanın belki de en mühim sonuçlarından biri, mağdurun özellikle kasıtlı suçlarda diğer insanlara olan güveninin sarsılması ve hatta kaybedilmesidir. Bu noktada toplumun bir taraftan temel amacı, kişinin maddi ve manevi bakımdan yıkılmasını önlemektir[1757]. Nitekim daha genel manada da "*toplumun bir örgütleşmiş şekli olan devletin amacı, insana kendi şahsiyetini serbestçe tekâmül ettirme imkânlarını sağlamaktır*"[1758]. Diğer bir ifadeyle hak ve özgürlüklerin devlet eliyle güvence altına alınması, kişinin şahsiyetini serbestçe geliştirebilmesinin "*olmazsa olmaz şartı*"nı (*conditio sine qua non*) oluşturur[1759].

Öte yandan kanaatimizce de ceza adaleti sistemi, çok katılımlı bir alan olduğu için, verimliliğin, etkinliğin ve uyumlu çalışmanın sağlanabilmesi bakımından, "***suç politikası, önleme politikası, yaptırım (ceza) politikası, infaz politikası*** *ve* ***mağdur***

1754 HIRSCH, 1993, s.346.
1755 HIRSCH, 1993, s.346.
1756 DÖNMEZER/ERMAN, ***C.I,*** s.123; ZEDNER, s.144; SCHWANDER, s.103-104.
1757 YÜCEL, 2009, s.279.
1758 ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.26.
1759 ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.64.

politikası*nın bir bütün olarak ele alındığı*" daha genel bir "***çatı politika***" şeklinde değerlendirilmeli ve kurgulanmalıdır[1760].

g. Suç Korkusu ve Güven Sorunu

Gelinen aşamada "*suç korkusu*" (*fear of crime*) kavramından bahsetmekte fayda vardır. Suç korkusu, suç ile toplum içinde meydana gelen "*güvensizlik duygusu*" veya suçtan herhangi bir biçim veya konumda "*olumsuz etkilenme korkusu*"dur[1761]. Gerçekten suç korkusu, toplumdaki sosyal ilişkileri bozmakta, azaltmakta ve genel olarak yaşam zevkini tahrip etmektedir[1762]. Bununla birlikte, suç korkusunun ortaya çıkardığı, ancak sonuç itibarıyla suçun önlenmesine hizmet eden, sigorta şirketleri ile özel güvenlik şirketleri, inşaat sektöründe akıllı evler, çelik kapı ve kilit sanayii ayrı bir piyasa oluşturmuştur[1763]. Öte yandan, suç korkusunun bireylerin zihinlerinde, kitle iletişim araçları, "*basın ve sosyal medyanın etkisiyle haddinden fazla servis edilen*" şiddet içerikli yayınların yanı sıra suç mağduru olan kişilerin haberleri ile beslendiği bilinmektedir[1764]. Ancak toplumlar ve toplumu oluşturan bireyler, özellikle ruhsal açıdan belli bir dereceye kadar normsuzluğa dayanabilirler. "*Zira insanların ilişkiler örüntüsü içinde yaşamaları nedeniyle, genellikle bir kimsenin yaşadığı mağduriyet, ilişki içinde bulunduğu kimseleri de etkilemektedir*"[1765]. Diğer bir ifadeyle, başta insan olmanın verdiği veya getirdiği duygu durumu ve anlayış ile gözümüzün önünde yaşanan haksızlık, adaletsizlik ve bunun neticesinde meydana gelen dram ya da mağduriyetlere deve kuşu misali kör kalmak mümkün olmasa gerektir. Bu yaklaşım doğrultusunda, bu raddeye gelmeden önleyici tedbirlerle güvenliği olabildiğince sağlamak ve suç korkusunu nötrleştirmek amaçlanmalıdır[1766]. Ancak bu noktada doğru bir tespit ve buna mukabil doğru bir çözüm yolu için, suç

1760 YAVUZ, ***Alternatif Yöntemler,*** s.106-107; YAVUZ, ***İnfaz,*** s.37.

1761 DÖNMEZER, ***Kriminoloji,*** s.51; YÜCEL, ***Adalet Psikolojisi,*** s.75 ve 84; Ömer ÖMEROĞLU, "Suç Korkusu, Cezanın Caydırıcılığı ve Küçük Suçlar", ***GÜHFD,*** Y.2012, C.16, S.4, 329-370, s.332, 334 ve 336; Oğuz POLAT, ***Viktimoloji,*** s.39; ÇAKIRTAŞ, s.343; REID, s.231-232.

1762 ÖMEROĞLU, s.329; DOLU/BÜKER/ULUDAĞ, s.77; DOLU/BÜKER, s.2 ve 17; KIZMAZ, s.22; DEMİRBAŞ, ***Kriminoloji,*** s.41.

1763 YÜCEL, 2009, s.286; Oğuz POLAT, ***Viktimoloji,*** s.48.

1764 SCHNEIDER, s.502; CENTEL, 2013, s.2 ve 7; DEMİRBAŞ, ***Kriminoloji,*** s.41 ve 225-227; ÖMEROĞLU, s.340; Basın-Suç İlişkisi'ne yönelik ayrıntılı inceleme ve değerlendirme için bkz. ARTUK/ALŞAHİN, s.370-388; ayrıca medyanın "mağdur suçlayıcılık" kavramı çerçevesinde sahip olduğu role ilişkin bkz. KARA BİLGİÇ, s.40-46; ÇAKIRTAŞ, s.343, 357 ve 362; BARUŞ, s.77 ve 93.

1765 DİNLER, s.61.

1766 YÜCEL, 2009, s.288.

korkusuna yönelik araştırma ve çalışmaların yeterli düzeyde olmadığı ifade edilmektedir[1767].

Esasen suç olgusu, sadece maddi zararlar meydana getirmemekte, manevi bakımdan da özelden genele mağdur, mağdurun çevresi ve toplum üzerinde etkiler doğurabilmektedir. Mağdurun geri plana atılması veya ceza adaleti sisteminden beklentilerinin boşa çıkması suretiyle öyle hissetmesi, hukuki güvenilirliğin zayıflamasına ve toplumdaki hukuk bilincinin de önemli ölçüde kayba uğramasına sebebiyet verecektir[1768]. Maalesef bu aşamada kolluk ve kolluğa güven ya da güvensizlik sorunu örnek olarak gösterilebilir. Toplumun veya toplumun bir kesiminin kolluk görevlilerine güven duymaması, doğal olarak mağdurlara da yansımakta, haliyle mağdurlar da görevlilere güvenememekte ve maalesef kolluk görevlileri de çoğu zaman yıkılan bu güveni doğal olarak hemen kolayca tesis edememektedir[1769].

Yaygınlaşan suçların toplumda korku dalgası oluşturacağı ve adalet mekanizmasına yönelik güven duygusunu kaybettireceği tartışmasızdır. Bu durum, suç korkusunun yerel sınırlı bir olgudan merkezi toplumsal bir soruna ve günümüz kültürünün kendine özgü bir özelliğine evrildiği şeklinde de açıklanabilir[1770]. Nitekim örnek olarak şehirleşmenin devasa boyutlara ulaştığı 19 ve 20'nci yüzyılda büyük şehirlerdeki suç korkusunun bireylerin haklarını ve ceza muhakemesi sürecini etkilediği gibi mağdurların davranışlarını da şekillendirdiği ifade edilmektedir[1771]. Bu bağlamda, özellikle cinsel suçlar kapsamında suçun ve dolayısıyla mağduriyetin tekrarlanması olasılığının önlenmesi yönünde her türlü ihtimal göz önünde bulundurularak tedbirler alınmalıdır[1772]. Mağduriyet meydana geldiği zaman, en genel manada toplumsal barışın, biraz özelde ise sosyal davranışlara ilişkin anlayışın yeniden tesis edilmesi gerekir; "*mağdurun hem yakın çevresi (eşi, aile fertleri, arkadaşları, komşuları, meslektaşları) hem de kurumsal çevre (polis, doktorlar, sosyal hizmetler, hukuk profesyonelleri, sigorta şirketleri, basın…) mağdurun sosyal*

1767 SCHWANDER, s.98; ÇAKIRTAŞ, s.371; GAZİARİFOĞLU, s.7 ve 10.
1768 CARTWRIGHT, s.191; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.50; KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.185.
1769 URUŞAK, s.56; Oğuz POLAT, ***Viktimoloji,*** s.42-44.
1770 DUBBER, 1999, s.7; DUBBER, 2000, s.18; SCHWANDER, s.111; GAZİARİFOĞLU, s.6-7.
1771 FREHSEE, 1996, s.9; KIRCHENGAST, s.116; TURHAN, 2009, s.384; ÖMEROĞLU, s.337-338; Oğuz POLAT, ***Viktimoloji,*** s.45-48.
1772 ALTAY, s.288.

güveninin yeniden yeterli bir düzeye getirilmesinde önemli rol oynayabilir"[1773]. Sosyal desteğin yüksek olduğu çevrelerde, "*suç korkusu ve etkisinin nötrleşmesi*" kolaylıkla sağlanabilirken, sosyal desteğin bulunmadığı ya da daha az olduğu çevrelerdeki mağdurlar bakımından kurumsallaşmış sosyal destek tedbirlerinin devreye girmesine ihtiyaç vardır[1774].

Onarıcı adalet düşüncesinin bir yansıması olarak ceza adaleti mekanizması içerisinde yer alan "*denetimli serbestlik sistemi*" kapsamında "*mağdurun zararının giderilmesi*" koşul olarak ileri sürülebilmektedir[1775]. Gerçekten "*denetimli serbestlik*" (*probation*), hükümlülerin suç işlemesine neden olan davranışlarının düzeltilerek, tekrar suç işlemelerinin önlenmesi, ceza infaz kurumundan salıverilen hükümlülerin takip edilmesi, madde bağımlılarının iyileştirilmesi, **mağdurun korunması, mağdurların uğradıkları zararın giderilmesi** ve bu yolla toplumun korunması olarak tanımlanan, ceza adalet ve infaz sistemi içinde çok farklı alanlarda verilen hizmetler bütünü bir kurumdur[1776]. Ancak başta denetimli serbestlik olmak üzere onarıcı adalet yaklaşımlarının toplumun suça yönelik korkusunu azaltmaya yönelik ne ölçüde işlediği, belirsiz olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir[1777].

Esasen suçun ve mağduriyetin çok taraflı yapısı dolayısıyla mağdurların tanınması ve hizmet sağlanması bakımından mağdur, kendi çerçevesinde ve bireysel tarzda kendine özgü biçimde ele alınmalıdır. Ayrıca özellikle uzmanlaşmış kişilerin mağdurun durumunu ve mağduriyet deneyimini doğru bir şekilde anlayıp çözümlemeleri büyük önem taşır. Bu bağlamda, örnek olarak kolluk görevlileri, hukuk uzmanı, doktor veya sosyal hizmet uzmanı, mağdurun yaşadıklarının duygusal, öznel bağlamını kavramaya çalışmalı ve aynı zamanda empati duygularını görünür biçimde ortaya koymalıdır. Diğer bir ifadeyle mağdur desteği, proaktif ve mağdura erişecek biçimde yapılmalıdır. Yani, mağdurun bu kişilere gelerek birtakım sorular sorması veya bir şeyler istemesi beklenmemelidir[1778]. Çünkü suçtan sonra

---

1773 AERTSEN, s.83; WALLER, s.78.
1774 YÜCEL, 2009, s.297.
1775 ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3986; YERDELEN, ***İnfaz,*** s.579.
1776 Vehbi Kadri KAMER, "Denetimli Serbestlik", ***3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi – Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının ve Suçun Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu, 1-3 Haziran 2008 İstanbul,*** Ed. Bahri Öztürk, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009, 703-710 (KAMER, 2009, s.), s.703; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.193; DEMİRBAŞ, 2020, s.42-43; ÖZEN, ***İnfaz,*** s.504.
1777 BAYTAZ, s.125.
1778 AERTSEN, s.84.

bazı mağdurlar, konuşmak ya da susmak suretiyle kendilerini anlayabilecek kişilerle -*evet suskunluklarını da anlayışla karşılayabilecek kişilerle*- yaşadıkları acı tecrübeyi paylaşmak isteyebilmektedirler[1779]. Mağdurların sıklıkla kendi tecrübelerinde ne kadar büyük bir sarsıntı ve duygusal rahatsızlık yaşadıkları vurgulanmalıdır[1780]. Söz konusu sarsıcı tecrübe, ne kadar baskılı ve uzun olursa, insanın iç dünyasında o kadar yıkıcı etki doğurmaktadır[1781].

Ceza adaleti süreci içerisinde rol alan uygulayıcılar, mağdurun etkin bir biçimde korunmasını sağlayabilmek için etkili, duyarlı ve sistemli bir tutum benimsemeli ve esasen üzerinde çalıştıkları dosyayı eksiksiz bir biçimde tamamlamalıdırlar[1782]. Özellikle belirtilmelidir ki, kolluk tarafından mağdurun ifadesi alınırken, uğranılan zararın mahiyeti ve derecesi hakkında gerekli tüm bilgiler eksiksiz toplanmazsa ve bu hususlar ilgili rapora dahil edilmezse, sonraki aşamalardaki muhakeme makamlarının gerek faile gerekse mağdura ilişkin adaleti tesis edecek şekilde hareket etmeleri zorlaşacaktır[1783] veya en iyi ihtimalle en azından mağduriyetin giderilebilmesine yönelik olarak adaletin tesisi gecikecektir. Bu açıdan aslında karşılaştırmalı hukuk örneklerinin çok da gerisinde olmayan mağdur hakları ve mağduriyetin giderilmesiyle ilgili düzenlemelerimiz üzerindeki bakış açımızda, özellikle uygulamacılarımız bakımından bir değerler dizisi (paradigma) değişikliğine, diğer bir ifadeyle esaslı bir zihinsel dönüşüme ihtiyaç bulunmaktadır[1784].

h. Sigorta Sistemi

Mağduriyetin giderilmesi, öğreti ve uygulama bakımından şüphesiz büyük öneme sahiptir. Ancak özellikle uygulamaya hitap eden yönü itibarıyla karşılaşılan esas sorun, söz konusu giderimi sağlama yönünde faillerin gerekli ve yeterli imkânlara sahip olmamasında düğümlenmektedir[1785]. Nitekim mağduriyetin giderilmesine yönelik dolaylı nitelikte alınan önlemlerin çoğunun failin belirli bir ekonomik

---

1779 SCHWANDER, s.11; UMBREIT, s.22.
1780 KILPATRICK/BEATTY/SMITH HOWLEY, s.8; KIRCHENGAST, s.74.
1781 SCHWANDER, s.32.
1782 Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, ***Onarıcı Adalet Programları El Kitabı,*** s.55; GELERİ, 2006, s.211; ZEDNER, s.125; BOYACI, s.161.
1783 AERTSEN, s.100.
1784 Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.168-169; KÜPELİ, s.229; YAVUZ, 2014, s.268 ve 271.
1785 ÖZEK, s.34; HIRSCH, 1993, s.348.

imkana sahip olması ve mağduriyeti giderici diğer usullerin somut olaylarda geçerli olabileceği varsayımına dayandığı belirtilmelidir. Ayrıca para cezası ve ödeme konusunda mahkemenin vereceği hüküm ile olayın gerçekleştiği zaman arasında geçen süre, çoğu zaman mağdurun elde edeceği değerin azalması veya sınırlandırılması sonucunu doğurur. Dolayısıyla özellikle ülkemiz gibi genellikle "*paranın değerinin düştüğü*" (*enflasyonist*) ekonomilerin geçerli olduğu yerlerde, mağduriyetin tam olarak giderilebildiğinden bahsedilememektedir. Dolayısıyla "*ceza muhakemesinde mağdura ciddi ve yeterli bir korunmanın sağlanabilmesinin, ancak suç mağduruna ödenecek tazminatın devletin cezalandırma yetkisinin bir parçası olarak kabul edilmesi ile mümkün olacağı ifade edilmiştir*"[1786]. Başka bir ifadeyle, mağduriyetin doğrudan fail tarafından giderilmesi yolunun sadece failin ekonomik durumunun iyi olduğu veya zararı giderebilecek düzeyde olduğu hallerde sonuç vereceği unutulmamalıdır[1787]. Gerçekten bu tür faili önceleyen veya fail odaklı tasarlanan tazminat modelleri, özü itibarıyla mağdurun menfaatini ikincil derecede bir konu olarak gördükleri ve yine devletin cezalandırmadaki menfaatini ön planda tuttukları için, işlerliği olan müesseseler değildir. Ne zaman ki suç mağduruna ödenecek olan tazminat devletin cezalandırma yetkisinin bir parçası olarak anlaşılır, işte o gün, mağdur kendisini ceza muhakemesinde ciddi ve yeterli bir şekilde korunmuş olarak görecektir[1788]. Ayrıca bu noktada, refah seviyesi yüksek, Batılı ülkelerin gerek fikirsel temelleriyle gerekse uygulama yönüyle onarıcı adalet mekanizmalarını yavaş yavaş uygulamaya soktukları hatırlatılabilir[1789]. Diğer bir ifadeyle ise, faillerin farklı finansal güce sahip olmaları ihtimalinde, eşitlik ilkesinin uygulanabilirliği, çözülmesi gereken bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır[1790]. Bahsolunan sorun, tabii olarak sigorta sistemi ile korunmanın geliştiği ve yerleştiği ülkeler bakımından geçerli değildir[1791]. Çünkü zaten sigorta, ilgili zararı gidermektedir. Hatta bu noktada makinalaşma ve taşıma araçlarındaki teknik ilerlemelerin ve bununla birlikte kara, deniz ve hava trafiği ile özellikle belirli işçi sınıflarının çalışma hayatlarıyla ilgili alanlardaki rizikoların ağırlığı sebebiyle

1786 AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.26.
1787 PAMUK, ***Mağdur,*** s.251; BOYACI, s.158.
1788 ESER, 1993, s.33-34.
1789 Ömer YILMAZ, s.307.
1790 HIRSCH, 1990, s.387; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.203-204.
1791 MADLENER, s.41-42; URUŞAK, s.94.

sorumluluk sigortalarının zorunlu hale geldiği belirtilmelidir[1792]. Öte yandan, yaralama fiillerinden doğan tazminat taleplerinin hastalık sigortası veya ilgili kapsama sahip başka sigortalara yöneltildiği; malvarlığına karşı suçlarda hırsızlık sigortası, ev eşyası sigortası ve kasko gibi imkanların günümüzde mağduriyetin giderilmesi bakımından büyük rol oynadığı örnek olarak gösterilebilir[1793].

Zararın çok yüksek rakamlara ulaştığı hallerde sigorta sistemine dayalı çözümün istenilen başarıyı sağlamaması ihtimali bulunmaktadır[1794]. Ayrıca ceza hukuku bakımından, özellikle malvarlığına karşı suçlarda gerek fail tarafından gerekse sigorta tarafından mağdura bir ödemenin yapılması hem fail için hem de mağdur için düşünülen etki ve tepkileri meydana getirip getiremeyeceği noktasında daha yakından incelenmelidir[1795]. Bu hususun devamı niteliğindeki sorun, uygulamada mağdurun taviz verme yönünde bir baskıya maruz kalacağı yeni ihtimaller ortaya koyabilir[1796]. Söz konusu düşünceler, ceza adaleti sisteminin etkinliğini de sorgulatmaktadır. Belirtmek gerekir ki, bu etkinlik yalnızca uyuşmazlıkların hızlıca çözümlenmesiyle ölçülemez ve fakat mağdur için ceza adaleti sisteminin etkinliğinin temel kıstası, suçun işlendiği andan zararın tamamen giderildiği ana kadarki sürenin kısalığıdır[1797]. Bu açıdan, kronolojik sıraya göre mağdurun zararının giderilmesinin ceza yaptırımından önce dikkate alınması gerektiği ifade edilmelidir[1798].

Türk ceza adaleti sisteminde, yargılamanın makul bir süre içerisinde bitirilememesi ve sistemdeki dava yükünün üstesinden gelebilmek adına maalesef zaman zaman af kurumuna müracaat edilmesi bilinen gerçeklerdir. Bu gerçeklere uygun şekilde, ceza adaleti sistemine en son çare olarak başvurulacak alternatif çözümler üretilmeli ve belki de daha önemlisi benimsenen yolun mahkemelere göre ayrı özgülükte olmasından çıkılıp ülke çapında standart bir uygulamaya kavuşturulması sağlanmalıdır[1799]. Pek çok kalkınma planında, ceza yargılaması sisteminde etkinlik ve güvenin güçlendirilmesi, başka bir ifadeyle ceza adalet sisteminin Avrupa Birliği

---

1792 AKDEMİR, s.81; MEIER, s.71.
1793 FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.174-175; HIRSCH, 1993, s.349.
1794 BOYACI, s.158.
1795 HIRSCH, 1990, s.389; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.204.
1796 HIRSCH, 1993, s.351.
1797 KUNTER, ***Muhakeme,*** s.33; YENİSEY, 1998, s.481-482.
1798 EREM, ***Adalet,*** 1966, s.278.
1799 YÜCEL, 2013, s.18 ve 32; ÜNVER, ***Hukuksal Değer,*** s.693.

standartlarında iyileştirilmesi hedeflenmiştir[1800]. Artık gelinen nokta ve zaman dilimi itibarıyla söz konusu hedeflerin birbirini tekrar etmesi değil, bizatihi hayata geçirilmesi gerekmektedir.

i. Fon[1801] Sistemi

Görüldüğü üzere, buraya kadar ele alınan önlemler, mağdurun suçtan doğan zararının tam anlamıyla giderilmesini sağlamaktan uzaktır. Bir suç vuku bulduğunda, sadece devlet ile fail arasında değil, aynı zamanda devlet ile mağdur arasında da bir hukuki ilişkinin kurulduğu kabulü, suça mağdur açısından yaklaşılarak devletin zararların giderilmesi bakımından çözüm üretmesi yükümlülüğünü doğurmaktadır[1802]. Nitekim mağdur bu yönde bir destek görmez ve suçtan dolayı devlet bir sorumluluk üstlenmezse, toplumda toplumsal dayanışma ve eşitlik açısından önemli zararlar doğabilir. İşte mağduriyetin giderilmesi sorumluluğu esasen devletin suçu önleme yükümlülüğünü sağlayamamaktan ileri gelmektedir. Devlet bu yükümlülüğü, toplumsal dayanışma ve eşitlik ilkeleri doğrultusunda yüklenmekle aslında suçun sonuçlarına katlanmamakta, failin yerine geçip onun sorumluluğunu devralmaktadır[1803]. Daha genel manada, devletin üzerine aldığı görev ve yükümlülüklerden en önemlisi olarak, bireylerin maddi ve manevi yönden korunması anlayışı zikredilmeli ve ayrıca bu anlayışın -özünde- sosyal güvenliği sağlamanın zeminini oluşturduğu belirtilmelidir[1804]. Kaldı ki, çağdaş hukukta mağduriyetin giderilmesi, insan haklarına dayandırılmakta ve bu kapsamda yer alan sosyal haklardan biri olarak insanların sosyal güvenliğe sahip olmasının devlet tarafından temin edilmesi kabul edilmektedir. Bu teminin kapsamına doğal olarak suçun sebep olacağı zararlara karşı kişileri güvence altına almak ve bu zararların giderilmesi de girmektedir. Dolayısıyla devlet, kişilerin sosyal güvenliğini sağlamak amacıyla gereken tedbirleri almakla mükelleftir[1805]. Özellikle devletin suçtan doğan mağduriyetleri gidermeye yönelik yükümlülüğünü, "*gelişmekte olan bir norm*" (*an*

1800 Kalkınma Bakanlığı, "Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023) Adalet Hizmetlerinde Etkinlik-Özel İhtisas Komisyonu Raporu", s.6.

1801 ÜLKÜMEN, s.115-116; Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.180-181; KURU, s.105; Enes YILMAZ, 2022, s.480, dn.225.

1802 DÖNMEZER, 1977, s.185; PAMUK, ***Mağdur,*** s.251; AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.26-27.

1803 ÖZEK, s.39-40.

1804 TURANLI, s.117.

1805 YARSUVAT, s.335; DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.736; GÜLTEKİN, s.146.

emerging norm) olarak ifade etmek mümkündür[1806]. Nitekim eğer mağdurun tam anlamıyla korunması amaçlanıyorsa, bu koruma sadece hakların ve vazedilen düzenlemelerin sağlanması ile değil, bunların fiilen tahakkuk ettirilmesi ile mümkün olacaktır[1807]. Kaldı ki, mağdurun mağduriyetinin doğrudan devlet tarafından takip edilmesi toplumsal bir görevdir ve devlet öncelikle bu giderimi sağlamalı, sonrasında faile rücu etme yollarını aramalıdır[1808].

Mağdur desteği de mağdurun kişisel ihtiyaçlarının güvenceye alınması bakımından ancak devlet tarafından akılcı bir biçimde kurgulanabilir[1809]. Bir sosyal hukuk devleti olduğu bilinci ile devlet, mağduriyetin giderilmesine yönelik çeşitli fonlar oluşturmalı veya özel fonlar oluşturulmasına öncülük ederek sorumluluğu paylaşma yönünde hareket etmelidir[1810]. Bu aşamada siyasi iradenin tercihi doğrultusunda, ekonomik kaynağını genel anlamda bütçeden alan, ancak bu ödeneği kullanma yetkisinin tamamen ilgili idareye bırakıldığı "*bütçe içi fonlar*" ile özel kanunlarla oluşturulmuş, kendilerine ait gelirleri olan, bütçe ilkeleri ve bütçe kanunu dışında yönetilen "*bütçe dışı fonlar*" düşünülebilir[1811]. Nitekim uluslararası örnekler olarak devletlerin konuya ilişkin uygulamalarının da (i) "*genel bütçeden ayrılan bir miktar*" (Finlandiya 1973, Norveç 1976, Hollanda 1976, İsveç 1974), (ii) "*genel bütçenin dışında tesis edilen özel bir fon*" (Fransa 1983, Avusturya 1973, Almanya 1976) veya (iii) devlete ek mali yükler getirmeyen ve faillerin biraz gecikmeli de olsa sorumluluk almalarını amaçlayan "*mağdur katkı payı*" (İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada) şeklinde temelde üçlü bir görünüm arz ettiği ifade edilmektedir[1812].

Belirtmek gerekir ki, mağdura ödenecek tazminatın devlet tarafından karşılanması elbette devlet bütçesine büyük bir yük getirecektir. Ayrıca devletin bu mali yükünü

1806 BASSIOUNI, s.204, 223 ve 258; AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.12; Mümin GÜNGÖR, s.200; mağdur haklarının da bu minvalde insan haklarının bir parçası olarak gelişimini sürdürdüğüne ilişkin bkz. KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.185.

1807 EREM, ***Adalet,*** 1966, s.278; TEMİZ GÜL, 2023, s.406.

1808 PAMUK, ***Mağdur,*** s.248-249.

1809 KIRCHENGAST, s.206.

1810 AKDEMİR, s.81; HIRSCH, 1990, s.392; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.206-207; KAYA, s.27; BOYACI, s.158; KAHVECİ, s.132.

1811 ÜLKÜMEN, s.117-118.

1812 YARSUVAT, s.335; AKDEMİR, s.85 ve 93; URUŞAK, s.24; FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.6; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.311 ve 313, dn.279; ERZURUMLUOĞLU, 2013, s.93, dn.37; ERZURUMLUOĞLU, 2016, s.102 ve 111; TURANLI, s.121; KURU, s.106; Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.20; TAMER/YILMAZ, s.41; ÜLKÜMEN, s.122; Enes YILMAZ, 2022, s.478.

azaltmaya yönelik olarak öğretide, "*sadece belli bazı suçlar bakımından devlete tazminat yükümlülüğü getirmek*", "*manevi tazminatı hariç tutmak*", "*zararın kesin olarak tespit edilmesinden sonra tazminata hükmetmek*", "*mağdurun kusurunu tazminat miktarının tayininde göz önünde bulundurmak*", "*mağdurun veya ailesinin başka yollarla tazminat almaları durumunda devletin ayrıca tazminat ödememesi*" şeklinde bazı tedbirler önerilmektedir[1813]. Bu bağlamda, 3294 sayılı Kanun ile 1986 yılında kurulan ve halen Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı nezdinde, sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmayan ve bu kuruluşlardan aylık ve gelir almayan vatandaşlar ile geçici olarak küçük bir yardım veya eğitim ve öğretim imkânı sağlanması halinde topluma faydalı hale getirilecek, üretken duruma geçirilebilecek kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler alarak gelir dağılımının adil bir şekilde dağıtılmasını sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmek için uygulanan "*Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu*" örnek kabilinden gösterilebilir[1814]. Fakat yukarıda zikredilen örneklere karşın, ülkemiz bakımından Türk Ceza Adaleti Sisteminde kanuni düzenleme ve kurumsal altyapının getirilmesinin oldukça geciktiği ve halen bu hususta gerçek anlamda harekete geçilmediği not edilmelidir[1815].

İşte benzer şekilde, kanaatimizce Adalet Bakanlığı nezdinde de bir "***Suç Mağdurları Destekleme Fonu***" teşekkül ettirilmelidir[1816]. Devletin bir mağdur fonu ile üzerine alabileceği mağduriyetin giderilmesi şekline, "*kamusal tazminat*" (*öffentliche oder staatliche Entschädigung*) adı da verilebilir[1817]. Ancak mağduriyetin giderilmesinde, ceza hukukuna ilişkin bir hukuki sonuç olarak anlam kazanması bakımından konunun sadece fail tarafından yerine getirilebiliyor olması esas alınmaktadır. Çünkü fail, ancak bu yöndeki çabası ile cezalandırılmamaya veya cezasının indirilmesine hak kazanacaktır. Aksi takdirde, mağduriyetin giderilmesinin adeta faili hesaba katmaksızın sadece mağdurun zararının giderilmesine yönelik tek yönlü bir müessese olarak kalması tehlikesi bulunmaktadır. Halbuki mağduriyetin giderilmesi ile esasen

---

1813 EREM, ***Adalet,*** 1968, s.342-343; PAMUK, ***Mağdur,*** s.252.

1814 https://www.aile.gov.tr/sygm/genel-mudurluk/sosyal-yardimlasma-ve-dayanismayi-tesvik-fonu/ (E.T.14.03.2023); ÜLKÜMEN, s.119.

1815 Mümin GÜNGÖR, s.222; Enes YILMAZ, 2022, s.478.

1816 ÜLKÜMEN, s.121.

1817 FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.7; WEIGEND, 1984, s.762; WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.528; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.32-33; FREHSEE, 2000, s.118; KURU, s.78; Enes YILMAZ, 2022, s.474.

hem faili hem de mağduru etkin kılmak amaçlanmaktadır[1818]. Öte yandan, "*Telafi Fonu*" veya "*Para Kasası Sistemi*" olarak da adlandırılabilecek olan söz konusu mağdur fonu, adli para cezalarının infazı ile müsadere edilen eşya veya kazançlardan finanse edilerek oluşturulabilir ve böylece ihtiyaç halinde mağdura gecikmeksizin bu fon aracılığıyla ödeme yapılarak bir nebze olsun mağduriyetin giderilmesi sağlanabilir[1819]. Devlete ek mali yükler getirmediği gibi suçluların da tazminat ödeme sürecinde sorumluluk almaları olanağını sağlayan bu uygulamanın suç mağdurlarına tazminat verilmesi hizmetini daha etkin hale getireceği ileri sürülmektedir[1820]. Mağduriyetin giderilmesi hususunda gerek muhakeme hukuku içerisinde çözümlenen gerekse de ayrıca kamusal ya da özel nitelikteki fonlarla desteklenen sistemlerin işleyişinde sorumluluğun öncelikle faile, onun yetersiz kalması durumunda ise devlete yüklendiği belirtilmelidir[1821]. Bununla birlikte, mağdurun korunmasında, mağduriyetin doğrudan devlet tarafından giderilmesi, en etkin ve hızlı yöntem olarak görünmektedir[1822].

Şüphesiz, mağdurun korunmasında sadece hukuk ve ceza yargılaması alanındaki müesseselerden yararlanılması tek başına yeterli değildir. Çünkü buraya kadar anlatılan hususlar dikkate alındığında, mağdurun korunması ve mağduriyetinin giderilmesi bakımından geleneksel yöntemlerin yanı sıra başka müesseselerin de denenmesi zorunlu görünmektedir[1823]. Bu doğrultuda, çağımız koşulları dikkate alınarak mağduriyetin giderilmesi olanakları genişletilmeli ve bu durum, mağdurun ekonomik ve sosyal güvenliğinin ayrıca güvence altına alındığı "***daha koruyucu bir sosyal refah sistemi***" marifetiyle sağlanmalıdır[1824]. Nitekim günümüzde çağdaş devlet yapısı içerisinde, ekonomik ve sosyal güvenliğin temini ile mağdurun her ihtiyacının karşılandığı böyle bir sosyal refah sistemine, diğer bir ifadeyle mağdurun korunması sorununu "*haklı ve insanca çözümleyen bir sisteme*" büyük bir ihtiyaç

1818 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.33; KURU, s.78.

1819 URUŞAK, s.22-23; AKDEMİR, s.92-93; ESER, 1989, s.741-742; HACIOĞLU, s.195; AVCI, ***Çalıştay,*** s.45 ve 49; MEIER, s.68 ve 72-73; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.211; YÜCEL, ***Adalet Psikolojisi,*** s.89; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.610-611; KAYA, s.27; T.C. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, ***İtalya ve Hırvatistan'da Mağdur Hakları ve Mağdur Destek Hizmetleri,*** İtalya Ziyareti (18-20 Eylül 2017), Ankara 2017, 5-23, s.13; SOYGÜT ARSLAN, s.288; Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.47.

1820 KURU, s.106.

1821 PAMUK, 2013, s.375; KURU, s.78; Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.47-48 ve 55.

1822 ÇAKICI GERÇEK, s.12.

1823 URUŞAK, s.88; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.208 ve 220.

1824 YARSUVAT, s.338; KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.1017; BAYKARA ACAR, s.178-179.

bulunmaktadır[1825]. Bu minvalde bir sistem, mağdurun zararlarının giderilmesi amacına matuf, *doğrudan veya dolaylı* her vesileden istifade etmelidir[1826]. Nitekim sosyal devlet ilkesi de ancak böyle uygulandığı takdirde, toplumsal dayanışma ve gelişmeye katkı sunacaktır. Sosyal görev ve sorumluluklar üstlenmiş, halkına insan şeref ve haysiyetine yaraşır maddi, medeni ve kültürel ihtiyaçları içeren asgari refah koşullarını sağlamayı hedef almış, sosyal güvenlik müesseselerini kurmuş çağdaş bir anlayış olarak tanımlanan sosyal devlet ilkesi, etkin ve tutarlı bir sosyal güvenlik sisteminin kurulmasını sağlayarak toplumsal dayanışma ve gelişmeye olumlu katkılarda bulunacaktır[1827]. Buradan hareketle mağdurun zararının giderilmesi bakımından suçlara karşı özel sigorta sistemi ve devletin sosyal güvenlik örgütlenmesi kapsamında kurulacak bir fon sistemi aracılığıyla zararların karşılanması önerilmiştir[1828]. Bir yandan da söz konusu düzenlemelerin suça teşvik niteliğinde olduğu eleştirisi dolayısıyla özellikle failin bulunamadığı ya da ödeme imkansızlığı içinde bulunduğu durumlarda, devletin zararın ödenmesini bir "*dayanışma sistemi*" ile sağlaması tavsiye edilmiştir[1829]. Esasen 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu ile 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamındaki mağdur ve suçtan zarar görenler, öncelikli ve ücretsiz tedavi görülmesini sağlayacak düzenlemelere sahiptir[1830]. Kanaatimizce benzer nitelikteki bir düzenlemenin bu şekilde dar kapsamda değil, ***tüm suç mağdurları için*** benimsenmesi, sosyal devlet ilkesi doğrultusunda düşünülmelidir. Zira böyle bir düşünce ideal olandır.

Hangi sistem üzerinden hareket edilirse edilsin, *i)* hangi suçlarda meydana gelen zararın giderileceği, *ii)* kimlerin zararlarının giderilmesini isteyebileceği, *iii)* giderilecek zararın kapsam ve sınırları, *iv)* faile rücu edilip edilemeyeceği biçimindeki halefiyet problemi, *v)* ödeme yapacak kurumların ilişkileri ve *vi)* ilgili sistemin yönetiminin ve gelir-finansman kaynaklarının nasıl sürdürüleceği

---

1825 EREM, ***Adalet,*** 1968, s.348; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.72.
1826 EREM, ***Adalet,*** 1966, s.278; AKDEMİR, s.109.
1827 HACIOĞLU, s.197 ve 200-201; PAMUK, 2013, s.359; Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.159.
1828 ÖZEK, s.36-37 ve 41; DÖNMEZER, 1977, s.185-186; AÇIKGÖZOĞLU, s.58; CENTEL, 1997, s.67; TURANLI, s.119; KURU, s.79.
1829 AKDEMİR, s.133-134; KAFES, s.101.
1830 Suç Mağdurlarına Tedavi ve İstihdam Hizmeti Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.190-192.

soru(n)larına şümullü cevapların bulunması yerinde olacaktır[1831]. Hatta mağdurun suçun meydana gelmesinde kusurlu veya en azından etki sahibi olduğu halleri de dikkate alan en iyi şekilde tasarlanmış bir sistem inşa edilmelidir[1832]. Örneğin mağdurun haksız tahrikiyle suça sebebiyet verdiği durumlarda, mağduriyetinin en azından tam olarak giderilmesi yerinde olmayacaktır[1833].

Mağdurun korunacağı ve mağduriyetin giderileceği bir sosyal refah sistemi, bir yönüyle devlet destekli veya özel sektör bazlı olsa bile, özünde gönüllü ve uluslararası örgütlerle işbirliği içinde "*sivil karakterli bir mekanizma*" olarak tasarlanmalıdır[1834]. Ne kadar iyi tasarlansa da uygulamaya dönük o derece iyi tanzim edilememiş bir sistem, neticede mağduriyetlerin giderilmesi bir yana suçların artmasına ve dolayısıyla yeni mağduriyetlerin oluşmasında etkili olabilir. Ancak bu noktada, devletin bu yönde suçtan doğan mağduriyetlerin giderilmesine matuf bir sistemi inşa ve tanzim etmesinin imkânsızlığı kesinlikle iddia edilemez[1835]. Çünkü böylesi bir işlem yapılırken, hiçbir sistemin mutlak ve değişmez olmadığı gerçeğiyle hareket edilerek, gerektiğinde mevcut sistemin tepe taklak edilmesinden korkmadan cesurca harekete geçmek gerekir[1836].

j. Sivil Toplumun Rolü – Mağdur Destek Kuruluşları

Konuya yalnız adalet mülahazalarıyla değil, belki de tamamen insancıl endişelerle de yaklaşılması gerekmektedir[1837]. Diğer bir ifadeyle mağduriyet kavramı, çok yönlü bir yaklaşımla incelendiğinde ister hukuk içinde isterse hukuk dışında fiziksel, psikolojik, sosyal ve ekonomik mağduriyet gibi farklı görünüm şekilleriyle ortaya çıkabildiğinden, mağdurun suçtan doğan mağduriyetini sadece ekonomik bir ihtiyaç olarak görüp değerlendirmek mümkün değildir[1838]. Öte yandan, mağduriyetin maddi zararlar boyutuyla tazminat aracılığıyla giderilmesi söz konusu olsa bile, mağdurun

---

1831 ÖZEK, s.42-55; DÖNMEZER, 1977, s.187-190; YARSUVAT, s.336-338; AKDEMİR, s.114; SOYGÜT ARSLAN, s.290; TURANLI, s.118-119; SEVDİREN, s.123; Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı Raporu, s.185; ÜLKÜMEN, s.122; Enes YILMAZ, 2022, s.480.

1832 YÜCEL, 1967, s.861.

1833 PAMUK, ***Mağdur,*** s.252.

1834 GELERİ, 2006, s.195-211; Enes YILMAZ, 2022, s.478.

1835 EREM, ***Adalet,*** 1968, s.342.

1836 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.217; YAVUZ, "Onarıcı Adalet ve Uzlaştırma Kurumu Bağlamında Ceza Adalet Siteminde Mağdurun Konumu", s.88; Enes YILMAZ, 2022, s.478-479.

1837 DÖNMEZER, 1977, s.191.

1838 YÜCEL, 1967, s.861; DÄUBLER-GMELIN, s.339; DİNLER, s.49 ve 59; Mümin GÜNGÖR, s.205; Enes YILMAZ, 2022, s.465.

yaşadığı acı tecrübenin psikolojik ve sosyal etkileri bulunduğu için manevi bakımdan korunmaya ve desteklenmeye olan ihtiyacı devam etmektedir. Mağdurun maddi zararlarının yanı sıra, korku, güvensizlik, stres ve endişeleri gibi manevi zararlarının da dikkate alınması bir zorunluluktur[1839]. Başka bir ifadeyle mağdurların özellikle maruz kaldıkları suçtan dolayı toplumun korunmaya muhtaç bireyleri olmaları hasebiyle "*ekonomik, hukuki, sosyal, psikolojik hemen her açıdan desteklenme*" ihtiyaçlarının bulunduğu açık bir gerçektir[1840].

Öğretide Erem'in ifadesiyle belirtmek gerekirse, "*"Mağdurun himayesi problemini haklı ve insanca çözümleyen" bir sisteme ihtiyaç vardır*"[1841]. Buradan hareketle suç mağdurlarının başta insan olmalarından dolayı duyacakları en önemli ihtiyacın diğer insanlara yeniden güvenebilmeleri olduğunu zikretmek yerinde olacaktır. Söz konusu güveni tesis edebilmek için, çok güçlü bir destek kaynağına ihtiyaç olduğunu ve mağdurun gerek yakın çevresinde gerekse kurumsal çevresinde mağdur ile temas kurabilecek birtakım kişilerin kilit rol oynayabileceği hatırlatılmalıdır[1842]. Gerçekten de özellikle cinsel suçlar, terör, aile içi şiddet suçu mağdurlarında ve öldürülen mağdurun geride kalan yakınlarında tanık olunan suç sonrası ruhsal bunalımları (post travmatik stres bozuklukları), rehberlik ve danışmanlık hizmeti gerektiren türdendir. Mağdura yaşadığı hikâyeyi anlatması için uygun bir ortam oluşturmak veya onu deneyimini paylaşmaya yöneltmek, kriz danışmanlığının temel dayanak (referans) noktasıdır. Bu yapılırken, mağdurun düşüncelerini mümkün olduğu ölçüde gerçekleşme sırasına göre -gerektiğinde açıklatıcı sorularla- düzenleyip paylaşması sağlanabilir. Bu yöndeki uzmanlaşmış desteğin beklenilmeyen değişimleri kolaylıkla azaltabildiği ve çoğu zaman da üstesinden gelebildiği bilinmelidir[1843]. Bu açıdan, sivil toplum örgütlerinin adalet sistemine katkısının artırılması ve adalet hizmetlerinde gönüllülerden daha fazla yararlanılması, adalet hizmetlerinde etkinliğin sağlanabilmesi adına çok önemli bir fırsattır ve "*Bu amaca hizmet eden*

1839 KILPATRICK/BEATTY/SMITH HOWLEY, s.8; WEMMERS, s.45; AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.17-18; DÄUBLER-GMELIN, s.340; DÖNMEZER, ***Kriminoloji,*** s.51-52; Ramazan ERDOĞAN, s.41; Enes YILMAZ, 2022, s.465.

1840 KILPATRICK/BEATTY/SMITH HOWLEY, s.8; GELERİ, 2006, s.189; DEĞİRMENCİ, 2008, s.35; TAMER/YILMAZ, s.40; ERZURUMLUOĞLU, 2009, s.69; KARAKAŞ DOĞAN, "Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi ve Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısı", s.220; Enes YILMAZ, 2022, s.465.

1841 EREM, ***Adalet,*** 1968, s.348.

1842 GELERİ, 2006, s.191; AERTSEN, s.85; WALLER, s.78.

1843 SOKULLU-AKINCI, "İstismar Mağduru", s.8-9; YÜCEL, 2009, s.295; WALLER, s.82-83.

mağdur yardım organizasyonlarının kurulması ve etkin bir şekilde işler hale getirilmesi önem taşımaktadır"[1844]. Nitekim demokratik toplumlarda, sivil gruplaşmaların sonucu olarak ortaya çıkan siyasi partiler, dernekler, baskı grupları, sendikalar ve meslek kuruluşları, en azından kendi üyelerinin haklarını korumak ve mağduriyetlerini gidermek bakımından dolaylı yoldan da olsa etki edebilmektedirler[1845].

Mağdurlara sadece kurumsal kişiler olarak uzmanların değil, hatta çeşitli sosyal sorumluluk projeleri kapsamında çalışan gönüllülerin, mağdurların diğer insanlara yeniden güvenebilmeleri bakımından belki de bu alanda mesleki tecrübe sahibi kişilerden daha etkili bir yardımda bulunabilecekleri söylenebilir[1846]. Nitekim ülkeler arasında farklar olmakla birlikte, suç mağdurlarının mağdur destek hizmetlerinden beklentileri, ana hatlarıyla bilgilendirme ve tavsiye, manevi destek, yardım ve diğer hizmetlere uygun biçimde yönlendirmedir. Dolayısıyla mağdur destek hizmetleri çalışanı, bu çok taraflı hizmet sunumunu sağlayabilecek bilgi ve becerilere sahip olmalıdır. Bilindiği üzere, olması gereken bakımından ekipte birden fazla disiplinden uzmanlar bulunması gerektiği için, birçok ülkede mağdur destek hizmetleri çalışanları, sosyal hizmet uzmanları, kriminologlar, psikologlar veya avukatlardan oluşur. Ayrıca çoğu zaman ücretsiz çalışan gönüllüler, mağdur desteğinde çok önemli rol oynarlar ve genellikle bu işi meslek edinmiş çalışanların gözetim ve denetimi altında hizmet verirler[1847].

Belirtmek gerekir ki, özellikle gerek kadın gerek çocuk gerekse yaşlı mağdur gruplarından kişilerin suç korkularını yenerek yeniden topluma uyum sağlayabilmeleri için, kamusal kuruluşlara olduğu kadar gönüllü sivil toplum kuruluşlarına da ihtiyaç bulunmaktadır[1848]. Nitekim Avrupa ülkelerinde bu ihtiyaç kamu alanından daha çok sivil toplum kuruluşlarınca karşılanır[1849]. Zaten esas

---

1844 CENTEL, 1997, s.60; Kalkınma Bakanlığı, "Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023) Adalet Hizmetlerinde Etkinlik-Özel İhtisas Komisyonu Raporu", s.22; KATOĞLU, 2009, s.697; DALKILIÇ, s.1353; SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.281-296.

1845 AKDEMİR, s.85; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.80-81; KAFES, s.111.

1846 AERTSEN, s.84.

1847 AERTSEN, s.107; KIRCHENGAST, s.205.

1848 KAMER, 2009, s.708; Vehbi Kadri KAMER, "Ülkemizde ve Mukayeseli Hukukta Mağdura Yardım", ***TBBD,*** Y.2008, S.77, 249-280, s.258, 260, 265-271; SOKULLU-AKINCI, "Mağdur Tipolojisi", s.3; ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3986-3987; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.195.

1849 AKDEMİR, s.94; KAFES, s.104; Ramazan ERDOĞAN, s.41, 55-61, 70-71; BRIENEN/HOEGEN, s.213; Ayrıca "Danimarka'daki mağdur destek organizasyonları öncelikle

itibarıyla söz konusu ihtiyacın karşılanabilmesi için "*toplumun harekete geçirilmesi*" gerekmektedir[1850]. Nitekim, bu doğrultudaki kuruluşlar genellikle bireysel,

cinsel şiddet mağdurları ile çocuk mağdurlara odaklanmaktadır. Bu bağlamdaki en eski organizasyon, "*The Joan Sisters*" isimli organizasyondur." BRIENEN/HOEGEN, s.210; "Fransa'da Paris merkezli, şiddete maruz kalan ve fuhşa sürüklenen kadınların korunmasına yönelik faaliyetler yürüten Le Nid (*Mouvement du Nid*) "*Yuva Hareketi*"; Lüksemburg'ta herhangi bir mezhep ve siyasi düşünce taşımaksızın ülkede yaşayan tüm insanların sorunlarını çözmeye yardımcı olma, korunmaya daha çok muhtaç olan başta gençler, aileler, yaşlılar, yabancıların ayrım yapılmaksızın korunmasını amaçlayan ve bu hususta açtıkları sığınma veya yardım evleriyle hizmet veren FMPO (*Foundation Maison de la Porte Ouverte*) "*Açık Kapı Evi*"; Almanya'da Weisser Ring (*Gemeinnütziger Verein zur Unterstützung von Kriminalitätsopfern zur Verhütung von Straftaten e.V.*) "*Beyaz Daire*" ile Opferhilfe "*Mağdur Yardımı-Suç Mağdurları İçin Yardım Birliği*"; İngiltere'de Victim Support "*Mağdurlara Destek Kuruluşu*" örnek gösterilebilir." Enes YILMAZ, 2022, s.464-465, dn.127; ayrıca İrlanda'da aile içi şiddet destek organizasyonlarının çatı kuruluşu olan "*Safe Ireland*" da bu anlamda bir örnektir, O'FLAHERTY, s.290-292; öte yandan İsveç'te mağdurluk, politik gündeme ilk olarak 1970'lerin sonunda, sadece kadınlara odaklanarak da olsa, kâr amacı gütmeyen "*kadın sığınma evleri*" ile girmiştir. Kısa süre içerisinde mağdura yönelik oluşan ve gelişen koruma bilinci, 1980'lerin başında genel kapsamlı kâr amacı gütmeyen mağdur yardım programlarını oluşturdu ve bunlar da 1988'de "*İsveç Mağdur Destek Birliği*" (*Swedish Association for Victim Support* – günümüzde "*İsveç Mağdur Destek Birimi*" (*Victim Support Sweden*)) isimli ulusal bir şemsiye örgütü meydana getirmiştir. Hatta İsveç Mağdur Destek Birliği kurulduktan sadece yedi sene sonra, 1995 yılına gelindiğinde, ülke genelinde neredeyse 100 yerel mağdur destek merkezi kurulduğu, ülkenin nüfus ve coğrafi bakımdan özellikleri düşünüldüğünde oldukça dikkat çekicidir. Tüm mağdurlar, suçun niteliğine ve failin bilinip bilinmemesine bakılmaksızın, Suç Mağdurları Birimi'nden fiziksel zararlarının yanı sıra psikolojik zararlarının da giderilmesini isteyebilmektedir. KOLLER, s.190-191; DEĞİRMENCİ, 2008, s.74; Carino GALLO / Kerstin SVENSSON, "Mağdur Desteği ve Sosyal Devlet – Bölüm 1 – Giriş", Çev. Hale Akdağ, ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 339-360, s.341 ve 344; Avrupa Birliği Adalet Programı tarafından finanse edilen "*Avrupa Mağdur Destek Birliği*" (*Victim Support Europe-VSE*) tarafından, mağdurların da haklara sahip olduğu ve demokratik toplumlarda bizzat toplumun mağdurlara karşı sorumluluğunu göstermesi ve desteğini sunması gerektiği, 1999 Tarihli Suç Mağdurlarının Sosyal Hakları Hakkında Bildiri'de savunulmuştur. AERTSEN, s.101; "1980 yılında kurulan Avrupa Mağdur Destek Birliği (VSE); maruz kaldığı suç ne olursa olsun, mağdur kim olursa olsun, tüm suç mağdurlarını savunan ve Avrupa çapında çalışmalar yürüten, 61 ulusal üye kuruluşun bulunduğu şemsiye örgüttür. 30 Avrupa ülkesinde, suçtan etkilenen 2 milyondan fazla kişiye destek ve bilgi hizmetleri sağlamaktadır. VSE suçla ilgili adli soruşturma başlatılmış olup olmadığına bakmaksızın tüm mağdurlara yardım etmeyi amaçlamaktadır." Murat AYDIN, s.270; güncel ve daha detaylı bilgi ve raporlar için bkz. https://victim-support.eu/ (E.T.25.09.2023); Güney Avustralya'da 2001 tarihli Suç Mağdurları Yasası çerçevesinde, Parlamento tarafından yapılan destekler, fail tarafından ödenen para cezalarının bir kısmı ve müsadere edilen mallardan elde edilen kazançlardan oluşturulan fonlar ile suç mağdurlarına tazminat hakkı sağlandığı belirtilmelidir. Özellikle mağdur destek hizmetleri bakımından, mağdurların ihtiyaçlarına ve potansiyel mağduriyetlere duyarlı mağdur grupları vardır. Güney Avustralyalı bir mağdur hakları grubu, 1979'da cinayetlerin ikincil mağdurlarını desteklemek – ama asıl olarak "*suçtan azade bir topluma ulaşmak*" (*to achieve a crime free society*) için "*Mağdur Destek Hizmetleri*"ni (*Victim Support Services*) kurmuşlardır. Bir diğer Avustralyalı mağdur hakları organizasyonu, New South Wales'te ceza adaleti idaresini etkilerken mağdurların manevi ihtiyaçlarına hitap ve hizmet eden "*Suç Mağdurları Destek Ligi*"dir (*Victims of Crime Assitance League*). Suç Mağdurları Destek Ligi, yaşanan adaletsizlikler üzerinde mağdurlar adına, mağdur bakış açısından konuşan bir organizasyondur. KIRCHENGAST, s. 170 ve 179-181; ZEDNER, s.113; TURANLI, s.120.

[1850] Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, ***Onarıcı Adalet Programları El Kitabı,*** s.56.

destekleyici, eğitici, giderici ve hukuki pek çok seviyede çalışırlar[1851]. Bu şekilde de devletin yeterince nüfuz edemediği alanlarda gösterdikleri faaliyetler sayesinde mağduriyetlerin giderilmesine etkin katkılar sunarlar veya farklı şekilde toplumun yararına görmedikleri konularda karar alıcıları etkileyerek farklı kararlar almalarını veya söz konusu kararları gözden geçirmelerini sağlarlar[1852].

Mağdur yardım veya destek kuruluşlarının kurulmasıyla mağdur, öncelikle hak ve yükümlülükleri noktasında daha geniş ve ayrıntılı şekilde bilgilenme imkânı bulacaktır. Öte yandan söz konusu kuruluşlar, sadece mağdura yönelik hizmet görmezler, aynı zamanda kamuyu aydınlatma ve tespit ettikleri sorunlara hazırladıkları raporlarla çözüm önerileri sunma şeklinde de görev ifa ederler[1853]. Ancak bundan daha önce ve acil olarak mağdurun ilk anda yemek, barınma, giyinme gibi pratik diyebileceğimiz ihtiyaçları, daha sonra yok olmuş ya da zarar görmüş şahsi eşyaları, tıbbi müdahale ve örneğin psikolojik olarak gördüğü zararlar için bir psikiyatrist gibi ihtiyaçları karşılanmalı ve mağdur çoğu kez medya için sansasyonel bir haber kaynağı olduğu için bundan da korunmalıdır. İşte tüm bu hizmetler, mağdur yardım ve destek kuruluşları tarafından yerine getirilebilir[1854]. Ancak maalesef bu başlık altında oldukça tafsilatlı biçimde açıklanan mağdurun her açıdan desteklenmesi ihtiyacının sivil toplum kuruluşları ile giderilmesi, ülkemiz bakımından yeterli ve olması gereken düzeyde değildir[1855].

Bilindiği üzere, suçu meydana getiren toplumsal, siyasal ve ekonomik pek çok neden olduğu için, suçun meydana gelmesinde etkisi bulunan toplumsal ve siyasal düzenin faile olduğu kadar mağdura karşı da sorumluluğu mevcuttur. Bu sorumluluğun gereği olarak suçtan doğan mağduriyetin de giderilmesi suretiyle adaletin tümüyle sağlanabileceği belirtilmelidir[1856]. Bu bağlamda, İstanbul Sözleşmesi'nin mevzuatımızdaki karşılığını oluşturan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un 20/2. maddesi uyarınca, *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı*, kadın, çocuk ve aile bireylerine yönelik olarak uygulanan şiddet veya şiddet tehlikesi dolayısıyla açılan idarî, cezaî, hukukî her türlü davaya ve

1851 KIRCHENGAST, s.160.
1852 Mağdur Hizmetlerinde Sivil Toplum Kuruluşları ile İşbirliği Çalıştayı Raporu, s.8.
1853 KIRCHENGAST, s.160.
1854 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.314.
1855 Ramazan ERDOĞAN, s.47; ERZURUMLUOĞLU, 2009, s.69; Enes YILMAZ, 2022, s.465-466.
1856 KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.230.

çekişmesiz yargıya katılabilmektedir[1857]. Ancak söz konusu hüküm uyarınca, devletin bir yansıması kabilinden Bakanlığın davaya katılması yerine kurum vekilleri aracılığıyla mağdurun temsil edilmesinin ve yanında olunmasının daha yerinde olacağı ifade edilmelidir[1858].

Sivil toplum-mağdur destek kuruluşları, çoğu ülkenin ceza adaleti mekanizması içerisinde genellikle devlet tarafından, bazen de bölgesel ya da yerel yönetimler tarafından finanse edilmektedir. Merkezi ve yerel yönetimlerin ortak finansman sağladığı bir sistem kurulması, hem mağduriyetin bir an önce giderilmesi hem de yerel yönetimlerin dolaylı olarak da yereldeki halkın mağdur sorunları hususunda sorumlu kılınması bakımından sonuç elde edilebilmesi için tavsiye edilmektedir[1859]. Gerçekten de genellikle failin ekonomik yetersizliklere sahip olması dolayısıyla suçların önlenmesi ve mağduriyetlerin giderilmesinde bir yönüyle halkın etkin rol alacağı diğer yönüyle ise devletin güvencesinde olacak kuruluşların, grup içi ekonomik dayanışmayı esas alan bir ortaklık şeklinde oluşturulması ve böylelikle mağduriyetleri gidermenin yanı sıra, sosyal grupların üyeleri arasında dayanışma, koruma, güven verme işlevlerinin de sağlanacağı ileri sürülmüştür[1860]. Yani "*toplumun kendisini oluşturan bireylerle bir bütün olduğu gerçeğinden hareketle mağduriyetlerin giderilmesine ve mağdurlara yönelik yardım ve destek çalışmalarına yüksek düzeyde ve aktif katılım sağlanmalıdır*"[1861]. Belki biraz romantik bir yaklaşımla "*düşenin dostu olmaz*" ifadesi ve yaklaşımı artık günümüzde gerçek manada değiştirilerek, "*düşenin dostu olunmalıdır*". Bu düşünce ve yaklaşım, mağdurun ihtiyaç ve menfaatleriyle daha fazla ilgilenilmesi durumunda mümkün olacak ve bunun sonucunda da mağdurun daha iyi bir saikle (motivasyonla) daha

---

1857 "*Sanık hakkında açılan kamu davasına katılma hakkı bulunan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına CMK'nun 233. maddesi uyarınca duruşma gününü bildirir çağrı kağıdı tebliğ edilmesi ve CMK'nun 234/1-b maddesinde sayılan hakları kullanma imkânının tanınması gerekirken, duruşmadan haberdar edilmeden yargılamaya devam edilerek hüküm kurulması usul ve kanuna aykırıdır.*" **YCGK, T.25.04.2017, E.2016/1-1102, K.2017/248,** Murat AYDIN, s.147, dn.492; YENİSEY/NUHOĞLU, s.188; SEÇKİN, ***Mağdur Hakları,*** s.129, dn.442; SEÇKİN, 2020, s.644; "Buna karşılık, Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu tarafından, "*6284 sayılı Ailenin Korunması Ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun 20/2. maddesi uyarınca, bu Kanun kapsamına giren suçlarla ilgili olarak açılan ceza davalarında, kovuşturma evresinde mahkemesince; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının davadan haberdar edilmesinin zorunlu olmadığı*" kabul edilmiştir (**YİBK, 13.12.2019, 2019/6-7**)." ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.162, dn.198.

1858 TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, **Mağdur Hakları İnceleme Raporu,** s.81-82; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.833.

1859 AERTSEN, s.109-110.

1860 KAFES, s.101.

1861 GELERİ, 2006, s.190; KETİZMEN, ***Uzlaştırma,*** s.91; Enes YILMAZ, 2022, s.466.

hızlı bir şekilde kendisini toparladığı gözlemlenebilecektir[1862]. Bu hususun sivil topluma bakan yönü ise, mağdurun korunmasına yönelik müstakil bir kanunda, sivil toplum kuruluşlarının cesaretlendirilip teşvik edilmesi yönünde kabul edilecek bir düzenleme ile ülkemizdeki bu konuya ilişkin temel bir eksikliğin giderilmesidir. Kaldı ki, sivil toplumun rolüne bu şekilde kanun düzeyinde verilecek destek ve koruma, şüphesiz başta kamunun yükünü zamanla azaltmak gibi pek çok fayda da sağlayacaktır[1863].

Mağdur destek hizmetleri ister devlet kurumu isterse sivil toplum kuruluşu olarak çalışıyor olsun, mağdurun, mağduriyetinin giderilmesi ve bu noktada desteklenmesi bakımından, buralara yönlendirilmesi büyük önem taşır. Nitekim pek çok ülkede mağdurların doğrudan polis tarafından mağdur destek hizmetlerine yönlendirilmelerinin her zaman pek de kolay olmadığı gözlenmiştir. Çünkü uygulamada polisin önüne gelen olaya bakış açısı, diğer bir sorunu teşkil edebilmektedir. Örnek olarak polis, önüne gelen aile içi şiddet vakalarında çoğu zaman aile bütünlüğünü korumak amacıyla somut olayı geçiştirmekte veya aracılık yaparak tarafların barışmalarını sağlamakta, ancak olayların ciddi boyutlara ulaştığı kanaatine varırsa şikayetleri dikkate almaktadır[1864]. "*Burada polisin rolü oldukça hayatidir. Polis, kadınlara ve çocuklara yönelik şiddetin önlenmesinde çok önemli bir rol oynar ve bu yolla adaletin teminini güvence altına alarak kadın ve çocukların temel haklarının korunmasına aracılık eder*"[1865].

Aile içi şiddete ilişkin başvuruların çoğunda kadınların eşleri hakkında adli işlem yapılmasından ziyade, eşlerinin polis tarafından tabiri caizse uyarılıp korkutulmasını, böylece de "bir daha şiddet uygulamalarının önüne geçilmesini" istediği hatırlatılabilir. Çünkü bu bakış açısı altındaki temel yaklaşımları, eşler adli işleme konu olduğunda ilişkilerinin içinden çıkılamaz bir hal alacağı ve nihayetinde boşanmaya gidileceği endişesini taşır. Çocukların durumu, ekonomik bağımlılık, toplum baskısı ve devlet tarafından herhangi bir etkin, koruyucu önlem alınmamış olması gibi sebepler, kadınların verecekleri kararı doğal olarak etkilemektedir. Maalesef bu yönde bir yaklaşım sergileyen polisler, esasen bu aşamada olması

[1862] SEELMANN, 1990, s.160-161; Enes YILMAZ, 2022, s.466.
[1863] Ramazan ERDOĞAN, s.46; ERZURUMLUOĞLU, 2013, s.92; KARATAŞ, s.260; Enes YILMAZ, 2022, s.466.
[1864] ÇOR, s.100; FELTES, s.195.
[1865] GÜNŞEN İÇLİ, s.565.

gereken sosyal hizmet uzmanlarının boşluğunu, kendi bilgi ve tecrübeleri ışığında doldurmaya çalışmaktadır. Polisin sosyal hizmet uzmanı olmadığı veya bu yönde bir eğitim almadığı düşünüldüğünde, sürece ilişkin verilecek olan kararda olayı geçiştirme veya barıştırma yönündeki etkisi, zaman içinde biriken potansiyel enerjinin aileyi daha büyük sıkıntılara düşürmesine sebep olabilmektedir[1866]. Bundan dolayı, böyle bir yönlendirmeye ilişkin özel prosedürler getirilmelidir. Bu bakımdan en iyi uygulama, mağdurun iletişim bilgilerinin mağdur destek hizmetleriyle paylaşılması ve sonrasında ilgili personel veya eğitimli bir gönüllünün sunacağı yardımla mağduriyetin giderilmeye çalışılması olacaktır[1867]. Burada mağdur hizmetleri alanında hukuk kliniği uygulamaları, projelendirilip yaygınlaştırılarak, en azından mağdurlara yönelik hukuki bilgilendirme ve böylelikle sonraki mağduriyetlerinin önüne geçme örnek olarak zikredilebilir[1868]. Ankara Barosu'nun 2011 yılından beri faaliyet gösteren ve şiddet mağduru kadın ve çocuklara yardım etmeyi amaçlayan "*Gelincik Merkezi*" ile 1993'ten bu yana kadına yönelik şiddet ve bu şiddetin temelindeki etkenlerle mücadele eden, şiddete maruz kalan kadınlara ücretsiz sosyal, hukuki ve psikolojik destek veren "*Kadın Dayanışma Vakfı*", sivil toplum kuruluşlarına ülkemizdeki örneklerdendir[1869].

k. Değerlendirme

Toparlayıcı mahiyette ifade etmek gerekirse, mağduriyetin giderilmesi için ceza hukukundan vazgeçilmesi mümkün olmamakla birlikte, mağduriyetin giderilmesi ceza hukuku tarafından dikkate alınmalı ve mevcut yaptırımların uygulamasını azaltmalıdır[1870]. Diğer bir ifadeyle faili cezalandırmaktan önce, fail ve mağdur arasındaki cezai uyuşmazlığı karşılıklı anlayış çerçevesinde uzlaşarak çözmek, bu surette mağduriyetin giderilmesini sağlamak, geleneksel ceza muhakemesine önemli

1866 ÇOR, s.100; FELTES, s.200.
1867 AERTSEN, s.108; ÇOR, s.102.
1868 ELVERİŞ, s.356.
1869 Ülkercan ÖZBEY İLHAN, "Sivil Toplum Kuruluşu Uygulamaları: Gelincik Merkezi", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 221-223, s.222; Kadın Dayanışma Vakfı, Ankara 1993, https://www.kadindayanismavakfi.org.tr/ (E.T.26.09.2023); "Türkiye'de ise; Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Uçan Süpürge Derneği ve Kadın Dayanışma Vakfı gibi STK'ların ilgi alanlarının sadece kadınlar olduğu söylenebilir. Yine İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfının ise sadece insan ticareti mağdurlarının korunmasına yönelik faaliyet yürüttüğü görülmektedir." Ramazan ERDOĞAN, s.47 ve 69-70; Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.31; Enes YILMAZ, 2022, s.459.
1870 KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.209-210.

bir seçenek olacaktır[1871]. Bu hususta öğretideki "*bütünleşme (entegrasyon) görüşü*"ne göre, mağduriyetin giderilmesi bir ceza olarak kabul edilebileceği gibi ceza hukukunun geleneksel yaptırımlarının yanında üçüncü bir yaptırım türü olarak da kabul edilebilir[1872]. Dolayısıyla bir ceza hukuku müessesesi olarak mağduriyetin giderilmesi, dar ve geniş anlamda olmak üzere pek çok ceza hukuku kurumuyla birlikte ele alındığında sadece mağdur bakımından değil, fail bakımından da ayrı anlam kazanmaktadır[1873]. Çünkü bir yandan mağdurların zararlarının giderilmesi ile mağdur tarafın faydasına hareket edilmekte, bir yandan da fail taraf bakımından önleyici etki oluşturulmaktadır[1874].

Sigorta veya fonlar, suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi bakımından -özellikle malvarlığına karşı suçlar ile taksirli suçlardan doğan zararın giderilmesinde- başvurulan ilk araçlardandır[1875]. Ancak sigorta veya fon sistemine getirilebilecek en makul eleştiri noktası, zarar giderilmiş olsa da fail ve mağdur arasında uzlaşmanın bulunmaması bakımındandır[1876]. Dolayısıyla konuya ilişkin olası bir çözüm yolu olarak, "***taksirli suçlar*** *bakımından sigorta sisteminin iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi veya trafik cezalarından gelen para cezalarının bu yöne tahsis edilmesi,* ***adli para cezası ve kısa süreli hapis cezası öngören kasıtlı suçlar*** *bakımından adli para cezalarının belirlenecek bir yüzdelik dilimiyle "Suç Mağdurlarını Destekleme Fonu* veya *Mağdurlara Yardım Fonu" gibi bir uygulamaya gidilmesi,* ***daha uzun süreli hapis cezası öngören kasıtlı suçlar*** *bakımından ise doğrudan genel bütçeden ayrılacak bir pay ile fon oluşturulması*" kademeli yaklaşımının benimsenmesi gerektiğini düşünmekteyiz[1877].

Yukarıda da ele aldığımız Suç Mağdurlarına Yardım konulu (2006)8 sayılı Avrupa Konseyi Tavsiye Kararı ile 2004/80/EU sayılı Avrupa Konseyi Direktifi hükümleri doğrultusunda, suç mağdurlarının desteklenmesi ve zararlarının doğrudan giderilmesi için "*suç mağdurları fonu*" oluşturulmalıdır[1878]. Amerika Birleşik Devletleri

---

1871 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.24, dn.9.
1872 URUŞAK, s.80; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.179-180, 182 ve 193, dn.115; KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.141; BACANLI, s.82-86.
1873 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.108; ÖZBEK, 2004, s.119.
1874 ESER, 1993, s.34; CARTWRIGHT, s.199; DEĞİRMENCİ, 2008, s.73.
1875 EREM, ***Adalet,*** 1968, s.346; MADLENER, s.17-18; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.47.
1876 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.47.
1877 Enes YILMAZ, 2022, s.481; **ayrıca bkz.** HIRSCH, 1990, s.392; SOKULLU-AKINCI, "Mağdurun Korunması", s.711.
1878 YÜCEL, 2009, s.301.

örneğinde olduğu gibi, para cezasının devlete ödenmesinin yanında, buradan ayrılacak bir pay ile suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi amacıyla kurulacak olan Fon'un finansmanı sağlanabilir. Bu noktada sadece para cezaları değil, müsadere edilen malların satışından elde edilen paralar da söz konusu Telafi Fonu'nun finansmanında kullanılabilir[1879]. Belirtmek gerekir ki, yukarıda ele alınan uluslararası belgeler ve çeşitli ülkelerdeki gelişmeler dikkate alındığında, mevzuatımızda da gerekli düzenlemelerin yapılması ve devletin, mağduriyetin giderilmesi noktasında etkin bir rol üstlenmesinin sağlanması gerektiği sonucuna ulaşılacaktır. Nitekim organik pek çok bağımızın olduğu Avrupa Konseyi ve üye ülkelerinin bu yöndeki tutum ve gidişatı da dikkate alındığında, "*Batı ülkelerindeki mağdur destek kurumları ve hukuki yapı çok daha eski, örgütlü ve ileri düzeyde*" olduğu için, "*ülkemizin bu çalışmaların ve gelişmelerin dışında kalmayacağını düşünüyoruz*"[1880].

17 Ekim 2019 tarihli 7188 sayılı Kanunla CMK m.234'e eklenen 4. fıkra düzenlemesinin, "*Soruşturma veya kovuşturma evresinde, dava nakli veya adlî tıp işlemleri nedeniyle yerleşim yeri dışında bir yere gitme zorunluluğu doğması hâlinde mağdurun yapmış olduğu konaklama, iaşe ve ulaşım giderleri, 10/2/1954 tarihli ve 6245 sayılı Harcırah Kanunu hükümlerine göre Adalet Bakanlığı bütçesinden karşılanır.*" hükmü ile daha önce suçtan dolayı mağdur olan kişilerin ceza soruşturması ve kovuşturması sürecinde ikinci kez maddi anlamda mağdur olmasının önüne geçilmek amaçlanmıştır ve düzenleme bu haliyle yerinde olmuştur[1881]. Bu değişiklik ile 2012/29 sayılı Direktif'in 14'üncü maddesinde düzenlenen masrafların iadesi hakkının karşılandığı ve mağdurların cezai süreç nedeniyle tekrar masraf yapmamalarının amaçlandığı açıktır[1882]. Ancak yukarıdaki kapsam ve değerlendirmeler bir bütün halinde dikkate alındığında, varılacak sonuç, böylesi bir düzenlemenin kesinlikle yeterli olmadığıdır. Diğer bir ifadeyle kanaatimizce, mağduriyetin doğrudan devlet tarafından giderilmesinin sağlam temellere dayanan sistematiğe kavuşturulması daha fazla geciktirilmemelidir. Nitekim, öğretide de ifade

---

1879 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.311-312.

1880 ERZURUMLUOĞLU, 2009, s.70; KURU, s.107; Enes YILMAZ, 2022, s.479.

1881 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.421; Bahri ÖZTÜRK, "7188 Sayılı Kanunla Getirilen Ceza Muhakemesi Hukukuna İlişkin Yeni Düzenlemelere Toplu Bakış", ***Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer 102 Yaşında – Tebliğler,*** Panel 10 Şubat 2020, Adalet Yayınevi, Ankara 2020, 99-124 (Bahri ÖZTÜRK, s.), s.120.

1882 Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.35.

edildiği gibi, "*mağdurun zararını karşılamayı devlet açısından zorunluluk haline getiren düzenlemelere şiddetle gereksinim vardır*"[1883].

3. Önödeme

Bilindiği üzere önödeme, cezası hafif olan suçlarla yargı organlarını uğraştırmama, adliyenin iş yükünü hafifletme ve zaman tasarrufu sağlama gibi nedenlerle yerinde görülen ve TCK m.75 uyarınca Cumhuriyet savcısının soruşturma sonucunda şüphelinin ilgili suçu işlediğine yönelik yeterli şüphe ortaya koyan delillere ulaşmasına rağmen, iddianame düzenlemeyerek, şüphelinin para cezası ödemesi karşılığında, kovuşturmaya yer olmadığı kararıyla; dava açıldıktan sonra önödemenin söz konusu olması durumunda ise mahkemenin veya hakimin düşme kararıyla uyuşmazlığı ortadan kaldırmasına imkân tanıyan, hibrit bir yapıya sahip faydalı bir kurumdur[1884]. Başka bir ifadeyle ise, "*önödeme*", şüpheli veya sanık ile iddia veya yargılama makamı arasında gerçekleşen bir "*uzlaşma*" veya "*sulh*" şeklidir[1885].Ancak önödemede, mağdurun veya suçtan zarar görenin sürece dahil olması ya da usulî bir katkısı öngörülmemiştir[1886]. Önödemenin kapsamı değiştirilerek mağduriyetin giderilmesi kurumunun da kapsama dahil edilmesiyle mağduriyetin doğrudan veya kısa sürede giderilmesi amacına ulaşılabilir[1887]. Bu yönde önödemede savcıya mükellefiyetler yükleme yetkisi verilerek mağdurun suç ile zedelenen haklarına bir an önce kavuşması sağlanabilir[1888].

Sonuç olarak, suçun uzlaşma kapsamında olmamasının önödemenin en önemli koşullarından birisini oluşturduğu ve bu koşulun uygulamada karışıklıkların çıkmasını önlemek için de çok önemli bir araç olduğu hatırlatılmalıdır[1889]. Öte

---

1883 DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.613.

1884 ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK, s.57; CENTEL/ZAFER/ÇAKMUT, s.756-757; DÖNMEZER/ERMAN, ***C.III,*** s.498; KOCA/ÜZÜLMEZ, ***Genel,*** s.748; ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.750; ÖZEN, ***Genel,*** s.1388.

1885 ÖZBEK, ***TCK İzmir Şerhi, C.1,*** s.1080; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Genel,*** s.753; ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.880; ZAFER, ***Genel,*** s.578-579; CENTEL/ZAFER, s.572; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s.80; BARUŞ, s.74.

1886 YENİSEY/NUHOĞLU, s.869; SOYASLAN, ***Kriminoloji,*** s.291; HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, ***Genel,*** s.430 ve 529; ÜNVER/HAKERİ, s.137; ÇETİNTÜRK, ***Uzlaştırma,*** s.417-418; YAVUZ, ***Alternatif Yöntemler,*** s.230; TEMİZ GÜL, ***Çözüm Yolları,*** s.232.

1887 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.306; ÖZBEK, 2004, s.125.

1888 YENİSEY, 2013, s.456.

1889 Bahri ÖZTÜRK, s.102; **bununla birlikte,** öğretide ÖZGENÇ, TCK'da hem gün para cezası sisteminin hem de uzlaşmaya, kamu davasının açılmasının ertelenmesine ve hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin düzenlemelerin kabul edilmesi dolayısıyla önödeme

yandan, örnek olarak suçun önödemeye bağlı olmayabileceği ya da önödemenin koşullarının gerçekleşmemiş olabileceği durumlara yönelik olarak mağdur veya suçtan zarar görene itiraz hakkı tanınması da düşünülmelidir[1890].

4. Uzlaştırma[1891]

Konuya ilişkin başka bir örnek olarak, uzlaştırma kurumunda son yıllarda elde edilen başarı, uygulamada mağdura yönelik bir gelişimin mümkün olduğu inancını kuvvetlendirmektedir. Çünkü onarıcı adalet programlarının işleyişinde mağdura yönelimin güçlü tutulması makuldür. Ancak bununla birlikte, sahip olduğu kurumsal ve teknik alt yapı düşünüldüğünde hem ulusal hem de yerel düzeyde denetimli serbestlik hizmetleri ile iş birliğine büyük ihtiyaç vardır. Zira gerek onarıcı adalet hizmetlerinde gerekse denetimli serbestlik hizmetlerinde polis, savcılık, barolar, sağlık hizmetleri ve okullar gibi birçok tarafın aktif iş birliği ile ceza adalet ve infaz sistemi içinde çok farklı alanlarda verilen hizmetler bütünü söz konusudur[1892]. Yine de temelde uzlaştırma, mağdurun duygularının önemsenmediği mücadeleci bir yargılama süreci yerine, failin suç dolayısıyla zarar verdiği kişilere sorumluluk hissetmesini sağlayan daha aktif oldukları bir sürece ve hem faillerin hem de mağdurların ihtiyaçlarını esas alan bir anlayışa dayanmaktadır[1893]. Ancak esasen mahkeme dışında ya da mahkemeye alternatif olarak mağdurun zararını gidermeye matuf olan bu yöntemlerin mağduru koruduğu kadar, toplumu veya devleti de koruması gerektiği için, ayrıca önemli olduğu ifade edilmelidir[1894]. Özellikle Türkiye'deki durum bakımından, mahiyeti itibarıyla esas olarak mağdur ile fail

---

kurumuna kanunda yer verilmemesi gerektiğini ileri sürmektedir, ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.755 ve 759; ÖZGENÇ, ***TCK Gazi Şerhi,*** s.773.

1890 ÖZEN, ***İtiraz,*** s.141.

1891 Farklı boyutlarıyla öğretideki uzlaştırma tanımlarını bir arada incelemek için bkz. Feridun YENİSEY, "Ceza Muhakemesi Hukukunda 'Uzlaştırma' Hakkında Temel Bilgiler", ***Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hukuk Dergisi,*** Y.2010, Uzlaşma Özel Sayısı, 7-17 (YENİSEY, 2010, s.), s.9; GÖKCAN, s.38; NUHOĞLU, 2010, s.86; KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.143; AYTEKİN İNCEOĞLU, 2009, s.653; ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3958-3959; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.163 ve 169; YAVUZ, ***İnfaz,*** s.121; Erçağ METİNER / Enes KÖKEN, "Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliğine İlişkin Değerlendirmeler", ***BÜHFD,*** Y.2019, C.5, S.2, 225-249, s.226; Enes YILMAZ, 2022, s.470-471, dn.166.

1892 KAMER, 2009, s.703; AERTSEN, s.110; Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, ***Onarıcı Adalet Programları El Kitabı,*** s.14; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.193.

1893 FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.10-11; ÜNVER/HAKERİ, s.728; AYTEKİN İNCEOĞLU, 2009, s.651.

1894 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.162; ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3950-3951.

arasındaki diyaloğa ve iletişimin kolaylaştırılmasına yönelik bir kurum olan uzlaştırma ile tamamen mağdurun çıkarına odaklanan mağdur destek hizmetlerinin özü itibarıyla iki farklı işleyiş süreci olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır[1895]. Öte yandan, toplumda olması gereken uzlaşma kültürünün yerleştirilmesi ve çağın gerektirdiği biçimde özellikle mağduriyetin giderilmesine yönelik hızlı ve etkili bir çözüme kavuşulabilmesi adına alternatif uyuşmazlık çözümlerinin geliştirilmesi önemli bir yaklaşımdır. Bu açıdan kişiler arasındaki uyuşmazlıkların tamamının çözümünün bütünüyle devletten beklenmesinin zorluğu dolayısıyla tarafların iradelerinin daha ön planda olduğu ve kişilerin adalete ulaşmasını hızlandıran alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin benimsendiği söylenebilir[1896].

Suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi usullerinden biri olarak uzlaştırma kurumunun özü itibarıyla "*suç işlediğini kabul ederek pişmanlık gösteren*" fail ile mağdur arasında bozulan dengenin ve barışın yeniden tesis edilebilmesini ve bu yolda mağdurun suç sebebiyle bir zorunluluk olarak ortaya çıkan mağduriyetinin barışçıl yollarla giderilmesini amaçladığı bilinmektedir[1897]. Diğer bir ifadeyle uzlaşma ile fail, işlediği suçun sorumluluğunu üstlenmiş ve sebep olduğu mağduriyeti gidermek suretiyle toplumla da yeniden bütünleşme olanağını elde etmiştir[1898]. Genel olarak "*barıştırma müessesesi*" ile kamu davası açılmadan mağduriyetin giderilmesi, pek çok açıdan fayda sağlamakla birlikte kamu davasının açılmasını önleyici etkisiyle doğrudan bütçe harcamalarında bir indirim sağlayarak usul ekonomisi ilkesine de hizmet edecektir[1899]. Ayrıca bir yandan suçun işlenmesi dolayısıyla fail ve mağdur arasında meydana gelen uyuşmazlık ilk elden giderilmiş olacak, diğer yandan da bu çerçevede belirlenen suçlar adliyeye yansıtılmayarak, zaten yeterince çok olan adliyelerdeki uyuşmazlıkların daha da artması ve dolayısıyla

---

1895 KAFES, s.123-124; AERTSEN, s.112.

1896 ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3949; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.161-163; ayrıca hukuk, ceza ve idarî uyuşmazlıklarda alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının daha sistematik ve bütüncül bir bakış açısıyla düzenlenmesi, uygulamaya konulan sulh, uzlaşma, arabuluculuk ve tahkim gibi son dönem yapılan düzenlemelerin büyük özen ve dikkatle bir terim birliği içinde götürülmesi ve hatta daha güçlü bir çerçevenin oluşturulması bakımından işleyiş ve usule dair "Alternatif Uyuşmazlık Çözümü Kanunu" altında buluşturulması gerektiği hakkında bkz. Kalkınma Bakanlığı, "Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023) Adalet Hizmetlerinde Etkinlik-Özel İhtisas Komisyonu Raporu", s.26-27; benzer şekilde terim sorununa ilişkin bkz. AYTEKİN İNCEOĞLU, 2009, s.649-650; ÇETİNTÜRK, ***Uzlaştırma,*** s.355-357; DEĞİRMENCİ, ***Uzlaştırma,*** s.85-87.

1897 ÖZBEK, 2004, s.117-118; KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.143; DEĞİRMENCİ, 2008, s.78.

1898 Kalkınma Bakanlığı, "Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023) Adalet Hizmetlerinde Etkinlik-Özel İhtisas Komisyonu Raporu", s.35.

1899 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.47; YENİSEY, 2010, s.9.

bir bütün halinde ceza adaleti sürecinin uzaması ve sistemin hantallaşması önlenmiş olacaktır[1900]. Ancak yine, uzlaştırmanın, temelinde mağdur haklarını güvenceye almak öncelense de sadece mağdur veya fail lehine bir kurum olmadığını belirtmekte fayda vardır. Çünkü hem mağdur hem fail hem de toplum bir bütün olarak uzlaştırma kurumundan çok önemli faydalar elde etmektedir[1901]. Nitekim uzlaştırma tarafların iradesine bağlı olduğu için, kurumun işleyişinde her iki tarafın da "*söz hakkı*" bulunmaktadır.

Uzlaştırma kurumu ile amacın faili daha aktif hale getirerek topluma yeniden kazandırmada daha işlevsel bir mekanizma kurmak olduğu ve bu yönüyle mağduriyetin giderilmesinin devlet tarafından yerine getirilen tazminattan ayrıldığı ifade edilmelidir[1902]. Gerçekten uzlaştırmada asıl amacın sadece suçtan doğan zararın tazmini olmadığı, aynı zamanda olumlu bir fail-mağdur ilişkisi kurmak olduğu ve bunun da bozulan toplumsal barışın daha kısa sürede yeniden sağlanmasını kolaylaştıracağı gerekçesiyle uzlaştırmanın zararın devlet tarafından karşılanmasından daha iyi bir etki bıraktığı belirtilmektedir[1903].

Uzlaştırmayı, uzlaştırma kapsamındaki bir suç dolayısıyla başlatılan soruşturma veya kovuşturma sırasında, şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar gören gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi arasında, varsa zararın giderilmesine ve şüpheli veya sanığın da yargılamanın sonuçlarından kurtulmasına yönelik anlaşmak suretiyle uyuşmazlığın yargı dışı yolla çözülmesini amaçlayan bir kurum olarak nitelendirmek mümkündür[1904]. Bir yandan "*uzlaştırma, uygulanması zor, fakat mahkemelerin iş yükünü azaltmak ve mağdurun ve toplumun zararının giderilmesi açısından faydalı bir müessesedir*"[1905]. Diğer taraftan uzlaştırma, mağdurun genel manada hukuk sistemine doğrudan katılabildiği yeni bir yol olarak da görülmektedir[1906]. Bu katılma şekli, mağdurun failiyle kişisel olarak iletişim kurabilmesine ve müzakere sürecini kendi başına da yürütebilmesine imkân tanır. Bu noktada uzlaştırma kurumu, bir

---

1900 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.297.

1901 FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.10-11; **YCGK, T.25.9.2007, E.2007/6-189, K.2007/188,** Seydi KAYMAZ / Hasan Tahsin GÖKCAN, "Uzlaşmada Edimin Konusu", ***Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hukuk Dergisi,*** Y.2010, Uzlaşma Özel Sayısı, 391-410, s.391, dn.4; KAHVECİ, s.143.

1902 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.23, dn.6.

1903 ÖZBEK, 2004, s.117.

1904 Bahri ÖZTÜRK, s.103.

1905 YENİSEY, 2010, s.9.

1906 KIRCHENGAST, s.215.

hüküm verme veya somut çözüm dayatma yetkisine sahip olmayan üçüncü bir kişi olarak uzlaştırmacının mağdur ve fail arasında diyalog kurulması için aracılık yaptığı, en eski ve en yaygın onarıcı adalet modeli olarak uyuşmazlığın çözümüne yardımcı olduğu bir süreç olarak kabul edilmektedir[1907].

Ceza Muhakemesi Hukukunda onarıcı adalet anlayışı ve bunun bir uzantısı olarak uzlaştırma kurumu, mağduriyetin giderilmesi yanında özellikle mağdur taraf için sahip olduğu moral unsuruyla etkili bir ceza politikası aracı olarak günümüzde demokratik hukuk devletlerinde, yoğun olarak uygulanmakta, oldukça aktif ve kilit rol oynamaktadır[1908]. Bununla birlikte, uzlaşmanın esas olarak basit ve orta ağırlıktaki suçlarda uygulama alanı bulduğu, ağır suçlarda ise cezanın doğal olarak daha ön planda olduğu, benzer şekilde şiddetin bir unsur olarak kabul edildiği suçlar (*Gewaltdelikte*) için de bu durumun geçerli olduğu, yani uzlaşmanın hafif ve ağır nitelikteki suçlarda aynı şekilde uygulanamayacağı, diğer bir ifadeyle ceza hukukunun bu bağlamda suçla mücadele için gereken tedbirleri almak zorunda olduğu hatırlatılmalıdır[1909]. Öte yandan, uzlaştırma kapsamındaki suçların birkaç dalgada genişletilmiş olmalarına rağmen, hala sınırlı sayıda olmaları ve özellikle karşılaştırmalı hukukta en çok uygulama alanı bulan malvarlığına karşı suçların ülkemizde, bütünüyle uzlaştırma kapsamına alınmaması, oynadığı kilit rolü bir nebze gölgelemektedir[1910]. Özellikle malvarlığına karşı suçlarda, mağduriyetin tamamen giderilebilmesi mümkün olduğu için, uzlaştırma kurumunun esas olarak bu alanda etkili bir biçimde uygulama alanı bulması beklenmekte ve bu imkânın oluşturulması yerinde görülmektedir[1911]. Söz konusu gölgeleme nedeniyle uygulamada uzlaştırmanın kullanışlı bir yöntem olarak görülmediği veya en azından eleştiriye açık bir yöntem olduğu ifade edilebilir[1912]. Nitekim bu noktada, ceza muhakemesinin işleyişinin suçun sonucu olan ve özellikle mağdurun uğradığı psikolojik zararları doğrudan giderecek araçlara sahip olmadığı hatırlatılmalıdır[1913]. Başka bir ifadeyle

---

1907 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.169; ÇETİNTÜRK, ***Uzlaştırma,*** s.71 ve 101.

1908 DUBBER, 1999, s.21-22; DUBBER, 2000, s.30; ÖZBEK, 2016, s.58; PAMUK, ***Mağdur,*** s.5; Kalkınma Bakanlığı, "Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023) Adalet Hizmetlerinde Etkinlik-Özel İhtisas Komisyonu Raporu", s.35; SOYGÜT ARSLAN, s.309-310.

1909 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.211; REEMTSMA, 2019, s.21.

1910 YAVUZ, 2015, s.105; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.116-139.

1911 NUHOĞLU, 2010, s.87-88; YILDIZ, 2010, s.114; AYTEKİN İNCEOĞLU, 2009, s.653.

1912 YILDIZ, 2010, s.93; YAVUZ, 2015, s.105.

1913 FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.236-237; DEĞİRMENCİ, 2008, s.79; SCHWANDER, s.58; Enes YILMAZ, 2022, s.476.

birçok suçta mağdurun failin cezalandırılmasıyla ilgilenmediği veya mağduriyetinin giderilmemesi durumunda, kendi bakış açısından failin cezalandırılmasının bir amaca hizmet etmediği ve hatta ceza muhakemesinde farklı menfaatleri temsil eden konumlarıyla aradaki uyuşmazlığın daha da derinleştiği belirtilmelidir[1914]. Bu açıdan çoğu zaman mağdur, failin cezalandırılmasından daha çok kendi mağduriyetinin giderilmesini bekler[1915]. Ki zaten "*mağdur, anlaşılabilir ve en olası bir şekilde karmaşık ve bürokratik olmayan bir sistemle zararlarının giderilmesini ister*"[1916]. Kaldı ki mağduriyetin giderilmesinin mutlaka tazminat biçiminde bir edim olması gerekmediği için, söz konusu giderim tarafların özgür iradeleri doğrultusunda bazen sadece bir özür dileme şeklinde de meydana gelebilir[1917].

Öte yandan, uzlaştırmada mağdur veya suçtan zarar gören tarafın "*gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi olması*", yani mefhumu muhalifinden "*kamu tüzel kişisi olmaması*" gerekmektedir[1918]. Kanunla veya kanunun verdiği yetkiyle kurulan ve kamu gücü ayrıcalıklarıyla donatılan tüzel kişiler, kamu tüzel kişisidir ve eğer somut bir olayda suçun mağdur veya suçtan zarar gören tarafını teşkil ediyorsa, artık bu noktada uzlaştırma yolu işletilemez.

24 Kasım 2016 tarih ve 6763 sayılı Kanunun 34'üncü maddesiyle CMK 253/3'te yer alan soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olsa bile "*etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlar*"da uzlaşmanın uygulanmayacağı düzenlemesi madde metninden çıkarılmıştır. Etkin pişmanlık hükmü içeren suçlar bakımından uzlaştırmanın uygulanamamasına ilişkin düzenleme, kanun koyucunun uzlaştırma ve etkin pişmanlık kurumlarının aynı amaca hizmet ettiği yönündeki hatalı yaklaşımı yansıtmaktaydı. Bilindiği üzere uzlaşma kurumunun esasen etkin pişmanlık hükümleri de ihtiva eden malvarlığına karşı işlenen suçlar bakımından uygulanabilecek olmasından dolayı, bu suçlarda mağdurun zararının tamamen

---

1914 DEĞİRMENCİ, 2008, s.79.

1915 LÜDERSSEN, 1999, s.879; SEELMANN, 1989, s.671; USLU, s.247; Enes YILMAZ, 2022, s.462.

1916 DÄUBLER-GMELIN, s.340; Enes YILMAZ, 2022, s.462.

1917 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.220; YAVUZ, 2015, s.103; KAYMAZ/GÖKCAN, s.398-399; METİNER/KÖKEN, s.226.

1918 Bahri ÖZTÜRK, s.106; diğer bir ifadeyle "Devletin ve toplumun öncelikli/ilk sırada mağdur veya suçtan zarar gören olduğu suçlarda uzlaşma kabul edilmemiştir." ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.118.

giderilebilmesi imkânı bulunmaktadır[1919]. Bu çerçevede söz konusu değişiklik olumlu bir adım olarak nitelendirilebilir[1920]. Belki de bir sonraki adım malvarlığına karşı suçların bütünüyle uzlaştırma kapsamına alınması şeklinde olacaktır.

CMK m.253/3'ün ikinci cümlesindeki diğer bir değişiklik, "*Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte* ***aynı mağdura karşı*** *işlenmesi durumunda uzlaşma hükümleri uygulanmaz.*" hükmüne 17 Ekim 2019 tarih ve 7188 sayılı Kanunun 26'ıncı maddesiyle "*aynı mağdura karşı*" ibaresinin eklenmesidir[1921]. Söz konusu düzenlemeyle kanun koyucunun fikri içtima durumunda meydana gelen haksızlık içeriği dolayısıyla faile ceza muhakemesinin dışına çıkabilme imkânını tanımadığı söylenebilir. Ancak mağdur ve mağduriyetin giderilmesi bakımından, varsa somut olaylardaki diğer olanaklar değerlendirme konusu yapılmalıdır.

Şikâyete tabi suçlarda şikâyet hakkı sahibinin bu yönde bir talebi veya şikâyeti olmadıkça soruşturma yapılması mümkün değildir. Nitekim ceza adaleti sistemi, bu tür uyuşmazlıklarda çözümün öncelikle tarafların yakın sosyal çevresinde, ilgililer arasında devlet müdahalesi olmadan dostane biçimde denenmesini ister[1922]. Öte yandan şikâyete bağlı suçlar bakımından uzlaşmanın uygulanabilmesi için şikâyet hakkının kullanılarak uyuşmazlığın uzlaştırma bürosuna gelmesi gerekmektedir[1923]. Nitekim, soruşturmayı yürüten Cumhuriyet Savcısı, soruşturduğu suçun işlendiği hususunda yeterli şüpheye ulaşması ve bu suçun uzlaştırmaya tabi bir suç olması durumunda, CMK m.253/4-c.1'in emredici nitelikte olması dolayısıyla dosyayı uzlaştırma bürosuna göndermek zorundadır[1924]. Aynı şekilde kovuşturma evresinde hâkim, önüne gelen dosyadaki suçun uzlaştırmaya tabi olduğunu tespit etmesi ve daha önce bu yolun denenmemiş olması halinde, dosyayı CMK m.254 uyarınca uzlaştırma bürosuna gönderecektir. Böylelikle uzlaştırma sürecini yürütecek

---

1919 NUHOĞLU, 2010, s.92; ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3962; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.172.

1920 YAVUZ, 2015, s.105.

1921 Bahri ÖZTÜRK, s.107-108; (mevzuat.gov.tr E.T.16.05.2022); ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.118 ve 122; METİNER/KÖKEN, s.232-233.

1922 HASSAMER, "Opferorientierte Strafjuztis", http://www.richterverein.de/j2000/asjopfer1.htm (E.T.07.02.2022).

1923 ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3964, dn.56; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.173-174, dn.667.

1924 Bahri ÖZTÜRK, s.104; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.123.

makamın uzmanlaşmış bir nitelik ve anlam kazanması sağlanmaktadır[1925]. Bu şekilde uzlaştırma kurumunun esasen faile bakan yönüyle ceza yargılamasının yükünü azaltması, toplumsal barışı yeniden kurması, suçtan doğan mağduriyetin giderilmesini sağlaması gibi olumlu taraflarının olduğu bilinmektedir[1926]. Bunun yanında, mağdura bakan yönüyle muhakeme sürecinin başlayıp başlamaması veya başlamış olan bir sürecin sona erip ermemesine mağdurun etkisi bakımından ise kurumun bir mağdur hakkı olarak nitelendirilmesi mümkündür[1927].

Esasen uzlaşmanın yapılabilmesi tarafların özgür iradesine dayanmak zorundadır. Bu açıdan, ilk olarak şikâyet hakkı sahibinin bu hakkını kullandıktan sonra uzlaşma yönünde irade ortaya koymaları dolayısıyla şikâyete bağlı suçlardaki uzlaşmaya, "*zararının giderilmesi koşulu ile, şikâyetten vazgeçme*" de denilebilir[1928]. Uygulamada özellikle hâkim ve savcılar tarafından daha çok tercih edilen şikâyetten vazgeçme yolu, daha kolay ve hızlı bir yöntem olarak görülmektedir; ancak, şikâyetten vazgeçme ile uzlaştırmadan elde edilebilecek faydaların kıyaslanamayacağı not düşülmelidir[1929].

Şikâyet hakkı sahibi mağdur ya da suçtan zarar gören kişinin şikâyetçi olmaması halinde, bir şekilde durumdan haberdar olan adli makamlar, soruşturma evresinde kovuşturmaya yer olmadığı, kovuşturma evresinde ise düşme kararı verecektir ve haliyle bu durumlar bakımından uzlaştırma kurumunun gerçekleşmeyeceği ifade edilmelidir[1930].

CMK m.253 uyarınca uzlaştırma yolunun işletilebilmesi için öncelikle uzlaştırma teklifinin yapılması ve bununla neyin amaçlandığının anlatılması gerekmektedir. Özellikle kendisine uzlaşma teklif edilen mağdur veya suçtan zarar görenin, bu teklifi reddetmesinin ya da kabul etmesiyle birlikte uzlaşılmasının veya uzlaşılmamasının sonuçlarını anlaması sağlanmalıdır[1931]. Mağdur veya suçtan zarar

---

1925 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.298, dn.240; ayrıca bkz. ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.323.
1926 YENİSEY, 2010, s.9.
1927 DEĞİRMENCİ, 2008, s.79; KETİZMEN, ***Uzlaştırma,*** s.101.
1928 YENİSEY, 2013, s.457.
1929 YAVUZ, 2015, s.105.
1930 NUHOĞLU, 2010, s.88; YILDIZ, 2010, s.114; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.174.
1931 ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3967.

görenin reşit olmaması halinde, teklifin kanuni temsilciye yapılabileceği düzenlenmiştir[1932].

Uzlaşmada edimin konusunu temel olarak suçtan meydana gelmiş zararın oluşturduğu söylenebilir ve failin fiilin sorumluluğunu üstlendiğini gösteren maddi veya manevi nitelikte herhangi bir edimin tarafların özgür iradeleriyle kararlaştırılması mümkündür[1933]. Fail ile mağdur arasında uzlaştırma kapsamındaki suçun işlenmesiyle meydana gelen uyuşmazlığın ortadan kaldırılmasının en sık karşılaşılabilecek sonucu, belirlenecek hukuka ve ahlaka uygun ve somut olarak yerine getirilmesi mümkün olan bir edimle zararın maddi veya manevi olarak telafi edilmesidir[1934]. Edimin taraflarca belirlenmesinde bir yandan kendisine etkin bir pay verilerek mağdurun suçtan doğan duygusal ve maddi ihtiyaçlarına mümkün olan azami özen gösterilirken, diğer yandan fail için özgürlüğü bağlayıcı nitelikteki yaptırımların söz konusu olmaması ve ihtilafın adliye dışında çözülmesi ile ceza hukukunun insancıllaşması ve silahsızlanması sağlanmaya çalışılmaktadır[1935]. Kanaatimizce de bu doğrultuda, hapis cezasının alt sınırı iki yıla kadar olan suçlar bakımından süreci sonlandıracak, daha ağır suçlar bakımından ise fail hakkında uygulanacak yaptırımın belirlenmesi ve hatta daha geniş bir çerçevede infaz aşamasını da kapsayacak surette mağdura söz hakkı tanınmasını sağlayacak bir yöntem olarak uzlaştırma kurumu yeniden kurgulanmalıdır[1936].

5. Adli Kontrol

Adli kontrol, şüpheli veya sanık için özellikle tutuklama koruma tedbiri yerine, CMK m.109'da gösterilen bir veya birden fazla yükümlülüğün uygulanabilmesini ifade

---

1932 Bahri ÖZTÜRK, s.108; ayrıca çocuklarda uzlaşma olmayacağına ilişkin görüş için bkz. Bahri ÖZTÜRK, s.112; böyle bir görüşe karşılık gerek fail gerekse mağdur tarafı teşkil eden çocuğun uzlaşma gibi hızlı ve zararı gidermeye matuf bir yolla topluma kazandırılması daha olasıdır, ayrıca "*Teklif, hiçbir hal ve koşulda doğrudan avukata yapılamaz. (...) Ancak, olması gereken, açık vekâletin olması durumunda veya şüpheli veya mağdur ya da suçtan zarar görenin daha önceden kabul veya red yönünde kesin kararı varsa, avukat sadece bir aracı olma noktasında bu kararı iletebilmelidir. Kanunda bu yönde değişiklik yapılmalıdır.*" ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.124; METİNER/KÖKEN, s.228-229; konuya ilişkin ayrıntılı bir inceleme için bkz. Reyhan TUHAN BOZ, s. "Fail-Mağdur Uzlaştırmasında Ayırt Etme Gücüne Sahip Çocuğun Katılım Hakkı ve Kanunî Temsili", ***ASBÜHFD,*** Y.2021, C.3, S.2, 734-802, s.737, 745, 758 ve 763-766.

1933 ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3970 ve 3971; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.179-180; KAYMAZ/GÖKCAN, s.400.

1934 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.25; YENİSEY, 2010, s.12; KAYMAZ/GÖKCAN, s.399.

1935 WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.226; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.26; ÖZBEK, 2004, s.118; ÖZBEK, 2016, s.58.

1936 YAVUZ, 2015, s.107.

eden bir koruma tedbiridir[1937]. Belirtmek gerekir ki "*adli kontrol, yargılama hukuku ile kriminoloji, psikoloji ve sosyoloji bilimlerinin kuralları birlikte değerlendirilerek uygulanması gereken bir kurumdur*"[1938]. Bu çerçevedeki tedbirlerden biri de CMK m.109/3-h'de yer alan "*Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim tarafından miktarı ve ödeme süresi belirlenecek parayı* ***suç mağdurunun haklarını güvence altına almak üzere*** *ayni veya kişisel güvenceye bağlamak*"tır[1939]. Söz konusu düzenleme özü itibarıyla mağdurun haklarını güvence altına almayı amaçlayan bir niteliğe sahip olmakla birlikte, sonuç itibarıyla suçun neden olduğu zararların giderilmesini güvence altına aldığı gerekçesiyle adli kontrolün mağduriyetin giderilmesi amacına hizmet eden bir kurum olarak nitelendirilmesi de mümkündür[1940]. Söz konusu hükmün mağduriyetin giderilmesi bakımından "*gayet yerinde*" olduğu belirtilmekle birlikte; "*ceza muhakemesinin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi veya muhakeme sonunda verilecek hükmün infazı için gecikmeden başvurma zorunluluğu olan bir tedbir olmadığı için, bunu koruma tedbiri olarak nitelendirme*"nin "*güç*" olduğu da ifade edilmektedir[1941].

Güvencenin nasıl uygulanacağı ise, CMK m.113 ve devamında düzenlenmiştir. Söz konusu hükümler özü itibarıyla suçun neden olduğu zararların giderilmesi ve eski hale getirmeyi amaçlamaktadır[1942]. Dolayısıyla suçtan doğan maddi ve manevi zararların karşılanması gerektiği ifade edilmelidir[1943]. Bunu yaparken, CMK m.114'te belirlendiği biçimde, Cumhuriyet savcısı tarafından şüpheli veya sanığın rızasıyla güvencenin mağdurun haklarını karşılayan kısımlarının mağdura verilmesi emredilebileceği (f.1) ve soruşturma ve kovuşturmanın konusunu oluşturan olaylar nedeniyle mağdur lehine bir yargı kararı verilmiş ise, şüpheli veya sanığın rızası olmasa bile mağdura ödemenin yapılmasının emredilebileceği (f.2), suçtan doğan

---

1937 ŞAHİN, ***CMK Gazi Şerhi,*** s.319; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1136-1137; ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.328; KARAKEHYA, ***Muhakeme,*** s.306-307.

1938 DONAY, s.207.

1939 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1155; KARAKEHYA, ***Muhakeme,*** s.310.

1940 SOYASLAN, ***Muhakeme,*** s.345; KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.145; TURANLI, s.102-103.

1941 ŞAHİN, ***CMK Gazi Şerhi,*** s.319; ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.336; ÖZBEK, ***CMK İzmir Şerhi,*** s.382; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Muhakeme,*** s.283.

1942 CENTEL/ZAFER, s.460; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1155; Çetin ARSLAN, s.2345.

1943 ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3991; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.198.

zararın giderilmesi bakımından yerinde düzenlemelerdir[1944]. Ayrıca şüpheli veya sanığın ceza davası sonuçlanmadan mağdura bir ödemede bulunması, TCK m.62/2 doğrultusunda bir takdiri indirim nedeni olarak göz önüne alınabilecektir[1945].

C. Mağduriyetin Geniş Anlamda, Dolaylı ya da Uzun Sürede Giderilmesi

Bilindiği üzere, ceza ve ceza muhakemesi araçları mağduriyetin giderilmesi bakımından dolaylı nitelikte tedbirler olarak karşımıza çıkmakta ve devletin mağdurun zararını doğrudan gidermesine yönelik bir kamusal fonksiyon üstlenmekten kaçınmasından dolayı mağduriyetin doğrudan giderilmesi yolları maalesef yetersiz kalmaktadır. Gerçekten bu yönde yetersizlikler bulunmakla birlikte, ceza muhakemesinde, mağdurun daha etkin olmasına yönelik imkânlar sunan düzenlemeler ile mağdurun ihtiyaçlarının karşılanması ve ikincil mağduriyete uğramalarının önüne geçilmesine yönelik dolaylı nitelikteki düzenlemeler de bulunmaktadır[1946]. Kamu düzeni ve barışının bir an evvel sağlanması adına, mağdurun zararlarının giderilmesi amacına uygun her vesileden yararlanılması düşüncesi, esasen mevzuatımıza çok da yabancı değildir. Çünkü 2005 öncesi sistemimizde dahi pek çok düzenlemede fail tarafından mağdurun uğramış olduğu zararın giderilmesi şartı aranmıştır[1947]. Kanaatimizce, mağduriyetin tam anlamıyla giderilmesi için, bu anlayış geliştirilmeli ve genişletilmelidir.

1. Kısa Süreli Hapis Cezalarına Seçenek Yaptırımlar

TCK m.50/1-b'de, suçluya, kısa süreli hapis cezası yerine, "*mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamıyla giderilmesi*" bir seçenek yaptırım olarak düzenlenmiştir[1948]. Bu seçenek

---

1944 ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK, s.495; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.198; ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.284.

1945 CENTEL/ZAFER, s.460.

1946 ÖZEK, s.32-33; REEMTSMA, 2002, s.5; SCHÖCH, 2006, s.129; SOKULLU-AKINCI, "Mağdurun Korunması", s.706; WEIGEND, 2017, s.783; DEĞİRMENCİ, 2008, s.72-73; ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.276; Çetin ARSLAN, s.2343; Mümin GÜNGÖR, s.209; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.208; KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.67; ÖZBEK, 2016, s.56; KURU, s.65; Enes YILMAZ, 2022, s.468-469.

1947 EREM, ***Adalet,*** 1966, s.278-279; AKDEMİR, s.109.

1948 AKBULUT, s.961-962; DÖNMEZER/ERMAN, ***C.III,*** s.184-185; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.656; DEMİRBAŞ, ***İnfaz,*** s.88-89; KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.182; belirtmek gerekir ki, "bu düzenlemedeki yaptırımın türü de sorunludur. Çünkü, bu yaptırım, ne ceza ne güvenlik tedbiri yaptırımının niteliği ve amacı ile bağdaşmaktadır." ÖZEN, ***Genel,*** s.1143; "kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlardan söz ederek mağdurun veya kamunun zararının giderilmesini bir

yaptırım, gerek faile hitap eden kısmıyla "*son çare*" (*ultima ratio*) ilkesi çerçevesinde hapis cezasının olumsuz etkilerini bertaraf edecektir gerekse mağdura hitap eden kısmıyla mağdurun korunması ve zararının giderilmesini sağlayacaktır[1949]. Bu doğrultuda, uygulamada Yargıtay da mağduru korumaya yönelik yaklaşımı ile konuya sınır çizmektedir[1950].

Belirtmek gerekir ki, çevirme ile sadece kişilerin uğradığı zararların değil, aynı zamanda kamunun uğradığı zararların da tamamen giderilmesi imkânı benimsenmiştir[1951]. Kamunun uğradığı zararın tazmini ya da aynen iadesinin 765 sayılı TCK'da düzenlenmediği, 5237 sayılı TCK ile getirildiği hatırlatılabilir[1952]. Ancak uygulamada bu imkânın neredeyse hiç kullanılmadığı, bunun yerine ceza hakimine daha pratik geldiği düşüncesiyle daha çok adli para cezasına çevirmenin tercih edildiği ifade edilmektedir[1953]. Ayrıca kanaatimizce de "*Türkiye'de ceza uyuşmazlıklarının yıldan yıla büyük artış göstermesi, cezaevlerinde yer kalmaması ve toplumun ceza adaletinden memnun olmaması gibi hususlar gözetildiğinde, seçenek yaptırımlar konusunun tekrar gözetilip işlev kazandırılmasında yarar bulunduğu*" açıktır[1954]. Öte yandan, mevcut düzenleme itibarıyla madde metninde "*çevrilebilir*"

"*yaptırım*" olarak kabul ettiği görülmektedir. O halde Alman hukukunda uzunca bir süre tartışma alanı bulan mağduriyetin giderilmesini ceza ve emniyet tedbiri yanında "üçüncü bir iz ya da şerit" yani üçüncü bir yaptırım şekli mi olduğu hususu Türk hukukunda kabul edilmiş görünmektedir." ÖZBEK, 2004, s.120.

1949 ÖZTÜRK/ERDEM, s.417; ÖZEN, ***Genel,*** s.1142; ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3993; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.200; KAFES, s.134; YERDELEN, ***İnfaz,*** s.121 ve 136-141.

1950 "*5237 sayılı TCK'nın malvarlığına yönelik bazı suçlarda etkin pişmanlığı düzenleyen 168. maddesinde failin, azmettirenin veya yardım edenin etkin pişmanlık göstererek mağdurun uğradığı zararı aynen geri verme ya da tazmin suretiyle tamamen gidermesi halinde mağdurun rızası aranmaksızın, kısmî geri verme veya tazmin halinde ise mağdurun rıza göstermesi koşuluyla ve etkin pişmanlığın gerçekleştiği yargılama aşaması dikkate alınarak ceza indirimi öngörülmüş, öte yandan aynen geri verme veya tazmin tedbiri aynı Kanunun 50/1. maddesinde hapis cezasına seçenek yaptırımlar arasında gösterilmiş ise de, yasal bir indirim nedeninin, bundan yararlanmama iradesini ortaya koyan failin cezasını etkisiz kılacak biçimde aynen tazmin tedbirine dönüştürülmesinin mümkün olmadığı, böyle bir uygulamanın mağdurun zararını soruşturma veya kovuşturma aşamalarında gidermeyen faillere yeni bir olanak tanırken, soruşturma veya kovuşturma aşamalarında zararı ödeyen sanıklar aleyhine ve adalete aykırı bir sonuç doğuracağı, maddenin düzenleniş amacının da bu şekilde yorumlanamayacağı gözetilmeden, etkin pişmanlık hükümlerinden yararlanmayan sanıklar hakkında mala zarar verme suçundan verilen 5 ay hapis cezasının 5237 sayılı TCK'nın 50/1. maddesi uyarınca mağdurun uğradığı zararın giderilmesi tedbirine dönüştürülmesi, aleyhe temyiz bulunmadığından bozma nedeni sayılmamıştır…*" **Y.9.CD, T.02.06.2009, E.2007/12504, K.2009/6560,** Çetin ARSLAN, s.2350-2351.

1951 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.142; ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.762-763; ÖZEN, ***Genel,*** s.1142.

1952 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.197; ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.277.

1953 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.310 ve 330.

1954 GÖKCAN, s.74.

ibaresine yer verildiği için, hâkime bir takdir hakkı tanındığı ve hâkimin bu hakkı çerçevesinde kararını verirken, kanuni ve yeterli gerekçe ile hükmünü kurmak zorunda olduğu hatırlatılmalıdır[1955]. Çünkü "*gerekçe, kanun yoluna başvurma imkanı olan hallerde bu* (gerekçeli karar) *hakkın*(ın) *işlevsel biçimde kullanılmasını sağladığı gibi, yargıya karşı güveni de sağlamaktadır*"[1956].

Düzenlemede aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin şeklinde belirlenen edimler, "*zararın giderilmesi*" kavramı altında toplanmışlardır ve burada söz edilen zarardan maddi zararlar anlaşılmakta olup, manevi zararların giderilmesi bu seçenek tedbir kapsamında değerlendirilmemektedir[1957]. Çalışmamızda kullana geldiğimiz şekilde ve mağduriyet teriminin zararı da kapsadığı düşüncesiyle "*zararın giderilmesi*"nin yerine "*mağduriyetin giderilmesi*"nin tercih edilmesi gerektiğini söylemeliyiz[1958]. Öte yandan, kısmi giderimin hükmün amacıyla bağdaşmayacağı ve uygulanmasını olanaksız hale getirebileceği gerekçesiyle düzenlemede "*tamamen*" giderimin aranmasının yerinde olduğu ifade edilmelidir[1959]. Kanaatimizce de bilirkişiye gidilmek suretiyle mahkemece verilecek kararın hem tarafları hem de hukuk mahkemesi ve idari yargıyı bağlayıcı olmasının sağlanması daha isabetli olacaktır[1960]. Gerçekten de suç failinin sadece seçenek yaptırımlar bakımından değil, daha genel manada mağdurun zararını gidermeye zorlanması, bir yandan mağduriyetin giderilmesini sağlayacak, diğer yandan ise geleneksel ceza hukuku yaptırımlarının uygulanmasının önüne geçerek bu yaptırımların olumsuz etkilerini bertaraf edecektir[1961]. Bu açıdan söz konusu üç yöntemin onarıcı adalet yaklaşımı doğrultusunda failden istenen ve beklenen edimlerin birer ifadesi olduğu söylenebilir[1962].

Öğretide ayrıca seçenek yaptırıma çevirmenin bir infaz şekli olduğu gerekçesiyle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'da düzenlenmesi gerektiği

---

1955 ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.854-857.

1956 Yener ÜNVER, "Ceza Muhakemesinde İspat, CMK ve Uygulamamız", ***CHD,*** Y.2006, S.2, 103-205 (ÜNVER, "İspat", s.), s.146; **benzer şekilde bkz.** YERDELEN, ***Cezanın Belirlenmesi,*** s.64; Erdal YERDELEN, ***Ceza Muhakemesinde Hükmün Gerekçesi,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2015 (YERDELEN, ***Gerekçe,*** s.), s.154-162.

1957 İÇEL, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** s.652; ayrıca terim tercihi noktasındaki karmaşaya yönelik eleştiri için bkz. Mümin GÜNGÖR, s.206.

1958 ÖZBEK, 2004, s.120.

1959 ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.860; ÖZBEK, 2004, s.120; ki bu durum, "*tabiri caiz ise faile bir taş ile iki kuş vurma imkânı vermektedir.*" ÖZEN, ***Genel,*** s.1142.

1960 ÖZEN, ***Genel,*** s.1143-1144.

1961 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.142; KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.211.

1962 TURANLI, s.89.

ifade edilmektedir[1963]. Ancak öğretideki diğer bir görüş seçenek yaptırıma çevirmeyi bir infaz şekli olarak değil, maddi ceza hukuku kurumu olarak görmektedir ve kanun koyucu da benzer bir yaklaşımla daha etkin bir şekilde uygulayabilmek için seçenek yaptırıma Ceza Kanunu'nda yer vermiştir[1964].

2. Etkin Pişmanlık

Etkin pişmanlık, öngörüldüğü belirli suç tiplerinde, mağdurun zararının aynen iade veya tazmin suretiyle giderilmesi durumunda, şahsi cezasızlık sebebi veya cezada indirim gerektiren şahsi sebep olarak düzenlenmiştir. Bunun tipik örneğini malvarlığına karşı işlenen suçlar bakımından etkin pişmanlığın düzenlendiği TCK m.168'de görmek mümkündür[1965]. Buna göre, "***mağdurun uğradığı zararı aynen geri verme veya tazmin suretiyle tamamen gidermesi halinde,*** *verilecek cezanın üçte ikisine kadarı indirilir*" (f.1). Bununla birlikte, "***Kısmen geri verme veya tazmin halinde*** *etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanabilmesi için,* ***ayrıca mağdurun rızası*** *aranır*". Benzer şekilde, bireyin değil de kamunun zararının giderilmesinin esas alındığı, zimmet suçu bakımından sadece cezada indirim yapılmasını gerektiren bir neden olarak etkin pişmanlığı düzenleyen ve ödemenin soruşturmadan, kovuşturmadan ve hükümden önce olmak üzere üç farklı zamanda yapılmasına göre farklı indirim oranları öngören, TCK m.248 de zikredilmelidir[1966]. Öte yandan, rüşvet suçundan doğan zararın ödenmesi, TCK m.254'te soyut ve belirsiz bir kavramla "*durum resmi makamlarca öğrenilmeden önce*" denilmek suretiyle cezasızlık nedeni olarak etkin pişmanlık müessesesi kapsamında düzenlenmiştir[1967]. İftira suçu bakımından etkin pişmanlığın düzenlendiği TCK m.269 da örnek gösterilebilir[1968]. Ayrıca, 5941 sayılı Çek Kanununun 6. maddesi de "*karşılıksız kalan çek bedelinin, çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanunî ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanuna göre ticarî işlerde temerrüt faiz oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile birlikte tamamen ödeyen kişi hakkında, a)*

1963 ÖZBEK, 2004, s.120.
1964 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.142.
1965 SOYASLAN, ***Özel,*** s.479-481; TEZCAN/ERDEM/ÖNOK, s.954-961; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.195-196; ÖZBEK, 2004, s.124; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Özel,*** s.649-650; TURANLI, s.100-102.
1966 ÖZTÜRK/ERDEM, s.418; ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Özel,*** s.654; ÖZBEK, 2004, s.124; ÖZEN, ***Genel,*** s.878; AKBULUT, s.768; ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.282.
1967 TEZCAN/ERDEM/ÖNOK, s.1327; ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.283.
1968 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.144.

Yargılama aşamasında mahkeme tarafından davanın düşmesine, b) Mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesinden sonra mahkeme tarafından hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına, karar veril"eceğine ilişkin düzenlemeyle mağdurun zararının tamamen giderilmesini amaçlamıştır[1969].

Söz konusu düzenlemelerde giderimin bizzat fail tarafından yapılmasına ilişkin açık bir hüküm bulunmadığı için, amaçsal yorum yoluyla failin yerine onun nam ve hesabına üçüncü bir kişi tarafından zararın giderilmesi durumunda da etkin pişmanlığa ilişkin koşulun gerçekleştiği ve benzer şekilde, failin zararı gidermek istemesine rağmen, mağdurun kabul etmemesi durumunda da fail lehine yorum yapılarak koşulun gerçekleştiği kabul edilmektedir[1970].

Kanaatimizce etkin pişmanlığa ilişkin düzenlemelerde, "*zararın aynen geri verme veya tazmin suretiyle giderilmesi*"nden, sadece maddi zararların söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Manevi zararlar ve maddi zararın tam olarak tespit edilememesi ihtimali için de kısmen iade ya da tazmin durumlarında olduğu gibi, etkin pişmanlık kurumunun getiriliş amacı doğrultusunda **mağdurun rızasının benimsenmesi** yerinde olacaktır. Ayrıca, daha soruşturma aşamasında maddi zararın tespitine yönelik delillerin eksiksiz bir şekilde toplanması sağlanmalı ve bir açıdan da mağdura tanınacak böyle bir hakkın kötüye kullanımına veya mağdurun sebepsiz zenginleşmesine meydan verilmemelidir. Nitekim, uygulamada genellikle eleştiriye açık bir biçimde, mağdura zararının karşılanıp karşılanmadığı sorulmakta ve onun onayı doğrultusunda karar verilmektedir[1971]. Sonuç olarak etkin pişmanlık kurumu, özü ile birlikte düşünüldüğünde, "*Failin, sadece pişman olduğunu belirtmesi yeterli sayılmamalı, hal ve davranışları ile sözü birlikte değerlendirilmelidir*"[1972].

1969 Çetin ARSLAN, s.2353.

1970 KAFES, s.130; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.196; ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3988; "Yargıtay 11. CD'nin 14.4.2004 tarih ve 2003/2036-2004/3188 sayılı kararında da belirtildiği üzere, iade veya tazmininin mağdur tarafından reddedilmesi durumunda, iade veya tazminde bulunacak kimselerin talebi üzerine veya re'sen görevli mahkemece tevdi mahalli tayin edilecek ve iade ve tazmin buraya yapılabilecek, fail veya ortağı da etkin pişmanlık hükümlerinden yararlanabilecektir." ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.281, dn.24.

1971 KAFES, s.130-131.

1972 ÖZEN, ***Genel,*** s.878 ve 879.

3. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi[1973]

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi, faile bakan yönü itibarıyla fail hakkında kişiliği ve işlediği suç dikkate alınarak, belirlenecek bir süre içinde iyi halli olması kaydıyla kamu davasının açılmasından vazgeçileceğinin faile bildirilmesi ve bu şekilde ceza takibatının ertelenmesini konu alan bir suç politikası aracıdır[1974]. Maslahata uygunluk ilkesinin bir yansıması olarak kamu davasının açılmasının ertelenmesi, mahkemelerin iş yükünü azaltmaya, yargılama makamlarının daha ağır nitelikteki davalara daha fazla zaman ayırabilmelerini sağlamaya ve nihayetinde cezaevlerindeki aşırı kalabalıklaşmanın da önüne geçmeye yarayan bir seçenektir[1975]. Buna karşın, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumuna ilişkin, öncelikle genel kapsam ve koşullarının dar olması ve uygulanması bakımından Cumhuriyet savcılarına geniş takdir yetkisinin verilmiş olması ve Cumhuriyet savcılarının da bir takım mesleki terfi sisteminden kaynaklanan endişelerle bu yetkilerini kullanmaktan çekinmeleri dolayısıyla "*hantallaşan ceza adaleti sistemimize rahat bir nefes aldıracağı*" düşünülen kurumun uygulamada beklenen karşılığa sahip olmadığı ve bu sebeple de adeta terk edilmiş bir kurum olarak anıldığı belirtilmelidir[1976]. Çünkü erteleme kurumunun gerçekleşebilmesi için, CMK m.171'de zikredilen koşulların birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir[1977].

Mağdura bakan yönüyle ise, CMK m.171/3'te kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumunun koşulları arasında, "*suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı ve Cumhuriyet savcısı tarafından tespit edilen zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi*"ne de yer verilmiştir[1978]. Söz konusu hükümle kamu davasının açılmasının ertelenmesi

---

1973 Kavramın isimlendirmesine yönelik eleştiri ve "*İddianamenin Düzenlenmesinin Ertelenmesi*" şeklindeki öneriler için bkz. CENTEL/ZAFER, s.599; ÜNVER/HAKERİ, s.529; MERAKLI, ***Takdir Yetkisi,*** s.48 ve 134; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1234.

1974 Ali Rıza TÖNGÜR, "Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kurumunun Yeniden Düzenlenmesi Gerekliliği Üzerine", ***İKÜHFD,*** Y.2018, C.18, S.1, 27-49, s.34.

1975 Kurumun hareket ettiği düşünce ve dayandığı ilkeler için bkz. ÖZEN, 2009, s.21; MERAKLI, ***Takdir Yetkisi,*** s.46; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.183.

1976 ÜNVER/HAKERİ, s.529; TÖNGÜR, s.28-30 ve 45; KARAKEHYA, ***Muhakeme,*** s.444-445; KAHVECİ, s.133-134.

1977 DONAY, s.312; ÖZEN, 2009, s.21; ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.141.

1978 17/10/2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanunun 19 uncu maddesiyle bu fıkrada yer alan *", uzlaşmaya ilişkin hükümler saklı kalmak üzere"* ibaresi madde metninden çıkarılmış, (d) bendinde yer alan *"uğradığı zararın"* ibaresi *"uğradığı ve Cumhuriyet savcısı tarafından tespit edilen zararın,"* şeklinde değiştirilmiştir, (mevzuat.gov.tr E.T.01.12.2021); ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.141; YENİSEY/NUHOĞLU, s.733; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.723; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1222; TEMİZ GÜL, ***Çözüm Yolları,*** s.173.

kurumunun bir anlamda failin rızasına bağlandığı ifade edilmektedir[1979]. Daha önce de defaatle belirtildiği üzere, hükümde, sayıldığı gibi "*aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle giderim*" ifadeleri yerine, daha kapsayıcı bir şekilde yalnızca "*mağduriyetin giderilmesi*" koşuluna yer verilmesi yeterli olurdu[1980]. 2001 CMK Tasarısında kurumu düzenleyen 164. madde de "*şüphelinin suçtan meydana gelen ve Cumhuriyet savcısının saptayacağı zararı ödemesi*"nin bir koşul olarak belirlendiği hatırlatılabilir[1981]. Ancak Cumhuriyet savcısının erteleme kararını verirken, düzenlemede mağdurun da bunu kabul etmesi koşulunu öngörmediği ve sadece suçtan zarar görenin karara itiraz edebileceğinin düzenlendiği eleştiriye açık bir durum arz etmektedir[1982].

Öte yandan, kurumun doğrudan hâkim denetimine tabi tutulmadığı ve yükümlülüklerin sadece zararın giderilmesi ile sınırlı tutularak sistemin tümü içerisinde arzu edilen yere oturmasını sağlayacak bir nitelik kazanamadığı da not edilmelidir. Bu açıdan, "*Alman Ceza Muhakemesi Kanununun 153a maddesi örnek alınarak, yükümlülükler yükleyerek yerine getirilmesi için on günlük bir süre belirleyerek diğer bütün seçenekler arasında uyum sağlayan bir düzenleme yapılması yerinde olur*"[1983]. Ayrıca Alman Ceza Muhakemesi Kanunu m.153a uyarınca Alman uygulamasının gösterdiği şekilde, hükmün "*erteleyebilir*" değil, "*erteler*" biçiminde olması ve böylece savcıya bir zorunluluk yüklemesi, uygulama kabiliyetini artırıcı etki doğuracaktır[1984]. Bizdeki gibi Alman hukukunda da kurumun pek fazla kullanılmadığı not düşülmekle birlikte, *i)* daha az zorlama ve daha az damgalanma imkânı sunan daha insancıl bir kurum olduğu, *ii)* uyuşmazlığı şekli ceza muhakemesi yerine bireysel bir çabayla bitirme imkânı sağladığı ve *iii)* muhakeme makamlarının pek çok açıdan usul ekonomisi ilkesine uygun şekilde tasarrufta bulunmalarını kolaylaştırdığı şeklindeki üç önemli nedenin de göstereceği üzere, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumu kullanılmalıdır[1985].

1979 TÖNGÜR, s.39.
1980 MERAKLI, ***Takdir Yetkisi,*** s.144.
1981 Bahri ÖZTÜRK, s.114.
1982 TÖNGÜR, s.46; YENİSEY/NUHOĞLU, s.732.
1983 YENİSEY/NUHOĞLU, s.733; WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.328.
1984 OSTENDORF, 1983, s.305; DÖLLING, ***ZStW,*** s.261-262; DÖLLING, 2010, s.19; FREHSEE, 2000, s.124; LOOS, s.55-56; SCHÖCH, 2001, s.1056; TÖNGÜR, s.46; YENİSEY/OKTAR, s.237.
1985 OSTENDORF, 1983, s.305; WEIGEND, 1984, s.779-780; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.287-289, dn.214.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi, esasen uygulamadaki iş yükünü ve buradan ileri gelen olumsuzlukları hafifletmek amacıyla ortaya çıkmışsa da uygulama koşulları itibarıyla mağduriyetin giderilmesinde de faydalı olabilecek bir kurumdur[1986]. Ayrıca madde metninde, zikredilen koşulların açıkça birlikte gerçekleşmesinin aranması dolayısıyla, -mefhumu muhalifinden- koşullardan biri olan mağdurun veya kamunun uğradığı ve Cumhuriyet savcısı tarafından tespit edilen zararın giderilmesi koşulunun yerine getirilmemesi durumunda, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilemeyeceği ifade edilmelidir[1987]. Dolayısıyla kurum, savcı ile mağdur arasında işbirliğini gerektiren ve mağdurun zararının tazminini esas alan müesseselerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır[1988].

Ayrıca kovuşturma aşamasında benzer nitelikteki diğer bir kurum olan hükmün açıklanmasının geri bırakılması bakımından CMK m.231/9 hükmü ile zararın giderilmesinin takside bağlanması imkânının getirilmesine karşılık, iddianamenin düzenlenmesinin ertelenmesinde bu yönde bir imkânın tanınmamış olması eleştiriye açıktır[1989]. Kanaatimizce, bu yönde bir iyileştirme yapılması yerinde olacaktır.

4. Duruşmanın Ertelenmesi

Kamu davası açıldıktan sonra, Alman Ceza Muhakemesi Kanunu m.153a/2'deki gibi belirli şartların varlığı halinde, duruşmanın ertelenmesi kurumu, kamu davasının açılmasının ertelenmesindeki gibi hem fail hem de mağdur taraflar bakımından sahip olduğu insancıl yönüyle fayda sağlayacaktır[1990].

Maalesef hukukumuzda kanuni güvenceye sahip böyle bir müessese bulunmamaktadır. Duruşmanın ertelenmesi, mağduriyetin giderilmesi koşulunu da içerir şekilde, hukukumuzda genel bir hüküm olarak düzenlenmelidir. Ayrıca böylesi bir hükmün sağlıklı bir şekilde uygulanmasını sağlamak, hâkime koşullar gerçekleştiğinde, her halükârda muhakemeyi durdurma zorunluluğu getirilerek mümkün olabilir[1991].

1986 KAHVECİ, s.133.
1987 ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.284; DÖNMEZER/ERMAN, ***C.III,*** s.284.
1988 DEĞİRMENCİ, 2008, s.67.
1989 CENTEL/ZAFER, s.601; ZAFER, ***Genel,*** s.584.
1990 DÖLLING, 2010, s.19; LOOS, s.55-56; BAŞTÜRK, 2021, s.140-141; YENİSEY/OKTAR, s.238-239.
1991 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.290.

5. Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması[1992] - Ertelenmesi[1993]

2005 öncesi dönemde mevzuatımızda bulunmayan hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumu, ceza hukuku uygulamamız için esasen mağduriyetin giderilmesi bakımından bir dönüm noktası niteliği taşımaktadır. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumu açısından da suçun önlenmesi ve suçlunun ıslahının yanı sıra, onarıcı adalet anlayışının bir yansıması olarak suçtan doğan zararın giderilmesinin arandığı hatırlatılmalıdır[1994]. Ancak uygulamada, hükmün uygulama alanını mağduriyetin giderilmesi bakımından oldukça daraltır nitelikte, sanığın tazminle yükümlü olduğu zararın sadece maddî zararla sınırlı olduğu kabul edilmektedir[1995]. Buna göre, mağdurun zararının eksik giderimi durumunda, kalan kısmının ve ayrıca manevi zararının giderilmesi için hukuk mahkemelerine başvurması mümkündür[1996]. Kanaatimizce bu ihtimali bertaraf etmenin ve dolayısıyla yargıdaki iş yükünü azaltmanın yolu, bilirkişi incelemesine gitmektir. Bu takdirde, zararın bilirkişi incelemesi doğrultusunda giderilmesi ile hem HAGB koşulunun yerine getirilmesinden hem de özel hukuk anlamında ayrıca bir tazminat sorumluluğundan kurtulunmasından dolayı tabiri caiz ise, "*bir taş ile iki kuş vurulmuş olacaktır*"[1997]. Ancak kendi içinde tutarlı olsa da mevcut hukuki düzenleme ile uyumlu olmayan

---

1992 Anayasa Mahkemesinin 1/6/2023 tarihli ve E: 2022/120, K: 2023/107 sayılı Kararı ile bu maddenin (5), (6), (7), (8), (9), (10), (11), (12), (13) ve (14) üncü fıkraları iptal edilmiştir. Bu gelişme doğrultusunda 2/3/2024 tarihli ve 7499 sayılı Kanunun 15. maddesi ile, ilgili düzenlemelerde değişikliğe gidilmiştir. mevzuat.gov.tr (E.T.27.03.2024); ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.563, dn.941; **AYM, T.01.06.2023, E.2022/120, K.2023/107, p.58, 59 ve 60,** www.anayasa.gov.tr (E.T.18.01.2024).

1993 BALO, s.25-26; BAŞTÜRK, 2021, s.4, 56-58, 61-63 ve 91-96; DONAY, s.397; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.291; SOYASLAN, ***İnfaz,*** s.229-230; TURANLI, s.93; ÜNVER/HAKERİ, s.684; YENİDÜNYA/İÇER, s.760; Enes YILMAZ, 2021, s.274, dn.24.

1994 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.292; DÖNMEZER/ERMAN, ***C.III,*** s.276; ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3976; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.185; TURANLI, s.93.

1995 **YCGK, T.03.02.2009, E.2008/11-250, K.2009/13;** KAFES, s.137-138; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.186; **Y.4.CD, T.28.04.2010, E.2008/10778, K.2010/8377; Y.9.CD, T.04.11.2009, E.2009/16015, K.2009/11091;** Çetin ARSLAN, s.2348-2349; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s.642; İÇEL, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** s.659-660, dn.49; ÜNVER/HAKERİ, s.692; YENİSEY/NUHOĞLU, s.843.

1996 İzzet ÖZGENÇ, "Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması", ***3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi – Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının ve Suçun Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu 1-3 Haziran 2008 İstanbul,*** Ed. Bahri Öztürk, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009, 49-59 (ÖZGENÇ, 2009, s.), s.53; ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.742; ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK, s.657; BAŞTÜRK, 2021, s.306 ve 312; KAHVECİ, s.139; M. Emre TULAY, "Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması: Yasal Şartların Yerindeliği ve Kararın Hukuki Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme", ***AHBVÜHFD,*** Y.2021, C.25, S.4, 477-525, s.486-487.

1997 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1385 ve 1386.

Yargıtay uygulamasındaki temel mantık adeta "*HAGB, ceza mahkemelerinin ve özellikle Yargıtay'ın işyükünü azaltmak için getirilen kurumlardan birisidir. Zarar hesaplaması konusunda uzman olmayan ceza mahkemelerini hem maddi hem de manevi zarar tespitiyle uğraştırmak ise, onların işyükünü azaltmak bir tarafa, daha da arttıracaktır. Bu nedenle manevi zararının da karşılanmasını isteyen kimse, gitsin hukuk mahkemesinde manevi tazminat davası açsın*" şeklindedir[1998]. Gerçekten de eğer kanun koyucu böyle bir düşünceye sahip ise, koşul olarak zararın değil; sadece maddi zararın giderilmesi gerektiğini hüküm altına almalıydı.

CMK m.231/6'daki "*Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle* ***tamamen*** *giderilmesi gerekir*" düzenlemesiyle suçtan doğan, maddî ve manevi tüm zararların karşılanmasının amaçlandığı düşünülmelidir[1999]. Nitekim, mağdur tam anlamıyla korunduğunu, tüm zararlarının tam olarak giderildiğini hissetmesi ile anlayabilir[2000]. Dolayısıyla mağdurun zararının giderilmesini isteyip istememesi dikkate alınmamış, yani düzenlemenin emredici niteliğiyle mağdurun lehine bir durum oluşturulmuştur[2001]. Öte yandan, kısmi ödemeye imkân veren bir hüküm, hali hazırda düzenlenmemiştir. Bununla birlikte kanaatimizce de mağdur ve suçtan zarar görenin rızasının varlığı halinde kısmi ödeme imkânının getirilmesi yerinde olabilir[2002].

Düzenlemede meydana gelen zararın giderim usullerinin aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin olarak belirlenmesi dikkate alındığında, somut bir şekilde ölçülebilen maddi bir zararın arandığı, dolayısıyla failin gidermekle yükümlü olduğu zararın manevi zararları kapsamadığı öğreti ve uygulamada kabul edilmektedir[2003]. Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın sayılan bu üç yöntemle sınırlı

1998 KARAKEHYA, ***Muhakeme,*** s.568-569.

1999 KAFES, s.139 ve 149.

2000 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.188;

2001 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1385.

2002 LEMONDE, s.32; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Muhakeme,*** s.717; BAŞTÜRK, 2021, s.321.

2003 ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.894; ÖZTÜRK/ERDEM, s.442-443; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1386-1388; CENTEL/ZAFER, s.876-877; ÖZGENÇ, 2009, s.53; ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.284-285, dn.32; BALO, s.100-112; BAŞTÜRK, 2021, s.306-307; **YCGK, E.2016/705, K.2017/252, T.25.4.2017,** KAHVECİ, s.137, dn.262; **YCGK, T.03.02.2009, E.2008/11-250, K.2009/13; YCGK, T.22.10.2013, E.2012/2-1418, K.2013/424,** Murat AYDIN, s.68.

olamayacağı, bununla birlikte hâkime bu noktada takdir hakkı tanınmadığı gerekçesiyle söz konusu düzenleme eleştirilmektedir[2004].

Yargıtay uygulamasında da açıkça kabul edildiği üzere, "*maddi zararın bizzat sanık tarafından giderilmesi gerekmeyip sanık adına ancak onun bilgisi ve rızası tahtında üçüncü kişiler tarafından tazmin, aynen iade veya eski hale getirme suretiyle karşılanmasının mümkün*" olduğu hatırlatılmalıdır[2005]. Bu noktada HAGB kararının verilebilmesi için, mağdurun uğradığı zararın belirtilen şekillerde giderilmesinin ele alınmasının olumlu ve yerinde bir düzenleme olmasıyla birlikte, yukarıda ifade edildiği üzere sadece aynen iade, eski hale getirme ve tazmin suretiyle giderim, mağduriyetin giderilmesi kavramına göre dar kapsamda kalmaktadır. Dolayısıyla kanaatimizce de daha koruyucu bir yaklaşım bakımından mağduriyetin giderilmesi kavramının tercih edilmesi daha isabetli olacaktır[2006].

CMK 231/5 uyarınca uzlaşmaya ilişkin hükümlerin saklı tutulması, uzlaştırmanın hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına önceliğini göstermektedir[2007]. Öte yandan CMK m.253/19 uyarınca uzlaştırma kurumunun sonuçları bağlamında "*Edimin yerine getirilmesinin ileri bir tarihe bırakılması, takside bağlanması ya da süreklilik arz etmesi halinde; sanık hakkında, 231. maddedeki şartlar aranmaksızın, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilir*" hükümleri doğrultusunda uzlaştırma kapsamındaki suçlar bakımından zararın giderilmesinde maddî ve manevi tüm zararların giderime konu olabileceği açıktır[2008].

Mağdur odaklı ceza hukuku yaklaşımıyla mağduru daha koruyucu nitelikte bir öğreti ve uygulama geliştirmenin gerekliliği ve yerindeliği tartışmasızdır. Nitekim, manevi zararların kapsam dışında tutulması, maddi zararlar bakımından ise hükmün açıklanmasının geri bırakılması örneğinden hareketle önemsiz veya gereksiz görülmesi, ceza ve ceza muhakemesi hukukunda mağduriyetin giderilmesine yönelik kurumların daha en baştan işlevsiz ve etkisiz hale gelmesine neden olacaktır[2009]. Dolayısıyla biz, bütüncül bir zihinsel dönüşümle birlikte suçtan doğan zararların maddi ve manevi ayrımı yapılmaksızın giderilmesi gerektiği düşüncesindeyiz. Hatta

---

2004 ÖZBEK, 2004, s.121; BAŞTÜRK, 2021, s.309; KAHVECİ, s.137; Enes YILMAZ, 2022, s.470.
2005 **YCGK, E.2015/962, K.2018/16, T.23.1.2018,** KAHVECİ, s.141, dn.283; TULAY, s.487.
2006 KAHVECİ, s.141-142.
2007 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1388-1389; ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.285.
2008 ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3979-3980; **Y.5.CD, T.16.10.2008, E.2008/10614, K.2008/8488,** KAFES, s.139, dn.127; ayrıca bkz. KAFES, s.140-141.
2009 Çetin ARSLAN, s.2356.

bu doğrultuda belirtmek gerekir ise, TCK'da tanımlanan genel tehlike suçları (m.170 vd.) gibi örneklerde, işlenmesi suretiyle kişiler veya kamu bakımından herhangi bir zararın meydana gelmediği suçlarda da hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilmelidir[2010]. Öte yandan, mağduriyetin giderilmesi koşulunun hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilmesi bakımından doğal olarak hükümden önce yerine getirilmiş olması gerektiğine dikkat edilmelidir[2011].

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararlarına karşı itiraz kanun yolu ön görülmüştü. Ancak itiraz incelemesinde sadece şeklî denetim uygulanmaktaydı[2012]. Buna göre, itiraz mercii, hükmün esasına ilişkin bir değerlendirme yapmaksızın yalnızca hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının şartlarının somut olayda olup olmadığını şeklen incelemekteydi. Yukarıda belirttiğimiz sakıncalar bakımından maalesef sorun, böylece devam etmekte ve kanun yolu aşamasıyla da giderilememekteydi[2013]. 2/3/2024 tarihli 7499 sayılı Kanun ile CMK m.231/12 "*272 nci maddenin üçüncü fıkrası hükümleri saklı kalmak üzere, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına karşı istinaf yoluna başvurulabilir. Bölge adliye mahkemesi tarafından verilen kararlar hakkında 286 ncı madde hükümleri uygulanır. 272 nci maddenin üçüncü fıkrası hükümleri saklı kalmak üzere, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının ilk derece mahkemesi sıfatıyla bölge adliye mahkemesi veya Yargıtay tarafından verilmesi hâlinde temyiz yoluna gidilebilir. İstinaf ve temyiz yolunda karar ve hüküm, usul ve esasa ilişkin hukuka aykırılıklar yönünden incelenir.*" halini aldı. Bu değişiklik ile kurumun özellikle konumuz bakımından nasıl bir uygulamaya evrileceğini zaman gösterecektir.

2010 ÖZGENÇ, 2009, s.53; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1384-1385.

2011 KAHVECİ, s.137.

2012 Ancak "*(12) numaralı fıkrada hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararına itiraz edilebileceği belirtilmekte ise de, bu kuralla temyiz incelemesi yolu kapatılmış değildir. İtiraz yolu, verilen kararın bir üst merci tarafından yeniden gözden geçirilmesini sağlayan ve kararın sağlığı bakımından güvence oluşturan kanun yollarından biridir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararları sanık hakkında hukuki sonuç doğuran kesin hüküm niteliğinde olmadığından, deneme süresi sonunda verilecek düşme kararı veya geri bırakma koşullarına uyulmaması halinde verilecek karar hakkında esas hükümle birlikte temyiz denetimi olanaklı bulunmaktadır.*" **AYM, T.07.05.2009, E.2009/222, K.2009/55,** (RG: 07.10.2009, Sayı:27369); yani "Anılan kararda paylaşılan yorumla uyumlu olarak, CMK m.231/10'a göre verilen düşme kararına ve sanığın denetim süresi içinde kasten bir suç işlemesi ya da öngörülen denetimli serbestlik tedbirine aykırı davranması sonucu mahkeme tarafından açıklanan hükme karşı istinaf ve temyiz kanun yolu açıktır." TULAY, s.510.

2013 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1404-1405; KAFES, s.141 ve 150.

Esasen hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının ve kanun yolundaki şeklî denetimin başkaca sakıncalarını gidermek amacıyla 22.07.2010 tarihli ve 6008 sayılı Kanunla CMK m.231/6'ya *"Sanığın kabul etmemesi hâlinde, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilemez"* hükmü eklenmişti. Ancak gelinen aşamada 2/3/2024 tarihli 7499 sayılı Kanun ile bu hüküm kaldırılmıştır. Bu noktada, sanığın mağdurun zararını gidermiş olmasının kendisi hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasını istediği şeklinde yorumlanamayacağı, yani konuya ilişkin kabulünün açık olması gerektiği belirtilmelidir[2014]. Sanığa tanınan bu imkânın katılana da tanınmasının yerinde olduğu düşünülmektedir[2015]. Nitekim HAGB kararının zararın giderilmesi koşuluna bağlanması bakımından, kurumun sadece faile odaklanmadığı düşünülse de netice itibarıyla karar üzerinde sanığın söz hakkı varken mağdurun veya daha dar kapsamda katılanın hiçbir söz hakkı bulunmaması kanaatimizce de eleştiriye açıktır[2016]. Öğretide böylesi bir hukuki güvencenin sadece sanığa değil katılana da tanınması gerektiği ifade edilirken, 7499 sayılı Kanun ile oluşturulan durumun bir geriye gidiş niteliğinde olduğunu düşünmekteyiz.

Hükmün uygulanması için maddede açıkça zararın tamamen giderilmesi düzenlenmiştir. Bununla birlikte, CMK m.231/9 düzenlemesi, "*Altıncı fıkranın (c) bendinde belirtilen koşulu derhal yerine getiremediği takdirde; sanık hakkında mağdura veya kamuya verdiği zararı denetim süresince aylık taksitler halinde ödemek suretiyle* ***tamamen gidermesi*** *koşuluyla da hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilir.*" hükmünü içermektedir. Görüldüğü üzere, ilgili düzenlemeler, zararın tamamen giderilmesine odaklanmaktadır[2017]. Zararın kısmen giderilmesine ilişkin mağdur veya suçtan zarar görenin rızasının varlığı halinde hükmün açıklanmasının geri bırakılacağına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Uzlaştırmayı önceleyen kuraldaki yaklaşım gibi taraf iradelerini ve onarıcı adalet yaklaşımını göz önünde bulunduran böyle bir düzenlemenin getirilmesi yerinde olacaktır[2018]. Gerek kısmen giderim gerekse de suçtan zarar görenler ya da katılanlar bakımından söz konusu eksikliğin giderilmesi gerekmektedir. Özellikle HAGB kararı verilmeden ya da zarar tam olarak giderilmeden mağdurun hayatını kaybetmesi

2014 CENTEL/ZAFER, s.877; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1392-1393; BALO, s.63.
2015 KAFES, s.142.
2016 BAŞTÜRK, 2021, s.325; KAHVECİ, s.136; Enes YILMAZ, 2021, s.274, dn.23; Murat AYDIN, s.68.
2017 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.199; TULAY, s.487-488.
2018 ÖZBEK, 2016, s.62; KAHVECİ, s.140; TULAY, s.518.

ihtimalinde, düzenlemenin mevcut haliyle suçtan zarar görenler, katılan sıfatını kazanmış olsalar dahi zararın giderilmesi noktasında herhangi bir talepte bulunamayacaklardır. Bu durum, kurumun faili mağduriyeti gidermesi suretiyle topluma kazandırmaya çalışması anlayışıyla da örtüşmemektedir[2019].

İştirak halinde işlenen suçlar bakımından da meydana gelen zararın nasıl giderileceği sorulmalıdır. Örneğin, bir veya birkaç şerik tarafından zararın tamamının giderilmesi durumunda, HAGB kararı verilebilecek midir? Hatta verilebilecekse bu karar sadece zararı giderenler bakımından mı yoksa tüm şerikler bakımından mı geçerli olacaktır? Kanaatimizce, hükmün düzenlemesi ve düzenleme amacı dikkate alındığında, nasıl ki üçüncü kişiler tarafından zararın giderilmesi durumunda kurumun uygulanmasını kabul ediyorsak, aynı şekilde düzenlemede zararın tamamen giderilmesinin esas alındığı, etkin pişmanlıktaki gibi faillerin etkin hareketinin önem arz etmediği göz önünde bulundurularak bütün şerikler bakımından HAGB uygulanabilmelidir[2020].

Sonuç olarak, AYM'nin gerek CMK m.231/12'ye ilişkin 20.07.2022 tarihli E.2021/121, K.2022/88 numaralı kararı gerek CMK m.231/5-14'e ilişkin 01.06.2023 tarihli E.2022/120, K.2023/107 numaralı kararı birlikte değerlendirildiğinde, yerleşmiş bir uygulamanın olmaması tespit edilmiş ve dahası maalesef uygulamanın pek de parlak olmaması dolayısıyla HAGB'ye ilişkin fıkralar iptal edilmiştir[2021]. Nitekim, "*Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğünün açıkladığı 2020 yılı verilerine göre ceza mahkemelerinde verilen mahkûmiyet kararlarının yaklaşık dörtte birini hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararları oluşturmaktadır* (*Atilla Yazar ve diğerleri,* §108)"[2022]. Kanaatimizce, kurumun uygulamaya dönük bu durumu dolayısıyla HAGB, yukarıda kısmen zikrettiğimiz öğretideki eleştiri ve çözüm önerileri de kısmen dikkate alınarak 2/3/2024 tarihli 7499 sayılı Kanun ile yeniden düzenleme konusu yapılmıştır.

6. Hapis Cezasının Ertelenmesi

Mahkûmiyet tespit edildikten sonra TCK m.51'deki koşulların varlığı halinde uygulaması söz konusu olan hapis cezasının ertelenmesi müessesesi, klasik anlamda

---

2019 KAHVECİ, s.137-138.

2020 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1387.

2021 **AYM, T.20.07.2022, E.2021/121, K.2022/88,** p.8-12 ve 27-31**; AYM, T.01.06.2023, E.2022/120, K.2023/107,** p.6, 27, 29, 38-40, 56-57 ve 60, www.anayasa.gov.tr (E.T.18.01.2024).

2022 **AYM, T.20.07.2022, E.2021/121, K.2022/88,** p.27, www.anayasa.gov.tr (E.T.18.01.2024).

"*vazgeçilmez bir ceza siyaseti aracı*"dır[2023]. Hapis cezasının ertelenmesi, TCK m.51/2-c.1'de "*mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle, tamamen giderilmesi koşuluna bağlı tutulabilir*." şeklinde ele alınmıştır. Terim tercihi bakımından daha önce defaatle ifade ettiğimiz gibi, "*zararın giderilmesi*" yerine daha kapsayıcı nitelikte "*mağduriyetin giderilmesi*"nin tercih edilmesinin daha yerinde olduğunu düşünmekteyiz.

Hapis cezasının ertelenmesi kurumu açısından mağdurun uğramış olduğu zararın giderilmesi, CMK m.231/6-c'deki hükmün açıklanmasının geri bırakılması ve CMK m.171/3-d'deki kamu davasının açılmasının ertelenmesi kurumlarından farklı biçimde, "*tutulabilir*" demek suretiyle TCK m.51/2-c.1'de mahkemenin takdirine bağlı bir koşul olarak öngörülmüştür[2024]. Diğer bir ifadeyle düzenlemede, ertelemenin failin işlediği suçtan doğan zararı gidermesi koşuluna bağlanabileceği belirtilmiştir. Bu koşulun aranıp aranmayacağı, tamamen mahkemenin yargılamaya konu olayın özelliklerine ve yargılama sonunda edineceği kanaate bağlıdır ve mahkeme böyle bir durumda, failin ekonomik durumu ve ödeme yeteneğini göz önünde bulunduracaktır[2025]. Mahkeme somut olayda takdirini, TCK m.51/2 uyarınca aynen iade, suçtan önceki hâle getirme veya tazmin suretiyle mağdurun zararının giderilmesi yönünde kullanırsa, kanunda öngörülen zararın tamamen giderilmesi amacı doğrultusunda, maddî ve manevi zararını kapsayacak şekilde kullanmalıdır[2026]. Nitekim söz konusu zarar tüm yönleriyle karşılanmadan erteleme yolunun işletilmesi, hakkaniyet ve nesafet kurallarına uygun düşmeyeceği gibi, geleneksel anlamda suçlunun ıslahına da hizmet etmeyecektir[2027]. Dolayısıyla erteleme kurumunun hem fail hem de mağdur bakımından iki yönlü fayda sağladığı ifade edilmelidir[2028]. Ancak esasen mağdurun veya kamunun zararının söz konusu olduğu durumlarda, bu zararın tamamen giderilmesi, hapis cezasının ertelenmesinin bir koşulu olarak kabul edilmeli ve bu koşul yerine getirilmedikçe erteleme kararı verilmemelidir[2029]. Hapis cezasının ertelenmesi kurumu, sadece mağdurun değil,

---

2023 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.295; BAŞTÜRK, 2021, s.2; KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.182.
2024 ÖZEN, ***Genel,*** s.1172; KAFES, s.143; ÖZBEK, 2016, s.64; TURANLI, s.96; DALKILIÇ, s.1345; KAŞKA, ***Sona Erme,*** s.184.
2025 ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.277-278.
2026 KAFES, s.144.
2027 ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3983.
2028 HIRSCH, 1993, s.346; TURANLI, s.90.
2029 ÖZEN, ***Genel,*** s.1173-1174; ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.791; KOCA/ÜZÜLMEZ, ***Genel,*** s.595.

kamunun da uğradığı zararların tamamen tazminini hedeflemektedir[2030]. Mağdurun veya kamunun uğradığı zararlar giderilmeden erteleme yolunun işletilmesi, mağdur veya mağdur haklarının göz ardı edilmesi anlamına gelir[2031]. İşte böylesi bir göz ardı durumuna sebebiyet vermemek adına, bu hallerde zararın giderimi koşulunun uygulanması yerinde olacaktır. Nitekim bu yöndeki bir yaklaşım onarıcı adalet anlayışının da bir sonucudur[2032].

Kaldı ki, cezaların infazı kamu düzenine ilişkin bir husus olduğu için, bir infaz şekli olan ertelemeye karar verilirken de mahkeme re'sen hareket edecektir[2033]. Diğer bir ifadeyle, mahkemenin işlenen suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi koşuluyla erteleme kararı verebilmesi için, sanığın veya mağdurun bu yönde herhangi bir talebine veya rızasına ihtiyaç bulunmamaktadır[2034]. Diğer bir ifadeyle "*zararın tazmini şartı hakimin takdirindedir*"[2035]. Ancak konuya ilişkin olarak, 765 sayılı TCK sistemi bakımından, öğreti ve uygulamanın tazmin şartına bağlı olarak ertelemeye karar verilebilmesi için, mağdurun failden şahsi haklarının tazminini talep etmiş olması gerektiğini kabul ettiği ve hatta Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 29.06.1999 tarihli kararında "*Ertelemenin, şahsi hakların tazmini koşuluna bağlanabilmesi için; suçtan zarar görenin davaya müdahil sıfatıyla katılması ve şahsi hak isteminde bulunması gerekir.*" şeklinde aynı görüşü vurguladığı hatırlatılabilir[2036]. Öte yandan ister fail isterse de mağdur tarafından talep bulunması halinde ise, eğer mahkeme tarafından söz konusu talebin reddi yönünde karar verilecekse, bunun gerekçesinin tartışmaya yer bırakmayacak şekilde açıkça verilmesi gerekir[2037]. Çünkü "*gerekçe, kanun yoluna başvurma imkanı olan hallerde bu* (gerekçeli karar) *hakkın*(ın) *işlevsel biçimde kullanılmasını sağladığı gibi, yargıya karşı güveni de sağlamaktadır*"[2038].

2030 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.142.

2031 ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3983.

2032 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.191.

2033 ÖZEN, ***Genel,*** s.1174; KOCA/ÜZÜLMEZ, ***Genel,*** s.588-589; esasen özel bir infaz şekli olan hapis cezasının ertelenmesinin ceza kanunu içinde değil de infaz kanunu içinde düzenlenmesi gerektiği yönündeki eleştiri için bkz. ÖZBEK, 2004, s.121.

2034 ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.278.

2035 ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.906; ÖZEN, ***Genel,*** s.1174.

2036 **YCGK, T.29.06.1999, E.1999/11-179, K.1999/189,** ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.791, dn.128; ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.278, dn.10.

2037 ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.907; ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.278.

2038 ÜNVER, "İspat", s.146; **benzer şekilde bkz.** YERDELEN, ***Cezanın Belirlenmesi,*** s.64; YERDELEN, ***Gerekçe,*** s.154-162.

Mahkeme, TCK m.51/2'deki mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi koşuluyla ertelemeye karar vermişse, koşul yerine getirilinceye kadar cezanın infazına devam edilecektir. Bu doğrultuda, Yargıtay'ın da vurguladığı gibi, TCK m.51/2-c.2-3 uyarınca, "*koşul gerçekleşinceye kadar cezanın infaz kurumunda çektirilmesine devam edilir. Koşulun yerine getirilmesi halinde, hakim kararıyla hükümlü infaz kurumundan derhal salıverilir.*"[2039]. Koşul yerine getirilene kadar infaza devam edilmesinin, kanun koyucu tarafından mahkûmu suçtan doğan mağduriyeti gidermeye yönelik bir zorlama aracı olarak görüldüğü belirtilmelidir[2040]. Ancak eğer asıl amaç, mağdurun suçtan doğan zararının giderilmesi ise, *-ki öyle olmalıdır-* hükümlü infaz kurumundayken zararın nasıl giderileceği eleştiriye açıktır[2041]. Bu yönüyle düzenleme, gerçekçi olmadığı gibi uygulanabilir de görülmeyebilir. Ancak kanun koyucu, zararın bizzat fail tarafından giderilmesi koşulunu aramadığı için, onun nam ve hesabına zararın giderilmesi, buradaki şartın gerçekleşmesi adına yeterli olacaktır[2042]. Kanaatimizce bu açıdan, düzenlemedeki temel amaç olarak mağduriyetin giderilmesi dikkate alındığında, iştirak halinde işlenen suçlar bakımından da mağdurun veya kamunun uğradığı zararın tamamen giderilmesi koşulunun şeriklerden en az biri tarafından yerine getirilmiş olması, tüm şerikler için ertelemenin uygulanabileceği şeklinde değerlendirilmelidir[2043]. Yine de özellikle aynen iade ve tazmin edimleri ile mağduriyetin giderilmesi, hürriyeti bağlayıcı cezaya seçenek olduğuna göre, erteleme müessesesi buna uygun şekilde düzenlenmelidir[2044]. Burada dikkat edilecek husus, 765 sayılı TCK m.93'ün ve 647 sayılı İnfaz Kanunu'nun aksine, sadece özgürlüğü bağlayıcı cezaların bu kapsamda olduğudur. Başka bir ifadeyle, adli para cezasının söz konusu olduğu durumlarda erteleme kurumu ve dolayısıyla failin işlediği suçtan kaynaklanan kişisel zararı gidermesi koşulu artık aranmayacaktır[2045]. Belirtmek gerekir ki, hapis cezasının ertelenmesinin hangi koşullara bağlanacağı kanunda "*mağdurun veya kamunun uğradığı zararların aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle*

2039 ÖZEN, ***Genel,*** s.1176-1177; **Y2.CD, T.24.09.2008, E.2008/22583, K.2008/14575,** ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3984; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.192.
2040 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.142-143.
2041 ÖZBEK, 2004, s.121.
2042 ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.278.
2043 ÖZEN, ***Genel,*** s.1178.
2044 ÖZBEK, 2004, s.121.
2045 ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.277-278.

tamamen giderilmesi" şeklinde sınırlı olarak belirlenmiştir[2046]. Dolayısıyla söz konusu koşullar dışında, mahkemece başka koşullar öngörülemez[2047].

7. İnfazın Ertelenmesi

Hükümlünün hapis cezasının infazı, Ceza ve Güvenlik Tedbirleri Hakkında Kanunun 16. maddesi uyarınca *hastalık nedeniyle,* 17. maddesi uyarınca *kendi istemiyle,* 17/A maddesi uyarınca ise *mahkemece* belirlenen şartların bulunması halinde ertelenebilmektedir[2048].

İnfazın ertelenmesi, bir yandan infazın insancıllaştırılması ve hükümlü için infazın sahip olduğu zararlı sonuçların mümkün olduğunca önlenmesi bakımından olumlu, öbür yandan ise cezalandırmanın özel ve genel önleme etkisini azaltması bakımından olumsuz yönlere sahiptir[2049].

Bilindiği üzere, İnfaz Kanunu m.16'nın kenar başlığı, "*Hapis cezasının infazının hastalık nedeniyle ertelenmesi*"dir. Ancak başlıklandırmada terim tercihi bu yöndeyken, madde metninde "*erteleme*" yerine "*geri bırakma*" ifadesi kullanılmıştır. Dolayısıyla maddenin kenar başlığı ile içeriğinin uyumlu olmadığı ve özensiz dil kullanımından kaçınılması gerektiği not edilmelidir[2050].

İnfazın ertelenmesi kurumu, öncelikle failin yeniden topluma kazandırılması bakımından önemli bir araç olarak görülmektedir. Özellikle "*Hükümlünün İstemiyle İnfazın Ertelenmesi*"ni öngören Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 17. maddesinde, ""*ertelenebilir*" *denmek suretiyle hiçbir değerlendirme kriteri öngörülmeksizin, erteleme kararının tümüyle Cumhuriyet savcısının takdirine*

2046 Konunun sayılan üç hal ile sınırlı olmayabileceği yönündeki eleştiriye ve bununla birlikte eksik de olsa mağdurun korunması yaklaşımıyla ilgili düzenlemelerde zararın giderilmesine bir unsur olarak yer vermenin iyi bir aşama olduğuna ilişkin bkz. YÜCEL, 1967, s.860; ÖZBEK, 2004, s.121; Enes YILMAZ, 2022, s.470.

2047 "Ertelemenin koşula bağlanmasına ilişkin 5237 sayılı TCK'nın 51/2. madde ve fıkrasında düzenlenen koşul kavramının, işlenen suçtan dolayı gerçek veya tüzel kişilerin ya da kamunun uğradığı bütün zararın ödenmesini kapsadığı gözetilmeden, sanık hakkında hükmolunan hürriyeti bağlayıcı cezanın, işlenen suçtan kaynaklanan zarar niteliğinde olmayan yargılama giderinin ödenmesi koşuluna bağlanması…" hukuka aykırıdır. **Y.8.CD, T.22.12.2008, E.2007/6652, K.2008/14516,** ÖZBEK, ***TCK İzmir Şerhi, C.1,*** s.803.

2048 ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.871-872; ÖZTÜRK/ERDEM, s.445-446; SOYASLAN, ***İnfaz,*** s.111-116; ÖZBEK, ***İnfaz,*** s.338-343; YERDELEN, ***İnfaz,*** s.351-382; ÖZEN, ***İnfaz,*** s.296-351; DEMİRBAŞ, ***İnfaz,*** s.527; CGTİK m.17/A ile aslında CMK'da bulunması gereken bir hükme İnfaz Kanunu'nda yer verilmesine yönelik eleştiri için bkz. DEMİRBAŞ, ***İnfaz,*** s.530.

2049 ÖZBEK, ***İnfaz,*** s.338.

2050 KUNTER, ***Muhakeme,*** s.987; ÖZEN, ***İnfaz,*** s.300; DEMİRBAŞ, ***İnfaz,*** s.530-534.

bırakılması keyfiliğe yol açabilecek olması nedeniyle yerinde olmamıştır"[2051]. Yine de Kanun'nun 17/5. maddesi uyarınca, erteleme isteminin kabulü güvence gösterilmesine veya diğer bir şarta bağlanabilir[2052]. Bu doğrultuda, infazın ertelenmesi pek tabii mağdur ve mağdurun korunması bakımından da kullanılabilir[2053]. Kanaatimizce böyle bir ölçüt belirlemek suretiyle de bahsi geçen keyfiliğin önü alınacaktır.

8. Koşullu Salıverilme

Bilindiği üzere, cezaların infazı rejimi bağlamında, herhangi bir hapis cezasına mahkûm olan kimsenin cezasının kanunda öngörülen kısmını ceza infaz kurumlarında geçirmesi ve iyi halli olması durumunda, yine kanunda öngörülen koşullarla salıverilmesine "*koşullu salıverilme*" denir[2054]. Bir başka ifadeyle koşullu salıverilme, "*aslında cezasının bir kısmını çeken mahkumun geri kalan cezasının ertelenmesinden başka bir şey değildir*"[2055].

647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun 19/9'uncu maddesi uyarınca *"Şartla salıverme hükümlünün iktidarı nisbetinde şahsi hakları tazmin etmesi şartına talik edilebilir"* iken, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunda koşullu salıverilmenin ayrıca suçtan doğan zararın giderilmesine bağlı tutulabileceği açıkça düzenlenmemiştir[2056]. Ancak kanaatimizce de suçun meydana gelmesiyle birlikte bozulan toplumsal barışın gerçek anlamda sağlanabilmesi açısından ceza hukukunun ilkel dönemlerinden beri önem taşıyan mağdurun zararlarının tazmini, koşullu salıverilme bakımından da aranması gereken koşullardan biri olmalıdır[2057]. Nitekim, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 167. maddesinin 160'ıncı maddede yazılı suçlardan mahkum olanların Fon'a veya Hazine'ye olan borçlarını ve tazminatlarını ödemediği, veya bu borçlar ve tazminatlar malvarlıklarından tahsil olunamadığı sürece, bu kişiler hakkında koşullu

---

2051 ÖZBEK, ***İnfaz,*** s.341.
2052 DEMİRBAŞ, ***İnfaz,*** s.528.
2053 BACANLI, s.214.
2054 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.200; ÖZBEK, ***İnfaz,*** s.351; DÖNMEZER/ERMAN, ***C.III,*** s.288; DEMİRBAŞ, ***İnfaz,*** s.537.
2055 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.296.
2056 YÜCEL, 1967, s.860; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.265-266; CENTEL/ZAFER, s.1005; DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.753; DEMİRBAŞ, ***İnfaz,*** s.551; KAFES, s.144-147; KAHVECİ, s.179; SEÇKİN, ***Mağdur Hakları,*** s.259.
2057 DUBBER, 1999, s.5; DUBBER, 2000, s.17; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.296; ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.3994; BACANLI, s.215; ÖZEN, ***İnfaz,*** s.567.

salıverilmenin uygulanamayacağının hüküm altına alındığı, burada koşullu salıverilmenin zararın giderilmesi yükümlülüğüne bağlanmasına yönelik bir örnek olarak gösterilebilir[2058]. Buna karşın öğretide, denetim süresi için belirlenebilecek olan yükümlülüklerin koşullu salıvermenin amacına, yani kişinin yeniden sosyalleştirilmesine hizmet eden, cezaevinde edinilen mesleğin icra edilmesi gibi yükümlülükler olması gerektiği düşüncesiyle koşullu salıverilen hükümlüye mağdurun uğramış olduğu zararın tazmini yükümlülüğü getirilemeyeceği de ileri sürülmektedir[2059].

5275 sayılı Kanunun 107/10. maddesindeki düzenlemeden hareketle koşullu salıverilmede koşullu salıverilen hükümlünün kişiliği ve topluma uyumdaki başarısı göz önünde bulundurularak, hükümlünün denetim süresi boyunca, herhangi bir yükümlülük belirlenmeyebileceği veya herhangi bir tedbir uygulanmayabileceği gibi, çeşitli yükümlülüklere tabi tutulabileceği de hatırlatılmalıdır[2060]. Örneğin, bu kapsamda koşullu salıverilme kararını veren hâkim, koşullu salıverilme süresi içerisinde hükümlünün, suçun mağdurunun oturduğu ve çalıştığı yerleşim bölgesinde ikamet etmesini yasaklayabileceği gibi, hükümlüyü mağdurun bulunduğu yerlere yaklaşmaktan da menedebilecektir[2061]. Ayrıca biz de maddede belirli bir yükümlülükten değil de yükümlülüklerden bahsedilmiş olması dolayısıyla deneme süresi içinde hükümlünün mağdurun zararını ödemesi şeklinde bir yükümlülük belirlenmesinin mümkün olduğu görüşüne katılmaktayız[2062]. Nitekim failin ıslahına ve yeniden sosyalleşmesine yönelik en bariz geri dönüşü de mağduriyetin giderilmesi bakımından göstereceği çabada görmek mümkün olacaktır. Zaten aksi takdirde, 5275 sayılı Kanunun 107/12. maddesi uyarınca, koşullu salıverilen hükümlü, denetim süresinde hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suç işlerse veya kendisine yüklenen yükümlülüklere hâkimin uyarısına rağmen uymamakta ısrar ederse koşullu salıverilme kararı geri alınacak veinfazın ceza infaz kurumunda tamamlanması sağlanacaktır[2063].

2058 DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.753; DEMİRBAŞ, ***İnfaz,*** s.551.
2059 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.144.
2060 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.201; ÖZBEK, ***İnfaz,*** s.367-368.
2061 SEÇKİN, ***Mağdur Hakları,*** s.258-259.
2062 CENTEL/ZAFER, s.1005; ÖZBEK, 2016, s.64; Ziya KOÇ, s.220; KAHVECİ, s.179.
2063 KAFES, s.145.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA MAĞDUR VE MAĞDURUN HAKLARI

I. Genel Olarak

Maddi ceza hukukunun soyut normları, ceza muhakemesinde somutlaşır ve somut olaylarda uygulanır. Ceza muhakemesi, suç şüphesinin yetkili mercilerce öğrenildiği soruşturmayla başlar[2064]. Gerek mağdur gerekse fail bakımından temel hak ve özgürlüklere en açık ve doğrudan müdahalelerde bulunan yargılama dalı olarak ceza muhakemesi hukuku, hem mağduriyetin giderilmesi hem de uyuşmazlığın taraflarının haklarının korunması arasındaki hassas dengeye her zaman dikkat etmek zorundadır[2065]. Bu bağlamda, Ceza Muhakemesi Kanunu da yeterli ve hukuken geçerli delillerle suçu aydınlatmayı, sosyal düzenin korunması ile bireyin hak ve özgürlüklerine saygı arasında bir denge kurulması suretiyle gerçeği ortaya çıkarmayı ve dürüst yargılama ilkesine uyarak doğru ve adil yaptırımlara hükmedilmesini sağlamayı amaçlar[2066].

Bilindiği üzere iddia, savunma ve yargılamadan oluşan "*ceza muhakemesi*", kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evreyi karşılayan "*soruşturma*" ile iddianamenin kabulüyle başlayıp hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreyi karşılayan "*kovuşturma*"dan oluşmaktadır. Ancak ceza muhakemesi, sadece bu iki evre ile sınırlı olmayıp, "*kanun yolu*" ve hatta "*infaz*" aşamalarını da içine alan daha geniş bir anlama sahiptir[2067].

2064 SCHWANDER, s. 63; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1172.

2065 AKYÜREK, s.80; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1171; Can CANPOLAT, "Ceza Muhakemesi Hukukunun Amacı "Objektif gerçeğin keşfi mi? Yargısal (kazai) bir gerçeklik inşa etmek mi?"", ***ERÜHFD,*** Y.2020, C.15, S.2, 451-499 (CANPOLAT, 2020, s.), s.453.

2066 HÖRNLE, 2000, s.176; SCHROEDER/VERREL, s.33; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.1-2.

2067 ÖZBEK, ***CMK İzmir Şerhi,*** s.68; CENTEL/ZAFER, s.4 ve 97; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.75, dn.339; "her ne kadar CMK'da açıkça düzenlenmese de kanun yolu aşamasını,

Suç ilişkisinde olayın daha en başında madalyonun diğer yanında zaten var olan mağdurların ceza muhakemesi sürecinde, yer almaması düşünülemez[2068]. Mağdurların yer almadığı bir süreçte, mağdurları hayal kırıklığına uğratıcı ve cesaretlerini kırıcı kararlarla karşılaşılması mümkündür. Mağdur veya suçtan zarar gören kişiler, ceza muhakemesine dahil oldukları ve bu süreci bir nebze de olsa kontrol etme veya denetleme imkânına kavuştukları takdirde, çelişmeli yargılama ilkesi hayat bulacak, ceza adaleti sistemine olan ya da olması gereken güven tazelenecek ve nihayet daha adil bir sistemle karşılaşılabilecektir[2069].

A. Ceza Muhakemesi Hukukunda Bir Özne (Süje[2070]) Olarak Mağdur

Ceza muhakemesinde yargılamanın bulunduğu safhaya göre, **fail**in "*şüpheli, sanık ve hükümlü*" şeklinde farklı şekillerde isimlendirildiği bilinmektedir. Böylesi bir ayrıma mevcut hukuk sistemimizde **mağdur** bakımından yer verilmemiştir. Nitekim çoğu zaman suçun en başından beri mağdur kavramı, failin tespit edilmesi, yakalanması, kovuşturmaya konu olması ve hakkında mahkûmiyet hükmü verilmesinden bağımsız nitelik arz eder[2071]. Bu bağlamda Amerika Birleşik Devletleri örneğini zikretmekte fayda vardır. Zira ceza hukuku çerçevesindeki terim karşılığı bakımından, mahkemeler, sanık için söz konusu suçu işlediğine yönelik bir önyargıya işaret ettiği ve böylece de anayasal güvenceye sahip adil yargılanma hakkını ihlal ettiği gerekçesiyle kovuşturma aşamasında mağdur kavramını kullanmakta tereddüt yaşamaktadırlar. Çünkü masumiyet karinesi uyarınca henüz bir suçun işlenip işlenmediği belirlenmiş değildir. Buradan hareketle "*mağdur olduğu iddia edilen / mağdur olduğunu iddia eden*" (*alleged victim*) veya şikâyet hakkını kullanmışsa

---

ceza muhakemesinin üçüncü aşaması olarak kabul etmekteyiz." ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1269; ZEDNER, s.14.

2068 BARTON, 2012, s.118; ESER, 1989, s.723; GEERDS, s.786 ve 795; MADLENER, s.9; RIEß, s.751; MERAKLI, ***Takdir Yetkisi,*** s.82-83; Enes YILMAZ, 2022, s.446.

2069 DOLU/BÜKER, s.17-18; KAZAKER, s.29; Orhan ARSLAN, s.179; YILDIRIM/KILIÇ, s.350.

2070 "Bizce, ceza muhakemesi adı verilen faaliyetler dolayısı ile erklere sahip olan veya kendisine ödevler yükletilen her şahıs, ceza muhakemesi ilişkisinde süjedir." KUNTER, ***Muhakeme,*** s.317; WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.431; ROXIN/GRECO, s.151, Rn.36l; ROXIN/SCHÜNEMANN, s.96, Rn.1; CENTEL/ZAFER, s.125; KARAKEHYA, ***Muhakeme,*** s.73; SAUTNER, s.322.

2071 AERTSEN, s.81; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.813; ayrıca katılan özelinde *Makam İtibariyle Süjelik, Şahıs İtibariyle Süjelik, Koruma Tedbiri ve Delil Süjeliği ve Katılanın Cumhuriyet Savcısı ile İlişkisi* bakımından *Katılanın Bir Ceza Muhakemesi Süjesi Oluşu*'na ilişkin bkz. Ziya KOÇ, s.12-21.

"*şikâyetçi*" (*complaintant*) kavramlarının kullanılması önerilir[2072]. İngiltere ve Galler'de de benzer endişelerle "*mağdur*" sıfatı, mahkûmiyet kararının kesinleşmesiyle kullanılmakta ve bu ana kadar "*suçtan zarar gören*" olarak "*tanık*" sıfatı kullanılmaktadır[2073].

Her şeyden önce en genel manada hukukun merkezinde bir hukuk öznesi olarak insanın bulunduğu hatırlatılmalıdır[2074]. Diğer bir ifadeyle insan, hakları ve yükümlülükleri olan bir hukuk öznesi olduğu için, bir nesne haline getirilemez[2075]. İşte mağdur da bu açıdan özellikle üzerinde durulmayı hak eder. Öncelikle mağdurun herhangi bir kişi olmadığı yaklaşımıyla konuya eğilinmelidir[2076]. Çünkü mağdur, ceza hukuku ve adaletinin işleyiş ve gidişatına etki edebilecek nitelikte bir denetim müessesesi olarak çok önemli bir güce sahiptir[2077]. Ancak maalesef suç mağdurlarının ceza muhakemesinin esasen tam merkezinde olmalarına karşın, muhakeme sürecinde çoğu zaman çok az söz sahibi olma veya hiç söz sahibi olmama gibi "*tuhaf ve tatmin edici olmayan bir konumda bulun*"dukları ifade edilmektedir[2078]. Nitekim yukarıda da ayrıntılarıyla ele alındığı gibi mağdur ve suçtan zarar görenin suçtan doğan mağduriyetlerini gidermeleri için ceza muhakemesi sürecinde sahip olduğu ve kanunlarla tanınan diğer hak ve yetkileri, onun muhakemenin bir öznesi olarak kabul edildiğinin kanıtıdır[2079].

Kendisine karşı suç işleyen fail veya faillerin adil bir biçimde yargılanmasını istemek, bu noktada takibi şikâyete bağlı bir suç söz konusu ise, şikâyet hakkını kullanıp ceza muhakemesinin işlemesini sağlamak; re'sen kovuşturulması gereken bir suç söz konusu ise, bunun için Cumhuriyet savcısının harekete geçmesini sağlamak, suça maruz kalan mağdurun en doğal hakkıdır[2080]. Kural olarak, soruşturması ve kovuşturması şikâyete bağlı suçlarda, şikâyet koşulu gerçekleşmeksizin yakalamaya başvurulması mümkün değildir. Ancak, çocuklara,

---

2072 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.813-814; Murat AYDIN, s.43-44; Terry CAMPOS, "Use of the Term "Victim" in Criminal Proceedings", ***NCVLI News,*** Y.2009, C.11, https://law.lclark.edu/live/files/4359-ncvli-news-2009--11th-edition, (E.T.07.03.2024), 1-20, s.1, 3-4, 19.

2073 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.814.

2074 KOCA/ÜZÜLMEZ, ***Genel,*** s.83.

2075 ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Genel,*** s.79; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Muhakeme,*** s.50; Murat AYDIN, s.6.

2076 SCHWANDER, s.31.

2077 KIRCHENGAST, s.218; PAMUK, ***Mağdur,*** s.6.

2078 O'FLAHERTY, s.279.

2079 CENTEL/ZAFER, s.167; KAZAKER, s.32.

2080 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.77.

beden veya akıl hastalığı, malullük veya güçsüzlükleri nedeniyle kendilerini idareden aciz bulunanlara karşı işlenen suçlarda, suçüstü halinde kişinin yakalanmasının şikâyete bağlı tutulmamasıyla (CMK m.90/3) bu kurala bir istisna tanındığı söylenebilir[2081]. CMK m.96 uyarınca bu tür durumlarda "*şikâyet bulunmaksızın kişi yakalanmış olursa, şikâyete yetkili kimseye veya bunlar birden fazla ise hiç olmazsa birine yakalamanın bildirilmesi*" öngörülmüştür. Burada amaç şikâyet hakkı sahibinin bu hakkını kullanıp kullanmayacağını öğrenmek ve yakalanan hakkında soruşturma işlemleri yapılıp yapılmayacağına karar vermek olduğuna göre, yetkili kimselerden hiç olmazsa birisine haber verilmesinin yeterli kabul edilmesi doğru olmamıştır. Burada şikâyet yetkisi olup da adresi saptanabilen ve ulaşılabilir durumda olan herkese bu bildirimin yapılmasının öngörülmesi daha yerinde olacaktır[2082]. Nitekim bu durum, bir yandan şikâyet hakkının kullanılması açısından önemli olduğu gibi, diğer yandan da ceza muhakemesi sistemimize önemli bir yenilik olarak giren uzlaştırma kurumunun uygulanabilmesi açısından da önemli ve gereklidir[2083].

Yetkili mercilerin şikâyet ya da ihbar yoluyla suçtan haberdar olması ve suç ile doğrudan karşı karşıya kalması bakımından en temel bilgi kaynağı olarak mağdurun ceza muhakemesindeki pek çok önemli noktada oynayacağı roller bulunmaktadır. Gerçekten suç teşkil eden fiilin bizatihi kendisi üzerinde gerçekleşmiş olması dolayısıyla mağdurun olaya ilişkin en iyi ve doğru aktarımı sağlayabilecek kişi olduğu söylenebilir[2084]. Bu doğrultuda şikâyetçi olsun ya da olmasın ceza muhakemesinde mağdur, en önemli ispat araçlarından birisidir ve başlı başına bu durum bile ceza muhakemesinde "*delillerin takdiri*" noktasında mağdurun ruhsal durumunu bilmeye büyük önem atfeder[2085]. Ancak mağdurun olayın tarafı olması ve insan doğası gereği tarafsız olamama veya suçtan zarar görmüş olması nedeniyle öznel olma ve hatta doğruyu söylememe ihtimali de göz ardı edilmemelidir[2086]. Hatta söz konusu ihtimal dolayısıyla mağdurun neredeyse tarafsız beyanda bulunması veya olayı net bir şekilde aktarması mümkün olamayacağı için mağdur yeminsiz

---

2081 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1196.
2082 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1044-1045.
2083 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.157-158.
2084 GÜLŞEN, s.689; BOZALAN, 2020, s.71; Murat AYDIN, s.168.
2085 EREM, ***Adalet Psikolojisi,*** s.290; ROXIN/SCHÜNEMANN, s.166, Rn.2; DÖLLING, 2007, s.82; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.6.
2086 SOYASLAN, ***Muhakeme,*** s.502; BOZDAĞ/SARIUSTA, s.585; Murat AYDIN, s.77-78 ve 168.

dinlenmektedir ve uygulamada hâkimin mağdurun beyanına doğal olarak dikkatle yaklaşması ve hem somut olayı hem de mağduru beyanıyla birlikte iyi tahlil etmesi gerekmektedir[2087]. Nitekim Yargıtay da ceza muhakemesinde mahkûmiyet kararının ihtimal ve olasılıklara dayalı olarak verilemeyeceğini, "*Yüksek de olsa bir ihtimale dayanılarak sanığı cezalandırmak, ceza muhakemesinin en önemli amacı olan gerçeğe ulaşmadan hüküm vermek anlamına gelecektir*" şeklinde dile getirmiştir[2088]. Bu açıdan mağdurun ceza muhakemesindeki konumunun ve yaşadığı haksızlığın tespiti ile buradan hareketle zararının giderilmesi hayati bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkar[2089]. Daha genel manada ise mağdur olmaktan bağımsız olarak var olan bu tatmin ve yaptırım ihtiyaçlarının ötesinde, ceza muhakemesinde mağdurun ihtiyaçları, *i)* mağdurun konumunun mümkün olan en erken zamanda tanınması, *ii)* bakım ve korunması, *iii)* etkin katılım ve *iv)* tazminat şeklinde dört ana alana ayrılabilir[2090]. Söz konusu ihtiyaçların mağdurun bilgilendirilmesi ve buna bağlı olarak en erken şekilde soruşturmanın başlangıcında, mümkünse savcı tarafından, zararlarının tespit edilip taleplerinin tutanak altına alınması ile giderilebileceği tartışmadan uzaktır[2091]. Bir yandan da bu noktada, mağdurun kendisine karşı işlenen suçun etkisinde kaldığından hak arama gayesi gütmeyebileceği ve nitekim çoğu zaman da tam anlamıyla haklarının bilincinde olmadığı hatırlatılmalıdır[2092]. Bu açıdan aşağıda da ele alınacak olan mağdurun "*haklarını öğrenme, aydınlanma veya bilgilendirilme hakkı*" daha bir önem kazanmaktadır.

B. Ceza Muhakemesinin Amacı ve Mağdur İlişkisi

Ceza muhakemesinin merkezinde, hukuk devleti ilkesine uygun ve uzmanlaşmış biçimde, suç şüphesinin somut olay üzerinde aydınlatılması kuralı bulunmaktadır[2093]. "*Maddi gerçek, her ne pahasına olursa olsun araştırılıp bulunmalıdır diye bir ilke*

2087 BOZALAN, 2020, s.71-72; Faruk TURHAN, "Tanıklara Yemin Verilmesine İlişkin Ceza Muhakemesi Kanunu Hükümlerinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi", ***AHBVÜHFD,*** Y.2020, C.24, S.4, 359-409 (TURHAN, 2020, s.), s.375 ve 404.

2088 **YCGK, T.11.06.2013, E.2013/14-147, K.2013/299,** Murat AYDIN, s.78, dn.276.

2089 YARSUVAT, s.334; SCHWANDER, s.31.

2090 KANZ, s.241; SAUTNER, s.263; Söz konusu ihtiyaçların akabinde "*unutulma hakkı*"nı da en temel bir ihtiyaç olarak saymak yerinde olabilir. Bu çerçevede şiddet mağduru kadınlar üzerinden unutulma hakkını inceleyen şu çalışmaya bkz. KÜPELİ, s.229-238.

2091 URUŞAK, s.56; KAFES, s.121.

2092 TURANLI, s.134; KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.185.

2093 AKİL, s.1241; SCHWANDER, s.64; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.75.

hiçbir hukuk devletinde yoktur"[2094]. "*Bu nedenle,* ***ceza muhakemesinin bu maddi gerçekliği hedeflediği ve mümkün olan tüm araç ve yöntemlerle ve hukuka uygun bir biçimde bu amaca ulaşmaya çalıştığı****ndan söz edilir*"[2095]. Diğer bir ifadeyle ceza muhakemesi, şüpheli ve sanığın hakları öncülüğünde insan haklarına saygılı bir biçimde, hiçbir duraksamaya yer bırakılmaksızın, maddi gerçeğin hukuki yollarla ortaya çıkarılmasını amaçlar[2096]. Bu doğrultuda ceza adaleti, ilk olarak toplumun menfaatine uğraşma, maddi gerçeğe ulaşma ve bir yaptırımın olup olmayacağı veya yaptırıma nasıl karar verileceği hakkında işleve sahip, "*karmaşık bir amaçlar topluluğu*"dur[2097]. Yine öğretide konunun zorluğunu somutlayan "*Bir yargılama sırasında hakikati arayan hukuk sistemi, antikalarla dolu bir dükkânda hakikati arayan bir file benzemektedir. Zira ceza muhakemesi hukuku sisteminin tek amacı filin hakikati bulması değil, aynı zamanda da dükkânda yer alan birbirinden değerli antika parçaların da korunmasıdır. Hal böyle olunca hem filin arayışına devam edebilmesini sağlamak hem de korunmaya çalışılan değerleri kırmadan dökmeden rafta tutabilmek özel bir ustalık gerektirmektedir.*" şeklindeki satırlar oldukça manidardır[2098].

Şüphesiz mağdurun ceza muhakemesindeki temel hakları, mağdurdan ayrılamaz ve ayrı düşünülemez[2099]. Yani, ceza muhakemesinin amacı bakımından sadece fail veya daha genel anlamda toplum değil, mağdur da büyük öneme sahiptir[2100]. Dolayısıyla mağdurların taşıdığı önem ve oynayacağı roller tartışmasızdır. Bu açıdan ceza muhakemesinin amacını, "*şüpheli/sanık ile mağdurun haklarını gözeterek hukuka uygun şekilde elde edilmiş delillerle maddi gerçeğe ulaşıp adaleti tesis etmek ve hukuki barışı korumak*" biçiminde belirlemek de mümkündür[2101]. Bilindiği üzere,

---

2094 ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK, s.31; ŞAHİN, ***CMK Gazi Şerhi,*** s.73; ÜNVER, "İspat", s.108; **Y.16.CD, T.23.10.2015, E.2015/1188, K.2015/3371,** CANPOLAT, 2020, s.471-472, dn.89.

2095 ÜNVER, "İspat", s.104; **Y.14.CD, T.23.01.2020, E.2019/4188, K.2020/700,** CANPOLAT, 2020, s.466, dn.67.

2096 CENTEL/ZAFER, s.6; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.48; YERDELEN, ***Gerekçe,*** s.51.

2097 WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.173-219; SCHWANDER, s.64; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.105-106.

2098 BÖREKÇİ, s.1078.

2099 KIRCHENGAST, s.117.

2100 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.109.

2101 GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s.111; KARAKEHYA, 2007, s.125 ve 138; KARAKEHYA, ***Muhakeme,*** s.8-9; YENİDÜNYA/İÇER, s.3 ve 5; CANPOLAT, 2020, s.454; ""*... ceza muhakemesinin amacı, her somut olayda kanuna ve usulüne uygun olarak toplanan delillerle maddi gerçeğe ulaşıp adaleti sağlamak, suç işlediği sabit olan faili cezalandırmak,*

bize de örnek teşkil eden Kıta Avrupası'ndaki pek çok ülkede mağdur haklarının ele alınması ve güçlendirilmesi ceza muhakemesi bağlamında düzenlenmektedir[2102]. Mağdurun hukuk mekanizması içerisine bir birey olarak dahil edilmesi yaklaşımı güçlendirilmelidir[2103]. İyileştirilmiş bir mağdur korumanın ceza muhakemesi hukuku üzerinden, pek çok yargılama gideri ve masraf riskinin azaltılması veya kapsamlı şekilde kaldırılması, basit yargılamaya katılmanın ve psikososyal muhakeme desteğinin genişletilmesi ve mağdura duyarlı mekanizmaların artırılması gibi yapı taşlarıyla mümkün olduğu özetlenebilir[2104]. Türkiye örneği bakımından da benzer bir durumun olduğu ifade edilmelidir[2105].

Ceza muhakemesi içerisinde mağdura çeşitli hakların tanınıyor olması kesinlikle bir ayrıcalık değildir[2106]. Aksine şüpheli veya sanığa da tanınan haklarla birlikte düşünüldüğünde, mağdur hakları, ceza muhakemesinin işleyişinin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için ayrıcalık olmayı bırakın gereklilik ve hatta zorunluluktur. Dolayısıyla ceza muhakemesi aracılığıyla ikincil mağduriyetten kaçınma, mağdur için koruma tedbirleri ve başka diğer haklar bakımından, mağdurun korunmasına ilişkin hakların ceza muhakemesinde mağdur bakış açısıyla ele alınması, büyük öneme sahiptir[2107]. Sonuç olarak hukuki konum itibarıyla mağdur, ceza muhakemesinde şüpheli veya sanık gibi süreç içerisinde rol oynayan bir özne olarak kabul edilmektedir[2108]. Bununla birlikte, tarihi bakımdan faile nazaran mağdura odaklanmanın gecikmesinin sebebini, mağdurun iddia makamında Cumhuriyet savcısının yanında yer alması olarak ifade etmek mümkündür[2109]. Fakat kendi süreci esnasında çoğu ilgilinin taşıdıkları tanık rolü ile bu durumlarından memnun oldukları da ifade edilmektedir; ancak yine de bu kişilerin resmi bir taraf rolü kazanmak

---

kamu düzeninin bozulmasının önüne geçebilmek ve bozulan kamu düzenini yeniden tesis etmektir" (**YCGK, 3.3.2015, 2014/6-398-2015/26**); "*Maddi gerçeğin hukuka uygun bir şekilde ortaya çıkarılması, ceza adaletinin hakkaniyete uygun gerçekleşmesi için gereklidir. Bu bakımdan ceza yargılamasında hukuka uygun yöntemlerle delil elde edilmesi, hukuk devletinin temel ilkelerinden sayılmaktadır*" (**AYM, *Orhan Kılıç* (GK), B. No: 2014/4704, 1.2.2018, pn.42**)." ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.27, dn.3.

2102 KAFES, s.102.

2103 KIRCHENGAST, s.78.

2104 KILCHLING, ***Opferschutz,*** s.71-72 ve 79; SCHWANDER, s.77; KARATAŞ, s.259-260; WEIGEND, 2010, s.953; Enes YILMAZ, 2022, s.466.

2105 AERTSEN, s.105.

2106 ALTAY, s.277.

2107 FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.4; ZEDNER, s.143; SCHWANDER, s.66.

2108 BOZDAĞ/SARIUSTA, s.585.

2109 AKDEMİR, s.78.

istedikleri, bu yöndeki haklarının genişletilmesini sıklıkla talep ettikleri bilinmektedir[2110].

C. İkincil Mağduriyet

Ceza muhakemesindeki uygulayıcılar önlerine gelen "vakalara" genellikle "nesnel" biçimde yaklaşırlar ve somut olayda ceza muhakemesinin yürüyüşü -en basit haliyle bir suç türü olarak olayın hukuki tasnifi/tavsifi, delillerin toplanması vd. süreç- büyük ölçüde belirlidir. Bu yönüyle aslında bütünüyle nesnel nitelikteki bu hukuki durum, mağdurun düşmüş olduğu öznel durumla tezat teşkil etmektedir[2111]. Haliyle mağdurun uygulayıcılar tarafından -öyle olmasa bile- kendisine kulak verilmediği, saygı gösterilmediği veya ciddiye alınmadığı izlenimine kapılması, "*ikincil mağduriyet*" riskini doğuracaktır[2112]. Örnek olarak mahkumiyete hükmeden hâkimin mağduriyetin giderilmesi noktasında çoğu kez, mağdurun "*hukuk mahkemesine başvurmakta serbest*" olduğuna karar vermesi, mağdurda haklı olarak devletin kendisi ile ilgilenmediği duygusunu oluşturur[2113].

Bilindiği üzere, suç bizatihi mağduriyetlere sebep olmaktadır. Bununla birlikte, suç sonrası ceza muhakemesi sürecinde karşılaşılan yeni mağduriyetler, "*ikincil mağduriyet*" olarak adlandırılır[2114]. Nitekim Adalet Bakanlığınca hazırlanan Mağdura Yaklaşım Kılavuzları'nda da ikincil mağduriyet, "*suçtan doğan mağduriyetten sonra, kurumların ve bireylerin mağdura karşı davranışlarından dolayı oluşan mağduriyeti ifade eder*" ve "*suç nedeniyle ortaya çıkan mağduriyetten sonra, mağdurun hizmet almak amacıyla temasa geçtiği farklı kurum ve kuruluşlarda çalışan görevlilerin tutum ve davranışları dolayısıyla ortaya çıkan mağduriyet anlamına gelmektedir*" şeklinde ele alınmıştır[2115]. Mağdurun cezanın amacına yaklaşımının bir yandan "*gözlemci bakış açısı*", diğer yandan ise "*mağdur bakış açısı*" şeklinde iki şekilde olduğu ve mağdurun yeni saldırılara karşı korunmasının da mağdur bakış açısının bir parçası olduğu belirtilmektedir. Mağdurlar, failin

---

2110 KILCHLING, ***Opferinteressen,*** s.297; URUŞAK, s.48; SCHWANDER, s.74-75.

2111 Ahmet POLAT, 2014, s.361; YAVUZ, 2015, s.96, dn.32.

2112 AERTSEN, s.83; ORTH, 2003, s.175; ORTH, 2002, s.314; ZEDNER, s.143; nitekim mağdur hakları düzenlemelerinin tümü, uygulayıcılar tarafından tam manasıyla takip edilmediği takdirde, anlamını da yitirir, CARTWRIGHT, s.201; ERZURUMLUOĞLU, 2013, s.80.

2113 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.46.

2114 FREHSEE, 2000, s.118; ORTH, 2002, s.314; YAVUZ, 2014, s.267.

2115 Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, ***Mağdura Yaklaşım Kılavuzu-2016,*** s.2; Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Daire Başkanlığı, ***Mağdura Yaklaşım Kılavuzu-2021,*** s.2; Murat AYDIN, s.240-241.

cezalandırılmasını esasen toplum ve fail tarafından mağdurluk konumlarının tanınmasının bir işareti olarak isterler. Bu bağlamda da mağdurluk konumunun reddi, doğaldır ki ikinci bir mağduriyet olarak algılanmaktadır[2116]. Gerçekten, mağdur, devlet organlarının tek taraflı biçimde sadece failin menfaatlerini koruduğu hissine kapılmamalı, devletin kendi hakları için de var olduğu konusunda, ona güven duyabilmelidir[2117].

Özellikle aile içi şiddet ve cinsel saldırı suçlarında, mağdur adli süreçten kaynaklanan nedenlerden dolayı tekrar mağdur edilmekte ve bu durum, mağdurların başta kolluk olmak üzere ceza adalet sistemini harekete geçirmemelerine neden olmaktadır. Ayrıca polis ve diğer adalet kurumlarına karşı ilgisiz ve kapalı olmak sadece mağdurlarla sınırlı kalmamakta, maalesef mağdurun yakınları da aynı tutum içine girebilmektedir[2118]. Örneğin hassas bir durum arz eden cinsel suçlarda tanık olarak dinlenen mağdurun muhakeme işlemlerinin süresinin, duruşmada hazır bulunmasının, beden muayenesi ve vücuttan örnek alınmasının neden olduğu ikincil mağduriyetler bakımından biraz baskılanması bile, suç mağdurunun "*muhakeme mağduru*" olarak isimlendirilip hikayesinin yazılmasına yetecektir[2119]. Çünkü cinsel suç mağdurunun ceza muhakemesinin çeşitli aşamalarında tekrar tekrar dinlenmesi, bedensel zarar ile birlikte ruhsal ve moral olarak da zarara yol açabilmekte, mağduru yaşadığı travmayı sürekli hatırlatıp yinelemek suretiyle birçok kez daha mağdur edebilmektedir[2120]. Şüphesiz böyle hassas bir durumda, özellikle istismara uğrayan çocuklar söz konusu olduğunda, belki de ceza muhakemesindeki öznelerden önce istismara uğrayan çocuğun ailesine ve çevresine büyük sorumluluk düşer. Bu kapsamda çocuğa verilecek ilk tepki çocuğun suçlanmaması, kızgınlık gösterilmemesi, çocuğun şefkatle dinlenilmesi, çocuğa sevgiyle yaklaşılması şeklinde olmalı ve böylece çocuğun tekrar normal yaşamına dönebilmesi sağlanmalıdır[2121]. Nitekim, yapılan araştırmalar ve klinik çalışmalarda, çocuğun başından geçenleri anlattığında inanılmaması durumunda, çocuktaki acizlik ve

---

2116 KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.200.
2117 CARTWRIGHT, s.190; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.103.
2118 BAHAR, s.12
2119 ESER, 1989, s.724; ZEDNER, s.145; CARTWRIGHT, s.190; DEĞİRMENCİ, 2008, s.33; SOYGÜT ARSLAN, s.289; Çok daha genel manada "*Muhakeme işlemlerinin neden olduğu ikincil mağduriyet*" başlığı altındaki inceleme ve değerlendirmeler için bkz. Murat AYDIN, s.249-268.
2120 ÖZBEK, 2004, s.117; BÖREKÇİ, s.1079.
2121 AKDOĞAN, s.165.

çaresizlik duygusunun arttığı ve anksiyete bozukluklarına neden olduğu bilinmektedir. Bu noktanın altı çizilerek, istismara uğrayan çocukla ilgilenecek olan aile, kolluk, savcı, hâkim ve diğer kişiler, istismarı önlemeye yönelik çalışmalarla bilgilendirilmeli ve mağdur çocuğun kendi kabuğuna çekilerek yalnız kalması veya kendini yalnız hissetmesi önlenmelidir[2122]. Ayrıca cinsel şiddet sonrasında gerek yetişkin gerek çocuk olsun genellikle ilk karşılaşılan kişilerin "*sağlık personelleri*" olduğu ve dolayısıyla bu süreçte görev yapan doktor veya hemşirelerin özel olarak eğitilmeleri, genel manada mağdura yaklaşımı belirleyip şekillendirebilecek ve sonraki süreci de sağlıklı bir zemine oturtabilecektir[2123].

D. Mağdur Beyanı ve Hâkime Düşen Görev

Mağdurun ceza adaleti mekanizması içerisinde makul sayılabilecek ölçüde yerini alması veya sağlamlaştırması, ikinci kez mağdur olmasını önleyecektir[2124]. Öğretide, mağdurun konumunun güçlendirilmesinin muhakeme hukuku alanındaki iyileştirmelerle mümkün olacağı düşünülmektedir[2125]. Diğer bir ifadeyle ikincil mağduriyetlerin önüne geçebilmek ve daha da önemlisi ceza adalet sisteminin daha sağlıklı ve başarılı bir şekilde işleyebilmesi, mağdurun sistemle bütünleşmesiyle mümkündür. Nitekim ceza muhakemesinde maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasında kullanılan en önemli araçlardan birini de "*mağdur beyanı*" oluşturmaktadır[2126]. Yani ceza muhakemesinde mağdur başta olmak üzere, şikâyetçi, suçtan zarar gören ve kamu davasına katılan kişilerin beyanları delil olarak değerlendirilebilir[2127]. Ancak bunların çelişkiden uzak, tutarlı ve başka maddi delillerle desteklenmesi gerektiği, aksi takdirde "*mağdur beyanına tek başına itibar edileme*"yeceği Yargıtay tarafından haklı olarak benimsenmekte ve ifade edilmektedir[2128].

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği'nin 51. maddesinde, "*adli görüşme odalarının fail ile yüz yüze gelmesinde sakınca olan mağdurlar ile Cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından beyanının özel ortamda alınması gerektiği*

2122 AKDOĞAN, s.163.
2123 TEMİZ GÜL, 2023, s.390.
2124 YÜCEL, 2009, s.295.
2125 SCHWANDER, s.78.
2126 BOZDAĞ/SARIUSTA, s.573.
2127 Devrim AYDIN, ***Ceza Muhakemesinde Deliller,*** Yetkin Yayınları, Ankara 2014 (Devrim AYDIN, s.), s.77; Murat AYDIN, s.77.
2128 **Y.14.CD, T.15.06.2021, E.2020/4137, K.2021/4296,** ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.680; **YCGK, T.04.02.2020, E.2017/13-167, K.2020/51,** CANPOLAT, 2020, s.466.

değerlendirilen kişiler için kullanılmasının esas olduğu" belirtilmiştir. Söz konusu düzenleme ile en azından kapsamdaki mağdurların görüşme esnasında kendilerini daha rahat ifade edebilmeleri için oldukça önemli bir imkân tanındığı söylenebilir[2129]. Benzer şekilde, 1 Nisan 2021 tarihli ve 176 numaralı Adli Görüşme Odaları Genelgesi de *adli görüşme odalarının* sadece çocuk mağdurlar için değil, şüpheli veya sanık ile yüz yüze gelmemesi ya da beyanının özel ortamda alınması gerektiği değerlendirilen diğer suç mağdurları için, Ceza Muhakemesi Kanunu kapsamında kullanılmasının gerekliliğine işaret etmekte, adli görüşmelerin öncesinde ve sonrasında yapılması gereken hususları düzenlemektedir[2130]. Adli görüşme odaları uygulaması kapsamında, uzmanlar, mağdurla bir ön görüşme yaparak, mağdurla güvene dayalı bir ilişki geliştirmekte ve kendisini güvende hissetmesini, mağdurun ihtiyaçlarını belirleyerek bunların giderilmesini, beyanın alınması işleminin gerektiğinde özel yöntemlerle yapılmasını sağlayarak mağdurun örselenmesini azaltmaya çalışmaktadırlar[2131]. Adli görüşme odalarında yapılan görüşmelerin usulünün belirli bir seviyeye getirilmesi ile hem ilgili kişilerin beyanlarının güvenilirliğinin artacağı hem de bu odalarda görev yapan uzmanlar için yol gösterici

---

2129 TANER, s.19; Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.44.

2130 Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, 01.04.2021 tarihli Adli Görüşme Odaları konulu 176 numaralı Genelge, https://mağdur.adalet.gov.tr/Home/BilgiDetay/13 (E.T.10.11.2022); Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği'nin 4/1-ç. maddesinde yer alan tanımlarda, adli görüşme; "*mahkemelerden veya Cumhuriyet başsavcılıklarından adli görüşme odasına yönlendirilen dosyalardaki kişilerle adli görüşme odalarında yaşlarına ve içinde bulundukları duruma uygun şekilde adli destek görevlisi aracılığıyla yapılan görüşme*" olarak tanımlanmaktadır; Adli görüşme'nin tanık, mağdur ve sanık konumundaki çocukların dinlenerek, elde edilen bilgilerin kayda geçirilerek raporlaştırılması olduğu yönündeki tanım için bkz. Eda ERMAĞAN ÇAĞLAR / Tuğba TÜRK, "İstismara Maruz Kalan Çocuklarla Adli Görüşme: NICHD Protokolü Önerisi", ***TAAD,*** Y.2019, S.38, 393-412, s.395; ayrıca görüşmelerin nasıl yürütülmesi gerektiğine ve "*Ulusal Çocuk Sağlığı ve İnsan Gelişimi Enstitüsü Protokolü*"nden (*The National Institute of Child Health and Human Development (NICHD) Protocol*) örnek anlatım ve sorularla nasıl verimli bir süreç yürütüldüğüne ilişkin bkz. ERMAĞAN ÇAĞLAR/TÜRK, s.398-407; adli görüşme odaları uygulamalarına ilişkin hâkimler, uzmanlar, avukatlar ve çocuk mağdurlar olmak üzere dört grup katılımcıdan elde edilen bulgulara yönelik bilgi ve değerlendirmeler için bkz. Ayşe Dolunay SARICA / Umut Haydar COŞKUN, "Cinsel İstismar Olgularında Adli Görüşme Odalarının Kullanımı: Hâkim, Avukat, Uzman ve Mağdur Görüşleri", ***CHKD,*** Y.2020, C.8, S.1, 1-26, s.5, 11-22 ve 19; Can CANPOLAT, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık Beyanının İtibari Değerine İlişkin Bazı Özel Durumlar", ***AHBVÜHFD,*** Y.2021, C.25, S.2, 511-554 (CANPOLAT, 2021, s.), s.531-533; Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.45; Adli görüşme odalarına ilişkin ayrıntılı inceleme için bkz. Murat AYDIN, s.219-238; Enes YILMAZ, 2022, s.467.

2131 SARICA/COŞKUN, s.5; Murat AYDIN, s.219; bu yöndeki bir saha araştırması için bkz. Berhudan ŞAMAR / Betül URHAN, "Adli Görüşme Odalarında Suç Mağdurlarıyla Görüşme Yapan Adli Görüşmecilerin Deneyimlerinin İncelenmesi: Eskişehir Adliyesi", ***Toplum ve Sosyal Hizmet,*** Y.2020, C.31, S.3, 931-959, s.955.

bir rehber elde edileceği ifade edilmektedir[2132]. Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği ile Adli Görüşme Odaları Genelgesinin söz konusu belirli bir seviyeye getirilmeyi karşılamış olduğunu düşünüyoruz.

Belirtmek gerekir ki, özellikle kovuşturma evresi bakımından hâkimlere büyük görev düşmektedir. Çünkü hâkimlerin dava yönetimindeki tutum ve davranışlarının adaletin kalitesini etkileyen unsurlardan biri olduğu hatırlatılmalıdır. Zira adalet sisteminin gereği gibi işlemesinde ve tüm taraflar bakımından muhakemenin adilliğinin sağlanmasında, asıl ve nihai görevin hâkimlere ait olduğu bilinmektedir[2133]. Bu noktada hâkim, kararında mağdurların ihlal edilen haklarının önemine ve kayıplarının gerçek değerine işaret edilip edilmediğine kararında yeterli ölçüde yer vermelidir[2134]. Mağdurun beyanının ispata etkisi bakımından hâkime düşen görev, "*ispat faaliyetinde, ispata ulaşılmıştır denilmesinde kullanılan bir "mihenk taşı"*" niteliğindeki "*vicdani kanaat*"ini kişisel hislere değil, mantık ve tecrübe kurallarına uygun biçimde, üçüncü kişiler tarafından benimsenebilir gerekçe ve delillere dayandırmaktır[2135]. Ayrıca mağdurun beyanına itibar edilmesi için, (i) mağdurun aşamalardaki beyanları hayatın olağan akışına uygun, tutarlı ve çelişkisiz olmalı, (ii) mağdurun anlatımları yer, zaman, gerçekleşme biçimi konusunda somut ve ayrıntılı olmalı, (iii) mağdur suçun ortaya çıkmasını sağlama bakımından zamanında ve olabilen en erken şekilde muhakeme makamlarına başvurmalı ve eğer bu mümkün olmamış ise bunun nedenleri makul ve haklı görülür şekilde izah edilmeli ve son olarak (iv) mağdurun anlatımları hiç değilse kısmen, bilimsel delillerle veya yan delillerle örtüşmelidir[2136]. Bununla birlikte, ispat yükü bakımından esas sorunluluğun mahkemede mi yoksa iddia makamı olarak savcılıkta mı olduğu tartışmasının ötesinde, gerek mağdurun gerekse sanığın ispat ile yükümlü tutulamayacağı ifade edilmelidir[2137]. Bu noktada, tarafların hâkim veya savcılara teşekkür etmesi pek alışılagelmiş bir durum olmasa da söz konusu olabilmektedir.

2132 ERMAĞAN ÇAĞLAR/TÜRK, s.407; Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.45-46.

2133 YÜCEL, 2013, s.23; BİRTEK, s.466; ERBAŞ, s.94; BOZDAĞ/SARIUSTA, s.578.

2134 YÜCEL, 2013, s.25; **YCGK, T.22.04.2014, E.2012/1417, K.2014/207; YCGK, T.01.04.2014, E.2014/46, K.2014/167,** BOZDAĞ/SARIUSTA, s.594 ve 595, dn.109.

2135 FEYZİOĞLU/TANER, s.113; CANPOLAT, 2021, s.513-514; Murat AYDIN, s.77.

2136 **Y.14.CD, T.11.05.2017, E.2016/8186, K.2017/2592; Y.14.CD, T.20.03.2017, E.2017/365, K.2017/1435; Y.14.CD, T.05.02.2014, E.2013/10996, K.2014/1101; Y.14.CD, T.04.06.2013, E.2013/3192, K.2013/7027; Y.14.CD, T.30.09.2013, E.2013/3947, K.2013/9814;** Murat AYDIN, s.79-80.

2137 BOZDAĞ/SARIUSTA, s.576-577.

Ancak çoğu zaman bu teşekkürün altında yatan sebep, maalesef verilen karardan memnun oldukları için değil, parçası oldukları "*muhakeme sürecinin mağduru*" olmaktan kurtuldukları içindir[2138].

Ceza muhakemesinde bir özne olarak kabul edilen mağdurun, sahip olduğu insan olma özelliği dolayısıyla mağduriyetinin salt suçun meydana geldiği anla ilişkilendirilemeyeceği, dahası, özü itibarıyla kendi seyrinde devam eden bir etkileşim süreci olduğu kabul edilmelidir. Çünkü, "*Suç bir yasağa aykırılık ise bunu işlememek vazifesi aktif süjeye, işlenmiş ise bazı isteklerde bulunmak pasif süjeye aittir. Suçun ikisi arasında böyle bir "hukukî münasebet" doğurduğu aşikârdır*"[2139]. Mağdurlar için söz konusu durum da kendilerini, sürekli acı çeken biri olarak görmelerindense, yaşadıkları bu acı deneyimi atlatıp geride bırakan biri olarak görebilmelerini sağlayacak daha özgürleştirici bir yaklaşımı zorunlu kılmaktadır[2140]. Yukarıda da ifade edildiği üzere, başta insan olarak suç mağdurlarının bu noktadaki en önemli ihtiyacı, suç yüzünden zedelenen -belki de tamamen ortadan kalkan- diğer insanlara olan güveninin yeniden inşasıdır. Yani, "*travma deneyimi sonrası uyum sağlamada toplumsal desteğin derecesi ve niteliği de özellikle önemlidir*"[2141]. Yine mağdurun suçla içine girmiş olduğu durumda duyduğu bir diğer ihtiyaç, suçun genel manada kamuya/topluma karşı sahip olduğu niteliğin de tanınması ya da hatırlanması ve özellikle devlete bakan yönüyle kendisinin yalnız hissettirilmemesidir[2142]. Diğer bir ifadeyle mağdur, "*toplumu ve sosyal normları temsil eden bir kamu makamından bu tanınmaya ilişkin bir işaretin alınması beklentisi*" taşır[2143]. Şüphesiz böylesine bir beklenti, ceza muhakemesindeki **adil ve saygılı muamele görme hakkı ve ihtiyacı** ile de iç içedir ve dolayısıyla çok önemli ve meşru olarak addedilecektir[2144]. Kaldı ki, "*mağdurun ceza muhakemesinde yer alması bir bütün olarak ceza muhakemesinin meşruiyetini sağlar*"[2145].

2138 ZEDNER, s.143; YAVUZ, 2015, s.88.
2139 EREM, ***AÜHFD,*** 1968, s.29; ayrıca bkz. ÜNVER, ***Hukuksal Değer,*** s.140.
2140 AERTSEN, s.85.
2141 SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.41.
2142 AKDOĞAN, s.168.
2143 AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.17.
2144 AERTSEN, s.85-86.
2145 PAMUK, ***Mağdur,*** s.11.

E. Ana Hatlarıyla Mağdurun Hakları ve Kolluk ile Savcıya Düşen Görev

Hukuk devletinin ve insan haklarının suç şüphesi altındaki kişileri koruduğu gibi, madalyonun diğer yüzündeki mağdurları da "*evleviyetle*" korumaları gerektiği düşüncesiyle "*Bu bağlamda yürürlükteki Ceza Muhakemesi Kanunu'nda şüpheli ve sanık haklarının yanı sıra mağdur haklarının da özel olarak düzenlenmesi viktimolojik açıdan önemli bir gelişmedir*"[2146].

Gelinen noktada öncelikle belirtmek gerekir ki, mağdurun ve katılanın hakları, bu bölümde ayrı başlıklar altında sayılan ve esas itibarıyla CMK m.234 ile 239'da düzenlenen haklardan ibaret değildir[2147]. Bunların dışında, özellikle katılanın bizzat veya vekili aracılığıyla duruşmada ve tarafların katılımı ile yapılan diğer muhakeme işlemlerinde hazır bulunma hakkı, bilirkişi görevlendirilmesini talep etme ve uzman mütalaası sunma hakkı (CMK m.63/1 ve 67/6), hakimi, zabıt katibini ve bilirkişiyi reddetme hakkı (CMK m.24, 32 ve 69), duruşmanın gizli yapılmasını isteme hakkı ve duruşmanın idaresi ile ilgili talepte bulunma hakkı, duruşmada dinlenmeyi isteme ve soru sorma hakkı (CMK m.33, 201 ve 215) ile esas hakkında görüş bildirme hakkı (CMK m.216) gibi pek çok hakka normatif düzeyde sahip olduğu belirtilmelidir[2148]. Söz konusu düzenlemeler dikkate alındığında, kanunun sanık hakları ile mağdur hakları arasında paralellik kurduğu görülmektedir[2149].

Suç mağdurlarının -özellikle de çocuk mağdurların- ceza muhakemesi safhalarında karşılaşabilecekleri -bilgilendirilme eksikliği, ilgili birimlerin kayıtsızlığı, ilgisizliği veya ihmalleri nedeniyle mağdurların düş kırıklığına uğraması, faille karşılaşmaları, aleni duruşmada mahremiyetlerinin ihlal edilmesi, ikincil mağduriyet doğurabilecek nitelikteki tekrarlar, detaylı sorular ve yargılama makamlarının ürkütücü ortamı (atmosferi) gibi- olumsuzlukların önüne geçilmelidir[2150]. Bu noktada, genel manada kanunla ihtilafa düşmüş olan kişilerin -özellikle çocukların- korunması gerektiği ve özel çözümlerin üretilmesinin başlangıç noktasını, muhatap olarak bu mağdurlara

---

2146 SOKULLU-AKINCI/DURSUN, s.2
2147 KAZAKER, s.171-173; KAHVECİ, s.110-112; Murat AYDIN, s.127-128.
2148 Ayrıntılı bilgi ve inceleme için bkz. PAMUK, ***Mağdur,*** s.239-247.
2149 SOYASLAN, ***Muhakeme,*** s.494.
2150 YARSUVAT, s.334; AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.17; ERZURUMLUOĞLU, 2013, s.80-81; İNCEOĞLU, s.72-73; Enes YILMAZ, 2022, s.466.

özgü anlayış ve hizmetlerin geliştirilmesi suretiyle mağdur olduklarını fark etmenin oluşturacağı ifade edilebilir[2151].

Çocuklar ve hatta daha genel manada pek çok insan, yoksulluk, işsizlik, göç, aile içi etkenlerdeki sorunlar, çevredeki sosyal, kültürel, ekonomik imkânsızlıklar gibi güç koşullar altında var olmaya çalışmaktadır ve iç dünyasında aradığı güven ve yakın ilişkiyi akranlarında bulmak ister. Bahsi geçen zorluklar, aileler ile kişi arasındaki ilişkileri olumsuz etkilediği için, çocuk üzerinde akranlarının olumsuz etkisini belirginleştirmektedir. Haliyle bu durum kişileri ve özellikle çocukları istismara açık hale getirebilmektedir. İşte bu noktada özellikle okul ortamı, çocuk için akran grubuyla birlikte olduğu, düşündüğü, öğrendiği, korunduğu en önemli sosyalleşme araçlarından birini oluşturur. Ancak maalesef içinde bulunulan koşullar ve imkânsızlıklar, çoğu zaman okulun işlevini gerçekleştirmesinin önüne geçer[2152]. Yalnızlaşan, sorunlarına çözüm bulamayan, sorunlu ortamlarında varlık mücadelesi veren çocuklar, genellikle bir yandan çalışıp bir yandan eğitimine devam etmeye çalışmakta ve fakat çoğu zaman bu ikisinin doğal olarak bir arada götürülememesi neticesinde, bir istismar ve ihmal döngüsünde hayatlar kaybolup gitmektedir[2153]. Bilindiği üzere söz konusu olumsuzluklar, uygulamada büyük ölçüde hak ve yükümlülüklere yönelik bilgi ve bilgilendirilme eksikliğinden kaynaklanır. Nitekim ceza adaletinin çok teknik ve karmaşık nitelikteki yapısı, mağdurun sahip olduğu hakları bilmesini zorlaştırmaktadır[2154]. Zaten mağdur, genellikle hakları ve bu hakları gereği gibi kullanmasını sağlayacak hukuki yol ve yöntemler konusunda da bilgi sahibi değildir. Ayrıca mağdurun suça maruz kaldığı ilk anda büyük bir şok altında olduğu ve haklarını bilse bile çoğu zaman arayamayacak durumda bulunduğu hatırlatılmalıdır[2155]. Dolayısıyla mağdurun bu durumda sadece hukuki yardıma değil aynı zamanda tıbbi yardıma, manevi desteğe de ihtiyacı bulunduğu açıktır. Bunun dışında yaşlı ve küçük mağdurlar veya farklı bir dile sahip bazı mağdurlar özel bir ilgiye de muhtaçtırlar. Bu nedenledir ki, ceza muhakemesinde hukuki yardımın

2151 BAYKARA ACAR, s.174.
2152 SCHNEIDER, s.504; FREHSEE, 1996, s.9-14; BAYKARA ACAR, s.176-177.
2153 BAYKARA ACAR, s.179.
2154 SCHWANDER, s.63.
2155 WEMMERS, s.44; Enes YILMAZ, 2022, s.464.

yanında ücretsiz bir yargılamanın, yukarıda zikredilen teknik ve karmaşık nitelikteki yapıda basitleştirilmiş bir usulün ve manevi desteğin varlığı zorunludur[2156].

Kaldı ki, mağdurun haklarını kullanabilmesi, doğal olarak söz konusu haklardan haberdar olup bunları bilmesine bağlıdır[2157]. Diğer bir ifadeyle mağdurun korunmasının en etkin yolu, kendisine haklarının anlayabileceği şekilde anlatılması ile sağlanabilir[2158]. Nitekim bunun gerçekleştirilememesi durumunda, işin doğası gereği ikincil nitelikteki diğer hak ve hizmetler, anlamsız kalacaktır[2159]. Özellikle yargılamaya katılma ve muhakemeyi etkileme hakkı, mağdurun konuya ilişkin bilgilendirilmesi ile mümkün olacaktır[2160]. Dolayısıyla suçtan sonra mağdurun ilk olarak muhatap olduğu görevlinin -genellikle polis veya savcının- mağdura haklarını bildirmesi ve önündeki hukuki yolları açıklaması gerekmektedir[2161]. Hatta "*savcılar koşullu salıverme de dahil olmak üzere davanın gidişatı hakkında en baştan itibaren mağdurları bilgilendirme sorumluluğunu üstlenmelidir*"[2162]. Burada mağdurun beklediği dikkate alınmak, polise veya -*esasen*- savcıya düşen ise dikkate almaktır[2163]. Bundan başka, toplumun her ferdinin söz konusu kuralları bilmesi mümkün olmayacağı için gerek fail gerekse mağdur taraflara hukuken ehliyetli kimselerin yardım etmesi, hukuk devleti olmanın da bir gereğidir[2164]. Dolayısıyla bu boyutuyla belki de mağdura tanınan haklardan en önemlisi, avukat yardımından yararlanma hakkıdır[2165].

5271 sayılı CMK'da "*Mağdur ve Şikâyetçinin Hakları*" kenar başlığı altında, 234. maddede mağdurun yararına ve korunmasına yönelik haklar, *soruşturma* ve

---

2156 YARSUVAT, s.334.
2157 URUŞAK, s.52-53.
2158 TURANLI, s.134.
2159 CARTWRIGHT, s.193; DEĞİRMENCİ, 2008, s.53; GÜLŞEN, s.686; PAMUK, ***Mağdur,*** s.225; KAHVECİ, s.71.
2160 ERBAŞ, s.99.
2161 KILCHLING, ***Opferinteressen,*** s.299; YARSUVAT, s.339; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.300, dn.245; GELERİ, 2004, s.58; Enes YILMAZ, 2022, s.466-467, dn.141.
2162 ERBAŞ, s.93; TAMER/YILMAZ, s.6.
2163 WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.403-404; BAHAR, s.14; "Soruşturma aşamasında gömleğin ilk düğmesinin iliklenmesinde, Cumhuriyet savcısı-kolluk ilişkisi oldukça önemlidir. Cumhuriyet savcısı, düğmenin ilk iliklenmesi işini/görevini kolluğa bırakırsa, kolluk bilerek ya da bilmeyerek çoğu durumda yanlış ilikleme yapmaktadır. Bu ise, en baştan, muhakemenin bünyesine tabiri caiz ise, virüs bulaştırmak anlamına gelecektir. Düğme yanlış iliklenmiştir. Muhakeme bünyesi virüs kapmıştır. *İki yanlıştan bir doğru çıkmayacaktır.* İlk yanlış, Cumhuriyet savcısının düğme ilikleme işini kolluğa bırakmasıdır. İkinci yanlış, kolluğun düğmeyi yanlış iliklemesidir." ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1172.
2164 AKDEMİR, s.78.
2165 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.126; BOZDAĞ, s.122.

kovuşturma evresi olmak üzere iki evrede teker teker sayılmıştır[2166]. Soruşturma ve kovuşturma evresi için ayrı ayrı düzenlenen ve aşağıda da bu çerçevede ayrı ayrı irdelenecek olan haklar, CMK m.234/3'te açıkça ifade edildiği biçimde, mağdur ile şikâyetçiye anlatılıp açıklanacak ve bu husus tutanağa yazılmak suretiyle belgelenecektir. Gerçekten de varlığından haberdar olunmayan hakkın hiçbir değer ifade etmeyeceği yaklaşımıyla kanun koyucunun söz konusu hükmü düzenlediği ve ilgili durumun tutanakla tespit edileceğini öngördüğü ifade edilmelidir[2167]. Mağdurun pek çok hakka sahip olduğunun düzenlenmesi kadar, başta avukat yardımından yararlanma hakkı olmak üzere sahip olduğu hakların CMK m.234/3 uyarınca kendisine anlatılıp açıklanmasının ve bu hususun da tutanağa bağlanmasının önemli olduğunun altını çizmekte fayda vardır[2168].

Belirtmek gerekir ki, mağduru bu safhalarda bilgilendirecek ve tutanakla durumu belgelendirecek olan, soruşturma evresinde esas yetkili olan Cumhuriyet savcısı, kovuşturma evresinde ise yine esas yetkili olan hâkim veya mahkeme olacaktır[2169]. Söz konusu merciler, mağdura hakkını ne şekillerde ve hangi birimler nezdinde arayacağı konusunda mağduru aydınlatmakta ve böylece mağdur lehine hak tesisinin kurulması bir nebze de olsa kolaylaşmaktadır. Ayrıca buradaki aydınlatma yükümlülüğünün aynı zamanda mağdurun elde etmesi muhtemel olan maddi ve manevi giderimleri, mağdur destek kuruluşlarından alacağı hukuki yardımları ve benzer tavsiyeleri kapsadığı da belirtilmektedir[2170]. Ancak esasen bu husus genel hükümler çerçevesinde, bu şekilde ifade edilmektedir. Zira, CMK m.234/3'te mağdura haklarının kim tarafından, ne zaman ve nasıl anlatılacağı noktasında doğrudan yetkilendirilmiş bir kimse mevcut değildir[2171]. Ayrıca mağdurun bilgilendirilme hakkının sadece soruşturma aşamasında ve muhakemenin gidişatı yönünde bilgilendirilmesi hakkını kapsadığı, bu anlamda kovuşturma aşamasındaki yasal haklarının hatırlatılmasının zorunlu olmadığı hatırlatılmalıdır[2172]. Mevcut

---

2166 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.67; KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.166-167; SEÇKİN, 2020, s.623.

2167 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.145; TEMİZ GÜL, 2023, s.405.

2168 BOZDAĞ, s.130.

2169 CENTEL/ZAFER, s.1016; SOKULLU-AKINCI, "Mağdurun Korunması", s.697; ÜNVER/HAKERİ, s.709.

2170 COLE, s.295 ve 312; TURANLI, s.135.

2171 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.300; DEĞİRMENCİ, 2008, s.55; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.174; EVİK, s.83-84; ÜNLÜTEPE, s.63-64.

2172 TURANLI, s.134.

durumun, aydınlanma hakkının uygulanabilirliğini azaltması bakımından eleştiriye açık olduğu bir gerçektir[2173]. Aydınlatma yükümlülüğü asıl olarak, mağdurla ilk temasa geçen kişiler -ekseriyetle kolluk görevlileri- için kabul edilmelidir[2174]. Nitekim mağdurun haklarını bilmeye en çok ihtiyaç duyduğu an, zaman akışı bakımından da suçun işlendiği ana en yakın olan mağdurla ilk temasın gerçekleştiği andır. Dolayısıyla kanaatimizce, CMK m.90, 97 ve 141'de açık bir şekilde şüpheliye kanuni haklarının kolluk tarafından derhal bildirileceği düzenlemesinde olduğu gibi, mağdur haklarının kolluk kuvvetleri tarafından derhal bildirilmesine ilişkin aynı açıklıkta bir düzenleme yapılması yerinde olacaktır[2175].

Esasen polisin fiille ve mağdurla ilgili olarak soruşturma makamlarına sunmak üzere hazırladıkları dosyanın içerdiği bilgiler, olabildiğince açık, anlaşılır ve eksiksiz olmalıdır[2176]. Bu husus gerçekleştirilirken, kolluk bir yandan suçluluğun azaltılmasını bir yandan da gerek mevcut suç mağdurları için gerekse gelecekteki mağdurlar için suç korkusunun azaltılmasını ölçülebilir kılmalıdır[2177]. Bunu yaparken kolluk birimlerinin takındığı tutum büyük önem arz eder[2178]. Bu açıdan kolluk görevlileri, bir yandan olay hakkındaki ayrıntılı bilgi ve delillere ulaşıp faili yakalayalım derken, diğer yandan özellikle fiziksel ve ruhsal zorda bulunan mağduru olumsuz davranışlarla yeniden mağdur etmemelidir[2179]. Bunun sağlanması için, aile içi sorunlar ile özellikle şiddete uğrayan insanlara nasıl yaklaşılması gerektiği hakkında çözüm üreten yol ve yöntemlerin ve mağdurun haklarının neler olduğunu bilgilendiren, hizmet içi eğitim programlarının düzenlenmesi büyük öneme sahiptir[2180]. Nitekim bu doğrultuda, "*kolluğun mağdurların ihtiyaçlarına karşı hassas olması, mağdurlar için mevcut olan servis ve programlar hakkında bilgi sahibi olması ve mağdurlara yardımcı olabilmesi açısından kolluk birimleri için eğitim programlarının oluşturulması ve geliştirilmesi önerilmektedir*"[2181].

2173 DEĞİRMENCİ, 2008, s.55; KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.145; USLU, s.257.

2174 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.299-300; KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.145; KAFES, s.121-122 ve 148; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.422; GÜLTEKİN, s.133.

2175 ÖZBEK, ***CMK İzmir Şerhi,*** s.896; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Muhakeme,*** s.216; DEĞİRMENCİ, 2008, s.55-56; GÜLŞEN, s.687; KAHVECİ, s.72; PAZARCIKCI, s.989.

2176 BOYACI, s.161.

2177 YÜCEL, 2009, s.288; ERBAŞ, s.93.

2178 URUŞAK, s.54-55; DOLU/ULUDAĞ/DOĞUTAŞ, s.61.

2179 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.323; BAHAR, s.17; ZEDNER, s.143.

2180 ÇOR, s.101-102; FELTES, s.187 ve 200-201.

2181 YÜCEL, ***Adalet Psikolojisi,*** s.205; ERBAŞ, s.93; Ahmet POLAT, 2014, s.360 ve 365-366; Enes YILMAZ, 2022, s.467.

Gerçekten üzülerek ifade etmek gerekir ki, ülkemiz uygulamasında mağdurun yaşadıklarını defalarca anlatması, sadece savcılık ve mahkeme aşamasında değil, çoğu zaman suçun yeni öğrenildiği kolluk aşamasında sırasıyla (i) asayiş ekipleri, (ii) emniyet müdürlüğü araştırma ekipleri, (iii) polis karakolu ekipleri, (iv) sorumlu amir ve müdürler önünde söz konusu olabilmektedir. Şüphesiz olayı aydınlatmak ve şüpheliyi yakalamak amacıyla hareket eden görevliler, belki de bilmeden ve istemeden mağdurun daha sürecin başında ikinci bir mağduriyet yaşamasına sebep olmaktadırlar[2182]. Bu hususta ki en temel problem, kolluk ile mağdura destek sağlayacak gönüllü ve uzmanlaşmış kuruluşlar arasında toplu bir çalışmanın olmamasından kaynaklanır[2183]. Dolayısıyla böylesi bir süreci ve olumsuz ihtimalleri bertaraf etmeye yönelik olarak, bizim de katıldığımız şekilde öğretide, kolluk içerisinde mağdura haklarını açıklamak ve öğretmek üzere yeterli hukuki bilgiye sahip birimlerin oluşturulması ve doğal olarak söz konusu bilgilendirmenin tek seferlik olmaması, diğer bir ifadeyle yaşadığı süreç içerisinde ihtiyaç hissettiğinde, mağdurun bu birimlere kolaylıkla ulaşabilip danışabilmesi önerilmektedir[2184].

II. Soruşturma Evresinde Mağdurun Hakları

A. Haklarını Öğrenme - Bilgilendirilme – Aydınlanma Hakkı

CMK m.234/1'de öğretilecek haklar sayma suretiyle gösterilmiştir. Ancak bununla birlikte, CMK m.234/3'teki "*Bu haklar, suçun mağdurları ile şikâyetçiye anlatılıp açıklanır ve bu husus tutanağa yazılır.*" hükmü, mağdurun yetkili mercilere herhangi bir başvurusunun olmaması ve soruşturma ve kovuşturma organlarıyla bir temasının bulunmaması ve hatta bu organların ilgili safhalarda kendisini dinlemek ihtiyacı duymamaları durumunda, mağdura yazılı olarak bilgilendirme yapıp yapmayacağını düzenlememektedir. Öte yandan bunu yapmayı engelleyecek bir hüküm de düzenlenmemiştir. Yani konunun kanunda açıkça düzenlenmesi daha doğru olmakla birlikte, "*hukukta asıl olan özgürlüktür*" yaklaşımı ile bu yönde bir düzenleme yapılana kadar, uygulamada söz konusu haklar suç mağduru veya şikayetçiye belirtildiği biçimde bildirilebilir. Nitekim, burada hakların öğretilmesi ve kullandırılması bakımından bir hak kısıtlaması söz konusu olmadığına göre, bu

[2182] Ahmet POLAT, 2014, s.362; YAVUZ, 2015, s.97, dn.35.
[2183] TURANLI, s.134-135.
[2184] KAHVECİ, s.72-73.

durumun CMK'da açıkça yer almamış olması da esasen bir sorun oluşturmayacaktır[2185]. Ancak yine de söz konusu eleştiriler, 10.06.2020 tarihli ve 63 sayılı Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 4. maddesinde "*Bilgilendirme ve Yönlendirme*" başlığı altında, "*(1) Mağdurlar, talepleri halinde kendilerine sağlanan hak ve yardımlara ilişkin olarak kolluk birimleri veya müdürlükçe gecikmeksizin bilgilendirilir ve yönlendirilir. (2) Mağdurla yapılan sözlü veya yazılı iletişimde, mağdurun anlama veya kendini ifade etme kabiliyetini etkileyen yaş, gelişim düzeyi, engellilik gibi durumları dikkate alınır ve anlaşılır bir dil kullanılır. (3) Mağdura, kolluk veya Cumhuriyet başsavcılığı tarafından ihbar veya şikâyetine ilişkin yazılı bir belge verilir.*" şeklinde cevaplanmıştır. Düzenlemenin uygulamadaki tartışmaları bitirebileceği umulmaktadır[2186].

CMK m.234/1'de sayılan haklar arasında, örneğin mağduriyetin giderilmesi için hangi imkanların bulunduğu ve bunları kullanmak için hangi hukuki yollara başvurulabileceğine yer verilmemesi bir eleştiri noktası olarak zikredilmelidir[2187]. Çünkü mağdur ve suçtan zarar görenlere etkili hukuk yollarının sağlanması, ceza muhakemesi alanındaki pek çok sorunun çözülmesini sağlamaya yönelik bir öneri olarak kabul edilmelidir[2188].

Yine bilgilendirilme hakkı kapsamında mağdura verilecek bilgiler ve kimlerin bu bilgileri vereceği, Türk hukukunda kapsamlı bir şekilde düzenlenmemiştir. Bu bağlamda, mağdura; soruşturma veya kovuşturmanın akıbeti ile failin mahkûmiyetinden salıverilmesine kadar ortaya çıkabilecek değişik kararlar konusunda -özellikle tutuklama veya tutuksuz yargılama söz konusuysa- kapsamlı bir bilgilendirme yapılmalıdır[2189]. Ülkemizde bu konuya ilişkin yetersiz düzeydeki düzenlemelerin karşılaştırmalı hukuktaki ayrıntılı düzenlemeler dikkate alınarak geliştirilmesi mümkündür[2190].

2185 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.175.
2186 TEMİZ GÜL, 2023, s.404.
2187 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.146; USLU, s.257.
2188 AKYÜREK, s.73.
2189 DEĞİRMENCİ, 2008, s.56; PAZARCIKCI, s.989; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1074.
2190 DEĞİRMENCİ, 2008, s.84.

Öğretide bu hak, *haklarını öğrenme hakkı, bilgilendirilme hakkı* veya *aydınlanma hakkı* olarak da ifade edilmektedir[2191]. Özellikle kapsam ve içerikleri bakımından bilgi sahibi olunmayan hakların layıkıyla kullanılmaları da mümkün olmayacağı dolayısıyla söz konusu hak büyük öneme sahiptir. Burada sayılan bu haklar, kaynağını hukuk devleti ilkesinde bulabileceğimiz "*meram anlatma hakkı ve ilkesi*" ile birlikte düşünülmelidir. Çünkü meram anlatma ilkesi, sadece fail odaklı bir yaklaşımla ele alınamaz. Ceza adaleti sisteminin gerçek manada tesisi için bu ilke, cezai uyuşmazlığın her iki tarafını da kapsayacak şekilde düşünülmek zorundadır[2192]. Bu hususta, CMK m.202'de açıkça düzenlendiği üzere, mağdur, meramını anlatabilecek ölçüde Türkçe bilmiyorsa ve aynı şekilde engelli olan mağdur, anlayabilecekleri biçimde, bu mağdurlara iddia ve savunmaya ilişkin esaslı noktalar, tercümandan yararlanma hakkı kapsamında tercüme edilir[2193]. Öte yandan mağdurun bu haktan hem soruşturma evresinde hem de kovuşturma evresinde yararlanabileceği ifade edilmelidir; ancak bu hakkın kapsamının muhakeme sürecinin bütününü içerecek şekilde genişletilmesi hem mağdur hem de fail taraflar ve hakları bakımından daha isabetli olacağı belirtilmelidir[2194]. Ayrıca yine bu hususta, CMK m.324/5 uyarınca, "*Türkçe bilmeyen ya da engelli olan şüpheli, sanık, mağdur veya tanık için görevlendirilen tercüman giderleri, yargılama gideri sayılmaz ve bu giderler Devlet Hazinesince karşılanır.*" hükmü hatırlatılmalıdır. Diğer bir ifadeyle haklarını öğrenme noktasında bilgilendirme yapılırken, bunun mağdurun anlayabileceği bir şekilde olması ve hatta özellikle belirtilmelidir ki mevzuatın tekrarı biçiminde olmaması gerekmektedir. Yukarıda zikredilen tercümandan yararlanma hakkı gibi vekilinin bulunmaması durumunda baro tarafından kendisine bir vekil tayin edilebileceği ve bunun için ayrı bir ücret ödemesinin gerekmediği örnek olarak verilebilir[2195].

Tüm bu hukuki güvencelere rağmen, haklarını öğrenme veya aydınlanma hakkının uygulamada maalesef basit bir hatırlatmadan ibaret görüldüğü ve sadece hükmün usulen yerine getirilmesi yönünde şifahen birkaç sözle geçiştirildiği belirtilmelidir. Buna karşın söz konusu kanuni güvenceye alınan haktan esas maksat, hakların

---

2191 DEĞİRMENCİ, 2008, s.53; GÜLTEKİN, s.132; PAMUK, ***Mağdur,*** s.225; Ziya KOÇ, s.53-55; KAZAKER, s.150-151; KAHVECİ, s.71; Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.34; PAZARCIKCI, s.988.

2192 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.177; SEÇKİN, 2020, s.658.

2193 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.115.

2194 KAHVECİ, s.129-130.

2195 ŞAHİN, ***CMK Gazi Şerhi,*** s.933; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.175.

açıklanması ve öğretilmesi ile birlikte, uygulamada ceza adaleti organlarının bu yönde bir yükümlülük üstlenmesi olsa gerektir[2196]. Dolayısıyla mağdurlara hakları ve haklarını kullanıp kullanmamanın sonuçları anlayabilecekleri şekilde anlatılmalıdır. Nitekim bunun sağlanmaması, mağdurların haklarını etkin bir şekilde kullanamaması sonucunu doğuracaktır[2197] ve haliyle bu durumda kanunla amaçlanan korumaya ulaşılamayacaktır.

B. Delillerin Toplanılmasını İsteme Hakkı

Ceza muhakemesinin temelinde, suç teşkil eden fiilin fail tarafından işlendiği ya da işlenmediği hususunun hukuk düzenince kabul edilen araçlarla aydınlatılmasına yönelik işleme veya bu konudaki şüphenin yenilmesine ilişkin faaliyetlerin bütününe "*ispat*"[2198], bu süreçte hukuk düzenince kabul edilen, geçmişte yaşanmış, bitmiş, geride kalmış bir olayın parçalarını bugüne taşıyan ve bu olayın ne şekilde gerçekleştiğini gösteren araçlara ise "*delil*"[2199] adı verilmektedir[2200]. Gerçekten de bu doğrultuda ceza muhakemesi, maddi gerçeğe ulaşma hedefi ile "*delil ve ispat sütunları*" üzerine inşa edilmiştir[2201].

Ceza muhakemesinde esasen delil toplama yükümlülüğü, kamu adına iddia makamını dolduran Cumhuriyet savcısı tarafından yerine getirilmektedir. Mağdur, Cumhuriyet savcısından bağımsız bir şekilde soruşturma yürütemez. Sadece, delillerin toplanılmasını isteme hakkı çerçevesinde, bir delili varsa bunun toplanmasını talep edebilir[2202]. Bu kapsamda örneğin, delil olduğunu iddia ettiği bir eşyayı savcıya sunabilir, tanık olarak dinlenilmesini istediği bir kişi varsa bu kişinin davet edilip dinlenilmesini isteyebilir ya da tanığı varsa doğrudan savcılığa getirerek

---

2196 PAMUK, ***Mağdur,*** s.225.

2197 Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.34.

2198 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.641; BİRTEK, s.374 ve 376-377; FEYZİOĞLU/TANER, s.111; YERDELEN, ***Gerekçe,*** s.54.

2199 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.642; FEYZİOĞLU/TANER, s.217; CANPOLAT, 2021, s.514; CANPOLAT, 2020, s.480; ÇETİNER, s.33-34.

2200 KUNTER, ***Muhakeme,*** s.584; ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK, s.298-299; YENİSEY/NUHOĞLU, s.535-536; ÖZBEK, ***CMK İzmir Şerhi,*** s.820-821; KOCA, 2006, s.207; ÜNVER, "İspat", s.103; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.78; YENİDÜNYA/İÇER, s.561 ve 563; KARAKEHYA, ***Muhakeme,*** s.195; Devrim AYDIN, s.18-20; BİRTEK, s.1; GÖDEKLİ, s.1817-1818; BOZALAN, 2020, s.16-17; Doğan GEDİK, "Ceza Muhakemesinde Hakimin Delilleri Değerlendirme Serbestliği (CMK m.217)", ***Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan, DEÜHFD,*** Y.2019, C.21, Özel Sayı, 913-963, s.922.

2201 BİRTEK, s.12 ve 372.

2202 GÜLŞEN, s.690-691.

dinlenilmesini talep edebilir[2203]. Soruşturma evresinde kanun nezdinde CMK m.234/1-a-1 hükmü ile bu hakka yer verilmesi, hakkın öneminin vurgulanması bakımından büyük öneme sahiptir. Gerçekten şüphelinin CMK m.147 ile kendi lehine olan delillerin toplanılmasını isteme hakkının bulunmasına karşın, mağdurun da suçun aydınlatılmasına hizmet edecek delillerin toplanılmasını isteme hakkı ile "*silahların eşitliği ilkesinin gözetildiğini söylemek yanlış olmayacaktır*"[2204].

Mağdur, örnek olarak CMK m.116 ve devamı maddeler doğrultusunda, suça ilişkin makul şüphenin varlığı halinde, kişilerin yakalanabilmesi veya delillerin elde edilebilmesi amacıyla şüpheli, sanık veya diğer kişilerin üstü, eşyası, konutu, işyeri, diğer yerlerde ve hatta bilgisayarında arama yapılması suretiyle delillerin toplanılmasını isteyebilir[2205]. Ayrıca mağdurun Cumhuriyet savcısının yükümlülüğünü yerine getirmesini sağlama noktasında da **güvence işlevi** gördüğü ifade edilmelidir[2206]. Öte yandan, delillerin toplanılmasını isteme hakkı mağdurun yargılamada bir özne olarak kabulünün de bir yansımasını teşkil etmektedir[2207]. Diğer bir ifadeyle ceza adalet sistemimizin mağduru sade bir tanık olarak görmediği ve mağduru muhakeme sürecinde etkin bir konuma getirdiği ifade edilmelidir[2208]. Dolayısıyla bu hakkın düzenlenmesiyle mağdura, muhakemenin gidişatını etkileme imkânı tanınmıştır[2209].

Diğer taraftan, ülkemizce 18 Mayıs 2006 tarihinde 5506 sayılı Kanun ile onaylanan ve 24 Mayıs 2006 tarih ve 26177 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2003 tarihli Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi, "*Tanıkların, Bilirkişilerin ve Mağdurların Korunması*" başlıklı 32. maddesinde, Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 24. maddesinde yer alan tedbirlere yer vermiştir[2210].

Belirtmek gerekir ki, mağdura delillerin toplanılmasını talep hakkı tanınmış olsa da söz konusu talep bağlayıcı nitelik taşımamaktadır. Yani Cumhuriyet savcısı, delillerin toplanılması talebini kabul etmek zorunda değildir. Cumhuriyet savcısının

---

2203 KAHVECİ, s.77-78.
2204 SEÇKİN, 2020, s.627; Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.26; PAZARCIKCI, s.984.
2205 GÜLŞEN, s.691-692; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.80; KAHVECİ, s.77.
2206 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.416.
2207 DEĞİRMENCİ, 2008, s.56.
2208 KAHVECİ, s.75; PAZARCIKCI, s.983.
2209 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.146.
2210 DEĞİRMENCİ, 2009, s.90; TURHAN, ***Tanıkların Korunması,*** s.40 ve 262-263.

bir taraftan zaten görevi olan delillerin toplanılması talebini hangi ölçütlere göre değerlendireceği ve talebin reddedilmesi ihtimalinde mağdurun hangi yollara başvurabileceği düzenlenmemiştir. Bununla birlikte talebin reddedilmesi ihtimalinde, delillerin reddini düzenleyen CMK m.206/2 hükmü kıyasen dikkate alınabilir. Buna göre, *i)* toplanması talep edilen delil, kanuna aykırı olarak elde edilmişse, *ii)* delil ile ispat edilmek istenilen olayın karara etkisi yoksa ve *iii)* istem, sadece davayı uzatmak maksadıyla yapılmışsa, delillerin toplanılması talebi reddedilecektir. Yine de tüm bu sürecin Cumhuriyet savcısı tarafından hukuka uygun, makul, ikna edici gerekçelerle ortaya konulması gerekir[2211].

Mağdurun nelerin delil olduğu ve ne kadar delil değeri taşıdığını bilmesi ve buna bağlı olarak delillerin toplanılmasını istemesi hususunda bilgi sahibi olması büyük önem taşır[2212]. Çünkü, şüphesiz delillerin toplanılmasını isteme hakkı bağlamında, delillerin ivedilikle toplanması ve bu noktada mağdurun ısrarcı ve yardımcı olmasında, doğal olarak soruşturmanın etkin yürütülmesi bakımından fayda bulunmaktadır[2213]. Bununla birlikte gerek CMK m.160/2'ye göre "*Cumhuriyet savcısı, maddi gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adlî kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür.*" ve gerekse de CMK m.170/5'e göre "*İddianamenin sonuç kısmında, şüphelinin sadece aleyhine olan hususlar değil, lehine olan hususlar da ileri sürülür.*" hükümleri uyarınca, buradaki esas sorumluluğun Cumhuriyet savcısında olduğu hatırlatılmalıdır. Nitekim aksi takdirde, Cumhuriyet savcısı tarafından tekemmül ettirilmeden hazırlanan iddianame, CMK m.174 kapsamında mahkeme tarafından iade edilecektir[2214].

Bilindiği üzere ceza muhakemesinde, "*taraflarca getirilme ilkesi*"nin geçerli olduğu medeni yargılamadan farklı biçimde, ispat hukukuna ilişkin en temel ilke olarak -*kısaca her şeyin her şeyle ispat edilebilmesi anlamında kullanılan*- "*delil serbestliği ilkesi*" benimsenmiştir[2215]. Söz konusu serbestliğin sadece delillere has olmadığı,

---

2211 KAHVECİ, s.78-79.
2212 ALTAY, s.279.
2213 ALTAY, s.278; DEĞİRMENCİ, 2008, s.56-57; TURANLI, s.137.
2214 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.78.
2215 ÖZBEK, ***CMK İzmir Şerhi,*** s.844-845; FEYZİOĞLU/TANER, s.217 ve 240-244; KOCA, 2006, s.208-209; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.642-643; AKİL, s.1124-1125; BOZDAĞ/SARIUSTA, s.579; ROXIN/SCHÜNEMANN, s.166-167, Rn.6.

delillerin değerlendirilmesi bakımından da geçerli bir ilke olduğu, ancak temel ayrım noktasının gerekçelendirme açısından büyük önem taşıdığı ifade edilmelidir[2216]. Ayrıca delilleri değerlendirme serbestisi, yargılama mercilerine istedikleri delilleri toplama, istemediklerini toplamama veya değerlendirmeme lüksü vermez. Çünkü her ispat aracı daha sonra ortaya çıkan başka bir ispat aracıyla etkisiz veya değersiz hale getirilebilir. Sonuç olarak bu serbestlik, ancak olayla ilgili tüm deliller toplandıktan sonra, bütün ispat araçlarının birbiriyle olan ilişkileri dikkate alınarak değerlendirilmesine ve bu doğrultuda "*vicdani kanaat*"in oluşumuna ilişkin bir serbestliktir[2217]. Haliyle örnek olarak hâkimin bir olaya ilişkin önüne gelen tek delil, olayı gören kişinin tanıklığı ise, tanık dinlenmeksizin hüküm kurulmuş olması hukuka aykırılık oluşturur[2218].

Kaldı ki ceza muhakemesinde deliller, somut olayın geçmişe dönük canlandırılmasını sağlamak suretiyle maddi gerçeğin ortaya çıkartılmasına yararlar. "*Mağdurun desteği ile muhakemeye getirilen veya kendisinin talebiyle getirilmesi istenen delillerin, özellikle ceza davalarında ve suç sonucunda verilecek kararlar üzerinde oldukça etkili olduğu gözlenmektedir*"[2219]. Bu noktada geçerli olan delil serbestisi ve vicdani delil sistemi, yürütülen ceza muhakemesi kapsamında esasen gerekçelendirmeyi nihayete bağlayacak olan hâkim tarafından değerlendirilecek ve takdir edilecektir[2220].

Nitekim, kararın akla ve mantığa uygun şekilde açıklanması olan gerekçe, Anayasa m.141/3 ile CMK m.34 ve 230 doğrultusunda mahkemelerin tüm kararlarının gerekçeli olma zorunluluğunu ifade eden anayasal ve yasal bir kavramdır[2221]. Aksi

---

2216 KUNTER, ***Muhakeme,*** s.586; YENİSEY/NUHOĞLU, s.815; Devrim AYDIN, s.149; **YCGK, T.22.12.2009, E.2009/9-93, K.2009/308,** GEDİK, s.918-919.

2217 DONAY, s.121-122; BİRTEK, s.255; FEYZİOĞLU/TANER, s.109-110, 113 ve 161-172; KARAKEHYA, ***Muhakeme,*** s.10 ve 534; KARAKEHYA, 2007, s.126-127; YERDELEN, ***Gerekçe,*** s.222-223; ÇETİNER, s.37; GEDİK, s.947; CANPOLAT, 2020, s.480-485.

2218 **Y.4.CD, T.25.06.2008, E.2006/10156, K.2008/14600,** BOZDAĞ/SARIUSTA, s.581.

2219 TURANLI, s.137.

2220 KUNTER, ***Muhakeme,*** s.586; ÖZBEK, ***CMK İzmir Şerhi,*** s.845; AKYÜREK, s.61-62; Devrim GÜNGÖR, "Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Değeri Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler", ***İnÜHFD***, Y.2015, C.6, S.2, 307-318, s.308; Devrim AYDIN, s.149; BİRTEK, s.255; APİŞ, s.1119; GEDİK, s.917-918; YERDELEN, ***Gerekçe,*** s.223-224.

2221 YENİSEY/NUHOĞLU, s.807; CENTEL/ZAFER, s.864; CENTEL/ZAFER/ÇAKMUT, s.583-584; ÜNVER, "İspat", s.146; PAMUK, ***Mağdur,*** s.217; YERDELEN, ***Gerekçe,*** s.151 ve 153; YERDELEN, ***Cezanın Belirlenmesi,*** s.65; YILDIRIM/KILIÇ, s.375; ÇETİNER, s.38; "*Gerekçe; hükmün dayanaklarının akla, hukuka ve dosya içeriğine uygun açıklamasıdır. Gerekçe,* ***dosyadaki bilgi ve belgelerin yerinde değerlendirildiğini gösterir biçimde "denetime elverişli", yeterli ve yasal olmalıdır****. Bir hüküm, sorun, gerekçe ve sonuç kısımlarından oluşmalı,*

yöndeki bir değerlendirme açık bir keyfiliğe kapı aralayabilir ve böylece insan haklarına saygı ve hukuk güvenliği ilkelerine açıkça aykırılık oluşturabilir[2222]. Bu çerçevede dikkate alınabilecek olan delillerin taşıması gereken özellikler, şu şekilde sıralanabilir; *a)* yargılamaya konu olayın en azından bir parçasını ispat edecek nitelikte, *b)* elde edilebilir, *c)* duyu organları ile algılanabilir, *d)* sağlam ve güvenilir, *e)* akılcı ve bilimsel, *f)* müşterekliği sağlanmış ve *g)* hukuka uygun olarak elde edilmiş olmalıdır[2223]. Başka bir ifadeyle ceza muhakemesinde ispat için kullanılmak istenilen bir vasıtanın delil olarak nitelenebilmesi için, 1) olayı temsil etmeli ve 2) a) akla, b) maddî gerçeğe ve c) hukuka uygun olmalıdır[2224].

Dolayısıyla ve doğal olarak, delillerin toplanılmasını isteme hakkı bağlamında, mağdurun delilin taşıması gereken bu özellikleri asgari düzeyde bilmesi ve buna göre hareket etmesi büyük önem arz eder.

C. Dosyayı İnceleme ve İnceletme Hakkı

1. Dosyayı İnceleme Hakkı

CMK m.234/1-a-2 uyarınca, "*soruşturmanın gizlilik ve amacını bozmamak koşuluyla Cumhuriyet savcısından belge örneği isteme*" hakkı, doğrudan mağdura tanınmıştır. Kanaatimizce de söz konusu düzenleme, açık bir biçimde mağdurun muhakemeyi hissedilir biçimde etkileyebilmesi açısından oldukça isabetlidir ve mağdura bu şekilde bir bilgi edinme hakkı tanınmış olmakla bir yandan şüphelinin savunma

gerekçede suçun yasal unsurları başta olmak üzere sabit ve muhakkak sayılan olaylar ve eğer kanıt başka olaylardan çıkarılmışsa bunlar gösterilmeli, ***hangi kanıtlara neden itibar edildiği, hangilerinin geçersiz sayıldığı vurgulanıp, ortaya konulmalıdır****. İddia, savunma ve kanıtlar* ***"denetime elverişli biçimde değerlendirilip,*** *ortaya konulmadan tarafların iddia ve savunma anlatımları yazılmasıyla yetinilerek,* ***"gerekçesiz" hüküm kurulması suretiyle Anayasanın 141/3. CMK'nın 34 ve 230 maddelerine aykırı davranılması****, bozmayı gerektirmiştir.*" **(Y.15.CD, T.24.11.2016, E.2014/9639, K.2016/8970); benzer şekilde bkz. Y.4.CD, T.30.11.2016, E.2014/12506, K.2016/14770,** GEDİK, s.921, dn.26.

2222 AKYÜREK, s.62.

2223 KUNTER, ***Muhakeme,*** s.587-591; YENİSEY/NUHOĞLU, s.542-544; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.78; APİŞ, s.1119-1120; BİRTEK, s.43-70; GEDİK, s.923; GÖDEKLİ, s.1818; GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s.275-276; KOCA, 2006, s.213-214; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.644; ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.411-412; YERDELEN, ***Gerekçe,*** s.223.

2224 ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK, s.299; **YCGK, T.17.06.2014, E.2013/1-28, K.2014/333,** ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.644; Devrim AYDIN, s.47-56; YENİDÜNYA/İÇER, s.563-565; BOZALAN, 2020, s.18.

imkânlarının aleyhine, diğer yandan ise mağdurun ve ihtiyaçlarının lehine bir düzenleme getirilmiştir[2225].

Cumhuriyet savcısının kararıyla veya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkiminin kararıyla mağdurun dosyayı incelemesinin kısıtlanması düzenlenmediği için, bu yönde kural olarak bir kısıtlama yapılamayacağı öncelikle belirtilmelidir[2226]. Ancak mağdurun dosyayı inceleme hakkının tamamen sınırsız olduğu söylenemez. Bu noktada sınırı, düzenlemedeki ifadesiyle "*soruşturmanın gizlilik ve amacını bozmamak koşuluyla*" belge verilmesi oluşturacaktır[2227]. Soruşturma aşamasını yürüten Cumhuriyet savcısı, şüphesiz konuya ilişkin takdir yetkisine sahiptir. Fakat CMK m.234'te nasıl bir yol izlenebileceği düzenlenmediği gibi, kısıtlama kararını düzenleyen CMK m.153/2'ye atıf da yapılmamıştır. Yine de CMK m.153'e kıyasen bir çözüme ulaşmak mümkündür[2228]. Cumhuriyet savcısı bu yetkisini kullanırken, belgenin içeriğinden üçüncü kişilerin haberdar olup olmamasını bir ölçüt olarak kullanabilir. Nitekim buna göre, belgelerden ve içeriğinden üçüncü kişilerin haberdar olabildiği durumlarda, soruşturmanın gizliliği ve amacı zarar göremeyecektir ve söz konusu belgelerin olayın tarafı olan mağdura verilmemesi gibi bir ihtimal düşünülemez[2229].

Dikkat edileceği üzere, CMK m.234/1-a-2'de mağdurun belge örneği alabilme hakkının kısıtlanabileceğine ve dahi fiilen böyle bir kısıtlama yapılması durumunda da mahkemeye itiraz edilebileceğine dair bir düzenleme yapılmamıştır[2230]. CMK m.234/1-a-4'te, CMK m.153'e yollamada bulunulduğu halde, belge örneği talep etme hakkını düzenleyen CMK m.234/1-a-2'de, CMK m.153'e yollamada da bulunulmamıştır. Dolayısıyla müdafi ve vekilin dosyayı inceleme yetkisini ve kısıtlama kararını düzenleyen CMK 153. maddenin mağdurun doğrudan belge talep etmesi durumunda kıyasen uygulanmaması isabetli olacaktır. Çünkü esasen CMK 153. madde doğrudan müdafiye, CMK m.234/1-a-4 de doğrudan vekile yönelikken, CMK m.234/1-a-2'nin ise doğrudan mağdura yönelik olması doğru bir kıyasa varmamıza engel teşkil etmektedir. Bu yüzden, kanaatimizce de mağdurun dosyayı

2225 SCHÖCH, 2006, s.117; TURANLI, s.137-138.
2226 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.416.
2227 DEĞİRMENCİ, 2008, s.57; TURANLI, s.138.
2228 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1182-1183; DEĞİRMENCİ, 2008, s.57-58; GÜLŞEN, s.692-693; KAHVECİ, s.83; PAZARCIKCI, s.984.
2229 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.146; DEĞİRMENCİ, 2008, s.58.
2230 TURHAN, ***Muhakeme,*** s.97; GÜLŞEN, s.693.

inceleme hakkının kısıtlanmasının gerektiği düşünülüyorsa, bunun nasıl ve hangi koşullar altında olacağı kanuni güvenceye kavuşturulmalıdır[2231].

Savcının takdir yetkisi doğrultusunda mağdura istediği belgenin verilmemesi durumunda, belirtilmelidir ki maddi gerçeğin ortaya çıkarılamaması ihtimali de söz konusu olabilir. Çünkü mağdur, esasen suça doğrudan doğruya maruz kalan kişi olduğu için, aynı zamanda kendisine verilmeyen belgelerdeki tutarsızlıkları en iyi belirleyebilecek kişidir. Ayrıca konuyla bağlantılı olarak 9.10.2003 tarih ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu uyarınca, herkesin bilgi edinme hakkına sahip olduğu (m.4), başvurulan kurum ve kuruluşların ellerinde bulunan veya görevi gereği bulunması gereken bilgi ve belgelerin bilgi edinme hakkı kapsamında istenebileceği (m.7) ve adli soruşturma veya kovuşturmaya ilişkin bilgi veya belgelerin suç işlenmesine yol açacak, suçların önlenmesi ve soruşturulması ya da suçluların kanuni yollarla yakalanıp kovuşturulmasını tehlikeye düşürecek, yargılama görevinin gereğince yerine getirilmesini engelleyecek, hakkında dava açılmış bir kişinin adil yargılanma hakkını ihlal edecek nitelikteki bazı koşulların varlığı halinde kapsam dışında bulunduğu (m.20) ifade edilmelidir[2232]. Dolayısıyla Ceza Muhakemesi Kanunu, Bilgi Edinme Kanunu ile birlikte değerlendirildiğinde, mağdura tanınan belge örneği isteme hakkının kural olarak engellenemeyeceği, istisna olarak ise bu hakkın ancak Bilgi Edinme Kanununun 20. maddesindeki koşulların varlığı durumunda engellenebileceği ortaya çıkmaktadır[2233].

2. Dosyayı İnceletme Hakkı

CMK m.234/1-a-4'te, "*153'üncü maddeye uygun olmak koşuluyla vekili aracılığı ile soruşturma belgelerini ve elkonulan ve muhafaza altına alınan eşyayı inceletme*" hakkı düzenlenmiştir. Anlaşıldığı kadarıyla burada, hukuk bilgisine sahip olan ve mağduru hukuki açıdan daha iyi koruyacak olan avukatın marifetiyle hakkın kullanılması esas alınmaktadır[2234]. Diğer bir ifadeyle mağdurun bu yetkisini, sadece vekili aracılığıyla kullanabileceğine dikkat edilmelidir[2235]. Ancak bu takdirde, ikinci bentte düzenlenen mağdurun doğrudan *dosyayı inceleme hakkı* ile dördüncü bentte

2231 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.417; KAHVECİ, s.84.
2232 DEĞİRMENCİ, 2008, s.58-59; PAMUK, ***Mağdur,*** s.228; PAZARCIKCI, s.984-985; TURANLI, s.138-139.
2233 Ziya KOÇ, s.198-199; SEÇKİN, 2020, s.628.
2234 ÖZEN, ***Genel,*** s.1375.
2235 DEĞİRMENCİ, 2008, s.59; KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.146.

düzenlenen mağdurun vekili aracılığıyla *dosyayı inceletme hakkı* arasında, ayrıca düzenlenmeyi gerektirecek nasıl bir farkın olduğu sorusu gündeme gelecektir[2236].

CMK m.153, kenar başlığı itibarıyla da doğrudan müdafiin dosyayı inceleme yetkisinden bahsetmektedir. Beşinci fıkrasında ise, "*Bu maddenin içerdiği haklardan suçtan zarar görenin vekili de yararlanır.*" hükmüne yer vermiştir. Dolayısıyla CMK m.153 hükmünün sadece müdafiin dosyayı inceleme yetkisini düzenlemediği, aynı zamanda vekilin de maddede öngörülen haklardan yararlanabileceğini öngördüğü belirtilmelidir[2237]. Bu bağlantı noktasından ve mefhumu muhalifinden hareketle, vekilin soruşturma belgeleri ile elkonulan ve muhafaza altına alınan eşyayı inceleme yetkisinin, Cumhuriyet savcısının istemi ile soruşturmanın amacının tehlikeye düşeceği gerekçesiyle sulh ceza hâkiminin inceleme yasağı getirmediği hallerde söz konusu olduğu ifade edilmelidir[2238].

Gerek terimlerin kullanımı gerekse yetkinin kapsamı bakımından eksikliklerin olduğu açık görünmektedir. Bu açıdan, hem mağdura doğrudan dosyayı inceleme hakkını veren hem de müdafide olduğu gibi vekilin yetkilerini derli toplu gösteren bir düzenlemeye kanunda açıkça yer verilmelidir[2239].

D. Avukat Görevlendirilmesini İsteme - Avukat Yardımından Yararlanma Hakkı

1. Genel Olarak

Bilindiği üzere, etkin bir soruşturma ve kovuşturma yapılarak maddi gerçeğe ulaşmak, ceza ve ceza muhakemesi hukukunun amaçlarından biridir ve bu amaca ulaşmak da ancak mağdurun, soruşturma ve kovuşturmaya etkili bir şekilde katılmasını sağlamakla mümkün olabilir. Mağdurun yargılamaya etkin bir şekilde katılması ise, ancak bu hususta hukuki yardım almasıyla mümkün olabilecektir[2240]. Bu anlamda, ceza muhakemesinde soruşturma ve kovuşturma aşamalarında mağdura tanınan haklardan bir diğeri, "*avukat yardımından yararlanma hakkı*"dır[2241]. Bu hak

---

2236 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.417.

2237 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.176; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.108; YENİDÜNYA/İÇER, s.131; KAHVECİ, s.84-86.

2238 DEĞİRMENCİ, 2008, s.59; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.84.

2239 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.193; PAMUK, ***Mağdur,*** s.228, dn.419; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.417-418; ALTAY, s.286.

2240 KARAKEHYA, ***Muhakeme,*** s.166-167; BOZDAĞ, s.122 ve 143.

2241 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.417 ve 420; TURANLI, s.140.

ile mağdurlara tanınan temsil edilme hakkının etkin şekilde yerine getirilmesinin sağlanabileceği düşünülmektedir[2242].

Mer'i mevzuatımız bakımından ceza muhakemesinde mağdurun avukat yardımından yararlanması, soruşturma evresi için CMK m.234/1-a-3 ile kovuşturma evresi için ise CMK m.239/1 uyarınca "*ihtiyari*" özellik arz etmektedir[2243]. Buna göre bir tanımlama yapmak gerekirse, "*ihtiyari hukuki yardım alma, vekilin hukuki yardımından yararlanıp yararlanmamanın mağdurun takdirine bırakıldığı ve ceza muhakemesinin vekil olmadan da yürütülebilmesinin mümkün olduğu hukuki yardım alma türüdür*"[2244].

Bununla birlikte adaletin ve adil yargılamanın gerektirdiği istisnai durumlar çerçevesinde mağdurun avukat yardımından yararlanması, soruşturma evresi bakımından CMK m.234/2 ve kovuşturma evresi bakımından ise CMK m.239/2 uyarınca "*zorunlu*" özellik arz eder[2245]. Yine bir tanım şeklinde ifade etmek ve belirtmek gerekirse, "*zorunlu hukuki yardım alma, vekilin hukuki yardımından yararlanmanın mağdurun takdirine bağlı olmadığı ve ceza muhakemesinin vekil olmadan yürütülebilmesinin kabul edilmediği hukuki yardım alma türüdür*"[2246].

2. İstem Üzerine veya İhtiyari Zorunlu Vekillik

Genel olarak ceza muhakemesi sistemimizde, Kanunun öngördüğü istisnalar dışında zorunlu vekillik kabul edilmemiştir. Yani, mağdur veya şikâyetçi eğer isterse kendisini bir vekil aracılığıyla temsil ettirebilir[2247]. Ancak kanunda belirtilen haller dışında, mağdur, suçtan zarar gören ve katılan mahkemeden avukat tayin edilmesini kural olarak isteyemez. Sadece kendi başına avukat tutabilecek durumda olmaması ihtimalinde adli yardıma başvurmak suretiyle CMK ve Avukatlık Kanunu m.176-179. maddeler uyarınca kendisine avukat görevlendirilmesini isteyebilir[2248].

"*Vekili bulunmaması halinde, cinsel saldırı suçu, çocukların cinsel istismarı veya ısrarlı takip suçları ile kadına karşı işlenen kasten yaralama, işkence veya eziyet suçlarında ve alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, baro*

2242 Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.33.
2243 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.422.
2244 BOZDAĞ, s.129.
2245 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.422.
2246 BOZDAĞ, s.135.
2247 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.176.
2248 Ziya KOÇ, s.200; SEÇKİN, 2020, s.630-631.

tarafından kendisine avukat görevlendirilmesini isteme" hakkı, CMK m.234/1-a-3'te doğrudan düzenlenmiştir. CMK m.2/1-d düzenlemesi, *vekil*i, "*katılan, suçtan zarar gören veya malen sorumlu kişiyi ceza muhakemesinde temsil eden avukatı, ifade eder*" şeklinde tanımlamıştır. Hükümler birlikte değerlendirildiğinde, kanun koyucunun mağdur kavramını, katılan veya suçtan zarar gören kavramlarının içinde ele aldığı anlaşılmaktadır. Kavramların iç içe geçmesi bakımından bu haliyle söz konusu düzenlemelerin yerinde olmadığı söylenmelidir[2249]. Bu yüzden, mağdur ve suçtan zarar gören kavramlarının farklarının kanunda ortaya konulmasının oldukça yol gösterici nitelikte olabileceği hatırlatılmalıdır[2250].

Bizim de katıldığımız şekilde öğretide, CMK m.234/1-a-3'ün olumlu olmakla birlikte yetersiz kaldığı, bu yetersizliği giderebilmek için, mümkünse zorunlu vekilliğin bütün suçlarda, mümkün değilse en azından alt sınırı bir yıldan fazla hapis cezasını gerektiren bütün suçlarda kabul edilmesi önerilmektedir[2251]. Nitekim, 24 Temmuz 2008 tarihli 5793 sayılı Kanunun 40 ve 41. maddeleri ile CMK 234/1-a-3, b-5 ve 239/1'de maddelerin günümüzdeki halini almasını sağlayan değişiklikten önce, "*vekili bulunmayan ve kendisine vekil görevlendirilmesini talep eden her mağdura suç ayrımı gözetmeksizin, soruşturma ve kovuşturmanın her aşamasında vekil görevlendirilmesi gerektiği kabul edilmişti*"[2252]. Ayrıca suç mağduru olan herkese bu hakkın tanındığı ve bu konuda herhangi bir istemin aranmadığı zorunlu avukatlık sistemi, şüphesiz mağdurun kendisine tanınmış olan haklarından da azami ölçüde yararlanabilmesini sağlayacaktır[2253]. Dolayısıyla konuya ilişkin 5793 sayılı Kanunun getirdiği değişikliklerle niçin böyle bir geriye dönüş yapıldığı anlaşılamamaktadır[2254]. Bu açıdan, 2008 yılındaki değişikliklerden önceki halinde, müdafi görevlendirilmesine benzer şekilde düzenlenmiş olan "*mağdur, vekili yoksa barodan kendisine bir vekil görevlendirilmesini isteme hakkına sahiptir*" şeklindeki CMK 234/1-a-3 ve 239/1'inci maddelerindeki düzenlemenin -daha isabetli ve koruyucu olması bakımından- daha uygun nitelikte olduğu belirtilmelidir[2255]. Ceza adaletinin daha sağlıklı işlemesi ve tecellisi adına, mağdurlar için koruma kalkanının

---

2249 CENTEL/ZAFER, s.1009; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.817.
2250 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.84.
2251 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.417 ve 424.
2252 BOZDAĞ, s.133-134; TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, **Mağdur Hakları İnceleme Raporu,** s.27.
2253 ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.305, dn.258; TAMER/YILMAZ, s.51.
2254 PAZARCIKCI, s.987.
2255 TURANLI, s.140-141; BOZDAĞ, s.134.

bu doğrultuda genişletilmesi oldukça önemlidir. Buna göre, avukat yardımından yararlanma hakkı, soruşturmanın başlamasından hükmün kesinleşmesine kadar kullanılabilecektir[2256]. Öte yandan, sınırlı bir şekilde olsa da şüpheli veya sanık gibi mağdura da avukat yardımından yararlanma imkanının tanınması, silahların eşitliği ilkesinin bir yansıması ve gereğidir[2257]. Nitekim, ceza muhakemesinde iddia makamında savcı, yargılama makamında hâkim belli bir hukuk öğreniminden geçmiş ve bilgilerini staj gibi belirli mesleki çalışmalarla pekiştirmiş uzmanlardır. Savunma hakkının tam anlamıyla kullanılabilmesi için teknik hukuk bilgisiyle donatılmış müdafiye karşılık, teknik hukuk bilgisinden yoksun olan mağdurun da kişisel haklarının savunulmasında vekilin çok büyük ve ağır bir yükümlülüğü bulunmaktadır[2258]. Ayrıca ihtiyari vekil görevlendirilmesinin bazı suç tipleri ile sınırlı tutulmuş olması ve sadece alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezası gerektiren suçlarda kabul edilmiş olması bazı hak kayıplarına ve mağduriyetlere sebebiyet verebileceği gibi aynı zamanda eşitlik ilkesine de aykırılık oluşturacak ve bazı mağduriyetlere sebebiyet verebilecek niteliktedir. Örneğin, işlendiği iddia edilen fiilin hangi suçu oluşturduğuna ilişkin nitelemenin yanlış yapılması veya sonradan suçun niteliğinin değişmesi halinde, bu zamana kadar geçen sürede mağdurun vekil yardımından yararlanamaması ihtimali söz konusu olacaktır. Böyle bir durumda, mağdurun söz konusu haktan ceza muhakemesinin bir kısmında yararlanmaması, bir kısmında ise yararlanması gündeme gelecektir. Dolayısıyla söz konusu ihtimaller, mağdurun haklarının korumasız kalmasına ve ikinci bir mağduriyete sebebiyet verebilir[2259]. Buradan hareketle bizim de katıldığımız şekilde öğretide, CMK m.234/1-a-3 hükmünün *"mağdurun ve suçtan zarar görenin soruşturmanın ve kovuşturmanın her aşamasında seçilmiş vekilinin bulunmaması, ekonomik durumunun yetersiz olması ve talep etmesi halinde yetkili merciler tarafından ücretsiz olarak vekil görevlendirilir"* şeklinde değiştirilmesi önerilmektedir[2260].

Ayrıca avukat yardımından yararlanma hakkına ilişkin yapılan düzenlemelerin devlete de belirli yükümlülükler getirdiği ifade edilmelidir. Nitekim, ceza muhakemesinde adil yargılanma, şüpheli veya sanık için olduğu kadar, mağdur için

2256 DEĞİRMENCİ, 2008, s.59.
2257 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.422 ve 424; ALTAY, s.280.
2258 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.85.
2259 BOZDAĞ, s.134.
2260 BOZDAĞ, s.145.

de bir haktır. İşte bu noktada devletin de yargılamayı adil bir biçimde yerine getirmesi görevi bulunduğu hatırlatılmalıdır[2261].

Mağdurun veya şikâyetçinin avukat yardımından yararlanma hakkını kimden isteyeceği açıkça düzenlenmemiştir. Bu konuda şüpheli veya sanığa müdafi görevlendirilmesinde usulü düzenleyen CMK m.156'ya kıyasla bir uygulamaya gidilebilir. Buna göre, mağdurun talebi üzerine vekil atanması, soruşturma evresinde, ifadeyi alan merciin veya sorguyu yapan hâkimin istemi üzerine; kovuşturma evresinde, mahkemenin istemi üzerine, baro tarafından sağlanır[2262]. İlgililerin haktan istifade edebilmeleri için öncelikle resmi olarak soruşturma başlamış olmalıdır ve avukatı olmayan mağdur veya şikâyetçi, kendisiyle ilk temas kuran soruşturma veya kovuşturma makamına avukat yardımından yararlanma talebini iletmelidir[2263]. Diğer bir ifadeyle mağdurun bizzat barodan kendisi için avukat görevlendirilmesini talep etmesi mümkün değildir. Dolayısıyla mağdur, barodan kendisine avukat görevlendirilmesi talebini, yetkili makamlara yani soruşturma evresinde Cumhuriyet savcılığına, kovuşturma evresinde mahkemeye iletecektir[2264]. Bunun sonucunda bu yetkili makamlarca mağdura vekil görevlendirilmesi sağlanacaktır. Mağdur ve suçtan zarar gören avukat yardımından yararlanma talebinde bulunduğu halde, kendisine bir avukat tayin edilmemesi ve böylece avukat yardımından yararlanma imkânının tanınmaması, Yargıtay tarafından "*müşteki A.'nin vekil atanmasını istemesine rağmen vekil atanmaması ve vekilsiz dinlenilmesi suretiyle CMK'nın 234/1-b-5 maddesine aykırı davranılması*" bozma nedeni sayılmıştır[2265].

Öte yandan, kanunda açıkça düzenlenmeyen diğer hususlar da mağdurun soruşturma ve kovuşturmanın her aşamasında bir veya birden fazla vekilin yardımından yararlanıp yararlanamayacağı ve kanuni temsilcinin de mağdura vekil seçebilip seçemeyeceğidir. Bu sonunun çözümüne matuf olarak, kanaatimizce de CMK'nın 234'üncü maddesine "*mağdurun ve suçtan zarar görenin soruşturmanın ve kovuşturmanın her aşamasında bizzat seçtiği veya kanuni temsilci tarafından seçilen*

2261 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.111-112; BOZDAĞ, s.123 ve 135.
2262 ŞAHİN, ***CMK Gazi Şerhi,*** s.744; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.515; KAHVECİ, s.89-90.
2263 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.146; DEĞİRMENCİ, 2008, s.59; TURANLI, s.141.
2264 SOYASLAN, ***Muhakeme,*** s.495-496; GÜLŞEN, s.687; KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.146; KAHVECİ, s.90.
2265 **Y.5.CD, T.19.03.2007, E.2007/733, K.2007/2052,** Ziya KOÇ, s.202-203, dn.39.

bir veya birden fazla vekilin hukuki yardımından yararlanabilir" şeklinde bir hükmün eklenmesi uygun olacaktır[2266].

Avukat yardımından yararlanma hakkı çerçevesinde, sorulabilecek sorulardan birisi de vekil aracılığıyla yapılacak ceza muhakemesi işlemleri sırasında, vekilin yetkili mercie vekâletname ibraz etmesinin gerekip gerekmediğidir. CMK'da bu hususta açık bir düzenleme yoktur. Müdafi için de aynı durum geçerlidir. Kanaatimizce her iki durum için, acele veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerin varlığı, somut deliller ile gerekçelendirildiği takdirde vekâletnamenin sonradan ibraz edilmesi; diğer hallerde ise vekâletnamenin baştan ibraz edilmesinin zorunlu kılınması düşünülmelidir[2267]. Ayrıca zorunlu vekilliğin olduğu durumlarda, avukat görevlendirilmeksizin esaslı muhakeme işlemlerinin yapılması, örneğin mağdurun tanık sıfatıyla dinlenmesi hukuka aykırılık teşkil edecektir[2268].

3. İstem Aranmaksızın veya Doğrudan Zorunlu Vekillik

Öncelikle zorunlu vekillik kurumunun, mağdurlara hukuki güvence sağlaması tartışmasız olmakla birlikte, devlete yüklediği yüksek ekonomik külfet ve avukatlık mesleğinin temelinde serbest olması özelliği dolayısıyla tüm mağdurlar için kabul edilmediği, sadece bazı mağdurlar için benimsendiği hatırlatılmalıdır[2269].

CMK m.234/2'de, "*Mağdur, onsekiz yaşını doldurmamış, sağır veya dilsiz ya da meramını ifade edemeyecek derecede malûl olur ve bir vekili de bulunmazsa, istemi aranmaksızın bir vekil görevlendirilir.*" denmek suretiyle mağdura zorunlu vekil tayini, CMK m.150'ye paralel şekilde düzenlenmiştir. Diğer bir ifadeyle silahların eşitliği ilkesinin bir yansıması ve sonucu olarak, mağdura vekil görevlendirilmesi bu düzenlemeyle zorunlu hale getirilmiştir[2270]. Kanun koyucu, "*Katılanın hakları*" kenar başlıklı CMK m.239'un 2. fıkrasında da "*Mağdur veya suçtan zarar görenin çocuk, sağır ve dilsiz veya kendisini savunamayacak derecede akıl hastası olması halinde avukat görevlendirilmesi için istem aranmaz.*" demek suretiyle zorunlu vekillik

---

2266 BOZDAĞ, s.144.
2267 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.418.
2268 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.147.
2269 DEĞİRMENCİ, 2008, s.63; BOZDAĞ, s.136.
2270 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.422 ve 424; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.93; DEĞİRMENCİ, 2008, s.59; GÜLŞEN, s.688.

gerektiren halleri düzenlemiştir[2271]. Belirtilen mağdur tipleri, haklarını koruma noktasında daha zayıf oldukları, yardıma ve korunmaya daha çok ihtiyaç duydukları için, zorunlu vekillik kabul edilmiştir. Nitekim, Yargıtay Ceza Genel Kurulu da bu hususu şöyle vurgulamaktadır[2272]:

> "*Bu yöntemle görevlendirilen vekil çocuk, sağır veya dilsiz ya da meramını anlatamayacak derecede malul olan mağdurların haklarını korumakla görevlidir.* ***Kanuni temsilcileri (veli, vasi, kayyım vb) olduğunu bilmesine karşın kanun koyucu bu düzenleme ile haklarını koruyamayacak olanları özel olarak koruma altına almış, bu bağlamda velayet altında olduğunu bildiği çocukların ceza muhakemesine mağdur sıfatıyla katıldığı durumlarda zorunlu olarak bir vekil ile temsil edilmesini istemiştir.*** *Bunun doğal sonucu olarak mağdurun haklarının korunması için vekilin mağdurun kanuni temsilcilerine hukuki yardımda bulunması gerekmektedir. Buna göre, CMK'nun 234/2. maddesi uyarınca atanan vekilinin öncelikli görevi mağdura veya mağdurun kanuni temsilcisine hukuki yardımda bulunmaktır.*"

Görüldüğü üzere, zorunlu vekillik, "*soruşturma ve kovuşturma aşamasında mağdurun ruhsal ve fiziksel durumu ile yaşı dikkate alınarak mağdurun bir vekilin yardımından yararlanmasının zorunlu tutulması*" halidir ve "*mağdurun, vekilin hukuki yardımından yararlanmasının zorunlu olduğu hallerde görev yapan vekil, zorunlu vekil*dir"[2273].

Öğretide, mağdura tanınan haklar ile düzenlemenin "*devrim niteliğinde*" olduğu ve buradan hareketle artık "*ceza muhakemesi sistemimizin iki ayağının üzerine basmaya başladığı*" beyan edilmektedir[2274]. Söz konusu düzenlemeyle teknik anlamda yeterli hukuki bilgiye sahip olmayan mağdurların muhakeme sürecinde yeniden mağduriyet yaşamalarının önüne geçildiği söylenebilir. Çünkü zorunlu vekilliğin söz konusu olduğu durumlarda, vekil seçilmeden veya görevlendirilmeden ceza muhakemesi işlemleri yapılamayacak ve dolayısıyla mağdurların muhakeme sürecinde yeniden mağduriyet yaşamalarının ya da daha iyi ihtimalle mağduriyetlerinin devam etmelerinin önüne geçilecektir[2275].

Bununla birlikte, düzenlemenin şikâyetçiye ve suçtan zarar görene yönelik bir koruma sağlamadığı belirtilmelidir. Gerçekten kanun koyucu, zorunlu vekilliği kabul ettiği bu düzenlemede sadece "*mağdur*"dan söz etmiş, "*şikayetçi*"ye ve "*suçtan zarar*

2271 "Aslında 234. maddenin ikinci fıkrası uyarınca avukat atama zorunlu olduğundan katılma istemi bu avukat tarafından gerçekleştirilecektir. O halde 239/2. maddeye gerek yoktu." SOYASLAN, ***Muhakeme,*** s.500; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.447; BOZDAĞ, s.136.

2272 **YCGK, E.2013/71, K.2014/206, T.22.4.2014,** KAHVECİ, s.91-92, dn.93.

2273 BOZDAĞ, s.135; Ziya KOÇ, s.200-201.

2274 ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK, s.238-239; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.x; GÜLTEKİN, s.119; KAHVECİ, s.68; BOZDAĞ, s.129.

2275 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.85; BOZDAĞ, s.136.

gören"e yer vermemiştir[2276]. Öte yandan burada belirtilen niteliklerin özellikle şikâyetçiye bakan yönü itibarıyla ilk etapta -şikâyetin anlam ve sonuçlarını kavrama yeterliliğine sahip olup olmamak bakımından- şikâyetçi olmayı engelleyebileceği düşünülse de sayılan kategorideki kişilerin temyiz kudretine sahip olması durumunda şikâyetçi olabilecekleri, dolayısıyla da vekil görevlendirme zorunluluğunun mağdur ile sınırlı tutulmasının yerinde olmadığı ifade edilmelidir[2277].

CMK m.150/2 ve 3'te "*(2) Müdafii bulunmayan şüpheli veya sanık; çocuk, kendisini savunamayacak derecede malul veya sağır ve dilsiz ise, istemi aranmaksızın bir müdafi görevlendirilir. (3) Alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı yapılan soruşturma ve kovuşturmada ikinci fıkra hükmü uygulanır*" demek suretiyle zorunlu müdafilik düzenlenmiştir. CMK m.151/1 uyarınca da "*150'nci madde hükmüne göre görevlendirilen müdafi, duruşmada hazır bulunmaz veya vakitsiz olarak duruşmadan çekilir veya görevini yerine getirmekten kaçınırsa, hâkim veya mahkeme derhâl başka bir müdafi görevlendirilmesi için gerekli işlemi yapar*". Müdafiin dosyayı inceleme yetkisini düzenleyen CMK m.153'ün "*Bu maddenin içerdiği haklardan suçtan zarar görenin vekili de yararlanır.*" şeklindeki son hükmü bağlamında, CMK m.151 hükmünün birlikte ele alınarak suçtan zarar gören için atanan zorunlu vekilliği de kapsaması gerektiği düşüncesindeyiz[2278].

Görüldüğü üzere, CMK m.234/1-a-3 ile soruşturma evresinde, kimi mağdurlar maruz kaldıkları suçun türü ve ağırlığından dolayı, *istem üzerine veya ihtiyari zorunlu vekillik*, CMK m.234/2 ile de kimi mağdurlar daha fazla korunmaya muhtaç görüldüğü için, *doğrudan zorunlu vekillik* hükme bağlanmıştır[2279]. CMK m.234/2'de yer alan "…*istemi aranmaksızın bir vekil görevlendirilir*" hükmü, aslında mağdur, çoğu zaman vekil atamanın önemini kavrayacak durumda olmadığı için yerinde bir düzenlemedir. Dolayısıyla zorunlu vekillik gerektiren hallerde mağdurun seçilmiş vekilinin bulunmaması durumunda, mağdur açıkça karşı çıksa bile mağdura yetkili

---

2276 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.176-177; TURANLI, s.141.

2277 ÖZBEK, ***CMK İzmir Şerhi,*** s.899; KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.146; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.93 ve 99.

2278 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.176-177; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.108; farklı yönde bir değerlendirme için bkz. ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.544.

2279 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.86 ve 93; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.422 ve 424.

mercilerce vekil görevlendirilecektir. Diğer bir ifadeyle zorunlu vekilin görevlendirilmesinde, mağdurun veya kanuni temsilcinin rızası aranmaz[2280].

Yine de öğretide, zorunlu müdafiliğin aksine zorunlu vekilliğin ceza muhakemesinde adil bir hükme varılması bakımından bir gereklilik oluşturmadığı düşüncesiyle düzenlemede değişiklik yapılarak, mağdurun vekil atamanın anlam ve önemini kavrayabilecek yeterliliğe sahip olması veya kanuni temsilcisinin istemesi hallerinin ayrıca ele alınması gerektiği ifade edilmektedir[2281]. Ancak buna karşın, yine öğretide, zorunlu vekilliğin esas nedenini, mağdurun vekil atanmasının anlam ve önemini kavrayabilecek yeterliliğe sahip olup olmamasının oluşturmadığı, özünde şüpheli veya sanığın haklarında olduğu gibi ceza muhakemesinde mağdurun haklarının tam olarak korunmaya değer ve korunmasının gerekli görülmesinin oluşturduğu belirtilmektedir. Nitekim, adil bir hükümden bahsedebilmek için, şüpheli ve sanık kadar mağdur ve suçtan zarar görenlerin de hak ve menfaatlerinin zorunlu vekillik ile korunması "*gerekli, doğru ve yerindedir*"[2282].

Bu noktada, ilk olarak zorunlu vekil ile mağdurun iradelerinin çelişmesi ihtimalinde hangisinin iradesine üstünlük tanınacağının kanunda açık bir biçimde düzenlenmediği ve Yargıtay'ın da bu hususta sanığa ilişkin koruyucu düzenleme öngören CMK m.266/2'nin kıyasen uygulanması gerektiğini, "*Anılan maddede yasa yollarına başvurma konusunda, 150/2. maddeye göre atanan zorunlu müdafi (sanık çocuk, kendisini savunamayacak derecede malul veya sağır ve dilsiz ise) ile asilin iradesinin çelişmesi halinde, zorunlu müdafiin iradesinin esas alınacağı kuralı getirilmiş olup, olayımızda da kıyasen uygulanma olanağı (...) nazara alındığında, CYY.nın 234. maddesi uyarınca mağdure için atanan zorunlu vekilin iradesine üstünlük tanınarak davaya katılma yönündeki isteminin kabulüne karar verilmesi yerine, on beş yaşından küçük mağdurenin iradesi kabul edilerek katılma isteminin reddine karar verilmesi yasaya aykırıdır.*" şeklinde ifade ettiği hatırlatılmalıdır[2283]. Nitekim bu noktada, genel kural olarak hatırlatmak gerekirse, CMK m.261'de,

---

2280 BOZDAĞ, s.138-139.

2281 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.146; KAHVECİ, s.93.

2282 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.177.

2283 **YCGK, E.2008/5-56, K.2008/156, T.02.06.2008,** https://karararama.yargitay.gov.tr. KAHVECİ, s.108, dn.160; KAZAKER, s.125, dn.336 ve s.159; benzer şekilde bkz. **YCGK, T.27.01.2009, E.2008/5-145, K.2009/8,** www.kazanci.com, PAMUK, ***Mağdur,*** s.185; benzer şekilde bkz. **Y.5.CD, T.28.12.2009, E.2009/11952, K.2009/15015,** BOZDAĞ, s.139, dn.56; CENTEL/ZAFER, s.1012; ÜNVER/HAKERİ, s.758; YENİSEY/NUHOĞLU, s.182.

avukatın kanun yollarına başvurma hakkı, "*Avukat, müdafiliğini veya **vekilliğini üstlendiği kişilerin açık arzusuna aykırı olmamak koşuluyla** kanun yollarına başvurabilir.*" şeklinde düzenlenmiştir.

Bilindiği üzere, CMK m.234/2 kapsamındaki kişilerin esasen fiil ehliyeti bulunmamaktadır. Bu noktada ortaya çıkan diğer bir ihtimal de kanuni temsilci ile zorunlu vekilin iradelerinin çelişmesi durumudur. Dolayısıyla söz konusu kişiler adına karar verme yetkisine sahip olacak kişinin kanuni temsilci mi yoksa vekil mi olacağı bazı durumlarda karışıklık arz edebilir. Konunun netleştirilmesi bakımından Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun "*Mağdur küçük veya malul kişinin **kanuni temsilcisinin mağdur adına avukat görevlendirmiş olması** durumunda artık CMK'nın 234/2. ve 239/2. maddeleri uyarınca mahkemenin barodan avukat görevlendirilmesini istemesi mümkün değildir. Katılma konusunda ayırt etme gücüne sahip olmayan mağdur küçük veya kısıtlının kanuni temsilcisinin iradesi ile mağdura CMK'nın 234/2. maddesi uyarınca görevlendirilen **vekilinin iradesi çeliştiği takdirde kanuni temsilcinin iradesine** üstünlük tanınmalıdır. CMK'nın 261. maddesi uyarınca avukatın, müdafiliğini veya vekilliğini üstlendiği kişilerin açık arzusuna aykırı olmamak şartıyla kanun yollarına başvurması mümkün olduğundan, kanun yollarına başvurusu yetkisi açısından, **kanuni temsilci asil gibi olup, vekilin yetkileri asilden fazla olamayacaktır.**"* şeklindeki kararını burada doğrudan zikretmek yerinde olacaktır[2284]. Ayrıca Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun CMK m.234/2'nin uygulamasına ilişkin netliği sağlamaya yönelik olarak, "***Soruşturma ve kovuşturma aşamasında onsekiz yaşını doldurmamış,** sağır veya dilsiz ya da meramını anlatamayacak derecede malûl olan mağdurlara öncelikle CMK'nın 234/2. maddesi uyarınca vekil tayin edilip, vekil ile mağdurların kanuni temsilcilerinin birbirlerinden haberdar olmaları sağlanarak, vekilin mağdurların kanuni temsilcilerine hukuki yardımda bulunmasına imkan verilmelidir. Bu işlemler yapılmadan, **onsekiz yaşını doldurmamış, sağır veya dilsiz ya da meramını anlatamayacak derecede malûl olanların kanuni temsilcilerinin yaptıkları irade***

[2284] **YCGK, T.20.05.2014, E.2013/287, K.2014/273,** ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.422-423 ve 447-448; **benzer şekilde bkz. YCGK, T.02.12.2014, E.2014/3-28, K.2014/537,** www.lexpera.com.tr, KAHVECİ, s.92 ve 108; ÇINAR, 2019, s.2813, dn.34; **YCGK, T.12.03.2019, E.2019/46, K.2019/184; YCGK, T.13.03.2018, E.2015/14-136, K.2018/98;** ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.450-451.

açıklamalarının mağdurlar aleyhine sonuç doğurması mümkün değildir." şeklinde vermiş olduğu diğer bir kararı da yol gösterici mahiyettedir[2285].

Söz konusu kararlardan da anlaşıldığı üzere, suç mağdurları içerisinde çocuklar ve sağır veya dilsiz ya da meramını anlatamayacak derecede malûl olanlar, ceza muhakemesi mekanizmasında özel bir öneme sahiptir[2286]. Suç mağdurları içerisindeki bu grupların sahip oldukları önemden dolayı kanun koyucu, zorunlu vekilliği düzenlerken söz konusu özelliklerini dikkate almış ve Yargıtay da bu yönde verdiği kararlarla uygulamayı şekillendirmiştir[2287]. Nitekim, CMK m.234/2 de bu önemin bir yansıması olarak, onsekiz yaşını doldurmamış, sağır veya dilsiz ya da meramını ifade edemeyecek derecede malûl olan mağdurlar bakımından, bireysel menfaatleri koruma altına alan zorunlu vekillik düzenlemesi, AİHS m.6/3 bağlamındaki silahların eşitliği ilkesinin de bir gereğidir[2288]. Kaldı ki, zorunlu vekillik kurumuyla, özellikle ayırt etme gücü bulunan, ancak ergin olmayan çocuğun avukata vekâlet vermesi ve vekili aracılığıyla kamu davasını takip etmesi hususunda uygulamada yaşanan zorlukların aşılacağı belirtilmektedir[2289].

Öte yandan, kanaatimizce de suç mağduruna muhakemenin her aşamasında eksiksiz ve bağımsız hukuki yardım sunacak bir zorunlu vekil görevlendirilmesinin yanı sıra, mağdura gerek adli gerekse idari tüm işlemlerde refakat edecek, mağduru bilgilendirecek, onu ikincil mağduriyetlerden koruyacak ve mağduriyetin giderilmesi noktasında destek verecek bir "*mağdur destek uzmanı*" görevlendirilmesi gerekmektedir[2290].

E. İtiraz Hakkını Kullanma – Kovuşturma Davası Açma Hakkı

CMK m.234/1-a-5'te, mağdur ile şikâyetçinin, soruşturma evresinde, "*Cumhuriyet savcısının, kovuşturmaya yer olmadığı yönündeki kararına kanunda yazılı usule göre itiraz hakkını kullanma*" hakkının bulunduğu düzenlenmiştir. Bir yandan da mağdur

---

2285 **YCGK, T.22.04.2014, E.2013/71, K.2014/206,** ÖZEN, ***Genel,*** s.1375; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.423.

2286 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.95 ve 100-101.

2287 **Y.5.CD, T.04.06.2007, E.2007/3445, K.2007/4322**; **Y.5.CD, T.25.12.2006, E.2006/12729, K.2006/10585**; **Y.5.CD, T.20.09.2007, E.2007/7834, K.2007/6508**; **Y.2.CD, T.30.04.2008, E.2008/1974, K.2008/7716**; BOZDAĞ, s.136-137, dn.46, 50 ve 51.

2288 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.422 ve 424; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.102-103 ve 105.

2289 CENTEL/ZAFER, s.1012; ZAFER, 2003, s.133; ZAFER, 2004, s.67.

2290 Murat AYDIN, s.340 ve 358.

tarafından "*kovuşturmaya yer olmadığı kararı*"na[2291] karşı yapılan itirazın esasen mağdurun yeniden bir kamu davası açmasının farklı bir görünümünü teşkil ettiği dolayısıyla "*kovuşturma davası açma hakkı*" olarak da ifade edildiği belirtilmelidir[2292].

Bilindiği üzere, bütün muhakeme dallarında geçerli olduğu şekilde, itiraz hakkının kullanılabilmesi, tefhim veya tebligatın usulüne uygun yapılabilmesine bağlıdır. Uygulamada mağdurlara tebligatın yapılmamasına, ceza muhakemesinde geçerli bir sorun olarak karşılaşılmaktadır. Öte yandan, düzenlemede mağdur ve şikâyetçi bakımından hakkın ele alındığı, suçtan zarar gören bakımından herhangi bir değerlendirme ve tercihte bulunulmadığı açıkça görülmektedir. Buradan hareketle ülkemizde, kovuşturmaya yer olmadığı yönündeki kararların suçtan zarar görene tebliğinin yapılmadığı ve dolayısıyla bu karara karşı yasal yollara başvuru hakkı ve kullanma yönteminin bildirilmediği, bu durumun da haliyle suçtan zarar görenler bakımından olumsuz sonuçlar doğurduğu ifade edilmelidir[2293]. Dolayısıyla konunun, hassas bir şekilde ele alınıp, mutlaka kanunla düzenlenmesi gerektiğini düşünüyoruz[2294].

Şüpheli lehine sonuç doğuran, sulh ceza hakiminin tutuklamama kararı veya Cumhuriyet savcısının ya da sulh ceza hakiminin salıverme kararı gibi ceza muhakemesi işlemleri bakımından mağdura itiraz edebilme imkânı da tanınmalıdır[2295]. Bu aşamada mağdurun toplum veya devlet olması ihtimalinde itiraz hakkını kimin kullanacağı da düşünülmelidir. Benzer şekilde, mağduru toplum veya devlet olduğu durumlarda, esasen gizlilikten bahsedilemeyeceği için beyanda bulunmaya çağrılma da söz konusu olmayacaktır[2296]. Kanaatimizce, -örneğin çevreye karşı suçlar bakımından- böyle bir durumla karşılaşıldığında sivil toplum örgütlerinin

---

2291 "*Kovuşturmaya yer olmadığı*" kararının yerine "*iddianamenin düzenlenmesine yer olmadığı*" tabirinin kullanılmasına ilişkin bkz. KAŞKA, ***Sona Erme,*** s.284 ve 285, ayrıca bkz. s.96-99 ve s.173-174; YAVUZ, ***Alternatif Yöntemler,*** s.135, dn.257.

2292 CENTEL/ZAFER, s.605-606; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1219; KAHVECİ, s.93 ve 96; Süleyman Emre ÖZDEMİR, s.47-48; SCHROEDER/VERREL, s.135; TURANLI, s.142; eski Kanun dönemindeki ifadelerle "*koğuşturmama kararnamesi*" ve "*koğuşturma davası*" için bkz. KUNTER, ***Muhakeme,*** s.797 ve 800; bu kurumun "*kovuşturma davası*" kavramı ile anılması gerektiğine ilişkin bkz. Serkan MERAKLI, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Kovuşturma Davası", ***CHD,*** Y.2012, S.18, 173-192 (MERAKLI, 2012, s.), s.189.

2293 URUŞAK, s.59-60.

2294 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.419; MERAKLI, 2012, s.190.

2295 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.419, 1115, 1119, 1124 ve 1126.

2296 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1182.

toplum adına itiraz edebilmesine yönelik kapsamlı ve koruyucu bir düzenleme geliştirilebilir.

Kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın mağdura veya suçtan zarar görene bildirilmesi sırasında, itiraz hakkını kullanma hakkı ilgiliye öğretilecektir. CMK m.172/1 uyarınca da söz konusu hakkın süresi ve mercii, kovuşturmaya yer olmadığına dair kararda gösterilir. Bununla birlikte, mağdur veya suçtan zarar görene bildirime ilişkin, Kanunda bu kişilerin şikâyet veya ihbarda bulunmuş olmaları doğrultusunda herhangi bir koşul öngörülmemiştir. Yani buradan hareketle söz konusu bildirimin tüm mağdur ve suçtan zarar görenlere yapılması gerektiği hatırlatılmalıdır[2297].

CMK m.173'e göre de suçtan zarar görenin kovuşturmaya yer olmadığına dair kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren onbeş gün içinde, bu kararı veren Cumhuriyet savcısının yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hâkimliğine itiraz hakkı bulunmaktadır[2298]. Her ne kadar kanun koyucu, düzenlemede sadece suçtan zarar gören ifadesini tercih etmiş olsa da **mağdur da** itiraz hakkını kullanabilmelidir[2299]. Mağdur, bu doğrultuda itirazını kamu davasının açılmasını gerektirecek olay ve delilleri gösteren bir dilekçe ile yapacaktır[2300].

CMK m.234/1-a-5'te zikredilen itiraz kurumu, özü itibarıyla CMK m.267 anlamındaki itiraz kanun yolundan farklıdır. Çünkü teknik anlamda itiraz kurumu için, öncesinde bir hâkim veya mahkeme kararının bulunması gerekmektedir. Cumhuriyet savcısının vermiş olduğu kovuşturmaya yer olmadığı kararı bakımından ise, mağdur ile şikâyetçinin itiraz hakkını kullanması ile Cumhuriyet savcısının yargılama makamı tarafından denetimi ve iddianameyi düzenlemeye zorlanması, öğretide "*kovuşturma davası*" olarak adlandırılmaktadır[2301]. Ancak CMK m.173/5

2297 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.147; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.141.

2298 MERAKLI, 2012, s.181.

2299 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1222; MERAKLI, 2012, s.177-178; Süleyman Emre ÖZDEMİR, s.51-52; ALTAY, s.283.

2300 DEĞİRMENCİ, 2008, s.60; MERAKLI, 2012, s.179-180.

2301 ÖZTÜRK/TEZCAN/ERDEM/SIRMA GEZER/SAYGILAR KIRIT/ALAN AKCAN/ÖZAYDIN/ERDEN TÜTÜNCÜ/ALTINOK VILLEMIN/TOK, s.618; ÜNVER/HAKERİ, s.535; YENİSEY/NUHOĞLU, s.723; CENTEL/ZAFER, s.604; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Muhakeme,*** s.500; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.142-143; KARAKEHYA, ***Muhakeme,*** s.421; MERAKLI, 2012, s.173; MERAKLI, ***Takdir Yetkisi,*** s.129-130; KAHVECİ, s.93 ve 96.

hükmü, "*Cumhuriyet savcısının kamu davasının açılmaması hususunda takdir yetkisini kullandığı hâllerde bu madde hükmü uygulanmaz.*" demek suretiyle kovuşturma davası açma hakkı mağdurun aleyhine daraltılmıştır[2302]. Diğer bir ifadeyle Cumhuriyet savcısının takdir yetkisini kullanarak iddianame düzenlemediği durumlara yönelik itiraz hakkına yer verilmemiş olmasının mağdurun lehine olmadığı açık olup, ayrıca bu şekilde takdir yetkisinin genişletilmesi suretiyle itirazın kısıtlanması mağdur hakları bakımından da sakınca arz etmektedir[2303].

III. Kovuşturma Evresinde Mağdurun Hakları

A. Duruşmadan Haberdar Edilme Hakkı

Ceza muhakemesi sürecinde, sağlıklı bir adalet arayışı için, yürütülen işlemler hakkında mağdur, şikâyetçi ve suçtan zarar görenin öncelikle -ceza muhakemesi işlemlerinin ve işleyişinin ele alınacağı- duruşmadan haberdar edilmesi gerekmektedir. Nitekim, ilgili suçun doğrudan muhatabı olduğundan muhakemeye etki ve katkıda bulunabilmesini sağlama bakımından mağdurun beklentilerini karşılamak, muhakemenin gidişatı hakkında mağdura bilgi vermekle mümkün olacaktır[2304]. Kaldı ki, mağdurlara duruşma günü veya zamanının bildirilmemesi, doğal olarak onların duruşmaya katılamamalarına ve haliyle muhakemeye gerekli şekilde etki edememelerine sebep olur[2305].

CMK m.175/2 uyarınca mahkeme, iddianamenin kabulünden sonra duruşma gününü belirler ve "*duruşmada hazır bulunması gereken kişileri çağırır*". Ayrıca duruşmada hazır bulunacaklar, CMK m.188/1'de, "*Duruşmada, hükme katılacak hâkimler ve Cumhuriyet savcısı ile zabıt kâtibinin ve Kanunun zorunlu müdafiliği kabul ettiği hâllerde müdafiin hazır bulunması şarttır.*" hükmüyle sayılmıştır. Görüldüğü üzere bu hükümlerde mağdur, suçtan zarar gören, şikâyetçi ve katılan ya da vekil zikredilmemiştir. Ancak bununla birlikte CMK m.234/1-b-1'e göre de mağdur ve şikâyetçi, kovuşturma evresinde duruşmadan haberdar edilme hakkına sahip, duruşmada hazır bulunması gereken kişilerdendir[2306]. Böylelikle duruşmadan

---

2302 KATOĞLU, 2009, s.698; KAHVECİ, s.99; Süleyman Emre ÖZDEMİR, s.47-48.
2303 KATOĞLU, 2009, s.700.
2304 WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.502 ve 509; ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.302.
2305 TURANLI, s.142-143; KAHVECİ, s.101.
2306 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.147; PAMUK, ***Mağdur,*** s.226; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1243 ve 1269.

haberdar edilip de katılan sıfatını alan mağdur, CMK m.201 uyarınca mahkeme başkanı veya hâkim aracılığıyla doğrudan soru yöneltme hakkını kullanabileceği gibi, Cumhuriyet savcısı, müdafi veya vekil tarafından da katılan sıfatını alan mağdura, duruşma disiplinine uygun şekilde doğrudan soru yöneltebilir. Mağdur ve şikâyetçi, bu şekilde muhakemeye yön verebilme imkânına sahiptir[2307].

Duruşmadan haberdar edilme hakkı ile muhakemeyi etkileme imkanına sahip olan mağdur, şikâyetçi ve suçtan zarar gören, bu haklarına aykırı olarak duruşmadan haberdar edilmezlerse, bu durum kanuna aykırılık oluşturacaktır. Nitekim, Yargıtay uygulaması da açık bir biçimde, mağdurun duruşmadan haberdar edilmemesini kanuna aykırı bulmaktadır[2308]. Ayrıca mağdurun duruşmadan haberdar edilmiş sayılması, tebligatın usulüne uygun olarak yapılmasına bağlıdır[2309]. Diğer bir ifadeyle "*usulüne uygun olarak tebligat yapılmadıkça, mağdur duruşmadan haberdar edilmiş sayılamayacaktır*"[2310].

Öte yandan duruşmadan haberdar edilme hakkı, mağdurların davaya katılma hakkını kullanabilmeleri bakımından da büyük öneme sahiptir. Nitekim, "*Müştekinin soruşturma aşamasında sanıktan şikayetçi olduğunu beyan ettiği, ancak kovuşturma evresinde usulüne uygun olarak duruşmadan haberdar edilmediği, bu suretle davaya katılma talebinde bulunamayan müştekinin kanun yollarına başvurma hakkı bulunduğu, Müştekinin duruşmadan usulüne uygun olarak haberdar edilmeden ve davaya katılma imkanı sağlanmadan karar verilmesi suretiyle 5271 sayılı CMK'nin 233 ve 234. maddelerine aykırı davranılması…*" kanuna aykırı bulunmuştur[2311].

B. Kamu Davasına Katılma Hakkı

Kamu davasına katılma, CMK m.237/1'de "*Mağdur, suçtan zarar gören gerçek ve tüzel kişiler ile malen sorumlu olanlar, ilk derece mahkemesindeki kovuşturma evresinin her aşamasında hüküm verilinceye kadar şikâyetçi olduklarını bildirerek kamu davasına katılabilirler.*" denilerek düzenlenmiştir. Kamu davasına katılma, esasen sayılan kişilerin kamu davasında savcının yanında ve fakat ondan bağımsız olarak, kendisine tanınan hak ve yetkilerle muhakemenin gidişatına ve hükmün

2307 DEĞİRMENCİ, 2008, s.69; AKYAZAN, s.56 ve 91; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.118; TURANLI, s.147.
2308 **YCGK, T.05.02.2013, E.2012/5-1276, K.2013/43,** KAHVECİ, s.100, dn.122.
2309 **YCGK, T.25.04.2017, E.2016/1102, K.2017/248,** KAHVECİ, s.100, dn.123.
2310 **YCGK, T.26.06.2018, E.2016/1417, K.2018/302,** KAHVECİ, s.102, dn.129.
2311 **Y.1.CD, T.24.02.2021, E.2021/2353, K.2021/309,** Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.28-29, dn.78.

verilmesine etkili olabilmesidir[2312]. Müessesenin bu niteliği, katılanın muhakeme dışında harekete geçmesini önlemek bakımından büyük öneme sahiptir[2313]. Söz konusu hüküm, ayrıca suçun mağduru dışında kalan kişilerin de katılan sıfatını alabileceğini, diğer bir ifadeyle katılanla suçun mağdurunun her zaman aynı kişi olmadığını göstermektedir[2314]. Gerçekten mağdur, ceza muhakemesinde davanın gidişatını takip etmek istemezse katılan sıfatını almayacaktır.

Kamu davasına katılmada herhangi bir şekil şartı öngörülmemiştir. Dolayısıyla kamu davasının açılmasından sonra mahkemeye verilecek bir dilekçe ile yazılı veya katılma isteğini belirten ifadenin duruşma tutanağına geçirilmesi suretiyle sözlü olarak gerçekleştirilmesi mümkündür[2315]. Ancak katılma iradesi açık ve anlaşılır bir şekilde belirtilmelidir[2316]. Görüldüğü üzere, bir suçun mağduru ya da zarar göreni olmak, doğrudan katılan sıfatını alma sonucu doğurmamaktadır. Aslında mağdurun ve şikâyetçinin hakları, CMK m.234'te kamu davasına katılma hakkını da içerir şekilde düzenlenmiştir. CMK m.237'de ise katılan sıfatını alabilecek kişiler arasında şikâyetçi terimi teknik anlamda soruşturma aşamasında şikâyet hakkını kullanan kişiyi karşıladığı için olsa gerek zikredilmemiştir. Başka bir ifadeyle kamu davasına katılma talebinde bulunulan suç, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyet şartına tabi bir suç da olabilir. Ancak mağdur veya suçtan zarar görenin çoğu zaman soruşturmayı başlatan şikâyet dilekçesi, teknik anlamda katılmayı sağlamamaktadır. Bu açıdan kovuşturma evresine geçildikten sonra şikâyetçiye kamu davasına katılma hususundaki talebi sorulmadan yargılamaya devam edilerek hüküm kurulması, hukuka aykırı olacaktır[2317]. Ancak kamu davasına katılabilmenin ilk şartının, ortada bir suçun bulunması olduğu, bununla birlikte mevzuatımızda suç türleri bakımından herhangi bir sınırlamaya gidilmediği ve mağdurlara genel anlamda davaya katılma hakkı tanındığı hatırlatılmalıdır[2318]. Dolayısıyla bahsi geçen kişilerin katılan sıfatını kazanabilmeleri için gereken şey, kovuşturma evresinde suçtan şikâyetçi olduklarını mahkemeye bildirmeleridir[2319]. Ancak şikâyet kavramı ceza ve ceza muhakemesi

---

2312 PAMUK, ***Mağdur,*** s.141.
2313 TURANLI, s.143.
2314 KAHVECİ, s.39.
2315 DEĞİRMENCİ, 2008, s.63.
2316 ÜNLÜTEPE, s.49; **Y.14.CD, T.05.06.2017, E.2016/1065, K.2017/3062,** www.kazanci.com.tr, KAZAKER, s.123-124, dn.331.
2317 BOYACI, s.169.
2318 PAMUK, ***Mağdur,*** s.150.
2319 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.147.

hukukunda esasen teknik bir terim olduğundan, buradaki düzenlemede, zikredilen kişilerin özellikle de kovuşturma evresinde suçtan şikâyetçi olduklarını mahkemeye bildirmeleri şeklinde kullanılması yerinde olmamıştır[2320]. Gerçekten de "*şikâyet*" veya "*adaletin yerini bulmasını istemek*" gibi genel nitelikteki ifadeler, teknik anlamıyla ceza muhakemesindeki katılma iradesini belirtmek için yeterli değildir[2321]. Bununla birlikte, "*şikâyetçi olduğunu belirtme*" açıklaması, failin cezalandırılması arzusunun veya "*sadece suçtan zarar gördüğünü*"n dile getirilmesi şeklinde anlaşılmalıdır[2322].

Burada üzerinde durulması gereken diğer bir örnek, "*Yürütülen soruşturma sonucunda kovuşturma evresine geçildikten sonra suçun şikâyete bağlı olduğunun anlaşılması halinde; mağdur açıkça şikâyetten vazgeçmediği takdirde, yargılamaya devam olunur*." hükmünü ihtiva eden CMK m.158/7'dir. Düzenleme, mağdurun açıkça şikâyetten vazgeçmemesi durumunda, açık bir şikâyet istemi olmamasına rağmen, bunun varlığını kabul etmektedir. Bu tarz bir istisna hükmüne kamu davasına katılma isteği bakımından yer verilmemiştir[2323].

CMK m.237/1 düzenlemesi, kamu davasına katılma hakkına sahip kişileri, "*mağdur, suçtan zarar gören gerçek ve tüzel kişiler ile malen sorumlu olanlar*" şeklinde belirlemiştir[2324]. Çalışmanın birinci bölümünde de ele alındığı gibi, öğretide ağırlıklı olarak mağdurun yalnızca gerçek kişi olabileceği, tüzel kişilerin ancak suçtan zarar gören olabileceği ileri sürülmektedir[2325]. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere, esasen konuya ilişkin tartışmanın Kanunun yasalaşma çalışmalarında "*suçtan zarar gören gerçek ve tüzel kişiler*" ibaresinden önce gelecek şekilde "*mağdur*" kavramının özensiz biçimde kanuna eklenmesinden kaynaklandığı tespitinde bulunulabilir. Diğer bir ifadeyle "*gerçek ve tüzel kişiler*" isim tamlamalarının sadece suçtan zarar görene mi ait olduğu yoksa öncesinde virgülle ayrılan mağdur için de geçerli olup olmadığı önem arz etmektedir. Hükmün ele alınışındaki terim tercihinden, kanun koyucunun

---

2320 KAHVECİ, s.37.

2321 ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Muhakeme,*** s.570; KAZAKER, s.121.

2322 CENTEL/ZAFER, s.1009 ve 1016; DONAY, s.368; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.433-434; BOYACI, s.168; SEÇKİN, 2020, s.641-642.

2323 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.444-445.

2324 **YCGK, T.20.12.2011, E.2011/4-256, K.2011/283,** www.kazanci.com.tr, KAZAKER, s.125-126, dn.337; Ziya KOÇ, s.235-238.

2325 Ayrıntılı bilgi ve değerlendirmeler için bkz. I-B-2. Kimlerin Mağdur Olabileceği veya Tüzel Kişilerin Mağdur Olarak Kabul Edilip Edilemeyeceği Tartışması; II-C. Suçtan Zarar Gören ve D. Katılan – Müdahil.

yalnızca gerçek kişileri mağdur olarak anladığı sonucu çıkmamakta ve ayrıca "*suçtan zarar gören*" ifadesinden sonra "*gerçek ve tüzel kişiler*" ifadelerine yer verilmesinin de esasen gereksiz olduğu belirtilmektedir[2326]. Öğretide Özen de söz konusu tartışmaya "*CMK m.237/1'e göre, tüzel kişiler de davaya katılabilmektedir. Tüzel kişilerin davaya katılması; mağdur veya zarar gören şeklinde gerçekleşebilir. Bu düzenleme ile kanun koyucunun, tüzel kişilerin mağdur olabileceklerini kabul ettiği görülmektedir.*" şeklinde katılır[2327]. Gerçekten, kanunun "*mağdur, suçtan zarar gören gerçek ve tüzel kişiler*" şeklindeki ifadelerini böyle algılamak da mümkündür. Ancak kanaatimizce, belirliliği sağlamak gerekliliği ve hatta zorunluluğu dolayısıyla kavramın sınırlarının tam anlamıyla çizilmesi yerinde olacaktır. Bunu sağlamanın da yolu, çalışmada defaatle belirtildiği üzere toparlayıcı bir kanun hükmünden geçer.

Katılmanın sonuçları üzerinde de durulmalıdır. "*Katılmanın davaya etkisi*" kenar başlığı altındaki CMK m.240/1'e göre, "*Katılma, davayı durdurmaz*". Esasen mağdur veya suçtan zarar gören, katılma talebinin kabulü kararı ile yargılamaya dahil olmakta ve katılan(müdahil) sıfatını kazanmaktadır. Dolayısıyla katılan, davaya katıldığı andan itibaren yetki sahibi olacağı için, "*katılmadan önce verilmiş olan kararlar katılana tebliğ edilmez*" (CMK m.241/1). Ayrıca "*bu kararlara karşı kanun yoluna başvurulabilmesi için Cumhuriyet savcısı için öngörülen sürenin geçmesiyle katılan da başvuru hakkını kaybeder*" (CMK m.241/2). Yine benzer bir yaklaşımla "*tarihi belirlenmiş olan duruşma ve yargılama usulüne ilişkin diğer işlemler vaktin darlığından dolayı katılan kimse çağrılamayacak veya kendisine haber verilemeyecek olsa bile belirli gününde yapılır*" (CMK m.240/2). Yani söz konusu düzenlemelerin ifade etmeye çalıştığı konu, katılmanın yargılamanın sürekliliğini önlemeyeceğidir[2328]. Öte yandan, suçtan zarar görenin delillerin tartışılması sonuçlandıktan sonra davaya katılması ve yeni delil ileri sürmesi de ihtimal dahilindedir. Bu noktada, CMK m.207 uyarınca "*delilin ortaya konulması istemi, bunun veya ispat edilmek istenen olayın geç bildirilmiş olması nedeniyle reddedileme*"yeceği hükmü dolayısıyla söz konusu durum ve ilgili delilin kabulü, maddi gerçeğin ortaya çıkartılması bakımından önem taşıyacaktır[2329].

2326 BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.728-729.
2327 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.432.
2328 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.187; DEĞİRMENCİ, 2008, s.63; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.449; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.43; KAZAKER, s.147-148.
2329 YURTCAN, ***Şahsi Dava,*** s.68-69; PAMUK, ***Mağdur,*** s.220.

C. Tutanak ve Belgelerden Örnek İsteme Hakkı

CMK m.234/1-b-3 alt bendinde yer alan "*vekili aracılığı ile*" ibaresi, Anayasa Mahkemesinin 17.5.2012 tarihli ve E.2011/37, K.2012/69 sayılı Kararı (RG: 21 Temmuz 2012/28360) ile iptal edilmiştir. Söz konusu karar doğrultusunda, mağdur ile şikâyetçinin dosyaya ve dosyadaki belge ve bilgilere ulaşabilmesinin hak arama özgürlüğü bağlamında adil yargılama ilkesinin ayrılmaz bir parçasını oluşturduğu, böylece de mağdur ile şikâyetçiye muhakemenin seyrine yön vermek ve etki etmek olanağını sağladığı ifade edilmiştir[2330]. Nitekim mağdur ve şikâyetçi, CMK m.234/1-a-2 uyarınca soruşturma evresinde bizzat belge örneği isteme hakkına sahipken, kovuşturma evresinde bu hakkını sadece vekili aracılığıyla kullanabilmesi makul ve mantıklı değildir. Kaldı ki, gerek uygulamada Anayasa Mahkemesi'nin gerekse öğretide pek çok yazarın tespit ettiği gibi, vekilin sahip olduğu bir yetkiye, ilginç bir şekilde onu görevlendiren asil olarak mağdurun sahip olmamasını hukuk mantığı ile izah etmek oldukça güçtür[2331]. Kararda da vurgulandığı üzere, mağdur açısından tutanak ve belgelerden örnek alma dolayısıyla bunları inceleme hakkı, yargı mercileri önünde iddiada bulunma ve bu suretle muhakemenin gidişatını etkileme hakkının doğal bir uzantısı olması hasebiyle silahların eşitliği ilkesinin de bir gereğini teşkil eder[2332].

Öte yandan, vekili bulunmayan mağdurun ceza yargılamasındaki haklarını takip edebilmesi bakımından soruşturma evresindekine benzer bir düzenlemenin getirilmesi yerinde olacaktır. Çünkü mağdurun kendi hak ve menfaatlerini koruyabilmesi bakımından tutanak ve belgelerden örnek isteyebilmesi büyük bir öneme sahiptir. Böyle bir hakkını belirten kısıtlamalara tabi olarak kullanmak zorunda bırakılması, mağdur hakları bakımından ceza adalet sisteminin bir adım ileriye taşınmasından yoksun bırakılması bir yana sonuçları itibarıyla belki de bir geriye gidiş anlamına gelecektir. Dolayısıyla mağdurun vekili bulunmasa dahi

---

2330 **AYM, T.17.05.2012, E.2011/37, K.2012/69,** normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr, (E.T.19.05.2021); SEÇKİN, 2020, s.645.

2331 **AYM, T.17.05.2012, E.2011/37, K.2012/69,** www.lexpera.com.tr, KAHVECİ, s.112, dn.171; ŞAHİN, ***CMK Gazi Şerhi,*** s.730; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.193; DEĞİRMENCİ, 2008, s.68; GÜLŞEN, s.692-693; PAMUK, ***Mağdur,*** s.227; ALTAY, s.285; BOYACI, s.171; SEÇKİN, 2020, s.645.

2332 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.420; YENİDÜNYA/İÇER, s.134.

dosyadan kendisini ilgilendirecek bir konuda belge örneği alma hakkı kısıtlanmamalıdır[2333].

D. Tanıkların Davetini İsteme Hakkı

CMK m.234/1-b-4 ile mağdurlara kovuşturma evresinde tanıkların davetini isteme hakkı, duruşmada delil gösterme hakkı kapsamında tanınmıştır. Ancak ceza muhakemesinde geçerli olan delil serbestliği ilkesi uyarınca ve mağdur tarafından yasak delil oluşturmayan tüm delillerin soruşturma evresinde toplanılmasını isteme hakkının CMK m.234/1-a-1'de zaten düzenlenmiş olması gereğince, CMK m.234/1-b-4'te kovuşturma evresinde sadece tanıkların davetini isteme şeklinde bir ifade kullanılmışsa da temel mantık kuralları doğrultusunda mağdurun mahkemeden diğer delillerin toplanmasını istemesine engel bir durum söz konusu değildir. Bu boyutuyla mağdurun kovuşturma evresindeki tanıkların davetini isteme hakkı, esasen soruşturma evresindeki delillerin toplanılmasını isteme hakkının da bir sonucudur ve aslında aralarında bir fark bulunmamaktadır[2334]. Haliyle soruşturma evresi bakımından daha *geniş çerçevede* mağdurların delillerin toplanmasını isteme hakkına yer verilmişken, kovuşturma evresi bakımından *daha dar çerçevede* delil türlerinden sadece biri olan tanıkların davetini isteme hakkına yer verilmesi, çok isabetli olmamıştır ve eleştiriye açıktır. Nitekim, kovuşturma evresinde mağdurun sadece tanıkların davetini isteme hakkının bulunduğu, buna karşın daha genel nitelikte delillerin toplanılmasını (*örneğin bir belgenin getirilmesini veya bilirkişi incelemesi yapılmasını*) isteme hakkının bulunmadığı söylenemez. Dolayısıyla bu meyanda "*delillerin toplanılmasını isteme hakkı*" düzenlenmelidir[2335]. Çünkü, insan faktörünün olduğu her aşamada olduğu gibi soruşturma evresinde mağdur lehine delillerin toplanmasında da eksiklik olmuş olabilir. Dolayısıyla eğer sonradan ortaya çıkan başka bir delil varsa, mağdur bunların toplanılmasını doğal olarak isteyebilir. Nitekim konuya ilişkin çeşitli ihtimalleri, CMK'nın 207. maddesinde yer alan *"delilin ortaya konulması istemi, bunun veya ispat edilmek istenen olayın geç bildirilmiş olması nedeniyle reddedilemez"* hükmü ile birlikte düşünmek de gerekir. Ceza muhakemesinde maddi gerçeğin ortaya çıkartılması ilkesi doğrultusunda,

---

2333 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.146; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.416; TURANLI, s.146.

2334 ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.154; DEĞİRMENCİ, 2008, s.68; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.125; KAHVECİ, s.113.

2335 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.420; ALTAY, s.286; KAHVECİ, s.114; PAZARCIKCI, s.996; Murat AYDIN, s.154.

delillerin toplanması faaliyetini sadece soruşturma evresiyle sınırlamak mümkün değildir[2336]. Çünkü bir delil sonradan ortaya çıkabileceği gibi, kovuşturma evresinde toplanılmış ve ancak duruşmada ortaya konulabilmiş de olabilir. Bu aşamada CMK m.170 uyarınca soruşturma evresinde bütün delillerin toplanması, iddianamede somut olayın delillerle ilişkilendirilerek gösterilmesi zorunluluğu ve CMK m.174 uyarınca da bütün bunların yapılmamış olması veya eksikliği durumunda iddianamenin iadesinin gerekmesi ile soruşturma evresinde toplanmamış veya soruşturma evresinden sonra ortaya çıkmış bir delilin kovuşturma evresinde toplanamamasını birbirine karıştırmamak gerekir. Kaldı ki, CMK m.174/3'te yer alan Cumhuriyet savcılığı tarafından iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren onbeş gün içerisinde iade edilmeyen iddianamenin kabul edilmiş sayılacağı kuralı karşısında, kovuşturma evresinde delil toplanamayacağını kabul etmek, hüküm verilirken bazı delillerin dikkate alınmayabileceği anlamına gelir. Sonuç olarak böyle bir durum, ceza muhakemesinde maddi gerçeğin aranacağı ilkesine de ters düşer[2337]. Hatta bu noktada, Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun kararlarına da yansıdığı gibi, mağdurun delillerin toplanılmasını talep etme hakkını kullanması için, "*Mahkemenin "maddi gerçeği araştırma ilkesi" ile 5271 sayılı CMK'nun "Mağdur ile şikayetçinin hakları" başlıklı 234. maddesinde; mağdur ile şikayetçinin soruşturma evresinde "delillerin toplanılmasını isteme" haklarının bulunduğunun kabul edilmiş olması karşısında da, ilgili katılan sıfatını kazanmadan dahi bu haklarını kullanabileceğinden, sonuç olarak iddia ve delillerini bildirme hakkının kullanılmaması da söz konusu olmayacaktır.*" şeklinde kamu davasına katılmış olmasının gerekmediği de belirtilmiştir[2338].

CMK m.178 düzenlemesinde ne mağdur ne de suçtan zarar gören kavramları zikredilmekte, sadece katılan bakımından bir düzenleme öngörülmektedir. Buna göre, hâkimden tanık çağırmasını isteme ve bu istem reddedildiğinde tanıklarını mahkemeye getirme yetkisi katılana tanınmıştır. Ancak mağdur ve suçtan zarar gören veya şikâyetçi bakımından açık bir düzenleme bulunmamaktadır[2339]. Mağdur ve

---

2336 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.420; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.79.

2337 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.194; pek çok örnek nitelikteki Yargıtay kararları ve bunlar üzerinden hukuki değerlendirme ve inceleme için bkz. Birsen ELMAS, "Yargıtay Kararları Işığında İddianamenin İadesi", ***TAAD,*** Y.2016, S.28, 207-234, s.215-216.

2338 **YCGK, E.2013/121, K.2014/254, T.13.5.2014; YCGK, E.2013/111, K.2014/303, T.3.6.2014,** KAHVECİ, s.114, dn.179.

2339 DEĞİRMENCİ, 2008, s.68; KAHVECİ, s.114.

şikâyetçinin kovuşturma evresinde tanıkların davetini isteme hakkını düzenleyen CMK m.234/1-b-4 hükmü ile çağırılması reddedilen tanığın ve uzman kişinin doğrudan mahkemeye getirilmesini düzenleyen CMK m.178 hükmü arasında bir uyumsuzluk var gibi görünmektedir[2340]. CMK m.178'de "*katılanın tanık daveti hakkı*", CMK m.234'te ise "*mağdurun tanık gösterme hakkı*" düzenlenmiştir. Öğretide katılan sıfatını alan mağdur için CMK m.178'in uygulanması, katılan sıfatını almayan mağdur içinse CMK m.234'ün uygulanması gerektiği düşüncesi de ileri sürülmektedir[2341]. Ancak söz konusu sorunun çözümü adına, CMK m.234'teki düzenlemenin daha özel norm niteliğinde olduğu kabulüyle sadece katılanın değil, daha geniş ve koruyucu anlamda mağdur veya şikâyetçinin tanıkların davetini isteme hakkı etkin bir biçimde benimsenmelidir[2342]. Bununla birlikte, mağdur genel olarak delillerin toplanılmasını isteme hakkı bağlamında tanıkların davetini isteme hakkına sahip olsa da mahkemenin bu taleple bağlı olmadığı hatırlatılmalıdır[2343]. Kanaatimizce bu doğrultuda mağdurun tanıkların çağrılması istemi, mahkeme başkanı veya hâkim tarafından reddedildiği takdirde, mağdur CMK m.178 uyarınca tanıklarını doğrudan mahkemeye getirebilir ve bu kişiler duruşmada dinlenirler[2344]. Bu durum, hakkaniyetin ayrılmaz bir unsuru olan silahların eşitliği ilkesinin de doğal bir sonucu olarak kabul edilmelidir[2345]. Öte yandan öğretide söz konusu düzenlemeler ile en azından katılanın "*muhakemeye yön verebilme hakkı*"nı etkin bir şekilde kullanabilme imkânına sahip olduğu belirtilmektedir[2346]. Bununla birlikte, çağrılan tanıkların ad ve adreslerinin sanığa ve Cumhuriyet savcısına makul süre içinde bildirilmesini düzenleyen CMK m.179 da zikredilmelidir. Kanaatimizce, söz konusu hüküm ile -silahların eşitliği ilkesi gereğince- çağrılan tanıkların ad ve adreslerini "*mağdur, suçtan zarar gören ve/veya katılanlara da bildirme zorunluluğu getirilmelidir*"[2347].

2340 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.194.
2341 DEĞİRMENCİ, 2008, s.69; YENİDÜNYA/İÇER, s.135.
2342 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.148; DEĞİRMENCİ, 2008, s.85.
2343 DEĞİRMENCİ, 2008, s.68; KAHVECİ, s.114; PAZARCIKCI, s.996.
2344 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.194; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.420; **aksi yönde bkz.** PAMUK, ***Mağdur,*** s.229; aksi yöndeki bu görüşe, maddi gerçeğe ulaşma ilkesi ve hiçbir delilin göz ardı edilmemesi gerekliliği bakımından, katılmak mümkün değildir; bu nedenle söz konusu görüşün isabetli olmadığı kanaatindeyiz; **ayrıca bkz.** ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.440.
2345 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.420; BOYACI, s.171.
2346 Ziya KOÇ, s.193; Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.33.
2347 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1276.

CMK m.211'de duruşmada okunmasıyla yetinilebilecek belgeler arasında, tanık veya sanığın suç ortağının daha önceki dinleme tutanakları veya kendilerinin yazmış olduğu belgeler sayılmıştır ve bu kişilerin duruşmada dinlenilmesinden vazgeçilip tutanakların okunmasıyla yetinilmesi için katılanın rıza göstermesi gerekmektedir. Yani hüküm uyarınca katılan veya vekili kabul etmediği takdirde, ilgili belgelerin okunmasıyla yetinilemez. Bununla birlikte delillerin ortaya konulması ve reddini düzenleyen CMK m.206'nın 3'üncü fıkrasına göre, "*Cumhuriyet savcısı ile sanık veya müdafii birlikte rıza gösterirlerse, tanığın dinlenmesinden veya başka herhangi bir delilin ortaya konulmasından vazgeçilebilir*". Görüldüğü üzere, CMK m.206/3'te tanığın dinlenmesinden veya başka herhangi bir delilin ortaya konulmasından vazgeçilebilmesi için katılan veya vekilinin rızasının aranmaması eleştiriye açıktır[2348]. Kanaatimizce bu yönde de bir düzenleme getirilmelidir.

Mağdurun etken haklarından birisi olarak yazılı veya sözlü biçimde kendini ifade etmesi, özellikle hüküm duruşmasında önem kazanmaktadır[2349]. Esasen hukukumuzda, katılanın mahkeme aracılığıyla sanığa, tanıklara, bilirkişilere ve duruşmaya çağrılmış diğer kişilere soru sorma hakkı ve suç ortağının, tanıkların veya bilirkişinin dinlenmesinden veya bir belgenin okunmasından sonra diyeceğinin bulunup bulunmadığının mahkeme tarafından sorulması, mağdur haklarının korunması bakımından önemli bir gösterge olarak nitelendirilen CMK m.201 kapsamında düzenlenmiş olsa da -karşılaştırmalı hukukta yer alan içeriği ile- mağdura "*kendini ifade etme hakkı*" düzenlenmemiştir[2350]. Kamusal iddia makamı olan Cumhuriyet savcısının yanında, bireysel iddia makamına sahip olan ve iddia faaliyetine katılan, savcıdan bağımsız ayrı bir özne olduğu için, son sözün sanığa verilmesinden önce katılan sıfatıyla mağdura kendini ifade etme hakkının verilmesi, mutlak anlamda ceza adaleti sisteminin işleyişine katkı sağlayacaktır[2351].

2348 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.420; PAMUK, ***Mağdur,*** s.229-230.
2349 DEĞİRMENCİ, 2008, s.64; KAZAKER, s.154.
2350 DEĞİRMENCİ, 2008, s.66; TURANLI, s.147.
2351 YENİSEY/NUHOĞLU, s.185; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.178; DEĞİRMENCİ, 2008, s.66-67; ÜNLÜTEPE, s.4-5.

E. Avukat Görevlendirilmesini İsteme - Avukat Yardımından Yararlanma Hakkı

Kovuşturma evresinde, "*vekili bulunmaması halinde, cinsel saldırı, çocukların cinsel istismarı veya ısrarlı takip suçları ile kadına karşı işlenen kasten yaralama, işkence veya eziyet suçlarında ve alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, baro tarafından kendisine avukat görevlendirilmesini isteme*" hakkı, CMK m.234/1-b-5'te, soruşturma evresi için yukarıda ele alınan CMK m.234/1-a-3 bendindeki düzenlemeyle aynı şekilde kabul edilmiştir. Söz konusu aynılık bakımından gereksiz bir tekrar gibi düşünülebilir; ancak, değildir; "*Çünkü, kovuşturma aşamasında suçun hukuki niteliği ve cezanın alt sınırı değişebilir*"[2352]. Dolayısıyla kanaatimizce, bu ihtimal dikkate alınacak olursa, buradaki düzenleme mağdura yönelik ekstra bir koruma sunmaktadır. Nitekim gerek öğretide gerekse uygulamada, avukat talebinin davaya katılma talebi ile aynı anda yapılabileceği, bu durumda mahkemenin katılma hakkında karar verilmesini beklemeden hem soruşturma hem de kovuşturma evresinde mağdur ve şikâyetçiye tanınan avukat yardımından yararlanma hakkı doğrultusunda avukat tayini yoluna gitmesi gerektiği, kaldı ki katılanın katılma talebini geri almadığı sürece kamu davasının açılmasından hüküm verilinceye kadar avukat görevlendirilmesi talebinde bulunabileceği ve bu yönde talepte bulunmasına rağmen, mahkeme tarafından kendisine avukat tayin edilmemesinin bozma nedeni sayılacağı belirtilmiştir[2353].

Zorunlu vekillik kurumunun hukuki güvenliği sağlayıcı nitelikteki konumu açıktır. Bu bağlamda kanaatimizce, çocuk yaşta olduğu için kendisine vekil atanan mağdurun kovuşturma devam ederken onsekiz yaşını doldurması ihtimalinde, vekilin görevi kendiliğinden sona ermeyecek ve kovuşturma aşamasında onsekiz yaşını dolduran mağdur artık vekil ile temsil edilmek istemediğini açıkça beyan etmedikçe vekilin görevi devam edecektir[2354]. Nitekim bu yaklaşım daha koruyucu niteliktedir. Ancak Yargıtay'ın "*mağdura yaşı nedeniyle soruşturma aşamasında atanan zorunlu vekilin görevinin ise mağdurun 18 yaşını doldurması nedeniyle sona erdiği, bu*

2352 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.420.
2353 **Y.5.CD, T.19.03.2007, E.2007/733, K.2007/2052,** PAMUK, ***Mağdur,*** s.222-223.
2354 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1432; Murat AYDIN, s.156.

nedenle temyiz hakkını kullanma yetkisinin olmadığı" şeklindeki görüşü, aksi yöndedir[2355].

Ayrıca belirtmek gerekir ki, CMK m.234/1-b-5 gereğince mağdur veya suçtan zarar görene avukat görevlendirilmesini isteme hakkı doğrudan tanındığından, talebin işlevsel hâle gelmesi için katılma konusunda verilecek hükmün beklenmesine gerek yoktur. Mahkemenin bu hususta avukat görevlendirmesi için, talepte bulunan kişinin mağdur veya suçtan zarar gören olduğunu tespit etmesi yeterlidir[2356].

Yukarıda CMK m.234/1-a-3 bendine ilişkin başlık altında ifade edildiği üzere, 24 Temmuz 2008 tarihli 5793 sayılı Kanunla maddeleri bu hale getiren değişiklikler yapılmadan önce, CMK m.234/1-b-5'te de mağdura baro tarafından vekil görevlendirilmesi için, herhangi bir suç ayrımı yapılmamış ve mağdurun kişisel özellikleri göz önünde bulundurulmamıştı[2357]. Biz burada da daha koruyucu nitelikteki ilk düzenlemeye dönülmesi gerektiği düşüncesindeyiz.

Belirtmek gerekir ki, CMK m.239'da katılanın hakları, "*(1) Mağdur veya suçtan zarar gören davaya katıldığında, cinsel saldırı, çocukların cinsel istismarı veya ısrarlı takip suçları ile kadına karşı işlenen kasten yaralama, işkence veya eziyet suçlarında ve alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, baro tarafından kendisine avukat görevlendirilmesini isteyebilir. (2) Mağdur veya suçtan zarar görenin çocuk, sağır ve dilsiz veya kendisini savunamayacak derecede akıl hastası olması halinde avukat görevlendirilmesi için istem aranmaz.*" hükmü ile tekrar edilmiştir. Dikkat edileceği üzere, CMK m.239'da, CMK m.234'ten farklı olarak -ama esasen aynı biçimde- sadece avukat yardımından yararlanma hakkı düzenlenmiştir. Dolayısıyla katılanın sanki sadece avukattan yararlanma hakkı varmış gibi bir hükme yer verilmesi yerinde değildir. Hatta öğretide bu durum, "*239. madde ile 234. maddede sayılan bir hakkın* (daha dar çerçevede) *tekrarlanması yoluna gidilmesinin hatalı ve gereksiz olduğu*" şeklinde eleştirilmiştir[2358]. Çünkü, mağdur ve şikayetçiye tanınan haklardan katılanın da yararlanacağı konusunda şüphe yoktur[2359]. Diğer bir ifadeyle "*avukat yardımından yararlanma hakkı*" dışında, katılanın sahip olacağı haklara ilişkin, "*Katılanın hakları*" kenar başlığıyla uyumlu

2355 **Y.4.CD, T.16.12.2020, E.2017/14772, K.2020/20130,** Murat AYDIN, s.156, dn.524.
2356 KAZAKER, s.157; Ziya KOÇ, s.200.
2357 **Y.5.CD, T.19.03.2007, E.2007/733, K.2007/2052,** BOZDAĞ, s.133, dn.35.
2358 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.148; PAMUK, ***Mağdur,*** s.221.
2359 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.187-188.

genel bir hükme yer verilmemiştir[2360]. Ancak bu noktada, kamu davasına katılmayı ve katılanın hukuki durumunu şahsi dava ve şahsi davacı ile paralel şekilde düzenleyen 1412 sayılı CMUK'taki gibi, katılana ilişkin bu yönde bir temel düzenlemenin kabul edilmesinin daha doğru olacaktır[2361].

Söz konusu düzenlemelerle esasen zorunlu müdafiliğe benzer şekilde, zorunlu vekilliğe ceza muhakemesi sisteminde yer verilmiş olduğu belirtilmektedir[2362]. Dolayısıyla avukat yardımından yararlanma hakkının sanık haklarına paralel biçimde düzenlenmesinin hem uluslararası düzenlemelere uygunluğu hem de sanık-mağdur arasındaki dengesizliği önlemesini sağladığı söylenebilir[2363]. Ancak kapsama alınmayan suçlar bakımından gerek zorunlu müdafilikte gerekse zorunlu vekillikte kısıtlamaya gidildiği ve kanun koyucunun bir taraftan güçlü bir savcıya karşı güçlü bir savunma, bir taraftan da mağduru da güçlü bir şekilde koruma amacına sahip olduğu halde, uygulamada görülen ödeme zorlukları ve aksaklıklar nedeniyle bu kurumlardan istenen verimin sağlanamadığı bir gerçektir[2364].

Dikkat çekilebilecek diğer bir nokta, CMK m.239'daki düzenlemede, açık bir şekilde mağdur ve suçtan zarar gören zikredilmişken, malen sorumludan bahsedilmemesi ile CMK m.237'deki düzenlemeden ayrılındığı ve avukat yardımından yararlanma hakkının malen sorumlulara tanınmadığıdır[2365].

Diğer bir ayrım noktası olarak, kovuşturma aşamasında suçtan zarar gören, mağdur veya kanuni temsilcisinin şikâyetinden vazgeçmesi durumunda, sonradan vekil katılma talebinde bulunursa nasıl hareket edileceği sorulabilir. Normal şartlar altında yukarıda da belirtildiği üzere, iradesine üstünlük tanınacak olan suçun bizatihi tarafı olan mağdur veya suçtan zarar gören ya da asil gibi olan kanuni temsilcidir[2366].

2360 CENTEL/ZAFER, s.1009; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.189-190.

2361 KUNTER, ***Muhakeme,*** s.435-436; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.188.

2362 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.148; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.422.

2363 DEĞİRMENCİ, 2008, s.84.

2364 BOYACI, s.170.

2365 ÖZBEK, ***CMK İzmir Şerhi,*** s.911; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.120; PAMUK, ***Mağdur,*** s.221.

2366 Ancak **YİBGK, T.15.4.1942, E.1940/14, K.1942/9** numaralı kararına göre, Yargıtay kendisine zorunlu vekil tayin edilen hallerde zorunlu vekille küçüğün iradesi arasında bir çelişkinin bulunması halinde her ne kadar CMK'da açık bir düzenleme olmasa da CMK'nın 266. maddesinin 2. fıkrasını kıyasen uygulayarak katılma yönündeki talep bakımından vekilin iradesine üstünlük tanınması gerektiği görüşüne sahiptir. Bkz. **YCGK, T.03.06.2008, E.2008/5-56, K.2008/156,** BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.821-822, dn.1065; KAZAKER, s.125, dn.336; fakat Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulunun içtihadının *mümeyyiz küçüklere* yönelik

Dolayısıyla kural olarak, bu kişilerin şikâyetlerinden vazgeçmeleri durumunda, vekilin yapacağı katılma talebi, "*hukuki değerden yoksundur*" ve bu talep uyarınca bir katılma kararı verilemez[2367]. Ancak Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 2008 tarihli bir içtihadında, on beş yaşından küçük cinsel istismar mağdurunun şikâyetten vazgeçme iradesine karşın, vekilin açık bir biçimde katılma talebinde bulunması üzerine, vekilin iradesine üstünlük tanınarak katılma talebinin kabul edilmesi gerektiğine karar verilmiştir[2368]. Öte yandan, hukuki güvenlik ve güvenilirliği tam anlamıyla sağlayabilmek amacıyla çocuğun üstün yararını gözetmek bakımından çocuk mahkemesi hakiminin kararına başvurulması düşünülebilir ve kanaatimizce de böylesi bir yaklaşım yerinde olacaktır[2369].

Bu başlık altında hatırlatılabilecek son husus, mağdur veya suçtan zarar görenin ya da katılanın duruşmada hazır bulunmasının zorunlu olmadığı olabilir. Aynı şekilde katılan sıfatını almış olsun ya da olmasın, mağdur veya suçtan zarar görenin avukatının da kural olarak duruşmayı baştan sona takip etme zorunluluğu yoktur. Ancak CMK m.188/1'de sadece zorunlu müdafi bakımından böyle bir zorunluluk açıkça ifade edilmiştir. Bu kapsamda, CMK m.234/2 ile m.239/2 uyarınca, mağdur veya katılana zorunlu vekil tayin edilen haller bakımından zorunlu vekilin duruşmada hazır bulunma yükümlülüğünün bulunduğunu kabul etmek gerekmektedir[2370]. Nitekim böylesi bir yaklaşımın hukuki güvenliği sağlama noktasındaki etkisi de not düşülebilir.

F. Kanun Yollarına Başvurma Hakkı

Bilindiği üzere, ceza muhakemesi hukukunda kanun yolları, ilk derece mahkemelerinde verilen karar veya hükümlerin bir kez daha hukuki denetimden geçirilmesini sağlayan, böylelikle verilen karar veya hükümlerin isabetlerini de artıran ve toplumun hukuka olan güvenini sağlamlaştıran -en azından böyle olması

---

olmasıyla birlikte, Yargıtay Ceza Genel Kurulu Kararının onbeş yaşından küçük bir mağdureyi konu aldığı not edilmelidir.

2367 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.42; **Y.9.CD, T.24.09.2007, E.2007/734, K.2007/6625,** Ziya KOÇ, s.157, dn.254.

2368 **YCGK, T.03.06.2008, E.2008/5-56, K.2008/156,** YENİSEY/NUHOĞLU, s.182; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.42, dn.209; KAZAKER, s.125, dn.336.

2369 **YCGK, T.24.10.2017, E.2014/14-499, K.2017/430,** YENİSEY/NUHOĞLU, s.626-627, dn.453; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.822.

2370 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1286-1287; ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.494.

beklenilen- hukuki çarelerdir[2371]. İşte bu bağlamda, CMK m.234/1-b-6 hükmünde, mağdur ve şikâyetçi için düzenlenen son hak, "*davaya katılmış olma koşuluyla davayı sonuçlandıran kararlara karşı kanun yollarına başvurma hakkı*"dır[2372]. Dikkat edileceği üzere, düzenleme, kanun yollarına başvuru hakkı bakımından mağdur ve suçtan zarar görenlerin katılan sıfatını almış olmalarını aramaktadır[2373]. Öte yandan, CMK m.242 katılanın kanun yoluna başvurmasını, "*Katılan, Cumhuriyet savcısına bağlı olmaksızın kanun yollarına başvurabilir.*" şeklinde ayrıca düzenlemiştir. Bu noktada, katılanın Cumhuriyet savcısının ileri sürdüğü itiraz ve temyiz nedenleriyle bağlı olmadığı ve Cumhuriyet savcısının kanun yoluna gitmekten vazgeçmesi veya başvurusunu geri alması gibi durumların katılanın başvurusunu etkilemeyeceği belirtilmelidir[2374]. Mağduru daha koruyucu bu yaklaşımın mağdur hakları açısından faydalı ve yerinde olduğu tespiti de yapılabilir. Çünkü Cumhuriyet savcısının yetkilerinin benzerini kullanan katılanın davayı sonuçlandıran kararlara karşı kanun yollarına başvurma hakkının bulunmaması zaten düşünülemez[2375]. Böylelikle -en azından katılan sıfatını alan- mağdurun kanun yollarına başvuru hakkı ile sanık ve mağdur arasında hak arayışı bakımından bir denge kurulmasına yönelik çok önemli bir hak tanınmıştır. Ayrıca bu şekilde mağdurun katılan sıfatıyla ceza muhakemesine dahil olmak suretiyle üstlendiği bireysel iddia makamındaki konumu sayesinde, "*suçların cezasız kalmadığı yönünde vicdani tatmin sağlanması ve bu itibarla bireylerde öç alma duygusunun engellenmesi sonucuna ulaşmak*" amacı da büyük önem taşır[2376].

CMK m.260/1 hükmünde ise, "*Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık ve Ceza Muhakemesi Kanununa göre katılan sıfatını almış olanlar* ***ile*** *katılma isteği karara bağlanmamış, reddedilmiş veya katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş bulunanlar için, hâkim ve mahkeme kararlarına karşı kanun yollarına başvurma hakkı*" düzenlenmiş ve katılma hakkına sahip olanlar, "ile" bağlacının

---

2371 KUNTER, ***Muhakeme,*** s.1007 ve 1010; ÖZEN, ***İtiraz,*** s.VII ve 5.

2372 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1430; ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.610; KAHVECİ, s.115.

2373 KUNTER, ***Muhakeme,*** s.1018-1019; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.420-421; **Y.18.CD, T.10.1.2017, E.2016/109, K.2017/174, Y.23.CD, T.22.6.2016, E.2016/7525, K.2016/8087,** KAHVECİ, s.115-116, dn.184-185; kararlar için ayrıca bkz. www.lexpera.com.tr; dolayısıyla soruşturma evresinde sayılan kişilere kanun yoluna başvurma hakkı tanınmadığı belirtilmelidir, Süleyman Emre ÖZDEMİR, s.115.

2374 PAMUK, ***Mağdur,*** s.237.

2375 BOYACI, s.172.

2376 SOYASLAN, ***Muhakeme,*** s.192; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.128.

etrafında iki grup halinde sayılmıştır[2377]. Ayrıca konuya ilişkin Yargıtay Ceza Genel Kurulu, "*Bu hakkın kullanılabilmesi için de* ***yargılama sonucunda verilen*** *kararın* ***CMK'nın 35. maddesi uyarınca mağdur, şikayetçi veya suçtan zarar görene tebliği gerek***"tiğini belirtmektedir[2378].

Söz konusu düzenlemelerde bir tenakuz var gibi gözükmektedir[2379]. Bir başka açıdan ise, CMK m.260/1 ile CMK m.234/1-b-6 ve 242 hükmünün genişlediği ifade edilebilir[2380]. Çünkü duruşmada hazır bulunması gerekenlerin çağrılmasını düzenleyen CMK m.175 ve duruşmadan haberdar edilme hakkını düzenleyen CMK m.234/1-b-1 hükümleri, kanun yollarına başvurma hakkını düzenleyen bu hükümlerle birlikte ele alındığında, duruşmadan haberdar edilmemiş olması durumunda davaya katılma hakkını kullanamamış kişilerin de kanun yoluna başvurma haklarının bulunduğu sonucuna varılmalıdır[2381]. Diğer bir ifadeyle kanun yoluna gidebilmek için katılan sıfatına sahip olmak şart değildir, zira kanun yoluna başvurabilmek için, CMK m.260/1 uyarınca katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş olmak yeterlidir[2382]. Yani katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş olmasına rağmen, duruşmadan haberdar edilmemiş ve bu nedenle katılma hakkını kullanamamış veya duruşma esnasında şikayetçi olduğunu ifade ettiği halde davaya katılmak isteyip istemediği sorulmamış kişilerin de kanun yoluna başvuru hakları olmalıdır[2383]. Dolayısıyla kamu davasından haberdar olduğu halde katılmayan kişilerin bu hükümden yararlanması maddenin amacına uygun olmayacaktır[2384].

Gelinen noktada, kamusal iddia makamındaki Cumhuriyet savcısının sanık lehine de kanun yollarına başvurabileceğinin düzenlendiği CMK m.260/3'ten bahsedilebilir. Adaletin tecellisi adına lehe ve aleyhe delilleri toplamakla yükümlü olan Cumhuriyet savcısı somut olayda sanık lehine olan hususların ağır basması durumunda, CMK m.260/3 uyarınca "*sanık lehine olarak da kanun yollarına başvurabil*"ecektir. Ancak bireysel iddia makamındaki katılan bakımından sanık lehine kanun yoluna gidilmesi

---

2377 KAHVECİ, s.116.

2378 **YCGK, T.05.02.2013, E.2012/5-1276, K.2013/43,** ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.420-421.

2379 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.148; ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.128; KAHVECİ, s.117.

2380 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1430.

2381 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.129; TURANLI, s.149; **YCGK, T.17.03.2015, E.2013/11-602, K.2015/44,** ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.611, dn.1026; KAHVECİ, s.118, dn.194.

2382 ÖZEN, ***İtiraz,*** s.57; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1429.

2383 YENİSEY/NUHOĞLU, s.915, dn.672; PAMUK, ***Mağdur,*** s.231-232; **YCGK, T.11.07.2006, E.2006/9-191, K.2006/183,** www.kazanci.com.tr, KAZAKER, s.163-164, dn.450.

2384 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1434; YENİDÜNYA/İÇER, s.157-158; KAHVECİ, s.116-117.

ihtimali, teorik olarak mümkün ya da hukuken önünde herhangi bir engel yok gibi görünse de kurumun niteliği ve taraf olarak konumu gereği makul gözükmemektedir. Ayrıca CMK m.260'ın ilk iki fıkrasında katılan ve Cumhuriyet savcısının kanun yoluna başvuru hakkı birlikte düzenlendikten sonra, üçüncü fıkrada sadece Cumhuriyet savcısı tarafından sanığın lehine kanun yoluna başvurulabileceğinin düzenlenmesi de katılan için bu ihtimalin dikkate alınmadığını göstermektedir. Diğer bir ifadeyle bu durum, doğrudan katılanın böyle bir yetkisinin olmadığı şeklinde de yorumlanmaktadır. Çünkü katılan esasen ceza muhakemesinde vicdani tatmin amacıyla hareket etmektedir ve failin fazla ceza aldığı düşüncesiyle kanun yolu talebinde bulunulması ihtimalinde, katılanın herhangi bir menfaati bulunmamaktadır[2385].

IV. Usûl

A. Suçun Mağduru ile Şikâyetçinin Çağırılması

Mağdur ile şikâyetçinin, Cumhuriyet savcısı veya mahkeme başkanı veya hâkim tarafından çağrı kâğıdı ile çağrılıp dinleneceği ve bu hususta yapılacak çağrı bakımından tanıklara ilişkin hükümlerin uygulanacağı, CMK m.233'te emredici nitelikte açıkça düzenlenmiştir. Özü itibarıyla mağdur ve şikâyetçinin çağrılıp dinlenmesinin de konunun özellikle suçun mağduru ve şikâyetçinin hakları kısmında düzenleniyor olmasından dolayı, bu kişiler bakımından bir hak olduğu belirtilmelidir[2386].

Hükümde her ne kadar mağdurun Cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından dinleneceği yazıyorsa da uygulamada özellikle soruşturma evresi bakımından, mağdurun Cumhuriyet savcısı tarafından dinlenip dinlenmediği sorgulanmalıdır. Ayrıca Cumhuriyet savcısının yazılı ve acele hallerde sözlü emri ile kolluğun mağduru dinleyip dinleyemeyeceği sorulabilir. Bu noktada, mağdurun hakları anlatılmak koşuluyla ve Cumhuriyet savcısının bizzat dinleme imkân ve ihtimalinin olmadığı durumlarda, şüphelinin kolluk tarafından dinlenmesine ilişkin esas ve usuller kıyasen uygulanarak Cumhuriyet savcısının emriyle kolluk da mağduru

2385 PAMUK, ***Mağdur,*** s.235-236; ÖZEN, ***İtiraz,*** s.60; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.1430; ÇINAR, 2019, s.2827; Ziya KOÇ, s.207-209.

2386 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.148-149.

dinleyebilmelidir ve dinlemektedir[2387]. Nitekim, soruşturmanın kolluk tarafından yürütüldüğü durumlar için, konuyla bağlantılı olarak Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun 15. maddesinin *"Polis; yaptığı tahkikat esnasında ifadelerine müracaat lazımgelen kimseleri çağırır ve kendilerine lüzumu olan şeyleri sorar"* hükmüne yer verdiği hatırlatılmalıdır[2388]. Ayrıca kolluğun bilgisine (ifadesine) başvuracağı kişiler, Yakalama, Gözaltı ve İfade Alma Yönetmeliği m.4'te "*bir suçun tespiti veya aydınlatılmasına yönelik olarak, şikâyetçi ile suçtan zarar gören ve suç işleme şüphesi altında bulunmayan diğer kişilerin dinlenmesine ve tutanağa geçirilmesine, bilgi alma denir*" denilmek suretiyle sayılmıştır. Görüldüğü üzere, kolluk ancak bilgi alma yapabilir; çünkü tanık dinleme CMK m.43/5 uyarınca usulüne uygun olarak Cumhuriyet savcısı tarafından yapılabilir[2389].

Öte yandan, CMK m.233'teki emredici nitelikteki norm ile mağdurun dinlenmesi zorunlu hale getirilmiş ve soruşturma evresinde CMK m.174/1-b uyarınca, suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan, inceleme konumuz açısından mağdur dinlenmeden iddianame düzenlenmesi, haklı olarak iade sebebi sayılmalıdır. Şüphelinin ifadesinin alınması bakımından da aynı değerlendirmenin yapılması gerektiği ifade edilebilir[2390]. Mağdurun CMK m.233 uyarınca çağırılıp dinlenmesi zorunluluğu bir yandan da tebligat zorunluluğunu getirmektedir. Ancak uygulamada bu konuya ilişkin sıkıntıların olduğu ve maalesef "*düzenlemeye tam anlamıyla uyulmadığı*" söylenmektedir[2391].

B. Mağdur ile Şikâyetçinin Davete Uymamaları

CMK m.235'te, öncelikle mağdur ile şikâyetçinin daveti bakımından dilekçelerinde veya tutanağa geçirilmiş olan beyanlarında belirtmiş oldukları adreslerin tebligata esas alınacağı, sonrasında bu adrese çıkartılan çağrıya rağmen gelmeyen kimseye yeniden tebligatta bulunulmayacağı ve devamında belirtilen adresin yanlışlığı, eksikliği veya adres değişikliğinin bildirilmemesi nedeniyle tebligat yapılamaması hâllerinde adresin araştırılmasının gerekmeyeceği düzenleme altına alınmıştır.

2387 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.425.
2388 ŞAHİN, ***CMK Gazi Şerhi,*** s.728; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.170.
2389 CENTEL/ZAFER, s.264.
2390 YENİSEY/NUHOĞLU, s.183; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.426.
2391 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.426.

"*Mağdur ile şikâyetçinin davete uymamaları*" kenar başlığı ile CMK m.235 hükme bağlanmışsa da bir yandan yukarıda ifade edildiği biçimde CMK m.233/2'de tanıkların çağrılmasına ilişkin hükümlerin uygulanacağı hatırlatılmalıdır. Bu takdirde, mağdurun "*mazeretsiz olarak gelmemesi*" -buradaki ifade ile- "*davete uymamaları*" halinde, tanıklara ilişkin genel hükümlerin uygulanacağı, yani CMK m.44/1-son ve CMK m.147/7 uyarınca mağdurun zorla getirilebileceği belirtilmelidir[2392]. Nitekim 8/7/2021 tarih ve 7331 sayılı Kanunla bu hususstaki tartışmalara son verilmiştir. Buna göre, mevcut CMK m.233/2 uyarınca, çağrı ve zorla getirme bakımından tanıklara ilişkin hükümler uygulanacaktır. Bu takdirde, CMK m.43 ve 44 uyarınca, çağrı üzerine gelmeyen mağdurun zorla getirilmesine karar verilebilecek ve gelmemesinin sebep olduğu zararlar kendisine ödettirilebilecektir[2393].

Mağdurun suça maruz kalan kişi olarak hakları zarara uğradığı için mağduriyetinin giderilmesi gerekirken, ceza muhakemesinde zorla getirilmesine karar verilmesi veya gelmemesinin sebep olduğu zararların ödettirilmesi, esasen mağdurun onur ve saygınlığına uygun davranılmasını isteme hakkı ile bağdaşmamaktadır. Dolayısıyla öğretide bu kapsamda, mağdur-tanıklar için zorla getirilme veya sebep olduğu zararların ödettirilmesi hükümlerinin uygulanmamasının yerinde olacağı ifade edilmektedir[2394]. Bu açıdan, mağdur-tanıklar için daha koruyucu bir düzenleme öngörülmelidir. Ayrıca bu bağlamda, ilgili kişilerin tanıklıklarına ne ölçüde ihtiyaç bulunduğuna göre bir ayrım yapmak yerinde olacaktır. Böyle bir ayrıma gidilmediğinde, tanık olarak dinlenmeleri zorunlu olmayan mağdur ile şikayetçinin olayla ilgili olarak çağrılmaları ve dinlenmeleri gerektiği durumlarda, tanıkların çağırılmasına ilişkin hükümler uygulanmakla birlikte, bu durumda zorla getirilmeye ilişkin hükümlerin uygulanmaması gerekir. Fakat gerçekten de bu kişilerin tanık konumunda çağırılmaları durumunda, tanıkların çağrılmasına ilişkin hükümler bütün olarak uygulanacak ve yapılan çağrıya uymamaları durumunda bu kişiler hakkında da maddi gerçeğe ulaşma amacı doğrultusunda zorla getirme kurumuna başvurulabilecektir[2395]. Aksi takdirde, mevcut CMK m.233 ile 235 düzenlemeleri birbiriyle çelişki oluşturacak ve bu çelişkinin izahı da çözümü de mümkün

[2392] ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.426; BOZDAĞ/SARIUSTA, s.587.
[2393] DEĞİRMENCİ, 2008, s.78.
[2394] CENTEL/ZAFER, s.771; DEĞİRMENCİ, 2008, s.78.
[2395] ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.426.

olmayacaktır[2396]. Ayrıca öğreti ve uygulamada işaret edildiği üzere, ceza muhakemesinde maddi gerçeğe ulaşma hedefi doğrultusunda, mağdur, suçtan zarar gören veya katılana ulaşılması beklenir[2397]. Dolayısıyla kanaatimizce söz konusu ihtimalleri göz ardı etmeyen daha koruyucu nitelikte bir düzenlemeye ihtiyaç bulunduğu açıktır.

C. Mağdur ile Şikâyetçinin Dinlenmesi

Öncelikle belirtmek gerekir ki, "*CMK m.233'te mağdurun mağdur olarak, CMK m.236/1'de ise, mağdurun tanık olarak dinlenmesi düzenlenmiştir. Karıştırılmamalıdır.*"[2398] CMK m.236/1 düzenlemesinin "*tarafların aile bireyleri olduğu yargılamalarda çoğu zaman- aile bireylerinden başka tanık bulunmadığı, bu yargılamalarda maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasının tek yolunun sanığın sorgusu ve mağdurun tanıklığı olduğu, soruşturma aşamasında mağdurun beyanı esas alınarak iddianamenin düzenlendiği, mağdurun beyanının ortadan kalkması halinde iddianın temelden çöktüğü, sanığın cezalandırılmasının imkansız hale geldiği, itiraz konusu kuralın tanık olarak dinlenen mağdura tanıklıktan çekinme imkanı verdiği, bu nedenle maddi gerçeğe ulaşma imkanının ortadan kalktığı*" gerekçesiyle anayasaya aykırı olduğu ileri sürülmüş, ancak Anayasa Mahkemesi bu itirazı "*Ayrıca tanıklıktan çekinme Kanunda bir zorunluluk olarak da düzenlenmemiştir. Tanıklıktan çekinme feragat edilebilir bir hak olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda tanıklıktan çekinme hakkına sahip olanların bu haklarından feragat ederek tanıklık edebilmelerinin önünde bir engel bulunmamaktadır.*" gerekçesiyle reddetmiştir[2399].

Mağdurun tanık olarak dinlenebileceğine ilişkin olarak CMK m.236/2'de, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunlu olmadıkça "*işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk veya mağdur*"un suça ilişkin soruşturma veya

---

2396 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.171-172.

2397 ÖZBEK, ***CMK İzmir Şerhi,*** s.901; ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.97; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.559; "*Sanık hakkında rüşvet alma suçundan kamu davası açıldığı, hazinenin bu suçun zarar göreni olduğu, bu sıfatının gereği olarak kovuşturma evresinde sahip olduğu davaya katılma ve öteki haklarını kullanabilmesi için Maliye Bakanlığı Başhukuk Müşavirliği ve Muhakemat Genel Müdürlüğü'nün duruşmadan haberdar edilmesi gerektiği hâlde, usulen dava ve duruşmalar bildirilmeden, davaya katılma ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nun mağdur ve katılanlar için öngördüğü haklardan yararlanma olanağı sağlanmadan yargılamaya devam edilerek hüküm kurulması isabetsizdir.*" **Y.5.CD, T.12.06.2012, E.2012/3012, K.2012/6659,** KAZAKER, s.152, dn.415.

2398 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.426.

2399 **AYM, T.26.10.2022, E.2022/75, K.2022/128, p.8 ve p.19,** ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.157, dn.189.

kovuşturmada tanık olarak ancak bir kez dinlenebileceği yönünde bir sınırlama düzenlenmiştir. Bu hüküm, özellikle cinsel ya da şiddet içerikli suçlara maruz kalan mağdurlar bakımından büyük önem taşır[2400]. Çünkü düzenleme uyarınca, en azından bu kapsamdaki mağdurlar her duruşmaya getirilip, suç failiyle karşılaşarak olayı psikolojik olarak defalarca tekrar yaşamak zorunda kalmayacaklardır ve ayrıca bu kişilere, tanık olarak duruşmada dinlenirlerken uzman bir kişinin yardımcı olacağının öngörülmesi de mağdurun haklarına duyulan saygının bir göstergesidir[2401]. Bununla birlikte belirtmek gerekir ki, maddenin kenar başlığında "*mağdur ile şikâyetçinin dinlenmesi*" ifade edilmişken, içeriğinde sadece "*işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk ile diğer mağdur*"lardan bahsedilmiştir. Haliyle kenar başlık ile içeriğin uyuşmadığı özellikle zikredilmelidir[2402]. Dolayısıyla kanaatimizce, çocuk ve işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan mağdurun soruşturma ve kovuşturma evrelerinde birden fazla kez dinlenmesi, bu kişilerin her defasında olayı yeniden yaşamalarına neden olacağı gerekçesiyle suç mağdurunun yapılacak muhakeme sırasında korunması ve yapılacak dinlemelerle yeniden zarar görmemesi açısından yerinde olan bu düzenlemede "*psikolojisi bozulmuş çocuk veya mağdur*" ifadesi yerine, "*çocuk veya psikolojisi bozulmuş mağdur*" ifadesinin kullanılması daha doğru olacaktır[2403]. Nitekim dilin bu şekilde kullanılmasının çocuklar bakımından daha koruyucu nitelik taşıyacağında şüphe yoktur. Hatta daha genel manada mağdurun korunmasının sağlanması bakımından, diğer mağdurların da psikolojisinin bozulmuş olup olmamasının dikkate alınmaksızın ilgili alanlardan uzmanların danışmanlığında hareket edilmesi, en azından kuramsal olarak daha koruyucu niteliktedir. Ancak kanaatimizce, mevcut haliyle bile düzenlemenin ne ölçüde uygulanabildiği meçhulken, koruma kalkanının bu denli genişletilmesi ihtimalinde ve özellikle ülkemizin pek çok yerinde sayılan uzmanlara ulaşmanın zorluğu dikkate alındığında, konu eleştiriye açık nitelik arz etmektedir. Yine de adaletin tam ve kesin olarak gerçekleştirilebilmesi adına, bu hususta yeterince uzman istihdam edilmesi sağlanarak, düzenlemenin öngördüğü koruma yerine getirilmelidir.

2400 **Y.2.CD, T.21.12.2011, E.2010/607, K.2011/42168,** Murat AYDIN, s.184, dn.611.

2401 KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.149; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.427.

2402 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.429.

2403 ŞAHİN, ***CMK Gazi Şerhi,*** s.733; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.172; Murat AYDIN, s.184.

Zikredilen kişilerin dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişinin bulunması bakımından, CMK m.236/3 düzenlemesi mağdurun ceza adaleti sisteminde ikinci kez mağdur olmasını önleyici nitelikte ve yerindedir[2404]. Ayrıca Adli Görüşme Odalarının işleyişine ilişkin çıkarılan 176 Numaralı Genelge uyarınca, mağdurun beyanının alınması sırasında hazır bulunacak uzmanın görevlendirilmesi sırasında, uzmanın adli görüşmeye hazırlanması ve görüşmede dikkate alması gereken hususlarla ilgili bilgi sahibi olması amacıyla iddianame, taraf beyanları ve raporlar başta olmak üzere ilgili tüm evrakın uzmana gönderilip, uzman dosyayı inceledikten ve olayın niteliği, mağdurun durumu konusunda bilgi aldıktan sonra mağdurla görüşme gerçekleştirilmelidir. Gerçekten de "*beyanı alınmadan önce mağdurla görüşecek olan uzman, olayın ne olduğunu mağdura sormamalıdır*"[2405].

Söz konusu düzenlemelerle birlikte, mahkemenin duruşmaya getirilmemiş ve huzurunda tartışılmamış delile dayanarak hüküm kuramayacağı (CMK m.217/1) hatırlatılmalıdır[2406]. Ayrıca Yargıtay'ın da bu yönde vermiş olduğu kararlar doğrultusunda belirtilmelidir ki[2407], CMK m.236'nın amacı, suçun mağduru konumundaki psikolojisi bozulmuş çocuk ve kişileri korumak ve kişiye her defasında olayı tekrar tekrar yaşatma sonucu doğuracak işlemlerden kaçınmaktır. Bunun için de adı geçen mağduru hukuki nitelemeyi yapacak olan Cumhuriyet savcısı, CMK m.236'ya uygun şekilde uzman kişinin katılımı ile dinlemeli, ifade alma işleminin ses ve görüntü olarak kaydının yapılmasını sağlamalıdır. Öte yandan, yerel mahkemenin de en azından soruşturma aşamasında dinlenilen mağdurların anlatımlarına ilişkin tutanakların duruşmada okunması ve taraflardan diyeceklerinin sorulması suretiyle yargılamanın doğrudan doğruyalık, yüz yüzelik ve sözlülük ilkelerine uygun hareket etmesi gerekmektedir.

Gelinen aşamada Tanık Koruma Kanunu'nun -suç mağdurlarının beyanlarının tanık beyanı olarak kabul edilip edilmeyeceği yönündeki tartışmaya girmeden- bu kişiler

---

2404 DEĞİRMENCİ, 2008, s.64; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.429; Murat AYDIN, s.189.

2405 Murat AYDIN, s.191.

2406 FEYZİOĞLU/TANER, s.271-272; **Y.16.CD, T.06.02.2019, E.2018/3296, K.2019/606,** GEDİK, s.918; konuya ilişkin çeşitli yargı kararları üzerinden farklı boyutlarıyla inceleme ve değerlendirmeler için ayrıca bkz. GEDİK, s.935-944; konunun gerek karşılaştırmalı hukuk gerekse de Yargıtay, Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Uygulaması bakımından oldukça kapsamlı surette ele alınışına ilişkin bkz. GÖDEKLİ, s.1815-1924.

2407 **YCGK, T.14.02.2012, E.2011/5-341, K.2012/33,** Murat AYDIN, s.185-186, dn.615.

hakkında da tanık koruma tedbirlerine başvurulabileceğini düzenlediği ve nitekim tanıklığı dolayısıyla bir tehlikeye maruz kalan kişiler de çoğunlukla suçun tesadüfen tanıkları olmayıp, bizatihi suçun mağdurlarıdır[2408].

Düzenleme, 1. fıkra uyarınca yemin hariç, tanıklığa ilişkin hükümlerin uygulanacağını kabul etmesine karşın, kendisinden önce ve sonra gelen diğer düzenlemeler ile birlikte değerlendirildiğinde, mağdur beyanının hukuki temelde arz ettiği, *i)* "*uyuşmazlığın tarafı olarak mağdur beyanı*" ile *ii)* "*tanık olarak mağdur beyanı*" şeklindeki çifte özellik dolayısıyla tanıklıktan çekinme hallerinin burada uygulanamayacağı ifade edilmelidir[2409]. Normal şartlarda tanığın dinlenmeden önce veya dinlenildikten sonra yemin etme yükümlülüğü altında olması ve yalan tanıklık yapması durumunda TCK m.272 uyarınca yalan tanıklık suçundan cezalandırılmasının, tanığın beyanına yönelik inandırıcılığı ve güvenilirliği sağlamaya yönelik tedbirler olduğu belirtilmelidir. Ancak yemin etme yükümlülüğü olmaksızın dinlenecek mağdurun beyanı, niteliği gereği tanık beyanından farklılık arz etmektedir[2410]. Bu açıdan özellikle mağdurun, katılan sıfatını alması durumunda artık muhakemenin bir süjesi haline geleceği için duruşmalara katılma hakkı bulunacaktır. Dolayısıyla katılan sıfatını kazanan mağdurun her bir tanığın ayrı ayrı ve sonraki tanık yanında olmadan dinlenmesi kuralına uygun şekilde beyanının alınması mümkün olmayacaktır[2411]. Bununla birlikte, zaten CMK m.236 düzenlemesinin mağdur ve suçtan zarar göreni tanık olarak kabul etmek için değil, bu süjelerin çağrılma ve dinlenme usulünün aynı olduğunu vurgulamak için düzenlendiği hatırlatılmalıdır[2412]. Bu açıdan mağdur, suçtan zarar gören ve katılanın

---

2408 DEĞİRMENCİ, 2009, s.95; TURHAN, 2009, s.390; TURHAN, ***Tanıkların Korunması,*** s.190 ve 195; YENİDÜNYA/İÇER, s.138 ve 611-612; BİRTEK, s.111 ve 171-172; BOZDAĞ/SARIUSTA, s.587; Murat AYDIN, s.203; "Mağdurun -kamu davasına katılma talebinde bulunsun ya da bulunmasın- teknik anlamıyla tanık kabul edilip edilmemesi tartışması karşısında yargılamada olaya ilişkin görgü ve bilgisine başvurulacağı, beyanlarının da delil olarak değerinin olayı temsil edicilik, gerçekçilik, akılcılık gibi delilin sahip olması gereken özelliklere sahip olduğu ölçüde hâkim tarafından değerlendirileceği açıktır. AİHM'nin ise, tanık kavramına devletlerin iç hukuklarındaki değerlendirmelerinden bağımsız yaklaştığı ve sanık ile şüpheli dışında ispat konusu olaya ilişkin bilgi ve görgüsü bulunan kişileri tanık kabul ettiği belirtilmelidir. (**Gaspari v. Ermenistan, B. No: 6822/10, T.26.03.2020, p.33**)" ÇETİNER, s.50-51.

2409 CENTEL/ZAFER, s.288; ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.429.

2410 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.554; Devrim AYDIN, s.77; TURHAN, 2020, s.368.

2411 Devrim GÜNGÖR, s.313.

2412 ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Özel,*** s.1166-1167; ŞAHİN, ***CMK Gazi Şerhi,*** s.728; "Ancak AİHM, tanık kavramını otonom bir kavram olarak ülkelerin iç hukuklarından bağımsız olarak değerlendirmekte ve soruşturma ve kovuşturma konusu olayların şüphelisi veya sanığı dışındaki tüm dinlenen kişileri tanık olarak kabul etmektedir." BOZDAĞ/SARIUSTA, s.587; örnek olarak

beyanlarının delil olarak değerlendirilmesinde konuya sanık beyanı gibi yaklaşılmasının daha doğru olacağı düşünülmektedir[2413]. Nitekim, mağdurun beyanı ile şüpheli veya sanığın beyanı arasında, ceza muhakemesinde hukuki bir üstünlük tanınmadığı ve tanınamayacağı belirtilmelidir. Çünkü maddi gerçeğin ortaya çıkarılması ilkesi ile birlikte düşünüldüğünde, bir beyanın üstün tutulabilmesi için, öncelikle kendi içinde tutarlı olması, tutarlılığın yargılama boyunca korunması ve diğer somut delillerle desteklenmesi gerekir[2414]. Yine de mağdurun yalan beyanda bulunma ihtimalinde, yalan tanıklık suçundan değil, iftira veya benzer başka bir suçtan sorumluluğu gündeme gelecektir[2415]. Zira olayın bizatihi tarafı olan mağdurun nefret, intikam ve menfaat temini gibi çeşitli sebeplerle beyanında doğruluğu, tarafsızlığı veya en genel manada gerçeği yansıtmama ihtimalinin ağır basabileceği göz önünde bulundurularak bir değerlendirme yapılmalıdır[2416]. Çünkü mağdurun şüpheli veya sanık gibi muhakeme süjelerinden biri olması, az evvel de ifade edildiği gibi bizatihi somut olayın doğrudan etkisi altında bulunması ve yemin verdirilmeden beyanının alınması gibi nedenlerle tarafsız beyanda bulunması beklenemez[2417]. Nitekim bu bağlamda örnek olarak ispat bakımından kendi içinde önemli sorunlar barındıran cinsel suçlarda, -uygulamada kabul edilegelen "*kadının beyanı esastır*" yaklaşımıyla- mağdurun beyanına atfedilen değer tartışılmalıdır[2418]. Çünkü genellikle cinsel suçların mağduru olarak karşımıza kadınlar ve çocuklar çıkmaktadır ve özellikle mağdurun çocuk olması durumunda, suç teşkil eden fiilin meydana gelip gelmediğinin veya ne şekilde meydana geldiğinin tespitinde maddi gerçeği ortaya çıkartma noktasında olabildiğince hassas davranılmalıdır[2419]. Mahkeme, hangi

---

bkz. **Gaspari v. Ermenistan, B. No: 6822/10, T.26.03.2020, p.33,** ÇETİNER, s.50-51; "Her ne kadar, olayın mağdurunun dinlenmesinde de tanıklığa ilişkin hükümler (yemin hariç) uygulansa da, mağdur yargılama konusu uyuşmazlığın tarafı olduğu için *"teknik anlamda"* tanık değildir." BİRTEK, s.111 ve 171-172; KÜÇÜKTAŞDEMİR, s.172; TURHAN, 2020, s.374; CANPOLAT, 2021, s.520, dn.47; Murat AYDIN, s.203.

2413 BOZDAĞ/SARIUSTA, s.586.

2414 BOZDAĞ/SARIUSTA, s.599.

2415 BİRTEK, s.172; Devrim GÜNGÖR, s.309; Devrim AYDIN, s.77 BOZDAĞ/SARIUSTA, s.587.

2416 Devrim AYDIN, s.78; BİRTEK, s.173; BOZALAN, 2020, s.72; TURHAN, 2020, s.360 ve 375.

2417 SOYASLAN, ***Muhakeme,*** s.502; BOZDAĞ/SARIUSTA, s.588-589; BOZALAN, 2020, s.71.

2418 BİRTEK, s.174; BOZDAĞ/SARIUSTA, s.589; ayrıca Yargıtay kararları ile birlikte, daha geniş çaplı bir inceleme ve değerlendirme için bkz. BİRTEK, s.557-568; FEYZİOĞLU/TANER, s.251-252.

2419 ÜNVER, "İspat", s.115 ve 118; BİRTEK, s.173-174; BOZDAĞ/SARIUSTA, s.590. Aynı olaya ilişkin bir gün arayla verilen şu iki haber, fail-mağdur sıfatlarının peşinen verilmemesi gerektiğine yönelik örnek teşkil etmektedir: i) https://www.haberturk.com/doktor-cinsel-istismardan-tutuklandi-3612397; ii) https://www.haberturk.com/cinsel-istismarla-suclanan-doktora-tahliye-genc-kiza-sorusturma-3612740 (E.T.14.08.2023).

sebeplerle mağdurun beyanının güvenilir olduğunu ve mağdurun beyanını sanığın beyanından neden üstün tuttuğunu somut ve inandırıcı gerekçelerle, dahası denetlenmeye imkan tanıyacak biçimde hassas bir şekilde ortaya koymalıdır[2420]. Nitekim kanun koyucu söz konusu hassasiyetin bir yansıması olarak, CMK m.236/5'te açık bir biçimde kuralı ve istisnasını düzenlemiştir:

> "***Kural:*** *Türk Ceza Kanununun 103 üncü maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenen suçlardan mağdur olan çocukların* ***soruşturma evresindeki beyanları****, bunlara yönelik hizmet veren merkezlerde Cumhuriyet savcısının nezaretinde uzmanlar aracılığıyla alınır. Mağdur çocuğun beyan ve görüntüleri kayda alınır.*
>
> ***İstisna: Kovuşturma evresinde ise ancak,*** *maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından mağdur çocuğun beyanının alınması veya başkaca bir işlem yapılmasında zorunluluk bulunması hâlinde bu işlem mahkeme ve görevlendireceği naip hâkim tarafından bu merkezlerde uzmanlar aracılığıyla yerine getirilir.*"

Bununla birlikte, 5271 sayılı CMK'nın tanıkların dinlenilmesini düzenleyen 52. maddesinin 3. fıkrası uyarınca, mağdur çocukların ve duruşmaya getirilmesi mümkün olmayan ve tanıklığı maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunlu olan kişilerin dinlenmesi sırasında görüntü ve ses kaydı alınması zorunlu tutulmuştur. Ayrıca Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'teki 19. maddeye göre; sosyal çalışma görevlilerine "*çocuğun ifadesinin alınması veya sorgusu sırasında adalet mekanizmasının işleyişinden olumsuz etkilenmesini önlemek amacıyla çocuğun yanında bulunmak, çocuğun hakları ile kendisine yöneltilen suçlama dâhil olmak üzere yargılama süreci hakkında anlayabileceği bir dilde bilgilendirilmesini sağlamak, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında da benzeri işlemleri ifa etmek*" yükümlülüğü öngörülmüştür[2421].

Belirtmek gerekir ki, hassasiyet arz eden böyle bir durumda dahi uygulamada nitelikli cinsel saldırı/istismar mağdurları bir defaya mahsus dinlenememektedir. Söz konusu sorunun arkasında, *i)* failin yüksek bir hapis cezası riskiyle karşı karşıya olması dolayısıyla mahkemelerin daha dikkatli olma yönündeki gayreti, *ii)* bu suçların genellikle kapalı kapılar ardında işlenmesi dolayısıyla ispat vasıtalarının kısıtlılığından hareketle mağdurun beyanının sahip olduğu değer ve *iii)* maalesef ülkemiz genelinde kanıksanmış ve kangren olmuş bir sorun olarak yargılamaların oldukça uzun sürmesi karşısında yıllar önce soruşturma aşamasında alınmış bir video kaydına istinaden uygulayıcıların karar/hüküm vermek istememeleri olmak üzere üç

2420 BİRTEK, s.174; Murat AYDIN, s.79, dn.278.

2421 YENİDÜNYA/İÇER, s.139; Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.38-39; EVİK, s.72; Murat AYDIN, s.192-194.

temel sebep yatmaktadır[2422]. Söz konusu sorunları, uzmanlığa dayalı bir teşkilat yapılanması ile çözmek mümkündür. Mevcut ceza adaleti sistemimizde, ihtisas mahkemeleri olarak sadece çocuk mahkemeleri bulunmaktadır. Ancak bu mahkemeler, sadece suça sürüklenen çocuğun işlediği suçların yargılama faaliyetini yerine getirmektedir. Aynı mahkemelerin en azından TCK m.103/2 kapsamında mağdur olan çocukların yer aldığı yargılamalarda görevlendirilmesi düşünülebilir. Mağdur çocukların yer aldığı yargılamalarda, Cumhuriyet savcılığının çocuk bürosundan bir savcının görevlendirilmesi esası getirilebilir. Hatta söz konusu sorunlara çözüm kabilinden, "***uzmanlığa dayalı bir teşkilat yapılanması***" yaklaşımıyla "*her ne kadar şu anki ceza muhakemesi hukuku sistemimize tam olarak uymasa da soruşturma aşamasında mağdurun beyanının alınması için ayrı bir mahkeme teşkilatı da düşünülebilir*"[2423]. Mağdur haklarının gelişmesi ve mağdurun korunmasının gerçekleştirilmesi suretiyle ceza adaleti sisteminin etkinliği ve etkililiği, gerçekten "*ceza hukukuna yeni bir felsefe ve ruh getirilmek isteniyorsa*", teşekkül ettirilecek, hızlı ve seri bir değerlendirme yapabilecek bir "*ihtisas mahkemesi*"yle sağlanabilir[2424].

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin 18 Ekim 2016 tarihli *G.U. vs. Türkiye* kararında, mağdurun dinlenilmesine ilişkin olarak, "*üvey babası tarafından cinsel istismara maruz kaldığını iddia eden bir kız çocuğunun soruşturma aşamasında beyanının iki erkek polis memuru tarafından alınmış olmasını, duruşmanın mağdurun vekilinin talebine rağmen kapalı gerçekleştirilmemesini ve bunun mağdurun onuru ve özel hayatına saygı hakkını zedelediğini, mağdurun süreç boyunca kadın bir psikolog tarafından desteklenmemiş olmasını ve adli makamların hiçbir aşamada mağdurun hem çocuk olmasından hem de aile içinde gerçekleşen istismar nedeniyle yaşadığı travmalara uygun yaklaşım sergilemediği eleştirileri ile*" Sözleşme'nin 3. ve 8. maddelerinin ihlal edildiğine karar vermiştir[2425].

Mahkeme, 9 Şubat 2021 tarihli *N.Ç. vs. Türkiye* kararında da devletin başvurucuyu ikincil mağduriyetlerden koruması yükümlülüğünü hatırlatmış ve "*28 kişi tarafından*

2422 BÖREKÇİ, s.1080-1081.

2423 BÖREKÇİ, s.1081-1082; Börekçi, *soruşturma aşamasında mahkeme yoluyla mağdurun ifadesinin alınması fikrinin kıymetli hocam* ***Dr. Öğr. Üyesi R. Barış Erman****'a ait olduğunu belirtmek*tedir. BÖREKÇİ, s.1082, dn.9.

2424 YÜCEL, 1967, s.862; YENİSEY, 1998, s.482; DEĞİRMENCİ, 2008, s.35; Enes YILMAZ, 2022, s.468.

2425 **AİHM, T.18.10.2016, B. No: 16143/10,** Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.36-37; ÇETİNER, s.82-83.

cinsel istismara maruz kalan 15 yaşının altındaki bir çocuğa şikayeti ile başlayan ve duruşmaların dâhil olduğu süreçte sosyal hizmet uzmanı, psikolog veya herhangi bir uzman tarafından eşlik edilmemiş olması, savunma hakkının kullanılması açısından herhangi bir gereklilik tespit edilmemesine rağmen mağdurun duruşmalarda sanıklar ile yüz yüze getirilerek olayı defalarca anlattırılması ve mağdurun çeşitli nedenler ile 10 kere muayene ettirilmesi hususları eleştirilerek 3. ve 8. Maddelerden ihlal kararı vermiştir"[2426].

7188 sayılı Kanunla özellikle kadın ve çocuklara yönelik işlenen suçlarda yargılama esnasında mağdurların örselenmesinin önüne geçmek amacıyla mağdur haklarının güçlendirilmesi yönünde CMK m.234 ve 236'ya yeni fıkralar eklenmiştir[2427]. Söz konusu düzenlemelerle özellikle çocuk mağdurların ve işlenen suçun etkisiyle psikolojileri bozulmuş diğer mağdurların korunmalarına yönelik pozitif yükümlülükler kanuni güvenceye kavuşturulmuştur[2428]. Ancak düzenlemenin gerekçesinde hem mağduru korumak hem de doğru bilgilere böylesi hukuki güvencelerle ulaşmak adına, mağdurun kendisini güvende hissederek, ceza muhakemesi sürecinde yer almasını sağlamanın gerekliliği vurgulanmakla birlikte, böylesi yöntemlerin mağdur ve sanık arasındaki denge gözetilerek uygulanması gerektiği belirtilmelidir[2429]. 7188 sayılı Kanun, getirdiği düzenlemelerle mağdur hakları bağlamında gerçekten özellikle psiko-sosyal destek hizmetleri kapsamında önemli gelişmeler sunmaktadır. Fakat getirilen düzenlemelerin uygulanmasında "*adil yargılanma hakkı bakımından ihlallere sebebiyet verilmemesi için, somut her bir uygulamada savunma hakkının gereği gibi dengelenip dengelenmediğinin denetlenmesi gerekmektedir*"[2430].

Bir yandan da özellikle 7188 sayılı Kanunla CMK m.236'ya eklenen hükümlerin AİHM kararlarına konu olan ihlalleri bertaraf etmeyi amaçladığı söylenebilir. Ancak kanaatimizce, yine dönüp dolaşıp geldiğimiz yerin mağduru koruyucu nitelikteki düzenlemelerin uygulamada hayat bulması olduğu, yani uygulayıcıların her türlü

2426 **AİHM, T.09.02.2021, B. No: 40591/11,** Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.37; ÇETİNER, s.81-82.
2427 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.554-555; Bahri ÖZTÜRK, s.120-121; ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.160.
2428 Yapılan düzenlemelere yönelik AİHM ve AYM kararları doğrultusundaki kapsamlı değerlendirmeler için bkz. TANER, s.20-35; ÇETİNER, s.63-72; Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.38; Murat AYDIN, s.205.
2429 TANER, s.20-21; TEMİZ GÜL, 2023, s.399.
2430 TANER, s.36; Enes YILMAZ, 2022, s.459-460.

eylem ve işleminde evrensel hukuk normlarını tatbik etme gayretiyle hareket etmedikçe amaçlanan olumlu sonuçlara ulaşılamayacağı hatırlatılmalıdır.

D. Kamu Davasına Katılmada Usûl

Daha önce de değinildiği üzere, CMK m.237/1'e göre, "*Mağdur, suçtan zarar gören gerçek ve tüzel kişiler ile malen sorumlu olanlar, ilk derece mahkemesindeki kovuşturma evresinin her aşamasında hüküm verilinceye kadar şikâyetçi olduklarını bildirerek kamu davasına katılabilirler.*" Kamu davasına katılma isteğinde bulunma zamanına ilişkin Yargıtay'a göre, "***Kovuşturmanın başlangıcında** yapılan celsede kamu davasına **katılma hakkını kullanmayan** ve şikayeti devam eden müştekinin, kovuşturmanın devamında **hüküm verilmeden önce davaya katılma isteminde bulunması halinde** katılmasına karar verilmesi mümkündür*"[2431]. Gerek düzenlemeden gerekse uygulamadan kolaylıkla anlaşıldığı üzere, adı üstünde kamu davasına katılma, ancak kovuşturma evresinde mümkün olup, soruşturma evresinde söz konusu değildir[2432].

Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun katılmada esasın şekle kurban edilmemesi bakımından, temel hareket noktası hüküm verilinceye kadarki aşamalarda istikrarlı bir biçimde "*davayı takip iradesini eylemli olarak ortaya koyan*" davranışların varlığı olan, oldukça isabetli pek çok kararı bulunmaktadır[2433]. Ayrıca CMK m.237/2

2431 **YCGK, T.02.07.2014, E.2013/289, K.2014/342,** ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.436; CENTEL/ZAFER, s.1014-1015.

2432 **YİBK, 16.05.1945-27/10,** YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.182-183; PAMUK, ***Mağdur,*** s.206; ayrıntılı bilgi için bkz. Ziya KOÇ, s.140-146.

2433 "*Tüm aşamalarda istikrarlı bir şekilde sanıklardan **şikâyetçi olduğunu ve davaya katılmak istediğini belirten şikâyetçinin,** yerel mahkeme hükmünü temyiz etmiş olmasının, yasa yolunda da davayı takip iradesini eylemli olarak ortaya koyduğu ve bu davranışın yerel mahkemece karara bağlanmayan katılma talebinin inceleme merciince incelenip karara bağlanmasına yönelik bir istemi de içerdiği kabul edilmelidir (oyçokluğuyla) (**CGK. 19.06.2012 gün ve 2/638-238**) ~ Soruşturma aşamasında sanıktan şikâyetçi olan müştekinin, 05.03.2009 tarihli celsede de şikâyetinin devam ettiğini beyan etmesi ve aynı celse hazır bulunan müşteki vekilinin **sanığın cezalandırılmasını talep etmesi, sanık hakkında açılan davaya katılma istemi niteliğinde bulunduğu halde,** katılma konusunda yerel mahkeme tarafından olumlu ya da olumsuz bir karar verilmeyen somut olayda, şikâyetçi vekilinin, yerel mahkeme **hükmünü temyiz etmiş olmasının,** kanun yolunda davayı takip iradesini eylemli olarak ortaya koyduğu ve bu davranışın yerel mahkemece karara bağlanmayan katılma talebinin inceleme **merciince incelenip karara bağlanmasına yönelik bir istemi de içerdiği kabul edilerek,** Yargıtay ilgili Dairesince katılma istemi konusunda bir karar verilmelidir. (**CGK. 07.05.2013 gün ve 1466-246**) ~ Ceza Genel Kurulunun 09.02.1999 gün 8-12, 28.05.2002 gün ve 129-261 sayılı kararında kabul edildiği ve süreklilik gösteren benzer kararlarında da vurgulandığı üzere; kamu davasının açılmasından sonra mahkemesine verilen dilekçelerle, **sanığın cezalandırılmasını temin amacıyla tanık gösterilmesi veya soruşturmanın genişletilmesinin talep edilmesi davaya katılma istemi niteliğindedir. (CGK. 21.11.2006 gün ve 249/247**) ~ Müşteki vekilinin vasıtasıyla tüm*

uyarınca, "*Kanun yolu muhakemesinde davaya katılma isteğinde bulunulmaz. Ancak, ilk derece mahkemesinde ileri sürülüp reddolunan veya karara bağlanmayan katılma istekleri, kanun yolu başvurusunda açıkça belirtilmişse incelenip karara bağlanır.*" Görüldüğü üzere, söz konusu hüküm doğrultusunda "*katılan sıfatını almamış veya alamamış olanlar*" da kovuşturma evresinin hüküm verilinceye kadarki herhangi bir aşamasında davaya katılma isteminde bulunmuşlarsa kanun yoluna başvurabilmektedir.

Öğretide bizim de katıldığımız görüşe göre, kanun yoluna başvurabilmek için ilk koşul, CMK m.234/1-b-6 uyarınca katılan sıfatını alabilmek olduğundan, reddolunan veya karara bağlanmayan katılma isteklerinin karara bağlanabilmesi için kanun yolu başvurusunda açıkça belirtilmesine gerek olmamalıdır. Zira CMK m.234'ün yanı sıra m.242 de sadece katılanın Cumhuriyet savcısından bağımsız bir şekilde kanun yoluna başvurabileceğinden bahsetmektedir. Bilindiği üzere, katılan sıfatı, katılma talebinin kabulü ile alınır. CMK m.237/2 de kendi içerisinde ilk olarak kanun yolu muhakemesinde katılma isteğinde bulunulmayacağını kurala bağlamıştır. Akabinde ise, ancak ilk derece mahkemesinde ileri sürülüp reddolunan veya karara bağlanmayan katılma isteklerinin kanun yolu başvurusunda açıkça belirtilmesi durumunda incelenip karara bağlanacağını düzenlemiştir. Buna göre, katılan sıfatını alan veya katılma isteği reddolunan veya karara bağlanmayan mağdurun kanun yoluna başvuru hakkı olduğunun kabulü gerekir. Nitekim tam da bu noktada CMK m.260/1 *"...katılma isteği karara bağlanmamış, reddedilmiş veya katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş bulunanlar için kanun yolları açıktır"* hükmünü ihtiva etmektedir. Dolayısıyla burada zikredilen tüm bu düzenlemeler birlikte değerlendirilmeli ve bu doğrultuda katılma isteği reddolunan veya karara bağlanmayan mağdurun, kanun yoluna başvurması durumunda, öncelikli olarak, istinaf veya temyiz mercii tarafından katılan sıfatını alma hakkına sahip olup

---

aşamalarda istikrarlı bir şekilde sanıktan şikâyetçi olduğunu beyan etmesinin ve şikâyetçi vekilinin, yerel mahkeme hükmünü temyiz etmiş olmasının, ***kanun yolunda davayı takip iradesini eylemli olarak ortaya koyduğu*** *ve bu davranışın yerel mahkemece karara bağlanmayan* ***katılma talebinin temyiz merciince incelenip*** *karara bağlanmasına yönelik bir istemi de içerdiği kabul edilmelidir. (****CGK. 18.11.2014 gün ve 595-497****)*" ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.434; **benzer şekilde bkz.** PAMUK, ***Mağdur,*** s.203-205; Ziya KOÇ, s.147; SEÇKİN, 2020, s.647; **YCGK, T.17.02.2015, E.2013/5-657, K.2015/9,** Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.30; **YCGK, T.05.12.2017, E.2017/12-698, K.2017/515,** Murat AYDIN, s.148, dn.497.

olmadığı karara bağlanmalıdır. Sonuç olarak katılan sıfatına sahip olma hakkı kabul edilirse, mağdurun esasa ilişkin istemi üzerinde inceleme yapılmalıdır[2434].

Mağdurun duruşma sırasında şikâyeti olmadığını bildirmesinden sonra, vekili aracılığıyla gerçekleştirdiği katılma talebine ilişkin Yargıtay Ceza Genel Kurulu, "*5271 sayılı CYY'nın 243. maddesine göre,* ***katılanın şikâyetten vazgeçmesi davaya katılmayı hükümsüz kılmaktadır****. Yerleşik yargısal kararlar da, kovuşturma aşamasında şikayetten vazgeçen kimsenin davaya katılma hakkının bulunmadığı yolundadır. Bu durumda, özgür iradesiyle sanık hakkında* ***şikâyetçi olmadığını kovuşturma aşamasında açıklayan reşit mağdurun davaya katılmasına yasal olanak bulunmamaktadır.***" gerekçesiyle mağdurun artık katılan sıfatına sahip olmadığı için hükmü temyiz etme hak ve yetkisinin bulunmadığına hükmetmiştir[2435].

Öğretide kanunun bir taraftan CMK m.237/2 hükmüyle kanun yolu aşamasında katılma isteğinde bulunma olanağını kapattığı, diğer taraftan ise CMK m.260/1 hükmüyle katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş bulunanlar için kanun yollarını açık tuttuğu, ancak bunun nasıl olacağı konusunda açık bir düzenlemeye yer vermediği belirtilmektedir[2436]. Dolayısıyla her şeyden önce, kanundaki bu belirsizliğin giderilmesi gerekir. Bu bağlamda da ifade edilmelidir ki, eğer CMK m.237/2'deki gibi kanun yolu aşamasında katılma isteğinde bulunulamayacağı yönünde bir tercihte bulunulmak isteniyorsa, CMK m.260/1'deki katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş bulunanlar için kanun yollarının açık olduğu şeklindeki hükmün kanundan çıkarılması yerinde olacaktır. Ancak kanaatimizce, olması gereken hukuk bakımından kanun yolu aşamasında da katılma isteminde bulunulmasının önünün kapatılmaması gerekir. Çünkü kamu davasına katılmanın amacı, mağdur ve suçtan zarar görenin muhakemeye etkin bir şekilde katılmalarının sağlanması, haklarının korunmasında kendilerine de söz hakkı verilmesi, taleplerinin bizzat kendileri veya vekil aracılığıyla etkin bir biçimde ortaya konulması olduğundan, katılmayı sınırlandırmak yerine koruma kalkanını genişletmek daha doğru olacaktır. Nitekim Cumhuriyet savcısı kamu adına iddia faaliyetini yürütürken, denetim işlevi de gören mağdur ve suçtan zarar gören, katılmamış olsa da ilk derece mahkemesindeki yargılama neticesinde ortaya çıkan

---

2434 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.435.
2435 **YCGK, T.13.06.2006, E.2006/9-155, K.2006/158,** ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.452.
2436 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.183-184.

karardan tatmin olmaması durumunda, bu karara karşı kanun yoluna başvurması olanağına sahip olmalıdır. Bu durumda öncelikle kanun yoluna başvurmuş kimsenin suçtan zarar gören olup olmadığı ve bu nedenle katılma isteminin kabul edilip edilmeyeceğine karar verilebilir ve bu kararın sonucuna göre kanun yolu başvurusuyla ilgili değerlendirmeye geçilebilir. Buna örnek olarak Alman Ceza Muhakemesi Kanunu m.395/4 gösterilebilir. Buna göre, katılmanın muhakemenin her aşamasında mümkün olduğu kabul edildiği gibi, hükmün verilmesinden sonra kanun yoluna başvurmak suretiyle de kamu davasına katılmanın mümkün olduğu kabul edilmiştir[2437]. Ayrıca CMK m.237/2, "*Ancak, ilk derece mahkemesinde ileri sürülüp reddolunan veya karara bağlanmayan katılma istekleri, kanun yolu başvurusunda açıkça belirtilmişse incelenip karara bağlanır*" düzenlemesiyle kanun yolu başvurusunda katılma isteminin değerlendirilmesinin mümkün olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla kanaatimizce de kanunumuzun sistemi, mağdur odaklı yaklaşım doğrultusunda, genişletilmeli ve "*ilk derece mahkemesinde katılma isteminde bulunulmamış olsa dahi, kanun yolu muhakemesinde katılma isteminde bulunulabilmesine olanak sağlayacak bir sistem tereddüde yer vermeyecek bir biçimde düzenlenmelidir*"[2438].

Daha önce de ifade edildiği üzere, CMK m.260/1'deki *"...katılma isteği karara bağlanmamış, reddedilmiş veya katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş bulunanlar için kanun yolları açıktır"* düzenlemesinin gerekçesinde her ne kadar "*duruşmadan haberdar edilmeyen suçtan zarar görene*" bu hakkın tanındığı belirtilmekte ise de, eğer kanunda CMK m.234 uyarınca "*bilgilendirilme hakkı*" ihlal edilen mağdura katılma hakkı tanınmak istenmiş ise, CMK 237/2'deki sınırlayıcı hüküm değiştirilmelidir[2439]. Benzer şekilde ifade etmek gerekirse, CMK m.234, 242 ve 260 arasındaki uyumun sağlanabilmesi adına, CMK m.237/2'nin kapsamının duruşmadan haberdar edilmeyen suçtan zarar göreni de alacak şekilde genişletilmesinde fayda bulunmaktadır[2440]. Yine de CMK m.237/2 düzenlemesinin

---

2437 BARTON, 2009, s.755; YENİSEY/OKTAR, s.432; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.184, dn.192; KAZAKER, s.49.

2438 YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.185.

2439 KAFES, s.127-128.

2440 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.435; BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.818.

bu haliyle usul ekonomisi amacı güttüğünden de bahsedilebilir. Nitekim uygulamada Yargıtay Ceza Genel Kurulu verdiği bazı kararlarda bunu açıkça göstermiştir[2441].

Öte yandan CMK m.237/2'deki kanun yolu muhakemesinde davaya katılma isteğinde bulunulamayacağı ifadesi, sadece olağan kanun yolları bakımından anlaşılmalıdır. Çünkü olağanüstü kanun yollarında, örneğin yargılamanın yenilenmesinde, duruşma eski duruşmanın devamı olmadığı için ilgili yasa hükümlerinin tümüyle uygulanması ve dolayısıyla kurumun özüyle uygun olduğu ölçüde kamu davasına katılmanın da uygulanması yerinde olacaktır. Diğer bir ifadeyle belirtmek gerekirse, düzenlemede geçen kanun yolu muhakemesiyle kastedilmek istenilenin ne olduğunun açıkça düzenlenmesi yerinde olacaktır[2442].

Kamu davasına katılma usulü, CMK m.238'de "*Katılma Usulü*" kenar başlığı altında "*olur*" (f.1), "*sorulur*" (f.2) ve "*verilir*" (f.3) ifadeleriyle emredici nitelikte düzenlenmiştir. CMK m.238/1'de katılmanın kamu davasının açılmasından sonra mahkemeye dilekçe verilmesi veya katılma istemini içeren sözlü başvurunun duruşma tutanağına geçirilmesi suretiyle olacağı belirtilmiştir. Buna göre, katılma talebini ya da daha genel manada katılma iradesini gösterir nitelikteki hareketlerin gerçekleştirilmesi anında katılan sıfatı kazanılmaktadır. Çünkü katılma talebinin açıklanması, katılan sıfatının kazanılmasında kurucu etkiye sahiptir[2443]. Ancak kanaatimizce CMK m.238/1 düzenlemesi CMK m.238/3 ile birlikte değerlendirildiğinde, katılan sıfatı -3. fıkra gereğince- ancak kabul kararı ile kazanılacaktır.

2441 "*Uyuşmazlık, ölenin yargılama sırasında davaya katılma isteminde bulunmayan eş ve çocuklarının hükmü temyiz etmelerine yasal olanak bulunup bulunmadığına ilişkindir. Kamu davasının açıldığı tarih ile hükmün verildiği tarih arasında 8 ay 8 günlük bir süre geçmiş olup, bu sürenin ölenin suçtan zarar gören yakınlarının **davadan haberdar olmalarını ve katılma talebinde bulunmalarını sağlamaya yeterli ve makul bir süre** olduğu, suçtan zarar görenlerin bu süre içinde davaya katılma başvurusunda bulunmamaları ve katılan sıfatını almamaları nedeniyle hükmü temyize hak ve yetkilerinin bulunmadığı açıktır. O halde, Yerel Mahkemenin red kararı isabetlidir.*" **YCGK, 21.03.2006, E.2006/9-54, K.2006/48,** YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.184, dn.193; Ziya KOÇ, s.192, dn.21; "*Kovuşturma aşamasında davaya **katılma talebi yerel mahkemece reddedilen müşteki** vekilinin temyizi üzerine inceleme yapan Özel Dairece, müştekinin **davaya katılmasına karar verilmesi gerektiğinden** bahisle **hükmün bozulmasına karar verilmesi isabetli olmayıp,** katılma istemleri hakkında özel bir düzenleme getiren ve **usul ekonomisi amacı güden** 5271 sayılı CMK'nun 237/2. maddesi uyarınca yerel mahkemece reddedilen **katılma talebi temyiz merciince incelenip karara bağlanmalıdır.***" **YCGK, T.13.05.2014, E.2013/8-121, K.2014/254,** ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.440.

2442 CENTEL/ZAFER, s.974; PAMUK, ***Mağdur,*** s.153; KAZAKER, s.133.

2443 KOCA, 2014, s.12; Ziya KOÇ, s.238-239.

CMK m.238/2'deki düzenlemenin net bir şekilde şikâyet ile katılma isteğini birbirinden ayırdığı ve şikâyet isteminin tek başına, aynı zamanda katılma istemini içermediği, bu nedenle, ayrıca katılma isteğinde de bulunmanın zorunlu olduğu belirtilmelidir. Buna karşın, CMK m.237/1'de, "*...şikâyetçi olduklarını bildirerek kamu davasına katılabilirler*" ifadesine yer verildiği ve bu iki düzenleme arasında bir uyumsuzluğun bulunduğu da not düşülmelidir. Ancak, CMK m.238'deki emredici nitelikteki düzenlemeler esasen kamu davasına katılmada usulün nasıl olacağını düzenlemektedir. Emredici nitelikteki bu düzenlemenin varlığı karşısında, katılma isteğinin açıkça ifade edilmesi gerekir ve dolaylı ifadeler, hal ve fiiller, ancak, mahkeme veya hâkimin CMK m.238/2'deki emredici hükmü uygulamaması durumunda katılma isteğinin varlığı olarak kabul edilebilir. Özellikle ikinci fıkra hükmünden çıkan sonuç, takibi şikâyete bağlı suçlarda, şikâyetin ifade edilmesinin tek başına kamu davasına katılma sonucunu doğurmadığıdır. Aynı şekilde, maddedeki "*şikâyet*" ibaresinin geniş anlamda, re'sen kovuşturulan suçlarda da ilgilinin şikâyet iradesini açıklaması anlamında kullanıldığı belirtilmektedir[2444]. Yani mahkeme, suçun şikâyete bağlı olup olmamasından bağımsız olarak suçtan zarar görene davaya katılmak isteyip istemediğini açıkça sormalıdır. Dolayısıyla CMK m.238/2'deki düzenlemenin muhatabı, muhakemede kovuşturma evresini yürüten mahkeme veya hakimdir. Mahkeme veya hâkim, CMK m.238/2'deki emredici hüküm doğrultusunda suçtan zarar görene şikâyetini belirttiği ifade üzerine davaya katılmak isteyip istemediğini soracaktır[2445]. Ayrıca düzenlemede "*mağdur*" kavramı yerine, sadece "*suçtan zarar gören*" kavramının tercih edildiği görülmektedir ve yukarıda ilgili başlık altında da belirtildiği şekilde kanaatimizce de suçtan zarar gören kavramını dar yorumlamak gerekir[2446]. Ancak bu noktada CMK m.237/1 düzenlemesinde suçtan zarar görenin yanında kamu davasına katılma hakkı bulunan mağdur ile malen sorumlunun da zikredildiği hatırlatılmalıdır. Dolayısıyla kurumun insicamı adına, CMK m.238/2'nin bu ifadeleri de doğrudan kapsar şekilde düzenlenmesi düşünülmelidir. Bir yandan CMK m.238/2'deki suçtan zarar göreni mağduru da kapsar şekilde geniş yorumlamak mümkünse de "*bu düzenleme dahil, CMK'da kavramların kullanılmasındaki sıkıntılar, genel bir kanun değişikliği ile*

2444 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.40; PAMUK, ***Mağdur,*** s.201, dn.283.
2445 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.444.
2446 ŞAHİN/GÖKTÜRK, s.61; KAHVECİ, s.33; ayrıca bkz. Birinci Bölüm-II-C. Suçtan Zarar Gören Başlığı.

giderilmeli" ve "*yine, mağdur, suçtan zarar gören, şikâyetçi gibi temel kavramlar, tanımlar başlığı altında tanımlanmalıdır*"[2447].

CMK m.238/3'te sadece Cumhuriyet savcısı, sanık ve varsa müdafi dinlenildikten sonra, mahkeme tarafından katılma koşulları tartışılıp, davaya katılma isteminin uygun olup olmadığı hususunda, olumlu veya olumsuz açık bir karar verileceği düzenlenmiştir; ancak kanunda bu noktada katılma isteminin uygun olup olmadığını belirleyici mahiyette bir ölçüte yer verilmemiştir[2448]. Yargıtay da konuya ilişkin uygulamayı şekillendirir nitelikte, mağdura veya suçtan zarar görene davaya katılmak isteyip istemediğinin sorulmamasını veya davaya katılma talebinde bulunulmuşsa da bunun hakkında bir karar verilmemesini kanuna aykırı bulduğu pek çok karar vermiştir[2449]. Ayrıca katılma isteminin uygunluğu hakkında verilen mahkeme kararına karşı kanun yoluna gidilebileceğinden veya esasen daha genel manada CMK m.230 uyarınca tüm mahkeme kararlarının gerekçeli olması zorunluluğu dolayısıyla mahkemenin katılma istemini neden uygun bulduğu ya da bulmadığı gerekçelendirilmelidir[2450]. Çünkü "*gerekçe, kanun yoluna başvurma imkanı olan hallerde bu* (gerekçeli karar) *hakkın*(ın) *işlevsel biçimde kullanılmasını sağladığı gibi, yargıya karşı güveni de sağlamaktadır*"[2451].

Yukarıda zikredildiği üzere, CMK m.237 hükmü gereğince suçtan zarar gören tüzel kişiler de ilk derece mahkemesindeki kovuşturma evresinin her aşamasında hüküm verilinceye kadar şikâyet hakkını kullanmak suretiyle kamu davasına katılabilirler[2452]. Bu noktada CMK m.249 "*Tüzel kişilerin soruşturma ve kovuşturmada temsili*"ni emredici nitelikte düzenlemektedir. CMK m.237 ve 249 birlikte değerlendirildiğinde, kanun koyucunun suçtan doğrudan doğruya zarar gören ve hukuken kişi olarak kabul edilen tüzel kişilere de kamu davasına katılma hakkı sunduğu ve buradan hareketle suçun soruşturma ve kovuşturma aşamalarında temsil edilmeleri gerektiği ifade edilmektedir[2453]. Ancak belirtmek gerekir ki, tüzel kişinin

---

2447 ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.444-445.

2448 ÜNVER/HAKERİ, s.322; BOYACI, s.169; KAHVECİ, s.109.

2449 **Y.4.CD, T.04.12.2006, E.2006/7434, K.2006/17078; Y.9.CD, T.20.11.2007, E.2007/3797, K.2007/8392; Y.1.CD, T.03.03.2008, E.2007/6007, K.2008/1557,** YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.185, dn.197, 198, 199.

2450 Ziya KOÇ, s.166 ve 169; YERDELEN, ***Gerekçe,*** s.27-28.

2451 ÜNVER, "İspat", s.146; **benzer şekilde bkz.** YERDELEN, ***Cezanın Belirlenmesi,*** s.64; YERDELEN, ***Gerekçe,*** s.154-162.

2452 **YCGK, T.07.04.2009, E.2009/3-14, K.2009/83,** KAZAKER, s.101-102, dn.268.

2453 ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.37-38; PAMUK, ***Mağdur,*** s.186; SEÇKİN, 2020, s.643.

işlenen bir suç dolayısıyla suçtan zarar gören olması, kamu davasına katılması için yeterlidir. Bu açıdan CMK m.249'da, "*bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlardan dolayı yapılan soruşturma ve kovuşturmada*" söz konusu olacak temsilin hem savunma makamı hem de katılan sıfatıyla iddia makamı bakımından birlikte bir hüküm ihtiva etmesi eleştiriye açıktır[2454]. Dolayısıyla kanaatimizce, *Tüzel Kişilerin Soruşturmada ve Kovuşturmada Temsili*'ni düzenleyen CMK m.249, iddia ve savunma makamlarının karşılıklığını dikkate alarak yeniden düzenlenmelidir. Konu bağlamında örnek vermek gerekirse, bazı tüzel kişilere davaya katılma hakkının özel kanunlarla tanındığı hallerde katılma usulü, farklı şekillere tabi tutulabilmektedir. Örneğin, Bankacılık Kanunu m.162/1'e göre, bu Kanun'da belirtilen suçlara ilişkin soruşturma ve kovuşturma yapılması, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) veya Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) tarafından Cumhuriyet başsavcılığına yazılı başvuruda bulunulmasına bağlı tutulmuş[2455] ve bu fıkra uyarınca yapılan soruşturmalar neticesinde açılan kamu davalarında, Kurumun veya Fonun başvuru tarihinde katılan sıfatını kazanacağı ifade edilmiştir. Benzer düzenlemeye, Gümrük Kanunu, Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu ve Sermaye Piyasası Kanunu'nda da yer verilmiştir[2456]. Bu istisnai hallerde, Kanun'da bulunan özel hüküm nedeniyle ayrıca bir katılma kararı verilmesine gerek olmaksızın, yetkili tüzel kişiler Cumhuriyet başsavcılığına başvuru tarihinde katılan sıfatını kazanırlar[2457].

2454 ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Muhakeme,*** s.852-853; ŞAHİN, ***CMK Gazi Şerhi,*** s.760; YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.181; KAZAKER, s.103.

2455 Söz konusu *yazılı başvuru*nun şikâyet olarak değil, *talep* dava şartı olarak nitelendirilmesine veya değerlendirilmesine ilişkin bkz. GÖKCEN/BALCI/ALŞAHİN/ÇAKIR, s.78; benzer şekilde Sermaye Piyasası Kanunu m.115 uyarınca Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) için bkz. YENİDÜNYA/İÇER, s.178-181.

2456 Bu hususta ayrıca çalışmada Birinci Bölümdeki "I-B-2. Kimlerin Mağdur Olabileceği veya Tüzel Kişilerin Mağdur Olarak Kabul Edilip Edilemeyeceği Tartışması" başlığı altında yer alan bilgi ve değerlendirmelere bkz.

2457 PAMUK, ***Mağdur,*** s.201-202.

SONUÇ

Sonuç olarak her şeyden önce belirtmek gerekir ki, ceza ve ceza muhakemesinin kaynağında, korunması gereken hakkı ihlal edilen mağdur bulunmaktadır. Bununla birlikte mağdurlar, oldukça uzun bir zaman diliminde, devletlerin adalet mekanizmalarında hep ikincil nitelikte konum alabilmişlerdir. Çünkü genellikle ceza adaleti sistemleri, "*fail ile devlet*" ilişkisine odaklanıp, "*mağdur ile devlet*" ilişkisini ihmal etmiştir. Bu durum da bizi, faile ve failin cezalandırılmasına odaklanmış ve hatta indirgenmiş olan "*geleneksel ceza adaleti sistemi*"nden, mağdur ve mağduriyetin giderilmesini odak kabul eden "*onarıcı adalet sistemi*"ne yöneltmiştir. Çünkü kanaatimizce, mağduru dikkate almayan bir suç ve ceza siyasetinin sağlıklı sonuçlara ulaşması ve kanun koyuculara ışık tutması mümkün değildir. İşte bu failden mağdura yöneliş, bir yandan tam bir "*değerler dizisi* (*paradigma*) *değişimi*", diğer yandan ise doğrudan mağdura hitap eden kısmıyla da "*mağdurun rönesansı*" şeklinde nitelendirilmiştir. Ancak belirtilmelidir ki, failin hakları ile mağdurun haklarının aynı düzeyde olduğu dengeli bir sisteme giden yolda kaydedilen ilerleme, halen yavaş niteliktedir. Dolayısıyla bu bağlamda, fail ile mağdur arasındaki hak ve yükümlülükler dengesi, ceza muhakemesinin her aşamasında kurulmalı ve korunmalıdır.

Kişilerin fiziksel, psikolojik, sosyal ve ekonomik pek çok zarar ya da tehlikeyle karşı karşıya kalması nedeniyle "*mağduriyet*" kavramının "*çok yönlü bir olgu*" olduğu ve bununla bağlantılı olarak genel manada "*mağdur*" kavramının da oldukça geniş boyutlara sahip olduğu bir gerçektir. Bu açıdan, mağdur kavramının ve sınırlarının açık bir şekilde belirlenmesi ve bunun -genel çerçeveyi çizer mahiyette bir- kanun aracılığıyla yapılması gerektiğini düşünmekteyiz. Tüzel kişileri de kapsar nitelikte, bu doğrultudaki efradını cami, ağyarını mâni tanım önerimiz şu şekildedir: "*Mağdur, ceza normu tarafından korunan ve suçla ihlal edilen ya da tehlikeye sokulan, yani suçun hukukî konusunu oluşturan hukukî varlık veya menfaatin sahibi yani suçun konusunun ait olduğu kişidir*".

Bilindiği üzere, kimlerin mağdur olabileceği sorusuna genel olarak verilen cevaplar, ilgili suç ile doğrudan muhatap olan gerçek kişiler üzerinde odaklanmaktadır. Tüzel kişilerin mağdur olup olamayacakları bakımından öğretideki baskın görüş, günümüzde olamayacakları yönünde olsa da biz, tüzel kişilerin de kendilerini oluşturan kişilerden bağımsız ve kendine özgü menfaatlere sahip oldukları için, suç ile korunan değerlerinin ihlali durumunda mağdur sıfatını alabileceklerini kabul etmekteyiz. Belirtmek gerekir ki, tüzel kişilerin suçun faili olarak kabul edilmemelerinin temelinde, esasen iradeden yoksun olmaları yatmaktadır. Yani ceza hukukunun temelinde *fiil*, onun da kaynağında *iradi hareket* bulunduğu ve fakat tüzel kişiler bu manada iradi hareketten mahrum oldukları için, fail olarak kabul edilmemektedirler. Fakat mağdur olmak ya da "*bir kişinin*" mağdur olarak kabul edilmesi için faildeki gibi iradeye sahip olması gerekmemektedir. Yani tüzel kişiler de suçun mağduru olabilirler. Nitekim ulusal ve uluslararası düzeydeki pek çok göstergeyle devletin de haklara sahip olabilen ve borç altına girebilen bir tüzel kişi olarak mağdur olabileceği ifade edilmektedir. Nitekim bu minvalde, TCK m.164'teki "*Şirket veya Kooperatifler Hakkında Yanlış Bilgi Verme Suçu*" doğrudan örnek olarak gösterilmelidir.

Gerek ulusal gerekse uluslararası düzenlemelerin çoğunda, suç mağdurlarına ilişkin farklı kapsamlarda tanım ve tavsiyeler getirilmiştir. Uluslararası belgelerde mağdur kavramı genellikle geniş anlamda ele alınmaktadır. 1985 tarihli BM Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Temel Prensipler Deklarasyonu'nun "*üye devletlerde yürürlükte olan ceza kanunlarını ihlal eden eylemlerden dolayı fiziksel, ruhsal ve duygusal olarak zarara uğrayan, ekonomik kayba maruz kalan veya temel hakları önemli ölçüde zarar gören kişi veya topluluklar*" şeklindeki mağdur tanımı, bu noktadaki en geniş koruma kalkanını sunan örnek olarak gösterilmelidir. Kanaatimizce, öğretide de kuvvetle tavsiye edildiği gibi, ulusal mevzuatta yapılacak -yukarıda yaptığımız gibi bir- mağdur tanımında, uluslararası belgelerdeki kapsam ve sınırlardan istifade edilmesi, uluslararası mevzuat ile tam bir uyum sağlayacaktır.

Mağdur kavramının en verimli tanımlaması da doğru bir sınıflandırma yoluyla olacaktır. Ancak kavramın kapsam ve sınırlarındaki çeşitlilik dolayısıyla belirli bir kalıba sokulması da kolay değildir. Bu sebeple mağdur türlerine ilişkin olarak çok farklı sınıflandırmalar yapılmıştır. Bu noktada "*açık (bilinen) mağdurlar*" ile "*gizli*

(bilinmeyen) mağdurlar" şeklindeki ayrımdan hareketle resmi kayıtlara girmeyen, yetkili merciler tarafından bilinmedikleri için doğal olarak istatistiklere yansımayan "*siyah sayılar-kara noktalar-karanlık alan*" özellikle önemlidir. Çünkü söz konusu karanlık alanın aydınlatılmasında bizatihi çözüm olabilecek olan mağdur, maalesef çoğu zaman sorunun kaynağını oluşturabilmektedir. Dolayısıyla karanlık alanın aydınlatılabilmesi için, mağdura özel önem gösterilmelidir.

Sayısal verilere gösterilecek ehemmiyet, şüphesiz suçu kontrol altına alma ve önlemede etkili olacağı kadar, suçla mücadelede doğru politika tercihlerinin oluşturulup şekillendirilmesinde de etkili olacaktır. Çünkü "*suç konusunda doğru verilere sahip olmak, devletin özellikle güvenlik ve sosyal hizmetlerden sorumlu kurumlarına, bu alanlarda başarılı hizmetler verebilmeleri açısından çok önemli katkılar sunar*". Kanaatimizce bu açıdan, Adalet Bakanlığı'nın son yıllarda istatistiki verileri düzenli ve kapsamlı biçimde paylaşmama şeklindeki duruma son verilmelidir. Nitekim, çalışma alanımızdaki sorunların eksiksiz ve tam tespit edilip, doğru ve uygulanabilir çözümler sunulabilmesi bakımından, doğru istatistiki verilere büyük ihtiyaç bulunmaktadır. Söz konusu ihtiyacı karşılayacak ve farklı boyutlarıyla gerçeğe yakın sonuçlara ulaşılmasını sağlayacak nitelikte kolluk istatistikleri, adalet istatistikleri, cezaevi istatistikleri, bilimsel nitelikteki istatistikler ve uluslararası istatistikler belirli zaman aralıklarında kamuoyuyla şeffaf bir şekilde düzenli olarak paylaşılmalıdır.

Bilindiği üzere, esasen Cumhuriyet savcılığı *toplumsal*; mağdur, suçtan zarar gören ve katılan ise *bireysel* olarak *iddia makamı* içerisinde yer almaktadır. Ancak biz, ceza yargılaması bünyesinde Cumhuriyet savcısının konumunu ve görevini dikkate alarak, mağdurun tam ve gerçek anlamda korunamaması ihtimalini bertaraf edebilmek için ***ayrı bir mağdur makamı*** oluşturulmasını önermekteyiz. Dolayısıyla zorunlu vekillik kurumu da bu bağlamda yeniden ve daha koruyucu bir şekilde ele alınmalıdır.

Pek çok açıdan ceza ve ceza muhakemesindeki terim tercihleri noktasındaki karmaşa eleştirilmektedir. Bu durum, maalesef mağdur, şikâyetçi, suçtan zarar gören ve katılan terimleri için de söz konusudur. Olması gereken bakımından doğru bir uygulamaya yaklaşabilmek adına, söz konusu kavramların genel nitelikte bir çerçeveye oturtulması zorunludur. Doğal olarak bu zorunluluk yerine getirilirken, hali hazırda olduğu gibi mevzuatta uyumsuzluğa ve karışıklığa sebep olacak şekilde birden fazla ve farklı kapsamlarda mağdur tanımlarına yer verilmemelidir.

"*Suçun mağduru*", suçtan doğan ceza ilişkisinin doğrudan tarafıyken (*birinci dereceden mağdur*), "*suçtan zarar gören kişi*" sadece suçtan ötürü ortaya çıkan hukuki ilişkinin tarafıdır (*ikinci dereceden mağdur*). Buradan hareketle mağdur bir ceza hukuku kavramı olarak nitelendirilirken, suçtan zarar gören şikâyet ve katılmaya ilişkin ceza muhakemesindeki hak ve yetkileri bakımından bir muhakeme hukuku kavramı olarak ve hatta tazminat hakkı açısından ele alınması dolayısıyla özel hukuka ait bir kavram olarak nitelendirilmiştir. Bu açıdan kanaatimizce, suçtan zarar görenleri esasen ceza muhakemesinin işleyişine dahil etmek yerine, onların suç nedeniyle maruz kaldıkları maddi ve manevi nitelikteki zararlarının giderilmesine yönelik fonların kurulması veya ücretsiz destek ve tedavi imkânlarının oluşturulması gibi kurumların geliştirilip yaygınlaştırılması daha yerinde olacaktır. Dolayısıyla suçtan zarar gören kavramının sınırlarının da belirlenmesi ve tespitinin yapılması, hukuki güvenliğin sağlanması bakımından bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir.

Tarih çizgisinde geriye gidildikçe göze göz, dişe diş, kısasa kısas yaklaşımıyla cezalandırma çerçevesinde "*mağdurun öç alma hakkı*" öncelenmiş ve bu durum bir yönüyle mağdurun korunması bakımından ilk adımı oluşturmuştur. Zamanla öç alma hakkının dengesizliği, aileler ve klanlar arasındaki barışı sağlamadaki yetersizliği ve hatta intikam ve savaş halini devamlı kılışı, "*uzlaşma hakkı*" ön plana çıkartmıştır. Ancak yine zaman içerisinde siyasal iktidarın tekelleşerek, cezalandırma hakkının siyasal iktidara özgü bir hak veya görev olarak kabul edilmesi, suç ve ceza ilişkisinin "*fail ile devlet*" arasında tamamen kamusal nitelik arz eden bir anlayışı meydana getirmiştir. Yani büyük ölçüde, "*doğrudan doğruya devlet, suçtan zarar görenin zararının giderilmesiyle ilgili kamusal nitelikte bir fonksiyonu kabullenmemiş; bu şekilde bir yükümlülük kabul edilse dahi, bu kısmi kalmıştır*". Başka bir ifadeyle çok uzun bir zaman diliminde faile ve haklarına yönelen ilgi, mağdura aynı oranda yansıtılamamış ve mağdur, ceza hukukunun "*unutulan-ihmal edilen-arka plana itilen öğesi*" olarak kalmıştır. Dolayısıyla tarihi bakımdan mağdurlar, ceza adaleti mekanizmasının sonradan akla gelen veya hatırlanan kişileri olmuşlardır. Halbuki olması gereken hem failin hem de mağdurun her ikisinin de dengeli bir şekilde korunmasıdır. Çünkü fail ile mağdur, "***bir madalyonun iki yüzü gibi***" ceza ve ceza muhakemesinin "***merkezi figürleri***"dirler. Bu doğrultuda, aslında tarihi süreçte mağdur kavramının zaman zaman unutulduğu zaman zaman hatırlandığı bir

gerçektir. Öğretide bizim de katıldığımız biçimde ifade edildiği gibi bu durum, içinde bulunulan dönem ve şartlara göre, "*adeta eski bir elbisenin tekrar tekrar giyilmesi*" izlenimi vermektedir ve bu yönüyle "*bir nevi bitmeyen-sonu gelmeyen bir hikâye*"dir.

Çalışmada, şahsi dava ile şahsi hak davası da ayırt edici örnekler olarak zikredilmiştir. Zira "*mağdur şahsî dava ile suç failinin cezalandırılmasını, şahsî hak davası ile ise, uğradığı zararların tazminini istemektedir*". Diğer bir ifadeyle şahsi dava mağdurun savcı yerine geçip yürüttüğü bir ceza davası iken, şahsi hak davası hukuk mahkemesinde açılabileceği gibi, ceza mahkemesinde de açılabilen bir özel hukuk davasıdır. Ancak bilindiği üzere mevzuatımızda, 2005 yılındaki Ceza Hukuku Reformu ile şahsi dava ve şahsi hak davası kaldırılmıştır. Bu durum ise, öğretide de pek çok vesile ile ifade edildiği gibi çağımızda mağdurun korunması bakımından uluslararası belgelerde de benimsenen yaklaşımlara aykırılık teşkil etmekte ve mağdur hakları bakımından bir **geriye gidiş** olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca bir kurumun çok kullanılmaması ve hatta uygulanmasındaki başarısızlık, onun bütünüyle kaldırılmasına yeter bir gerekçe oluşturmamalıdır. Kanaatimizce de bu doğrultuda, mağdura ve mağduriyetin giderilmesine yönelik amacı ve işlevi dikkate alınarak, gerek şahsi dava gerekse de şahsi hak davası, 1412 sayılı CMUK döneminde tespit edilen eksiklikleri giderilmek ve bizim de yukarıda önerdiğimiz gibi daha koruyucu nitelikteki ***mağdur makamı*** ile birlikte düşünülmek suretiyle yeniden düzenlenmelidir. Nitekim bizim için açık birer örnek teşkil eden gerek Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu gerekse de mevcut Ceza Muhakemesi Kanunu'muzun mehazı Alman Ceza Muhakemesi Kanunu söz konusu davaları barındırmaktadırlar.

Özellikle uygulama nezdinde konuya işlerlik kazandırılmalıdır. Çünkü birçok uygulayıcının katılımını gerektiren "***mağdur odaklı ceza adaleti yaklaşımı***"nın tam manasıyla kendisini gösterebilmesi, salt hukuki düzenlemelerle mümkün değildir. Yani, olması gereken hukuk bakımından teorinin pratikte de karşılığını bulması olmazsa olmaz bir zorunluluktur. Diğer bir ifadeyle yargı mekanizmasına dahil olan tüm kişiler, adli işlemlerde çevrenin, etkileşimin, insaniyetin ve tabi ki adaletin, mekanizmaya dahil olan kişilerin mesleki yeterliliği ve çıkan sonuçlar kadar önemli olduğunu her gün göz önünde bulundurmak zorundadır. Nitekim gerek suç öncesi gerekse de suç sonrası süreci ve çalışmaları başarılı bir şekilde yürütecek tüm kademelerde uzmanlaşmış kadrolara ihtiyaç bulunmaktadır. Söz konusu ihtiyacı da teorik düzlemde sağlam temellere, ancak konuyu "*bütüncül bir şekilde ele alan bir*

kanun" oturtabilir. Kanaatimizce, bu doğrultuda çıkarılacak "***Mağdur Koruma Kanunu***", suç mağdurları için temel stratejik plan ve ilkeleri belirler nitelik taşımalıdır.

Şüphesiz, bahsi geçen Kanunda, "*sosyal bir hukuk devleti ilkesi*"ne ve bunun özünde de "*insan haysiyetinin korunması ilkesi*"ne dayanılmak mecburiyetindedir. İşte bu noktada devlete düşen görev, Anayasal sınırlar içerisinde bozulan hukuk düzenini, mağduriyeti gidermek suretiyle düzeltmekten geçmektedir. Ayrıca esas sorumluluk da bizatihi bu ilkelere hayat kazandıracak olan uygulamacılarındır. Başta hukukun temel hüküm vericileri ve uygulayıcıları olan hakimler olmak üzere, devletin adalet mekanizmasını yürüten tüm uygulayıcılar bakımından, hukuka uymak zorunda oldukları gibi hukuku uygulamayı da amaç edinmek zorunda oldukları, varılması gereken bir sonuçtur.

Öte yandan "*oranlılık ilkesi*" ile "*ceza hukukunun ikincilliği*" veya "*son çare olma ilkesi*" bağlamında da ceza adaleti sisteminde mağdurlar ve toplum lehine denge kurulmasına odaklanılmalı ve ***mağdur ceza hukuku anlayışı*** doğrultusunda fail ile mağdur arasındaki denge gözetilmelidir. Sosyal hukuk devleti, fail ile mağdur arasındaki söz konusu dengeyi, eylem ve işlemlerinde oranlı davranmak suretiyle aşırıya kaçmayarak sağlayacaktır. Kanaatimizce ***mağduriyetin giderilmesi,*** ceza adaleti mekanizmasındaki tüm öznelerin dahil olabileceği çok boyutlu bir çözüm olarak düşünülmelidir. Günümüzde yoğun biçimde uygulama alanı bulan ve zaman içerisinde de kapsamını genişleten ve daha da genişletecek gibi duran ceza muhakemesinde uzlaştırma kurumu, bu bağlamda örnek gösterilebilir.

"*Silahların eşitliği ilkesi*", uyuşmazlığın çekirdek anlamda tek tarafını oluşturan savunma makamıyla sınırlı biçimde ele alınmamalıdır. Şüpheli veya sanık kadar mağdur da uyuşmazlığın tarafı ve hak sahibidir. Diğer bir ifadeyle mağdurun menfaatleri, failin menfaatlerinden daha az nitelikte değildir. Dolayısıyla silahların eşitliği ilkesi, bir yandan şüpheli/sanığın hakları ile muhakeme makamlarının yetkileri arasında bir dengenin sağlanması anlamına geldiği gibi, öbür yandan da fail ile mağdur arasında da benzer şekilde adil bir dengenin kurulması gerektiği anlamına da gelir. Bu bakış açısıyla ilke, uğradığı haksızlığı mağdurun da hiçbir engel olmadan özgür iradesiyle ileri sürebilmesini güvence altına almaktadır. Bu doğrultuda öğretide, CMK m.176/4'ün iddianamenin sanığa tebliği ile duruşma günü arasında en az bir haftalık bir sürenin bulunması gerektiğini ifade eden kuralın

kıyasen mağdur taraf için de uygulanması önerilmiştir. Biz, her ne kadar ceza muhakemesinde kıyas mümkünse de, belirliliğin ve hukuk birliğinin sağlanması adına, söz konusu eşitliğin kanuni güvenceyle getirilmesinin daha koruyucu olacağı düşüncesindeyiz.

"*Psikososyal muhakeme desteği*", bir mağduru koruma ve destekleme tedbiri olarak umut vericidir ve mağdur ceza hukuku bakış açısıyla önerdiğimiz mağdur makamını da tamamlayıcı niteliktedir. Kanaatimizce bu doğrultuda, bir taraftan sosyal hizmet uzmanı (sosyal çalışmacı), psikolog gibi uzman personellerin diğer taraftan ise gönüllü kişi ve kuruluşların rol aldığı ***ücretsiz mağdur destek hizmeti sistemi*** oluşturulmak suretiyle bu sistem bünyesinde, mağdurlara tüm suç mağdurlarını kapsayıcı "***temel bir hak olarak psikososyal muhakeme desteği***" sunulmalıdır.

Genel manada temel insan hakları arasında yer alan ve hukuk devleti ilkesinin de önemli bir parçasını oluşturan "*adalete erişim hakkı*" mağdurlar için de büyük öneme sahiptir. Gerek fail gerekse mağdur boyutuyla konu ciddi bir insan hakları meselesidir ve dolayısıyla suçun önlenmesi ve topluma yeniden kazandırma sadece iç hukukun sorunu değildir. Buradan hareketle mağdurun hem mağduriyetinin giderilmesi hem de haklarının ele alınıp iyileştirilmesi, *sadece ulusal hukuklarla sınırlı kalmamış, uluslararası hukukta da yapılmış ve yapılmaktadır*. Bu bağlamda, ülke olarak bizim de kültürel ve siyasi anlamda pek çok bağlantı noktamız bulunan Avrupa Birliği ve üye ülkelerinde, ceza muhakemesi sürecinde mağdurların ikincil mağduriyetlerinin önlenmesine ve mağdur haklarına ilişkin asgari ölçütlerin oluşturulmasına yönelik çok sayıda karar, direktif ve başarılı uygulama örnekleri mevcuttur. Ancak burada daha en başında uluslararası hukuki araçların ulusal hukuklarda sağlanabilecek rollerden daha büyük bir rol veremeyeceği hatırlatılmalıdır. Yani, uluslararası alanda mağdurun haklarını genişletmeye, tazminat veya mağduriyetin giderilmesi imkânlarını artırmaya ya da bu kapsamdaki pek çok hakkı ceza muhakemesi bağlamında tanımaya yönelik gayret ve gelişmeler olumlu olmakla birlikte, tüm bunların ulusal hukuklarda somutlanabileceği unutulmamalıdır. Diğer bir ifadeyle bu kapsamdaki çareleri sağlama ve iç hukuklarında açık ve istikrarlı bir biçimde uygulama görevi, doğal olarak ilgili devlete aittir. Bu açıdan, artık günümüzde ceza hukuku anlayışında fail temelli bakış açısı değişmeli, TCK ve CMK'yı doğrudan ilgilendiren ***mağdur ceza hukuku anlayışı*** geliştirilmek suretiyle mağdur ile fail arasında denge kurulmalıdır.

Kanaatimizce bu doğrultuda, başta geleceğin uygulamacıları olan hukuk fakültesi öğrencileri arasında verilebilecek hukuk kliniği uygulamaları ile hizmet sunulan kitle bakımından adalete erişimin sağlanması pekâlâ mümkündür.

Ayrıca en genel manada konuyu ulusal ve uluslararası boyutta ele alan düzenlemelerin çok ötesinde, ihlallerin önlenmesi için sadece mevzuat oluşturup şekillendirmeye değil, bu yöndeki imkânların kullanımını sağlayacak somut mekanizmaları ve konuyu tüm mağduriyetleri kapsayacak şekilde giderecek toplumsal bilinci inşa etmeye ihtiyaç bulunmaktadır. "***24 Kasım 1983 tarihli Şiddet Suçu Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi***" ile doğrudan bağlayıcı bir belge olmamasına rağmen, pek çok ülkede bağlayıcı kuralların geliştirilmesine katkı sunan ve suç mağdurlarının uluslararası hukuk himayesindeki haklarının esas dayanağını oluşturan "*Mağdurların Magna Cartası*" olarak kabul edilen "***29 Kasım 1985 Tarihli Birleşmiş Milletler Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Temel Prensipler Deklarasyonu***", bahsolunan toplumsal bilincin inşası bakımından birer "*temel taşı*" niteliğindedirler.

AB ülkelerinin yanı sıra Birleşmiş Milletler ve uluslararası birçok sivil toplum kuruluşlarının da tecrübelerinden istifade etmek suretiyle ortaya çıkarılmış bir çerçeve kararı olan "***25 Ekim 2012 Tarihli ve 2012/29/EU Sayılı "suç mağdurlarının hakları, desteklenmesi ve korunması için asgari standartlar ve Mağdur Koruma Direktifi olarak adlandırılan 2001/220/JI sayılı Çerçeve Kararının ikamesi" hakkındaki Direktifi***", sahip olduğu arka plan sayesinde, çok önemli bir kılavuz niteliği taşımaktadır ve bu bağlamda Türkiye'de de "***Mağdur Merkezli Adalet Sistemi***"ne geçilmesi için özel bir önem arz etmektedir.

Yukarıda da zikredilen ve mağdur haklarına ilişkin asgari ölçütler getiren belgelerin pek çoğunun ulusal hukuk sistemlerine tam olarak aktarılamaması, başarılı sonuçlara ulaşmanın önündeki en büyük engeli oluşturmaktadır. Direktif'in asgarî kuralları ortaya koyduğu ve üye devletlerin daha yüksek düzeyde koruma sağlamak için Direktif'te belirtilen hakları genişletebileceği açıkça belirtilse de Direktif, gerek Avrupa'da gerekse de Avrupa Birliği duvarlarının dışında umulan "*domino etkisi*"ni maalesef oluşturamamıştır. Bunun üzerine "***24 Haziran 2020 tarihli Mağdur Hakları Konusunda Avrupa Birliği Stratejisi (2020-2025)***", bahsi geçen engeli kaldırabilmek amacıyla a) "*Suç Mağdurlarının Güçlendirilmesi*" ve b) "*Mağdurların*

Hakları İçin Birlikte Çalışmak" yaklaşımını temel almaktadır. Belgenin sonuç kısmında hatırlatıldığı üzere, "*Başarıya ulaşmak için, hep birlikte çalışmak zorundayız*".

Gerçekten burada zikredilen örnekler de düşünüldüğünde, mağdurun konum ve durumunun yeniden belirlenmesi, mağduriyetlerin giderilmesi bakımından bir taraftan geleneksel usullerin işlerliğini artıracak, öbür taraftan da mağdurun hem suç öncesi hem de suç sonrası gerçek anlamda ve tam olarak korunmasını sağlayacak yöntemlerin düşünülüp ele alınması, günümüzde hayati bir ihtiyaç olarak belirmektedir. Ancak söz konusu ihtiyacın kaynağının da netleştirilmesi gerekir. "*Yani sırf uluslararası mekanizmaların tavsiyeleri dolayısıyla politik motivasyon doğrultusunda mı yoksa toplumdan gelen ihtiyaç talebi ya da olması gerekeni istemesi doğrultusunda mı mağdurun korunup gözetileceği, düşmüş olduğu özel durumdan kurtarılacağı açıklığa kavuşturulmalıdır*".

Kanaatimizce toparlayıcı mahiyette ifade etmek gerekirse, mağduriyetin giderilmesi için ceza hukukundan vazgeçilmesi mümkün olmamakla birlikte, mağduriyetin giderilmesi ceza hukuku tarafından dikkate alınmalı ve mevcut yaptırımların uygulamasını azaltmalıdır. Diğer bir ifadeyle faili cezalandırmaktan önce, fail ve mağdur arasındaki cezai uyuşmazlığı karşılıklı anlayış çerçevesinde uzlaşarak çözmek, bu surette mağduriyetin giderilmesini sağlamak, geleneksel ceza muhakemesine önemli bir seçenek olacaktır. Sigorta veya fonlar, suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi bakımından -özellikle malvarlığına karşı suçlar ile taksirli suçlardan doğan zararın giderilmesinde- başvurulan ilk araçlardandır. Ancak sigorta veya fon sistemine getirilebilecek en makul eleştiri noktası, zarar giderilmiş olsa da fail ve mağdur arasında uzlaşmanın bulunmaması bakımındandır. Dolayısıyla biz, konuya ilişkin bir çözüm yolu olarak, "i) ***taksirli suçlar bakımından*** *sigorta sisteminin iyileştirilmesi ve güçlendirilmesi veya trafik cezalarından gelen para cezalarının bu yöne tahsis edilmesi,* ii) ***adli para cezası ve kısa süreli hapis cezası öngören kasıtlı suçlar bakımından*** *adli para cezalarının belirlenecek bir yüzdelik dilimiyle "Suç Mağdurlarını Destekleme Fonu veya Mağdurlara Yardım Fonu" gibi bir uygulamaya gidilmesi,* iii) ***daha uzun süreli hapis cezasını öngören kasıtlı suçlar bakımından*** *ise doğrudan genel bütçeden ayrılacak bir pay ile fon oluşturulması*" şeklinde "*zincirleme bir sorumluluk sistemi*"nin benimsenmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

Avusturya Hukukunda, mağduriyetin giderilmesi düşüncesi doğrultusunda, biri genel hüküm niteliğindeki "*Avusturya Ceza Kanunu m.167'deki etkin pişmanlık*", diğeri "*önemsiz durumların suç olmaktan çıkarılmasına yönelik öngörülen m.42'deki fiilin eksik cezalandırılabilirliği*" düzenlemeleri olmak üzere, iki maddi hukuk kurumu tanınmıştır. Bizde bu kapsamda değerlendirilebilecek pek çok kurum ve düzenleme olduğunu hatırlatmakla birlikte söz konusu kurumların farklı farklı koşullara sahip olduğu gerçeği, başlı başına mağdura ve mağduriyetin giderilmesine yönelik dağınıklığı ispatlar niteliktedir. "*Mevzuatımıza serpiştirdiğimiz hukuksal düzenlemeler ne yazık ki fiiliyatta işlememektedir*". Dolayısıyla gerek söz konusu dağınıklığı toparlamak gerekse de uygulamayı düzene sokmak adına Avusturya Ceza Kanunu'ndaki bahsi geçen hükümler -özellikle etkin pişmanlık- gibi düzenlemelerin ceza hukukumuzda genel hükümler arasında ele alınması düşünülmelidir. Nitekim böylesi bir yaklaşım, mevcut sistemdeki sınırlı sayıda yer alan etkin pişmanlık düzenlemeleri dikkate alındığında, mağdura yönelik koruma kalkanını hatırı sayılır ölçüde genişletecektir.

Çalışmamızda üzerinde durduğumuz diğer bir örnek olarak TCK m.22/6'nın uygulama alanı bulabildiği suç tiplerinin haksızlık içeriği oldukça geniş bir yelpaze arz etmektedir. Söz konusu yelpazenin genişliği dikkate alındığında, TCK m.22/6 metninin yeniden kaleme alınmasında fayda bulunacağı tartışmasızdır. Ayrıca maddede bir arada zikredilen fail ve özellikle mağdur ibareleri, ceza hukukundaki teknik anlamlarıyla kullanılmamıştır. Bu bağlamda, kanunlarda kullanılan dilin -özellikle de ceza kanunları söz konusu olduğunda-, her bir kavramın ve hatta noktalama işaretlerinin nasıl kullanıldığının büyük önem taşıdığı hatırlatılmalıdır. Fail ve mağdur sıfatlarının bir suç kapsamında, aynı kişide birleşmeleri mümkün olmadığı için, esasen hükümde geçen "*mağdur olma*" halinden suçtan zarar görmenin anlaşılması gerekir. Dolayısıyla kanaatimizce, hükümde yer alan "*mağdur olmasına*" ifadesi, "*zarar görmesine*" veya "*etkilenmesine*" şeklinde değiştirilmelidir.

Zincirleme suç ile ilgili olarak TCK m. 43/1-son cümledeki "*Mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır.*" hükmüne yönelik eleştiriler doğrultusunda, kanaatimizce hükmün daha doğru bir ifade ile "*mağdurun kişi olmadığı suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır*" ya da "*mağdurun toplum ya da aile gibi tüzel kişiliği bulunmayan topluluklar olduğu suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır*" şeklinde değiştirilmesi yerinde olacaktır.

Kanaatimizce, çalışmamızın belki de en dikkat çekici yerini, üçüncü bölümün üçüncü başlığı altındaki "*Mağduriyetin Giderilmesi Amacına Yönelik Kurumlar*" oluşturmaktadır. Çünkü "*nasıl failin ceza muhakemesi sürecinde* ***cezaya müstahaklığı*** *ve* ***cezaya muhtaçlığı-cezalandırılması ihtiyacı*** *sınanıp ona göre yola devam ediliyorsa, aynı şekilde suçtan doğan mağduriyetin çevresinde de mağdurun* ***korunmaya değerliği*** *ve* ***korunması ihtiyacı*** *üzerinde durulmalıdır*". Genel manada mağduriyet, hukuk düzeninin ihlali ile ortaya çıkan bir durumdur ve hukuk düzeni, mağduriyetlerin giderilmesinde araç olarak önemli bir işleve sahiptir. Nitekim bu anlamda, "*kriminolojik araştırmalarla, ceza mahkemelerince hükmedilecek tatmin edici bir tazminatın etkin hale getirilmesi zorunluluğu*" da kabul edilmiştir. Bu anlamda, mağdurun zararının tazmin edilmesine yönelik girişimler, "*zararın fail tarafından karşılanması*" *(restitution)* ile "*zararın devlet tarafından karşılanması*" *(compensation)* şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Ancak yine de suçların ve dolayısıyla mağduriyetlerin çeşitliliği dikkate alındığında, mağduriyetin giderilmesine matuf çözümler de muhteliftirler ve hatta epeyce geniş bir yelpaze oluşturmaktadırlar.

"***Mağdurun korunması***", özü itibarıyla "*suç öncesi koruma*" ve "*suç sonrası koruma*" şeklinde iki aşamada ele alınmaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki, mağdurun korunması noktasında hala bir yeknesaklık bulunmadığı gibi, mevcut hukuki yollar, çareler veya mekanizmalar da yeterli etkililiğe, basitliğe ve tatmin ediciliğe sahip olmadığı için, uygulamada mağdura açıkça daha az odaklanılmaktadır. Bununla birlikte esasen mağdurun gerek suç öncesi gerekse suç sonrası korunması, hukukun fiili ve hukuki güvenliği adil kurallarla sağlamasıyla mümkün olacaktır. Fakat özellikle "*suç öncesi korunma*"ya ilişkin yani mağduriyeti meydana getirecek suçun önlenmesine ilişkin esas olarak yapılacak şey, toplumsal bilincin uyandırılıp suçtan uzak bir toplum inşa edebilmekten başka bir şey değildir. Yine de insanlık tarihinin gösterdiği üzere, suçun tamamen ortadan kaldırılabildiği söylenemez. İşte bu nedenle ceza hukuku da mağdurun "*suç sonrası korunma*"sı bakımından üzerine düşen görevi icra edecektir. Suç sonrası koruma, bir suç işlendikten sonra hukuki araçlar kadar toplumsal ve tıbbi kurumların da devreye girmesini ifade etmektedir. Genel itibarıyla ise suç sonrası koruma ya "*mağdurun tazminatını talep ve tahsil edebilme imkanını artıracak düzenlemeler yapılması*" ya da "*tazminatın devlet tarafından ödenmesinin kabul edilmesi*" şeklindeki çözümlere odaklanır. Ülkemiz bakımından maruz kalınan mağduriyetin giderilmesine yönelik

bu çerçevede değerlendirilebilecek çeşitli olanaklar bulunsa da maalesef konuyu kendine özgü yön ve özellikleriyle kapsayıcı, basit, etkili ve tatmin edici şekilde ele alan bir mekanizmanın kurulamadığı ifade edilmelidir. Gerçekten ülkemizin de bu bağlamda, emsalleri olan Avrupa Konseyi üyelerine benzer şekilde konum alması, mağduriyetin giderilmesi noktasında uluslararası gelişmeler ve düşüncelerden ilham almak suretiyle etkin bir şekilde sorumluluk üstlenmesi bakımından önünde kendi tercihleri dışında bir engel bulunmamaktadır. Bu yönde başta kanun koyucumuz olmak üzere sistemdeki tüm bileşenlerin benimseyeceği zihinsel dönüşümle yeni bir ceza adaleti sisteminin inşası her zaman mümkündür.

Bu bağlamda mağduriyetin giderilmesi, suçun etkilerinin her durumda mümkün olduğu ölçüde giderilmesini gerektirir. Bunun için, mağdura yönelik geniş çaplı bir koruma mekanizmasının güvenceye alınması zorunludur. Çünkü mağdurun karşılaştığı etki bakımından fiziksel, ruhsal, sosyal ve ekonomik dört grup mağduriyetten bahsetmek mümkündür. Kapsamlı bir şekilde söz konusu mağduriyetlerin giderilmesinin kabulü halinde de ceza hukuku bakımından ortada işlenmiş olan bir suç olması hasebiyle failin sorumlu olmadığı söylenemez. Dolayısıyla mağduriyetin giderilmesi samimi olarak isteniyorsa, ceza ve ceza muhakemesi hukuku içerisindeki her fırsat değerlendirilmelidir. Kanaatimizce, "*toplum hizmetinde çalıştırma*" veya "*kamu yararına çalıştırma*" kurumu da bu kapsamdadır. *Toplum hizmetinde çalıştırma – kamu yararına çalıştırma* yaptırımının özellikle mağduru belli olmayan suçlarda veya failin mağduriyeti giderecek mali gücünün uygun olmadığı hallerde, failin mağduriyeti bizzat bu şekilde gidermesi, oldukça işlevsel, yerinde ve faydalı olacaktır. Çünkü mağduriyetin giderilmesindeki asıl amaç, failin etkin kılınarak fiiliyle sebep olduğu zararları ortadan kaldırmasıdır. Bu açıdan kamu yararına çalışmanın mağduriyetin giderilmesi kavramı içinde telakki edilmesi, hem faili daha etkin kılması hem de meydana gelen zararları ortadan kaldırması yönüyle her iki kurum için de uygun nitelik arz eder ve birbirlerini tamamlar.

Bilindiği üzere, artık günümüzde toplumların adalet sistemlerinin gelişmişliği, sadece sanık haklarına bakılarak anlaşılmamakta, mağdurun korunmasına ve mağduriyetin giderilmesine gösterilen ehemmiyet ile de ölçülmektedir. Çünkü toplumsal barışı tesis edip huzurlu bir toplumda yaşamak, gerçek anlamda mağduriyetlerin tamamen giderilip, suç mağdurlarının da yeniden topluma

kazandırılmalarıyla mümkündür. Ancak bunun için kanaatimizce, mağduriyetin dolaylı önlemlerle birlikte daha doğrudan önlemlerle giderilmesi gerekmektedir. Bu anlatılanların ışığı altında, seri muhakeme usulü ile basit yargılama usulünün de mağduriyetin giderilmesi yaklaşımı altında yeniden ele alınması düşünülmelidir. Çünkü mağduriyetin giderilmesi, bir yandan mağdura ceza hukukunda bugüne kadar olduğundan daha fazla bir yardım ve koruma sağlarken, diğer yandan, faile, fiilinin doğurduğu zararın telafi edilmesi yükümü getirerek fiilinin haksızlığını ortadan kaldırma ve onu yeniden topluma kazandırma imkânı vermekle hem mağdurun hem de failin her ikisinin de ceza ve ceza muhakemesindeki etkinliğini artıran, daha etkin bir konuma kavuşturan bir ceza hukuku müessesesidir.

Günümüzde, mağduriyetin giderilmesi noktasında failin sorumluluk üstlenmesi veya faile sorumluluk yüklenmesi, *özellikle onarıcı adalet programları çerçevesinde cezanın amacı ile uyumlu bulunmakta ve savunulmaktadır*; ancak bununla birlikte çoğu zaman gerek adli para cezası gerekse hapis cezası olarak öngörülen ceza hukuku yaptırımları bizatihi failin mağdura karşı harekete geçmemesine veya geçememesine sebep olabilmektedir. Çünkü failin doğrudan herhangi bir ödeme gücünün bulunmaması durumunda olduğu gibi, bu ihtimallerde de fail fiilî olarak mağduriyeti gidermeye yönelik bir faaliyet içine giremez. Bu açıdan söz konusu fiilî durum, başta şiddet suçuna maruz kalan kişilerin uğramış oldukları maddi ve manevi zararların basit bir haksız fiil zararı gibi anlaşılıp, suçtan doğan mağduriyetin giderilmesinin adeta failin insafına bırakıldığı sonucunu doğurmaktadır. Öte yandan mağdurun özel hukuk kuralları çerçevesinde zararını tazmin etme imkânı hem oldukça zahmetli hem de ekonomik olarak daha külfetli olduğu için, sakıncalara sahiptir. Kaldı ki bu imkânın işletilebilmesi, yani doğrudan failden talepte bulunulabilmesi, doğal olarak öncelikle failin belirlendiği ve mahkûm edildiği hallerde mümkün olabilmektedir. Dolayısıyla failin bulunamadığı veya yakalanamadığı durumlarda, mağdurun suçtan doğan mağduriyetin giderilmesini talep etmesi de mümkün olamamaktadır. İşte bu noktada, *devlet bu sorumluluğu doğrudan üzerine almalıdır*. Anlatılanlardan hareketle bizim için düşünülmesi gereken husus, somut verilerle hazırlanacak projeksiyonlar yardımıyla çerçevesi ve kapsamı belirlenecek, hatta en önemlisi kâğıt üstünde kalmayacak, uygulamadaki sıkıntılarımıza merhem olacak kapsamda bir kanundur. Bu minvalde 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun,

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu, 2330 Sayılı Nakdî Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun ile 6284 Sayılı Kanunun ilgili düzenlemeleri dar kapsamlı ve dağınık nitelik arz etmektedir. Benzer şekilde, mağdurları daha koruyucu düzenlemeler yapılması bir tercih meselesidir ve bu yönde, genel sağlık sigortası kapsamından karşılanmayan rehabilitasyon hizmetleri ile diğer sağlık hizmetlerinin ilgili kurum bütçelerinden karşılanmasını sağlayacak düzenlemeler yapılabilir. Ancak bir yandan da mağduriyetin giderilmesinin ekonomik açıdan devlete oldukça büyük bir külfet oluşturacağı ve bu sebeple her suç bakımından böylesi bir yükümlülüğün altına girilmesinin gerçekçi olmayacağı belirtilmelidir. Dolayısıyla ***mağduriyetin doğrudan devlet tarafından giderilmesi***, öldürme, yaralama ve cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar gibi belirli suç tipleri ve tazminat miktarı gibi birtakım unsurlarla sınırlandırılabilir. Ancak yine de her suçun -sonuçları itibariyle- telafi edilmeye uygun olup olmadığı sorulmalı ve mağduriyetin giderilmesi olanakları her suç bakımından araştırılmalıdır. Suçlarla korunan hukuki değerler birbirlerinden farklı olduğu için, ceza adaleti sisteminde mağduriyetin giderilmesi olanaklarına yer verilmek isteniyorsa, bu durum kanaatimizce genel hükümler içinde ele alınmalıdır. Böylece, somut suçları ve özelliklerini göz önünde bulundurarak, mağduriyetin giderilmesi kurumunun uygulanıp uygulanamayacağına veya uygulanacaksa nasıl uygulanacağına, hâkim karar verecektir. İşte biz bu noktada, ceza hukukuna getirmek istediğimiz ***mağdur ceza hukuku bakış açısı*** doğrultusunda, topluma ve faile olduğu kadar mağdura yönelik sorumluluğu da kapsayan **özel bir mahkemenin** teşekkül ettirilmesini öneriyoruz.

Devletin suçtan doğan mağduriyetleri gidermeye yönelik yükümlülüğü, hali hazırda "*gelişmekte olan bir norm*"dur. Eğer mağdurun tam anlamıyla korunması amaçlanıyorsa, bu koruma sadece hakların ve düzenlemelerin sağlanması ile değil, fiilen tahakkuk ettirilmesi ile mümkün olacaktır. Şüphesiz bu sonuca ulaşılabilmesi için çağdaş düzenlemelerin hayata geçirilmesi şarttır ve bu noktada, adalet sisteminin çok önemli bir sac ayağı olarak barolara ve mensubu olan avukatlara büyük görevler düşer. Nitekim insanların bir suçun mağduru olduklarında ilk olarak hangi haklara sahip olduklarını bilmeleri, bunun için de meslek kuruluşlarının önce mensuplarını, daha sonra da kamuoyunu bilgilendirmeleri gerekmektedir. Hiç şüphesiz, bir suçun mağduru ile ilk temasa geçen makamlar da bu kişilere kanunun emriyle haklarını bildirip öğreteceklerdir. Ancak bununla birlikte kanaatimizce, daha genel manada

hukuk normları biraz da toplum tarafından sahiplenilmesi suretiyle meşruiyet ve işlerlik kazanacaktır. Kaldı ki, mağdurun mağduriyetinin doğrudan devlet tarafından takip edilmesi toplumsal bir görevdir ve devlet öncelikle bu giderimi sağlamalı, sonrasında faile rücu etme yollarını aramalıdır. Nitekim, mağdurun korunmasında, ***mağduriyetin doğrudan devlet tarafından giderilmesi*** en etkin ve hızlı yöntem olarak görünmektedir.

Konuya yalnız adalet mülahazalarıyla değil, belki de tamamen insancıl endişelerle de yaklaşılmalıdır. Mağdurun suçtan doğan mağduriyetini sadece ekonomik bir ihtiyaç olarak görüp değerlendirmek mümkün değildir. Mağduriyetin maddi zararlar boyutuyla tazminat aracılığıyla giderilmesi söz konusu olsa bile, mağdurun yaşadığı acı tecrübenin psikolojik ve sosyal etkileri bulunduğu için manevi bakımdan korunmaya ve desteklenmeye olan ihtiyacı devam etmektedir. Mağdurun maddi zararlarının yanı sıra, korku, güvensizlik, stres ve endişeleri gibi manevi zararlarının da dikkate alınması bir zorunluluktur. Dolayısıyla mağdurların maruz kaldıkları suçtan dolayı toplumun korunmaya muhtaç bireyleri olmaları hasebiyle *ekonomik, sosyal, psikolojik her açıdan desteklenme* ihtiyaçlarının bulunduğu açık bir gerçektir. Söz konusu desteği, gerçekleştirme ve devamlılığını sağlama noktasında şüphesiz ***sivil toplum kuruluşları***na da büyük görevler düşer. Bu aşamada devlete düşen görev ise, mağdur desteğinin sağlıklı bir biçimde işlemesini sağlamaktan ibarettir.

Çalışmamızda mağdurun ve katılanın haklarının sadece dördüncü bölümde ayrı başlıklar altında sayılan ve esas itibarıyla CMK m.234 ile 239'da düzenlenen haklardan ibaret olmadığı tespit edilmiştir. ***Mağdur ceza hukuku*** yaklaşımıyla hareket sahamız, aslında görünenden çok daha geniştir. Ancak her ne olursa olsun hareket noktamızın, uygulamadaki pek çok olumsuzluğun kaynağında yer alan hak ve yükümlülüklere yönelik "*bilgilendirme eksikliği*" olduğunu ve bu nedenle çözümün de doğal olarak doğru bir bilgilendirme ile başlayacağını düşünmekteyiz. Kaldı ki, mağdurun -dar veya geniş nitelikte olması fark etmez- haklarını kullanabilmesi, öncelikle söz konusu haklardan haberdar olup bunları bilmesine bağlıdır. Nitekim bunun gerçekleştirilememesi durumunda, işin doğası gereği ikincil nitelikteki diğer hak ve hizmetler, anlamsız kalacaktır. Haliyle suçtan sonra mağdurun *ilk olarak muhatap olduğu görevlinin* -genellikle polis veya savcının ama daha çok kolluğun- mağdura haklarını bildirmesi ve önündeki hukuki yolları açıklaması gerekmektedir. Belirtmek gerekir ki, mağduru bu safhalarda

bilgilendirecek ve tutanakla durumu belgelendirecek olan kişi, soruşturma evresinde esas yetkili olan "*Cumhuriyet savcısı*", kovuşturma evresinde ise yine esas yetkili olan "*hâkim veya mahkeme*"dir. Ayrıca buradaki aydınlatma yükümlülüğünün aynı zamanda mağdurun elde etmesi muhtemel olan maddi ve manevi giderimleri, ***mağdur destek kuruluşları***ndan alacağı hukuki yardımları ve benzer tavsiyeleri kapsadığı da belirtilmelidir. Ancak, CMK m. 234/3'te mağdura haklarının kim tarafından, ne zaman ve nasıl anlatılacağı noktasında doğrudan yetkilendirilmiş bir kimse bulunmamaktadır. Mevcut durumun, aydınlanma hakkının uygulanabilirliğini azaltması bakımından eleştiriye açık olduğu bir gerçektir. Aydınlatma yükümlülüğü asıl olarak, mağdurla ilk temasa geçen kişiler -ekseriyetle kolluk görevlileri- için kabul edilmelidir. Nitekim mağdurun haklarını bilmeye en çok ihtiyaç duyduğu an, suçun işlendiği ana en yakın olan mağdurla ilk temasın gerçekleştiği andır. Kanaatimizce, CMK m. 90, 97 ve 141'de açık bir şekilde şüpheliye kanuni haklarının kolluk tarafından derhal bildirileceği düzenlemesinde olduğu gibi, mağdur haklarının kolluk kuvvetleri tarafından derhal bildirilmesine ilişkin aynı açıklıkta bir düzenleme yapılması yerinde olacaktır.

Gerçekten üzülerek ifade etmek gerekir ki, ülkemiz uygulamasında mağdurun yaşadıklarını defalarca anlatması, sadece savcılık ve mahkeme aşamasında değil, çoğu zaman suçun yeni öğrenildiği kolluk aşamasında sırasıyla (i) asayiş ekipleri, (ii) emniyet müdürlüğü araştırma ekipleri, (iii) polis karakolu ekipleri, (iv) sorumlu amir ve müdürler önünde söz konusu olabilmektedir. Şüphesiz olayı aydınlatmak ve şüpheliyi yakalamak amacıyla hareket eden görevliler, belki de bilmeden ve istemeden mağdurun daha sürecin başında ikinci bir mağduriyet yaşamasına sebep olmaktadırlar. Bu hususstaki en temel sorun, kolluk ile mağdura destek sağlayacak gönüllü ve uzmanlaşmış kuruluşlar arasında sağlıklı bir iletişimin olmamasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla böylesi bir süreci ve olumsuz ihtimalleri bertaraf etmeye yönelik olarak kolluk içerisinde mağdura haklarını açıklamak ve öğretmek üzere yeterli hukuki bilgiye sahip birimlerin oluşturulmasını ve doğal olarak söz konusu bilgilendirmenin tek seferlik olmamasını, diğer bir ifadeyle yaşadığı süreç içerisinde ihtiyaç hissettiğinde, mağdurun bu birimlere kolaylıkla ulaşabilip danışabilmesini öneriyoruz.

İnanıyoruz ki, bütünüyle insancıl endişelerle mağduru yeniden keşfedip ona odaklanmak suretiyle inşa edilecek bir **mağdur ceza hukuku sistemi**, başta Mağdur

Koruma Kanunu, mağdur makamı, zorunlu vekillik, şahsi hak davası gibi koruma kalkanını genişleten kurumlar ve öte yandan mağduriyetin doğrudan devlet tarafından giderilmesi veya özel bir mahkeme kurulması ya da mağdur destek kuruluşları gibi mağduriyetin giderilmesi için istifade edilen her vesile ile kapsayıcı nitelik arz edecektir.

KAYNAKLAR

AÇIKGÖZOĞLU, Muhammet, ***Ceza Hukuku Açısından Teori ve Uygulamada Mağdur Kavramı,*** Adil Yayınevi, Ankara 2000.

Adalet Bakanlığı Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Daire Başkanlığı, ***Mağdura Yaklaşım Kılavuzu-2021,*** Adalet Bakanlığı, Ankara 2021.

Adalet Bakanlığı Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, ***Mağdura Yaklaşım Kılavuzu-2016,*** Adalet Bakanlığı, Ankara 2016.

Adli Destek Sisteminin Değerlendirilmesi Çalıştayı Raporu, (26-27 Ağustos 2015) Ankara, ***Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları,*** Ankara 2016, 24-39.

AERTSEN, Ivo, "Karşılaştırmalı Avrupa Ülkeleri Mağdur Hakları Mevzuatı Türkiye'de Mağdur Haklarının Ve Mağdurlara Verilen Hizmetlerin Güçlendirilmesi: Etkin Uygulamaya Doğru", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 78-117.

AGTAŞ, Özkan, ***Ceza ve Adalet,*** 2. Bası, Metis Yayınları, İstanbul 2017.

AĞIRER, Gülnihal / KIRANCI, Burcu / BOSTAN ÜNSAL, Fatma, "Koruma", ***Mağdurlar İçin Evrensel Adalet – Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Mağdur Hakları El Kitabı,*** Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu Mağdur Hakları Çalışma Grubu, Ankara 2010, 63-82.

AKBULUT, Berrin, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** 9. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2022.

AKDEMİR, Süleyman, ***Ceza Hukukunda Mağdurun Korunması,*** Akevler Akdeniz Bilimsel Araştırma Merkezi Yayınları No:4, İzmir 1988.

AKDOĞAN, Hüseyin, "Çocuğun Cinsel İstismarı ve Türkiye'de Çocuk Cinsel İstismarını Önlemeye Yönelik Çalışmalar", ***Suç Mağdurları,*** Ed. Halil İbrahim Bahar, Adalet Yayınevi, Ankara 2006, 151-171.

AKGÜL, Alper / SÜNGER, Ercan, "Yargıtay Kararları Ekseninde İnsan Ticareti Suçu Mağduru Çocuklar", ***Türkiye'de İnsan Ticareti Mağdurları,*** Ed. Osman Seyhan ve Alper Akgül, Adalet Yayınevi, Ankara 2014, 183-200.

AKİL, Cenk, "Yargıtay Karaları Işığında Medeni Yargılama Hukukunda Hukuka Aykırı Biçimde Elde Edilmiş Delillerin Değerlendirilip Değerlendirilemeyeceği Meselesi", ***AÜHFD,*** Y.2012, C.61, S.4, 1223-1270.

AKYAZAN, Ahmet Emrah, ***Mağdurun Kovuşturma Evresindeki Hakları Kapsamında Soru Yöneltme Hakkı,*** Desen Ofset, Ankara 2009.

AKYÜREK, Güçlü, "Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Sorunu", ***TBBD,*** Y.2012, S.101, 61-82.

ALAN AKCAN, Esra, "Ceza Hukukunda Mağdurun Korunmasına Yönelik Düzenlemeler", ***Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan, DEÜHFD,*** Y.2014, C.16, Özel Sayı, 3949-3997 (ALAN AKCAN, ***PEKCANITEZ'e Armağan,*** s.).

ALAN AKCAN, Esra, "Mağdurun Zararının Giderilmesi", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 275-288 (ALAN AKCAN, ***Sempozyum,*** s.).

ALAN AKCAN, Esra, ***Ceza Muhakemesinde Mağdurun Hakları,*** İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Durmuş TEZCAN, İstanbul 2013 (ALAN AKCAN, ***Mağdurun Hakları,*** s.).

ALBRECHT, Hans-Jörg, "Kriminologische Perspektiven der Wiedergutmachung – Theoretische Ansätze und empirische Befunde", ***Neue Wege der Wiedergutmachung im Strafrecht – Internationales strafrechtlich-kriminologisches Kolloquium in Freiburg i. Br.,*** Hrsg. Albin Eser, Günther Kaiser, Kurt Madlener, Eigenverlag Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg i. Br. 1990, 43-72 (Hans-Jörg ALBRECHT, s.).

ALBRECHT, Peter-Alexis, "Die Funktionaliserung des Opfers im Kriminaljustizsystem", ***Die Stellung des Opfers im Strafrechtssystem – Neue Entwicklungen in Deutschland und in den USA,*** Ed. Bernd Schünemann, Markus Dirk Dubber, Carl Heymanns Verlag, Köln, 2000, 39-50 (Peter-Alexis ALBRECHT, 2000, s.).

ALBRECHT, Peter-Alexis, "The Functionalization of the Victim in the Criminal Justice System", ***Buffalo Criminal Law Review,*** Y.1999, S.3, 91-107 (Peter-Alexis ALBRECHT, 1999, s.).

ALŞAHİN, Mehmet Emin, "Seri Muhakeme Usulü", ***Ord. Prof. Dr. Sulhi DÖNMEZER 102 Yaşında – Tebliğler,*** Panel 10 Şubat 2020, Adalet Yayınevi, Ankara 2020, 81-91.

ALTAY, Ali, "Ceza Muhakemeleri Kanununda Mağdur Hakları", ***Suç Mağdurları,*** Ed. Halil İbrahim Bahar, Adalet Yayınevi, Ankara 2006, 275-290.

ANDROULAKIS, Ioannis N., "European Perspectives on Rights for Victims of Crime", ***EUCRIM,*** Y.2014, S.4, 111-116.

APİŞ, Özge, "Yargıtay Kararları Çerçevesinde Ceza Muhakemesinde Haberleşmenin Gizliğini İhlal Suretiyle Mağdurun Elde Ettiği Delillerin Değeri", ***Prof. Dr. Mehmet Emin Artuk'a Armağan,*** Ed. Mahmut Koca, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020, 1117-1138.

ARSLAN, Çetin, "Türk Hukukunda Suç Mağdurunun Zararın Tazmini", ***Dünyada ve Türkiye'de Ceza Hukuku Reformları Kongresi (26 Mayıs-4 Haziran 2010 İstanbul ve Ankara) Tebliği, Sempozyum Kitabı, C.2,*** Ed. Adem Sözüer, İstanbul 2013, 2337-2356 (Çetin ARSLAN, s.).

ARSLAN, Orhan, "Ceza Yargılamasında Silahların Eşitliği İlkesi Bir Sistematik Derleme Çalışması", ***Ankara Barosu Dergisi,*** Y.2022, S.80, 169-222 (Orhan ARSLAN, s.).

ARTUK, M. Emin / ALŞAHİN, M. Emin, ***Kriminoloji,*** 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2021.

ARTUK, M. Emin / GÖKCEN, Ahmet / ALŞAHİN, M. Emin / ÇAKIR, Kerim, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** 14. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2020 (ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Genel,*** s.).

ARTUK, M. Emin / GÖKCEN, Ahmet / ALŞAHİN, M. Emin / ÇAKIR, Kerim, ***Ceza Hukuku Özel Hükümler,*** 18. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2019 (ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, ***Özel,*** s.).

AVCI, Mustafa, "Suç Mağdurlarına Tazminat Ödenmesi Anlayışının Tarihi Gelişimi", Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı İlgili Tebliğler, (1-2 Ekim 2015) Adana, ***Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları,*** Ankara 2016, 41-55 (AVCI, ***Çalıştay,*** s.).

AVCI, Mustafa, ***Osmanlı Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** 2. Baskı, Mimoza Yayınları, Konya 2014 (AVCI, ***Genel,*** s.).

AVCI, Mustafa, ***Osmanlı Ceza Hukuku Özel Hükümler,*** 2. Baskı, Mimoza Yayınları, Konya 2014 (AVCI, ***Özel,*** s.).

Avrupa Birliğinde Mağdur Hakları – 2012/29/EU Sayılı Direktifin Uygulanmasına İlişkin Rehber İlkeler, Ed. Hülya Çetin ve Tuba Dağdeviren, Adalet Bakanlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Ankara 2016.

Avrupa Komisyonu, Türkiye 2013 Yılı İlerleme Raporu, SWD (2013)417, Brüksel 16 Ekim 2013.

Avrupa Komisyonu, Türkiye 2019 Yılı İlerleme Raporu, SWD (2019)220, Brüksel 29 Mayıs 2019.

AYDIN, Aslı, "Ceza Hukukunda Mağdur Kavramı ve Viktimoloji", ***Hukukun Gençleri Sempozyum Dizisi-6 "Şiddetin Mağdurlarının Yaşamlarına Olan Etkisi",*** Eskişehir 26-27 Kasım 2015 (Aslı AYDIN, s.).

AYDIN, Devrim, ***Ceza Muhakemesinde Deliller,*** Yetkin Yayınları, Ankara 2014 (Devrim AYDIN, s.).

AYDIN, Murat, ***Ceza Hukukunda Mağdur Kavramı, Mağdur Hakları ve Mağdurun İkincil Mağduriyetten Korunması,*** On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2023 (Murat AYDIN, s.).

AYTEKİN İNCEOĞLU, Asuman, "Ceza Hukukunda Mağdur Hakları Çerçevesinde Mağdurun Zararının Devlet Tarafından Giderilmesi ve Suç Mağdurlarına Yardım Hakkındaki Kanun Tasarısının Değerlendirilmesi", ***Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,*** Y.2016, C.11, S.141-142, 9-46 (AYTEKİN İNCEOĞLU, 2016, s.).

AYTEKİN İNCEOĞLU, Asuman, "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Mevcut ve Olası Sorunları ile Uzlaşma Kurumu", ***3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi – Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının ve Suçun Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu, 1-3 Haziran 2008 İstanbul,*** Ed. Bahri Öztürk, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009, 649-660 (AYTEKİN İNCEOĞLU, 2009, s.).

BACAKSIZ, Pınar, "6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun Kapsamında Kadının Korunması", ***Ceza Hukukunda Kadının Şiddete Karşı Korunması,*** Ed. Nur Centel, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2013, 13-37 (BACAKSIZ, "6284", s.).

BACAKSIZ, Pınar, "Cezalandırma ve Topluma Yeniden Kazandırma", ***Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan, DEÜHFD***, Y.2014, C.16, Özel Sayı, 4917-4941 (BACAKSIZ, "Cezalandırma", s.).

BACANLI, Mehmet Rifat, ***Ceza Muhakemesinde Mağdurun Korunması,*** Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Cumhur ŞAHİN, Ankara 2007.

BAHAR, Halil İbrahim, "Mağdur Bilimi", ***Suç Mağdurları,*** Ed. Halil İbrahim Bahar, Adalet Yayınevi, Ankara 2006, 1-20.

BAHTİYAR, Murat, "Çocuklara Yönelik Cinsel Suçlar ve Mağduriyet Yaklaşımları", ***Suç Mağdurları,*** Ed. Halil İbrahim Bahar, Adalet Yayınevi, Ankara 2006, 174-187.

BALCI, Murat, "Ceza Muhakemesi Hukukunun Temel İlkeleri Işığında Seri ve Basit Muhakeme Usulü", ***Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer 102 Yaşında – Tebliğler,*** Panel 10 Şubat 2020, Adalet Yayınevi, Ankara 2020, 67-80.

BALO, Yusuf Solmaz, ***Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016.

BARTON, Stephan, "Die Reform der Nebenklage: Opferschutz als Herausforderung für das Strafverfahren", ***Juristiche Arbeitsblätter,*** Y.2009, S.11, 753-759 (BARTON, 2009, s.).

BARTON, Stephan, "Strafrechtspflege und Kriminalpolitik in der viktimären Gesellschaft, Effekte, Ambivalenzen und Pradozien", ***Ambivalenzen der Opferzuwendung des Strafrechts – Zwischenbilanz nach einem Vierteljahrhundert opferorientierter Strafrechtspolitik in Deutschland,*** Hrsg. Stephan Barton, Ralf Kölbel, Nomos Verlag, Baden-Baden 2012, 111-137 (BARTON, 2012, s.).

BARTSCH, Tillmann / BRETTEL, Hauke / BLAUERT, Katharina / HELLMANN, Deborah F., "Staatliche Opferentschädigung auf dem Prüfstand – Entshädigungsanspruch und Entschädigungspraxis", ***ZIS,*** 7-8/2014, 353-363.

BARUŞ, Beyzanur, ***Neoliberal Dönemde Cezalandırmanın Değişen Amacı ve Faile Bakış Açısı,*** Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Muammer KETİZMEN, Ankara 2021.

BASSIOUNI, M. Cherif, "International Recognition of Victims' Rights", ***Human Rights Law Review,*** Y.2006, C.6, S.2, 203-279.

BAŞ, Eylem, "Hayvanın Kötü Muamelelere Karşı Ceza Hukuku Vasıtasıyla Korunması Halinde Mağdurun Tespiti", ***İnÜHFD,*** Y.2021, C.12, S.1, 1-16 (BAŞ, ***İnÜHFD,*** s.).

BAŞ, Eylem, ***Ceza Hukukunda Fail ve Mağdur,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021 (BAŞ, ***Fail ve Mağdur,*** s.).

BAŞAK, Cengiz, "Uluslararası Suçların Mağdurları ve Uluslararası Kurumlar", ***Suç Mağdurları,*** Ed. Halil İbrahim Bahar, Adalet Yayınevi, Ankara 2006, 333-351.

BAŞBUĞ, Aydın, "Terör Mağduru Şehit ve Gazilerin Tazminat Hakları ve Öneriler – Terör Mağdurlarına Ödenecek Tazminatın Diğer Tazminat Türleri ile Mukayesesi", Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı İlgili Tebliğler, (1-2 Ekim 2015) Adana, ***Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları,*** Ankara 2016, 130-138.

BAŞBÜYÜK, İsa, "İletişim Sırasında Elde Edilen Gizli Ses Kayıtlarının Ceza Muhakemesinde Delil Olarak Kabul Edilebilirliği Sorunu", ***DEÜHFD,*** Y.2017, C.19, S.1, 161-204.

BAŞTÜRK, İhsan, "Basın Kanunu'nda Kimlik Açıklama Yasağına Aykırılık Suçu", ***TBBD,*** Y.2009, S.86, 121-167 (BAŞTÜRK, 2009, s.).

BAŞTÜRK, İhsan, ***Hükmün Açıklanmasının Ertelenmesi,*** 2. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara 2021 (BAŞTÜRK, 2021, s.).

BAYKARA ACAR, Yüksel, "Kanunla İhtilafa Düşen Çocukların Mağduriyet Döngüsü", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 173-184.

BAYRAKTAR, Köksal, "Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer'in Türk Ceza Hukuku'na Katkıları", ***Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer 102 Yaşında – Tebliğler,*** Panel 10 Şubat 2020, Adalet Yayınevi, Ankara 2020, 17-23.

BAYTAZ, Abdullah Batuhan, "Onarıcı Adalet'e Genel Bir Bakış", ***İÜHFM,*** Y.2013, C.71, S.1, 117-130.

BEKAR, Elif, "Tefecilik Suçu", ***İÜHFM,*** Y.2013, C.71, S.2, 499-526.

BEŞE, Ertan, "Suç İstatistiklerinde Karanlık Alan ve Mağdurun Rolü", ***Suç Mağdurları,*** Ed. Halil İbrahim Bahar, Adalet Yayınevi, Ankara 2006, 73-86.

BİNİCİ, Murat, "Tazminat Ödenmesinde İngiltere-Almanya-İspanya Örnekleri", Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı İlgili Tebliğler", (1-2 Ekim 2015) Adana, ***Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları,*** Ankara 2016, 86-98.

Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, ***Onarıcı Adalet Programları El Kitabı,*** 2. Baskı, Birleşmiş Milletler Yayını, İstanbul 2013.

BİRTEK, Fatih, ***AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2016.

BOULANGER, Özge Didem (Çev.), "Avrupa Parlamentosu, Konsey, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi ve Bölge Komiteleri'ne Sunulan Komisyon Bilgilendirmesi: Mağdur Hakları Konusunda Avrupa Birliği Stratejisi (2020-2025)", ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 53-78.

BOYACI, Akın, "Ceza Muhakemesinde Davaya Katılma", ***İÜHFM,*** Y.2013, C.71, S.1, 157-176.

BOZALAN, M. Nureddin, "Uyuşturucu ile Mücadelede Zarar Azaltma (Harm Reduction) Metodu", ***8. Uluslararası Suç ve Ceza Film Festivali – 8th International Crime and Punishment Film Festival, Ceza Hukuku ve Sağlık Perspektifinden Uyuşturucu Sorunu – Drug Problem From The Perspective of Criminal Law and Healt, Tebliğler – Academic Papers,*** Ed. Adem Sözüer, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2022, 217-228 (BOZALAN, 2022, s.).

BOZALAN, M. Nureddin, ***Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık ve Beyanının Güvenilirliği,*** Yetkin Yayınları, Ankara 2020 (BOZALAN, 2020, s.).

BOZDAĞ, Ahmet / SARIUSTA, Kader, "Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil Değeri", ***İnÜHFD,*** C.8, S.2, 2017, 573-602.

BOZDAĞ, Ahmet, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Hukuki Yardım Alma Hakkı", ***TBBD,*** Y.2017, S.132, 121-146.

BÖREKÇİ, Eşref Barış, "Nitelikli Cinsel Saldırı/İstismar Mağdurları Neden Bir Defa Dinlenememektedir?", ***YÜHFD,*** Y.2022, C.19, S.2, 1077-1084.

BRIENEN, Marion Eleonora Ingeborg / HOEGEN, Ernestine Henriëtte, ***Victims of Crime in 22 European Criminal Justice Systems – The Implementation of Recommendation of Europe on the Position of the Victim in the Framework of Criminal Law and Procedure,*** Wolf Legal Productions, Nijmegen-The Netherlands 2000.

CAMPOS, Terry, "Use of the Term "Victim" in Criminal Proceedings", ***NCVLI News,*** Y.2009, C.11, https://law.lclark.edu/live/files/4359-ncvli-news-2009--11th-edition, (E.T.07.03.2024), 1-20.

CANPOLAT, Can, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık Beyanının İtibari Değerine İlişkin Bazı Özel Durumlar", ***AHBVÜHFD,*** Y.2021, C.25, S.2, 511-554 (CANPOLAT, 2021, s.).

CANPOLAT, Can, "Ceza Muhakemesi Hukukunun Amacı "Objektif gerçeğin keşfi mi? Yargısal (kazai) bir gerçeklik inşa etmek mi?"", ***ERÜHFD,*** Y.2020, C.15, S.2, 451-499 (CANPOLAT, 2020, s.).

CARTWRIGHT, Heather L., "Including Victims in the American Criminal Justice Process", ***112th International Training Course Visiting Experts' Papers – UNAFEI 2000,*** Resource Material Series No.56, 190-203.

CASSELL, Paul G. / GARVIN, Margaret, "Suç Mağdurlarının Devlet Anayasalarında Korunması: Florida İçin Teni Marsy Kanunu Örneği", Çev. Doğa Satı, Şerife Naz Altunal, Selensu Armağan, Ece Özcan ve Ahmet Tibet Özen, ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 441-481.

CENTEL, Nur / ZAFER, Hamide, ***Ceza Muhakemesi Hukuku,*** 18. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2020.

CENTEL, Nur / ZAFER, Hamide / ÇAKMUT, Özlem, ***Türk Ceza Hukukuna Giriş,*** 10. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2017.

CENTEL, Nur, "Ceza Hukuku Şiddete Karşı Kadını Koruyor Mu?", ***Ceza Hukukunda Kadının Şiddete Karşı Korunması,*** Ed. Nur Centel, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2013, 1-12 (CENTEL, 2013, s.).

CENTEL, Nur, "Cinsel Suç Mağduru Kadının Korunması", ***Prof. Dr. Kenan Tunçomağ'a Armağan,*** İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Eğitim Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı, İstanbul 1997, 59-70 (CENTEL, 1997, s.).

CİN, Halil / AKYILMAZ, Gül, ***Türk Hukuk Tarihi,*** 10 Baskı, Sayram Yayınları, Konya 2018.

COLE, Christine M., "Overcoming Challenges in Defending Victim Rights During Judicial Process" / "Yargılama Sürecinde Mağdur Haklarının Korunmasında Karşılaşılan Zorlukların Aşılması", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 293-295 ve 309-312.

Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee

Of The Regions: EU Strategy On Victims' Rights (2020-2025), Brussels 24.6.2020, COM(2020) 258 final.

ÇAKICI GERÇEK, Leyla, "Gençlik ve Mağduriyet Üzerine Bir Anket Çalışması", ***Adli Bilimler Dergisi,*** Y.2009, C.8, S.4, 11-22.

ÇAKIR, Kerim, "İftira Suçu", ***Prof. Dr. Mehmet Emin Artuk'a Armağan,*** Ed. Mahmut Koca, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020, 1163-1206.

ÇAKIRTAŞ, Burcu, "Suç Korkusu", ***Kriminoloji Yazıları,*** Savaş Yayınevi, Ankara 2015, 343-373.

ÇELİK, Çelik Ahmet, "Mağdur Kimdir, Hangi Durumlarda ve Nasıl Korunmalı, Ne Tür Tazminat Ödenmeli", Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı İlgili Tebliğler, (1-2 Ekim 2015) Adana, ***Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları,*** Ankara 2016, 139-157.

ÇETİNER, Ezgi, ***Mağdur Beyanına Dayalı Hüküm Kurulması Bağlamında Nitelikli Cinsel Saldırı Suçunda İspat,*** On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2022.

ÇETİNTÜRK, Ekrem, "Onarıcı Adalet Anlayışı ve Uzlaştırma Kurumunun Türk Ceza Adalet Sisteminde Algılanışı (Geleneksel Ceza Adalet Anlayışına Eleştirel Bir Bakış)", ***CHD,*** Y.2009, S.9, 191-245 (ÇETİNTÜRK, 2009, s.).

ÇETİNTÜRK, Ekrem, ***Onarıcı Adalet ve Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2017 (ÇETİNTÜRK, ***Uzlaştırma,*** s.).

ÇINAR, Ali Rıza, "Basit Yargılama Usulü", ***Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer 102 Yaşında – Tebliğler,*** Panel 10 Şubat 2020, Adalet Yayınevi, Ankara 2020, 55-65 (ÇINAR, 2020, s.).

ÇINAR, Ali Rıza, "Ceza Yargılamasında Kamu Davasına Katılma", ***Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan, DEÜHFD,*** Y.2019, C.21, Özel Sayı, 2801-2836 (ÇINAR, 2019, s.).

ÇOR, Yaşar, "Aile İçi Şiddet", ***Suç Mağdurları,*** Ed. Halil İbrahim Bahar, Adalet Yayınevi, Ankara 2006, 87-104.

DALKILIÇ, Aysun, "Türk Ceza Adaleti Sisteminde Mağdurun Korunması", ***Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Köksal Bayraktar'a Armağan, C.II,*** Y.2010, S.1, 1341-1354.

DAVIS, Robert C. / KUNREUTHER, Frances / CONNICK, Elizabeth, "Expanding the Victim's Role in the Criminal Court Dispositional Process: The Results of an Experiment", ***The Journal of Criminal Law and Criminology,*** Y.1984, C.75, S.2, 491-505.

DÄUBLER-GMELIN, Herta, "Verbrechensbekämpfung, Strafrecht und Strafverfolgung – Wo bleibt das Opfer?", ***Zeitschrift für Rechtspolitik,*** Y.1994, C.27, S.9, 338-342.

DEĞİRMENCİ, Olgun, "Ceza Muhakemesinde Tehlike İçinde Bulunan Tanığın Korunması", ***TBBD,*** Y.2009, S.83, 73-122 (DEĞİRMENCİ, 2009, s.).

DEĞİRMENCİ, Olgun, "Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları", ***TBBD,*** Y.2008, S.77, 33-86 (DEĞİRMENCİ, 2008, s.).

DEĞİRMENCİ, Olgun, "Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu", ***TBBD,*** Y.2006, S.67, 57-96 (DEĞİRMENCİ, 2006, s.).

DEĞİRMENCİ, Olgun, ***Onarıcı Adalet Uygulaması Olarak Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020 (DEĞİRMENCİ, ***Uzlaştırma,*** s.).

DEL VECCHIO, Giorgio, "Ceza Adaleti ve Zararın Tazminine Dair Deneme", ***İÜHFM,*** Y.1957, C.21, S.1-4, 394-423.

DEMİRBAŞ, Timur, "Ceza İnfaz Hukukunun Çağdaş İlkeleri Açısından 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un (CEGTİK) Değerlendirilmesi", ***Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer 102 Yaşında – Tebliğler,*** Panel 10 Şubat 2020, Adalet Yayınevi, Ankara 2020, 33-52 (DEMİRBAŞ, 2020, s.).

DEMİRBAŞ, Timur, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** 18. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023 (DEMİRBAŞ, ***Genel,*** s.).

DEMİRBAŞ, Timur, ***Kriminoloji,*** 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020.

DEMİRBAŞ, Timur, ***İnfaz Hukuku,*** 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023 (DEMİRBAŞ, ***İnfaz,*** s.).

DİNLER, Veysel, "Mağduriyet Kavramına Çok Yönlü Yaklaşım", ***Suç Mağdurları,*** Ed. Halil İbrahim Bahar, Adalet Yayınevi, Ankara 2006, 49-71.

DOĞAN, Koray / MERAKLI, Serkan, ***Trafik Ceza Hukuku,*** 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020.

DOLU, Osman / BÜKER, Hasan, "Caydırıcılığın Sınırları: Caydırıcılık Eksenli Suç Önleme ve Mücadele Politikalarına Eleştirel Bir Yaklaşım", ***PBD,*** Y.2009, C.11, S.3, 1-22.

DOLU, Osman / BÜKER, Hasan / ULUDAĞ, Şener, "Türk Ceza Adalet Sisteminin Caydırıcılık Kapasitesine İlişkin Eleştirel Bir Değerlendirme", ***AÜHFD,*** Y.2012, C.61, S.1, 69-106.

DOLU, Osman / ULUDAĞ, Şener / DOĞUTAŞ, Cemil, "Suç Korkusu: Nedenleri, Sonuçları ve Güvenlik Politikaları", ***AÜSBFD,*** Y.2010, C.65, S.1, 57-81.

DONAY, Süheyl, ***Güncelleştirilmiş Ceza Yargılaması Hukuku,*** Beta Yayıncılık, İstanbul 2015.

DOYLE, Charles, "ABD Suç Mağdurlarının Hakları Kanunu: 18 U.S.C. §3771'in Özeti ve Hukukî Analizi", Çev. Eylül Tarım, Şerife Naz Altunal, Doğa Satı ve İpek Civa, ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 503-573 (DOYLE, 2023, s.).

DOYLE, Charles, "Crime Victims' Rights Act: A Summary and Legal Analysis of 18 U.S.C. §3771", ***Congressional Research Service,*** Updated June 8, 2021, https://crsreports.congress.gov (DOYLE, 2021, s.).

DÖLLING, Dieter, "Der Täter-Opfer-Ausgleich", ***JZ,*** Y.1992, C.47, S.10, 493-499 (DÖLLING, ***JZ,*** s.).

DÖLLING, Dieter, "Die Wiederentwicklung der Sanktionen ohne Freiheitsentzug im deutschen Strafrecht", ***ZStW,*** Y.1992, C.104, S.2, 259-289 (DÖLLING, ***ZStW,*** s.).

DÖLLING, Dieter, "İşlenen Suç Nedeniyle, Suç Failleri ve Mağdurları Arasında Arabuluculuk (mediation)", Çev. Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer, ***Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hukuk Dergisi,*** Y.2010, Uzlaşma Özel Sayısı, 18-21 (DÖLLING, 2010, s.).

DÖLLING, Dieter, "Zur Stellung des Verletzten im Strafverfahren", ***Festschrift für Heike Jung zum 65. Geburtstag am 23. April 2007,*** Hrsg. Heinz Müller-Dietz, Egon Müller, Karl-Ludwig Kunz, Henning Ragtke, Guido Britz, Carsten Momsen, Heinz Koriath, Nomos, Baden-Baden 2007, 77-86 (DÖLLING, 2007, s.).

DÖNMEZER, Sulhi / ERMAN, Sahir, ***Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku C.I,*** 14. Bası, Der Yayınları, İstanbul 2016 (DÖNMEZER/ERMAN, ***C.I,*** s.).

DÖNMEZER, Sulhi / ERMAN, Sahir, ***Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku C.II,*** 14. Bası, Der Yayınları, İstanbul 2019 (DÖNMEZER/ERMAN, ***C.II,*** s.).

DÖNMEZER, Sulhi / ERMAN, Sahir, ***Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku C.III,*** 14. Bası, Der Yayınları, İstanbul 2020 (DÖNMEZER/ERMAN, ***C.III,*** s.).

DÖNMEZER, Sulhi, "Devlet ve Suç Mağduru İlişkisi", ***Onar Armağanı,*** İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Fakülteler Matbaası, İstanbul 1977, 179-191 (DÖNMEZER, 1977, s.).

DÖNMEZER, Sulhi, "Suçsuzluk Karinesi Üzerine Düşünceler", ***Prof. Dr. Nurullah KUNTER'e Armağan,*** Beta Yayıncılık, İstanbul 1998, 67-74.

DÖNMEZER, Sulhi, ***Kriminoloji,*** 9. Baskı, Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, Ankara 2020.

DUBBER, Markus Dirk, "Das Opfer im amerikanischen Strafrecht: Ein Überblick zur Einführung", ***Die Stellung des Opfers im Strafrechtssystem – Neue Entwicklungen in Deutschland und in den USA,*** Ed. Bernd Schünemann, Markus Dirk Dubber, Carl Heymanns Verlag, Köln, 2000, 15-38 (DUBBER, 2000, s.).

DUBBER, Markus Dirk, "The Victim in American Penal Law: A Systematic Overview", ***Buffalo Criminal Law Review,*** Y.1999, S.3, 3-31 (DUBBER, 1999, s.).

DURSUN, Selman, "Mağdurun Suça Yol Açması", ***İÜHFM,*** Y.2003, C.61, S.1-2, 3-33 (DURSUN, 2003, s.).

DURSUN, Selman, "Megan Kanunu (ABD'nde Cinsel Suç Faillerinin Sicile Kaydı ve Sicil Bilgilerinin Kamuya Açıklanması)", ***AÜEHFD,*** Y.2004, C.8, S.1-2, 233-262

DURSUN, Selman, "Özellikle Mağduru Çocuk Olan Mükerrir Cinsel Suç Faillerine Karşı Toplumun Korunması Bağlamında Megan Kanunu Hakkında Soru ve Cevaplar", ***CHKD,*** Y.2014, C.2, S.1-2, 235-240.

DÜLGER, İbrahim, "Genital Muayene Suçu (TCK. Madde 287)", ***EÜHFD,*** Y.2008, C.3, S.2, 45-70.

DÜZENLİ, Talha, "Mükerrer Mağduriyet ve Viktimolojik Açıdan Tahlili", ***Mağduriyetin Önlenmesine ve Giderilmesine Yönelik Viktimolojik ve Hukuki Yaklaşımlar,*** Ed. Selman Dursun ve Selen Çakırhan, Adalet Yayınevi, Ankara 2023, 39-54.

ELMAS, Birsen, "Yargıtay Kararları Işığında İddianamenin İadesi", ***TAAD,*** Y.2016, S.28, 207-234.

ELVERİŞ, İdil, "Mağdur Hizmetleri Alanında Hukuk Kliniği Uygulamaları", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 353-357.

ERBAŞ, Rahime, "Mağdur Katılımlı Bir Ceza Muhakemesi Anlayışına Doğru: ABD Hukukunda Mağdur Haklarının Gelişimi Üzerine Bir İnceleme", ***CHKD,*** C.3, Y.2015, S.1, 75-118.

ERDAĞ, Ali İhsan, "İletişimin Denetlenmesi Kapsamında İki Önemli Sorun Olarak Mağdurun İletişiminin Tespiti ve İletişimin Mağdur Tarafından Kaydedilmesi", ***TBBD,*** Y.2011, S.91, 31-61.

ERDEM, Mustafa Ruhan / ŞENTÜRK, Candide, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Yeni Bir Kurum Olarak Seri Muhakeme Yöntemi (CMK m.250)", ***CHD,*** Y.2019, S.41, 573-601.

ERDEM, Mustafa Ruhan, ***Avrupa Birliği Hukuku'nun Üye Devletlerin Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukuna Etkileri,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara 2004.

ERDOĞAN, Pınar (Çev.), "İspanya Suç Mağdurunun Statüsüne Dair Kanun", ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 297-332.

ERDOĞAN, Ramazan, "Suç Mağdurlarının Korunmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Avrupa Birliği-Türkiye Karşılaştırması", ***PBD,*** Y.2013, C.15, S.2, 39-83 (Ramazan ERDOĞAN, s.).

EREM, Faruk, "Ceza Adaletinde Mağdurun Korunması", ***Adalet Dergisi,*** Y.1968, S.6, 334-349 (EREM, ***Adalet,*** 1968, s.).

EREM, Faruk, "Mağdurun Korunması", ***Adalet Dergisi,*** Y.57, Nisan 1966, S.4, 277-279 (EREM, ***Adalet,*** 1966, s.).

EREM, Faruk, "Suçun Konusu ve Hümanist Doktrin", ***AÜHFD,*** Y.1968, C.25, S.1, 11-33 (EREM, ***AÜHFD,*** 1968, s.).

EREM, Faruk, ***Adalet Psikolojisi,*** 7. Baskı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları: No.413, Ankara 1977.

ERMAĞAN ÇAĞLAR, Eda / TÜRK, Tuğba, "İstismara Maruz Kalan Çocuklarla Adli Görüşme: NICHD Protokolü Önerisi", ***TAAD,*** Y.2019, S.38, 393-412.

EROĞLU DURKAL, Müzeyyen, "Terörden ve Terörle Mücadeleden Doğan Tazminat Sorumluluğunun Dayanağı", ***ERÜHFD,*** Y.2018, C.13, S.2, 315-369.

ERZURUMLUOĞLU, Bayram, "Avrupa Birliği Normlarında Mağdur Haklarının Korunması", ***PBD,*** Y.2009, C.11, S.4, 67-88 (ERZURUMLUOĞLU, 2009, s.).

ERZURUMLUOĞLU, Bayram, "Suç Mağdurlarına Tazminat Ödenmesinde Kanada, ABD ve Güney Kore Örnekleri", Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı İlgili Tebliğler, (1-2 Ekim 2015) Adana, ***Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları,*** Ankara 2016, 99-112 (ERZURUMLUOĞLU, 2016, s.).

ERZURUMLUOĞLU, Bayram, "Türkiye ve Avrupa Birliğinde Suç Mağdurlarının Haklarının Korunması: Türkiye 'Sanık Merkezli' Adalet Sisteminden 'Mağdur Merkezli' Adalet Sistemine Geçiş Sürecinin Neresinde Bulunmaktadır?", ***Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,*** Y.2013, S.13, 77-98 (ERZURUMLUOĞLU, 2013, s.).

ERZURUMLUOĞLU, Bayram, "Türkiye'de Mağdura, Mağdur Hak ve Hizmetlerine Toplumsal Bakış", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International***

Victim Rights Symposium, Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 139-162 (ERZURUMLUOĞLU, 2014, s.).

ESER, Albin, "Ceza Muhakemesi Hukuku İlkelerindeki Değişme: Ceza Muhakemesi Tekrar Özelleşiyor Mu?", Çev. Feridun Yenisey ve Selami Kuran, ***Facultatis Decima Anniversaria, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 10. Yılı Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu,*** 26-28 Ekim 1992 İstanbul, İstanbul 1993, 19-64 (ESER, 1993, s.).

ESER, Albin, "Rechtsgut und Opfer – Zur Überhöhung des einen auf Kosten des anderen", ***Festschrift für Ernst-Joachim Mestmäcker,*** Hrsg. Ulrich Immenga, Wernhard Möschel, Dieter Reuter, Nomos, Baden-Baden 1996, 1005-1024 (ESER, 1996, s.).

ESER, Albin, "Zur Renaissance des Opfers im Strafverfahren", ***Gedächtnisschrift für Armin Kaufmann,*** Carl Heymanns Verlag, Köln, 1989, 723-747 (ESER, 1989, s.).

Eşit Haklar İçin İzleme Derneği, ***Engellilerin Adalete Eşit Erişimi – Mevzuat Taraması ve STÖ Üyesi Engellilerin Deneyimleri 2018 Saha Araştırması Raporu,*** https://www.esithaklar.org/wp-content/uploads/2019/07/engellilerin_adalete_erisimi_saha_arastirmasi.pdf.

EVİK, Vesile Sonay, "Ceza Muhakemesinde Çocuk Mağdurların Hakları", ***Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,*** Y.2017, C.12, S.151-152, 69-115.

FELTES, Thomas, "The Position of the Police Between Calls for Help in Crisis and Criminal Prosecution in the Conflict Field of Family Violence", ***Family Violence Against Children – A Challenge for Society,*** Ed. Detlev Frehsee, Wiebke Horn, Kai-D. Bussmann, Walter de Gruyter, Berlin New York 1996, 185-204.

FEYZİOĞLU, Metin / TANER, Fahri Gökçen, ***Ceza Muhakemesinde İspatın Ölçütü Olarak Vicdani Kanaat,*** 2. Baskı, Islık Yayınları, İstanbul 2015.

FOGLESONG, Todd, "Empirical and Ethical Dilemmas in the Protection of Victims' Rights" / "Mağdur Haklarının Korunmasında Ampirik ve Etik İkilemler", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 302-306 ve 319-324.

FREHSEE, Detlev, ***Schadenswiedergutmachung als Instrument strafrechtlicher Sozialkontrolle,*** Duncker & Humblot, Berlin 1987 (FREHSEE, ***Schadenswiedergutmachung,*** s.).

FREHSEE, Detlev, "Violence Toward Children in the Family and the Role of Law", ***Family Violence Against Children – A Challenge for Society,*** Ed. Detlev Frehsee, Wiebke Horn, Kai-D. Bussmann, Walter de Gruyter, Berlin New York 1996, 3-18 (FREHSEE, 1996, s.).

FREHSEE, Detlev, "Wiedergutmachung und Täter-Opfer-Ausgleich im deutschen Strafrecht – Entwicklung, Möglichkeiten und Probleme", ***Die Stellung des Opfers im Strafrechtssystem – Neue Entwicklungen in Deutschland und in den USA,*** Ed. Bernd Schünemann, Markus Dirk Dubber, Carl Heymanns Verlag, Köln, 2000, 117-137 (FREHSEE, 2000, s.).

GALLO, Carino / SVENSSON, Kerstin, "Mağdur Desteği ve Sosyal Devlet – Bölüm 1 – Giriş", Çev. Hale Akdağ, ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) -***

Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları, Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 339-360.

GAZİARİFOĞLU, Yasemin, ***Suç Mağduriyeti Korkusu ve Algılanan Suç Mağduriyeti Riskinin Değerlendirilmesi,*** İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Sermet KOÇ, İstanbul 2009.

GEDİK, Doğan, "Ceza Muhakemesinde Hakimin Delilleri Değerlendirme Serbestliği (CMK m.217)", ***Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan, DEÜHFD,*** Y.2019, C.21, Özel Sayı, 913-963.

GEERDS, Friedrich, "Zur Rechtsstellung des Verletzten im Strafprozeß", ***JZ,*** Y.1984, C.39, S.17, 786-795.

GELDHAUSEN, Reinhard / WEINER, Bernhard / BEARBEITER, ***SGB XIV / OEG / VersMedV Soziales Entschädigungsrecht – Kommentar,*** 7. Auflage, Verlag C. H. Beck, München 2021.

GELERİ, Aytekin, "Suç Mağduriyeti ve Polis: Olaylara Müdahale Eden Polisin Suç Mağdurlarıyla İlişkisi", ***PBD,*** Y.2004, C.6, S.1-2, 53-82 (GELERİ, 2004, s.).

GELERİ, Aytekin, "Türkiye'deki Suç Mağdurlarına Yardım ve Destek Mekanizmaları", ***Suç Mağdurları,*** Ed. Halil İbrahim Bahar, Adalet Yayınevi, Ankara 2006, 189-213 (GELERİ, 2006, s.).

GÖDEKLİ, Mehmet, "Türk Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğe Ulaşmanın Ön Koşulu Olarak Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı", ***AÜHFD (Özel Sayı) Prof. Dr. Zeki Hafızoğulları'na Armağan,*** Y.2016, C.65, S.4, 1815-1924.

GÖKCAN, Hasan Tahsin, "Avusturya Ceza Hukukunda Mahkeme Dışı Uyuşmazlık Çözüm (Diversiyon) Yöntemleri", ***Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hukuk Dergisi,*** Y.2010, Uzlaşma Özel Sayısı, 37-74.

GÖKCEN, Ahmet, ***Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri,*** Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Danışman: Prof. Dr. Köksal BAYRAKTAR, İstanbul 1989.

GÖKCEN, Ahmet / BALCI, Murat / ALŞAHİN, M. Emin / ÇAKIR, Kerim, ***Ceza Muhakemesi Hukuku,*** 5. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2021.

GROENHUIJSEN, M. S. / PEMBERTON, A., "The EU Framework Decision For Victims Of Crime: Does Hard Law Make A Difference?", ***European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice,*** Y.2009, C.17, S.1, 43-59.

GROPP, Walter / ÖZTÜRK, Bahri, "Bitte, nehmen Sie Platz! Eine Besprechung von Arslan, Die türkische Strafprozessordnung, 2017 – zugleich ein Nachruf auf das Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg im Breisgau (1966-2019)", ***ZIS,*** 12/2020, 524-531.

GÜNGÖR, Mümin, "Mağduriyetin Giderilmesi Açısından Uzlaştırma Kurumu İle Mağdur Hakları Tasarısının İncelenmesi", ***YBHD,*** Y.2019, S.2, 189-230.

GÜLŞEN, Recep, "Ceza Muhakemesi Hukuku Açısından Mağdurun Hakları", ***3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi – Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının ve Suçun Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu, 1-3 Haziran 2008 İstanbul,*** Ed. Bahri Öztürk, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009, 683-696.

GÜLTEKİN, Özkan, "Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları", ***TAAD,*** Y.2012, S.11, 119-148.

GÜNAYDIN, Barış, "5187 Sayılı Yeni Basın Kanunu", ***TBBD,*** Y.2005, S.57, 322-334.

GÜNGÖR, Devrim, "Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Değeri Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler", ***İnÜHFD***, Y.2015, C.6, S.2, 307-318.

GÜNŞEN İÇLİ, Tülin, ***Kriminoloji,*** 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019.

GÜRTEN, Kadir, ***Roma Hukuku'nda Crimen Kavramı,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2016.

HACIOĞLU, Burhan Caner, "Türk Ceza Adalet Sistemi İçinde Suç Mağdurunun Korunması Sorununun Çözümü Üzerine Bir Deneme", ***SÜHFD,*** Y.1994, C.4, S.1-2, 191-201.

HAFIZOĞULLARI, Zeki, "5237 Sayılı Kanunun 43/1. Maddesine 2005/5377 Sayılı Kanunla Eklenen "Mağduru Belli Bir Kişi Olmayan Suçlarda Da Bu Fıkra Hükmü Uygulanır" Hükmü Hakkında", ***Ord. Prof. Dr. Sulhi DÖNMEZER Armağanı, C.II,*** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi - Türk Ceza Hukuku Derneği, Ankara 2008, 859-865.

HAFIZOĞULLARI, Zeki / GÜNGÖR, Devrim, "Türk Ceza Hukukunda Suçların Tasnifi", ***TBBD,*** Y.2007, S.69, 21-50.

HAFIZOĞULLARI, Zeki / ÖZEN, Muharrem, "Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar", ***Ankara Barosu Dergisi,*** Y.2009, C.67, S.4, 9-22 (HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, 2009, s.).

HAFIZOĞULLARI, Zeki / ÖZEN, Muharrem, ***Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** 13. Baskı, US-A Yayıncılık, Ankara 2021 (HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, ***Genel,*** s.).

HAFIZOĞULLARI, Zeki / ÖZEN, Muharrem, ***Ceza Hukuku Özel Hükümler – Kişilere Karşı Suçlar,*** 7. Baskı, US-A Yayıncılık, Ankara 2021 (HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, ***Kişilere,*** s.).

HAFIZOĞULLARI, Zeki / ÖZEN, Muharrem, ***Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler – Topluma Karşı Suçlar,*** 2. Baskı, US-A Yayıncılık, Ankara 2016 (HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, ***Topluma,*** s.).

HAKERİ, Hakan, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** 21. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2017 (HAKERİ, ***Genel,*** s.).

HAKERİ, Hakan, ***Tıp ve Sağlık Hukuku El Kitabı,*** 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022 (HAKERİ, ***Tıp,*** s.).

HASSAMER, Winfried, "Opferorientierte Strafjuztis", ***AsJ-Seminar, 20/21.6.98 - Täter, Opfer und Strafjuztis- ein disharmonischer Dreiklang,*** http://www.richterverein.de/j2000/asjopfer1.htm (E.T.07.02.2022).

HEGE, Marianne, "Community Work: Networking, Activation, Cooperation", ***Family Violence Against Children – A Challenge for Society,*** Ed. Detlev Frehsee, Wiebke Horn, Kai-D. Bussmann, Walter de Gruyter, Berlin New York 1996, 133-147.

HEINRICH, Bernd, ***Ceza Hukuku Genel Kısım – I,*** Çev. Hakan Hakeri, Yener Ünver, Veli Özer Özbek, Özlem Yenerer Çakmut, Barış Erman, Koray Doğan, Ramazan Barış Atladı, Pınar Bacaksız, İlker Tepe, Adalet Yayınevi, Ankara 2014 (HEINRICH, ***Genel Kısım – I,*** s.).

HEINRICH, Bernd, ***Ceza Hukuku Genel Kısım – II,*** Çev. Hakan Hakeri, Yener Ünver, V. Özer Özbek, Özlem Yenerer Çakmut, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, Gülsün A. Aygörmez Uğurlubay, Ramazan Barış Atladı, Erdal Yerdelen, İlker Tepe, Serkan Meraklı, Atacan Bozyel, Emine Kabak Yüce, Merve Selin Şohoğlu, İlhan Bulut, Adalet Yayınevi, Ankara 2015 (HEINRICH, ***Genel Kısım – II,*** s.).

HEINRICH, Bernd, ***Strafrecht Allgemeiner Teil,*** 5. Auflage, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart 2016 (HEINRICH, ***AT,*** s.).

HERRMANN, Joachim, "Die Entwicklung des Opferschutzes im deutschen Strafrecht und Strafprozessrecht – Eine unendliche Geschichte", ***ZIS,*** Y.2010, S.3, 236-245.

HILLENKAMP, Thomas, "Was macht eigentlich die Viktimodogmatik? – Eine Zwischenbilanz zur "viktimologischen Maxime" als Gesetzgebungs-, Auslegungs-, Zurechnungs- und Strafzumessungsprinzip", ***ZStW,*** Y.2017, C.129, S.3, 596-628 (HILLENKAMP, ***ZStW,*** s.).

HILLENKAMP, Thomas, "Zur "Freiwilligkeit" von Täter-Opfer-Ausgleich und Schadenswiedergutmachung nach §46a StGB", ***Festschrift für Franz Streng zum 70. Geburtstag,*** Hrsg. Christopf Safferling, Gabrielle Kett-Straub, Christian Jäger, Hans Kudlich, C.F. Müller, Heidelberg 2017, 259-269 (HILLENKAMP, "Zur "Freiwilligkeit"", s.).

HIRSCH, Hans Joachim, "Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Durumu ve Özellikle Zararın Tamiri", Çev. Prof. Dr. Emin Artuk, ***Facultatis Decima Anniversaria – 10. Yıl Armağanı,*** Marmara Üniversitesi Yayın No.:543, Hukuk Fakültesi Yayın No.:6, İstanbul 1993, 341-352 (HIRSCH, 1993, s.).

HIRSCH, Hans Joachim, "Zusammenfassung der Ergebnisse des Kolloquiums und Frage weiterer Forschungen", ***Neue Wege der Wiedergutmachung im Strafrecht – Internationales strafrechtlich-kriminologisches Kolloquium in Freiburg i. Br.,*** Hrsg. Albin Eser, Günther Kaiser, Kurt Madlener, Eigenverlag Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg i. Br. 1990, 377-393 (HIRSCH, 1990, s.).

HÖRNLE, Tatjana, "Die Opferperspektive bei der Strafzumessung", ***Die Stellung des Opfers im Strafrechtssystem – Neue Entwicklungen in Deutschland und in den USA,*** Ed. Bernd Schünemann, Markus Dirk Dubber, Carl Heymanns Verlag, Köln, 2000, 175-199 (HÖRNLE, 2000, s.).

HÖRNLE, Tatjana, ***Straftheorien,*** Mohr Siebeck, Tübingen 2011.

https://asp.icc-cpi.int/states-parties

https://crsreports.congress.gov

https://magdurbilgi.adalet.gov.tr/dosyalar/File/kilavuzlar/MagduraYaklasimKilavuzu/mobile/index.html#p=2

https://tr.langenscheidt.com/turkce-almanca/ma%C4%9Fdur#ma%C4%9Fdur.

https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/ma%C4%9Fdur.

https://victim-support.eu/

https://weisser-ring.de/

https://www.icisleri.gov.tr/kadin-destek-uygulamasi-kades.

https://www.opferhilfe-berlin.de/

İÇEL, Kayıhan, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** Beta Yayıncılık, İstanbul 2016.

İÇER, Zafer, ***Türk Ceza Hukukunda Tüzel Kişiler,*** Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Mehmet Emin ARTUK, İstanbul 2011.

İNCEOĞLU, Asuman, "Uluslararası Düzenlemeler Işığında Türk Hukukunda Mağdur Hakları", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 57-76.

JESCHECK, Hans-Heinrich, "Alman Ceza Hukukuna Giriş", Çev. Feridun Yenisey, ***Ceza Hukukuna Giriş,*** 2. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2007, 1-150 (JESCHECK, "Giriş", s.).

JESCHECK, Hans-Heinrich, "Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların Alman ve Türk Ceza Hukukundaki Yeri", Çev. Ayhan Önder, ***İÜHFM,*** Y.1983, C.48, S.1-4, 479-493 (JESCHECK, 1983, s.).

JESCHECK, Hans-Heinrich, "Kusur İlkesi – Türk Ceza Kanununun Ön Tasarısında Yer Alan Kusur İlkesinin Mukayeseli Hukuk Açısından İncelenmesi", Çev. Feridun Yenisey, ***Ceza Hukukuna Giriş,*** 2. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2007, 151-170.

JUNG, Heike, "Die compensation order in Großbritannien", ***Neue Wege der Wiedergutmachung im Strafrecht – Internationales strafrechtlich-kriminologisches Kolloquium in Freiburg i. Br.,*** Hrsg. Albin Eser, Günther Kaiser, Kurt Madlener, Eigenverlag Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg i. Br. 1990, 93-110.

KAFES, Veli, "Ceza Hukukunda Mağdurun Zararının Giderilmesi", ***AÜHFD,*** Y.2011, C.60, S.1, 83-116.

KAHVECİ, Muhammet, ***Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları,*** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Adem SÖZÜER, İstanbul 2019.

KALAYCI KIRLIOĞLU, Huriye İrem / AKARÇAY, Demet / KIRLIOĞLU, Mehmet, "Atasözleri ve Deyimlerde Kadına Yönelik Şiddetin İzleri: Niteliksel Bir Çalışma", ***Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,*** Y.2016, C.4, S.8, 101-122.

KALE, Nesrin, "Hukukun Adalete Uygunluğu", ***HFSA,*** 9. Kitap, Muğla Üniversitesi "Felsefe Günleri" (9-12 Ekim 2003) "Adalet" Sempozyumu Bildirileri, Hazırlayan Hayrettin Ökçesiz, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul 2004, 60-66.

Kalkınma Bakanlığı, "Onbirinci Kalkınma Planı (2019-2023) Adalet Hizmetlerinde Etkinlik-Özel İhtisas Komisyonu Raporu", Ankara 2018.

KAMER, Vehbi Kadri, "Denetimli Serbestlik", ***3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi – Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının ve Suçun Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu, 1-3 Haziran 2008 İstanbul,*** Ed. Bahri Öztürk, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009, 703-710 (KAMER, 2009, s.).

KAMER, Vehbi Kadri, "Ülkemizde ve Mukayeseli Hukukta Mağdura Yardım", ***TBBD,*** Y.2008, S.77, 249-280.

KANBUR, Nihat, "Genital Muayene Suçu (Türk Ceza Kanunu m.287)", ***CHD,*** Y.2011, S.16, 7-31.

KANZ, Kristina-Maria, "Alles im Interesse der Opfer?! Eine kritische Bestandsaufnahme rechtlicher Veränderungen, politischer Motivationen und empirischer Erkenntnisse der letzten 30 Jahre", ***MschrKrim,*** 100. Jahrgang, Heft 4, 2017, 227-249.

KARA BİLGİÇ, Fatma Nur, ***Mağdur Suçlayıcılık (Türk ve Amerikan Toplumlarının Mağdur Algılarının Betimlenmesi),*** On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2023.

KARAKAŞ DOĞAN, Fatma, "Suçtan Doğan Mağduriyetin Devlet Tarafından Giderilmesi ve Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısı", ***TBBD,*** Y.2011, S.95, 197-234 (KARAKAŞ DOĞAN, 2011, s.).

KARAKAŞ DOĞAN, Fatma, "Şiddet Suçu Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine Dair Avrupa Sözleşmesi Işığında Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısının Değerlendirilmesi", Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı İlgili Tebliğler, (1-2 Ekim 2015) Adana, ***Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları,*** Ankara 2016, 65-85 (KARAKAŞ DOĞAN, 2016, s.).

KARAKAŞ DOĞAN, Fatma, "Uluslararası Düzenlemeler Işığında Mağdur Haklarının ve Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısının Değerlendirilmesi", ***MÜHFHAD, Özel Sayı Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan,*** Y.2013, C.19, S.2, 1007-1029 (KARAKAŞ DOĞAN, 2013, s.).

KARAKEHYA, Hakan, "Ceza Muhakemesinin Amacı", ***İÜHFM,*** Y.2007, C.65, S.2, 121-142 (KARAKEHYA, 2007, s.).

KARAKEHYA, Hakan, ***Ceza Muhakemesi Hukuku,*** Savaş Yayınevi, Ankara 2015 (KARAKEHYA, ***Muhakeme,*** s.).

KARATAŞ, Kasım, "Mağdurlar İçin Sosyal Destek Hizmetleri", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 255-264.

KASPAR, Johannes / KRATZER-CEYLAN, Isabel, "Opferentschädigung nach dem OEG und Täter-Opfer-Ausgleich", ***TOA-Magazin,*** Y.2018, S.1, 26-28.

KAŞKA, Hakan, ***Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturma Evresinin Sona Ermesi,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2019 (KAŞKA, ***Sona Erme,*** s.).

KAŞKA, Hakan, "Mağdurun Ceza Muhakemesindeki Konumu Açısından Türk Ceza Hukuku ile İslâm Ceza Hukukunun Karşılaştırılması", ***YBHD,*** Y.2021, S.2, 39-78 (KAŞKA, 2021, s.).

KATIMAN, Esra, ***Uluslararası Hukuk Bireysel Başvuru Prosedürü İçinde Mağdur Statüsü,*** On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2016.

KATOĞLU, Tuğrul / İZGİ, Cumhur, "Türk Tabipleri Birliği "Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısı" Üzerine Görüş (20 Kasım 2009)", https://www.ttb.org.tr/makale_goster.php?Guid=f7936950-923f-11e7-b66d-1540034f819c (E.T.10.10.2022).

KATOĞLU, Tuğrul, "Ceza Hukukunda Suçun Mağduru Kavramının Sınırları", ***AÜHFD,*** Y.2012, C.61, S.2, 657-693 (KATOĞLU, 2012, s.).

KATOĞLU, Tuğrul, "Mağdurun Korunması ve Mağdur Hakları", ***3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi – Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının ve Suçun***

Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu, 1-3 Haziran 2008 İstanbul, Ed. Bahri Öztürk, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009, 697-702 (KATOĞLU, 2009, s.).

KAYA, Cemil, "Avrupa Konseyi'ndeki Gelişmeler Işığında 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun", ***Uluslararası Hukuk ve Politika,*** Y.2007, C.3, S.10, 25-42.

KAYMAZ, Seydi / GÖKCAN, Hasan Tahsin, "Uzlaşmada Edimin Konusu", ***Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hukuk Dergisi,*** Y.2010, Uzlaşma Özel Sayısı, 391-410.

KAZAKER, Gözde, ***Kamu Davasına Katılma,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2019.

KEÇELİOĞLU, Elvan, "5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun Kasıt ve Taksire İlişkin Maddelerine Eleştirel Bir Yaklaşım", ***TBBD,*** Y.2009, S.83, 123-135 (KEÇELİOĞLU, 2009, s.).

KEÇELİOĞLU, Elvan, ***Taksirli Suçun Dogmatiği,*** Turhan Kitabevi, Ankara 2015.

KERNER, Hans-Jürgen, ***Opfer und Täter – Eine Bibliografie zu Außergerichtlichem Tatausgleich, Konfliktausgleich, Mediation, Opferhilfe, Opferschutz, Schadenswiedergutmachung, Täter-Opfer-Ausgleich und weiteren damit verbundenen Problembereichen,*** Universität Tübingen, Tübingen 2003.

KETİZMEN, Muammer, "Ceza Hukukunda Metalaşma ya da Yeni Ceza Adaleti Sistemi?", ***Türkiye'nin Hukuk Sisteminde Yapısal Dönüşüm,*** Der. Ali Murat Özdemir ve Muammer Ketizmen, İmge Kitabevi, Ankara 2014, 151-169 (KETİZMEN, 2014, s.).

KETİZMEN, Muammer, ***Cezalandırıcı Adaletten Onarıcı Adalete: Türk Ceza Hukukunda Uzlaştırma,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2022 (KETİZMEN, ***Uzlaştırma,*** s.).

KILCHLING, Michael, ***Opferinteressen und Strafverfolgung,*** Kriminologische Forschungsberichte aus dem Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Band 58, Dissertation, Hrsg. Prof. Dr. Günther Kaiser, edition iuscrim, Freiburg i. Br. 1995 (KILCHLING, ***Opferinteressen,*** s.).

KILCHLING, Michael, ***Opferschutz innerhalb und außerhalb des Strafrechts,*** Duncker & Humblot, Berlin 2018 (KILCHLING, ***Opferschutz,*** s.).

KILPATRICK, Dean G. / BEATTY, David / SMITH HOWLEY, Susan, "The Rights of Crime Victims-Does Legal Protection Make a Difference?", ***National Institute of Justice,*** Y.1998, December, 1-12.

KIRANCI, Burcu / OSKAY, H. Tolga, "Tazminat ve Mağdurlar İçin Giderim Fonu", ***Mağdurlar İçin Evrensel Adalet – Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Mağdur Hakları El Kitabı,*** Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu Mağdur Hakları Çalışma Grubu, Ankara 2010, 83-102.

KIRANCI, Burcu, "Mağdur Haklarının Gelişimi", ***Mağdurlar İçin Evrensel Adalet – Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Mağdur Hakları El Kitabı,*** Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu Mağdur Hakları Çalışma Grubu, Ankara 2010, 31-32.

KIRCHENGAST, Tyrone, ***The Victim in Criminal Law and Justice,*** Palgrave Macmillan, New York 2006.

KIZMAZ, Zahir, ***Mağdurlar ve Suçlular,*** HEGEM Vakfı Yayınları, Ankara 2015.

KOCA, Mahmut / BOZKURT, Özge / AKAR, İbrahim, "Çocukların Kendi Aralarındaki Cinsel İlişkinin Cezalandırılabilirliği Sorunu", ***Prof. Dr. Mehmet Emin Artuk'a Armağan,*** Ed. Mahmut Koca, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020, 633-668.

KOCA, Mahmut / ÜZÜLMEZ, İlhan, "Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Korunması ve Mağdura Tanınan Haklar", ***HPD,*** Y.2006, S.7, 140-149 (KOCA/ÜZÜLMEZ, 2006, s.).

KOCA, Mahmut / ÜZÜLMEZ, İlhan, ***Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** 12. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2019 (KOCA/ÜZÜLMEZ, ***Genel,*** s.).

KOCA, Mahmut / ÜZÜLMEZ, İlhan, ***Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler,*** 7. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2020 (KOCA/ÜZÜLMEZ, ***Özel,*** s.).

KOCA, Mahmut, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller", ***CHD,*** Y.2006, S.2, 207-225 (KOCA, 2006, s.).

KOCA, Mahmut, "Temyiz Yolunda Davaya Katılma", ***TAAD,*** Y.2014, S.18, 1-28 (KOCA, 2014, s.).

KOCA, Mahmut, "Türk Ceza Hukukunda Hata", ***3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi – Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının ve Suçun Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu, 1-3 Haziran 2008 İstanbul,*** Ed. Bahri Öztürk, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009, 81-103 (KOCA, 2009, s.).

KOÇ, Aslıhan Asena, ***Haberleşmenin Gizliliğini İhlal Suçları-TCK m.132,*** Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Kerim ÇAKIR, İstanbul 2023.

KOÇ, Ziya, ***Ceza Muhakemesinde Katılan,*** On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2011.

KOLLER, Matthias, "Mediation of Conflicts and Reparation of Dameges in Criminal Law Practice in Europe", ***European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice,*** Y.2005, C.13, S.2, 179-200.

KÖSE, Üzeyir, ***İslam Ceza Hukukunda Fail ve Mağdur Olarak Çocuğun Durumu,*** Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Nuri KAHVECİ, Kahramanmaraş 2017.

KRAINZ, Klaus W., "Zur praktischen Bedeutung der Wiedergutmachung in Österreich", ***Neue Wege der Wiedergutmachung im Strafrecht – Internationales strafrechtlich-kriminologisches Kolloquium in Freiburg i. Br.,*** Hrsg. Albin Eser, Günther Kaiser, Kurt Madlener, Eigenverlag Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg i. Br. 1990, 197-217.

KRAUß, Detlef, "Täter und Opfer im Rechtsstaat", ***Festschrift für Klaus Lüderssen Zum 70. Geburtstag am 2. Mai 2002,*** Hrsg. Cornelius Prittwitz, Michael Baurmann, Klaus Günther, Lothar Kuhlen, Reinhard Merkel, Cornelius Nestler, Lorenz Schulz, Nomos Verlag, Baden-Baden 2002, 269-278.

KUNTER, Nurullah, ***Ceza Muhakemesi Hukuku,*** 9. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 1989 (KUNTER, ***Muhakeme,*** s.).

KUNTER, Nurullah, ***Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi,*** İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1949 (KUNTER, ***Kanuni Unsur,*** s.).

KUNTER, Nurullah, ***Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi,*** İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1954 (KUNTER, ***Maddi Unsur,*** s.).

KURU, Gonca, "Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesinde Devletin Rolü", ***Maltepe ÜHFD,*** Y.2015, S.2, 65-110.

KÜÇÜKTAŞDEMİR, Özgür, "Victims' Rights: A Comperative Study of the EU Directive on Victims' Rights and Turkish Law", ***EJCL,*** Y.2016, S.3, 153-186.

KÜPELİ, Ceren, "Şiddet Mağduru Kadınların Unutulma Hakkı", ***MÜHFHAD,*** Y.2016, C.22, S.1, 229-238.

LAMPE, Ernst-Joachim, "Unrecht und Schuld, Sühne und Reue", ***Festschrift für Jürgen Baumann Zum 70. Geburtstag 22. Juni 1992,*** Hrsg. Gunther Arzt, Gerhard Fezer, Ulrich Weber, Ellen Schlüchter, Dieter Rössner, Verlag Ernst und Werner Gieseking, 1992, 21-32.

LAMPE, Ernst-Joachim, "Wiedergutmachung als "dritte Spur" des Strafrechts?", ***Goltdammer's Archiv für Strafrecht,*** Y.1993, C.140, S.11, 485-494 (LAMPE, 1993, s.).

LAZARO, Joao, "Victim Rights In International Community and EU -Directive 2012/29", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 41-49.

LEE, Daniel R. / SÖZER, M. Alper, "Suç Önleme Stratejilerinin Önemi", ***Suç Önleme Teori, Pratik ve Değerlendirme,*** Ed. M. Alper Sözer, Daniel R. Lee, Adalet Yayınevi, Ankara 2011, 7-12.

LEMONDE, Marcel, ***Türk Ceza Adalet Sistemi İhtiyaç Değerlendirme Raporu ve Eylem İçin Tavsiyeler,*** Türk Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi Ortak Projesi, 2013.

LILIE, Hans, "Der Schutz der Zeugen und die Rechte des Verletzten", ***Ceza Hukuku Reformu Sempozyum, Taksim 20-23 Ekim 1999,*** Umut Vakfı, İstanbul 2001, 49-56.

LOOS, Fritz, "Zur Kritik des "Alternativentwurfs Wiedergutmachung"", ***ZRP,*** Y.1993, C.26, S.2, 51-56.

LÜDERSSEN, Klaus, "Alternativen zum Strafen", ***Strafgerechtichtigkeit – Festschrift für Arthur Kaufmann zum 70. Geburtstag,*** Hrsg. Fritjof Haft, Winfried Hassamer, Ulfrid Neumann, Wolfgang Schild, Ulrich Schroth, C. F. Müller Juristischer Verlag, Heidelberg 1993, 487-498 (LÜDERSSEN, 1993, s.).

LÜDERSSEN, Klaus, "Opfer im Zwielicht", ***Festschrift für Hans Joachim Hirsch zum 70. Geburtstag am 11. April 1999,*** Hrsg. Thomas Weigend, Georg Küpper, Walter de Gruyter, Berlin-New York 1999, 879-896 (LÜDERSSEN, 1999, s.).

MADLENER, Kurt, "Die Wiedergutmachung im Spiegel der Rechtsvergleichung – Überblick und Einführung in das Kolloquium", ***Neue Wege der Wiedergutmachung im Strafrecht – Internationales strafrechtlich-kriminologisches Kolloquium in Freiburg i. Br.,*** Hrsg. Albin Eser, Günther Kaiser, Kurt Madlener, Eigenverlag Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg i. Br. 1990, 9-42.

MAGUIRE, Mike, "The Needs and Rights of Victims of Crime", ***Crime and Justice,*** Y.1991, S.14, 363-433.

Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, ***İnceleme ve Değerlendirme Raporları,*** Ankara 2016.

Mağdur Hakları Kanunu Tasarısı, https://mgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/bakanligimizca-hazirlanan-magdur-haklari-kanun-tasarisi-taslagi-kamu-kurum-ve-kuruluslarina-goruse-gonderilmistir12112019024603 (E.T.01.10.2023).

Mağdur Hizmetlerinde Sivil Toplum Kuruluşları ile İşbirliği Çalıştayı Raporu, (26-27 Şubat 2015) İstanbul, ***Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları,*** Ankara 2016, 7-23.

MANNING, Katharine L., "Mağdur Haklarının Genişletilmesi", Çev. Yaren Gümüş, ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 575-584.

MEIER, Bernd-Dieter, "Umleitung der Geldstrafe für Zwecke der Wiedergutmachung: Überlegungen zur Berücksichtigung von Verletzteninteressen in der Strafvollstreckung", ***ZRP,*** Y.1991, C.24, S.2, 68-73.

MERAKLI, Serkan, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Kovuşturma Davası", ***CHD,*** Y.2012, S.18, 173-192 (MERAKLI, 2012, s.).

MERAKLI, Serkan, ***Ceza Hukukunda Kusur,*** 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020 (MERAKLI, ***Kusur,*** s.).

MERAKLI, Serkan, ***Cumhuriyet Savcısının Kamu Davası Açmada Takdir Yetkisi,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014 (MERAKLI, ***Takdir Yetkisi,*** s.).

MÉRIGEAU, Martine, "Überblick über die neuen Wege einer opferbezogenen Kriminalpolitik in Frankreich", ***Neue Wege der Wiedergutmachung im Strafrecht – Internationales strafrechtlich-kriminologisches Kolloquium in Freiburg i. Br.,*** Hrsg. Albin Eser, Günther Kaiser, Kurt Madlener, Eigenverlag Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg i. Br. 1990, 325-342.

METİNER, Erçağ / KÖKEN, Enes, "Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliğine İlişkin Değerlendirmeler", ***BÜHFD,*** Y.2019, C.5, S.2, 225-249.

MOSER, Viktoria / URBAN, Bernd, "Avusturya Ceza Hukuku'nda Mağdur-Kısa Bakış", Çev. Kerem Öz, ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 263-265.

NUHOĞLU, Ayşe, "Ceza Hukukunda Zararın Telafi Edilmesi", ***Prof. Dr. Kenan Tunçomağ'a Armağan,*** İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Eğitim Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı, İstanbul 1997, 329-350 (NUHOĞLU, 1997, s.).

NUHOĞLU, Ayşe, "Uzlaşma Bakımından Şikâyete Bağlı Suçlar", ***Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hukuk Dergisi,*** Y.2010, Uzlaşma Özel Sayısı, 86-92 (NUHOĞLU, 2010, s.).

NUHOĞLU, Ayşe, ***Aile Düzenine Karşı Suçlar,*** Beta Yayıncılık, İstanbul 2009 (NUHOĞLU, ***Aile,*** s.).

O'FLAHERTY, Lisa Quinn, "İrlanda'nın 2012/29/AB Yönergesi Kapsamındaki Yükümlülükleri Işığında Suç Mağdurlarının Avukatlarına Yönelik Geliştirilen Argüman", Çev. Berk Reçber, ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) -***

Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları, Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 279-296.

ORTH, Uli, "Punishment Goals of Crime Victims", ***Law and Human Behavior,*** Y.2003, C.27, S.2, 173-186 (ORTH, 2003, s.).

ORTH, Uli, "Secondary Victimization of Crime Victims by Criminal Proceedings", ***Social Justice Research,*** Y.2002, C.15, S.4, 313-325 (ORTH, 2002, s.).

OSKAY, H. Tolga, "Davaya Katılma", ***Mağdurlar İçin Evrensel Adalet – Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Mağdur Hakları El Kitabı,*** Uluslararası Ceza Mahkemesi Koalisyonu Mağdur Hakları Çalışma Grubu, Ankara 2010, 33-47.

OSTENDORF, Heribert, "Alternativen zur strafverurteilenden Konfliktserledigung", ***ZRP,*** Y.1983, S.12, 302-309 (OSTENDORF, 1983, s.).

OSTENDORF, Heribert, "Das Opfer im Ermittlungsverfahren – die Berücksichtigung von Opferinteressen während der polizeilischen und staatsanwaltschaftlichen Ermittlungen", ***AsJ-Seminar 20-21.06.1998 – Täter, Opfer und Strafjustiz -ein disharmonischer Dreiklang Arbeitsgruppe 2,*** http://www.richterverein.de/j2000/asjopfer1.htm (E.T.07.02.2022).

ÖMEROĞLU, Ömer, "Suç Korkusu, Cezanın Caydırıcılığı ve Küçük Suçlar", ***GÜHFD,*** Y.2012, C.16, S.4, 329-370.

ÖNDER, Ayhan, ***Ceza Hukuku Dersleri,*** Filiz Kitabevi, İstanbul 1992 (ÖNDER, ***Dersleri,*** s.).

ÖNDER, Ayhan, ***Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler,*** 4. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1994 (ÖNDER, ***Özel,*** s.).

ÖNGAY, Cevdet, ***Türk Atasözlerinde Şiddet Olgusu,*** Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ümral DEVECİ, Muğla 2019.

ÖNOK, R. Murat, "Trafik Güvenliğini Tehlikeye Sokma Suçu (TCK m.179)", ***TBBD,*** Y.2015, S.121, 157-202 (ÖNOK, 2015, s.).

ÖNOK, R. Murat, ***Tarihî Perspektifiyle Uluslararası Ceza Divanı,*** Turhan Kitabevi, Ankara 2003 (ÖNOK, ***Ceza Divanı,*** s.).

ÖZBEK, Veli Özer / DOĞAN, Koray / BACAKSIZ, Pınar, ***Ceza Muhakemesi Hukuku,*** 15. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022 (ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Muhakeme,*** s.).

ÖZBEK, Veli Özer / DOĞAN, Koray / BACAKSIZ, Pınar, ***Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** 11. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020 (ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Genel,*** s.).

ÖZBEK, Veli Özer / DOĞAN, Koray / BACAKSIZ, Pınar, ***Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler,*** 15. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020 (ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, ***Özel,*** s.).

ÖZBEK, Veli Özer, "Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi", Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı İlgili Tebliğler, (1-2 Ekim 2015) Adana, ***Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları,*** Ankara 2016, 56-64 (ÖZBEK, 2016, s.).

ÖZBEK, Veli Özer, "Mağduru Koruma ve Mağduriyetin Giderilmesi", ***HPD,*** S.2, 2004, 116-125 (ÖZBEK, 2004, s.).

ÖZBEK, Veli Özer, "Tefecilik Suçu (TCK m.241)", ***CHD,*** Y.2010, S.14, 29-39 (ÖZBEK, 2010, s.).

ÖZBEK, Veli Özer, ***Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi,*** Seçkin Yayınevi, Ankara 1999 (ÖZBEK, ***Mağduriyetin Giderilmesi,*** s.).

ÖZBEK, Veli Özer, ***CMK İzmir Şerhi, Ceza Muhakemesi Kanununun Anlamı,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara 2005 (ÖZBEK, ***CMK İzmir Şerhi,*** s.).

ÖZBEK, Veli Özer, ***Ekonomi Ceza Hukuku Birinci Kitap – Genel Hükümler,*** 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021.

ÖZBEK, Veli Özer, ***İnfaz Hukuku,*** 13. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021 (ÖZBEK, ***İnfaz,*** s.).

ÖZBEK, Veli Özer, ***TCK İzmir Şerhi, Türk Ceza Kanununun Anlamı, Cilt-1 Genel Hükümler (Madde 1-75),*** 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2010 (ÖZBEK, ***TCK İzmir Şerhi, C.1,*** s.).

ÖZBEK, Veli Özer, ***TCK İzmir Şerhi, Türk Ceza Kanununun Anlamı, Cilt-2 Özel Hükümler (Madde 76-169) Uluslararası Suçlar ve Kişilere Karşı Suçlar,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008 (ÖZBEK, ***TCK İzmir Şerhi, C.2,*** s.).

ÖZBEY İLHAN, Ülkercan, "Sivil Toplum Kuruluşu Uygulamaları: Gelincik Merkezi", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 221-223.

ÖZDEMİR, Muhittin, "Suç Mağdurlarına Yardım İçin Yeni Bir Başlangıç: Mağdur Hakları Daire Başkanlığı", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 119-135 (Muhittin ÖZDEMİR, s.).

ÖZDEMİR, Süleyman Emre, ***Ceza Muhakemesinde İtiraz Kanun Yolu,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2018 (Süleyman Emre ÖZDEMİR, s.).

ÖZEK, Çetin, "Suç Mağdurunun Korunması ile İlgili Bazı Sorunlar", ***İÜHFM,*** Y.1984, C.50, S.1-4, 13-67.

ÖZEL, Rukiye, ***Ceza Hukukunda Üçüncü Şerit Yaptırım Olarak Mağduriyetin Giderilmesi,*** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Selman DURSUN, İstanbul 2019.

ÖZEN, Mustafa, "Kamu Davası Açma Konusunda Benimsenen İlkeler, Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi ve İddianamenin İadesi", ***Ankara Barosu Dergisi,*** Y.2009, S.3, 17-28 (ÖZEN, 2009, s.).

ÖZEN, Mustafa, ***Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında İnfaz Hukuku,*** 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2023 (ÖZEN, ***İnfaz,*** s.).

ÖZEN, Mustafa, ***Ceza Hukukunda Taksir,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2011 (ÖZEN, ***Taksir,*** s.).

ÖZEN, Mustafa, ***Ceza Muhakemesi Hukukunda İtiraz Kanun Yolu,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2011 (ÖZEN, ***İtiraz,*** s.).

ÖZEN, Mustafa, ***Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2023 (ÖZEN, ***Genel,*** s.).

ÖZEN, Mustafa, ***Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Özel Hükümler Cilt I,*** 7. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2023 (ÖZEN, ***Özel C.I,*** s.).

ÖZEN, Mustafa, ***Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Özel Hükümler Cilt II,*** 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2023 (ÖZEN, ***Özel C.II,*** s.).

ÖZEN, Mustafa, ***Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Muhakemesi Hukuku,*** 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2023 (ÖZEN, ***Muhakeme,*** s.).

ÖZGENÇ, İzzet, "Cinsel Suçlar, Türk Ceza Kanununun Cinsel Suçlara İlişkin Düzenlemelerinin Dayandığı Felsefi Temel, Cinsel Suçlara İlişkin Kanun Hükümlerinin Uygulanmasından Kaynaklanan Sorunlar", ***AHBVÜHFD,*** Y.2020, C.24, S.1, 257-284 (ÖZGENÇ, 2020, s.).

ÖZGENÇ, İzzet, "Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması", ***3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi – Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının ve Suçun Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu 1-3 Haziran 2008 İstanbul,*** Ed. Bahri Öztürk, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009, 49-59 (ÖZGENÇ, 2009, s.).

ÖZGENÇ, İzzet, "Tefecilik Suçu", ***GÜHFD,*** Y.2010, C.14, S.1, 543-553 (ÖZGENÇ, 2010, s.).

ÖZGENÇ, İzzet, ***Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** 16. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020 (ÖZGENÇ, ***Genel,*** s.).

ÖZGENÇ, İzzet, ***Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi (Genel Hükümler),*** 2. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2005 (ÖZGENÇ, ***TCK Gazi Şerhi,*** s.).

ÖZKAN, Salih, ***Ceza Hukukunda Önemsizlik,*** On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2018.

ÖZTÜRK, Bahri / ERDEM, Mustafa Ruhan, ***Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku,*** 15. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015.

ÖZTÜRK, Bahri / TEZCAN, Durmuş / ERDEM, Mustafa Ruhan / SIRMA GEZER, Özge / SAYGILAR KIRIT, Yasemin F. / ALAN AKCAN, Esra / ÖZAYDIN, Özdem / ERDEN TÜTÜNCÜ, Efser / ALTINOK VILLEMIN, Derya / TOK, Mehmet Can, ***Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku,*** 16. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022.

ÖZTÜRK, Bahri, "7188 Sayılı Kanunla Getirilen Ceza Muhakemesi Hukukuna İlişkin Yeni Düzenlemelere Toplu Bakış", ***Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer 102 Yaşında – Tebliğler,*** Panel 10 Şubat 2020, Adalet Yayınevi, Ankara 2020, 99-124 (Bahri ÖZTÜRK, s.).

ÖZTÜRK, Gökçe Bahar, ***Ceza ve Ceza Muhakemesinde Mağdur Hakları,*** Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Burcu ERTEM, Ankara 2021 (Gökçe Bahar ÖZTÜRK, s.).

ÖZTÜRK, Nurten (Çev.), "Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin Suç Mağdurlarının Haklarına, Desteklenmesine ve Korunmasına İlişkin Asgarî Standartların Belirlenmesi ve 2001/220/JHA Sayılı Konsey Çerçeve Kararının Değiştirilmesine İlişkin 25 Ekim 2012 Tarihli ve 2012/29/EU Sayılı Direktifi", ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 147-178 (Nurten ÖZTÜRK, s.).

PAMUK, Gülfem, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdurun Şahsi Hak Talebinde Bulunma Hakkı", ***Ceza Hukukunda Kadının Şiddete Karşı Korunması,*** Ed. Nur Centel, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2013, 353-378 (PAMUK, 2013, s.).

PAMUK, Gülfem, ***Türk ve Fransız Ceza Muhakemesi Hukuku'nda Mağdurun Makam Olarak Yeri,*** Beta Yayıncılık, İstanbul 2012 (PAMUK, ***Mağdur,*** s.).

PAZARCIKCI, Nusret Alper, "Türk Ceza Yargısında Soruşturma ve Kovuşturma Evresindeki Mağdur Hakları", ***TAAD,*** Y.2013, S.14, 969-1009.

PEMBERTON, Antony / GROENHUIJSEN, Marc S., "Developing Victim's Rights Within The European Union: Past, Present And Future", ***Proceedings of the 13th World Society of Victimology Symposium,*** Eds. G. Kirchhoff, et al, Wolf Legal Publishers, Nijmegen 2011, 1-24.

POLAT, Ahmet, "Polisin Mağdura Yaklaşımı ve Eğitimi", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 359-367 (Ahmet POLAT, 2014, s.).

POLAT, Ahmet, ***Viktimoloji (Mağdurbilim),*** Legal Yayıncılık, İstanbul 2014 (Ahmet POLAT, ***Mağdurbilim,*** s.).

POLAT, Oğuz, ***Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar,*** 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018 (Oğuz POLAT, ***Kriminoloji,*** s.).

POLAT, Oğuz, ***Viktimoloji,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020.

REAGAN, Ronald, The United States Government Publishing Office, Proclamation 4831 of April 8, 1981, Victims Rights Weeks, 1981, 95 Statute, Page 1807.

REEMTSMA, Jan Philipp, "Täterstrafrecht und der Ansnspruch des Opfers auf Beachtung", ***Verletzte im Strafrecht,*** Hrsg. Markus Abraham, Jan Christoph Bublitz, Julia Geneuss, Paul Krell, Kilian Wegner, 7. Symposium Junger Strafrechtlerinnen und Strafrechtler - Hamburg 2019, Nomos Baden-Baden 2020, 11-30 (REEMTSMA, 2019, s.).

REEMTSMA, Jan Philipp, "Was erwarten Opfer vom Recht?", ***DVJJ-Journal,*** Y.2002, C.13, S.1, 3-5 (REEMTSMA, 2002, s.).

REEMTSMA, Jan Philipp, ***Das Recht des Opfers auf die Bestrafung des Täters – als Problem,*** C. H. Beck, München 1999 (REEMTSMA, 1999, s.).

REID, Sue Titus, ***Crime and Criminology,*** 10. Baskı, McGraw-Hill, New York 2003.

RIEß, Peter, "Zur Beteiligung des Verletzten im Strafverfahren", ***Festschrift für Heike Jung zum 65. Geburtstag am 23. April 2007,*** Hrsg. Heinz Müller-Dietz, Egon Müller, Karl-Ludwig Kunz, Henning Radtke, Guido Britz, Carsten Momsen, Heinz Koriath, Nomos Verlag, Baden-Baden 2007, 751-760.

ROLAND, David L., "Progress in the Victim Reform Movement: No Longer the "Forgotten Victim", ***Pepperdine Law Review,*** Y.1989, C.17, S.1, 35-58.

ROTH, Mitchel P., ***Göze Göz Suç ve Cezanın Küresel Tarihi,*** Çev. Barışhan Erdoğan, Can Yayınları, İstanbul 2017.

ROXIN, Claus, "Neue Wege der Wiedergutmachung im Strafrecht – Schlußbericht", ***Neue Wege der Wiedergutmachung im Strafrecht – Internationales strafrechtlich-kriminologisches Kolloquium in Freiburg i. Br.,*** Hrsg. Albin Eser, Günther Kaiser,

Kurt Madlener, Eigenverlag Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg i. Br. 1990, 367-375 (ROXIN, 1990, s.).

ROXIN, Claus, "Zur Wiedergutmachung als einer "dritten Spur" im Sanktionensystem", ***Festschrift für Jürgen Baumann Zum 70. Geburtstag 22. Juni 1992,*** Hrsg. Gunther Arzt, Gerhard Fezer, Ulrich Weber, Ellen Schlüchter, Dieter Rössner, Verlag Ernst und Werner Gieseking, 1992, 243-254 (ROXIN, 1992, s.).

ROXIN, Claus / GRECO, Luìs, ***Strafrecht Allgemeiner Teil Band I,*** 5. Baskı, C. H. Beck, München 2020.

ROXIN, Claus / SCHÜNEMANN, Bernd, ***Strafverfahrensrecht,*** 29. Baskı, C. H. Beck, München 2017.

RÖSSNER, Dieter, "Mediation als Element der strafrechtlichen Sozialkontrolle", ***Die Stellung des Opfers im Strafrechtssystem – Neue Entwicklungen in Deutschland und in den USA,*** Ed. Bernd Schünemann, Markus Dirk Dubber, Carl Heymanns Verlag, Köln, 2000, 105-116.

SARICA, Ayşe Dolunay / COŞKUN, Umut Haydar, "Cinsel İstismar Olgularında Adli Görüşme Odalarının Kullanımı: Hâkim, Avukat, Uzman ve Mağdur Görüşleri", ***CHKD,*** Y.2020, C.8, S.1, 1-26.

SATTLER, Patricia L., "Suç Mağdurları Hakları Yasası: Laf Kalabalığı Mı ya da Hakikat Mi?", Çev. Jülide Yaşar, ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 483-502.

SAUTNER, Lyane, ***Opferinteressen und Strafrechtstheorien – Zugleich ein Beitrag zum restorativen Umgang mit Straftaten,*** Studienverlag, Innsbruck 2010.

SCHNEIDER, Hans Joachim, "Ursachen der Gewalt – Zur Gewalt in der deutschen und in der internationalen kriminologischen und kriminalpolitischen Diskussion", ***JZ,*** Y.1992, C.47, S.10, 499-510.

SCHÖCH, Heinz, "Mağdurun Korunması-Ceza Usul Hukuku Reformu Düşüncelerinin Sınanması", Çev. Doç Dr. Ayşe Nuhoğlu, ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (5) - Suç Politikası,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006, 117-132 (SCHÖCH, 2006, s.).

SCHÖCH, Heinz, "Rechtliche Aspekte einer Opferorientierung im Strafvollzug", ***Forum Strafvollzug,*** Y.2016, S.4, 274-278 (SCHÖCH, 2016, s.).

SCHÖCH, Heinz, "Verwarnung statt Strafe – Zum Aufblühen der Verwarnung mit Strafvorbehalt nach §59 StGB", ***Festschrift für Jürgen Baumann Zum 70. Geburtstag 22. Juni 1992,*** Hrsg. Gunther Arzt, Gerhard Fezer, Ulrich Weber, Ellen Schlüchter, Dieter Rössner, Verlag Ernst und Werner Gieseking, 1992, 255-268.

SCHÖCH, Heinz, "Wege und Irrwege der Wiedergutmachung im Strafrecht", ***Festschrift für Claus Roxin zum 70. Geburtstag,*** Hrsg. Bernd Schünemann, Hans Achenbach, Wilfried Bottke, Bernhard Haffke, Hans-Joachim Rudolphi, Walter de Gruyter, Berlin-New York 2001, 1045-1064 (SCHÖCH, 2001, s.).

SCHROEDER, Friedrich-Christian / VERREL, Torsten, ***Ceza Muhakemesi Hukuku,*** Çev. Salih Oktar, Yetkin Yayınları, Ankara 2019.

SCHULTZ, Hans, "Wiedergutmachung im schweizer Strafrecht", ***Neue Wege der Wiedergutmachung im Strafrecht – Internationales strafrechtlich-***

kriminologisches Kolloquium in Freiburg i. Br., Hrsg. Albin Eser, Günther Kaiser, Kurt Madlener, Eigenverlag Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg i. Br. 1990, 219-232.

SCHÜNEMANN, Bernd, "Die Stellung des Opfers im System der Strafrechtspflege: Ein Drei-Säulen-Modell", ***Die Stellung des Opfers im Strafrechtssystem – Neue Entwicklungen in Deutschland und in den USA,*** Ed. Bernd Schünemann, Markus Dirk Dubber, Carl Heymanns Verlag, Köln, 2000, 1-13 (SCHÜNEMANN, 2000, s.).

SCHÜNEMANN, Bernd, "The Role of the Victim Within the Criminal Justice System: A Three-Tiered Concept", ***Buffalo Criminal Law,*** Y.1999, S.3, 33-49 (SCHÜNEMANN, 1999, s.).

SCHWANDER, Marianne, ***Das Opfer im Strafrecht,*** 3. Auflage, Haupt Verlag, Bern 2019.

SCHWIND, Hans-Dieter, ***Kriminologie,*** 22. Auflage, Kriminalistik Verlag, Heidelberg, München, Landsberg, Frechen, Hamburg 2013.

SEÇKİN, Mehmet Beyhan, "Ceza Muhakemesinde Mağdur ve Şikâyetçinin Hakları", ***Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi,*** Y.2020, C.8, S.15, 621-664 (SEÇKİN, 2020, s.).

SEÇKİN, Mehmet Beyhan, ***Türk Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Hakları,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2018 (SEÇKİN, ***Mağdur Hakları,*** s.).

SEELMANN, Kurt, "Dogmatik und Politik der "Wiederentdeckung des Opfers"", ***Rechtsdogmatik und Rechtspolitik,*** Hrsg. Karsten Schmidt, Duncker & Humblot, Berlin 1990, 159-172 (SEELMANN, 1990, s.).

SEELMANN, Kurt, "Paradoxien der Opferorientierung im Strafrecht", ***JZ,*** Mohr Siebeck, Y.1989, S.14, 670-676 (SEELMANN, 1989, s.).

SEVDİREN, Öznur, "Cezalandırmada Bir Paradigma Değişikliği Olarak Onarıcı Adalet Felsefesi: Bir Sentez Denemesi-I", ***CHD,*** Y.2011, S.15, 101-130.

SEVİĞ, Vasfi Raşid, "Cezanın Tarihi Menşei", ***AÜHFD,*** Y.1955, C.12, S.3, 9-49.

SIRMA, Özge, "5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda Genital Muayene Suçu", ***Ceza Hukukunda Kadının Şiddete Karşı Korunması,*** Ed. Nur Centel, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2013, 157-168 (SIRMA, 2013, s.).

SIRMA, Özge, "Yeni Türk Ceza Kanunu'nda İlginin Rızası", ***3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi – Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının ve Suçun Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu, 1-3 Haziran 2008 İstanbul,*** Ed. Bahri Öztürk, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009, 185-190.

SIEGISMUND, Eberhard, "Ancillary (Adhesion) Proceedings In Germany As Shaped By The First Victim Protection Law: An Attempt To Take Stock", ***Resource Material Series No.56 - 112Th International Training Course Visiting Experts' Papers,*** Ed. Hiroshi Iitsuka, Rebecca Findlay-Debeck, United Nations Asia and Far East Institute fort he Prevention of Crime and Treathment of Offenders, Tokyo 2000, 102-112.

SOKULLU, Füsun, "Siyah Sayılar ve Viktimoloji", ***İÜHFM,*** Y.1974, C.40, S.1-4, 219-241.

SOKULLU-AKINCI, Füsun / DURSUN, Selman, ***Viktimoloji (Mağdurbilim),*** 3. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2016.

SOKULLU-AKINCI, Füsun, "Adalet Reformu ve Alternatif Ceza Yaptırımları", ***Prof. Dr. Nurullah KUNTER'e Armağan,*** Beta Yayıncılık, İstanbul 1998, 327-341 (SOKULLU-AKINCI, "Adalet Reformu", s.).

SOKULLU-AKINCI, Füsun, "İstismar Mağduru Çocukların Suç Sonrası Sorunları ve Hukuksal Korunmaları", ***MÜHFHAD, Özel Sayı Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan,*** Y.2013, C.19, S.2, 3-15 (SOKULLU-AKINCI, "İstismar Mağduru", s.).

SOKULLU-AKINCI, Füsun, "Mağdur Tipolojisi Bağlamında Yaşlı İstismarı Mağdurları", ***Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Doğan SOYASLAN Armağanı,*** C.VIII, S.2, 2013, 1-6 (SOKULLU-AKINCI, "Mağdur Tipolojisi", s.).

SOKULLU-AKINCI, Füsun, "Mağdurun Korunması ve Mağdur Hakları", ***Yargı Reformu 2000 Sempozyumu,*** İzmir Barosu Yayınları, İzmir 2000, 693-712 (SOKULLU-AKINCI, "Mağdurun Korunması", s.).

SOKULLU-AKINCI, Füsun, ***Kriminoloji,*** 11. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2014.

SOYASLAN, Doğan, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler,*** 10. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2022 (SOYASLAN, ***Genel,*** s.).

SOYASLAN, Doğan, ***Ceza Hukuku Özel Hükümler,*** 13. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2020 (SOYASLAN, ***Özel,*** s.).

SOYASLAN, Doğan, ***Ceza Muhakemesi Hukuku,*** 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2020 (SOYASLAN, ***Muhakeme,*** s.).

SOYASLAN, Doğan, ***İnfaz Hukuku,*** Yetkin Yayınları, Ankara 2021 (SOYASLAN, ***İnfaz,*** s.).

SOYASLAN, Doğan, ***Kriminoloji (Suç ve Ceza Bilimleri),*** 3. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2018 (SOYASLAN, ***Kriminoloji,*** s.).

SOYGÜT ARSLAN, Mualla Buket, "Ceza Hukukunda Mağdurun Korunması ve Onarıcı Adalet Anlayışı", ***Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hukuk Dergisi,*** Y.2010, Uzlaşma Özel Sayısı, 283-310.

Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı Raporu, ***Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları,*** Ankara 2016, 158-186.

Suç Mağdurlarına Tedavi ve İstihdam Hizmeti Verilmesi Çalıştayı Raporu, (19-20 Ekim 2015) Eskişehir, ***Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları,*** Ankara 2016, 187-211.

ŞAHİN AKILLI, Yelda, "Kadın Ticaretiyle Mücadelede Sığınmaevi Deneyimi: Kadın Dayanışma Vakfı Örneği", ***Türkiye'de İnsan Ticareti Mağdurları,*** Ed. Osman Seyhan ve Alper Akgül, Adalet Yayınevi, Ankara 2014, 139-162.

ŞAHİN, Cumhur / GÖKTÜRK, Neslihan, ***Ceza Muhakemesi Hukuku,*** 14. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023.

ŞAHİN, Cumhur, "Anayasa Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Silahların Eşitliği ve Çelişmeli Yargılama İlkeleri", ***Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan, DEÜHFD,*** Y.2019, C.21, Özel Sayı, 3051-3065 (ŞAHİN, 2019, s.).

ŞAHİN, Cumhur, ***Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara 2005 (ŞAHİN, ***CMK Gazi Şerhi,*** s.).

ŞAMAR, Berhudan / URHAN, Betül, "Adli Görüşme Odalarında Suç Mağdurlarıyla Görüşme Yapan Adli Görüşmecilerin Deneyimlerinin İncelenmesi: Eskişehir Adliyesi", ***Toplum ve Sosyal Hizmet,*** Y.2020, C.31, S.3, 931-959.

ŞİRİN, Memduh Cemil, "Mağdur Hakları Kanun Tasarısı Hakkında Öneriler", ***Çocuk ve Medeniyet,*** Çocuk Vakfı, Y.2017, S.1, 71-78.

ŞİRİNGİL PERKER, Selen, "Strategic Decision-Making for a New Victim Support System in Turkey: What Can Existing Data Tell?" / "Yeni Mağdur Destek Sisteminin Oluşturulmasında Stratejik Karar Alma: Mevcut Verilerin Gösterdikleri", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 296-301 ve 313-318.

T.C. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, ***İtalya ve Hırvatistan'da Mağdur Hakları ve Mağdur Destek Hizmetleri,*** İtalya Ziyareti (18-20 Eylül 2017), Ankara 2017, 5-23.

TAMER, İsmail / YILMAZ, Erdinç, ***Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Hakları İnceleme Raporu,*** T.C. Adalet Bakanlığı İç Denetim Birimi Başkanlığı, Ankara 10 Temmuz 2013, Rapor No: 2013/03.

TANER, Fahri Gökçen, "Kırılgan Mağdurun Beyanının CMK'nın 236. Maddesi Uyarınca Alınması ve Uygulanan Özel Usuller Karşısında Savunma Hakkının Dengelenmesi", ***TBBD,*** Y.2021, S.153, 1-38.

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, **Mağdur Hakları İnceleme Raporu,** 24. Dönem 4. Yasama Yılı 2014, Rapor, Komisyonun 12.06.2014 tarihli toplantısında kabul edilmiştir.

TDK Güncel Türkçe Sözlük, sozluk.gov.tr.

TELLENBACH, Silvia, "Zur Wiedergutmachung im Islamischen Recht", ***Neue Wege der Wiedergutmachung im Strafrecht – Internationales strafrechtlich-kriminologisches Kolloquium in Freiburg i. Br.,*** Hrsg. Albin Eser, Günther Kaiser, Kurt Madlener, Eigenverlag Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg i. Br. 1990, 439-449.

TEMİZ GÜL, Yağmur, "Mağdur Haklarında Yaşanan Güncel Gelişmelerin Türk Ceza Hukukuna Etkileri", ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 383-409 (TEMİZ GÜL, 2023, s.).

TEMİZ GÜL, Yağmur, ***Ceza Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları,*** 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2021 (TEMİZ GÜL, ***Çözüm Yolları,*** s.).

TEZCAN, Durmuş / ERDEM, Mustafa Ruhan / ÖNOK, R. Murat, ***Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku,*** 20. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022.

TEZCAN, Durmuş, "Mağdurun Hakları ve Tanıkların Korunması", ***Ceza Hukuku Reformu Sempozyum, Taksim 20-23 Ekim 1999,*** Umut Vakfı, İstanbul 2001, 73-84.

TOPÇU, Namık Kemal, ***İngiliz Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturma Evresi,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2018.

TOPÇUOĞLU, Tuba, "Kriminoloji İçin Disiplin Çağrısı!", ***İÜHFM,*** Y.2014, C.72, S.1, 363-382 (TOPÇUOĞLU, 2014, s.).

TOPÇUOĞLU, Tuba, "Risk Odaklı Suç Önleme: Alternatif Bir Yaklaşım", ***İÜHFM,*** Y.2013, C.71, S.1, 1165-1176 (TOPÇUOĞLU, 2013, s.).

TOROSLU, Nevzat, ***Cürümlerin Tasnifi Bakımından Suçun Hukuki Konusu,*** Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No.273, Sevinç Matbaası, Ankara 1970 (TOROSLU, ***Cürümler,*** s.).

TOROSLU, Nevzat, "Ceza Hukukunda Okullar", ***Prof. Dr. Nurullah KUNTER'e Armağan,*** Beta Yayıncılık, İstanbul 1998, 367-376.

TOROSLU, Nevzat / TOROSLU, Haluk, ***Ceza Hukuku Genel Kısım,*** 26. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2021 (TOROSLU/TOROSLU, ***Genel,*** s.).

TOROSLU, Nevzat / TOROSLU, Haluk, ***Ceza Hukuku Özel Kısım,*** 11. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2021 (TOROSLU/TOROSLU, ***Özel,*** s.).

TÖNGÜR, Ali Rıza, "Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kurumunun Yeniden Düzenlenmesi Gerekliliği Üzerine", ***İKÜHFD,*** Y.2018, C.18, S.1, 27-49.

TRULSON, Chad R., "Victims' Rights and Services: Eligibility, Exclusion and Victim Worth", ***Reaction Essay,*** Y.2005, C.4, S.2, 399-414.

TUHAN BOZ, Reyhan, "Fail-Mağdur Uzlaştırmasında Ayırt Etme Gücüne Sahip Çocuğun Katılım Hakkı ve Kanunî Temsili", ***ASBÜHFD,*** Y.2021, C.3, S.2, 734-802.

TULAY, M. Emre, "Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması: Yasal Şartların Yerindeliği ve Kararın Hukuki Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme", ***AHBVÜHFD,*** Y.2021, C.25, S.4, 477-525.

TURANLI, Asiye Merve, ***Ceza Hukukunda Mağdur ve Mağdurun Korunması,*** Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. A. Caner YENİDÜNYA, İstanbul 2012.

TURHAN, Faruk, "Tanık Koruma Tedbirleri ve Sanığın Adil Yargılanma Hakkı/Tanık Koruma Kanununa Göre Ceza Muhakemesinde Tanıkların Korunması ve Sanığın İddia Tanıklarına Soru Sorma ve Sorgulama Hakkının AİHM Kararları Işığında Değerlendirilmesi", ***3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi – Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının ve Suçun Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu, 1-3 Haziran 2008 İstanbul,*** Ed. Bahri Öztürk, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009, 383-408 (TURHAN, 2009, s.).

TURHAN, Faruk, "Tanıklara Yemin Verilmesine İlişkin Ceza Muhakemesi Kanunu Hükümlerinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi", ***AHBVÜHFD,*** Y.2020, C.24, S.4, 359-409 (TURHAN, 2020, s.).

TURHAN, Faruk, ***Ceza Muhakemesi Hukuku,*** Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2006 (TURHAN, ***Muhakeme,*** s.).

TURHAN, Faruk, ***Ceza Muhakemesinde Tehlike İçindeki Tanıkların Korunması,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009 (TURHAN, ***Tanıkların Korunması,*** s.).

Türk Hukukunda İnsan Ticareti Suçu El Kitabı, "Türkiye'nin İnsan Ticareti ile Mücadele Çabalarının ve Tüm İnsan Ticareti Mağdurlarının Adalete Erişimlerinin Desteklenmesi" AB Hibe Projesi, 2. Baskı, Ankara 2009.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı, ***Mağdur Hakları Kanun Tasarısı Taslağı Hakkında TİHV Değerlendirme Notu,*** https://tihv.org.tr/duyurular/magdur-haklari-kanun-tasarisi-taslagi-hakkinda-tihv-degerlendirme-notu/ (E.T.08.09.2023).

TÜRKOĞLU, Halide Gökçe, ***Roma Hukukunda Suç ve Ceza,*** 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017.

UMBREIT, Marc S., ***The Handbook of Victim Offender Mediation - An Essential Guide to Practice and Research,*** Jossey-Bass Inc, San Francisco 2001.

ULUDAĞ, Şener, "Onarıcı ve Cezalandırıcı Adalet: Paradigma Değişikliğini Tetikleyen Şartlar", ***PBD,*** Y.2011, C.13, S.4 127-151.

URUŞAK, Uğur, ***Suç Mağdurunun Korunması,*** İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Köksal BAYRAKTAR, İstanbul 1992.

USLU, Ferhat, "Çağdaş Ceza Adaleti İçinde Mağdur", ***Ankara Barosu Dergisi,*** Y.2013, S.4, 241-260.

UYSAL, Cem, "Uyuşturucu, Alkol ve Suç İlişkisi", ***Kriminoloji Yazıları,*** Savaş Yayınevi, Ankara 2015, 239-280.

ÜLKÜMEN, Rıdvan, "Finansman Yöntemleri", Suç Mağdurlarına Tazminat Verilmesi Çalıştayı İlgili Tebliğler, (1-2 Ekim 2015) Adana, ***Mağdur Hakları Daire Başkanlığı Çalıştay Raporları,*** Ankara 2016, 113-122.

ÜNLÜTEPE, Canan, ***Kamu Davasına Katılma,*** Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Ayşe NUHOĞLU, İstanbul 2008.

ÜNVER, Yener (Çev.), "Ceza Muhakemesinde Mağdur Haklarının Güçlendirilmesi Kanunu (3. Mağdur Hakları Reformu Kanunu) 21 Aralık 2015", ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 210-221.

ÜNVER, Yener (Çev.), "Ceza Muhakemesinde Suçtan Zarar Görenlerin Haklarının İyileştirilmesine İlişkin Kanun (24 Haziran 2004 Tarihli Mağdur Hakları Reformu Kanunu – OpferRRG)", ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 189-197.

ÜNVER, Yener (Çev.), "Ceza Muhakemesinde Suçtan Zarar Görenlerin ve Tanıkların Haklarının Güçlendirilmesine İlişkin Kanun (2. Mağdur Hakları Reformu Kanunu) 29 Temmuz 2009", ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 197-210.

ÜNVER, Yener / HAKERİ, Hakan, ***Ceza Muhakemesi Hukuku,*** 19. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2022.

ÜNVER, Yener, "Ceza Muhakemesinde İspat, CMK ve Uygulamamız", ***CHD,*** Y.2006, S.2, 103-205 (ÜNVER, "İspat", s.).

ÜNVER, Yener, ***Ceza Hukuku ile Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara 2003 (ÜNVER, ***Hukuksal Değer,*** s.).

ÜREKLİ, Bilge Nur, "Mağdursuz Suçlar", ***Mağduriyetin Önlenmesine ve Giderilmesine Yönelik Viktimolojik ve Hukuki Yaklaşımlar,*** Ed. Selman Dursun ve Selen Çakırhan, Adalet Yayınevi, Ankara 2023, 11-38.

ÜZÜLMEZ, İlhan, "İftira Suçu", ***Prof. Dr. Mehmet Emin Artuk'a Armağan,*** Ed. Mahmut Koca, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020, 815-844.

Vikipedi Özgür Ansiklopedi, tr.wikipedia.org/wiki/Galat-ı_meşhur.

WALLER, Irwin, ***Rights for Victims of Crime – Rebalancing Justice,*** Rowman & Littlefield Publishers, Lanham 2011.

WEBER, Roland, "Almanya'da Mağdur Hakları Destek Hizmetleri", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 225-229 ve 230-232.

WEIGEND, Thomas, "Alle sind sich einig – und das Opfer? Der Verletzte beim konsensualen Abschluss des Strafverfahrens", ***Festschrift für Franz Streng zum 70. Geburtstag,*** Hrsg. Christoph Safferling, Gabriele Kett-Straub, Christian Jäger, Hans Kudlich, C. F. Müller GmbH, Heidelberg 2017, 781-798 (WEIGEND, 2017, s.).

WEIGEND, Thomas, "Das Opfer als Prozesspartei? Bemerkungen zum 2. Opferrechtsreformgesetz 2009", ***Verbrechen – Strafe – Resozialisierung Festschrift für Heinz Schöch zum 70. Geburtstag am 20. August 2010,*** Hrsg. Dieter Dölling, Bert Götting, Bernd-Dieter Meier, Torsten Verrel, Walter De Gruyter, Berlin/New York 2010, 947-961 (WEIGEND, 2010, s.).

WEIGEND, Thomas, "Das Opferschutzgesetz – kleine Schritte zu welchem Ziel?", ***NJW,*** Y.1987, S.20, 1170-1177 (WEIGEND, 1987, s.).

WEIGEND, Thomas, "Selbst schuld? Zur Zurechnung von Tatfolgen, an deren Entstehung der Verletzte mitgewirkt hat", ***Festschrift für Rudolf Rengier zum 70. Geburtstag,*** Hrsg. Bernd Hecker, Bettina Weißer, Christian Brand, C. H. Beck, München 2018, 135-144 (WEIGEND, 2018, s.).

WEIGEND, Thomas, ""Restitution" in den USA", ***Neue Wege der Wiedergutmachung im Strafrecht – Internationales strafrechtlich-kriminologisches Kolloquium in Freiburg i. Br.,*** Hrsg. Albin Eser, Günther Kaiser, Kurt Madlener, Eigenverlag Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Freiburg i. Br. 1990, 111-128 (WEIGEND, 1990, s.).

WEIGEND, Thomas, "Viktimologische und kriminalpolitische Überlegungen zur Stellung des Verletzten im Strafverfahren", ***ZStW,*** Y,1984, C.96, S.3, 761-793 (WEIGEND, 1984, s.).

WEIGEND, Thomas, ***Deliktsopfer und Strafverfahren,*** Duncker & Humblot, Berlin 1989 (WEIGEND, ***Deliktsopfer,*** s.).

WEMMERS, Jo-Anne, "Restorative Justice For Victims of Crime: A Victim-Oriented Approach to Restorative Justice", ***International Review of Victimology,*** Y.2002, S.9, 43-59.

WERGENS, Anna, "Devletsiz Suçun Mağdurları İçin İnsan Hakları: Mağdurları Ciddiye Almak? Bölüm 2 Mağdur Hakları", Çev. Dr. Öğr. Üyesi Salim Işık ve Dr. Yavuz Selim Değerli, ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 79-134.

WERTHEIMER, Alan, "Victimless Crimes", ***Ethics, The University of Chicago Press Journals,*** Y.1977, C.87, S.4, 302-318.

www.sinerji.com

YALÇIN SANCAR, Türkan, "Yeni Türk Ceza Kanunu'nda "Zincirleme Suç"", ***TBBD,*** Y.2007, S.70, 244-259 (YALÇIN SANCAR, "Zincirleme Suç", s.).

YALÇIN SANCAR, Türkan, ***Müteselsil Suç,*** Seçkin Yayınevi, Ankara 1995.

YARSUVAT, Duygun, "Suç Siyaseti ve Mağdurun Korunması", ***İnan Kıraç'a Armağan,*** Galatasaray Üniversitesi Yayınları, Ankara 1994, 333-344.

YAVUZ, Hakan A., "Onarıcı Adalet ve Uzlaştırma Kurumu Bağlamında Ceza Adalet Sisteminde Mağdurun Konumu", ***TAAD,*** Y.6, S.23 (Ekim 2015), 85-115 (YAVUZ, 2015, s.).

YAVUZ, Hakan A., "Yargı Sürecinde Verilecek Destekler", ***Uluslararası Mağdur Hakları Sempozyumu / International Victim Rights Symposium,*** Ankara 30-31 Ekim/October 2014, 265-273 (YAVUZ, 2014, s.).

YAVUZ, Hakan A., ***Ceza İnfaz Sistemi ve Denetimli Serbestlik,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018 (YAVUZ, ***İnfaz,*** s.).

YAVUZ, Hakan A., ***Ceza Muhakemesinde Kovuşturmaya Alternatif Yöntemler,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2020 (YAVUZ, ***Alternatif Yöntemler,*** s.).

YENERER ÇAKMUT, Özlem, "Türk Ceza Kanunu'nda İnsan Ticareti Suçu (TCK m.80)", ***Prof. Dr. Mehmet Emin Artuk'a Armağan,*** Ed. Mahmut Koca, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020, 265-294.

YENİDÜNYA, A. Caner, "Tefecilik Suçu (TCK.m.241)", ***Banka ve Finans Hukuku Dergisi,*** Y.2013, C.2, S.6, 3-29.

YENİDÜNYA, A. Caner / İÇER, Zafer, ***Ceza Muhakemesi Hukuku,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2016.

YENİSEY, Feridun / NUHOĞLU, Ayşe, ***Ceza Muhakemesi Hukuku,*** 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022.

YENİSEY, Feridun / OKTAR, Salih, ***Alman Ceza Muhakemesi Kanunu Strafprozeßordnung (StPO),*** 2. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2015.

YENİSEY, Feridun / PLAGEMANN, Gottfried, ***Alman Ceza Kanunu Strafgesetzbuch (StGB),*** 2. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2015.

YENİSEY, Feridun, "Ceza Adaleti Sisteminin Etkinliği ve Gecikme", ***Prof. Dr. Nurullah KUNTER'e Armağan,*** Beta Yayıncılık, İstanbul 1998, 477-518 (YENİSEY, 1998, s.).

YENİSEY, Feridun, "Ceza Muhakemesi Hukukunda 'Uzlaştırma' Hakkında Temel Bilgiler", ***Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hukuk Dergisi,*** Y.2010, Uzlaşma Özel Sayısı, 7-17 (YENİSEY, 2010, s.).

YENİSEY, Feridun, "Ceza Muhakemesi Süjelerinin İradelerinin Ceza Muhakemesinin Yürüyüşüne Etkisi Sorunu", ***MÜHFHAD, Özel Sayı Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan,*** Y.2013, C.19, S.2, 453-469 (YENİSEY, 2013, s.).

YENİSEY, Feridun, "Dönmezer Tarafından Hazırlanan Ceza Muhakemesi Kanunu Tasarısı Hakkında", ***Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer 102 Yaşında – Tebliğler,*** Panel 10 Şubat 2020, Adalet Yayınevi, Ankara 2020, 25-31 (YENİSEY, 2020, s.).

YERDELEN, Erdal, ***Ceza Muhakemesinde Hükmün Gerekçesi,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2015 (YERDELEN, ***Gerekçe,*** s.).

YERDELEN, Erdal, ***Cezanın Belirlenmesi (Türk ve Alman Uygulaması),*** Adalet Yayınevi, Ankara 2013 (YERDELEN, ***Cezanın Belirlenmesi,*** s.).

YERDELEN, Erdal, ***Türk Ceza Hukuku Yaptırımları ve İnfazı,*** Adalet Yayınevi, Ankara 2021 (YERDELEN, ***İnfaz,*** s.).

YERLİKAYA, Ünal, ***İslam Ceza Hukukunda Mağdur,*** Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Talip TÜRCAN, Isparta 2006.

YETKİN, Erdi, "Faydası ve İlgası Tartışmalı Bir Kurum: Şahsi Hak Davası", ***Mağduriyetin Önlenmesine ve Giderilmesine Yönelik Viktimolojik ve Hukuki Yaklaşımlar,*** Ed. Selman Dursun ve Selen Çakırhan, Adalet Yayınevi, Ankara 2023, 79-126.

YILDIRIM, Akif / GAYRETLİ, Zehra, "Silahların Eşitliği İlkesi", ***Suç İsnadına İlişkin Yargılamalarda Silahların Eşitliği İlkesi (Karar Özetleri) Adil Yargılanma Hakkı Kapsamındaki Hak ve Güvencelere İlişkin El Kitapları Serisi – 1,*** Ed. Akif Yıldırım ve Zehra Gayretli, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara 2022, 1-9.

YILDIRIM, Akif / KILIÇ, Ayhan, "Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Silahların eşitliği İlkesi", ***CHKD,*** Y.2021, C.9, S.2, 341-411.

YILDIZ, Ali Kemal, "Uzlaşma-Şikâyet İlişkisi", ***Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hukuk Dergisi,*** Y.2010, Uzlaşma Özel Sayısı, 93-115 (YILDIZ, 2010, s.).

YILDIZ, Ali Kemal, ***Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara 2008 (YILDIZ, ***Mağdur-Suçtan Zarar Gören-Şikayetçi,*** s.).

YILMAZ, Çağrı (Çev.), "Kanada Mağdur Hakları Kanunu", ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları,*** Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 601-624.

YILMAZ, Enes, "Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararının Sanık Hakkında Sonuç Doğurmaması Üzerine Bir Değerlendirme", ***KHM,*** Y.2021, C.1, S.2, 269-292 (Enes YILMAZ, 2021, s.).

YILMAZ, Enes, "Mağdur İçin Daha İyi Koruma Mümkün Mü?", ***CHD,*** Y.2022, S.50, 441-490 (Enes YILMAZ, 2022, s.).

YILMAZ, Hasan, "Çocuk, Suç ve Mağduriyet: Suçlu Olan Çocuk Yoktur, Suça İtilen Çocuk Vardır", ***Suç Mağdurları,*** Ed. Halil İbrahim Bahar, Adalet Yayınevi, Ankara 2006, 135-149 (Hasan YILMAZ, s.).

YILMAZ, Ömer, "Onarıcı Adalet Sistemi: Birey-Toplum-Devlet İlişkilerinde Yeni Bir Mücadele Alanı", ***Suç Mağdurları,*** Ed. Halil İbrahim Bahar, Adalet Yayınevi, Ankara 2006, 291-314 (Ömer YILMAZ, s.).

YILMAZ, Yeşim, "İnsan Ticareti Suçu ve İçtima Sorunu", ***MÜHFHAD, Özel Sayı Prof. Dr. Bülent Tahiroğlu'na Armağan,*** Y.2017, C.23, S.3, 883-972 (Yeşim YILMAZ, s.).

YILMAZ, Zahit / APİŞ, Özge, "Seri Muhakeme ve Basit Yargılama Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi", ***MÜHFHAD,*** Y.2020, C.26, S.1, 62-106.

YİĞİT, Muhammed (Çev.), "Suç Mağdurlarının Hakları, Desteklenmesi ve Korunmasına İlişkin Asgari Standartları Belirleyen ve 2001/220/JHA Konsey Çerçeve Kararının Yerini Alan Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 25 Ekim 2012 Tarihli 2012/29/AB Sayılı Direktifi'nin Uygulanmasına İlişkin Olarak Komisyon Tarafından Avrupa Parlamentosu'na ve Konseyi'ne Sunulan Rapor", ***Karşılaştırmalı***

Güncel Ceza Hukuku Serisi (23) - Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur ve Suçtan Zarar Görenin Hakları, Ed. Kayıhan İçel, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, 135-146.

YOKUŞ SEVÜK, Handan, "Suça Sürüklenen Çocukların Muhakemesi", ***3. Yılında Yeni Ceza Adaleti Sistemi – Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının ve Suçun Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu, 1-3 Haziran 2008 İstanbul,*** Ed. Bahri Öztürk, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2009, 627-647.

YOUNG, Alan N., ***The Role of the Victim in the Criminal Process: A Literature Review 1989 to 1999,*** Department of Justice Canada, 2001.

YURTCAN, Erdener, "Ceza Adaleti Reformu Çalışmaları", ***Prof. Dr. Nurullah KUNTER'e Armağan,*** Beta Yayıncılık, İstanbul 1998, 535-541.

YURTCAN, Erdener, ***Şahsi Dava ve Uygulaması,*** 3. Bası, Kazancı Hukuk Yayınları, Ankara 1989 (YURTCAN, ***Şahsi Dava,*** s.).

YÜCEL, Mustafa T., "Ceza Adaletinde Sapmalar", ***TBBD,*** Y.2013, S.105, 11-34 (YÜCEL, 2013, s.).

YÜCEL, Mustafa T., "Suçtan Zarar Gören Şahsın Korunması", ***Adalet Dergisi,*** S.11, Y.58-Kasım 1967, 859-863 (YÜCEL, 1967, s.).

YÜCEL, Mustafa T., ***Türk Ceza Siyaseti ve Kriminolojisi,*** 4. Bası, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 2007 (YÜCEL, ***Kriminoloji,*** s.).

YÜCEL, Mustafa Tören, "Suç Korkusu ve Etkisinin Nötrleşmesi", ***TBBD,*** Y.2009, S.83, 278-301 (YÜCEL, 2009, s.).

YÜCEL, Mustafa Tören, ***Adalet Psikolojisi,*** Türkiye Adalet Akademisi, Ankara 2014.

ZAFER, Hamide, "Fuhşa Teşvik Suçunda Zincirleme Suçun Mağdura İlişkin Koşulunun Değerlendirilmesi", ***Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Köksal Bayraktar'a Armağan, C.I,*** Y.2010, S.1, 421-430 (ZAFER, 2010, s.).

ZAFER, Hamide, "Suçtan Zarar Gören Küçüklerin Türk Ceza Muhakemesindeki Hakları", ***Mağdur Çocukların Hukuksal Konumu,*** İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul 2004, 61-71 (ZAFER, 2004, s.).

ZAFER, Hamide, "Suçtan Zarar Gören Küçüklerin Türk Ceza Muhakemesindeki Hakları", ***Maltepe ÜHFD,*** Y.2003, S.1, 127-136 (ZAFER, 2003, s.).

ZAFER, Hamide, ***Ceza Hukuku Genel Hükümler (TCK m.1-75),*** 5. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2015 (ZAFER, ***Genel,*** s.).

ZEDNER, Lucia, ***Criminal Justice,*** Oxford University Press, Oxford 2004.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Enes YILMAZ

Doğum Tarihi :

Yabancı Dil :

Eğitim Durumu :

Lisans : Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 2010-2014.

Yüksek Lisans : Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Ceza Hukukunda Eziyet Suçu (Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Namık Kemal TOPÇU), 2015-2017.

Doktora : Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur (Danışman: Prof. Dr. Mustafa ÖZEN), 2017-2023.

Çalıştığı Kurumlar ve Yıllar:

Ankara Barosu, Eylül 2014 – Ocak 2015 (Stajyer Avukat)

Karadeniz Teknik Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2015-2017 (Arş. Gör.)

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017-2019 (Arş. Gör.)

Trabzon Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2019-devam etmekte (Arş. Gör.)

Yayınları:

YILMAZ, Enes, "Suçun Özel Bir Görünüş Şekli Olarak Gönüllü Vazgeçme", ***AÜHFD (Özel Sayı) Prof. Dr. Zeki Hafızoğulları'na Armağan,*** Y.2016, C.65, S.4, 2553-2603.

ALAN, Ayşen / TARIM, Nur / YILMAZ, Enes, "Bulgaristan Uyuşturucu Maddeler ve Uyarıcıları Kontrol Kanunu" (Çeviri), ***Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 18 – Uyuşturucu Madde Suçları,*** (Ed. Kayıhan İçel/Yener Ünver), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017, 481-522.

YILMAZ, Enes, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Gül v. İsviçre Davası" (Çeviri), ***Karşılaştırmalı Ceza Hukuku Serisi 19 – Göç-Mültecilik-İnsan Kaçakçılığı,*** (Ed. Kayıhan İçel/Yener Ünver), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017.

YILMAZ, Enes / ACAR, Eray, "Eziyet Suçunu Uluslararası Belgelerde Aramak", ***Asos Uluslararası 4. Sosyal Bilimler Sempozyumu (Asos Congress) 2018,*** Tam Metin Bildiri, Alanya 2018, 278-300.

YILMAZ, Enes, "Uyuşturucu Veya Uyarıcı Madde Kullanılmasını Kolaylaştırma ve Özendirme Suçları (TCK m.190)", ***TAAD,*** Y.2018, S.35, 345-374.

YILMAZ, Enes, "TCK m.190'da Düzenlenen Uyuşturucu ve Uyarıcı Madde Kullanılması Suçuna Yönelik Eleştiriler ve Çözüm Önerileri", ***8. Uluslararası***

Suç ve Ceza Film Festivali – Ceza Hukuku ve Sağlık Perspektifinden Uyuşturucu Sorunu, Tam Metin Bildiri, İstanbul 2018, 187-216.

YILMAZ, Enes / ACAR, Eray, "Uluslararası Belgelerde Eziyet Yasağı ve Anayasa Mahkemesinin Eziyet Yasağını Ele Alışı", ***DEÜHFD, Prof. Dr. Durmuş Tezcan'a Armağan,*** Y.2019, C.21, Özel Sayı, 1375-1409.

ERSOY, Uğur / GÜL, İbrahim / KÖKEN, Enes / YILMAZ, Enes, "Noterlerin Cezai Sorumluluğu", ***Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi,*** Y.2020, S.1, 9-40.

YILMAZ, Enes, "Türk Ceza Hukukunda 19. Yüzyıl ve Sonrasında Eziyet Suçunun Görünümü", ***Prof. Dr. Mehmet Emin Artuk'a Armağan,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara 2020, 1519-1552.

YILMAZ, Enes, "Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararının Sanık Hakkında Sonuç Doğurmaması Üzerine Bir Değerlendirme", ***KHM,*** Y.2021, C.1, S.2, 269-292.

YILMAZ, Enes, "Mağdur İçin Daha İyi Koruma Mümkün Mü?", ***CHD,*** Y.2022, S.50, 441-490.